

Alþingistiðindi 1895.

A.

Umræður í efri deild og sameinuðu þingi.

Skammstafanir.

Alp. = alþingi.	þingdm. = þingdeildarmaður.
alþm. = alþingismaður	þgsál. = þingsályktun.
alþt. = alþingistiðindi.	þm. = þingmaður.
aths. = athugasemd.	þm. Árn. = þingmaður Árnesinga.
atkv. = atkvæði.	þm. A.-Sk. = þingmaður Austur-Skaptfell- inga.
atkvæðagr. = atkvæðagreiðsla.	þm. Borgf. = þingmaður Borgfirðinga.
breyt.till. = breytingartillaga.	þm. Barðstr. = þingmaður Barðstrendinga.
breyt.uppást. = breytingaruppástunga.	þm. Dal. = þingmaður Dalamanna.
Ed. = efri deild.	þm. Eyf. = þingmaður Eyfirðinga.
flutningsm. = flutningsmaður.	þm. G.-K. = þingmaður Gullbringu- og Kjós- arsýslu
form. = formaður.	þm. Húnv. = þingmaður Húnavetninga.
framsögum. = framsögumaður.	þm. Ísf. = þingmaður Ísfirðinga.
frumv. eða frv. = frumvarp.	þm. Mýr. = þingmaður Mýramanna.
gr. = grein.	þm. N.-Múl. = þingmaður Norður-Múlasýslu.
h. = háttvirtur eða háttvirti.	þm. N.-Þing. = þingmaður Norður-Þingeyj- arsýslu.
hæstv. = hæstvirtur.	þm. Rangv. = þingmaður Rangvellinga.
kgk. = konungkjörinn.	þm. Rvk. = þingmaður Reykvíkinga.
lagafrv. = lagafrumvarp.	þm. Skagf. = þingmaður Skagfirðinga.
landsh. = landshöfðingi.	þm. S.-Múl. = þingmaður Suður-Múlasýslu.
Nd. = neðri deild.	þm. Snæf. = þingmaður Snæfellinga.
skrif. = skrifari.	þm. Strand. = þingmaður Strandasýslu.
st. f. = staðinn fyrir.	þm. S.-Þing. = þingmaður Suður-Þingeyjar- sýslu.
stfl. = staflidur.	þm. Vestm. = þingmaður Vestmannaeyja- sýslu.
samþ. = samþykkt.	þm. V.-Sk. = þingmaður Vestur-Skaptafells- sýslu.
till. = tillaga.	
tölul. eða tl. = tölulidur.	
umr. = umræða.	
uppást. = uppástunga.	
uppástungum. = uppástungumaður.	
þingd. = þingdeild.	

Þessar skammstafanir tákna og orðin í fleirtölu og í öllum beygingarföllum, og eins með ákveðna greininum.

Reykjavík.

Fjelagsprentsmiðjan.

1895.

**Alþingi sett og fyrsti fundur í sam-
einuðu þingi.** — Ár 1895 hinn 1. dag
júlímánaðar var hið 13. löggefandi alþingi
sett í Reykjavík. Fyrst söfnuðust alþing-
ismenn ásamt landshöfðingja Magnúsi Step-
hensen saman í alþingishúsinu og gengu
þaðan til guðsþjónustugjörðar í dómkirkj-
unni. — 1. þingm. Norður-Múlasýslu Einar
prófastur Jónsson þrjodikaði og lagði
út af Matth. 5,17.

Að lokinni guðsþjónustugjörð gengu
menn aptur í alþingishúsið og inn í þing-
sal neðri deildar. Landshöfðingi gekk því
næst til forsetasætis og las upp skipun
konungs til sín um að setja þingið, svo
hljóðandi:

**Christian hinn níundi, af guðs
náð Danmerkur konungur, Vinda
og Gauta, hertogi í Sljesvík, Holt-
setalandi, Stórmæri, Þjettmerski,
Láenberg og Aldenberg.**

Vora sjerlegu hylli!

*Vjer veitum allramildlegast þjer sem
landshöfðingja Vorum yfir Voru landi Ís-
landi vald til að setja hið reglulega al-
þingi, sem kemur saman mánudaginn 1.
júlímánaðar næstkomanda.*

Þetta er vilji vor!

Felandi þig guði!

Ritað á Amaltúhöll 24. maí 1895.

Undir vorri konunglegu hendi og innsigli.

I Kongens Navn.

Frederik,

Krouprinds.

(L. S.).

J. Nellemann.

Til Vors elskulega

*herra Magnúsar Stephensens kommandörs
af dannebrogssorðunni og dannebrogsmanns,
Vors landshöfðingja yfir Íslandi.*

Að því búnu kvaðst landshöfðingi sam-
kvæmt því valdi, er honum þannig allra-
mildilegast væri veitt, lýsa yfir því, að

alþingi Íslendinga væri sett.

Stóð þá upp þingmaður Norður-Þing-
eyinga Benedikt Sveinsson og mælti:

„Lengi lífi konungur vor, Kristján
hinn níundi“, og tóku þingmenn undir
það í einu hljóði.

Þessir alþingismenn voru komnir til
þings:

A. Konungkjörnir:

L. E. Sveinbjörnsson, 1. kgk. þm.

Hallgrímur Sveinsson 2. kgk. þm.

Kristján Jónsson 3. kgk. þm.

Árni Thorsteinsson 4. kgk. þm.

Jón A. Hjaltalín 5. kgk. þm.

Þorkell Bjarnason 6. kgk. þm.

B. Þjóðkjörnir:

Benedikt Sveinsson, þm N.-Þingeyinga.

Björn Sigfússon, 1. þm. Húnavetninga.

Einar Jónsson, 1. þm. Norður-Múlasýslu.

Guðjón Guðlaugsson, þm. Strandamanna.

Guðl. Guðmundsson, þm. V.-Skaptfellinga.

Guttormur Vigfússon, 2. þm. S.-Múlasýslu.

Halldór Danielsson, þm. Mýramanna.

Jens Pálsson, þm. Dalamanna.

Jón Jakobsson, 2. þm. Skagfirðinga.

Jón Jensson, þm. Reykvikinga.

Jón Jónsson, þm. A.-Skaptfellinga.

Jón Jónsson, 2. þm. N.-Múlasýslu.

Jón Þórarinnsson, 2. þm. Gullbr.- og Kjósars.

Klemens Jónsson 1. þm. Eyfirðinga.

Ólafur Briem, 1. þm. Skagfirðinga.

Pjetur Jónsson, þm. S.-Þingeyinga.

Sighvatur Árnason, 1. þm. Rangvellinga.

Sigurður Gunnarsson, 1. þm. S.-Múlasýslu.

Sigurður Jensson, þm. Barðstreninga.

Sigurður Stefánsson, 1. þm. Ísfirðinga.

Skúli Thoroddsen, 2. þm. Ísfirðinga.

Tryggvi Gunnarsson, 1. þm. Árnesinga.

(24. júlí).

1*

Valtýr Guðmundsson, þm. Vestm.eyinga.
 Þórður Guðmundsson, 2. þm. Rangvellinga.
 Þórður Thoroddsen, 1. þm. Gullbr.- og Kj.s.
 Þórhallur Bjarnarson, þm. Borgfirðinga.
 Þorlákur Guðmundsson, 2. þm. Árnesinga.

Þingm. Snæfellinga, Eiríkur Gíslason var að vísu kominn til þings, en hafði ekki mætt sakir lasleika.

Ókomnir voru til þings: 2. þm. Húvetninga Þorleifur Jónsson, og 2. þm. Eyfirðinga Jón Jónsson.

Eftir áskorun landshöfðingja settist elzti þingmaðurinn, Sighvatur Árnason, í forsetasæti, þangað til kosinn væri forseti hins sameinaða alþingis og kvaddi sjer til aðstoðar sem skrifara Sigurð Stefánsson, 1. þm. Ísfirðinga og Guðlaug Guðmundsson, þm. Vestur-Skaptfellinga.

Því næst var kosin 3 manna nefnd til að rannsaka kjörbrjef 2 þingmanna, 1. þm. Eyfirðinga og 1. þm. Gullbr.- og Kjósarsýslu og hlutu kosningu í nefndina:

Kristján Jónsson með 11 atkv.
 og eftir endurtekna kosningu:

Jón Jensson með 27 atkv.

Ólafur Briem með 24 atkv.

Því næst varð hlje á fundinum, meðan nefndin rannsakaði kjörbrjefin.

Framsögumaður nefndarinnar *Jón Jensson* lýsti yfir því, að ekkert væri við kjörbrjefin að athuga og voru þau síðan samþykkt í einu hljóði.

Því næst var kosinn forseti sameinaðs alþingis.

Atkvæði hlutu;

Ólafur Briem 16 atkv.

Skúli Thoroddsen 8 atkv.

Benedikt Sveinsson 7 atkv.

og með því að enginn þessara hafði nægan atkvæðafjölda, var kosið aptur óbundnum kosningum og hlaut þá kosningu:

Ólafur Briem með 19 atkv.

Þá var gengið til kosningar á varaforseta hins sameinaða alþingis og fór hún svo, að

Skúli Thoroddsen hlaut 7 atkv.

Sigurður Gunnarsson 6 —

Sigurður Stefánsson 6 —

Tryggvi Gunnarsson 6 —

Með því að enginn hafði fengið nægilegan atkvæðafjölda, var kosið upp aptur og hlutu þá

Skúli Thoroddsen 12 atkv.

Sigurður Gunnarsson 9 atkv.

Þar eð hvorugur hafði náð nægum atkvæðafjölda, var kosið milli þessara tveggja þingmanna og var þá kosinn

Sigurður Gunnarsson með 15 atkv.

Þá voru kosnir skrifarar sameinaðs alþingis:

Sigurður Stefánsson með 31 atkv. og

Guðlaugur Guðmundsson með 26 atkv.

Fyrsti fundur í efri deild, mánudaginn

1. júlí kl 1 e. h. — Eftir að samein. þing hafði lokið störfum sínum, eftir fyrir mælum þingskapanna 1. 2. og 3. gr. tók efri deild alþingis sér sæti í þingsal efri deildar.

Þessir þingmenn áttu sæti í deildinni:

A. *Konungkjörnir:*

1. L. E. Sveinbjörnsson, 1. kgk. þm.
2. Hallgrímur Sveinsson, 2. kgk. þm.
3. Kristján Jónsson, 3. kgk. þm.
4. Árni Thorsteinsson, 4. kgk. þm.
5. Jón A. Hjaltalin, 5. kgk. þm.
6. Þorkell Bjarnason 6. kgk. þm.

B. *Þjóðkjörnir:*

1. Guttormur Vigfússon, 2. þm. S.-Múlas.
2. Jón Jakobsson, 2. þm. Skagfirðinga.
3. Jón Jónsson, 2. þm. N.-Múlasýslu.
4. Sigurður Jensson, þm. Barðstrendinga.
5. Sigurður Stefánsson, 1. þm. Ísfirðinga.
6. Þorleifur Jónsson, 2. þm. Húvetninga.

Af þingmönnum deildarinnar var Þorleifur Jónsson 2. þm. Húvetninga ókominn til alþingis, en allir hinir voru viðstaddir.

Elzti þingmaður deildarinnar, Árni Thorsteinsson 4. kgk. þm., stýrði forseta-

kosningu og kvaddi sjer til aðstoðar sem skrifara Jón A. Hjaltalin, 5. kgk. þm., og Jón Jakobsson, 2. þm. Skagfirðinga. — Þaræð þeir Árni Thorsteinsson 4. kgk. þm. og Sigurður Jensson þm. Barðstrendinga fengu 5 atkv. hvor þrem sinnum, var varpað hlutkesti um þá og kom upp hlutur *Árna Thorsteinsson*.

Varaforseti var kosinn:

L. E. Sveinbjörnsson með 7 atkv.

Því næst voru kosnir skrifarar deildarinnar:

Jón A. Hjaltalin með 9 atkv. og

Jón Jakobsson — 7 —

Annar fundur, þriðjudag 2. júlí, kl. 1 e. h. Allir á fundi, nema 2. þm. Húnvetninga (Þorl. Jónsson).

Forseti skýrði frá, að skrifstofustjóri væri settur: cand. theol. Steingr. Johnsen og skrifarar á skrifstofunni: Vilhjálmur Jónsson stud. mag. og Brynjólfur Þorláksson landshöfðingjaskrifari; í efri deild cand. theol. Halldór Jónsson og cand. jur. Einar Benidiktsson.

Landshöfðingi lagði fram þessi stjórnarfrumvörp:

1. Frv. til laga um að koma á gagnfræðakennslu í Reykjavík og afnema gagnfræðaskólann á Möðruvöllum.
2. — — — — skrásetning skipa.
3. — — — — ábyrgð fyrir eldsvoða í Reykjavíkurborg.
4. — — — — breyting á 1. gr. í lögum 13. janúar 1882 um borgun til hreppstjóra og annara, sem gjöra rjettarverk.
5. — — — — stefnur til æðri dóms í skiptamálum.
6. — — — — breyting á 5. gr. tilsk. um bæjarstjórn í Reykjavík 20. apríl 1872.

7. Frv. til viðaukalaga við lög um prentsmiðjur 4. desember 1886.

8. — — laga um sjerstök eptirlaun handa fyrverandi sóknarpresti í Miðgarða-prestakalli í Grimsey, Þjetri Guðmundssyni.

9. — — — — breyting á 1. gr. laga 27. febr. 1880 um skipun prestakalla.

Þriðji fundur, miðvikudag 3. júlí, kl. 1 e. h. Allir á fundi, nema Þorl. Jónsson, sem var ókominn til þings.

Frv. til laga um að koma á gagnfræðakennslu við lærða skólann í Reykjavík og afnema gagnfræðaskólann á Möðruvöllum; 1. umr.

Landshöfðingi: Jeg býst við, að þessi h. þd kjósi nefnd til að ihuga þetta mikilsvarðandi mál, og er því eigi ástæða til að fara mörgum orðum um það áður en það verður gjört. Í ástæðunum fyrir frv. er skýrt frá sögu málsins, svo og „plan“ stjórnarinnar, hvernig hún hugsar sjer að koma gagnfræðakennslunni í samband við kennsluna í námsgreinum þeim, er heyra til hinnar „lærðu“ deild skólans. Í ástæðunum er enn fremur vísað til ýmsra skjala máli þessu viðvikjandi, sem geymd eru við landshöfðingjadalir, og mun jeg gefa nefnd þeirri, er kosin verður, kost á að kynna sjer þessi skjöl.

Jeg álit svo eigi þörf á að ræða mál þetta meira að þessu sinni.

Hallgrímur Sveinsson stakk upp á að nefnd væri sett, og var 5 manna nefnd samþ. með 6 atkv. gegn 2. Kosnir voru:

Hallgr. Sveinsson með 9 atkv.

Jón Jakobsson — 9 —

Jón A. Hjaltalin — 8 —

Sig. Stefánsson — 8 —

Sig. Jensson — 6 —

Frv. til laga um skrásetning skipa;
1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 6 atkv.

Frv. til laga um ábyrgð fyrir eldsvoða í Reykjavíkur-kaupstað; 1. umr.

Sigurður Stefánsson: Jeg skal játa það, að jeg hafði búið við frv. þessu frá stjórnarinnar hálfu nokkru viðtækara en frv. þetta er. Eins og kunnugt er, hefur á undanförnum þingum allmikið verið stælt um það, að koma á innlendu ábyrgðarfjelagi fyrir land allt, og hafa stuðningsmenn þess fært gildar ástæður fyrir því, að þess konar fyrirtæki mundi gott og gagnlegt fyrir allt landið.

Árið 1891 kom fram í Nd. all-itarlegt frv. í þessa stefnu; það var rætt í nefnd vandlega og síðan í þingdeildinni sjálfri, en varð svo seint fyrir, að það varð ekki útrætt á þinginu.

Aptur kom málið fram á þingi 1893 í frv. formi. Þá var það afgreitt frá háttv. Nd. með 18 atkv. og sent hingað til Ed. og var því þá vísað til 2. umr. með 7 : 2, en lengra komst það ekki sakir tímaskorts.

Á síðasta þingi, 1894, kom þetta mál enn á dagskrá. Það var kosin nefnd til að ihuga það, svo og frv. það um ábyrgð fyrir eldsvoða í Rvík, sem nú liggur hjer fyrir, eða frv., sem fór í sömu átt. Flutningsmenn beggja þessara frv. tóku þau aptur, en í þess stað kom nefndin fram með þingsál., er síðan var samþ. í Nd. að skora á landstjórnina að leggja fyrir alþingi 1895 frv. til laga um stofnun innlands brunabótafjelags, að fengnu álit hlutaðeigandi bæjarstjórna og hreppsnefnda. Jeg hafði þess vegna búið við því, að í þessu frv. væri byggt á gjörðum og vilja alþingis, sem komið hefur fram á undanförnum þingum. En hjer er það alls ekki gjört, ekki á það minnst einu sinni í athugasemdunum við frv. Það lítur því

helzt út fyrir, að stjórnin hafi virt að vettugi þann vilja þingsins, þá till. þingsins, að leita álitu bæjarstjórna og hreppsnefnda um innl. brunabótafjelag. Það lítur út fyrir, að sú till. sje ein af þeim málum, sem stjórnin hefur stungið undir stól og eigi álitur svara verða. Í þess stað hefur nú stjórnin komið fram með þetta frv. að líkindum í þeim tilgangi, að skjóta því á frest sem lengst, að komist geti á innlend ábyrgðarstofnun. Það væri sök sjer, að Reykjavík vildi skerast úr leik, að vera með í innl. ábyrgðarfjelagi, ef það væri víst, að innl. fjelag gæti ekki boðið henni jafngóð kjör og útl. fjelag býður; henni væri það þá vorkun; en engar sannanir eru eða hafa verið bornar fram fyrir því, að innl. fjelag muni eigi geta boðið jafngóð kjör. Jeg hygg, að allar líkur sjeu einmitt fyrir því, að innl. fjelag mundi geta boðið henni eins aðgengileg kjör og ætlazt er til, að hún fái eptir frv. því, sem liggur hjer fyrir. En skerist Reykjavík alveg úr leik, er ber-sýnilegt, að með því missist aðalkrapturinn fyrir innlendu brunabótafjelagi. Aðalástæðan fyrir innlendu ábyrgðarfjelagi er sú, að nú sem stendur er mjög örðugt fyrir aðra kaupstaði landsins en Reykjavík, svo sem Ísafjörð og Akureyri, að fá hús sín vátryggð, nema fyrir afarhátt iðgjald, Það er líka svo, að það fje kemur ekki landinu sjálfu að notum, sem borgað er til útlendra gróða-fyrirtækja. Þetta hvort-tveggja gjörir það að verkum, að æskilegt væri, að sett yrði á stofn innlend ábyrgðarfjelags-stofnun, og fyrir því get jeg ekki annað en verið á móti þessu frv., sem nú liggur hjer fyrir, að jeg hygg, að sje það gjört að lögum, muni það tefja fyrir að komið sje á fót innlendu fjelagi. Það hefði verið viðkunnanlegra, að stjórnin hefði gjört einhverja grein fyrir því, hví hún hefur eigi tekið til greina óskir þings og þjóðar í þessu máli. Það hefur stjórnin ekki gjört, en sendir oss þetta

frv., sem fer að vissu leyti í öfuga átt við óskir þingsins. Jeg get því ekki annað en verið á móti þessu frv. Jeg álit engan skaða skeðan, þótt það fái að hvíla sig, en að Reykjavík verði með öðrum kaupstöðum landsins, þá er innlent brunabótafjelag verður stofnað.

Landshöfðingi: Til svars því, sem h. þm. Ísf. (S. St.) tók fram í ræðu sinni um þingsál. Nd. í fyrra, skal jeg minna á það, að þess var þegar getið við umræðurnar um málið, að frv. í þá átt, sem þingsál. fór fram á, mundi ekki geta orðið lagt fyrir næsta þing. sökum þess, að tíma vantaði til þess, að búa það undir samkvæmt innihaldi ályktunarinnar sjálfrar.—Það er því ekki rjett, sem h. þm. gat til, að stjórnin hafi stungið málefni þessu undir stól. Í nefndarálitinu Nd. um málið var það tekið fram, að æskilegt væri, að leita álits skynberandi manns í útlöndum um það, hvernig ætti að koma innlendu brunabótafjelagi fyrir, og samkvæmt því hefur verið leitað álits um málið hjá manni, sem stendur fyrir mjög stórru brunabótastofnun í Danmörku, sem sje brunabótafjelagi hinna dönsku sveitabygginga, og sem þekkir vel til þess, sem á veltur í þessu efni. En álit þetta var ekki komið í hendur stjórnarinnar, þegar samið var frv. það, sem hjer liggur fyrir, og hefur þessi sami maður, sem stjórnin leitaði til, ráðgjört, að fara til Íslands, ef hann gæti komið því við, og kynna sjer með eigin augum það sem verður að byggja á í málinu; en hann vildi ekki segja álit sitt um stofnun brunabótafjelags hjer á landi, fyr en hann hefði kynnt sjer betur allar ástæður.

Hvað snertir þá mótbáru hins h. þm. gegn frv., að samþykkt á því mundi tefja fyrir stofnun slíks fjelags, sem ályktanin fór fram á, skal jeg geta þess, að mjer er óskiljanlegt, hvernig það getur verið til hnekkis nokkru góðu fyrirtæki innanlands, þótt húseigendum í Reykjavík sje

gjört mögulegt að njóta betri kosta að því er snertir váttrygging á húsum þeirra, en áður hefur verið. Að öðru leyti tók h. þm. upp að nýju hinar sömu mótbáru, sem einatt hafa verið bornar fram gegn erlendra brunabót yfir höfuð, einkum þá, að hin útlendu fjelög dragi fje út úr Íslandi. En þessi aðalástæða fyrir máli þeirra manna, sem stofna vilja innlent fjelag, virðist fremur ljettvæg. Menn mega ekki gleyma því, hvað húseigendur fá í staðinn fyrir fjeð, en það er tryggingin fyrir eign þeirra, og skaðabætur, þegar eldsvoða ber að höndum, en þær skaðabætur geta á einu ári numið miklu meira fje, en iðgjöldin, sem greidd hafa verið allt til þessa. Eldsvoðar hafa nú að sönnu ekki verið stórvægilegir hjer hingað til; en hugsi menn sjer að eins, að eitt stórhýsi bæjarins brynni, t. d. latínuskólinn. Hvað kæmi þá mikið fje aptur inn í landið? En hins vegar mundi það erfitt fyrir innlent brunabótafjelag, að standast þann fjárhnekki, sem bruni einnar stórrar byggingar mundi baka því. Mjer finnast það alls ekki sanngjarnt gegn Rvík, að neita bænum um að nota sjer tækifæri til að komast að betri kjörum en þeim, sem hann situr við nú, að því er snertir eldsvoðaábyrgð, og þótt h. þm. (S. St.) hafi það álit, að hið innlenda fjelag muni síðar, ef það kemst á, geta boðið betri kosti, verð jeg fyrir mitt leyti að efast um það. Húseignir í Reykjavík mundu verða um helmingur af öllu því, sem váttryggt yrði í fjelaginu. Hvernig geta menn ætlað, að slíkt fjelag gæti látið sjer nægja minna brunabótargjald en 2‰? En þau kjör standa bænum nú til boða fyrir öll sín hús. Auk þessa, sem þegar er sagt, álit jeg að eptir því sem samdist í neðri deild í fyrra nm þetta mál, þá væri ekki rjett af efri deild, að fella frumv. og taka þannig fram fyrir hendur á Nd., þar sem uppástunga um stofnun almenns innlands brunabótafjelags er væntanleg, að því er h. þm. segir, enda

er þeirri deild þá innan handar að stytta frumv. aldur, ef henni svo lízt.

Sigurður Stefánsson: Hæstv. landsh. hefur að visu komið fram með upplýsingar, sem mjer voru ókunnar áður, en mjer virðist ekki framkoma stjórnarinnar gagnvart alþingi í þessu máli vera rjettlætt með þeim. Jeg hlýt enn að furða mig á því, að tíminn skuli ekki hafa reynzt nægur til þess, að leita nauðsynlegra upplýsinga.

Viðvíkjandi því, sem hæstv. landsh. tók fram, að trygging sú, sem vátryggjendur njóta nú hjá hinum erlendu fjelögum sje meira verð en hagnaðurinn af hinni fyrirhuguðu innlendu brunabót mundi nema, finnst mjer nóg að benda á það, að lands-sjóður getur auðvitað líka gjört trygginguna fullgilda fyrir islenszka húseigendur. Annars fæ jeg ekki betur sjeð, en að mótbárurnar gegn stofnun almenns brunabótafjelags hjer í landi, sjeu sprottnar af hinni venjulegu hræðslu Íslendinga að voga nokkru sjálfir, þótt stórvægilegur hagnaður sje í aðra hönd. Reynsla vor að undanfögnu í þessu efni, bendir ekki til þess, að áhættan sje svo fjarska mikil, þar sem nú ekki er ætlazt til þess, að Reykjavík sjeu boðnir lakari kostir en þeir, sem bærinn nýtur nú hjá hinum erlendu fjelögum, fæ jeg ekki sjeð, að neitt sje ósanngjarnt í því, þótt tekið sje tillit til hagsmuna hinna annara kaupstaða í landinu, með því að koma á einu brunabótafjelagi fyrir allt landið.

Jeg skal taka það fram enn, að mjer finnst seinlæti stjórnarinnar ekki verða afsakað með því, þó leitað hafi verið álits hjá einhverjum útlandum manni um málið, því jeg sje ekki, að neitt það yrði byggt á slíku áliti, sem yrði ekki eins vel og öllu betur byggt á upplýsingum frá bæjarstjórnnum, sýslunefndum og hreppsnefndum hjer í landi, sem eru rjettir aðilar þessa máls. Loks skal jeg enn láta í ljósi þá skoðun mína, að samþykkt á frumv. því,

sem liggur fyrir, mundi í reyndinni verða til hnekkis fyrir stofnun hins innlenda fjelags.

Landshöfðingi: Jeg get ekki skilið röksemdaleiðslu h. þm. Ísf. (S. St.) að því leyti, sem hann heldur því fram, að ef þetta frumv. verði að lögum, þá sje þar með skotið loku fyrir, að Reykjavík gangi inn í almennt, innlent brunabótafjelag, og þar með sje stofnun slíks fjelags gjörð ómöguleg. Jeg verð að telja það vafalaust, að Reykjavík muni koma með í fjelagsskapinn, ef bænum bjóðast jafngóðir kostir og jafngóð trygging í hinu nýja fjelagi, eins og húseigendunum nú standa til boða, en jeg sje ekki, hvernig rjettlætt verður, að neyða bæjarmenn til þess að hafna góðum kjörum, sem þeim nú bjóðast eingöngu vegna þess, að ráðgjört hefur verið að stofna almennt brunabótafjelag. Það er ekki komið á enn, og það getur dregizt, að það komizt á, og því mega Reykvíkingar þá ekki þiggja þá niðurfærslu í brunabóttagjaldi sínu, sem þeir eiga kost á að fá, og njóta hennar þangað til nýja fjelagið kemst á laggirnar? Annars er stjórninni ekkert kappsmál, að frv. þetta verði að lögum, og hún á ekki upptökin til þess, að það er lagt fyrir þingið, heldur húseigendurnir hjer í bænum, og það er fyrir þeirra tilmæli, sem stjórnin hefur lagt það fyrir þingið. Mjer finnst því alþingi leika Reykvíkinga of ómjúklega, ef það hafnar frumv.

Hallgrímur Sveinsson stakk upp á, að 3 manna nefnd væri sett í málið, og var það samþykkt. Kosnir voru:

Jón Jónsson með 5 atkv.

Kristján Jónsson — 5 —

L. E. Sveinbjörnsson — 5 —

Frumv. til laga, um breyting á 1. gr. í lögum 13. jan. 1882, um borgun til hreppstjóra og annara, sem gjöra rjettarverk; 1. umr.

Sigurður Stefánsson stakk upp á

að 3 manna nefnd væri sett, og var það samþykkt. Kosnir voru:

Guttormur Vigfússon með 7 atkv.

Sigurður Stefánsson — 7 —

Kristján Jónsson — 6 —

Fjórði fundur, föstudag 5. júlí kl. 1 e. h. Allir á fundi nema Þorl. Jónsson, ókominn til þings.

Frumv. til laga um stefnur til æðra dóms í skiptamálum; 1. umr.

Kristján Jónsson: Þetta er að vísu mjög einfalt mál, og ætti því í rauninni ekki að þurfa neinnar sjerlegrar rannsóknar nje mjög itarlegrar yfirvegunar, en ýmsra orsaka vegna, hygg jeg þó, að hygglegt væri, að nefnd yrði sett til að ihuga það, og vil jeg því leyfa mjer að stinga upp á, að 3 manna nefnd verði kosin.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. í e hlj. og í hana kosnir:

Kristján Jónsson með 9 atkv.

L. E. Sveinbjörnsson — 9 — og við hlutkesti Sigurður Stefánsson.

Frumv. til laga um breytingu á 5. gr. tilskipunar um bæjarstjórn í Reykjavík 20. apr. 1872; 1. umr.

Landshöfðingi: Eins og tekið er fram í ástæðunum fyrir þessu frumv., er það lagt fyrir þingið eptir beiðni bæjarstjórnarinnar í Reykjavík, og fer frumv. ekki fram á annað en það, að breytt verði skilyrðum þeim, sem nú gilda fyrir kosningarjetti til meiri hluta bæjarfulltrúa, — breytt þannig, að skilyrðin verði lík því sem á sjer stað í öðrum kaupstöðum landsins, að eins að gjaldtakmarkinu er haldið nokkru hærra. Aptur á móti er ekki farið fram á það, að breytt sje ákvæðinu um skipting kjósenda í 2 flokka; því fyrirkomulagi vill bæjarstjórnin halda, álitur reynslu fengna fyrir því að það sje hagkvæmt.

Mál þetta er ofur einfalt, og hygg

Alpt. 1895. A.

jeg, að það þurfi engra breytinga við; það er lagt fyrir þingið orðrjett, eins og bæjarstjórnin hefur óskað eptir því.

Hallgrímur Sveinsson benti á prentvillu í 1. gr. 2. línu: „Minni hlutinn“ í stað: „Meiri hlutinn“ og benti forseti á, að það mætti laga, þá er frv. yrði prentað aptur.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frumv. til laga um viðauka við lög um prentsmiðjur 4. des. 1886; 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frumv. til laga um sjerstök eptirlaun handa Pjetri Guðmundssyni; 1. umr.

Þorkell Bjarnason: Jafnvel þó eptirlaun þau, sem ákveðin eru í frv. þessu handa fyrverandi presti Pjetri Guðmundssyni, megi heita allrifleg, borin saman við eptirlaun annara presta, hygg jeg þó, að þau ættu að vera ákveðin enn riflegri. Þess ber að gæta, að hjer stendur nokkuð sjerstaklega á. Þessi maður hefur verið bezta hluta af æfi sinni á afskekkttri eyju, hefur verið mjög þolinmóður við starf sitt, mjög nytsamur maður í köllun sinni og aukið menning- eyjarbúa að miklum mun þau ár, sem hann hefur dvalið hjá þeim. Það hefur hlutaðeigandi prófastur vottað. Jeg hef því hugsað mjer, að koma fram með breytttill. við 2. umr. í þá átt, að eptirlaunin verði ákveðin 600 kr. á ári handa honum; mjer virðist ekki minna mega vera, en að hann geti fengið 50 kr. á mánuði

Hallgrímur Sveinsson: Jeg vil mæla hið bezta með frv. því, sem hjer liggur fyrir. Að sönnu er svo, að maður sá, er hjer er um að ræða hefur eigi lagalega kröfu til eptirlauna eptir gildandi ákvæðum, þar sem hann, eins og fram er tekið í ástæðunum fyrir frumv. er eigi sjötugur að aldri, og hefur heldur eigi fyrir sig að

2 (24. júlí).

bera vottorð um heilsubilun þannig lag-
aða, að hann sje eigi fær að þjóna í prests-
embætti, en á hinn bóginn verður því eigi
neitað, að umsókn hans um lausn frá
prestþjónustu sje á gildum rökum byggð,
þar sem hann hefur þjónað embætti á
þessari afskekktu eyju í 27 ár, og kona
hans er svo biluð að heilsu, að hún getur
eigi framvegis lifað við sömu kjör og að-
búnað og hingað til. Þó nú svo hefði ver-
ið, að hann hefði fengið eptirlaun eptir
venjulegum eptirlaunalögum presta, hefðu
þau eptirlaun þó eigi orðið svo rifleg að
viðunanlegt væri fyrir hann, og hefði því
orðið óhjákvæmilegt að leita til þingsins
um viðbót handa honum. Jeg þykist sann-
færður um að báðar deildir þingsins muni
viðurkenna, að hjer er sjerstök ástæða
fyrir hendi til þess, að veita eptirlaun og
hef því þá föstu von, að frv. þetta muni
fá góðan byr. Það hefur verið tekið fram,
að þessi maður hafi verið spakur í em-
bætti, að hann hafi þjónað í því presta-
kalli, er opt og tíðum hefur reynzt örd-
ugt að fá prest til að þjóna, — jafnvel svo
að stjórnin hefur orðið að beita nauðung-
arvaldi til að útvega prestþjónustu. Þessi
verðleikur hans vex ennfremur við það,
að hann hefur þjónað þarna lengur en
nokkur annar prestur, er þar hefur verið
á síðari tímum, og unnið þar verk sitt
með sóma bæði í andlegu og líkamlegu
tilliti. Jeg vil því mæla með því, að hann
geti fengið svo rifleg eptirlaun, sem þing-
ið sjer sjer fært að veita. Stjórnin hefur
í frumv. þessu stungið upp á 500 kr., og
að hún hefur eigi tekið til hærri upphæð,
mun sprottið af því, að þessi upphæð sam-
svarar eptirlaunum presta í góðu meðal-
lagi, eptir því sem lög standa til, þar sem
það samsvarar 50 ára embættisþjónustu.
Það sje fjarrri mjer, að vilja í minnsta
máta spilla fyrir því, að eptirlaunaupp-
hæðin til þessa manns sje sett hærri en
ákveðið er í frv., en jeg vil þó benda á,
að sjeu 500 kr. ofliti eptirlaunaupphæð

fyrir hann, muni samskonar upphæð einnig
ofliti fyrir marga aðra presta, — jeg vil
jafnvel segja flesta. Jeg vil alls eigi spilla
fyrir því, að eptirlaunin verði hækkuð,
en verði það gjört, vildi jeg óska, að þing-
ið hefði það í huga, að það eru fleiri prest-
ar en hann, sem hafa maga og ýmsar
þarfir. Jeg vil með ánægju lofa atkv.
minu með breyttill. h. 6. kgk. (P. B.) í
þeirri von, að verði hún samþykkt, muni
þingið sýna hinn sama hlýja velvilja fleir-
um prestum en honum, — helzt öllum.

ATKVÆÐAGR: Frumv. vísað til 2.
umr. með 8 atkv.

*Frumv. til laga um breyting á 1. gr.
laga 27. febr. 1880 um skipun prestakalla*
(C. 22); 1. umr.

Landshöfðingi: Þegar frumv. þetta
var samið, var að visu komin fram beiðni
frá prestinum í Grundar-þingaprestakalli,
um að Hrafnagil væri lagt til brauðs þess,
sem hann þjónar, en þá voru ekki fengn-
ar upplýsingar um, hve mikið slík ráðstöf-
un drægi frá Akureyrarbrauðinu. En síð-
ar komu þessar upplýsingar fram og sam-
kvæmt þeim eru hinar fyrirleggjandi við-
auka- og breytingaruppástungur gjörðar við
frumv. — Sökum þess, að ástæða gæti ver-
ið til þess, að ihuga ýms skjöl, sem fylgja
málinu, vil jeg benda á, hvort ekki þætti
æskilegt að setja nefnd í málið til þess
að athuga ýms atriði málsins, og skjöl
þau, sem að því lúta.

Hallgrímur Sveinsson: Samkvæmt
bendingu hæstv. landsh. vil jeg stinga upp
á því, að nefnd sje sett í málið. Menn
hafa á þann hátt betri tíma og næði til
þess að athuga þessa breyting á gildandi
lögum, sem er því nauðsynlegri, sem jeg
ætla, að ef til vill fleiri till. til breytinga
á sömu lögum komi fram á þessu þingi.
Þannig hef jeg í huga að bera fram eitt
mál í þá átt. Jeg álit ekki ástæðu til
þess að ræða þetta mál meira að sinni, en
sting upp á, að sett sje í það 3 manna nefnd.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. með 7 atkv. og í hana kosnir:

Hallgrímur Sveinsson með 7 atkv.

Guttormur Vigfússon — 6 —

Sigurður Jensson — 5 —

Fimmti fundur, mánudag 8 júlí kl. 1 e. h.

Frumv. til laga um skrásetning skipa; 2. umr.

Jón A. Hjaltalín: Jeg skal leyfa mjer að stinga upp á, að 3 manna nefnd sje kosin til að ihuga þetta frumv.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. með 6 samhlj. atkv. og í hana kosnir:

L. E. Sveinbjörnsson með 8 atkv.

Kr. Jónsson — 7 —

Sig. Jensson — 5 —

Till. til þingsályktunar um stjórnar-skrármálið (C. 24); hvernig ræða skuli.

Jón Jakobsson stakk upp á, að þings-ályktunartillagan yrði rædd í tveimur umr. og var það samþ. með 8 atkv.

Sjötti fundur, þriðjudag 9. júlí kl. 1. e. h. Allir á fundi, nema Þorl. Jónsson ó-kominn.

Frumv. til laga um breyting á 5. gr. tilsk. um bæjarstjórn í Reykjavík 20. apríl 1872; 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: 1. gr. frumv. samþ. í e. hlj.; 2. gr. samþ. í e. hlj. Fyrirsögn-in samþ. í e. hlj.

Frumv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frumv. til laga um sjerstök eptirlaun handa Pjetri Guðmundssyni (C. 34); 2 umr.

Þorkell Bjarnason: Jeg vildi leyfa mjer að tala fáein orð, vegna þess, að frá mjer og öðrum h. þm. (Kr. J.), er komin fram breyt.till. við frumv., og af því mjer heyrðist á ræðu h. 2. kgk. (H. Sv.) við fyrstu umr. þessa frumv., að upphæð eptirlaun-

anna eptir þessu frv. stæði í sambandi við eptirlaun annara uppgjafapresta. En á því máli hef jeg allt aðra skoðun. Frv. það, sem hjer liggur fyrir, er eptir minni skoð-un öldungis sjerstaklegs eðlis, einmitt vegna þess, að svo sjerstaklega stendur á með þennan mann, er hjer er að ræða um að veita eptirlaun. Hjer er það hvorki aldurs-takmarkið nje heldur læknisvottorðq um heilsubrest — þessi nauðsynlegu skilyrði — sem heimila eða gefa rjettinn til lausn-ar frá embætti með eptirlaunum. Þessi maður hefur því engan lagarjett að halda sjer til, hvorki eptir hinum eldri eptir-launalögum presta nje eptir hinum yngri lögum um hið sama, frá 27. febr. 1880. Einmitt vegna þess, að maður þessi getur ekki heimfærzt undir hvorug þessi eptir-launalög, einmitt þess vegna er þörf á þessum sjerstöku eptirlaunalögum fyrir hann.

Eins og kunnugt er fjekk sjera Pjet-ur Guðmundsson embættið með sjerstökum konungsúrskurði 10. marz 1868., og fjekk hann þá jafnframt loforð fyrir því, að geta fengið annað betra prestakall eptir 6 ára þjónustu í þessu afskekktu brauði; samt sem áður sótti hann eigi burt frá þessari afskekktu eyju fyr en 17 ár voru liðin frá því hann kom þangað. eða 11 árum eptir það, að hann hafði endað út þann tíma, er honum var upphaflega settur. Þá var það að prestakall það losnaði, er hann hafði sjerstaklega augastað á; þar hafði forðum setið frægasta sálmaskáld Íslands, og á þessar fornhelgu stöðvar vildi sjera Pjetur komast, því eins og kunnugt er, er hann einnig sálmaskáld. En honum heppnaðist ekki að fá það prestakall. Það hefur opt og tíðum verið meining manna, að rjettlæti veitingavaldsins, bæði fyr og seinna, væri bogið, en jeg hygg þó, að það hafi aldrei verið bognara en það var þá. Þrátt fyrir loforð veitingavaldsins um betra braud eptir 6 ára þjónustu í þessari eyju, og þrátt fyrir það, þótt hann hefði

þjónað þar með heiðri og mesta sóma nær því þrefalt lengur en áskilið var, gat hann samt ekki fengið þetta brauð, sem hann óskaði helzt eptir. En hann ljét samt þetta ekki á sig fá, heldur hjelt áfram að þjóna þar með sama dagnaði og samvizkusmi, og var þar hinn sami nýti maður eptir sem áður. Eins og yfirboðarar sjera Pjeturs hafa viðurkennt, hefur hann þjónað á þessari afskekktu eyju með sóma og dagnaði; hann hefur af eigin efnum byggt upp staðinn, og hefur hann verið þarna lengst allra presta síðan um síðabót að undanteknum Illuga Jónssyni, er var þar prestur frá 1670 til 1706. Fyrir því er það, að sjera Pjetur er mjög maklegur eptirlauna í virðingarskyni, og þar sem hann er fjelaus maður, má ekki ákveða eptirlaunin af mjög skornum skammti. Skyldurækni hans er svo alkunn, að útlendingar: Englendingar og Danir hafa sent honum gjafir í viðurkenningarskyni fyrir verðleika hans.

Þar sem hann er nú fjelaus, hefur varið bezta hluta æfi sinnar á þessari afskekktu eyju, hefur ekki neitt bú, en verður að koma fyrir sig búi, ef hann flytzt til lands, virðist mjer eigi að eptirlaunin eigi vera minni en svo að þau nemi 50 kr. á mánuði. Jeg skal fúslega játa það, að eptirlaun presta eru mjög af skornum skammti, en fyrir allmörgum þeirra hafa þau þó batnað við eptirlaunalögin frá 27. febr. 1880.

Þar sem nú hjer er á að líta annarsvegar skyldurækni þessa manns óg hins vegar fátækt hans og fjeleysi vonast jeg eptir því, að þingdeildin viðurkenni hjer sanngirniskröfu og þörf þessa manns, eigi síður en útlendir menn hafa gjört það. Jeg vona því, að h. þingd. samþ. breyttill mína og h. 3. kgk. (Kr. J.); hún fer eigi fram á meira en það, að eptirlaunin verði ákveðin 100 kr. meiri á ári en til er tekið í frumv., verði 600 kr.

Jón Jakobsson: Þó að jeg stæði upp

fyrir því, að þetta frv. fengi að koma til 2. umr. hjer í þessari h. þd. var það samt ekki ætlun mín að gefa því atkv. mitt til 3. umr. — Mjer finnst satt að segja það vera hin rammasta ósamkvæmni af þinginu að samþykkja lög um sjerstök eptirlaun, þegar þjóð og þing hvað eptir annað lýsir yfir þeim vilja sínum, að afnema beri öll eptirlaun eða að minnsta kosti lækka þau að mun. Mjer virðist það ein-kennilega „humoristiskt“ af stjórnninni að leggja fyrir þingið svona lagað frv. og hörmulegt á hina hliðina af þinginu að „desavouera“ eða ónýta svo eigin gjörðir sínar og vilja að ástæðulausu, að samþ. þetta frv. Vjer getum sýnt manni þessum maklegan heiður á annan hátt, en með því að búa til eptirlaunalög handa honum, sem sje með því að taka hann upp í at-hugasemd á fjárlögunum ásamt öðrum þeim, er þar er styrkur ákveðinn. Jeg efast eigi um, að ef það væri gjört á þessu þingi, mundi stjórnin síðan taka styrkinn til hans upp á fjárlagafrv. sin framvegis og þá mundi sú styrkveiting eigi verða fyrir árásum síðar meir. Á þann hátt væri mannum borgið á eðlilegan hátt án þess þingið gjörði sig sekt í ósamkvæmni.

Eins og kunnugt er, er það eindreginn vilji þjóðarinnar að afnema helzt öll eptirlaunalög; en því á þá að þarflausu að fara að búa til sjerstök eptirlaunalög handa manni, sem ekki bera eptirlaun eptir þeim lögum, sem gilda? Styrkinn getur hann fengið á annan hátt, eins og jeg hef bent á. Jeg get því ekki gefið frv. þessu atkv. mitt.

H. 6. kgk. (P. B.) talaði um, að maður þessi væri fjelaus. Jeg skal þó geta þess, að jeg hef talað við hann sjálfan fyrir ári síðan og heyrðist mjer ekki á honum, að hann teldi sig algjörlega fjelausan. Jeg skal þó ekki vera með öllu á móti því, að hann fái 500 kr. styrk; en jeg get ekki gefið atkvæði með, að eptir-

laun sjeu honum veitt í þessu formi. Jeg skal játa, að sumir, sem hafa eða kunna að fá 500 kr. eða meira í eptirlaun verðskulda það siður en hann, en jeg fæ þó eigi fremur en h. 2. kgk. (H. Sv.) sjeð næga ástæðu til að gjöra honum hærra undir höfði en prestum þeim, er lengst hafa þjónað í embætti.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg gat um það um daginn í ræðu minni -- eins og líka er ljóst af aths. við frv. þetta -- að sjerstakar ástæður væru fyrir hendi til þess, að ákveðin yrðu eptirlaun handa þessum manni riflegri en þjónustu-árafjöldi og aðrar gildandi reglur miðuðu við. Jeg gat þess og, að jeg mundi eigi neita um atkv. mitt til þess að eptirlaunin yrðu eitt-hvað rífluð fram yfir það, sem þau eru ákveðnu eptir frv. -- með því að jeg eins og allir hlutaðeigendur aðrir álita hann alls góðs maklegan, verðan svo góðra kjara, sem kostur er á að útvega honum -- en þó innan þeirra takmarka, að aðrir sem líka væru maklegir góðra kjara, væru eigi hafðir út undan.

H. þm. Skagf. (J. Jak.) vildi ekki gjöra honum hærra undir höfði en þeim prestum, er lengst hefðu þjónað, og vildi því eigi fara hærra en upp í 500 kr. Jeg skal leyfa mjer að benda honum á, að prestar þeir, er mest hafa í eptirlaun hafa um 700 kr, svo að þeir verða hærri samt, þótt styrkurinn til sjera Pjeturs yrði ákveðinn 600 kr.

H. sami þm. (J. Jak.) hafði það á móti þessu máli að það kemur fram í frv. formi sem eptirlaun; hann vildi veita upphæðina sem styrk á fjárlögunum. Þetta hygg jeg þó, að ekki geti kallazt annað en að leika sjer með orð. Ætli það þyrfti þá ekki annað en að öll eptirlaun kæmu fram í því formi, ætli að þau yrðu þá álitin góð og rjettmæt? Ekki hygg jeg, að þjóðin muni lita svo á það mál. Jeg hygg að baráttan á móti eptirlauninum sje háð á móti þeim, sem sjálfsagðri rjettarkröfu,

liti á þá upphæð frá landsjóðs hálfu, og þyki hún ofhá. En að hitt sje engra mein-ing að ekki sje æskilegt að geta veitt eptirlaun í sjerstökum tilfellum og þegar knýjandi ástæður eru fyrir hendi og sjer-legir verðleikar, og þegar svo stendur á, eigi þingið að veita eptirlaunin með sjer-stökum lögum. Á þenna hátt hygg jeg að baráttunni á móti eptirlauninum sje farið. En þó að stormur sá, er reistur hefur verið gegn föstum, lögákveðnum ept-irlaunum sje á þennan hátt, er þar með ekki fengin sönnun fyrir því, að hann sje af rjettum toga spunninn og byggður á góðum og gildum rökum. Jeg vil spyrja: Hvi eru föst eptirlaun ákveðin í lögum? Jeg hygg, að ein veruleg ástæða fyrir því sje ekki svo mjög þörf embættismanns-ins, sem í hlut á, heldur hitt, að embætt-ismaðurinn sje ekki ofháður, hvorki að of-an nje neðan. Það sje ein veruleg á-stæða, að hann hafi ekki sjerlega freist-ing til að sitja lengur í embættinu en svo, að hann geti á sæmilegan hátt gegnt skyldum sínum.

Jeg skal í þessu sambandi skýra frá ummælum eins merks útlendings, er jeg átti tal við um þetta mál. Hann hafði sjeð í dagblöðunum þær árásir, sem gjörð-ar voru gegn eptirlauninum og spurði mig, hvernig á því stæði. Jeg svaraði honum, að það væri af sparnaðartilraun-um. Hann spurði mig, hvort menn gætu ekki sjeð, að það væri sjálfri þjóðinni í óhag, ef eptirlaunin væru numin burtu. Jeg svaraði því, að menn mundu ekki sjá það. Hann sagði þá, að annarstaðar væri svo álitid, að eptirlaunin væru trygg-ing, ekki að eins fyrir embættismanninn, að hann kæmist ekki á vonarvöl, er hann hefði varið kröptum sínum til að gegna embætti sínu, heldur og fyrir þjóðina, að hún hefði kost á nýtum, sjálfstæðum em-bættismönnum, sem fullhæfir væru til starfa sinna.

Jeg verð að álita, að tryggilegra sje

fyrir sjera Pjetur Guðmundsson, að eptirlaunin sjeu veitt honum í frv. formi heldur en að eins á fjárlögum, og úr því nú allir viðurkenna, að hann sje styrksins maklegur, er eðlilegast, að hann sje honum sem bezt tryggður. Hann vissi það sjálfur, að hann gat eigi átt lagaheimting á eptirlaunum og fyrir því var frv. þetta nauðsynlegt, enda ber hann hið bezta traust til þingsins í þessu máli. Jeg vona, að frv. verði samþ.

Landshöfðingi: Jeg vil bæta því við það, sem h. 2. kgk. (H. Sv.) tók fram móti ræðu h. þm. Skag. (J. Jak.), að jeg hef aldrei skilið óskir þjóðarinnar í eptirlaunamálinu þannig, að menn vilji afnema öll eptirlaun heldur einungis svo, að menn sjeu mótfallnir hinni *almennu* eptirlaunalöggjöf, er veitir öllum embættismönnum rjett til eptirlauna, ef þeir fullnægja tilteknum skilyrðum. Jeg sje ekki, að það ríði í neinn bága við þann þjóðarvilja, sem fer fram á afnám slíkrar almennrar eptirlauna heimildar, þó samþykkt sjeu *sjerstök* eptirlaunalög. Frv. það, sem hjer er rætt um, er byggt á því, að sjerstakar ástæður sje til þess, að veita þessum embættismanni árlega upphæð af landsfje. — En auk þessa er annað atriði, sem athuga-vert er í þessu máli. — Þótt nú menn kynnu að álita það eindreginn þjóðarvilja að afnema eptirl. með öllu — sem jeg fyrir mitt leyti neita að hafi komið fram, — hefur alþingi í öllu falli ekki aðhyllzt þá skoðun enn. Það verður ekki sagt, að alþingi hafi gengið lengra í þessa átt, en að fara fram á lækkun eptirlauna. Hjer getur því ekki verið að ræða um neina mótsögn frá þingsins hálfu, þó frv. yrði samþykkt. — Til stuðnings því, sem jeg tók fram um þjóðarviljann skal jeg einungis benda á, að sömu þingmálafundirnir, sem halda móti eptirl. löggjöf þeirri, sem nú gildir, hafa um leið óskað þess, að einstökum embættismanni væri veitt hærri eptirlaun, en honum bera eptir henni, sem

sje að hann fái að halda launum sínum óskertum, eptir að hann hefur fengið lausn frá embætti.

Þorkell Bjarnason: Viðvíkjandi því, sem h. þm. Skagf. (J. Jak.) bar fram, að fjárhagur sjera Pjeturs mundi ekki svo erfiður, skal jeg geta þess, að hann hefur sjálfur sagt mjer svo frá, að hann væri að mestu leyti fjelaus. — Auk þess eru tilfærð eigin orð prestsins um þetta í ástæðunum fyrir frv., og virðist ekki tilefni til að vefengja þau.

Jón Jakobsson: Jeg get ekki fallizt á það, sem h. 2. kgk. (H. Sv.) sagði, að það væri orðamunur einn, hvort fjeð væri veitt á fjárlögunum sem styrkur eða sem eptirl. með sjerstököm lögum, — eða að það væri bitamunur en ekki fjár. Mjer virðist vera hjer um stefnumun að ræða, auk þess sem þessir tveir fjárveitingavegir hafa mismunandi lagalegt gildi, þar sem endurtaka verður veitinguna fyrir hvert fjárhagstímabil, ef sú leið er valin, sem jeg hef stungið upp á, enda þótt jeg þykist þess fullviss. að þing og stjórn fari ekki að svipta þennan embættismann þeim fjárstyrk, sem honum einu sinni yrði veittur.

Gegn því sem hæstv. landsh. sagði um þjóðarviljann í þessu efni, skal jeg leyfa mjer að halda fast við það, að sá vilji gangi eindregið í þá átt að afnema öll eptirlaun, bæði almenn og sjerstök. Mjer er jafn kunnugt um það, eins og öðrum, á hverju þjóðin byggir vilja sinn í þessu. Menn segja sem svo: Embættismennirnir fá laun fyrir starf sitt fullkomlega jafn riflegt og aðrir, meðan þeir vinna til launa. Hafi þeim ekki tekizt, að safna sjer forða fyrir þann tíma, er þeir hætta starfi sínu, verða þeir að sætta sig við sömu kjör og aðrir starfsmenn landsins, sem sje að fara á sveitina. Þetta álit verð jeg að segja, að mjer finnst mjög sanngjarnt. Hver ástæða er til þess að skoða embættismenn sem æðri verur í

þjóðfjelinu en aðra menn? Það er kynlegur hugsunarháttur, að finna ekkert hneykslanlegt í því, þótt fedur og börn embættismanna fari á hreppinn, ef þeim sjálfum að eins er haldið uppi með almannafje — Á hinn bóginn vil jeg alls ekki neita því, að ástæða getur verið til þess að veita einstöku manni styrk af landsfje, eptir að hann er farinn úr embætti, en það er allur munur á því, hvort slíkt fje er veitt eptir fyrir fram tilteknum skilyrðum, eins og nú á sjer stað, eða eptir verðleikum, sem dæmt er um af fjárveitingavaldinu í hverju sjerstöku tilfelli. Um þetta get jeg því ekki verið h. 2. kgk. (H. Sv.) samdóma. Menn verða að álíta líkur til þess, að þeir menn sje styrksins fremur verðir, sem alþingi vill veita fje af einhverjum sjerlegum ástæðum en hinir, sem einungis fullnægja skilyrðum, sem löggjafarvaldið hefur sett í eitt skipti fyrir öll. — Um það sem h. 6. kgk. (Þ. B.) sagði viðvikjandi fjárhag prestsins í Grímsey, skal jeg einungis taka það fram, að „nær því fjelaus“ er ekki sama sem „gjör-samlega fjelaus“. Annars er jeg því ekki mótfallinn, að fjárupphæð sú, 500 kr., sem frv. tekur til sje veitt, en jeg verð að standa fast á því, að það væri ósamkvæmt stefnu þings og þjóðar í eptirlaunamálinu að samþykkja þessa fjárveiting öðru vísi en sem einn lið í fjárlögunum.

Guttormur Vigfússon: Jeg greiddi ekki atkv. með því, að þetta mál skyldi ganga til 2. umr., og var ástæðan ekki sú, að jeg væri því mótfallinn í sjálfu sjer, að sjera Pjetri í Grímsey yrði veittur einhver árlegur styrkur, heldur hitt, að jeg áleit og álit enn, að það sje alls engin samkvæmni í því að vera að búa til sjerstök lög um eptirlaun á sömu þingunum, sem verið er að stríða við að afnema eptirlaunin eða minnka þau að mun. Jeg er samþykkur h. þm. Skagf. (J. Jak.) um það, að rjettast sje að veita á fjárlögunum upphæðina til sjera Pjeturs, en jeg verð að lýsa því

yfir, að jeg finn enga ástæðu til þess að veita meira fje en sem svarar þeirri upphæð, er hann hefði átt heimting á, ef hann hefði fullnægt hinum almennu skilyrðum til eptirlauna, samkvæmt gildandi lögum; þessa ívilnan vil jeg fallast á gagnvart prestinum fyrir sakir sjerstakra verðleika. En jeg sje ekki á hverju verður byggt, að ganga lengra í fjárveitingunni. Menn tala um, að Grímsey sje ljelegt brauð. En fyrst og fremst getur það nú verið álitamál, hvort rjett er að skoða það svo. Brauðið er metið 950 kr. Af þessum tekjum bygg jeg, að 200 kr. sje peningatillag úr landsjóði, og get jeg ekki annað sjeð en slíkt sje vel viðunanlegt. En í öðru lagi mundi það leiða oss of langt, ef samþykkja ætti sjerstök lög um hækkun eptirlaun fyrir alla presta, er fara frá hinum svo kölluðu ljelegu brauðum; þau mundu þá verða ærið mörg „sjerstöku“ eptirlaunalögin.

Jeg ætla einnig að benda á eitt atriði í þessu máli, sem mjer finnst fremur óviðfeldið. Samkvæmt aths. við frv. hefur presturinn sjálfur álitð, að hann hefði rjett til eptirlauna, og litur svo út, sem hann hafi sótt um lausn frá embætti með eptirlaunum, en að stjórnin hafi veitt honum lausnina án eptirlauna, fullviss þess, að fjeð mundi verða veitt honum eptir á. Mjer finnst þetta mjög viðsjarverð aðferð, og að betur hefði átt við, að presturinn hefði fyrst sótt um styrk af þinginu og síðan fengið lausn eptir að hafa hlotið vissu fyrir því, að hverju hann átti að ganga um fjeð. Breyttill. 6. kgk. (Þ. B.) finnst mjer sprottin af ofmiklum brjóstgæðum, sem ekki eru á rjettum stað, því eins og tekið hefur verið fram, er sú eiginlega orsök til hinnar mildilegu meðferðar á þessum presti fremur öðrum, sem hafa átt við jafn bág kjör að búa, að hinn h. þm. vill bæta fyrir það, að eitthvað hefur verið bogið með rjettlæti veitingavaldsins gegn eyjarprestinum, eins og h.

flutningsm. breyt.till. komst svo heppilega að orði. En líkt hefur stundum þótt brenna við gegn öðrum en honum og fengi þingið ærið nóg að gjöra, ef það einnig ætti að bæta fyrir allar yfirsjónir veitingarvaldsins. Mundi ekki nær, að h. þm. (P. B.) stofnaði til samskotasjóðs fyrir presta þá, sem verða fyrir órjettlæti veitingarvaldsins og tæki aptur breyt.till. sína? (Hlátur. P. B.: Þá þyrftu aðrir að vera jafn brjóstgóðir og jeg. — Jeg treysti ekki samskotunum).

Landshöfðingi: Jeg verð að gjöra þá athugasemd við hina fyndnu ræðu h. þm. S.-Múl. (G. V.), að mjer er ekki ljóst, hvernig sjera Pjetur í Grímsey, eða nokkur annar maður, getur sótt um eptirlaun meðan hann situr í embætti. Jeg veit til þess, að sjera Pjetri var kunnugt um, að hann hefði ekki lagatilkall til eptirlaunanna, enda hefði hann ekki þurft að sækja um eptirlaun, ef hann hefði átt rjett til þeirra, en á hinn bóginn þóttist hann þess fullviss, að sjer yrði ekki neitað um þau, og nú sjest það, hvort hann hefur borið ofmikið traust til þingsins, í því að leggja sína löngu prestþjónustu í Grímsey á borð við hin almennu eptirlaunaskilyrði laganna.

Jón Jónsson: Þó jeg greiddi atkv. með því, að málið gengi til 2. umr. mun jeg verða á móti því, að fje þetta sje veitt með sjerstökum eptirlaunalögum. Jeg get í öllu tilliti fallizt á hinar almennu athugasemdir h. þm. Skagf. (J. Jak.) um mál þetta, og mun því greiða atkv. móti frv. nú, en með því að upphæðin verði tekin inn á fjárlögin. Jeg er ekki samdóma hæstv. landsh. um þýðing þá, er hann leggur í þjóðarviljann, að því er snertir eptirlaun. Það hefur opt verið tekið fram, að laun þau, sem menn vilja veita einstökum embættismönnum, eptir að þeir eru viknir úr stöðu sinni, eigi að skoðast sem heiðurslaun, en alls ekki sem eptirlaun, og að þau heiðurslaun sjeu veitt á fjár-

lögnum fyrir hvert fjárhagstímabil. Þessi aðferð, sem h. þm. Skagf. heldur fram, er því í fullu samræmi við stefnu þjóðarinnar í eptirlaunamálinu. Mjer virðist sama sem h. þm. S.-Múl. (G. V.), að sr. Pjetur hafi hlotið að álita sig hafa rjett til eptirlauna. Jeg skal í því tilliti leyfa mjer að benda á, að í ástæðum frv. stendur: „En hann hefur verið þeirrar skoðunar sjálfur, að hann hefði rjett til venjulegra eptirlauna“ — — — og síðar í ástæðunum stendur, að hann hafi „sótt um lausn og að honum verði með lögum veitt viðbót við eptirlaun þau, er hann ætti að fá“. Þetta sýnir ljóslega, að hann hefur ekki vitað betur en hann hefði rjett til eptirlauna, þegar hann sótti um lausn. Loks skal jeg einnig geta þess, að jeg heyrði sagt, er jeg fór um Þingeyjarsýslu á suðurleiðinni, að sjera Pjetur mundi hafa svo mikil efni, að hann gæti komizt nokkurn veginn vel af.

ATKV.ÆÐAGR.: Breyt.till. (C. 24) samþ. með 3 : 4 atkv. Frv. þannig breytt samþ. með 7 : 3 atkv. Fyrirsögn frv. samþ. með 7 atkv. og málinu vísað til 3. umr. með 7 : 2 atkv.

Frv. til viðaukalaga við lög um prentsmiðjur 4. desember 1886; 2. umr.

ATKV.ÆÐAGR.: Frv. samþ. og málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Sjöundi fundur, miðvikudag 10. júlí, kl. 1 e. h. Allir á fundi, nema Þorl. Jónsson, sem var ókominn til þings.

Frv. til laga um viðauka og breytingu á lögum 12. janúar 1888 um þurrabúðarmenn; (C. 37) 1. umr.

Flutningsmaður (Þorkell Bjarnason): Frv. þetta fer fram á, að veita vissum flokki manna í þjóðfelaginu bólfestufrelsi. — Þessir menn hafa að visu nú atvinnufrelsi eptir gildandi lögum, en í raun rjettri er bólfestuófrelsi opt sama sem at-

vinnuófrelsi, einkum eptir því sem háttar til hjer á landi, því menn verða venjulega að eiga þar heima, sem þeir hafa atvinnu. — Sá flokkur manna, sem frv. ræðir um, verður æ fjölmennari. Sú skoðun ryður sjer æ meir til rúms, að stækka jarðirnar. Smábýlin og tvíbýlin leggjast óðum niður, og hjáleigur eru teknar undir heimajarðir. En að sama skapi sem grasbýlunum fækkar, fjölgar húsmönnum og þurraðarmönnum. Samkvæmt gildandi lögum getur enginn sezt að sem húsmáður eða þurraðarmaður, nema með leyfi sveitarstjórnar þeirrar, sem í hlut á. Þessu mætti nú að visu beita með vægð í framkvæmdinni, en jeg hygg, að ákvæðum þessum sje nú og hafi allt til þessa einnatt verið beitt með strangleik og ekki vel í samræmi við frelsiskröfur vorra tíma. En þótt nú húsmáðurinn hafi fengið leyfi til þess að setja sig niður, sleppa lögin ekki tókum á bólfestufrelsi hans fyrir það, því eptir því sem lög 26. maí 1863 ákveða, má vísa honum burt úr sveitinni með hálf árs fyrirvara. Þannig hefur hann enga tryggingu fyrir samastað óháð tilhlutun sveitarstjórnarinnar. Hann getur hvergi verið óhultur um samastað nema í sinni eigin sveit.

Því verður nú ekki neitað, að þessi kjör eru að miklu leyti fík því, sem skepnur búa við; nágrannar ýta fjenaðinum hver úr sínum haga, yfir í hins, þangað til skepnurnar eru komnar í land eigandans. Sveitastjórnirnar geta bægt húsmönnum og þurraðarmönnum af sjer yfir á næstu sveit, ef hann fær þar að vera, og þetta getur gengið koll af kolli, þangað til skylduhreppurinn tekur við. Það virðist liggja í augum uppi, auk þess sem þetta fyrirkomulag riður í bága við tímans hugmyndir um almenn mannrjettindi, að það hlýtur að baka einstaklingnum og þar með þjóðfjelinu mikið fjártjón opt og tíðum. Tökum til dæmis mann, sem á hrepp á Langanesi, en sezt að við Faxa-

Alpt. 1885. A.

flóa. Hann aflar sjer þar atvinnu og kemst í margvislegt samband við aðra, sem starfa í sveitarfjelinu. Ef sveitarstjórninni þóknast einhverra hluta vegna, er hægt að vísa honum burt. Hann sezt að í annari sveit; þar fer á sömu leið. Hann er aptur og aptur rekinn út úr því fjelagi, sem hann hefur fest rætur í. Þannig getur hann hröklast landið á enda, þangað til hann kemst á sína sveit, og orðið þjóðfjelinu til byrði í stað þess að vinna því gagn.

Menn tala löngum um það, að frelsið sje dýrmætt, en þó er of lítið skeytt um að veita húsmönnum og þurraðarmönnum það frelsi, sem allra dýrmætast er, sem er frelsið til þess að velja sjer verustað, eða bólfestufrelsið. Mjer finnst, að borgarar þjóðfjelsins ættu að hafa rjett til þess að setjast að, hvar sem þeir vilja, og vinna fyrir sjer, hvar á landinu sem þeir helzt kjósa, meðan þeir eigi þiggja af sveit. — Sumir hafa sagt, að sveitarstjórnirnar hafi betur vit á því, hvað þessum fátæku mönnum er fyrir beztu, en þeir sjálfir, en jeg er ekki á þeirri skoðun. Þeir munu þekkja sína eigin hagi bezt, og vita bezt, hvar þeim er haganlegast að vera. Því hefur líka verið barðið við, að einstöku sveitum mundi verða offyngt, væri bólfestubannið afnumið. En jeg sje eigi á hverju slíkt álit verður byggt. Menn flytja sig auðvitað einungis þangað, sem menn hafa von um að geta bjargað sjer bezt. (L. E. Sveinbjörnss.: Já, von um!). Þegar atvinnan minnkar þar, fara þeir í annan stað, sem atvinnan er betri. Þetta geta menn ekki, eins og nú stendur. Þegar bólfestufrelsið er fengið, flytjast kraptar fjelagsins og hreyfast úr einum stað í annan, eins og öldur á sjó. Eins og vatnið rennur niður á við og fyllir öldudalinn, eins streymir fólkið þangað, sem atvinna og björg er fyrir, ef það má.

Jeg vona að menn sjái, að hjer er um slíkt frelsi að ræða, sem menn mundu

3 (29. júl.).

nota sjer, ef það fengist, og jeg er sannfærður um, að það mundi verða húsmönnum og þurrabúðarmönnum, sem dáð er í, og fjelaginu í heild sinni til sannarlegs gagns. En af því að þetta er mikilsvert málefni, sem þarf rækilegrar ihugunar, vil jeg leyfa mjer að stinga upp á, að þriggja manna nefnd sje sett, eptir að hinir háttv. deildarmenn hafa rætt það betur og skoðað frá ýmsum hliðum.

ATKVÆÐAGR.: Þriggja manna nefnd samþ. með 9 : 1 atkv. og í hana kosnir:

Þorkell Bjarnason með 7 atkv.

Kristján Jónsson — 4 —

Guttormur Vigfúss. — 4 —

Frv. til laga um hvalleifar (C. 36); 1. umr.

Flutningsmaður (Sig. Stefánsson): Jeg hef leyft mjer að koma fram með frv. það, sem hjer liggur fyrir, og álit jeg eiga við, að skýra frá sögu þess síðan 1894.

Eins og h. þm. er kunnugt, var frv., er fór í sömu stefnu og þetta, samþ. á þingi 1894 og afgr. til stjórnarinnar; en þegar þangað kom, kom það babb í bátinn, að hvalveiðamennirnir á Vestfjörðum og ýmsir aðrir í Vestur-Ísafjardarsýslu ljettu í ljósi þá skoðun sína, að frv. væri eigi svo úr garði gjört, sem æskilegt væri; sjerstaklega var fundið að 1. gr. þess, fyrir mæli hennar væru of ströng, sektirnar væru settar of háar og yfir höfuð væru óþarflega ströng bönd lögð á þessa atvinnugrein. Fyrir því var það, að hvalveiðendur sendu kvörtun yfir frv. til ráðgjafans og lagði hann þá fyrir landshöfðingja, að leita álits sýslunefndar Ísafjardarsýslu um málið. Þetta hefur landshöfðingi svo gjört og sýslunefnd Ísafjardarsýslu hafði mál þetta og öll skjöl þess til meðferðar á síðasta aðalfundi sínum í vetur, og eptir það er sýslunefndin hafði sett nefnd í málið og ihugað það rækilega, komst hún að þeirri niðurstöðu, að ákvæði 1. gr. í frv. frá þinginu 1894 væru óþarf-

lega hörð, en áleit að öðru leyti mjög nauðsynlegt, að ákvarðanir væru settar með lögum í þá átt, er frv. fer fram á, og er frv. það, sem jeg hef nú borið hjer fram samhljóða þeim atriðum, er sýslunefndin samþ. í e. hlj., og sem hún áleit öldungis nauðsynleg til þess að sporna við því, að þjósur af hvölum frá hvalveiðastöðvunum fylltu fjörur þær, er skepnur gengju um. yrðu valdandi að óþrifum og óðaun og gætu jafnvel valdið skepnudrápi.

Hin fyrstu tildrög til frv. í þessa átt voru þau, að sumarið 1893 kom upp pest í fjenaði, sauðfje og nautgripum, í Álptafirðinum, og þóttust menn sannfærðir um, að orsökku væri, að skepnurnar hefðu jetið af þessum hvalleifum, sem um fjörurnar flækjast. Til þess að ganga úr skugga um, hvort þetta mundi svo vera, var sent til dýralæknaáðsins í Kaupmannahöfn kjöt og innýfli úr skepnum þeim, er drepizt höfðu, til rannsókna, og var þá álit þess, að hætt væri við, að fjenaðardauði gæti orsakast af áti slikra hvalleifa, en gat þó ekki fullyrt neitt í því efni, enda var sýnishorn það, er sent var, oflitið til þess, að hægt væri að rannsaka það til hlitar. Aftur á móti hefur Dr. Krabbe tekið muninn fyllri í privat-brjefi um sama efni, og kvað það litið efamál, að hvalleifarnar mundu vera valdandi skepnudauðans.

Þeir menn, er urðu fyrir skepnumissinum, álitu sjer eigi fært, að höfða skaðabótamál til endurgjalds tjóni sínu, og hafa því eigi haft önnur ráð, en leita til alþingis um, að reistar yrðu skorður við því með lögum, að hvalleifar gætu hrúgast upp á fjörur manna eptirlitslaust og rotnað þar.

Síðan sumarið 1893 hefur eigi borið á þessari fjárpest á þessum stöðvum þangað til nú í vor; þá drápust um 100 kindur á 4—6 dögum og þóttust menn þá hafa fengið nýja og sterka sönnun fyrir skaðsemi hvalleifanna, því að þegar menn tóku það ráð, að reka fjenað sinn til fjalls

og láta gæta hans þar, hætti fjárpestin með öllu. Að eins slapp fjenadur úr gæzlu til fjöru á einum bæ, og brá þá svo við, að nokkrar kindur drápust. Þeir menn, sem hjer eiga hlut að máli, þykjast því hafa fengið fullar sannanir fyrir og eru sannfærðir um, að pest þessi sje áti hvalleifanna að kenna, enda þótt enn hafi eigi fengizt full visindaleg sönnun fyrir því.

Jeg skal enn fremur geta þess, að breyting sú, er sýslunefnd Ísafjarðarsýslu hefur gjört við frv. frá 1894, og sem frv. þetta er samhljóða, hefur verið borin undir 2 af hvalveidæigendunum í Ísafjarðarsýslu, þá herra Ellefsen og Berg, og hafa þeir lýst yfir því, að þeir hefðu ekkert við uppástungur þessar að athuga, en álitu þær í alla staði eðlilegar. Í kringum þá hefur eigi orðið vart við pest þessa í seinni tíð, enda er það eðlilegt, því að frá þeirra stöðvum sleppa nær því engar hvalleifar, með því þeir nota þær til gúanó-gjörðar, er þeir hafa sett á stofn hjá sjer. Aptur á móti eru í sýslunni 2 aðrir hvalfangarar, sem ekki hafa komið á fót gúanó-gjörð, og sem því hvalleifarnar flækjast í burtu frá, annar við Álptafjörðinn, þar sem skepnudaudinn varð, og hinn við Jökulfirðina.

Jeg hygg eigi að óttast þurfi, að frv. það, sem nú liggur hjer fyrir, sje ósanngjarnnt nje þröngvi þessum atvinnuvegi, enda er það mjög fjarri íbúum Ísafjarðarsýslu, að vilja á nokkurn hátt fæla þessa menn frá sjer, sem að öðru leyti eru hinir nýtustu borgarar. Jeg vonast því eptir, að frv. þetta fái að ganga leið sína gegn um þingið. Jeg óska, að það fái að ganga nú til 2. umr. og mun jeg þá skýra frá breytingum þeim, sem á því hafa gjörðar verið síðan 1894.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2 umr. í e. hlj.

Frv. til laga um löggilding verzlun

arstaðar hjá Bakkagerði í Borgarfirði (C. 38); 1. umr.

Flutningsmaður (Jón Jónsson): Jeg hef í bráðina eigi annað um frv. þetta að segja en það, að jeg óska, að það fái að ganga til 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 8 atkv.

Áttundi fundur, fimmtudag 11. júlí, kl. 1 e. h. Allir á fundi, nema Þorleifur Jónsson, er var ókominn.

Frv. til laga um breyting á tilskipun um bæjarstjórn í Reykjavík 20. apríl 1872; 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um eptirlaun handa Pjetri Guðmundssyni (C. 43); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ í e. hlj. og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um prentsmíðjur 4. des. 1886; 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til Nd.

Tillaga til þingsályktunar um stjórnskrármálið (C. 24, 29); fyrri umr.

Flutningsmaður (J. A. Hjaltalín): Jeg sje eigi ástæðu til að halda langa ræðu út af tillögu þessari; h. þingdm. er hún kunn að efni til svo og tildrög hennar. Tilgangur minn með því, að gjörast annar flutningsmaður að till. þessari, var sá, að jeg vildi sýna það enn, eins og jeg þykist áður hafa sýnt það, að vjer, hinn konungkjörni flokkur á þinginu, erum fúsir til að vera í samvinnu við meðbræður vora í hinni h. þingd. Jeg hygg og, að þingsál. þessi sýni það, að það er öldungis eins áhugamál vort sem annara manna á þessu landi, að þjóð vor fái framgengt kröfum sínum um innlenda stjórn og önn-

ur meginatriði þau, er fólgin eru í stjórnskrárbaráttu vorri. Þó að því hafi verið kastað fram af ýmsum þm., að vjer, sem höldum fram þessari þingsál. viljum gefa eptir af kröfum þeim og rjettindum, sem landið eigi heimting á að fá, hygg jeg að tillagan sjálf beri það með sjer, að þessu er alls ekki svo háttáð. Jeg veit eigi, hvernig hægt er að taka þessar kröfur rikara eða glegggra fram en gjört er í þessari þingsál.till. Þetta eru þær kröfur, sem allir Íslendingar eru samdóma um; en þá skilja leiðirnar, leiðirnar um aðferð þá, er velja skuli til þess að fá framgengt kröfunum, fá stjórnina innlenda á þann hátt, sem bezt á við. Jeg skal taka eitt dæmi, sem mjer dettur opt í hug. Jeg sá eitt sinn tvo drengi, er voru að klifa upp bratta og hála brekku. Þeir reyndu hvað eptir annað að komast upp á hana, en hröpuðu jafnharðan ofan aptur. Þrátt fyrir margar atrennur árangurslausar, þreyttist annar þeirra ekki, hann bölváði brekkunni, hjelt áfram að klifra og klifra, valt ávalt ofan aptur og komst aldrei upp á hana. Hinn drengurinn aptur á móti, hann bölváði ekki brekkunni, heldur fór hann að litast um, hvort ekki væri hægt að komast annarstaðar upp á hana. Hann fór að reyna fyrir sjer og honum tókst að komast upp. Hvor af drengjum þessum var nú hyggjari? Jeg þykist viss um, að hver maður verði að svara: Sá þeirra, sem leitaði fyrir sjer og ljet kappinu fylgja forsjá. Hjer er líkt á komið og í þessu dæmi. Hjer er tilraun gjörð og leitað fyrir sjer, í stað þess að höggva alltaf í sama farið, klifra upp hálu, bröttu brekkuna, sem maður veltur ofan aptur.

Jeg þykist ekki þurfa að tala meira um tillögu þessa; að eins skal jeg geta þess, að breytt.till. sú, er stungið er upp á, að gjörð verði, gjörir engan meiningamun, hún gjörir að eins till. aðgengilegri fyrir suma þm., og með henni er sett fullt

svo góð trygging sem með orðum þeim, er hún á að koma í staðinn fyrir.

Flutningsmaður (Jón Jakobsson): Af því að jeg er annar flutningsmaður að till. þessari, álit jeg mjer skylt, að mæla fáein orð. Jeg skal þá í fyrsta lagi gjöra þá yfirlýsing, að jeg álit, að í h. Nd. sje þungamiðjan í fjármálum vorum og sömu-leiðis í stjórnskrármálinu. Sumir kunna því að segja, að mótsögn sje fólgin í því, að sá hinn sami maður, sem viðurkennir þetta, skuli vera flutningsm. að þessari till. hjer í þessari h. Ed. En þetta er engin mótsögn. Þingsál.till. þessi kom einmitt fyrst fram í h. Nd, og eins og kunnugt er, hefur hún þar verið rædd og sett í nefnd, sem ætla má, að sje málinu hlynnt, svo að engin ástæða er til að segja, að Ed. taki fram fyrir hendur Nd. í þessu máli. Í öðru lagi kann sumum að þykja það kynlegt, að jeg skuli vera hinn eini þjóðkjörinn þm. í þessari h. þingd., sem kem fram með till. þessa. Orsakir eru til allra hluta, og svo er hjer. Eins og kunnugt er, er samsetning þessarar þingd. einkar óheppileg, og annað er hitt, að það er af tilfelli, að jeg er einn af þjóðkjörnum þm. þessarar þingd. með till. Jeg hef eigi sjálfur beinlinis áskorun frá kjördæmi mínu til þess að vera talsmaður þannig lagaðrar þingsál., en þm. Húnv. (P. J.), sem sæti á í þessari h. þingd., en enn þá er eigi kominn til þings, hann hefur beint umboð frá kjósendum sínum til þess. Jeg þykist því mega ganga að því sem sjálfsgöðu, að hann mundi hafa verið með okkur flutningsmönnum, ef hann væri nú kominn til þings. Þannig stendur á því, að jeg, einn af þjóðkjörnum þm. flyt tillögu þessa með h. kgk. þm. (J. A. Hj.), og satt að segja gjöri jeg það ekki hryggur, heldur glaður. Jeg er glaður yfir því, að kgk. þm. eru með oss í því, taka höndum saman við oss þjóðkj. þm. í því, sem er aðalkjarninn í stjórnskrárbaráttu vorri, enda sje jeg ekki neitt, sem

geti verið því til fyrirstöðu, að ærlegir menn vinni saman að ærlegu verki, án tillits til þess, hver hefur kosið þá til samvinnunnar.

Jeg skal svo snúa mjer að umboði því, sem jeg hef frá kjósendum mínum. Þeirra skoðun er sú, að ekki beri að samþykkja stjórnskrárfrumvarpið aptur óbreytt á þessu þingi, heldur fresta því, ef unnt sje, en verði málinu haldið fram í frumvarpsformi, óska þeir að það verði tekið til gagngjörðrar breytingar frá frumv. síðustu þinga. Þegar nú umboði mínu er þannig háttað, álit jeg opnar báðar leiðir fyrir mig, og hef jeg því valið þá leiðina, sem næst fer áskorunum kjósenda minna, og það því fremur, sem sú leið er samkvæm því, er samvizka mín og sannfæring segir mjer, að sje hinn heppilegasti vegur, eptir því sem sakir standa. Að halda frumv. frá síðustu þingum fram óbreyttu hefur þá agnúa, sem ekki þarf að fara í neina launkofa með, að all-almennur ágreiningur er um ýmisleg atriði í því frumv., og sem gjörir það að verkum, að traudlega er hægt, að safna svo stórum fjölda manns undir merki þess, sem jafn göfugt mál á heimting á. En sje nú á þessu þingi komið fram með nýjar breytingar á frumv., er hætt við, að síðari villan verði verri hinni fyrri, að menn eigi örðugt með að koma sjer saman um breytingarnar, hætt við, að frumv. dagi uppi fyrir tímaleysi, — en það er ekki heppilegt fyrir jafngott og göfugt mál, — eða þá hitt, að þótt málið merðist í gegn um þingið í einhverju breyttu frumvarpsformi, yrði það eigi svo úr garði gjört, sem afarasælast yrði.

Jeg ætla mjer ekki að gera neinum manni getsakir að óreyndu, en búast má við, að einhverjir kunni að kasta því fram, að jeg lítisvirði þjóðviljann í þessu máli. Vjer skulum því athuga, hvernig þjóðviljinn lýsir sjer nú í þessu máli. Jeg hef hjer í lestrarsalnum skoðað þingmálafund-

argjörðirnar; þær eru komnar til þingsins og framlagðar úr 17 kjördæmum af 20, og jeg hef komið að þessari niðurstöðu: Í 6 kjördæmum eru gjörðar ályktanir um, að fresta alveg málinu á þessu þingi; í 6 kjördæmum að halda stjórnskrárfrumv. óbreyttu áfram, en í 5 kjördæmum eru eigi gjörðar ákveðnar ályktanir, heldur samþ. að halda málinu áfram í sömu eða líka stefnu og hingað til. Jeg segi nú: þessi till., sem hjer liggur fyrir, kemur ekki í bága við vilja neinna kjördæma nema þeirra 6, sem hafa lýst því yfir, að halda skuli áfram óbreyttu frv. frá síðustu þingum, og þingsályktunin er í samræmi við óskir þær, er fram hafa komið úr jafnmörgum — 6 — kjördæmum, og alls eigi í bága við tillögur hinna 5, sem leggja áherzluna á það, að stefnan sje hin sama eða lík. Þessi 5 kjördæmi taka að mínu áliti hyggilegast í málið, því að það er ekki svo auðvelt í hverju einstöku kjördæmi, að segja ákveðið, hvernig breyta skuli til, hvað hyggilegast sje að gjöra, því að hvert kjördæmi veit þá að eins sinn vilja, en ekki annara, slíkt verður ætíð að meiru eða minna leyti að vera komið undir samkomulagi. Jeg þykist því hafa nokkurn rjett til að segja, að þessi þingsál.till. fari ekki í bága við vilja manna í þessum 5 kjördæmum, enda innibindur hún í sjer allar hinar sömu aðalkröfur vorar til sjálfstjórnar, sem haldið hefur verið fram að undanfögnu þing eptir þing. Hjer er því enginn ágreiningur um málið sjálft; í öllum aðalatriðum þess hafa allir Íslendingar hinar sömu óskir. Það er að eins þá, er um aðferðina til fá þessum kröfum framgengt er að ræða, að þrætan byrjar. Jeg hef nú þá trú og þá von, að menn geti samlagað sig um þá aðferð, er happa-sæl geti orðið og borið ákjósanlegan árangur. Það er mín sannfæring, að þegar svo er komið, að allir eru orðnir sam-mála, bæði konungkjörnir og þjóðkjörnir þingmenn, um aðalkjarnann í stjórnskrár-

baráttu vorri, þá eða *aldrei* megi gjöra sjer trausta von um sigur í þessu máli, þegar allir þingmenn, konungkjörnir geta samlagað sig að bera samhljóða kröfur þjóðarinnar fram fyrir stjórnina.

Jeg skal eigi fara neitt út í efni eða einstaka liði þingsál.till. Tveir h. mál-snjallir þingm. í Nd. hafa krufið hana og frumv. svo rækilega eigi alls fyrir löngu, að jeg finn eigi ástæðu til að bæta neinu þar við.

En verður nú nokkur árangur af þessari þingsál. þótt hún verði samþ. af þessu þingi, kunna menn að spyrja. Það getur vel skeð, að hann verði litill; enginn getur með vissu um það sagt. En hitt vitum vjer með vissu, að þótt stjórnarskrárfrumv. frá síðustu þingum yrði samþ. óbreytt enn á þessu þingi, verður svarið upp á það: nei; það getur líka vel verið, að svarið upp á þessa þingsál.till verði líka: nei. En hjer er þó sá stóri munur, að árangurslaus þingsál. kostar landssjóð lítið eða ekki neitt, en árangurslaust frv. kostar hann 20 þús. kr. Það er enginn annar „reel“ munur á þessum þingsál.till. og stjórnarskrárfrumv. síðustu þinga — þótt enginn verði árangur af þessum til-lögum, — en þessi, að till. kostar þjóðina ekki neitt, en frv. kostar 20 þús. krónur. Innihald beggja, að því er aðalkröfurnar snertir, aðalkjarnann úr málinu, er öldungis hið sama. Vjer verðum að gæta þess, að eins og það er „constitutionel“ rjettur þingsins að semja og samþykkja lög, eins er það einnig „constitutionel“ rjettur, sem stjórnin hefur, að segja nei við frv. þingsins. Stjórnin hefur, — vjer getum ekki neitað því — að þessu leyti jus fortioris (rjett hins sterkari), hún hefur hann sem „constitutionellan“ rjett, hvað sem liður hinum síðferðislega rjetti. Jeg álit því, að það sje mjög hyggilegt að skipta nú um „taktik“, og prófa á þennan hátt, hvort stjórnin er ekki fíánleg til viðtals. En jeg vil þó benda á það, að sje það eigi á nokkurn hátt

hægt að fá stjórnina til viðtals og samkomulags, þá er ekki vist, að henni endist um aldur og æfi, þessi jus fortioris, sem hún hefur nú. Jus fortioris getur færzt yfir til þjóðarinnar, ef þjóðin sýnir ærlegan og eindreginn vilja. Gætum að. Hvað er það sem dönsku stjórninni gengur til, að halda dauðahaldi í sambandið við Ísland? Það er í innsta eðli sinu einungis sá verzlunararður, sem ýmsir Danir hafa af Íslandi, sem veldur því. En ef nú Íslendingar hafa einlægán vilja í þessu máli, og rjettmætustu kröfum þeirra er enginn gaumur gefinn, þá er líklegt, að þeir á sínum tíma sýni trú sína í verkum sínum, sýni að vilji þeirra sje ekki einungis „illusoriskur“ vilji í orði, sem þeir vilji ekkert verulegt fyrir vinna, heldur taki rögg á sig og slíti þá hagnaðarins taug, sem tengir þá við Dani, með því að hætta verzlunarviðskiptum við þá. Eins og gullið reynist í eldinum, eins kemur sá sanni þjóðvilji í ljós, þegar á skal herða og til framkvæmdanna kemur. Þá mun danska stjórnin hætta að halda dauðahaldi í sambandið, þegar Danir hafa ekki lengur gagn af Íslandi, að eins kostnað. Jeg bendi ekki á þetta af því, að jeg vilji að þessi vegur sje valinn nú þegar, en þessi vegur blasir við, þegar búið er að reyna alla aðra „constitutionella“ vegi til samkomulags við stjórnina, og hún gefur engan gaum kröfum vorum um vor dýrmætustu og helgustu rjettindi.

Áður en jeg skilst við þetta mál vil jeg óska þess, að þingsál.till þessi verði rædd í þessari h. þingd., eins friðsamlega og stillilega, eins og gjört var í h. Nd. Jeg vona, að allir hagi svo orðum sínum, að engann móðgi.

Sigurður Jensson: Það er sjálfsagt margt hægt að segja um þessa till., en jeg ætla að láta mjer nægja að þessu sinni, að leggja áherzlu á það, að hún er ekki borin upp á rjettum tíma, heldur ofsnemma, hjerna í deildinni.

Eptir því sem jeg skil þessa tillögu, og eptir því sem h. flutningsmenn hennar hafa útskýrt hana, er það einkum tvennt, sem þeir vilja koma til leiðar með henni; það er fyrst það, að fá yfirlýsing Ed. og síðan alls þingsins um það, að hver sjeum allir samdóma í aðalatriðinu, hvað stjórnskrármál Íslands snertir, jafnvel þó það reynist svo, að hver getum ekki komið oss saman um í þetta skipti, að framfylgja málinu á sama hátt og áður. Það er auðsætt, þegar málið er skoðað á þennan hátt, að þessi tillaga er of snemma borin upp, því slík yfirlýsing frá Ed. einni gæti ekki haft fulla þýðing, nema því að eins, að samskonar ályktun kæmi frá Nd. Jeg gæti hugsað mjer, að yfirlýsing frá báðum deildum, eins og flutningsmenn hugsa sjer, gæti haft nokkra þýðingu og gæti jafnvel verið æskileg, en það væri þá fyrst, eptir að þingið hefði árangurslaust reynt að koma sjer saman um, að halda málinu fram á sama hátt og undanfarandi þing hafa gjört, en samkomulag ekki getað náðzt; þá væri það ekki þýðingarlaust að koma fram með einskonar yfirlýsing frá öllu þinginu um það, að þrátt fyrir alla sundrung, sjeum hver þó allir samdóma um það, sem er aðalkjarninn í sjálfstjórnarkröfum þjóðarinnar. Hvað hitt atriðið snertir, sem báðir h. flutningsm. hafa tekið fram, að sje fólgið í þessari þingsál.till., sem sje að hjer sje um nýjan veg að ræða og nýja aðferð í stjórnskrárm., og vilja þeir nú að þingið reyni, hvort þessi nýja aðferð geti ef til vill leitt til nokkurs árangurs, þar sem frumvarpsvegurinn hafi ekki enn leitt til neins. Þá get jeg heldur ekki sjeð, að nú sje sá rjetti tími til þess, að samþykkja slíka þingsál. hjer í deildinni. Eins og kunnugt er, hefur lík till. til þingsál. komið fram í Nd., og er þar nefnd skipuð til að ihuga hana. Sömu leiðis er þar komið fram frumv. til stjórnskipunarlag, og hefur sama nefnd það til ihugunar. Meðan þetta mál er enn í nefnd í Nd., og ósjeð er að hvaða niður-

stöðu sú nefnd kann að komast og Nd. yfir höfuð í þessu máli, þá álit jeg það mjög óheppilegt, að samþykkja hjer í deildinni ályktun, sem velur annan veg í stjórnskrármálinu, heldur en hingað til hefur verið farinn, og þannig tekur fram fyrir hendurnar á Nd. í máli, sem þar er komið á dagskrá.

Jeg verð af því, sem jeg nú hef sagt að álita, að h. þdm. geti allir verið samdóma um eitt, en það er, að till. þessi sje ekki borin upp á rjettum tíma. Jeg vil því ekki fara lengra út í málið að sinni, en vil leggja það til, að 3 manna nefnd sje sett, sem svo getur beðið eptir áliti nefndar þeirrar, sem sett hefur verið í málið í Nd., og komið sjer saman við hana.

ATKVÆÐAGR.: Uppást. um 3. manna nefnd felld með 5 : 5 atkv.

Sigurður Jenson: Jeg verð að álita það mjög óheppilegt, að h. deild hefur hafnað því, að setja nefnd í þetta mál. H. flutningsm. sögðu báðir áðan, að þeir vildu stuðla að því, að sátt og samkomulag næðist í þessu máli, en með því að fella nú uppást. um nefnd, sem hefði gjört þingmönnum og þingdeildunum mögulegt að bera sig saman, hefur þessi deild gjört sitt til, að ómögulegt sje að leita samkomulags um málið. Afleiðingin af þessu verður hvað mig snertir sú, að jeg mun ekki taka þátt í atkvæðagreiðslunni um þessa till.

Flutningsmaður (Jón A. Hjaltalín): H. þm. Barðstr. (S. J.) þótti till. okkar of snemma borin upp hjer, og byggði þetta einkum á því, að nefnd í Nd., sem hefur fengið málið til meðferðar þar, hafi ekki enn komið fram með álit sitt. Jeg játa nú að visu, að okkar till. hefur komið seinna fram, en jeg sje ekki, að þessi deild þurfi eða eigi að vera neinn fylgifiskur Nd. í þessu máli fremur en öðrum. Mjer finnast að deildirnar eigi að vinna samhliða og hafa jafnan rjett. Og til hvers er það

að draga afdrif þessarar till. úr því hún á annað borð er komin inn fyrir deildina? Jeg sje ekki við hvað sá dráttur ætti að styðjast og því greiddi jeg atkv. móti nefndinni.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg skal einnig leyfa mjer að gjöra grein fyrir, hversvegna jeg var á móti því, að nefnd væri sett. H. þm. Barðstr. (S. J.) áleit nefnd nauðsynlega til þess, að hægt væri fyrir báðar deildir að bera sig saman gegnum nefndir, og það er að visu satt, að nefndirnar hefðu getað starfað að þessu. En mjer finnst h. forseti þessarar deildar hafa í valdi sinu að láta verða svo langt hlje milli 1. og 2. umr., að sama tilgangi verði náð á þann hátt. Svo er þess einnig að gæta, að nefndir hafa venjulega annað verkefni en að bera sig saman hvor við aðra. Þær hafa sjerstaklega þann tilgang að skýra málefni og koma fram með till. En það sem hjer liggur fyrir er svo ljóst og svo marg-ihugað, að engin þörf er á nefnd þess vegna. H. þdm. hafa haft nægilegan umhugsunartíma til þess að gjöra sjer ljóst, hvernig þeir eiga að snúast við málinu. Hjer getur ekki verið um annað að ræða, en já, eða nei. — Af þessum ástæðum var jeg móti nefndinni.

En jeg ætla einnig að gjöra nokkrar aths. um framkomu mína í þessu máli, persónulega. — Eins og menn að líkindum muna, greiddi jeg fyrir 10 árum atkv. með frv. til endurskoðaðrar stjórnarskrár samkyns og því er samþykkt var á síðustu þingum. Jeg gjörði þá grein fyrir atkv. mínu. Jeg var samþykktur anda og aðalstefnu frv., þótt mjer þættu ekki öll ákvæði þess sem ákjósanlegust. Jeg vildi fá rí fara pólitískt frelsi, og leitast við á lögskipulegan hátt að fá breytt ýmsum ákvæðum stjórnarskrárinnar frá 1874 samkvæmt rjettmætum kröfum vorum. En jeg er þó ekki sömu skoðunar sem sumir þeir, er opinberlega hafa rætt um þetta mál, að stjórnarbót sú, sem vjer hlutum

með stjkr. 1874 sje lítills eða einskis verð. Jeg álit að ástandið sje mikið betra en það var, — og fátt er fullkomið í þessum heimi. — Það getur nú verið, að vjer Íslendingar sjeum nokkuð heimtufrekir, og er það reyndar ekki eins dæmi, heldur töluvert almennt; en þess ber að gæta, að í einu tilfelli er jafnan leyfilegt að ganga svo langt í kröfum, sem rjettur manns nær, en það er, þá er kröfum er haldið fram fyrir aðra. Í stjórnarbótarmálinu gjörum vjer kröfur ekki einungis fyrir oss sjálfa, heldur fyrir Ísland og eptirkomendurna. Jeg ljét nú ekki neitun stjórnarinnar, er boðuð var með konunglegri auglýsingu 2. nóv. 1885, hindra mig frá því að greiða aptur atkv. með sama frv. á aukabínginu 1886, og jeg verð að segja, að jeg er ekki ánægður með svör stjórnarinnar gagnvart stjórnarbótarkröfum vorum. Jeg hefði óskað svars, sem hefði gengið nær aðalkjarnanum í þessu máli, þannig að stjórnin hefði tekið skýrt fram, hver ákvæði frv. hún álitu óaðgengileg, svo að þingið hefði verið nokkru nær um, hvernig hægt væri að nema burtu gallana á frv. án þess að meginatriðunum væri haggð. Síðan hefur nú samkyns frv. verið samþykkt á tveim þingum, eins og kunnugt er, 1893 og 1894. En í bæði þessi skipti var jeg á móti frv. og færði jeg þá ástæðu fyrir því, að mjer væri ekki sýnileg hin minnsta þýðing af því, að halda því fram, að öllum atvikum óbreyttum, gegn neitun stjórnarinnar. Allur sá árangur, sem menn hefðu af því mundi að sjálfsögðu verða kostnaðurinn. Af þessari sömu ástæðu sæi jeg mjer heldur ekki fært að greiða atkv. með málinu á þessu þingi í sama formi og áður. Jeg þykist þess fullviss, að árangurinn mundi verða hinn sami, nefnilega kostnaðurinn einn.

En nú liggur hjer nýtt atriði fyrir. Hjer er komin fyrir h. deild till., sem inniheldur aðalkjarnann í öllum greinum frv.

þess er samþykkt hefur verið áður, þannig að öllu er sleppt nema merg málsins, — því sem á veltur. Settum vjer nú svo, — sem ekki virðist rjett að örvænta um með öllu, að óreyndu — að stjórnin vildi sinna kröfum vorum að nokkru, er hjer opnaður vegur til þess, að stjórnin sjálf geti bætt úr vandanum, og ef stjórnin kæmi fram með frv. í þessa átt, er um leið tryggt samþykktar kv. hennar með því fyrir fram, eins og þingið einnig mundi gjalda samþykki sitt með frv., sem gengi í sömu átt og áskorun þess frá þessu ári. Jeg álit því, að hjer sje gjörð heppileg tilraun til þess að ná samkomulagi og einhverjum verulegum árangri, og vildi því óska samhljóða atkvæða beggja þingdeilda um tilöguna.

Jeg skal að visu játa, að ekki verður í þessu byggt á neinum vissum vonum um tilslökun frá stjórninni. Ef til vill aðhyllist stjórnin engar breytingar; en þessa finnst mjer þó vert að freista. Því meðan neitun ekki er komin, er ekki útsjedd um, að stjórnin gæti gjört sjer að góðu að bjóða einhverjar umbætur frá því sem nú er. — Jeg fyrir mitt leyti kys að lifa í von meðan unnt er, þó vonin sje ekki mikil.

Sigurður Stefánsson: Jeg skal leyfa mjer að gjöra þá fyrirspurn til hæstv. landsh., hvort þessi aðferð til þess að fá stjórnarþótakröfum vorum framgengt muni vera vænlegri til árangurs, en sú, sem áður hefur verið höfð.

Landshöfðingi: Jeg hef ekki fengið umboð til þess að leysa úr fyrirspurn þeirri, sem h. þm. Ísf. (Sig. Stef.) gjörði, hvort þessi aðferð væri vænlegri en önnur. En jeg get fyrir mitt leyti fallizt fullkomlega á það, sem h. þm. Skagf. (J. Jak.) tók fram áðan, að það, sem vjer vitum, er það að engin von er til að samhljóða frv. því, sem afgreitt var frá þingunum 1893—94, ná staðfestingu, þó það yrði samþykkt enn á þessu þingi. Á hinn bóg-

Alpt. 1895. A.

inn er von til þess, að stjórnin gefi svar upp á það, hvað í hinum 3 liðum ályktunartill. hún gæti fallizt á og hvað ekki. — Jeg skal einnig taka það fram, að það sem farið er fram á í 1. lið till. er að mínu áliti rjett og sanngjarnt. Jeg hef jafnan haft þá skoðun, að ráðgjafi Íslands ætti ekki að sitja í rikisráði Dana, að því er sjerstök málefni landsins snertir. Aptur á móti er öðru máli að gegna um það, sem farið er fram á í 2. og 3. lið till. og er jeg því vonardaufur um samþykki stjórnarinnar til þess. Jeg fæ ekki sjeð, hvernig búsettur og innlendur maður getur haft á hendi æztu stjórn landsins, þegar konungur vor er búsettur í öðru landi.

Jeg hef þá skoðun, að sá sem skrifar undir með konungi og ábyrgðina ber verði að vera við hlið konungsins, en þar fyrir gæti hann ef til vill staðið til ábyrgðar fyrir sjerstökum dómstóli á Íslandi.

Jeg skal lýsa yfir því, að jeg mun leggja með því, að veitt verði það, sem farið er fram á í 1. lið till., en jeg treysti mjer ekki til að mæla fram með hinum öðrum tveim liðum hennar.

ATKVÆÐAGR.: Breyttill. (C. 29.) samþ. með 6 samhlj. atkv. Meginmál till. þannig samþ. með 6 samhlj. atkv.; stafl. 1. samþ. með 6 samhlj. atkv.; stafl. 2. samþ. með 6 samhlj. atkv.; stafl. 3. samþ. með 6 samhlj. atkv. Fyrirsögn till. samþ. með 6 samhlj. atkv. Málinu vísað til síðari umr. með 6 samhlj. atkv.

Níundi fundur, föstudag 12. júlí kl. 1 e. h. Allir á fundi nema Þorleifur Jónsson, sem var ókominn til þings.

Fr. til laga um ábyrgð fyrir eldsvoða í Reykjavík (C. 13, 41); frh. 1. umr.

Framsögumaður (Kristján Jónsson): Ástæðurnar fyrir þessu frv. eru teknar svo rækilega fram í aths. stjórnarinnar, og öll tildrög til þess, að frv. er komið

4 (1. ágúst).

fram, rakin þar svo, að jeg álit óþarft að halda langa ræðu um það. Aðalbreyting sú, sem farið er fram á í því, á tilsk. 14. febr. 1874 er eins og sagt er í nefndarálitinu, að hús í Rvík skulu tryggð með fullu verði þeirra í brunabótaþjel. kaupstaðanna í Danmörku, en ekki að $\frac{1}{8}$ hluta annarstaðar, eins og nú er, og verið hefur að undanfögnu. Þessi till. um breyting á tilsk. 1874 er lögð fyrir þingið eptir ósk húseigenda í Rvík, og hefur það verið samþykkt á almennum borgarafundi í bænum að beiðast þessa. Tillögur bæjarstjórnarinnar í Rvík ganga einnig í sömu átt. Mjer finnst það eðlilegast, að þessir, sem eru hinir rjettu aðilar málsins, sjeu látnir ráða því. og yfir höfuð ekki sanngjarnt, að aðrir leitist við að hamla því, að óskir þeirra í þessu efni fái framgang.

Það er einkum ein mótbára gegn frv. er komið hefur fram, nefnilega að í ráði sje að stofna almennt, innlent brunabótaþjelag, sem Rvík þá einnig ætti að ganga í. Jeg fyrir mitt leyti sje engi ástæðu til þess, að Rvík biði eptir stofnun þessa þjelags, og til þess að hrundið sje algerlega þessari hinni verulegustu mótbáru gegn frv., er nú komið fram brjef frá bæjarfógetanum í Rvík, sem lýsir því yfir, að samþykking þessa frv. muni ekki verða til hindrunar því, að bærinn á sínum tíma gangi inn í hið fyrirhugaða ábyrgðarþjelag, ef það kemst á fót.

Nefndin hefur ekki gjört neina breyt. till. við frv., enda er það samhljóða tilsk. 1874 í öllu verulegu, að minnsta kosti að orðfæri, en ýmislegt virðist þó athugavert við orðalag sumra greina í frv., eins og það liggur fyrir, þó að ekki hafi verið gjörðar breyt. till. í tilefni af því. Það hefur ekki verið fundið að hinni nefndu tilsk. að þessu leyti, þykir þá eigi rjett, að fara að breyta orðfærinu á henni, sem er búið að ná 20 ára hefð því sem næst. Jeg vona að hin h. deild fallist á nefndar-

álitið og að frv. fái framgang. Jeg leyfi mjer því að leggja til að málið gangi til 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með samhlj. 9 atkv.

Frumv. til laga um breyting á 1. gr. í lögum 13. jan. 1882 um borgun til hreppstjóra og annara, sem gjöra rjettarverk (C. 14. 42); frh. 1. umr.

Framsögumaður (Sigurður St.-fánsson): Breyting sú, sem nefndin leggur til að sje gjörð við frv. er ekki stórvægileg, eins og menn sjá. Frv. stefnir einkum að því að jafna mismun á launum hreppstjóra, en nefndinni virtist rjett, að hækka þau nokkuð um leið. Hreppstjórar eru opinberir starfsmenn og ættu því að hafa laun sem svara til þess, er þeir vinna.

Að öðru leyti skal jeg ekki fjölyrða um málið, meðan engin mótmæli koma gegn því. Jeg leyfi mjer að leggja til, að frv. sje vísað til 2. umr.

Dorkell Bjarnason: H. framsögum. (S. Stef.) sagði, að nefndin hafi ekki gjört neina verulega breyting á frv. En mjer sýnist einmitt, að breytingin sje talsverð. Breytingin fer fram á að hækka laun hreppstj. um $\frac{1}{8}$ fram yfir það sem stjórnin leggur til. Jeg skal leyfa mjer að gjöra aths. við þessa breyting. Mjer hefði fundizt það eðlilegt, að hækka laun hreppstjóráanna að mun, ef stjórnin hefði komið með tillögu í þá átt, en að nefndin fari að taka þetta upp hjá sjálfri sjer kann jeg ekki við. Launahækkunin ætti eptir nefndarálitinu að verða yfir 2000 kr. fyrir allt landið; mjer finnst það undarlegt að stinga upp á slíku, meðan stjórnin álitur að hún geti fengið nýta menn til þessara starfa, án þess launin sje hækkuð. Hjer liggur heldur engin beiðni fyrir frá hreppstjórunum sjálfum. Mundi sá ráðsmaður verða talinn hollur húsbónda sínum, sem að visu vel gæti fengið hjú fyrir 100 króna kaup, en færi að fyrra bragði að

bjóða hjúinu 120 króna gjald frá húsbóndanum? Þess verður líka að gæta, að störf þau, sem hvíla á hreppstjórum eru ekki mikil. Hið helzta, sem þeir leysa af hendi eru nokkrar skýrslur, auk hreppaskilanna. Að öðru leyti fá þeir samkvæmt lögum sjerstaka borgun fyrir öll aukaverk. Jeg mun af þessum ástæðum ekki greiða atkv. með breyttill.

Framsögum. (Sigurður Stefánsson):

H. 6. kgk. þm. (P. B.) kom með andmæli, sem nefndin að visu bjóst við að mundu koma fram. En jeg get nú ekki sjeð, að nein áherzla verði lögð á það, að engin beiðni hefur komið fram frá hreppstjórunum, því einmitt það sama má segja um frv. stjórnarinnar, það hefur mjer vitanlega enginn hreppstjóri beðið um það, sem þar er farið fram á. Yfirhöfuð finnst mjer löggjafarvaldið alls ekki þurfi bænir einstakra manna til þess að gjöra það, sem rjett er og sanngjarnt, hvort sem er í þessu eða öðru.

Það er vitanlegt, að hreppstjórninni er opt og tíðum neytt upp á menn, sem í raun og veru mega engan tíma missa frá því að vinna fyrir fjölskyldu sinni, og þá er það alls ekki höfðinglegt að skera laun þeirra svo við neglur sjer, sem nú er gjört. Og þó það hefði verið rjett reiknað sem h. 6. kgk. þm. (P. B.) taldi, að launin hækkuðu alls um meir en 2000 kr. við breyt., þá þarf engum held jeg að ofbjóða þessi upphæð, þegar hún skiptist milli hjer um bil 200 manna. Það er og athugandi, að hreppstj. hafa misst talsverð hlunnindi, þarsem lausamennskugjaldið samkvæmt hinum nýju lausamannalögum er tekið af þeim. Á hinn bóginn má líka taka tillit til þess, að öll opinber störf vaxa með framtíðinni. eptir því sem löggjöf landsins verður umfangsmeiri. Jeg er á þeirri skoðun, að ekki sæmi að gjalda þeim mönnum, sem vinna í þarfir hins opinbera neina smánarborgun, en það nafn finnst mjer eiga við

um þau laun, sem hreppstjórum landsins eru goldin nú.

Þorkell Bjarnason: Viðvíkjandi því sem h. þm. Ísf. (S. Stef.) sagði, að frv. þetta sje komið fram án beiðni hreppstjóranna, skal jeg minna á, að frv. í líka átt sem kom fyrir síðasta þing var lagt fyrir, út af beiðni einstakra hreppstjóra, en þeir áttu flestir heima í sjáfarsveitum, og þar eru hreppstjóralaun mjög lág. Þeir óskuðu, að launin væru jöfnuð en alls ekki hækkuð í heild. Út af þessu frv. mun þetta stjórnarfrv. sprottið. Jeg skal játa, að laun hreppstjóra eru yfir höfuð ekki há, en það sem þeir vinna fyrir launin er heldur ekki mikið, og meðan stjórnin og þeir sjálfir eru ánægðir, finnst mjer þingið ekki þurfa að taka í taumana. Það sem h. þm. Ísf. (S. Stef.) tók fram, að launahækkuninni væri að skipta milli margra, er hver fengi lítið, er að visu satt en margt smátt gjörir eitt stórt. Vjer verðum að minnast þess, að það er í mörg horn að lita fyrir landssjóðinn, og væri margar fjárreiður hans hækkaðar um 2000 kr. yrði það fljótt tilfinnanlegt fyrir hann og það finnst mjer eigi að varast án brýnnar nauðsynjar. Jeg mun því ekki greiða atkv. með breytingunni.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. í einu hljóði.

Frsv. til laga um stefnur til æðri dóms í skiptamálum (C. 15. 40.); frh. 1. umr.

Framsögumaður (L. E. Sveinbjörnsson): Mál það, sem hjer liggur fyrir er mjög einfalt. Jeg er viss um, að h. þdm., sem hafa lesið aths. frv. er ljóst, hvert það miðar. Það sem um er að ræða er breyting á stefnufresti til yfirdómsins í skiptamálum. Það er að visu svo, að þegar hefur myndast rjettarvenja við landsyfirdóminn í sömu átt, en þessi rjettarvenja hefur þó ekki verið kunnugri meðal manna en svo, að margir hafa flaskað á áfrýjun,

það er að segja á því, hverjum stefna þurfti í þessum málum, og þeim verið vísað heim aptur sökum þessa galla, til almikils tjóns fyrir þá, sem hlut áttu að máli. Yfir höfuð er það hollast, að sem allra minnst myndist af rjettarvenjum, og ef lögin eru nógu skýr, koma þær ekki fram. Frv. þetta fer ekki fram á aðrar breytingar en þær, sem eru til hægðar- auka fyrir alla, sem að málunum standa. Nefndin hefur að eins gjört breytingar á orðalagi frv. á einstöku stöðum. Að öðru leyti finn jeg ekki fleira að athuga um þetta mál.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með öllum atkv.

Frv. til laga um breyting á 2. gr. laga, nr. 13, frá 3. okt. 1884 (C. 47); 1. umr.

Flutningsm. (Hullgrímur Sveinsson): Jeg skal fyrst geta þess, að þó jeg sje flutningsmaður að frv. þessu, ásamt öðrum h. þm., þá er það eigi af eigin hvötum, heldur hef jeg umboð til þess frá öðrum. Svo er mál vaxið, að á síðustu synodus bar einn prestur það fram og færði rök að því, er synodus áleit góð og gild, að æskilegt væri, að kippa því í lag, sem hjer er farið fram á, enda kemur sú ósamkvæmni löggjafarinnar, sem hjer á að bæta úr, nokkuð hart niður á honum sjálfum. Synodus fól þess vegna prestum þeim, er á þingi hafa sæti, að fá framgengt lögum, er gerðu breytingu á þessu, og var áskorun í þessa átt sjerstaklega beint að mjer og öðrum h. þm. Mjer er því ljúfara að uppfylla þessa ósk synodus, sem jeg er sannfærður um, að allir, sem athuga þetta mál, hljóta að sjá, að öll sanngirni mælir með frv. þessu. Jeg hef þegar áður veitt eptirtekt þeim misfellum á eptirlaunaákvæðunum, sem hjer á að laga, enda þótt jeg hafi ekki fyrri gjört tilraun til að kippa þeim í lag.

Frv. þetta er stutt og einfalt, og

vona jeg því, að h. þingd.m. hafi ljóst yfirlit yfir það. Jeg skal þó í fáum orðum benda á aðalatriði þess.

Í lögum um eptirlaun presta frá 27. febr. 1880 er kveðið svo á, að þá er brauðið er metið meir en 1200 kr., skuli uppgjafaprestur fá af tekjum þess brauðs eptirlaun sín, þó eigi að meiri hluta en svo, að eigi verði minna eptir en 1200 kr. handa hinum þjónandi presti, en það, sem uppgjafaprestinn kunni að vanta þá upp á hina ákveðnu eptirlaunaupphæð sína, fái hann af landsjóði. Jeg skal taka eitt dæmi þessu til skýringar. Setjum að eitt hvert brauð sje metið 1250 kr., og eptirlaun uppgjafaprests, sem fær lausn frá því sama brauði, sjeu ákveðin 150 kr.; hann fær þá 50 kr. af eptirlaununum greidd frá prestakallinu, en 100 kr. af landsjóði. Þetta eru skýr fyrirmæli.

Aptur á móti er svo fyrir mælt í lögum 3. okt. 1884 um eptirlaun prestsekkna, að þá er tekjur brauðsins nemi 1200 kr. eða meiru, skuli eptirlaunin öll greiddast af brauðinu. En þá er brauðið er minna metið en 1200 kr., greiddast þau öll af landsjóði. Í þessum tvennum eptirlaunalögum kemur bersýnilega fram ósamkvæmni, en sem hægt er að benda á rök fyrir, að ekki muni hafa verið upphaflega tilgangur löggjafarvaldsins, — þess meining hefur verið sú, að láta ekki eptirlaunin geta rýrt tekjur brauðanna svo, að þær kæmust eptirlaunanna vegna niður úr 1200 kr. En eptir orðalaginu á prestsekknalögum geta tekjur sumra brauða komizt niður í 1100 kr, eða jafnvel lægra, vegna eptirlauna til prestsekkna. Þetta mun ekki hafa verið tilgangurinn upphaflega. Það er því ekkert óeðlilegt, þótt þetta valdi óánægju hjá þeim prestum, sem eru í þeim brauðum, sem þetta á sér stað með. Jeg skal taka til dæmis brauð, sem metið er 1200 kr. 20 a. Prestur fær lausn frá því brauði og fær hann þá öll eptirlaun sín borguð af landsjóði, nema 20 a.,

sem greiðast honum af brauðinu. En þegar hann nú deyr, en ekkja hans lifir eptir, fær hún í eptirlaun, segjum á annað hundrað kr., sem öll eru greidd af brauðinu, og þá hefur brauðið eptir í tekjur varla 1100 kr. Það er við því að búast, að prestar uni því illa, að tekjur brauðs skuli rýrna meira við það, að prestsekkja hefur eptirlaun af því, en uppgjafapresturinn, maður hennar, sem þó hafði beinni og sjálfsagðari kröfu til gjalds af því.

Til þess að fyrirbyggja þennan misrætti er nú frv. þetta komið fram. Það er að orðalagi sniðið eptir tilsvareandi gr. í lögnum frá 27. febr. 1880 um eptirlaun uppgjafapresta, og innleiðir því ekki neina nýja reglu, heldur að eins þá reglu, sem þar er sett. Þau lög hafa nú verið í framkvæmd allmörg ár, og er því festa komin á notkun þeirra. Jeg skal þó benda á, að dálitill skoðanamunur hefur verið á rættum skilningi þeirra milli presta annarsvegjar og stjórnarvaldanna hins vegjar út af orðunum: „Ef tekjur brauðs . . . eru 1200 kr.“ Sumir hafa haldið því fram, að hjer sje átt við sannar tekjur það og það ár. En hinn skilningurinn er sá, að hjer sje átt við hinar áætluðu tekjur, eins og þær eru ákveðnar í brauðamatinu, matstekjurnar, og eptir þessum skilningi hefur og framkvæmd laganna verið. Það sem meðal annars mælir á móti hinum skilningnum er það, að þá væri eigi hægt að ákveða eptirlaunaupphæðina, er greiðast ætti af prestakallinu, nema fyrir eitt og eitt ár í senn; en það mundi valda hinum mesta ruglingi, umsvifum og óvissu. Hjer í þessu frv. er tekið skýrt fram, að átt sje við tekjurnar eptir gildandi brauðamati, til þess að það sje glögg, að framkvæmd þeirra laga verði í samræmi við þá venju, sem komin er á í framkvæmd laganna frá 27. febr. 1880. Þessi lög hafa sjerstaklega þýðingu fyrir 5 prestaköll, sem sje: Tjörn, mat 1214 kr., Kálfatjörn, mat 1253 kr., Árnas, mat 1253

kr., Þingeyri, mat 1223 kr. og Viðvík, mat 1244 kr., og ef til vill nokkur önnur, sem metin eru 1200—1300 kr., en almenna þýðingu hafa þau að því leyti, að þau skapa samræmi milli eptirlaunalaga, uppgjafapresta og prestsekkna. Jeg vona því, að h. þingd. lofi frv. að ganga sinn gang áfram. Málið er svo ljóst, að jeg finn ekki ástæðu til að óska eptir, að kosin sje nefnd í það.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr í e. hlj.

Frv. til laga um hvalleifar (C. 36); 2. umr.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Jeg tók við 1. umr. fram tildrög til þessa frv. og sögu þess, svo jeg þarf nú fáu við að bæta.

Aðalmunurinn á þessu frv. og frv. frá síðasta þingi er sá, að þá var í 1 gr. lagðar 200—2000 kr. sektir við, ef hvalleifar slyppu burt frá lóðum hvalveiðamannanna. Þetta þóttu ofhörd ákvæði, einkum þar sem varla væri mögulegt að koma í veg fyrir, að eitthvað slyppi burtu af hvalleifunum. Um þetta atriði hefur nú orðið það samkomulag, að hvalveiðamönnum sje skylt að hreinsa burtu hvalleifarnar af fjörunum eptir nánari ákvæðum hreppsnefnda, en sektir liggja við fyrst þá, ef þessi hreinsun er vanrækt. En við nánari ihugun hef jeg þó komið að þeirri niðurstöðu, að ákvæði 1. gr. í frv. þessu, sem um þetta hljóðar, mundi betur orðuð svo, að hreppsnefndir taki til, hve opt hreinsa skuli, en binda það ekki við einu sinni í mánuði, eins og gjört er í greininni. Á sumum tímum árs kann sem sje að vera ónáuðsynlegt að hreinsa svo opt, og ætla jeg því, að breyting í þá átt, sem jeg minntist á, muni gjöra ákvæði frv. ljósari og aðgengilegri fyrir hvalveiðamennina. — Í 2. gr. er sú breyting gjörð frá eldra frv., að sektarupphæðin er að eins ákveðin 100—1000 kr. í stað 200—

2000 kr., því að, eins og jeg tók fram við 1. umr., vilja sýslubúar alls eigi skerða atvinnu hvalveiðamanna fram yfir það, er brýn nauðsyn krefur, því að þeir viðurkenna þá sem ágæta borgara, — þótt þeir eigi vilji vinna það til, að missa fjenað sinn.

Jeg vona, að h. þingd. sýni frv. þessu nú sömu góðvild sem við 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: 1. gr. samþ. í e. hlj.; 2. gr. samþ. í e. hlj.; 3. gr. samþ. í e. hlj. Fyrirsögn frv. samþ. í e. hlj. og málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstauðar hjá Bakkagerði í Borgarfirði (C. 38); 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg veit ekki, hvort það eru fleiri en jeg af h. þm. í þessari þingd., sem ekki er mál það fyllilega ljóst, sem nú liggur hjer fyrir. Jeg hef ekki sjeð nein skjöl, er skýri þetta mál, nje heyrnt nokkrar upplýsingar hjer að lútandi. Jeg hygg, að það væri æskilegt, að þingd. fái að vita, hvernig hagar til á þessum stað, sem stungið er upp á að löggilda sem verzlunarstað, og hver nauðsyn til þess er. Eins og kunnugt er, hefur hjer áður verið nokkur mótstaða gegn ýmsum löggildingum, þótt hún nú á síðari tímum sje orðin linari og hafa því nú á síðustu árum verið löggiltir allmargir verzlunarstaðir, sem þó ekki hafa hingað til verið notaðir, þótt löggiltir væru. Mjer væri því kært að heyra teknar fram ástæðurnar fyrir nauðsyn þessa frv. og skýrslu um, hvernig þar hagar til.

Flutningsmaður (Jón Jónsson): Jeg skal gefa þær upplýsingar um nauðsynina fyrir þessari löggildingu, að þeir, sem hjer eiga hlut að máli, óska hennar vegna erfðra flutninga, þar sem þeir hafa yfir tvær brattar heiðar að sækja til Seyðisfjarðar. En viðvíkjandi hinu, hve staður þessi er heppilega valinn, skal jeg játa, að engar skýrslur liggja fyrir um það, en jeg get þó gefið eina upplýsing, er jeg

hygg, að sje nægileg og miklu tryggari en þó svo og svo mörg skjöl um þetta hefðu legið hjer á lestrarsalnum, og hún er sú, að uppsigling á þennan stað hefur verið reynd, ekki að eins á sumrin, heldur einnig á veturna, og heppnast vel, og þar er nú sveitaverzlau. En með því að höfnin hefur verið ólöggilt, hafa hlutaðeigendur óttast það, að erfitt mundi að fá skip vátryggt þangað, að minnsta kosti mundi það kosta afarmikið. Hingað til hefur að eins einn maður haft á hendi flutninga þangað; það er kaupmaður Otto Wathne. En jeg vona, að hin h. þingd. viðurkenni, að það sje ekki heppilegt, að hafa einveldi með flutninga fremur en hvað annað. Hjer getur aldrei orðið um neinn stóran kaupstað að ræða, en sjerstök ástæða er til að löggilda staðinn til þess að hægra veiti að fá vátryggð skip þangað, og þar af leiðandi yrðu fleiri um flutningana þangað. Löggilding þessi fjekk eindregin meðmæli þingmálafundar á Rangá í Norður-Múlasýslu. Áttu þar atkvæði kosnir menn úr öllum hreppum sýslunnar og höfðu allflestir þeirra enga hvöt til að styðja málið, aðra en þá, að það væri rjett og sanngjarnt, sem um væri beðið. Jeg vona því, að mál þetta njóti sömu góðvildar, sem önnur þess konar mál hafa notið að undanfögnu hjá þingi og stjórn.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 8 atkv. Fyrirsögn frv. samþ. með 8 atkv. Málinu vísað til 3. umr. með 8 atkv.

Tíundi fundur, laugardag 13. júlí, kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um breyting á 1. gr. laga 27. febrúar 1880 um skipun prestakalla (C. 22, 57); frh. 1. umr.

Framsögum. (Hallgrímur Sveinsson): Jeg skal leyfa mjer að vísa h. þingd. til nefndarálitsins, er fyrir liggur í þessu máli. Af því er það ljóst, að nefndin hefur fallið á frv. og að hún hefur sömuleiðis

fallizt á viðaukatillögu þá, er komin var fram frá hæstv. landshöfðingja, þó með lítilli breytingu, er jeg síðar mun gjöra grein fyrir.

Í þriðja lagi ber nefndarálitid það með sjer, að beiðni er komin frá einni sóknar-nefnd í Vestur-Skaptafellssýslu, um að sóknin, sem áður hefur verið sjerstakt prestakall, en er nú sameinuð öðru presta-kalli, verði aptur gjörð að sjerstöku presta-kalli. Nefndin hefur einnig orðið að við-urkenna, að þessi beiðni hafi við gild rök að styðjast, en við þessa umr. vil jeg ekki fara nánara út í einstök atriði, heldur geyma það 2. umr. Jeg skal að eins í stuttu máli lýsa yfir því, að eptir að nefndin hefur rækilega ihugað öll þessi atriði, hefur hún komizt að þeirri niður-stöðn, að allar þessar breytingar sjeu öld-ungis nauðsynlegar; hjer sje um þá sann-girniskröfu að ræða, sem löggjafarvaldið þurfi að taka til greina og gjöra þær breytingar, sem reynslan hefur sýnt að eru öldungis nauðsynlegar. Nefndin mæl-ist því til, að h. þingd. liti mildum aug-um á mál þetta. Jeg vona, að þingið skilji svo við þetta mál, að allir fái þá rjettarbót á högum þeirra, sem nauðsyn-leg er. Jeg skal svo ekki tala um þetta mál frekar að sinni, nema umræðurnar gefi tilefni til þess.

ATKVÆÐAGR.: Frmv. visað til 2. umr. með 8. atkv.

Frv. til laga um að skipta Ísafjard-arsýslu í tvö sýslufjölög (C. 58); 1. umr.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Eins og kunnugt er, hefur það allengi verið vilji vesturhluta Ísafjardarsýslu, að verða sýslufjelag út af fyrir sig og hefur sýslunefndin lengi haft þetta mál til með-ferðar. Í fyrstu var nokkur tregða á því í sýslunefndinni, að fá þessu framgengt fyrir þá, en þar sem vesturhlutinn hefur sýnt svo einlægan og fastan vilja að halda þessu máli til streitu, þá hefur sýslunefnd-

in nú á síðasta fundi afráðið, að leggja til, að þeir geti fengið þessu framgengt. Amtsráðið hefur einnig haft mál þetta til meðferðar og lagt einnig samþykki sitt á það, er menn geta kynnt sjer af skjölum þeim þessu viðvikjandi, sem liggja á lestrarsalnum.

Vestursýslan hefur rökstutt þessa kröfu sína með því, að lands- og lifnaðarhættir í þeim hluta sýslunnar sjeu all-ólíkir og í norðursýslunni; áhugi manna í ýmsum mál-um gangi nokkuð í aðra átt, t. d. í sam-göngumálinu. Þótt eitthvað megi finna á móti þessari skiptingu, virðist þó ekki rjett að halda vesturpartinum nauðugum í fjelagi við norðurhlutann, úr því honum er svo umhugað um að losna. Hvort vesturhlutinn hefur hag af þessari skipt-ingu, verður reynslan að sýna, og það verður á hans ábyrgð.

ATKVÆÐAGR.: Frmv. visað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um stækkun lögsagnar-umdæmis og bæjarfjelags Akureyrarkaup-staðar (C. 56); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu umræðulaust visað til 2. umr. með öllum atkv.

Frv. til laga um löggilding verzlunar-staðar á Nesi í Norðfirði (C. 51); 1. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg skal leyfa mjer að óska þess, að mál þetta sje skýrt fyrir deildinni — eins og samskonar mál, sem kom hjer fram í gær. Jeg veit, að h. flutningsm. (G. V.) muni gefa hinar nauð-synlegu upplýsingar.

Flutningsmaður (Guttormur Vigfús-son): Jeg ætlaði reyndar að láta mál þetta ganga orðalaust fyrir hina h. þingd., af því að það hefur verið venja, að öll löggildingarmál fengju framgang án frek-ara umtals eða mótmæla. — Orsökina til þess, að jeg hef gjörzt flutningsm. frmv. er sú, að sýslunefndarmaðurinn í Norðfirði sendi mjer með síðasta pósti áskorun um,

að leggja frv. um löggilding á Nesi fyrir þingið.

Viðvíkjandi Norðfirði, sem verzlunarstað, er mjer óhætt að fullyrða, að margar hafnir hafa verið löggiltar, sem eru síðri en höfnin þar. Innsiglingin er mjög góð, enda hefur fjörðurinn verið tekinn upp í áætlun fyrirhugaðra gufuskípaferða fyrir Austurlandi. Þar eru nú komnar 2 sveitaverzlanir, og kynnu menn ef til vill að segja, að það mætti nægja. En það er þó ekki allskostar rjett, því þessar verzlunir verða mäske fluttar burt, eða falla frá, þá og þegar, og er þá óvíst, að aðrir kæmi bráðlega í staðinn til að reka þess konar verzlun, og leiddi þá þar af, að menn yrðu verzlunarlausir við Norðfjörð, óvíst hve lengi. Við þessu er miklu síður hætt, þegar föst verzlun er komin á.

Jeg get ímyndað mjer, að menn kunni að furða sig á því, að svo margar löggildinga-bætur koma frá Austurlandi og tiltölulega flestar úr Suður-Múlasýslu, en í rauninni er það eðlilegt eptir því sem tilhættar. Landið er þar mjög vogskorið, en fjallgarðar háir á milli og snjóasælt í flestum árum. Er því mjög illt yfirferðar á vetrum um þennan landshluta, og opt naumast fært með hesta um fjallgarðana fyrir en undir lok júnímánaðar. Aðdrættir eru þannig allr erfiðir á landi, en á hinn bóginn eru firðirnir fullir af fiski og má heita, að þorp hafi myndast nú á síðari árum í öllum helztu fjörðum á þessum stöðum. Löggilding sem flestra hafna gjörir það þægilegra fyrir menn að nálgast nauðsynjar sínar, svo sem salt og annan aðfluttan varning, en sjóferðir eru erfiðar, eins og gefur að skilja, þar sem heita má, að leiðin liggi um opinn, opt vandan sjó, milli fjarðanna.

Jeg vil ekki preyta h. þingd. með lengri ræðu um þetta mál, en vona, að það fái góðan framgang.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 9 samhlj. atkv.

Ellefti fundur, mánudag 15. júlí, kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um lækkun á fjárgreiðslum þeim, er hvíla á Hólmaprestakalli í Suðurmúlaprófastsdæmi (C. 60); 1. umr.

Flutningsmaður (Hallgr. Sveinsson): Jeg get búizt við því, að margur kunni að segja, þá er hann litur á þetta frumv.: „Við slíku gat jeg sízt búizt“. Og það er að vissu leyti svo. Það er sorglegt að flytja þannig lagað frumv., sem þetta er, hjer inn á þingið, en þó er það sannfær-ing mín, að frumv. sje nauðsynlegt, — jeg vil jafnvel segja óhjákvæmilegt. En sorglegt er það sökum þess, að hjer er um það prestakall að ræða, sem álitid hefur verið í röð hinna beztu prestakalla landsins, — að nú skuli vera um það að ræða, að ljetta af slíku prestakalli fjárgreiðslum þeim, er á því hvíla samkvæmt lögum. Jeg hygg, að mörgum muni bregða í brún og spyrja: Hverjar eru orsakir til þess, að farið er fram á að ljetta þessum greiðslum af þessu prestakalli? En jeg vona þó, að þá er h. þingm. hafa kynnt sjer allar ástæður fyrir frumv. þessu, muni þeir komast að raun um, að hjer er ekki farið fram á annað en það, sem öldungis er nauðsynlegt, Það munu verða lögð fram á lestrarsalinn skjöl frá prestinum á Hólmu, er gefa allar nauðsynlegar upplýsingar í þessu efni og innihalda þær tölur, sem eru lykill að þekking þessa máls. Jeg skal í stuttu máli skýra frá því, hvernig prestakalli þessu er komið. Hólmaprestakall er eptir gildandi braudamati metið 1937 kr. eptir að dregið er frá því hið ákveðna árlega 600 kr. árgjald, eða alls „brúttó“ 2537 kr. En þess ber að gæta, að tveir þriðju hlutar þessa mats eru fölgurir í hlunnindum jarðarinnar, æðarvarpi. Æðarvarpinu hafði farið mjög mikið fram í embættistíð Hallgríms prófests Jónssonar og bar mjög mikinn arð á þeim dögum, með því að æðardúnn var þá í háu verði. Þá er braudamatið var samið, mun 5 ára

meðalverð dunsins hafa verið nál. 15 kr., og það verð mun hafa verið lagt til grundvallar, þá er mat brauðsins var fastsett. Jeg veit eigi með vissu, hve mörg pund af æðardún áætlað hefur verið, að jörðin gæfi af sjer, því að matið er ekki svo greinilega sundurliðað, en arðurinn af æðardúnum, að frádregnum kostnaði, er metinn þá 1602 kr. og aðrar tekjur brauðsins fyrir því rúmar 900 kr., því til samans eru allar tekjur prestakallsins, svo sem sagt var, metnar 2537 kr.; fyrir því var svo álitíð, að prestakallið þyldi 600 kr. árgjald, og yrði samt sem áður all-lífvænlegt brauð. Nú hefur það reynzt svo í þessu prestakalli, eins og víðar, þar sem um hlunnindi af dúntekju er að ræða, að arðurinn af þeirri tekjugrein hefur stórkostlega rýrnað; bæði mun dúnninn hafa minnkað að vöxtum, en einkum liggur tekjurýrnunin í því, hve lágt verð dúnninn er nú kominn í. Að þessari rýrnun á arðinum af dúninum kveður svo rammt, að eptir skýrslu prestsins, er sóknarnefndin og hjeraðsfundur hefur aðhyllzt, er hann á síðustu 3 árum hvort árið ekki meira en hjer um bil 700 kr. Hjer kveður svo rammt að: arðurinn er fallinn úr 1600 kr. niður í 700 kr. árlega — segjum þegar bezt lætur 800 kr. Þessi stóra lækkun er það, sem veldur því, að tekjur þessa prestakalls eru orðnar allt aðrar en þær, er löggjafarvaldið ætlaðist til, þá er prestakallalögin voru samin.

Þegar vjer nú gætum þess, að á brauðinu hvíla þessi útgjöld árlega: árgjald 600 kr. til uppgjafaprests, sem nú er í brauðinu, 583 kr., eða samtals 1183 kr., — ennfremur þess, að síðan brauðamatið var gjört, hefur í prestakallinu myndast söfnuður, er stendur utan þjóðkirkjunnar, og sá frádráttur í föstum tekjum brauðsins, er þar af stafar, hefur verið metinn árlega um 340 kr., — þá eru það um 1520 kr. á ári, sem dragast frá mati brauðsins, nefndum 1937 kr. Af því getur

Ajpt. 1895. A.

hver maður sjeð, hvað afgangs verður handa hinum þjónandi presti. Presturinn hefur og sent mjög nákvæma sundurliðaða skýrslu yfir tekjur brauðsins 3 síðastliðin fardagaár, og sýnir sú skýrsla, að netto-tekju-upphæðin, að frádregnum 600 kr.+583 kr. í árgjald og eptirlaun, hefur verið:

Fardagaárið 1892—93 kr. 517,33.

— 1893—94 — 470,69.

— 1894—95 — 588,22.

Það er bersýnilegt, að af þessum tekjum er prestinum ekki lífvænt svo að líf sje. Hjer ber þess einnig að gæta, að í þessum reikningi er gjört ráð fyrir, að allar tekjurnar gjaldist, en í framkvæmdinni verða jafnan nokkur vanskil.

Þannig er nú hjer komið, að tekjur prestakallsins eru orðnar svona ákaflega af sjer gengnar, en á prestinum hvílir að borga af prestakallinu í peningum nær 1200 kr. og fyrir því er nú þetta frv. komið fram.

Eins og jeg hef þegar tekið fram er rýrnun teknanna nær því eingöngu að kenna rýrnun á arði hlunnindanna en síður hinu, að aðrar tekjur þess hafi að mun breyzt.

Presturinn hefur ennfremur tekið það fram í erindi sínu til þingsins, að þá er hann sótti um þetta prestakall, — hann fjekk veitingu fyrir því frá fardögum 1893 — hafi hann gengið út frá því, að eptirlaunin til uppgjafaprestsins mundu eigi eiga að greiðast af tekjum prestakallsins með því að skilningur sinn á prestakallalögum frá 27. febr. 1880 hafi verið sá, að eptirlaunagjald mætti eigi rýra svo tekjur nokkurs prestakalls, að eigi yrðu eptir 1200 kr. handa hinum þjónandi presti. En yfirstjórn kirkjunnar gat ekki aðhyllzt þennan skilning á lögnum; áleit sjer ekki heimilt að leggja í þau lög annan skilning en þann, að gjaldskylda eptirlaunanna af brauðinu yrði að miðast við gildandi brauðamat en ekki við hvers árs sönnu

5 (2. ágúst).

tekjur þess. Þá er presturinn varð áskynja þess, að kirkjustjórnin hafði þennan skilning á lögunum, ætlaði presturinn í fyrstu að láta dómstólana skera hjer úr, en treystist þó ekki að leggja út í það, þá er hann varð þess áskynja, að gjafsókn mundi ekki fást í slíku máli. Í stað þess hefur hann nú tekið það ráð, að leita til löggjafarvaldsins og beiðast ívilnunar þeirrar, sem farið er fram á í frv. þessu.

Fyrir þessar sakir er það, að farið er fram á í frv., að árgjaldið sje lækkað úr 600 kr. niður í 200 kr. að telja frá fardögum 1895. Í öðru lagi ræðir frv. um, að eptirlaunin til núverandi uppgjafaprests í braudinu skuli að öllu leyti greiddast úr landsjóði frá sama tíma. Og í þriðja lagi að árgjaldsskuldin, sem núverandi prestur í Hólmaprestakalli er kominn í við landsjód, verði gefin eptir. Að skuld þessi hefur ekki verið innheimt, stafar af því, að presturinn óskaði eptir fresti á greiðslunni, þangað til búið væri að sannfærast um, hvað alþingi vildi gjöra í þessu efni.

Jeg hygg að það muni sjerhverjum sanngjörnum manni ljóst, að þar sem tekjur prestakallsins hafa í undanfarin 3 ár eigi verið árlega allar meiri en rúmar 1500 kr. sje eigi fært að árgjaldsupphæðin sje sett hærri en 200 kr. Það verða þá eigi eptir meira en rúmar 1300 kr. handa hinum þjónandi presti, þegar 200 kr. eru dregnar þar frá.

Jeg skal svo eigi fjölyrða um þetta mál. Jeg hef það traust á sanngirni og rjettlæti þessarar h. þd., að hún leyfi frv. að ganga óhindrað í gegn. Jeg álit ekki þörf, að nefnd sje skipuð til að rannsaka það, því að málið styðzt við svo glöggar skýrslur, sem fram verða lagðar á lestrararsalinn; en jeg skal þó ekki verða á móti því, ef h. þd. vill kjósa nefnd, því málið er allrar ihugunarvert.

Að lokum skal jeg benda á, að ástæða kann að vera til að gjöra lítillfjörlegar orðabreytingar á frv., svo sem að

bæta inn í fyrirsögn frv., að það hljóði um lækun „og eptirgjöf“, svo og fyrir hvaða fardagaár að árgjaldsskuldin sje, og enn fremur að í 3. gr. sje orðunum „falli niður“ breytt í: „fellur niður“, sem mjer finnst rjettara í lagatexta.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 6 atkv.

Frv. til laga um ábyrgð fyrir eldsvoða í Reykjavík (C. 13, 41); 2. umr.

Framsögumaður (Kristján Jónsson): Jeg hef engu að bæta við það, sem tekið var fram við 1. umr. þessa máls. Eins og nefndarál. ber með sjer hafa engar breytingar verið gjörðar við frv. Það er einungis orðabreyting, sem gjörð er við 3. gr. c. Auk þess er prentvilla í 6. gr., sem ber að leiðrjetta.

ATKVÆÐAGR.: 1. gr. samþ. í c. hlj. 2. gr. samþ. með 10 atkv. Breytt. till. við 3. gr. var skoðuð sem orðabreyting og samþ. án atkvæðagr. 3. gr. með áorðinni breytingu og 4.—11. gr. samþ. með 10 samhlj. atkv. Fyrirsögn frv. samþ. með 10 samhlj. atkv. Málinu vísað til 3. umr. með 10 samhlj. atkv.

Frv. til laga um breyting á 1. gr. í lögum 13. jan. 1882 um borgun til hreppstjóra og annara, sem gjöra rjettarverk (C. 14, 42); 2. umr.

Landshöfðingi: Út af umræðum þeim, sem komu fram við framh. 1. umr. í þessu máli, skal jeg gjöra nokkrar skýringar við breyt. þá, er nefndarál. leggur til að sje gjörð við frv., með því að hækka þóknunina til hreppstjóranna úr tvennum 40 aur. upp í tvenna 50 aur. Eptir því sem tekið er fram í aths. hefðu hreppstjóralaunin orðið fyrir allt landið talin eptir tíundarskýrslunum 1892 alls 6305 kr. 20 aur., ef frv. yrði samþykkt. En aðalrjettarbotin mundi þó ekki svo mjög liggja í launahækkuninni, — sem yrði nokkuð á 2. þúsund kr. frá því sem áður var — heldur í ákvæði

því, er tiltekur að lægstu laun hreppstjóra skuli vera 24 kr. Því verður ekki neitad, að laun sumra hreppstjóra hafa verið hneykslanlega lág. Og þó eptirsókn hafi að visu virzt vera eptir hreppstjórastöðunni út um landið, finnst mjer það vera skylda hins opinbera að launa starfsmönnum þessum nokkurn veginn sómasamlega, úr því þeim er launað á annað borð. Jeg vil því leggja það til, að launin verði hækkuð samkv. því sem nefndarál. fer fram á. Eptir breyt. till. nefndarinnar verða hreppstj. launin alls 7642 kr. sje farið eptir tiundarskránum frá 1892, og eru þannig hækkuð um 1863 kr. frá því sem nú er, eða rúmar 1300 kr. frá því sem frv. fer fram á. Meðaltal hreppstj. l. yrði eptir breyt. kr. 41,50. H. 6. kgk. þm. (P. B.) gjörði ráð fyrir, að hækkun launanna mundi nema $\frac{1}{6}$ frá því sem yrði gildið samkv. frv. En þetta er ekki rjett. Hækkun gjaldsins frá 40 til 50 aur. hefur engin áhrif, hvað laun þeirra hreppstj. snertir, sem hefðu fengið lægsta launastigið, þ. e. 24 kr. eptir ákvæðum frv., því laun þeirra hreppstjóra standa í flestum tilfellum í stað, þrátt fyrir breyt. till. nefndarinnar. Launahækkunin nemur að eins 1337 kr. Það yrðu að eins 2 hreppstj. á landinu, sem fengju yfir 100 kr., nefnilega í Skútustaða- og Vopnafjarðarhreppum. Launin yrðu yfir höfuð hæst í Norður- og Austuramtinu. Flestir hreppstjórar fengju frá 35—40 kr., og finnst mjer að engan þurfi að sundla yfir þessum upphæðum. Orsök in til þess, að stjórnin fór ekki fram á meiri launahækkun í frv. var einungis sú, að hætt þótti við, að þingið mundi ekki ganga inn á rifara gjald til hreppstjóranna, en úr því h. þm. hafa sjálfir stungið upp á því, er ekkert þessu til fyrirstöðu frá stjórnarinnar hálfu.

ATKVÆÐAGR.: Breyt. við 1. gr. samþ. með 6 : 2 atkv.; 1. gr. þannig samþ. með 8 samhlj. atkv.; 2. gr. samþ. með 7 samhlj. atkv.; 3. gr. samþ. með 8 samhlj.

atkv. Fyrirsögn frv. samþ. með 8 samhlj. atkv. Málinu vísað til 3. umr. með 9 atkv.

Frv. til laga um stefnur til æðri dóms í skiptamálum (C. 15, 40); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: 1. breyt. við 1. gr. (C. 40) samþ. í e. hlj.; 2.—4. breyt. við 1. gr. (C. 40) samþ. án atkv.gr.; 1. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 1.—3. breyt. við 2. gr. (C. 40) samþ. án atkv.gr.; 2. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj. Fyrirsögn frv. samþ. í e. hlj. Málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um breytingu á 2. gr. laga nr. 13. frá 3. október 1884 (C. 47); 2. umr.

Flutningsm. (Hallgrímur Sveinsson): Þar eð engum mótmælum gegn frv. hefur verið hreyft, finnst jeg ekki ástæðu til þess að svo stöddu, að fara neinum orðum um það, en óska að eins að það verði samþykkt, eins og það liggur fyrir og látið ganga óhindrað gegnum þingið.

ATKVÆÐAGR.: 1. gr. frv. samþ. með 8 atkv.; 2. gr. samþ. með 7 samhlj. atkv. Fyrirsögn frv. samþ. með 8 atkv. Málinu vísað til 3. umr. með 9 : 2 atkv.

Frv. til laga um hvalleifar (C. 36, 72); 3. umr.

Flutningsm. (Sigurður Stefánsson): Eins og jeg gat um við 2. umr. hefði 1. gr. eins og hún var orðuð í frv. ef til vill getað bakað hvalveiðamönnum óparfa ómak. Nú hef jeg og 2 aðrir h. þdm. komið með breyt. till. sem á að bæta úr þessu. Það er ekki hætt við því, að hreppsnefndirnar krefjist ekki þess, þegar við þarf, að fjörurnar sjeu hreinsaðar, þar sem hagsmunir þeirra og sveitarfélaganna heimta það. Þar á móti var hætt við því, að hin skilyrðislaus skylda hvalveiðamanna til þess að hreinsa fjörurnar hefði getað hindrað þessa menn við atvinnu sína að nauðsynjalaus. Jeg vona nú, að

frv. gangi óhindrað gegnum hina h. deild með þessari breytingu.

ATKVÆÐAGR.: Breyt. við 1. gr. (C. 72) samþ. í e. hlj. Frv. þannig breytt samþ. með 10 samhlj. atkv. og afgreitt til Nd.

Tólfli fundur, þriðjudaginn 16. júlí kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um löggilding verzlunar- staðar hjá Bakkagerði í Borgarfirði (C. 38); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 9 samhlj. atkv. og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um breyting á 1. gr. laga 27. febr. 1880 um skipun prestakalla (C. 22, 57, 79, 88); 2. umr.

Framsögum. (Hallgrímur Sveinsson): Jeg mundi eigi hafa haft ástæðu til að tala langt í þessu máli nú eptir umræður þær, sem urðu hér í h. þd., þá er mál þetta var hér áður til meðferðar, ef eigi væru fram komnar breyt. till. á 2 þingskj., er fara í talsvert aðra átt, heldur en álit og till. nefndarinnar, og sem teknar eru fram á þingskj. 57. Jeg vil því leyfa mjer að minnast litið eitt á þessar breyt. till.

Jeg skal þá fyrst snúa mjer að breyt. till á þingskj. 79, sem fer fram á það, að gjört sje eitt prestakall úr tveimur: að Eyvindarhólaprestakall sje sameinað Holtsprestakalli og þannig sje gjört eitt prestakall úr þremur, sem áður voru: Holts- Stóradals- og Eyvindarhólaprestaköllum.

Það má nú finna mjög margt, sem mælir á móti þessari breytingu. Sjerstaklega vil jeg leggja áherzlu á það, að mjer virðist það ógjörandi, jafnvel rangt af þinginu, að búa til slík sameiningarlög sem þessi, án þess að leita umsagnar hlutaðeigandi prests, sóknarnefnda og hjerads-

fundar. Það hefur þegar áður verið gjört svo mikið að samsteypum brauða, að menn ættu að vara sig á því, að bæta við þær, án þess bryn nauðsyn beri til, og því síður að hrapa að því, án þess að það mál hafi fengið löglegan og eðlilegan undirbúning. Jeg skal engum getum leiða að því, hvað hlutaðeigandi prestur, söfnuður og hjeradsfundur hefði lagt til um þessa sameiningu, ef álits þeirra hefði leitað verið um hana, en það er í alla staði óheppilegt, að framkvæma samsteypuna án þess þeim hafi verið gefinn kostur á, að láta álit sitt í ljósi. Jeg vildi því mælast að þetta mál yrði ekki leitt til lykta svona undirbúningslaust.

En það er og fleira heldur en þessi formlega hlið, sem hægt er að sjá athuga-vert við þessa samsteypu. Það er óneitanlega nokkuð langt farið, þegar þrjú prestaköll eiga að gjörast að einu prestakalli. Jafnvel þótt að hægt kunni að vera að benda á, að til þess sjeu dæmi, að svo hafi verið að farið, þá er það öldungis ekki sjálfsagt, að slíkt sje eptirbreytnisvert á þessum stað; að minnsta kosti þyrfti að færa glöggar og gildar ástæður fyrir að svo væri. Það hafa áður verið 5 sóknir, sem nú á að gjöra að einu prestakalli og enda þótt segja meg, ef til vill, að vegalengdin fyrir þjónandi prest eigi sje afarmikil, þá er hún þó meiri en svo, að sameiningin sje ráðleg. Menn verða að gæta þess, að not þau, sem hver söfnuður getur haft af presti sínum, stendur að öðru jöfnu í blutfalli við vegalengdirnar og fólksfjöldann í söfnuðunum. Það er bæði uppfræðing barna, húsvitjanir o. fl., sem því að eins geta orðið í fullkomnu lagi, að prestakallið nái yfir nokkuð takmarkað svæði. Auk þess er kjörum flestra presta þannig varið, að þeir geta eigi gefið allan tíma sinn til prestsþjónustunnar, heldur neyðast til að stunda búskap, taka þátt í ýmsum sveitarmálum o. fl. þess háttar. Þegar allt þetta er tekið til greina,

er það ljóst, að ekki má fara ofdjárflega í samsteyping brauða, allra sízt án ítarlegs undirbúnings, svo að ekki reki að því, að menn neyðist til að kljúfa prestakallið í sundur aptur, því að þá yrði síðari villan verri en hin fyrri.

Jeg skal svo snúa mjer að breyttill. frá 2 h. þm. á þingskj. 88, sem fer því fram, að gjald það, er Akureyrar-prestakall á að fá fyrir það, að láta af hendi Hrafnagil, skuli ekki greiðast af landsjóði, heldur Grundarþinga-prestakalli.

Þessir h. þm. hafa haft þann lofsverða tilgang, að bera umhyggju fyrir landsjóðnum og hlifa honum við gjaldi. Jeg vil einnig bera umhyggju fyrir landsjóðnum, en sú umhyggja mín hefur þó takmörk. Jeg veit eigi, hvort h. uppást.menn hafa kynnt sjer kveinstafi prestsins í Grundarþinga-prestakalli; hans kveinstafir hafa komið fram á mörgum þingum í ýmsum myndum, og nú eru á lestrarsalnum óskir hans til þessa þings, sem h. þm. geta kynnt sjer. Þessi skyldurækni og heiðarlegi prestur mun, og það ekki að ófyrirsynju, vera orðinn nokkuð þreyttur að knýja á dyr þingsins, og væri því óskandi og vonandi, að bænir hans hefðu nú loksins nokkurn veginn æskilegan árangur. Mjer kann nú að verða svarað því, að presturinn fái nokkuð af óskum sínum uppfyllt, þar sem hann fær fasta bújörð, enda þótt hann verði að gjalda það, sem svarar afgjaldi af henni, til Akureyrar-brauðs. Jeg vil kannast við, að þetta sje betra en ekkert, en þó biðja h. þdm. að hugleiða, hvort eigi er með þessu farið of stutt í því, að bæta presti þessum vanhagi þá, sem hann á við að búa. Eptir skýrslu, sem þessi prestur hefur sent yfir tekjur brauðsins í 7 ár, frá 1887—1894, — sundurliðaðri skýrslu, sem jeg vona að enginn rengi, þar sem svo merkur og heiðarlegur maður á í hlut — hafa tekjur brauðsins verið að meðaltali þessi 7 ár 896 kr. 79 a. eða 224 kr. 69 a. minni

en brauðið er metið í hinu gildandi mati frá 3. október 1884, og þó er prestakallið eigi metið meira en rúmar 1100 kr. og nær þannig ekki þeirri upphæð, að það sje skattskyld til uppgjafapresta eða prestsekkna. Hjer er því um fremur rýrt prestakall að ræða, og álit jeg því, að eigi megi fara lengra en nefndin hefur lagt til að farið sje, að afgjaldið af Hrafnagili verði eigi tekið af Grundarþinga-prestakalli, heldur af landsjóði. Sú uppbót, sem brauðið fengi á þennan hátt, yrði samt sem áður eigi svo mikil, að hún næmi mismun þeim árlega, sem orðið hefur eptir 7 ára meðaltali á sönnnum tekjum brauðsins og mati þess. Mjer virðist umbót þingsins vera af of skornum skammti, ef prestakallið á að fá jörð til ábúðar handa prestinum, með því eina móti, að afgjald jarðarinnar greiðist af tekjum brauðsins, sem litlar eru. Jeg vil því biðja h. þingdm. að íbuga þetta vel; jeg vil biðja þá alls vegna, að láta ekki jarðarafgjaldið lenda á prestakallinu, heldur greiðast af landsjóði. Auðvitað hefur landsjóður í mörg horn að líta, en sem betur fer, stendur hagur hans svo, að hann bognar ekki fyrir þessar 150 kr.

Þorkell Bjarnason: H. framsögum. (H. Sv.) hafði allmargt að athuga við br. till. okkar tveggja þm. á þingskj. 79. Það voru sjerstaklega tvær ástæður, sem hann hafði fram að færa gegn breyttill. okkar.

Hin fyrri og víðameiri ástæða hans var sú, að ekki hafi verið leitað álits hlutaðeigandi prests, safnaðar og hjeradsfundar um þessa fyrirhuguðu sameiningu. Það má vel vera, að heppilegra hefði verið, að álits þeirra hefði verið leitað, en nú er það ekki hægt tímans vegna. En jeg vil beina einni spurningu til hins h. 2. kgk. (H. Sv.): Var leitað álits presta og safnaða, þá er brauðasamsteypa sú var gjörð, sem slegið er fastri með lögum 27. febr. 1880? (H. Sv.: Nei!) Jeg hygg, að óánægja eigi sjer stað hjá allmörgum söfnuðum yfir þeirri samsteypu; meira að segja: jeg held

að varla sje nokkur sá söfnuður, sem óski eptir að missa prest sinn og láta sameina sig við annað prestakall. Það munu flest prestaköll fremur sækjast eptir, að hafa prestinn hjá sjer; þá er hægra að ná í hann, leggja á hann útsvar o. fl. En menn gæta þess að jafnaði siður en skyldi, að presturinn hafi nokkurn veginn viðun- anleg kjör að búa við, og virðast fremur vera farnir að bera fyrir sig, að söfnuð- irnir muni verða óánægðir, ef sameinað verður. Eptir því sem hjer stendur á, virðist mjer ekki ofhermt, þó gert sje ráð fyrir, að sá prestur, sem í 7 ár hefur þjónað báðum þessum prestaköllum, án þess þau væru sameinuð, mundi eigi telja sjer ofvaxið, að þjóna þeim áfram, þótt þau yrðu sameinuð. Frá hans hlið get jeg því ekki sjeð neitt á móti sameining- unni. Jeg hef farið um bæði þessi presta- köll og hef jeg haft tal af bændum í Ey- vindarhólaprestakalli. Jeg skal geta þess, að 2 af merkustu bændum prestakallsins, og sem jeg einmitt átti tal við um þetta mál, voru í alla staði ánægðir með það, að sami prestur þjónaði báðum brauðun- um, og hafa jafnvel verið því mótfallnir, að sjerstakur prestur væri skipaður til Eyvindarhóla. Og úr því að helztu menn- irnir í prestakallinu hafa þessa skoðun, get jeg ímyndað mjer, að aðrir í söfnuð- inum sjeu ekki móthverfir sameiningunni, þótt jeg geti ekki um það sagt. Jeg hygg því, að óhætt mundi að samþ. sameining- una, þótt þessi ástæða sje færð á móti henni. Jeg held, að ef menn yrðu í presta- kallinu óánægðir með sameininguna, sem gjörð væri að þeim fornsþurðum, mundu þeir eins verða óánægðir með hana, þótt þeir væru spurðir um hana og vildu ekki hafa hana, en hún væri þó samt fram- kvæmd af því að hún þætti gjörleg. Álit þeirra eitt mundi aldrei verða látið ráða úrslitum þessa máls.

Hin önnur ástæða h. framsögum. (H. Sv.) gegn sameiningunni var vegalengdin.

Eins og kunnugt er, er Eyvindarhólapresta- kall þjettbýlt og vegalengdirnar eru eigi meiri en svo, að til Eystri-Skóga, sem yrði austasti bærinn í prestakallinu er rúm 2 kl. tíma reið frá Holti. En frá Holti að Ey- vindarhólum $1\frac{1}{2}$ kl. tíma ferð. Vestur á bóginn er nokkuð meiri vegalengd; frá Holti að Mörk, yzta bænum í Stóradals- sókn er um 3 kl. tíma reið. Vegir eru greiðir og góðir og engar hindranir. Flest- ir bærir í Eyvindarhólaprestakalli eru þann- ig svo nærri prestssetrinu Holti, að vega- lengdin gerir engar verulegar tálmanir. Á hverja annexíu fyrir sig mun verða um 2 kl. tíma reið, og vegalengdin alls milli yztu bæja í prestakallinu um $5\frac{1}{2}$ kl. tíma reið í mesta lagi. Jeg hygg að vega- lengdir sjeu í mörgum prestaköllum meiri en þetta. Jeg skal geta þess til saman- burðar, að jeg hef ekki heyrt, að mönnum hafi þótt neitt óeðlileg sameining Saurbæj- arsóknar á Kjalarnesi við Reynivallapresta- kall, og þó er frá Reynivöllum á þá an- nexíu 3 kl. tíma reið að sumri til og $4\frac{1}{2}$ tíma reið á vetrum, og yfir tvær slæmar ár að fara, sem opt geta valdið farartálma. Lík vegalengd er frá Reynivöllum og að innsta bæ í Brynjudal, fast að 3 kl. tíma reið, og þar er yfir erfiðan fjallgarð að fara, Reynivallaháls. Þannig er 6 kl. tíma reið á sumri vegalengdin í þessu presta- kalli milli yztu bæja þessa, og prestakall- ið í heild sinni mun örðugra yfirferðar en Holtsprestakall yrði, þótt sameining þessi kæmist á. Jeg ætla því, að vegalengd- irnar í þessu tilvonandi Holtsprestakalli, verði ekki svo miklar í samanburði við ýms önnur prestaköll, að sú ástæða geti gild talizt til að fella breyttill. okkar.

H. framsögum. (H. Sv.) gat enn fremur um, að prestakall þetta mundi verða nokk- uð mannmargt, og gaf í skyn, að hætt yrði við, að barnauppfærðing t. a. m. mundi ekki verða þar svo góð sem æski- legt væri, þar sem að presti mundi verða um megn, að gegna öllum þeim störfum,

sem á hann legðust í svo mannmörgu prestakalli. Jeg hygg þó, að hægt sje að benda á eigi svo fá prestaköll nú, sem eru fólksfleiri en þetta prestakall verður, og hafa þó eigi heyrzt neinar kvartanir þaðan um, að barnauppfæðing væri þar útundan. Í þessu fyrirhugaða Holtsprestakalli verða — eptir fólksstalsskýrslum frá 1890 — 1054 manns, en í Garðasókn einni, hjer á Álptanesi eru eptir sömu skýrslum 1072 menn, og í öllu því prestakalli á 19. hundrað manns. Jeg skal nú játa það, að að Garðaprestakall er ekki erfitt, að því er vegalengd snertir, en þó mun vera nær 3 kl. tíma reið frá Görðum og suður í Hraunin, og nokkuð langt er líka upp að Vífilstöðum. Jeg get og bent á annað prestakall hjer eigi alllangt frá, sem sje Útskálaprestakall, þar eru á 17. hundrað manns, eptir sama fólkstali. Fólkstöluna í þessum prestaköllum veit jeg upp á mann eptir hinu prentaða fólkstali frá 1890. Fleiri prestaköll mætti án efa finna á landinu bæði fólksfleiri og þó tiltölulega eins stór um sig og Holtsprestakall yrði, þótt sameining sú kæmist á, sem við stingum upp á. Þessi ástæða getur því að minnu álit heldur ekki orðið til að fella breytt.till. okkar.

Jeg vil þó segja, að það væri sök sjer, að halda Eyvindarhólaprestakalli sjerstöku, ef það yrði bætt svo upp, að víst mætti telja, að prestur fengist þangað. En eptir því sem skýrt er frá ástandi brauðsins í athugasemdum við stj.frv., virðist mjer 200 kr. uppbót, eins og stungið er upp á að brauðið fái, væri allt of litil, — engar líkur til að prestur fengist samt til að þjóna því sjerstöku. Eptir því sem skýrt er frá í athugasemdunum, má telja tekjurnar eptir 5 ára meðaltali einar 500 kr., bújörð prestsins er eyðilögð af sandfoki og ekki er hægt að fá nokkra aðra jörð í prestakallinu, er hæfileg sje til prestsseturs. Með þeirri fyrirhuguðu uppbót, 200 kr., yrðu nú tekjur brauðsins einar 700

kr., og þegar aðrir annmarkar brauðsins bætast við, svo sem fátækt sóknarmanna og bújarðarleysi prests, þá virðist mjer það nærri óhugsanlegt, að nokkur maður, sem búinn er að kosta sig til náms í 8 til 10 ár muni geta fengizt til að sækja um þetta brauð, og þótt einhver yrði svo grunnhygginn að gjöra það, mundi hann reyna að losna þaðan aptur, jafnskjótt sem honum væri það mögulegt. Og væri það þó enn verri kjör, sem vel gæti komið fyrir, eptir því sem nú er farið að tíðkast, að þurfa að dýsa þar allan sinn aldur við prestskap, og jeg vil ekki gefa atkvæði fyrir því, að sú framtíð komi yfir nokkurn menntaðan mann, að þurfa að sitja allan aldur sinn á slíkum pinubekk.

Jeg hygg því, að þegar á allt er litið, sje sameining þessara prestakalla einmitt æskileg. Jeg hygg, að hvort sem litið er á sameininguna frá hlið prestsins að Holti eða safnaðarins í Eyvindarhólaprestakalli sje ekkert ísjárvert að samþykkja sameininguna. Það getur vel verið, að söfnuðurinn verði ekki vel ánægður með það, en óánægjan minnkar ekkert við það, þótt þeir yrðu spurðir um álit sitt. Jeg hygg heldur ekki, að vegalengd nje fólksfjöldi gjöri sameininguna ísjárverða, en að Eyvindarhólaprestakall, eitt út af fyrir sig, verði í alla staði óviðunanlegt sem embætti, þótt því yrðu lagðar einar 200 kr. úr landssjóði sem fast tillag.

Jón Jónsson: H. 2. kgk. (H. Sv.) óskaði eptir því í ræðu sinni, að háttv. þd. ihugaði vel breytt.till. okkar tveggja þm., áður en menn samp. hana. Jeg vil einnig biðja, — biðja h. þd. þess, að halda persónu prests þess, sem hjer á hlut að máli, alveg fyrir utan þetta mál. Hjer er það prestakall, sem um er að ræða, en engin persóna. Ef hjer væri um persónu þessa sómaprests að ræða, að veita presti þessum sem manni einhvern styrk, er ekki vist, að jeg yrði sá síðasti til að gefa atkv.

fyrir því, en hjer á ekki við að blanda persónu saman við prestakall, heldur er um það að ræða að bæta upp prestakall, sem ekki þarf uppbótar við. Eptir hinu gildandi braudamati eru það um 50 prestaköll, sem ekki hafa hærri tekjur en þetta brauð, og hafa þó fengizt nýtir prestar til að þjóna þeim allflestum. Jeg get heldur fallizt á, að brauð þetta rýrni við það, að samþ. breytt.till. okkar, eins og mjer virtist orð h. framsögum. (H. Sv.) benda til. Jeg held, að bersýnilegt sje, að brauðið heldur batni frá því sem nú er, ef breytt.till. verður samþ. Um það hefur kvartað verið, að prestakallið hefði ekki neina hentuuga bújörð nema með afarkostum og úr þessu viljum við bæta á þann hátt, að bújörð faist gegn hæfilegu endurgjaldi. Jeg skal ekkert um það segja, hvort endurgjaldið 150 kr. er rjett sett og hæfilegt, en í því höfum við, sem komum með breytt.till., fylgt nefndinni sjálfri, og vegna þess get jeg ekki efast um, að það sje hæfilega sett, svo að hvorugur prestanna liði. En okkur getur ekki betur sýnt, en að óþarft sje, að bæta þetta brauð upp, og því eigi jarðarafgjaldið að greiðast af brauðinu en ekki af landssjóði. Ef þessum presti, sem nú er í brauðinu, er ekki lífvænt þar, þá er eigi um annað að gjöra fyrir hann en sækja burt frá því og um annað brauð. Það er eigi líklegt, að kirkjustjórnin kunni eigi þá, er hann sækir um brauð, eins vel að meta hæfilegleika þessa prests og nú, er hann sækir um uppbót af landssjóði.

Jeg vona því, að h. þd. hugsi sig vel um, áður en hún fellir þessa breytt.till. Jeg vona að presturinn geti á þann hátt fengið ósk sína uppfyllta að svo miklu leyti sem „eptir atvikum“ er hægt að fá henni framgengt á þinginu.

Sigurður Stefánsson: H. meðuppást. m. minn að breytt.till. (P. B.) hefur þegar tekið fram flest það, sem athugunar er vert við hana. Jeg hef því fáar athugasemdir

að gjöra. — Mjer fannst h. 2. kgk. þm. (H. Sv.) fara nokkuð ómjúkum orðum um till., þar sem hann sagðist álita það rangt og ósanngjarnt af þinginu, ef það samþykkti hana. Jeg þóttist með henni leggja það til, sem greiddi úr vanda þessa máls á bezta hátt.

Jeg skal játa, að það vantar formlegan undirbúning undir þessa till. um sameiningu brauðanna, eins og h. þm. (H. Sv.) tók fram. En hvi hefur ekki kirkjustjórnin þegar útvegað sjer hinar nauðsynlegu upplýsingar um vilja hlutaðeigenda? Kirkjustjórnin mátti vita, að alþingi mundi ófúst til þess að leggja fje úr landsjóði til Eyvindarh.prestakalls, og þetta ráð til þess að bæta úr vandanum, sem við höfum stungið upp á, lá svo beint við, að kirkjustj. hefur hlotið að hugkvæmast það, og úr því hún álitur, eins og sjálfsagt er rjett, að atkvæðis beri að leita hjá presti, söfnuði og hjeradsfundi um sameininguna, skil jeg ekki, hvi þessu form-skilyrði ekki hefur verið fullnægt. Annars tel jeg mjög líklegt, að hlutaðeigendur mundu hafa fallizt á þessa ráðstöfun. Jeg hef t. a. m. átt tal við 1. þm. Rangv. í Nd., sem er vel kunnugur öllum staðháttum þar eystra, og hann álitur, að sameiningin sje vel gjörleg. Hjeradsprófasturinn, sem hefur þjónað Holtsprestakalli 5—6 ár, hefur sagt mjer, að hann sæi enga erfiðleika á því, að sameina brauðin, — og hann hlýtur að vera manna bezta fær að dæma um það.

Mjer fannst að greitt yrði úr fleiru en einu vandræði með þessu. Prestur gæti fengizt til Eyv.hóla um leið og landssjóður gæti orðið leystur frá fjártillagi til þessa brauðs. En nú er enn fremur þess að gæta, að presturinn í Holti undir Eyjafjöllum hefur sent þinginu bænarskrá um að losast við árgjaldið frá Holti. Þessari beiðni fylgir skýrsla frá hreppstjóra og sóknarnefndarmanni, og sýnir hún, að tekjur þess brauðs hafi rýrnað mjög; þann-

ig hafa 10 kirkjujarðir eyðilagzt í sókninni, ábýlisjörð prestsins skemmzt o. s. frv. Stiptyfirvöldin hafa mælt með þessari beiðni með mjög hlýlegum orðum. Það var nú líklegt, að þessi bænarskrá prófastsins í Holti yrði tekin til greina af hinni h. nefnd í máli þessu; en úr því það var ekki gjört, var ekki hægt að finna betra úrræði til að bæta prestinum þetta tjón, en með því að leggja Eyvindarhóla til Holts. Með þessari braðasameiningu yrðu því, ef jeg mætti svo segja, 3 flugur slegnar í einu höggi; landsjóður losaður við uppbótina til Eyvindarhóla, Holtsprestakalli yrði bættur skaði sá, er það hefur orðið fyrir, án útgjalda fyrir landsjóð, og Eyvindarhólaprestakalli sjeð fyrir stöðugri prestsþjónustu. — Jeg mundi að sönnu fyrir mitt leyti hafa verið því meðmæltur, að landsjóður legði til Eyvindarhóla, ekki 200, heldur að minnsta kosti 3—400 kr., ef jeg hefði álitid nokkra von til þess, að það gengi gegnum þingið. En eptir þeim anda, sem er í þinginu gagnvart þessháttar málum, og sem mjer er vel kunnugt um, að enn ríkir í h. Nd., álit jeg að sú tilraun hefði verið þýðingarlaus. Þó samþykkt hefði verið í Ed. að leggja fjeð úr landsjóði, mundi Nd. hafa fellt það. Hvað snertir erfiðleikana á því, að einn prestur gæti þjónað hinu sameinaða prestakalli, skal jeg að visu játa, að jeg er ekki sjálfur kunnugur, hvernig til háttar. En eptir því sem jeg heyri af mönnum, sem vel þekkja til, eins og h. 6. kgk. (P. B.), eru engir ómöguleikar á sameiningunni þess vegna. Mjer finnst einnig líklegt, að Holtspresturinn, sem hefur þjónað Eyvindarhólum, áður en þeir voru lagðir saman við brauð hans, gæti ekki síður gjört það eptir sameininguna. Dómur hins h. 2. kgk. (H. Sv.) um breyt. till. virðist mjer því allt of harður, og langt of mikil áherzla lögð á formhlið málsins. Þessi sameining er því að minnsta álit miklu gjörlegri heldur en þessi óveru-

Alþt. 1896. A.

lega uppbótartilraun. Eins og nú er komið, eru það forlög vor presta flestallra, að sitja þar sem vjer erum komnir. Annaðhvort eigum vjer ekki því láni að fagna, að komast á kjörskrá, þótt vjer sækjum, eða vjer finnum ekki náð í augum safnaðanna. En að sitja æfilangt í öðru eins eymdarbrauði og Eyvindarhólar verða með þessari uppbót, það er allt annað en gleðileg tilhugsun fyrir ungan mann.

Að endingu skal jeg taka það fram viðvikjandi rýrnun á tekjum prestakalla, að mjer virðist þingið megi fara mjög varlega í það, að byggja mjög mikið á skýrslum prestanna, því að hætt er við, að uppbótarbænir verði ærið margar, ef landsjóður á hvervetna að bæta þennan mismun, sem er á tekjum presta eptir braðamatinu og eptir því, hvernig þær gjaldast. Það er hætt við, að þessi mismunur geti á þann hátt orðið nokkuð mikill. Jeg álit, að þingið eigi einkum að fara eptir hinu gildandi mati. Það er auðvitað, að skemmdir geta orðið á brauðum af náttúrunnar völdum, svo sem þegar jarðir eyðileggjast, og er það þá öllum ljóst og ekki hægt að komast hjá, að taka tillit til þess. En skýrslur þær, sem lúta að tekjurýrnun beggja þessara prestakalla, Holts og Eyvindarhóla, geta í öllu falli ekki gjört menn mótfallna sameiningunni, hvernig sem annars er litið á þess háttar skýrslur yfir höfuð. Þótt 5 söfnuðir hafi einhvern tíma verið í þessu sameinaða prestakalli, þá getur það út af fyrir sig ekki mælt á móti sameiningunni, ef það er vel kleyft, að þjóna kallinu, — eins og miklar líkur eru leiddar að. Jeg held því sameiningunni fast fram, sem hinu eina ráði til að bæta úr tekjurýrnun og megurð þessara brauða, á þann hátt, sem þinginu er aðgengilegast og, að jeg hygg, öllum hlutaðeigendum hagkvæmast.

Framsögumaður (Hallgr. Sveinsson): Það getur verið, að jeg hafi ekki komið nógu glöggum orðum að því áðan, að mót-

8 (5. Ágúst)

mæli min gegn formlegri hlið þessarar uppástungu áttu alls ekki að vera harður dómur um aðferð eða till. hinna h. uppást.manna. Það eina, sem jeg vildi, og vil enn, leggja áherzlu á, er það, að þingið hrapí ekki að sameiningu brauða, án þess að gefa hlutaðeigendum kost á að segja álit sitt um það mál. Svar hlutaðeigenda í þessu tilfelli getur hugsazt bæði játandi og neitandi. Jeg segi ekkert um það, hvort heldur mundi verða, en held því einungis fast fram, að ótilhlýðilegt sje, að leita eigi álits þeirra, sem málið varðar mest. H. þm. Ísf. (S. St.) vildi, að kirkjustjórnin hefði leitað upplýsinga hjá söfnuði og hjeradsfundum um vilja þeirra í þessu máli, og áleit, að hægt hefði verið, að láta atkvæði þeirra um þetta liggja fyrir hjer. En þetta er ekki alls kostar rjett. Kvartanirnar komu fyrst inn til kirkjustjórnarinnar í fyrra haust, eptir að hjeradsfundur hafði verið haldinn. Till. þær, sem komu frá prófasti og presti um, hvernig ráða skyldi bót á vandræðunum, nefndu ekki með einu orði sameiningu brauðanna, og var þó næst þeim, að benda á þann útveg. Kirkjustjórnin hefði að visu, ef til vill, getað fengið svarið upp á þessa uppástungu frá aðilum málsins, ef sent hefði verið til baka strax, þegar málefni þetta kom inn. En það er óvist, að það hefði getað orðið nógu snemma fyrir þetta þing. Svarið hefði kannske ekki komið fyr en í septembermánuði.

Jeg skal játa, að uppbót sú, sem frv. fer fram á, er lág og í lægsta lagi. En orsökinn til þess, að upphæðin var ekki tiltekin hærri, var sú, að kirkjustjórnin vildi ekki krefjast meira en þess, sem líkindi væru til að veitt yrði, svo að bætt yrði þó úr hinum mesta vanda; en það áleit kirkjustjórnin að gjört yrði með 200 kr. viðbót. Og hvað breyt.till. snertir um sameiningu, skal jeg auk þess, sem jeg tók fram áðan, að alþingi ætti varlega að hrapa að slíkum ráðstöfunum, einnig minna

á það, að Eyvindarhólar eru nú veittir. Það getur verið, að prestsefnið hverfi frá brauðinu, en meðan svona stendur, finnst mjer, að brauðinu ekki verði ráðstafað sem herralausú gózzí. Mjer þætti tiltækilegra, að biða til næsta þings, og mætti þá taka þetta ráð, eptir að hafa leitað atkvæðis hlutaðeigenda, ef nauðsyn þætti til bera.

Hinn h. þm. (S. St.) sagði, að varlega væri byggjandi á hagskýrslum presta, og jeg skal játa, að þetta er rjett sem almenn athugasemd. En nokkuð verður þó ætíð að líta á persónur í þeim efnum, — og þann prest, sem um er að ræða í 2. gr. frv., virðist engin ástæða til að rengja, auk þess sem skýrsla hans er staðfest af prófasti og hjeradsfundum. Jeg er sannfærður um, að hjer er rjett skýrt frá. Ef til vill hafa 2 aðrar samskonar skýrslur vakað fyrir hinum h. þm., sem sje frá Eyvindarhólum og Hólmum. En það eru færð rök fyrir því í skýrslunum, að tekjur þessara brauða hafa lækkað og jeg fyrir mitt leyti er viss um, að allar þessar skýrslur eru rjettar og óhætt að byggja á þeim.

H. þm. N.-Múl. (J. J.) sagði, að hann vildi ekki láta líta á persónur, þegar ræða væri um launahækkun embætta. Þetta er að visu rjett athugað í sjálfu sjer, en jeg vil þó benda h. þm. á, að ekki er hægt með öllu að sneiða hjá því, að taka tillit til þeirrar persónu, sem kvartar. Það er maðurinn, sem brauðinu þjónar, en ekki hið ópersónulega prestakall, sem finnur til og beiðist bótar á kjörum sínum, þegar þau eru óviðunanleg. Og hvað Grundarþinga-prestinn áhrærir, er óhætt að segja, að nú sje mál komið til að bænheyra hann, og vil jeg þar láta taka nokkurt tillit til þess, sem viðkemur persónunni, en ekki brauðinu beinlínis, að hann hefur beðið svo opt árangurslaust, og þó með fullum rökum. Jeg sagði áður, að mjer þætti of rýr tekjubót í því fyrir þennan prest, að fá einungis lagða bújörð til brauðsins. Í því lá auðvitað, að jeg

áleit þetta nokkra bót frá því sem er; hitt var ekki meining mín, að meta þessa ráðstöfun einskis, sem launabót. H. þm. N.-Múl. (J. J.) gaf prestinum í Grundarþingaprestak. það ráð, að sækja til annars betra brauðs, og getur það að visu verið vel meint ráðlegging. En jeg get upplýst um, að einmitt þessi prestur hefur, án bendingar frá öðrum, þegar sótt optar en einu sinni frá brauði sínu, og jafnvel verið svo heppinn, að komast tvisvar sinnum á skrá, en náði í hvorugt skipti kosningu. Þetta ráð, sem menn heyra svo opt gefið prestum, sem kvarta um kjör sín, leiðir opt til einskis, eins og þetta dæmi sannar, enda er vitanlegt, að það verður svo að vera, eptir því sem veitingar brauða nú standa af sjer.

Jeg skal leyfa mjer að gjöra þá athugas. viðvikjandi því, sem h. 6. kgk. þm. (P. B.) sagði, að jeg lagði í ræðu minni áðan mesta áherzlu á formhlið málsins. En hinn h. þm. talaði mest um erfiðleika þá, sem kynnu að álitast vera til fyrirstöðu sameiningunni á hinum tveim umræddu brauðum. Jeg tók sjerstaklega fram sem mótbáru, að mál þetta væri ekki undirbúið, og þó áður hafi verið lögð saman brauð, án þess að atkvæðis safnaða hafi verið leitað, verðum vjer að kannast við, að slíkt er ekki heppilegt eða eptirbreytnisvert. Jeg skal ekki segja um, hvort hinn núverandi prestur, eða söfnuður sá, sem í hlut á, er fús til, að þessi sameining komizt á. En raddir hef jeg heyrt þaðan í þá átt, að bændur í Eyvindarhólaprestakalli mundu helst vilja hafa prestsþjónustu að nokkrum hluta, og gjalda þá ekki fyrir hana nema nokkurn hluta preststeknanna, ef til vill um helming af því, sem venjulega er galdið, og bendir þetta til þess, að ekki sje mikið byggjandi á sögusögn einstakra manna um vilja safnaðarins. Hið formlega málagn hlutaðeigenda eru safnaðarfundir og hjeraðsfundurinn, og eptir því einu virðist rjett að

fara í þessu efni. H. 6. kgk. (P. B.) sagði, að hvorki mannfjöldi nje vegalengdir mundu vera sameiningunni til hindrunar. — Jeg skal ekki vefengja neitt það, sem h. þm. sagði um vegalengdir þar eystra; jeg hygg þetta vera nærri rjettu lagi; en jeg er hræddur um, að mannfjöldinn geti orðið því til hindrunar, að prestsþjónustan í hinu sameinaða prestakalli komi að fullum notum. H. þm. bar saman Gardabrauð og hin 2 brauðin sameinuð. En þessi sam-anburður finnst mjer ekki sannfærandi af því að söfnuður Gardasóknar er kominn saman á mjög litlu svæði. Um vegalengdir þær, er h. þm. nefndi hjer fyrir sunnan, skal jeg heldur ekki efast. Þó hygg jeg, að of mikið sje að telja tveggja tíma ferð frá Görðum suður í Hraun, og vegalengdin frá Görðum í Vífilstaði er ekki teljandi.

Hvort Reynivalla-prestakall er jafn ördukt og hið fyrirhugaða sameinaða brauð mundi verða, um það ætti h. þm. auðvitað að vera betur kunnugt en mjer. Þó held jeg að þriggja tíma ferð frá Reynivöllum til Saurbæjar sje full riflega í lagt. Hinn h. þm. áleit Eyvindarhóla óviðunanlegt brauð, þótt sú 200 kr. viðbót fengist, sem frv. fer fram á, og sama áleit h. þm. Ísf. (S. St.). Jeg skal nú ekki orðlengja um það atriði, en að eins benda á, að brauðið er nú veitt eins og það er, og hafi verið sótt um brauðið án 200 kr. launabótar, er ekki ólíklegra, að sótt verði um það með þeirri viðbót. — Menn vita ekki, hvort prestsefni það, sem brauðið hefur fengið, muni hverfa frá því eða ekki, og mjer finnst ekki liggja á, að ráða sameiningunni til lykta fyr en sjeð er, hvort brauðinu verður sleppt af þeim, sem hefur veitingu fyrir því nú. — Hvað snertir anda þann, sem h. þm. (S. St.) sagði áðan að mundi ráða, einkum í Nd., gagnvart launahækkun yfir höfuð, skal jeg taka fram, að jeg álit engu spillt, þó að við hjer í Ed. leggjum til það, sem bezt hentar.

Hin h. d. getur síðar sjeð, hver afdrif málsins verða í Nd.. enda eru gjörðir þeirrar deildar á hennar ábyrgð, en ekki vorri. Vér eigum að leitast við að gjöra rjett, hvað sem öðrum líður, og jeg vona, að till. nefnd. verði fyrst um sinn tekin fram yfir br.uppástungu þá, sem fyrir liggur.

Þorkell Bjarnason: Það var eitt atriði við hina formlegu hlið málsins, sem jeg vildi gjöra að umtalsefni; h. 2. kgk. (H. Sv.) áleit óumflýjanlega nauðsynlegt að leita álits hlutaðeigenda, áður en Eyvindarhólaprestakall væri sameinað Holtsprestakalli, en jeg álit það ekki nauðsynlegt, af því maður veit, hverju söfnuðurinn í Eyvindarhólaprestakalli hlýtur að svara. Hann getur eigi gjört sig ánægðan með sameininguna fyrir sitt leyti, þar sem hann missir 2 sunnudaga af 3 við sameininguna og hlýtur því að segja nei við henni. Þetta veit maður fyrirfram.

En sje nú sameining þessi gjörleg til að tryggja söfnuði þessum stöðuga prestsþjónustu þó minni sje, álit jeg að þingið eigi ekki að láta slíka neitun safnaðarins hafa áhrif á atkvæði sitt. Af því jeg álit, bæði hvað vegalengd og aðrar ástæður snertir sameininguna vel gjörlega, mundi jeg gefa henni atkvæði mitt, þó neitun safnaðarins væri komin.

Framsögum. (Hallgr. Sveinsson): Það er ekki að eins einn söfnuður heldur fleiri sem hjer er um að ræða; en það er og aðgætandi að það er hjeradsfundur, sem mestu hlýtur að ráða í þessu efni og verður því að leita atkvæðis hans. Færi nú svo, að hjeradsfundur væri þessu eigi mótfallinn, mundi jeg gefa samþykki mitt til sameiningarinnar, enda þótt jeg að svo stöddu eigi geti álitid hana gjörlega.

ATKVÆÐAGR.: Breyt.till. (C. 79) samþ. með 6 : 3 atkv.; frv.greinin þar með fallin; br.till. (C. 57) 2. gr. fyrri málsg. samþ. í e. hlj.; br.till. (C. 88) felld með 7 : 3 atkv.; br.till. (C. 22) tekin aptur; br.till. (C. 57) 2. gr. síðari málsg. samþ.

með 7 atkv.; 3. gr. (C. 57) samþ. með 7 : 4 atkv. að viðhöfðu nafnakalli og sögðu.

Já:

Nei:

Jón A. Hjaltalín, Jón Jakobsson,
Gutt. Vigfússon, Jón Jónsson,
Hallgr. Sveinsson, L. E. Sveinbjörnsson,
Kristján Jónsson, Þorleifur Jónsson.

Sigurður Jensson,
Sigurður Stefánsson,
Þorkell Bjarnason.

Fr. vís. til 3. umr. með 7 atkv.

Fr. til laga um að skipta Ísafjarðarsýslu í 2 sýslufjelög (C. 58); 2. umr.

Flutningsm. (Sig. Stefánsson): Jeg hef litlu við það að bæta, sem jeg tók fram við 1. umr. þessa máls; að eins vil jeg geta þess, að í 3. gr. hefur skotizt inn prentvilla, þar stendur „eru“, en á að vera „er“.

Viðvíkjandi styrktarsjóði þeim, er ræðir um í 3. gr. vil jeg geta þess, að hann er upprunalega stofnaður af samskotum og samkvæmt skipulagsskrá hans sem samþ. er af konungi; hann er eign sýslunnar og kaupstaðarins, sem stendur undir stjórn sýslunefndarinnar og bæjarstjórn Ísafjarðar-kaupstaðar. Þessi sjóður verður einnig framvegis eign beggja sýslufjelaganna, en undir stjórn sýslunefndar Norður-Ísafjarðarsýslu og bæjarstjórnarinnar á Ísafirði og er þetta eptir samkomulagi.

Í annari málsg. 3. gr., stendur að norðursýslan skuli að óskiptu fá 2000 kr. af vegasjóði sýslunnar, og get jeg viðvíkjandi því gefið þá upplýsingu, að sýslun fyrir nokkrum árum samþykkti að leggja niður alla sýsluvegi í norðurhluta sýslunnar eða umhverfis Ísafjarðardjúp og leiddi af þessari breytingu, að vegasj. hefur vaxið töluvert síðan. Vesturhluti sýslunnar hefur ávallt fengið sinn hluta vegagjaldsins en norðurhlutinn hefur lagt sinn hluta í sjóðinn og var því samþykkt, að norðursýslan fengi 2000 kr. úr þessum vegasjóði

sýslunnar og er það þó heldur minna, en hún átti tilkall til.

Að öðru leyti er frv. samhljóða samskonar frv., er áður hafa komið um skiptingsýslna, svo sem Barðastr.sýslu og Skaptafellssýslu, og finn jeg því eigi ástæðu til að tala meira um þetta mál, en óska að það gangi til 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: 1. gr. samþ. í e. hlj.; 2. gr. samþ. í e. hlj.; 3. gr. samþ. með 10 atkv.; 4. gr. samþ. í e. hlj. Fyrirsögn frv. samþ. í e. hlj. Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um stækkun lögsagnarumdæmis bæjarfjelags Akureyrarkaupstaðar (C. 56); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: 1. gr. samþ. með 10 atkv.; 2. gr. samþ. með 10 atkv.; 3. gr. samþ. í e. hlj. Fyrirsögn frv. samþ. með 10 atkv. Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar á Nesi í Norðfirði (C. 51); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: 1. gr. samþ. með 8 atkv.; 2. gr. samþ. með 7 atkv. Fyrirsögn frv. samþ. með 7 atkv.. Málinu vísað til 3. umr. með 7 atkv.

Frv. til laga um eptirlaun (C. 73); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 8. atkv.

Þrettándi fundur, miðvikudag 17. júlí kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um undirbúning verðlagskráa (C. 74); 1. umr.

Flutningsm. (Guttormur Vigfússon): Það er eigi hægt að kalla þetta stórmál, en er þó hinsvegar töluvert áhugamál, sem ljóslega sjest á því, að það hefur hvað eptir annað komið fyrir þingið. 1893 var það tekið upp í Nd. og var þá sett í nefnd, en varð eigi útrætt sökum tímaleysis. 1894

kom það aptur fyrir í Nd., og komst þá í gegnum deildina. Í þessari h. deild fjekk málið allgóðan byr, þar sem því með öllum atkv. var vísað til 2. umr. Þó mætti það nokkrum andróðri við 2. umr. og dagaði uppi við 3. umr.

Frumv. þetta er samhljóða því, er kom fram á síðasta þingi, þó hef jeg tekið til greina athugasemdir nokkrar, er gjörðar voru við það af 1 h. þdm., sjerstaklega viðvikjandi því, hver vera ætti formaður nefndarinnar.

Með því að mál þetta áður hefur fengið góðan byr, vona jeg, að það nú nái fram að ganga og finn eigi ástæðu til að stinga upp á, að nefnd sje skipuð í það.

Þorkell Bjarnason: H. flutningsm. hvað þetta ekki stórvægilegt mál, en jeg verð að vera á annari skoðun. Verðlagskrárnar eru grundvöllur fyrir mörgum opinberum gjöldum svo sem til kirkju, presta og landsjóðs, ennfremur eru við þær miðuð mörg gjöld manna á milli og má þar til nefna eptirgjald eptir jarðir. Það hefur því töluverð áhrif á ýmisleg gjöld, bæði opinber og einstakra manna, hvernig þær eru settar. Jeg hef ekki orðið var við neina óánægju með verðlagskrárnar, eða setningu þeirra, enda samsvarar verð þeirra optast meðalverði manna á milli; jeg finn því eigi fulla ástæðu til að breyta setningu þeirra, því opt reynast þess háttar breytingar litlu betri og verður að fara varlega í þær, einkum þá er um það er að ræða, er lengi er búið að standa. En af því jeg tel mál þetta mikils varðandi og ýms atriði þessa frv. þar að auki eru gjörsamlega ný, leyfi jeg mjer að stinga upp á 3 manna nefnd.

ATKVÆÐAGR.: Samþ. að kjósa 3 manna nefnd með 7 atkv. og hlutu kosningu:

Guttormur Vigfússon með 8 atkv.

Þorkell Bjarnason með 8 atkv.

Hallgrímur Sveinsson með 4 atkv. eptir hlutkesti.

Frv. til laga um viðauka og breyting á lögum 14. jan. 1876 um tilsjón með flutningum á þeim mönnum er flytja sig úr landi í aðrar heimsálfur (C. 77); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 8 samhlj. atkv.

Frumv. til laga um nýbylí (C. 78); 1. umr.

Sigurður Stefánsson: Jeg leyfi mjer að stinga upp á, að kosin sje 3 manna nefnd.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. með 8 samhlj. atkv. og í hana kosnir:

Sigurður Stefánsson með 8 atkv.

Þorleifur Jónsson með 6 atkv.

L. E. Sveinbjörnsson með 5 atkv.

Frumv. til laga um ábyrgð fyrir eldsvoða í Reykjavíkurborg (C. 41, 85); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til Nd.

Frumv. til laga um breytingu á 1. gr. í lögum 13. jan. 1882 um borgun til hreppstjóra og annara, sem gjöra rjettarverk (C. 84); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um stefnur til æðri dóms í skiptamálum (C. 83); 3. umr.

Kristján Jónsson: Jeg leyfi mjer að vekja athygli á því, að í 1. gr. finnst prentvilla; á milli orðanna „þeim“ og „fyrir“ falli burtu „“ og „er“.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til Nd.

Fjórtándi fundur, fimmtudag 18. júlí kl 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um lækkun á fjárgreiðsl-

um þeim, er hvíla á Hólmaprestakalli í Norður-Múlaprófastsdæmi (C. 60, 94, 108): 2. umr.

Flutningsm. (Hallgrímur Sveinsson): Þá er mál þetta var hjer síðast fyrir h. þd. leitaðist jeg við að skýra það rækilega og á allar lundir. Jeg hef því eigi nú miklu við það að bæta, sem jeg sagði þá.

Breytingar þær, sem við flutningsm. höfum komið fram með eru ekki efnisbr., heldur miða að eins til að gjöra ákvæði frv. skýrari og koma í veg fyrir allan misskilning. Einn h. þm. benti mjer á, að ákvæði 3. gr. væru ekki skýr, gætu mäske valdið ágreiningi og fyrir því viljum við bæta inn í þá gr. ákvæðum um, fyrir hvaða fardagaár þessi árgjaldsskuld sje, sem sje fyrir 1894—95.

Í 1. gr. er mælt svo fyrir, að árgjaldið skuli færast niður í 200 kr. frá fardögum 1895. Þessi ákvæði hafa sumir álitit ekki nógu ljós, og að þau gætu valdið misskilningi, en jeg hygg þó, að svo sje ekki. Jeg hygg, að ekki sje hægt að skilja þau nema á einn veg, að meint sje árgjald, sem áfelltur eptir fardaga 1895, að það skuli ekki verða nema 200 kr. á ári. Jeg get varla skilið, að hjer sje nokkur annar skilningur mögulegur.

Í fyrirsögninni viljum við bæta inn orðinu „niðurfalli“, en það hefur misprentast á þingskjalinu, á ekki að vera tvö orð heldur eitt og er nafnorð. Fyrirsögnin á að hljóða svo: „Frv. til laga um lækkun og niðurfalli á fjárgreiðslum þeim“ o. s. frv. Ennfremur viljum vjer breyta síðustu orðum 3. gr.: „falli niður“ í „fellur niður“.

Jeg finn ekki ástæðu til að fara út í aðalefni frv. þessa, en skal snúa mjer að breyt.till., sem fram er komin á þingskj. 108 við frv.

Jeg skil ógnar vel af hvaða toga br. till. þessi er spunnin, sem sje þeim, að láta landsjóð missa sem minnst í við frv. þetta. Jeg veit það vel, að h. flutningsm. (S. St.) hefur hvorki viljað ganga ofnærri

landsjóði og heldur eigi prestinum. Honum hefur án efa gengið gott eitt til með breyt. fyrir báða málsparta. Það getur og verið talsvert álitamál, hvort lækka skuli árgjaldið um $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$ eða $\frac{2}{3}$ parta. Við flutningsm. frv. fórum nokkurn millumveg. Presturinn hafði í beiðni sinni æst þess, að árgjaldið fjelli alveg niður, en við höfum ákveðið það 200 kr. Okkur leizt eigi fært að hafa það meira. H. þm. Ísf. (S. St.) vill fara skemmra í lækuninni; ákveða árgjaldið 400 kr., en sem sagt: þesskonar getur verið nokkuð álitamál. Ef skýrsla prestsins er lögð til grundvallar, þá er 3 ára meðaltal af tekjum prestakallsins síðustu árin 1547 kr. brúttó. Sje nú árgjaldið ákveðið 400 kr. verða tekjurnar eptir 1147 kr. Að vísu má segja, að þetta sjeu ekki öldungis ófullnægjandi laun, en það er þó fyrir neðan það 1200 kr. takmark, sem að vissu leyti má kalla aðalreglu í launum prestakallanna. Það eru að vísu mörg prestaköll fyrir neðan þetta takmark, en það hefur þó aldrei verið tilgangur löggjafarvaldsins, að Hólmaprestakall skyldi fylla þann flokkinn. Mjer virðist því, að 400 kr. árgjald vera nokkuð hátt og get þess vegna ekki greitt atkv. með breyt.till. Jeg vil biðja h. þdm. að athuga það vel, hvort þessi niðurfærsla árgjaldsins muni ekki vera af ofskornum skammti; jeg vil segja, að það hefðu runnið á mig 2 grimur, ef breyt.till hefði sett árgjaldið 300 kr.; meira finnst mjer ekki sannsýnilegt að ákveða það. En um þetta geta skoðanir verið nokkuð skiptar. Jeg skal alls ekki áfella h. uppást.mann, jeg veit, að hann hefur gjört þessa uppást. í góðu skyni.

Jeg skal taka það fram viðvikjandi tekjum þessa prestakalls, að líkur eru ekki fyrir því, að þær muni geta hækkað mikið frá því, sem þær hafa verið undanfarin 3 ár, þótt sumir kunni að gjöra sjer það í hugarlund. Það er hætt við, að æðardúnninn muni ekki hækka aptur í verði.

Að hann hækki, er að eins spádómur, sem ekki er byggður á líkum. Eptir því sem Ditlev Thomsen kaupmaður, er styrk fjekk af þinginu til að rannsaka vörumarkaði fyrir Ísland, skýrir frá í ritgjörð sinni, eru einmitt litlar líkar til þess, að æðardúnn muni stiga í verði, með því að menn hafa komizt upp á að búa til líking af þeirri vöru úr gæsadún fyrir miklu minna verð. Það eru því engar líkur til, að æðardúnn muni nokkurn tíma komast aptur upp í 15—20 kr. verð, eins og hann var í, þá er brauðamatið var samið. Tekjurnar af dúninum voru, eins og jeg hef áður skýrt frá, metnar á 1602 kr., en nú eru þær komnar niður í 7—800 kr. Á þeirri grein er tekjumissir því 8—900 kr., eptirlaunaskyldan er nú 583 kr. og tekjurýrnunin, er stafar af frikirkjusöfnuðinum, er um 340 kr., svo að það er stór upphæð, sem frá tekjum brauðsins gengur. Jeg held því, að ekki megi ganga lengra en frumv. gengur, ekki ákveða árgjaldið hærri en 200 kr., og vil jeg því leyfa mjer að mælast til, að h. þingd. gjöri svo vel að samþykkja frumv. okkar flutningsmanna.

Jón Jónsson: Jeg ætla, eins og gömul venja er til, að gjöra grein fyrir atkv. mínu.

Mín grundvallarskoðun er í þessu máli og samkynja málum sú, að ekki beri að herða á þeim böndum, sem tengja saman ríki og kirkju, heldur reyna miklu fremur að losa um þau. Jeg vil þó til mála-miðlunar greiða atkvæði með einni grein frumv., sem sje 2. gr., að eptirlaunin til núverandi uppgjafaprests í brauðinu skuli greiðast af landssjóði, því sú fjárgreiðsla er að eins bundin við lífdaga þess heiðursmanns, sem eptirlaunanna nýtur. Jeg verð að greiða atkv. móti 1. gr.; jeg vil ekki lækka árgjald það, sem á brauðinu hvílir samkvæmt lögum 27. febr. 1880. Eins og h. þm. Ísf. (S. St.) tók fram fyrir skömmu, get jeg heldur ekki lagt mikla áherzlu á þessar tekjuskýrslur prestanna, þegar þeir

eru að biðja um hærri laun. Mjer virðist það heldur ekki vera gild ástæða, að æðardúnn hefur undanfarin ár verið í lágu verði. Það er með hann eins og aðrar vörur, hann stigur og fellur og er því enginn fastur grundvöllur að byggja á. H. flutningsm. (H. Sv.) áleit, að æðardúnn mundi ekki stiga aptur í verði, og byggði það á því, að farið er að brúka í stað hans gæsadún. Jeg hygg þó, að ofsnemmt sje að segja þetta með vissu. Þessi uppfundning er ný og nægur tími því til að segja, hver áhrif hún hefur, þegar reynslan hefur sýnt það.

Jeg get heldur ekki greitt atkv. með því, að gefa prestinum upp árgjaldsskuldina. Jeg vil ekki, að prestum sje gefin hvöt til þess, að safna árgjaldsskuldum og hlaupa svo í þingið með bæn um uppgjöf, þá er skuldin er orðin 6—700 kr. Það kann margur að geta borið fyrir sig eins gild rök sem þessi prestur, og vill því hafa sama rjett sem hann.

Jeg mun því greiða atkv. móti 1. og 3. gr., en með 2. gr. Það álit jeg að væru sæmileg málalok fyrir Hólmaprestinn, að eptirlaunin þurfi ekki að greiðast af brauðinu; við það vinnur brauðið hátt á sjötta hundrað krónur.

Sigurður Stefánsson: Jeg ætla að minnast lítið eitt á breyttill. mína. Hún er fram komin af þeim hvötum, að reyna að miðla hjer málum. Jeg álit beiðni þessa prests á rökum byggða, og mjer þykir mjög leiðinlegt, ef þingið tekur hana ekki til greina að neinu leyti. Eptir skýrslu prestsins hefur rýrnunin á brúttó-tekjum brauðsins verið að meðaltali í síðastliðin 3 ár 230 kr. 20 a. á ári, 1892 236 kr., 1893 288 kr. og 1894 166 kr. eða 690 kr. á 3 árum. Það er með öðrum orðum, að það vantar 230 kr. til að brúttó-tekjurnar þessi ár sjeu eins miklar, eins og nettó-tekjurnar eiga að vera eptir brauðamatinu, þegar búið er að draga frá 600 kr. árgjald það, sem hvílir á brauðinu. Þetta

munar ærið miklu og því virðist mikið mæla með því, að lækka árgjaldið. Jeg er líka með því, að eptirlaunabyrðinni til nú verandi uppgjafaprests þar sje ljett af brauðinu; við það batnar brauðið um 583 kr. 83 a. á ári, og fáist lækkun sú á árgjaldinu, sem jeg fer fram á, þá verða nettó-tekjur prestsins hátt á 14. hundrað króna, ef miðað er við síðustu tekju-skýrslu hans 1894—95. Þá voru nettó-tekjur hans kr. 588,22 eptirlaun, er hann losast við — 583,83 linun á árgjaldi — 200,00

kr. 1372,05

og álit jeg brauðið þá vel viðunandi, jafnvel þótt sú „tradition“ hvíli á þessu prestakalli, að það eigi að vera eitt af beztu brauðum landsins. Jeg hygg, að margur prestur hafi minni tekjur, án þess þó að kvarta til þingsins. Samkvæmt skýrslu prestsins hefur dúntekjan á Hólum vaxið töluvert tvö síðustu árin, og eru nokkrar líkur til, að hún haldi áfram að vaxa. Hólmar var áður einhver dúnmesta jörð á landinu, en fyrir nokkrum árum kom pest í æðarfuglinn og minnkaði dúntekjan mjög við það. Nú má búast við, að dúntekjan aukist smám saman aptur við góða hirðing varpsins, og þótt verð dunsins stigi ekki, geta tekjurnar þó aukist við það, að dúnninn vex. Ef brauðið á þann hátt gæti komizt upp í 14—1500 kr., má telja það vel viðunandi.

Á þessum athugunum hef jeg byggt breyttill. mína að lækka árgjaldið að eins um 200 kr., og hef jeg því viljað fara nokkurskonar meðalveg með þessari breyttill., því að jeg álit fulla ástæðu vera til, að presturinn fái einhverja eptirgjöf í árgjaldinu.

En jeg get þó ekki greitt atkvæði með 3. gr. frumv. Jeg hef það fyrir reglu mína, að greiða ekki atkvæði með því, að gefa eptir skuldir, sem menn hafa vanrækt að greiða. Prestur þessi vissi vel, þá er hann sótti um brauðið, að þetta ár-

gjald hvíldi á því, svo að hann gekk ekkert grufandi að því, hvað honum bar að greiða. Það er þó regla allra áreiðanlegra manna að kljúfa þritugan hamarinn til þess að greiða lögskyldur sínar. Jeg verð því að greiða atkvæði móti 3. gr. af sömu ástæðum sem h. þm. N.-Múl. (J. J.) Jeg er hræddur um, að þesskonar eptirgjöf muni draga dilk eptir sig, og jeg vil ekki, að prestar gangi upp í þeirri dulu, að standa ekki skil á árgjöldum þeim, er þeim ber að greiða, safni þeim saman máske ár eptir ár og hlaupi svo í þingið og biðji um eptirgjöf, er þingið svo veiti, ef þeir bera sig nógu illa og aumlega. Jeg held líka, að það spilli fyrir þessu máli, og ef til vill engin linun fáiast á greiðslum prestakallsins, ef þessi grein er með í frumv. Mjer finnst það, satt að segja, vera nokkuð nærgöngult við þingið, að fara fram á slíkar eptirgjafir.

Jeg skal svo ekki orðlengja meira um þetta mál. Jeg vona, að h. þingd. fallist heldur á breyttill. mína, heldur en fella frumv. þetta alveg. Með breyttill. er þó farinn allsæmilegur meðalvegur.

Flutningsmaður (Hallgr. Sveinsson): Jeg vil leyfa mjer að gjöra nokkrar athugasemdir við mótmæli þau, er fram hafa hafa komið gegn frumv. þessu.

H. 2. þm. N.-Múl. (J. J.) kvaðst ekki vilja binda sterkara band á milli ríkis og kirkju, en hvað það snertir, þá þarf hann ekkert samvizkubit að gjöra sér, því það herðir alls ekki á bandinu milli ríkis og kirkju, þótt frumv. þetta yrði samþykkt, enda liggur það mál ekki fyrir nú. Jeg fæ eigi sjöð, að það í neinn stað gæti losað tengslin milli ríkis og kirkju, þó árgjöldin væru færð niður, og get því, eins og í þingmáli opt er komizt að orði, ekki „lagt neitt upp úr því“. Sami h. þingdm. (J. J.) hjelt því fram, að dúnverðið mundi rjetta við, og æði frekt þótti mjer hann kveða að orði, þegar hann talaði um, að þessi nýja uppfundning væri gjörsam-

Alpt. 1885. A.

lega óreynd hjer á landi; jeg hlýt að mótmæla því, þar eð allir hafa orðið varir við, að verð dúnins á hinum síðari árum hefur færst niður um helming, og sýnir það, að þessi nýja uppfundning, því miður, er allt of reynd einnig hjer hjá oss. H. þingdm. sagði og, að slík eptirgjöf gæti mjög freistað presta til óskilvisi, og skal jeg ekki bera á móti, að svo kunni að vera almennt skoðað, en hjer ber þess að gæta, að blanda ekki saman almennt og einstöku. (J. J.: Jeg gjörði það ekki). Jeg vona, að h. þingdm. ekki vilji kasta skugga á heiðursmann þann, sem hjer er um að ræða, og sje of sannfærður um heiðarlegheit hans til þess, að hann drótti að honum, að hann gefi miður rjetta skýrslu um tekjur sínar; jeg sje þess vegna eigi ástæðu til að mæla þessa lækkun á almenntan mælikvarða, þar eð hjer er um einn sjerstakan mann og um ákveðið tilfelli að ræða; brauðið hefur orðið fyrir ýmsum óhöppum og orðið harðara úti en til var ætlað, þá er árgjaldið var ákveðið 600 kr. H. þm. N.-Múl. (J. J.) og h. þm. Ísf. (S. St.) eru báðir á móti eptirgjöfnni á árgjaldsskuldinni, en eg bið menn að gæta þess vel, að það er sama sem að segja, að presturinn þetta næstliðna ár skuli láta sjer nægja 476 króna tekjur, því meira verður ekki eptir, þá er árgjald og eptirlaun eru dregin frá. Jeg leyfi mjer nú að spyrja, hvort nokkur geti álitíð það boðleg laun handa presti og það sómapresti. Að gefa eptir árgjaldsskuldina er í raun og veru ekki annað en að losa prestinn við eptirlaunin einu ári fyrir en ella, því ef þingið losar hann nú þegar við þau, þá kannast það við, að hann aldrei hefði átt að borga eptirlaunin, og virðist þá nóg, að hann borgi þau eitt ár.

Það sem h. þm. Ísf. (S. St.) sagði um nettó-tekjur brauðsins, var nokkuð athuga-vert, því síðastliðið ár voru tekjurnar rjetta reiknað ekki meira en 1660 kr.; ef frá þeim dragast 600 kr. og eptirlaun 584 kr.,

7 (6. ágúst).

þá verða eptir 476 kr., og eru það sannarlega oflitið laun fyrir prest á einu af fyrverandi vildisbrauðum landsins.

Það er víst og satt, að eigi á að gefa gjöld eptir nema gild ástæða sje til þess, en að það í þessu tilfelli þurfi að draga nokkurn dilk á eptir sjer, þó eptirgjöfin nái fram að ganga, fæ jeg eigi sjeð. Jeg er svo gjörður, að jeg vil ávallt reyna að gjöra það sem er rjett. Hafi nú verið rjett að gefa eptir eptirgjöld í Oddaprestakalli, eptir að það prestakall hafði vitanlega orðið fyrir stórum áföllum, þá er það líka rjett í öðrum líkum tilfellum. Lík eptirgjöf hefur einnig átt sjer stað bæði á Stað á Reykjanesi og í Laufásprestakalli, og er víst óhætt að segja, að þingið ekki hefur gjört það án þess full ástæða væri til. Jeg get ekki sjeð, að maður, þegar um þessa eptirgjöf er að ræða, þurfi að bera neinn kviðboga fyrir síðari tímanum; síðar kunna menn að gjöra það eða það, en oss ber að hugsa um að gjöra það sem *nú* er rjett.

H. þm. Ísf. (S. St.) tók það fram, að dúntekjan hefði farið í vöxt, og væri líklegt, að því hjeldi áfram, en í því er jeg honum eigi samdóma. Eptir skýrslu prestsins hefur dúntekjan fyrir 3 síðustu árin verið þannig: fyrsta árið 110 pd, annað árið 148 pd, og kallar prestur það vildisdúnár, en þriðja árið 141 pd., og er það apturför, að minnsta kosti sýnir það, að framförin er ekki stöðug og valt að byggja á henni von um verulegan vöxt. Sami h. þm. tók það fram, að prestar þekktu lögskil þau og gjöld, er greiða ætti af brauðum þeim, er þeir koma að, og eigi því ekki að gefa þeim þessi gjöld eptir. En hjer ber þess að gæta, að þegar presturinn hefur að eins 476 kr. til að lifa á, þá er honum blátt áfram ómögulegt að greiða þessi gjöld, hversu feginn sem hann vill. Fyrsta árið gjörir hann sitt itrasta til að standa í skilum og hefur þá eptir 434 kr. til að lifa á; en getur nokkur

maður í preststöðu, sem ekki er einhleypur, lifað á svo litilli upphæð? Hann gat ekki þröngvað þannig hag sínum. Til að standa í skilum, hefur hann að líkindum orðið að hleypa sjer í skuldir. Næsta ár kalla sömu gjöld að, og eigi skuldin ekki að hækka, sem er ógjörlegt, verður honum ekki unnt að standa í skilum við landssjóð. Jeg er sannfærður um, að hann hefur haft allan vilja á því, en blátt áfram ekki getað það. Því virðist mjer eptirgjöfin sanngjörn, og eins, að eptirlaunagjaldinu framvegis verði ljett af honum. Jeg fæ eigi sjeð, að hjer sje að neinu leyti oflangt farið, og vona að mótmæli þau er fram hafa komið fái eigi spillt málinu.

Jón Jónsson: Það sem knýr mig til að standa upp eru þau orð h. 2. kgk. þm. (H. Sv.), þar sem hann dróttaði því að mjer, að jeg vildi kasta rýrð á viðkomandi prest. Það var alls eigi ætlun mín, því þó jeg þekki ekkert þenna prest, sem um er að ræða, tel jeg víst, að hann sje heiðurs maður, eins og öllum ber saman um, sem þekkja hann. Það sem jeg sagði um skýrslur presta, þá talaði jeg um þær yfir höfuð, því þó þeir sjeu heiðarlegir menn, þá eru skoðanir þeirra margbreytilegar, og geta verið einhliða, ekki sízt þegar eigin hagnaðarhvatin er öðru megin. Það sem h. 2. kgk. þm. (H. Sv.) sagði um eptirgjafirnar sannar einmitt mitt mál; það verður á síðari þingum til þeirra vitnað. Að endingu skal jeg geta þess, að mjer virðist nokkuð athugasaverðar þessar bænir um eptirgjafir og uppbætur, sem hafa komið fram á þingi frá ýmsum prestum. Jeg tek til dæmis Grundarþingin, sem rætt var um hjer fyrir skemmstu. Fyrst var ef mig minnir rjett beðið um 340 kr. úr landssjóði, handa því brauði, það þótti þá nú rjett og sanngjarnt. Svo kemur bón um 200 kr., og síðast færir nefndin, sem um það mál fjallar, fjárbænina niður í 150 kr. Mjer sýnist þetta sje því líkast þegar einhver, sem er fjárþurfi, er að þrátta við

gamlan ættingja sinn, sem hefur nóg fje, og slær alltaf af beiðninni, til þess að hafa þó eitthvað. Virðist mjer slík aðferð í engan stað hefja álit kirkjunnar, og álit því að jeg vinni henni eins þarft verk með því að styðja að því að slík mál verði felld, eins og þeir sem berjast fyrir svona fjárbænum.

ATKVÆÐAGR.: Breytt.till. (C. 108) felld með 6:3 atkv.; 1. gr. felld með 6:5 atkv.; 2. gr. samþ. í e. hlj. Breytt.till. við 3 gr. samþ. með 6:3 atkv.; 3. gr. felld með 8:3, og breytt.till. (C. 94.) 3. liður þar með fallin. Fyrirsögn frv. samþ. með 8 samhlj. atkv. Málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um breytingu á 2. gr. laga nr. 13 frá 3. okt. 1884 (C. 47); 3. umr.

Flutningsm. (Hallgrímur Sveinsson): Með því engin mótmæli eða breytt.till. hafa fram komið við fyrri umr. þessa máls, þá verð jeg að álita, að h. þd. sje því hlynnt og finn eigi ástæðu til að fara um það fleiri orðum, en óska að eins, að það nái samþ. h. þingd, og komist til h. Nd.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 10 atkv. og afgr. til Nd.

Frv. til laga um að skipta Ísafjarðarsýslu í 2 sýslufjælög (C. 58); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj. og afgr. til Nd.

Frv. til laga um stækkun lögsagnarumdæmis og bæjarfjælags Akureyrarkaupstaðar (C. 56); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj. og afgr. til landsh.

Frv. til laga um brúargjörð á Blöndu (C. 82); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um eyðing sela (C. 90); 1. umr.

Flutningsmaður (Jón Jónsson): Jeg vil geta þess að orsökina til að jeg er flutningsmaður þessa frv. er sú, að við þingm. N.-Múlasýslu fengum sterka áskorun frá sýslufundi N.-Múlas. um að flytja það, að visu í öðru formi en það nú kemur fram. Við sáum oss það eigi fært að koma fram með það í því formi sem sýslufundurinn benti helzt á, því við komumst að því, að við það mundi málið missa ýmsa mikilsverða stuðningsmenn á þinginu.

Það er almennt viðurkennt, að selurinn er í sjó rándýr, eins og refurinn á landi. Þingið hefur hvað eptir annað samþykkt laxafriðunarlög, en þau verða næsta þýðingarlitil meðan mesti óvinur laxins, selurinn, er friðaður. Bezti vegurinn til laxfriðunar er að eyða selnum, en í þessu máli sem öðrum getur menn greint á um, hve langt skuli ganga, eða hverja leið skuli fara. Laxafriðunarlög, meðan selur er friðaður, sýnast mjer líkast því, ef sam-in væru fjallskilalög, sem bönnuðu mönnum að stela sauðfje, eða styggja það úr högum, en friðuðu refinn, skæðasta óvin sauðfjárins, til þess að nokkrir menn geti haft atvinnu af að selja tóuskinn og tóuhvolpa.

Að jeg kem fram með frumv. í þessari mynd, byggist á því, bæði að jeg álit hana rjettasta, og líklegasta til að ná samþykki stjórnarinnar, því í brjefi ráðgjafans fyrir Ísland 4. maí 1892, þar sem neitað er staðfestingar á lögum um friðun á laxi, hefur ráðgjafinn sagt, að hann álti mjög vafasamt, hvort það komi í bága við 50 gr. stjórnarskrárinnar, að gjöra selinn rjettdræpann; gæti því ef til vill fremur verið von um, að frv. fengi staðfesting stjórnarinnar í þessu formi. Sumum kann að virðast frv. þetta heldur stutt. Það hafa ýmsir þingmenn sagt eitthvað á þá leið við mig. En jeg verð að segja það, að hverjar vonir, sem jeg kann að hafa til þingsins í þessu máli, þá hef jeg ör-

ugga von um að þinginu muni ekki verða ráðafátt að lengja frv.

Einn h. þm. gat þess við mig, að hann vildi bæta við frv. því ákvæði, að selaveiðar eigendur hefðu 5 ára einkarjett til að drepa sel, fyrir sínu landi. Jeg get þessa, svo nefnd sú, er vonandi verður kosin í þessu máli geti íhugað það. Jeg skal líka geta þess, að á bænarskrá um uppgjöf á árgjaldi frá Miklaholtsprestakalli, sem liggur frammi á lestrarsalnum er svo að orði kveðið: Tekjurýrnun má telja það, að sellýsi er nú með öllu fallið í verði, því tunnan selst nú að eins 20 kr., og svarar það alls ekki verði kostnaðs. Jeg vil nú ekki segja, að jeg leggi svo mikið upp úr þess háttar skýrslum, en fyrir þá sem trúa því, að slíkar skýrslur sjeu óhrekjanlegar, getur þetta verið góð bending.

Jeg finn eigi ástæðu til að svo stöddu, að tala frekar um þetta mál, en skal geta þess, að jeg mun koma fram með þá tilögu, að kosin sje nefnd í málinu, en vil ei gjöra það nú þegar til þess að ekki hindrist umræður um það. Jeg mun taka þakklátlega öllum bendingum í þessu máli, sem miða til þess að tilgangi frv. verði náð, þeim tilgangi að eyða selnum, því það er aðalatriðið fyrir mjer. Á hvern hátt mönnum kemur saman um að bezt og hyggilegast sje að gjöra það, það liggur mjer í ljettu rúmi.

Þorleifur Jónsson: Jeg skal fúslega kannast við, að selur muni vera skaðlegur bæði fyrir lax- og fiskiveiðar, og þess vegna sje ástæða til þess, að eyðileggja hann. En þrátt fyrir það, get jeg ekki verið með þessu frv. Því verður ekki neitað, að arður er mikill af selveiði, eins og nú stendur; víðsvegar um landið eru jarðir, sem hafa ef til vill allt að 1000 kr. árlegan arð af þessari veiði (*Þork. Bj.*: 2000 kr. í Hvalseyjum). Ef nú frv. þetta yrði að lögum yrðu eigendur þessara jarða sviptir þessum arði, og selveiðijarðirnar

rýrðar í verði að því skapi, sem selveiðinni nemur. Jeg get ekki betur sjeð, en að slík lagaákvörðun kæmi í bága við 50. gr. stjórnarskrárinnar, þar sem sagt er að eignarjettur manna sje friðhelgur, og að engan megi skylda til að láta af hendi eign sína, nema almenningsþörf krefji og *komí fullt verð fyrir*. Þegar t. d. eigi er hægt að leggja veg yfir eign manns án endurgjald, fyrir vegstæðið, og það þótt vegurinn jafnvel mundi auka verðmæti jarðarinnar, finnst mjer, að ekki verði komið hjá að endurgjalda þeim, sem hlut eiga að máli, tjón það, sem þeir bíða við þessi lög.

H. þm. N.-Múl. (J. J.) sagði, að ráðgjafinn mundi ekki álita að nein endurgjaldsskylda hvíldi á því opinbera gagnvart selveiðar eigendum, en það er ekki ráðgjafinn, sem er bær að skera úr því máli, heldur dómstólarnir. En þó nú dómstólarnir kynnu nú að álita hið sama sem ráðgjafinn í þessu efni, gæti jeg samt ekki verið með frv. Jeg yrði þrátt fyrir það að álita það ranglæti, að rýra með lögum í verði eignir manna og á þann hátt svipta einstaka menn eign sinni án endurgjalds. Jeg er viss um, að h. þdm. mundu ekki vilja láta rýra sínar eigin tekjur á líkan hátt. (*L. E. Stbj.*: Flutningsm. hefur sjálfur selveiði). Sú veiði nemur víst ekki miklu; en þó svo væri, sannar það ekki neitt, því að hann á ekki þá jörð, sem hann býr á. En auk þessa er það einnig athugunarvert, að mjög er vafasamt, hvort tilganginum yrði náð með frv. því, sem hjer liggur fyrir. Auðvitað yrði selurinn fældur frá selveiðistöðvunum, svo að selveiðin hyrfi þar, en það er alls óvist, hvort meira yrði drepð af sel yfir höfuð, þótt frv. yrði samþykkt. Það má t. a. m. drepa seli í Hvítá í Borgarfíði. Það er ekki gjört, eptir því sem h. 6. kgk. þm. (Þ. B.) hefur sagt mjer. Þar sem nú selurinn er litið sem ekki drepinn í þessari á, sem er einhver mesta laxá landsins, hver ástæða

er þá til þess, að ætla að herferð yrði farin móti selnum, eða samtök gerð til að drepa hann, þótt frv. yrði að lögum? H. þm. N.-Múl. (J. J.) likti selafríðuninni við fríðun refa. Jeg veit ekki til þess, að nein-staðar sje neinn arður eða hlunnindi af refa-veiðum þannig, að þær auki verð nokkurrar jarðar eða hlunnindi. Ef slíkt ætti sjer stað einhverstaðar ætti samlíkingin við, en ann-ars ekki. (*L. E. Sveinbj.*: Á sjer stað í Krisuvík). Væri frv. samþ., eins og það er, yrði mönnum heimilt að vaða inn í annars manns land hvar sem vera skal og drepa þar seli. Eptir tilskipun um veiði frá 20. júní 1849, 14. gr., má ekki skjóta nær fríðhelgu æðarfugla eggveri en fjórð-ungur milu sje til eggversins. En nú mættu menn eptir þessu frv. ekki að eins skjóta sel rjett *hjá* eggverum, heldur einn-ig í þeim, og þannig eyðileggja æðarvarp-ið, þennan atvinnuveg, sem víða er mjög arðsamur. Frv. hefði mátt vera ögn lengra, til að girða þó fyrir þess konar ranglæti.

Vjer skulum nú gæta að því, hverjir hafa hagnað af eyðing selsins. Það eru fyrst og fremst laxveiðareigendur. Væri það þá ekki sanngjarnt, að þeir endur-gyldu selveiðareigendum það tjón, sem þeir biða af seladrápinu. Ef þeim væri mikið áhugamál að afnema alla selafríðun, ættu þeir að geta unnið þetta til. (*J. A. Hjaltalín*: Hver borgar laxveiðareigendum þann skaða, sem selurinn gjörir þeim?). Jeg heyrði ekki, hvað þingm. sagði; það hefur víst ekki verið mjög þýðingarmikið. En þar sem laxveiði er ekki nærri, yrði auð-vitað endurgjaldsskyldan að leggjast á ein-hverja aðra en þá. Það lægi þá næst þeim, sem hagnaðinn hafa, en það eru þeir, sem stunda fiskveiðar. En það yrði nú að líkindum of vafningssamt að leggjja slíkan skatt á þá, sem hafa sjáfarútveg, svo endurgjaldið mundi verða að takast úr landsjóði. Af öllu þessu, sem jeg hef tekið fram get jeg ekki verið með frv.,

eins og það er. Jeg held fast við það, að slík lög mundu koma í bága við 50. gr. stjórnarskrárinnar, og að það væri í sjálfu sjer ranglátt að samþykkja svona lagaða ákvörðun, enda þótt stjórnarskráin væri því ekki til hindrunar.

L. E. Sveinbjörnsson: Það eru hin síðustu orð h. þm. Húnv. (P. J.), sem hvetja mig til að taka til máls. Hann sagði að það væri ekki rjettlátt að greiða atkvæði með þessu frv.; en eptir mínu álitu er frv. eitt hið bezta og vænlegasta til góðs ár-angurs, sem jeg hef sjeð koma inn á þing-ið. H. þm. Húnv. (P. J.) má lengja það ef hann vill; það gæti ef til vill orðið til bóta. En jeg sje ekki, að það riði í bága við stjórnarskrána, eins og það er. Jeg hef tekið það fram áður, að þetta væri á-lit mitt, og það hefur sýnt sig, að ráð-gjafinn hefur hina sömu skoðun, um rjett selveiðareigenda, enda þótt landshöfðingi væri á móti því, að afnema fríðun sela endurgjaldslaust.

Ranglæti það, sem h. þm. Húnv. (P. J.) talaði um, á að vera fölgíð í því, að einstakir menn verði sviptir arðsemi af eignum sínum með þessu frv. En þetta er ekki annað eða meira en það, sem gjört er í öllum löndum um allan heim. Ef selnum verður útrýmt, margfaldast lax og fiskiveiðin; það lítið sem einstaka menn þannig kunna að missa, vinnst mörgum sinnum aptur við hagnað almennings.

Af því þetta er 1. umr. ætla jeg ekki að tala lengi fyrir þessu máli að svo stöddu. Það sem jeg nú einungis vil leggja á-herzlu á er það, að frv. er hvorki á móti stjórnarskránni, nje heldur á móti rjett-læti eða sanngirni. Sú skoðun er nú ríkj-andi um allan heim, að almenningur eigi heimting á, að njóta gæða náttúrunnar. Jeg vona því, að nefnd verði kosin í málið og að það fái góðan byr í h. deild. Menn munu sanna það, að þinginu verður síðar meir legið á hálsi fyrir að fella þetta frv., ef það skyldi hljóta þau afdrif. Jeg hef

ekkert á móti því, að menn bæti ákvörðunum inn í frv., sem takmarka rjettinn til að skjóta á annars manns landi. En að öðru leyti mun jeg halda fast fram með þessu frv. Jeg er ekki vanur að halda margar eða langar ræður um þingmál, en hjer er um eyðing þess óvinar að tala, sem er þýðingarmeiri fyrir oss en eyðing Kartagóborgar var fyrir Rómverja. Það er því efst í mjer í hvert einasta af hinum fáu skiptum, er jeg mæli á þingi, að lykta ræðu mína líkt og Rómverjinn forðum, er hann renndi huganum til Kartagóborgar. „En hvað sem öðru líður legg jeg til, að selnum verði útrýmt“.

Sigurður Jensson: Fyrst þegar jeg sá þetta frv. hjelt jeg að það væri flutt inn á þingið í gamni en ekki alvöru. Jeg vil að visu ekki gjöra ráð fyrir, að neinn þingmaður gjöri það alvörulaust að koma með frv. til laga, og jeg játa að h. flutningsm. hefur rjett til þess, að gengið sje út frá því gagnstæða, en þá hlýtur líka mjög ófullkominn kunnugleiki að valda því, að frv. þetta er komið fram í þessari mynd. (*L. E. Sv. bj.:* Kunnugleiki á hverju?). Á því hvernig til háttar hjer á landi. — Það er opt borið þinginu á brýn, að það láti sjer ekki nógu annt um að auka og efla atvinnuvegina í landinu, og því hefur opt verið svarað svo, að ekki sje auðvelt að gjöra lög úr garði, sem verulega bæti þá; en það ætti þó að mega búast við því af þinginu, að það taki aldrei upp á því, að fara að búa til lög, sem *eyðileggja* atvinnuvegi landsins. En um þetta frv. er það að segja, að ef það yrði að lögum, mundi innan skamms verða eyðilagður einn viss og arðberandi atvinnuvegur í landinu. H. 1. kgk. þm. (*L. E. Sv.*) sagðist álita þetta eitt hið bezta og rjettlátasta lagafrv. sem nokkurn tíma hefði komið fram. Mjer finnst þetta vera hin mesta fjarstæða og nær engri átt. Eða hvernig er hægt að álita slík lög rjettlát, sje litið á landið í heild sinni? (*L. E. Sveinbj.:*

Allt, ekki Breiðafjörð einn). H. þm Húnv. (*P. J.*) hafði rjett fyrir sjer, þegar hann tók fram þann stórvægilega arð, sem fjölda margir bændur hafa af selveidunum á Íslandi. Þessi hagnaður skiptir hundruðum og þúsundum króna; en nú vilja h. þm. eyðileggja hann, án þess að nokkrum verði til góðs. Jeg skal ábyrgjast, að hver einasti skynsamur maður, sem þekkir hvernig til hagar við Breiðafjörð mundi verða mjer samdóma um, að eyðing selsins þar gæti engum orðið til hagnaðar. (*L. E. Sveinbj.:* Annað sagði h. þm. Snæfellinga einu sinni í Nd.). Jeg vildi helst, að mál þetta yrði fellt strax, en ef nefnd verður kosin í það, vonast jeg til þess, að gjörðar verði stórkostlegar breytingar á frv.

Flutningsmaður (Jón Jónsson): Jeg ætla mjer ekki að fara í neitt hnútukast við h. þdm. út úr frv. Jeg ímynda mjer að málið mundi litið græða á því. En jeg get ekki látið vera að geta þess, að mjer fannst h. sessunautur minn (*P. J.*) svara út í hött, er hann neitaði því, að nokkur líking væri milli friðunar á selum og refum, og byggði þetta á því, að hann þekkti ekki til þess, að refir væru friðaðir. Jeg sagði ekki að svo væri; jeg sagði að sela-friðunin væri líkust því ef refir væru friðaðir. Jeg álit ekki að neitt vinnist við frekari umræður um málið að sinni, en leyfi mjer að stinga upp á, að 3 manna nefnd verði kosin í það.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. með 6:1 atkv. og í hana kosnir:

Jón Jónsson með 9 atkv.

L. E. Sveinbjörnsson með 6 atkv.

Þorleifur Jónsson með 5 atkv.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar á Nesi í Norðfirði (C. 51); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 10 samhlj. atkv. og afgreitt til Nd.

Fimmtándi fundur, föstudag 19. júlí kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frumv. til laga um eptirlaun (C. 73, 100); 2. umr.

Jón A. Hjaltalín: Eins og kunnugt er kom þetta mál fyrir þingið 1893, og var þá sett í nefnd í efri deild, og komst nefndin að þeirri niðurstöðu, að heppilegast mundi að veita eptirlaun eptir sama mælikvarða og breytt.till mín nú fer fram á. Frv. var samþ. í e. d. og var sent til Nd. Voru þar gjörðar nokkrar breytingar á því og sent aptur til Ed. Jeg kom þá með breytt.till. við frv. Nd., af því jeg áleit að það, í því formi, mundi eigi ná staðfestingu, en sú breytt.till mín var felld með litlum atkvæðamun. Það er af sömu ástæðum, að jeg nú kem fram með breytt. till. við frv., hún er ekki löng og þarf ekki skýringar við, en jeg tel henni það til gildis, að meiri von er að frv. verði staðfest, ef breytt.till verður samþ.

Hallgrímur Sveinsson: Það er ekki ætlun mín, að tala langt í þessu máli. Jeg gat ekki, þegar frv. á síðasta reglulega alþingi 1893 var hjer fyrir h. Ed., fellt mig við það, hvorki í þess upprunalegu mynd nje heldur eptir breytt. þær, sem á því urðu. Jeg gjörði margar tilraunir, bæði einn saman og ásamt öðrum h. þm. til þess að fá það lagað, en allar mínar breytt.till. voru felldar, að þeim undanteknum, sem miðuðu að því, að laga málið á frv., því þær gat h. þd. notað þó hún eigi vildi sinna efnisbreytingum þeim, er jeg fór fram á. Jeg hygg, að þó jeg kæmi með breytt.till., mundu þær sæta sömu forlögum, og vil jeg því spara h. þd. og mjer erfiði: h. þd. að fella og mjer að búa breytt.till. til.

Að endingu skal jeg geta þess, að jeg get eigi gefið frv., eins og það liggur fyrir, atkv. mitt.

Sigurður Jensson: Jeg skal ekki fjöl-yrða um þetta mál; það má að sjálfsögðu

tala um það bæði fram og aptur, hvað há eptirlaunin eigi og þurfi að vera, án þess menn verði nokkurn tíma á einu máli um það. Jeg vil að eins lýsa því yfir, að jeg fyrir mitt leyti get ekki aðhyllzt fyrri lið breytt.till., að í stað $\frac{1}{5}$ komi $\frac{1}{4}$, og mun greiða atkv. móti því. Aptur á móti álit jeg seinni lið breytt.till. sanngjarnan, og eins mælir það í mínum augum með því, að hann verði samþykktur, að þá verða þessi lög í sama formi nú frá þinginu, eins og þau voru árið 1893, því þá er meiri ástæði fyrir stjórnina, að samþykkja frv. Jeg sje enga ástæðu til, að stjórnin nú aptur synji þessum lögum staðfestingar, ef þingið sjálft breytir ekki skoðun sinni á því; því ef þingið má ekki einu sinni færa lítið eitt niður eptirlaun embættismanna, þá sje jeg ekki, að mikið sje í hið löggefandi vald þess varið.

Landshöfðingi: Út af því, er h. þm. Barðstr. sagði síðast, vil jeg taka fram, að eptir stjórnarskránni er löggjafarvaldið hjá konungi og alþingi í sameiningu. Það eru þannig tveir málsaðilar, og hafa atkv. þeirra jafnt gildi. Eins og stjórnin ekki kippir sjer upp við, þó alþingi felli frv., sem koma frá henni, eins verður þingið að láta sjer lynda, þó stjórnin eigi samþ. öll frv., sem koma frá því.

ATKVÆÐAGR.: 1. gr. frv. samþ. með 8 samhlj. atkv.; 1. breytt.till. við 2. gr. felld með 7:4 atkv.; 2. breytt.till við sömu gr. samþ. með 10 samhlj. atkv.; 2. gr. þannig breytt samþ. með 7 samhlj. atkv.; 3.—7. gr. samþ. með 7 samhlj. atkv. hver; 8. gr. samþ. með 7:1 atkv.; 9.—11. gr. samþ. með 7 samhlj. atkv. hver. Fyrirsögn frv. samþ. með 7 atkv. Málinu vísað til 3. umr. með 7 atkv.

Frv. til laga um viðauka við og breytingu á lögum 14. jan. 1876 um tilsjón með flutningum á þeim mönnum, er flytja sig úr landi í aðrar heimsálfur (C. 77); 2. umr.

Landshöfðingi: Jeg get ekki álitid, að frv. þetta sje nauðsynlegt. Það er ekki þörf á að gefa út lög um það, sem frv. fer fram á, og það er aldrei rjett, að gefa lög, sem ekki eru nauðsynleg.

Menn muna eptir, að ræddar höfðu verið uppástungur um breytingar á og viðauka við útflutningalögin 14. janúar 1876 á þremur undanförunum þingum. Komu loks út lög 18. septbr. 1891 um viðauka við tjeð útflutningalög, og voru þá flestir ánægðir með þá löggjöf. Rjett á eptir fóru agentar frá Vesturheimi að koma hjer til landsins hópum saman, til að telja menn á að flytja af landi burt. Reis af því óánægja mikil, og varð það orsökinn til þess, að þeir, er hepta vildu útflutninga, komu fram með frv. á þingi 1893, sem menn reka minni til, og sem kallað var frumvarpið um að lasta ekki landið. Þó varð það ekki útrætt á því þingi. Á aukabinginu 1894 var aptur borið upp nýtt frv. um viðauka við útflutningalögin, og var það samþ. í Nd., en komst ekki lengra áleiðis. Þetta frv., sem nú kemur hjer til umræðu, er samhlj. því frv.

Þegar litid er yfir ákvæðin í þessu frv., þá rekur maður sig á, að fæst þeirra eru ný. Ákvæðið í 1. gr. um, að enginn megi með ósönnum fortölum tæla eðaleitast við að tæla menn til útflutninga, er endurminning frá frv. 1893. Þessu verður erfitt að framfylgja í framkvæmdinni. Dómstólarnir hljóta í orðið: „ósannar fortölur“ að leggja þá merkingu, að sá, sem tælir vísvitandi, segi ósatt. En á þann hátt verður ákvæðið lítills vert, því fortölur geta opt verið mjög tælandi, þó þær eigi sjeu ósannar, ef tælandi af málsnilld telur upp alla kostina og gjörir sem mest úr þeim, en lætur gallanna ógetið. Annað ákvæðið í 1. gr. fer fram á hið sama sem útflutningalögin frá 1876 í 2. gr., nema hvað bannið gegn því, að tæla menn til útflutnings með ósönnum fortölum nú nær til allra, í stað þess að það náði áður

að eins til útflutningastjóra. 2. gr. gefur nýtt ákvæði um að undanþága sú, er 7. gr. laga 14. jan. 1876 heimilar póstskipunum, skuli úr lögum numin. Orsökinn til þessarar undanþágu var ekki sú, að gjöra póstskipinu ljettara fyrir með útflutninga en öðrum skipum, heldur að orsaka ekki tafir á póstflutningnum og leysa farþega með þeim undan óþægindum þeim, er leiddu af ákvæðum 7. og 8. gr. í lögnum frá 1876 um skoðunargjörð á skipunum og læknisrannsókn á farþegunum. Það gæti ekki hjá því farið, að ef póstskipið tæki útfara og skoðunargjörð ætti fram að fara á því á hinna fyrstu höfn, þar sem það tæki útfara, þá mundi þessi skoðun valda töf og óþægindum, bæði fyrir póststjórn og farþega, og sjerstaklega óþægilegt væri það fyrir farþega, að þurfa að láta rannsaka sig af lækni, ef að eins í útfari væri með skipinu. Slikt mundi fæla menn frá að taka sjer far með póstskipinu, einkum útlendinga, og það er þó ekki vilji vor, að fæla þá frá að ferðast hjer. Ákvæðin í 3. gr. eru ekki ný, nema að því leyti, að skoðun á skipinu á eptir þeim að fara fram á þeim stað, þar sem skipið fyrst tekur útfara. Í 4. gr. er litid nýtt, nema það ákvæði, að útfarar eiga að sýna vottorð frá lögreglustjóra um, að þeir sjeu að lögum frjálsir til útfarar; en þó virðist ekki vera fólgin meiri trygging í þessu ákvæði en í ákvæðinu í lögum 18. sept. 1891, um að útfarar skuli sýna samning eða vegabréf. Þetta á að koma í veg fyrir, að sakamenn komist af landi burt; en það stoðar lítið, því þeir þyrftu ekki að fara hjeðan sem útfarar, heldur gætu tekið sjer almennt farþegarum til Englands og komizt þaðan sem útfarar.

Jeg álit að vísu, að frv. mundi ekki gjöra mikinn skaða, nema helzt 2. gr. hvað póstflutning snertir; en frv. er óþarft, og það á alls ekki að semja slik óþörf lög.

Sigurður Jensson: Mjer virðist frv.

svo mikils varðandi, að jeg vil stinga upp á þriggja manna nefnd.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. með 6 atkv. gegn 5 og í hana kosnir:

Kristján Jónsson með 9 atkv.

Jón Jónsson — 5 —

Dorleifur Jónsson — 5 —

Frv. til laga um breytingu á gjöldum þeim, er hvíla á jafnaðarsjóðunum (C. 97); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 8 atkv. gegn 1.

Sextándi fundur, laugardag 20. júlí, kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um breyting á 1. gr. laga 27. febr. 1880 um skipun prestakalla (C. 98); 3. umr.

Framsögumaður (Hallgr. Sveinsson): Áður en frv. þetta fer alfarið hjeðan — sem jeg vona að verði í dag — langar mig til að ljetta á samvizku minni, því að jeg er alls ekki ánægður með 1. gr. þess. Jeg álit það formlega rangt af þinginu, að samþ. efni þeirrar greinar án þess að leitað hafi áður verið álits hlutadeigandi prests og safnaða, og það því fremur, sem jeg hef vissu fyrir því, að Eyvindarhólaprestakall hefði nú fengið sjerstakan prest, ef sú litla uppbót hefði til þess fengizt, sem farið er fram á í hinu upphaflega frv., og það þann prest, sem jeg hefði verið ánægður með og jeg er viss um, að hefði orðið gagnlegur söfnuðinum og uppbyggilegur fyrir kristilega kirkju. En jeg hef álitid tilgangslaust, að koma nú aptur fram með breyt.till. við þetta frv. nú við 3. umr., því að ekki mundi auðið að sigla móti straumi þeim, er það mál hefur haft á móti sjer hjer í þingdeildinni.

Eins og mál þetta er komið, er því ekki annað fyrir mig en gefa því atkvæði með þeirri ósk, að h. Nd. kippi því

Alpt. 1885. A.

í lag, sem hjer hefur aflaga farið. En jeg skal játa það, að sú von min er ekki mjög sterk.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 7 atkv. og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um brúargjörð á Blöndu (C. 82); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj. Fyrirsögnin samþ. án atkv. Málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um að koma á gagnfræðakennslu við lærða skólann í Reykjavík og afnema gagnfræðaskólann á Möðruvöllum (C. 11, 109); frh. 1. umr.

Framsögum. meiri hl. (Jón Jakobsson): Eins og h. þingd. er kunnugt af nefndarálitinu, hefur nefndin, sem kosin var til að ihuga frv. þetta, ekki getað orðið á einu máli. Að visu gat öll nefndin verið á einu máli í því, að viðurkenna það, að grundvallarbreyting sú, sem ráðgjörð er í tveimur fyrstu línun frv. væri til stórra bóta; en lengra náði samkomulagið heldur ekki. Nefndarmenn voru allir samdóma um það, — og allir landsmenn munu vera á sama máli, — að hin sjerstaklega lærða kennsla skuli greind verða frá gagnfræðakennslunni, en meiri hluti nefndarinnar gat ekki fallizt á hitt, að nauðsyn bæri til, samt sem áður, að fjölga bekkjum í skólanum. Meiri hlutinn hefur sjer til sorgar orðið þess var af athugasemdum frv. og skjölum málsins, að lítil von muni til þess vera, að tekið verði tillit til óska þings og þjóðar, um að fækka tímum í gömlu málunum í skólunum, og þar af leiðir aptur, að farið er fram á, að bæta tveimur bekkjum við skólann. Kostnaðurinn yrði við þetta nýja fyrirkomulag 7600 kr. árlega handa kennurum í laun, sakir þessara tveggja nýju bekkja, en meiri hlutinn álitur þessa kostnaðar eigi beinlínis þörf, því þótt gagnfræðakennsla sje sett á stofn í skólanum, gengur hann út frá því, að ekki þurfi að auka við

8 (9. ágúst)

bekkjum, en að inntökuskilyrðum í skólann sje haldið. En þar sem ætlað er til að burtu falli sem inntökuskilyrði undirbúningur í latínu, sem hingað til mun hafa tekið upp $\frac{2}{3}$ parta eða meira af undirbúningskennslunni, geta þeir, er í skólann ætla að ganga, varið miklu meiri tíma til undirbúnings í real-fögunum en áður hefur átt sjer stað. Meiri hlutinn álitur, að sú muni verða raunin á, að ef realkennsla verður sett á fót í lærða skólannum fyrir svona langan tíma og sem lægra stig fyrir þá, sem ætla sjer að ganga hinn æðri menntaveg — að sú muni, segi jeg, verða raunin á, að sveitapiltar muni ekki nota kennslu í neðstu bekkjum skólans, að þeir muni, kostnaðarins vegna, heldur kjósa, að afla sjer undirbúningskennslunnar upp í sveit, — sem yrði kostnaðarminna fyrir þá. Ef 8 ára náms-tími yrði fastákveðinn í lærða skólannum, hlyti af því að leiða, að aldurstakmarkið fyrir inngöngu í neðsta bekk skólans færðist, yrði að líkindum 11—14 ára, í stað þess sem það mun nú vera venjul. 14—18 ára. En álita má, að margir foreldrar upp í sveit muni kynoka sjer við, að senda börn sín burt frá sjer á svo ungum aldri. Annar af minnihlutamönnunum hefur og sjálfur þá skoðun, að ekki sje æskilegt, að senda börn á mjög ungum aldri frá sjer í skóla, og á þá skoðun hans get jeg fyllilega fallið. Af öllu þessu ætlar meiri hlutinn að sjálfsögðu muni leiða, að ef bekkjafjölgunin kæmist á, mundu neðstu bekkirnir eigi verða notaðir til muna af öðrum en Reykjavíkurbúum, en það getur þó ekki verið meiningin, að landsjóður eyði stórfje til barnaskólakennslu fyrir Reykjavíkurbúa. Þennan aukakostnað við realkennsluna álitur meiri hlutinn að forðast megi með því, að inntökuskilyrðum sje haldið, sem komið geti í staðinn fyrir nám í 1—2 neðstu bekkjum skólans eptir frv. þessu.

Að meiri hlutinn vill ekki leggja út

í þennan mikla kostnað, kemur meðfram til af því, að hann getur ekki fallið á þá aðra aðalbreytingu, sem frv. þetta fer fram á, sem sje að leggja niður Möðruvallaskólann. Hann álitur það óeðlilegt, að leggja þennan skóla niður einmitt þá, þegar hann færi að verða að verulegum notum, sem sje, væri orðinn undirbúnings-skóli undir þriðja bekk lærða skólans. Þó að jeg kæmi fram með á Þingvallafundi 1888 og fengi samþykktu tillögu um að leggja niður Möðruvallaskólann, þá álit jeg, að ástæðurnar fyrir því sjeu nú horfnar, þar sem 2 fjórðungar landsins geta haft af því hið mesta hagræði í efnalegu tilliti, að hann sje undirbúnings-skóli undir æðri menntun, og spari þeim tveggja ára vist í latinuskólanum í Reykjavík. Minni hluti nefndarinnar álitur, að 2 bekkir á Möðruvöllum sjeu ekki nægilegir til gagnfræðakennslunnar og að bæta þurfi við 3. bekknum. Það munu nokkrar líkur til þess, að svo sje, en þessa viðbót mun auðið að gjöra án mjög mikils kostnaðar, enda álit jeg, að kennslukraptar sjeu því nær nægir þar, þótt bætt væri við einum bekk. Vjer höfum ekki ráð til að launa embættismönnum til þess að þeir gjöri litið eða ekkert; þeir verða að vinna fullt verk fyrir þjóðina fyrir launum sínum. Jeg hygg, að eigi yrði nauðsynlegt, að auka mikið kennslukraptana á Möðruvöllum, þótt aukið væri við einum bekk. En hitt vil jeg segja, að jeg þykist þess fullviss, að það mundi mælast illa fyrir, að leggja skólann niður. Það liggur í loptinu, að gjörðar verði þær breytingar á skólafyrirkomulagi voru, sem bæði þjóð og þing hefur bent til að gjöra þurfi og sem landshöfðingi hefur verið meðmæltur í till. sínum, formaður kennslumálanna í Danmörku, prófessor Gertz, hefur aðhyllt, kennaranefndin í skóla verið hlynnt og einnig margir hjer á þingi, sem jeg hef átt tal við. Það sem meiri hlutann greinir á við frv. er að þessu leyti í aðalatrið-

inu bekkjatalan; vjer getum ekki gengið inn á, að þessarar viðbótar sje þörf. Meiri hlutinn ræður því til, að frv. sje felld en samþykktar till. þær, sem standa í nefndarál. Málið er ekki þar með svæft heldur er ætlað til, að stjórnin sjái um, að þær breytingar komist á kennsluna í lærða skólanum, sem þar er farið fram á.

Framsögum. minni hl. (Jón A. Hjaltalén): Jeg gat eigi heyrt mikið í ræðu h. framsögum. meiri hl. (J. Jak.), sem ekki sje tekið tillit til í nefndaráliti minni hl. Jeg skal því að eins minnst á fátt eitt í ræðu hans.

Hann sagði í ræðu sinni, eins og líka er sagt í nefndaráliti meiri hl., að það sje lítil von til, að stjórnin ætli að taka tillit til óska þings og þjóðar um að minnka kennsluna í latínu og grísku. En jeg vil spyrja: Á hverju sjer meiri hlutinn þetta? Hvaðan hefur hann þessa vízku? Það er þó einmitt tekið fram í álitsskjölum þessa máls, að þessi breyting væri æskileg, og allar líkur eru til þess, að þá er ný reglugjörð verður samin fyrir skólann muni einmitt verða tekið tillit til þessara óska. Jeg get ekki sjeð, hvernig hægt væri að sýna þetta í frv. sjálfu; þess konar er reglugjörðaratriði. En aptur á móti skil jeg ekki þá samkvæmni hjá háttv. meiri hl. að vilja láta kenna samt sem áður gömlu málin í 4 ár, en láta gagnfræðakennsluna komast af með 2 ár. (*J. Jak. Sol!*) Nei, jeg er feginn, ef hann vill „nótera“ það hjá sjer. Jeg veit hverju hann ætlar að svara, sem sje inntökuþróf. En það finnst mjer aldrei geta komið í staðinn fyrir kennslu í einum eða fleirum bekkjum í skóla. Mjer hefur aldrei fundið það víðeigandi, að skóli eða skólakennarar skuli heimta, að búid sje að kenna þeim, sem í skólann koma það, sem þeir eiga sjálfir að kenna þeim. Það er allt annað, að skylda alla, sem í skólann vilja ganga, að hafa lært svo og svo mikið áður og taka inntökuþróf, eða hitt, að leyfa

þeim, sem geta náð í góða kennslu, að þurfa eigi að nota nema 4 af bekkjum skólans. En þeim unglingum, sem svo stendur á fyrir, að þeir geta ekki aflað sjer góðrar undirbúningskennslu á auðveldari og ódýrari hátt en í skólanum fæst, eða kæra sig ekki um það, — þeim vil jeg ekki meina það, að komast inn í skólann án þessa undirbúnings. Þótt svo sje mælt fyrir í frv. þessu, að bekkirnir í lærða skólanum skuli vera 8, þá er þetta í raun rjettri sami námstími og nú er, því að mjög margir munu eigi nú sem stendur komast af með minni undirbúning til inntökuþrófs til 1. bekkjar en 2 ár, og á minum skólaárum var ekki óalmennt að piltar væru 3 ár í undirbúningskennslu. Jeg hygg þó, að það sje notalegra og hollara fyrir námið, að fá það í skólanum, heldur en einhversstaðar hjá misjöfnum kennurum, og þurfa svo mäske heilt ár af skólaverunni til þess að gleyma því, sem ekki hefði átt að læra á undirbúningsárunum.

Jeg er á sama máli sem h. framsögum. meiri hlutans (*J. Jak.*) um það, að jeg álit betra, að unglingar komi ekki mjög ungir í skóla, jeg hygg, að þroskaðir unglingar hafi meira gagn af jafnlöngum náms-tíma, heldur en mjög ungir. En jeg veit ekki betur en að nú sem stendur sje aldurstakmarkið fyrir 1. bekk latínuskólans 12 ár, svo að breytingin getur ekki orðið stór eptir þessu frv. Þó að þeir sem búa hjer næst hafi einhvern hagnað af skólanum, get jeg ekki kallað það neitt vðalegt; maður getur sagt það sama um alla skóla, að þeir sem heima eiga næst þeim, eiga hægast með að hafa gagn af þeim; öldungis hið sama má segja um Möðruvallaskóla eða ef skóli væri á Akureyri. Það get jeg ekki álitid neinn skaða.

H. framsögum. meiri hl. (*J. Jak.*) áleit, að það mundi kosta lítið, að auka einum bekk við Möðruv.skólann. Það getur verið að hann ímyndi sjer það. En hefur hann

lagt niður fyrir sjer, hvað það muni kosta? Jeg er hræddur um, að hann hafi ekki gjört það. Jeg er viss um, að það mundi kosta mörg þúsund krónur, hvort sem byggt yrði nýtt hús eða stækkað það hús, sem er, en sem þannig er byggt, að stækkun þess er mjög erfið.

Hann hugði ennfremur, að nægir væru kennslukraptar á Möðruvöllum, þótt bætt væri við einum bekk, því landið hefði ekki ráð til að hafa kennara, sem gerðu ekki neitt. (*J. Jak.*: Jeg meinti ekki, að *kennararnir* gerðu nú ekki neitt. Það var almennt talað). Jeg tók heldur ekki orð hans svo, að hann meinti, að vjer gerðum ekki neitt. En jeg held, að þessi ummæli hans sýni það, að hann hefur sjálfur lítið fengizt við kennslu. Hvaða gagn ætli sje að kennslunni, þegar kennarinn er orðinn slappur og þreyttur? Jeg held að sú kennsla sje verri en ekki neitt, sem ekki er framin með neinu fjöri eða lífi. Þegar kennarinn er orðinn dauður og slappur sjálfur, hvernig á hann þá að halda lærisveinunum vakandi? Jeg hygg því, að óhjákvæmilegt yrði að bæta þar við einum kennara, ef þrír bekkir ættu að verða þar. Jeg er því viss um það, að þetta fyrirkomulag mundi hafa mikinn kostnað í för með sjer, — fullt svo mikinn sem gert er ráð fyrir að þurfi eptir frv. þessu. Þó að Möðruvallaskóli væri lagður niður er samt ekki meining mín, að svipta Norðurland allri gagnfræðakennslu, heldur hitt, að hún yrði flutt til Akureyrar. Jeg veit til þess, að það eru margir í Eyjafjarðarsýslu, sem hafa þá skoðun, að þar eigi sú kennsla að vera. Jeg er heldur ekki viss um, að það þyrfti að hafa mjög mikinn kostnað í för með sjer fyrir landssjóð, þótt þar væri komið á fót gagnfræðakennslu, — án efa minni en kostnaðurinn við að auka einum bekk við Möðruvallaskólann með þeirri breyting, sem það hefur í för með sjer, og bæta svo við þar einum kennara. Eins og mörgum mun

kunnugt er húsið á Möðruvöllum í mestu hættu og ekki gott að vita, hvernig með það fer. Það er í því sveppur, sem ekki mun gott að uppræta með öllu, úr því að hann er einu sinni kominn. Það er ekkert spaug að fást við hann, og venjulega mun aldur þeirra húsa vera talinn, þar sem hann kemur á annað borð.

Jeg vil því, að öllu athuguðu, biðja h. þd. að hugsa sig vel um, hverjar sjeu hyggilegastar breytingar á þessum skólum. Jeg er hræddur um, að ef frv. þessu verður hafnað, muni verða langt eptir því að biða, að breyting fáiast á því fyrirkomulagi, sem nú er. Þótt h. flutningsm. meiri hlutans (*J. Jak.*) finnist sú breyting liggja í loptinu, hygg jeg það muni vera tómur loptkastali. Jeg skal svo ekki tala meira að svo stöddu.

Landshöfðingi: Jeg hef ekki mörgu að bæta við það, sem h. frams.m. minni hlutans (*J. A. Hj.*) sagði, og það, sem h. þdm. er þegar áður kunnugt, af aths. við frv. og þeim skjölum, sem þar er skirskotað til. Ein af ástæðum þeim, er framsögum. meiri hlutans (*J. Jak.*) bar fram var sú, að ekki sæist af frumv. eða aths. við það, að kennsla í latínu og grísku ætti að verða minni en áður. Þetta þykir mjer kynleg ástæða, því það þarf þó ekki annað en lesa 1. gr. frv. til að sjá, að þetta er misskilningur. Eins og nú er, er latína kennd í skólanum í 6 ár og undir skóla hjer um bil 2 ár, en eptir frv. á að eins að kenna hana í 4 ár, og tímafjöldinn í efri bekkjunum mun ekki hækka að mun frá því, sem nú er í efri bekkjum skólans. Sama er að segja um grískuna. Eptir hinu núverandi fyrirkomulagi er hún kennd í 5 ár, en eptir frv. á að eins að kenna hana í 4 ár. Þetta finnst mjer mikil takmörkun.

Sami h. framsögum. tók líka fram, að engin ástæða væri til að heimta, að farið sje yfir meira í gömlu málunum í latínu-skólanum hjer, en heimtað er til aðgöngu

að Kaapmannahafnarháskóla; en það er sjálf-sagt að í hinni væntanlegu reglugjörð fyrir skólann, mundi ekki verða heimtað meira en í samsvarandi dönskum skólum. Þetta er líka tekið fram í álitu próf. Gertz og mundi því verða fylgt í reglugjörðinni.

Ástæðan til þess, að stjórnin ber þetta frv. upp fyrir þinginu, er sumpart sú, að fara eptir óskum þingsins 1891 og 1893 og sumpart líka að stuðla að því, að bæta kennsluna í lærða skólanum, svo að meiri trygging fáiist fyrir því, að þeir, sem þaðan útskrifast hafi fengið næga og góða menntun; til þess áleit stjórnin að 4 ára gagnfræðiskennsla og 4 ára latinukennsla væri það minnsta, sem komizt yrði af með. Hún áleit, að til þess, að koma á gagnfræðakennslu við skólann og jafnframt að gjöra námið í honum aðgengilegra og nota-sælla fyrir lærisveinana, yrði ekki komizt hjá að fjölga kennsluárunum. Það er líka skoðun mín, að gagnfræðakennsla í 2 ár í 2 bekkjum yrði eins og minni hluti nefndarinnar kemst að orði, ekki annað en kák, og eigi að fara að innleiða nokkuð, sem er ekki annað en ómynd, þá má með sanni segja, að hin seinni villan sje argari hinni fyrri.

H. framsögum. meiri hlutans vildi í stað bekkjafjölgunar láta koma lengri undirbúning undir skólann. Í því efni verð jeg að skirskota til þess, sem kennarar lærða skólans segja. Þeir segja, að undirbúningskennsla piltar sje mjög ófullnægjandi, þeir þurfi beinlínis að gleyma mörgu af því, sem þeir hafa lært, áður en þeir koma í skólann, til þess að geta haft full not af kennslu skólans. Það er því álit mitt, að þessi 2 ára gagnfræðakennsla, sem meiri hlutinn stingur upp á mundi ekki verða nægileg til að útvega þeim þá menntun, er væri æskileg. Það er æði erfitt upp til sveita að finna góða kennara, enda heldur varla að búast við þeim vel hæfum í þeim greinum, er heimtaðar eru undir skóla. Það er t. d. mikill vandi

að kenna vel undirstöðuatriði reiknings, og hefur líka kennarinn í reikningi við lærða skólann sagt mjer, að piltar vana-lega kæmu illa undirbúnir í þeirri grein, og væri erfitt að koma þeim á rjettan rekspól. Hið sama er að segja um ensku og dönsku, það er erfitt að lagfæra skakkan framburð, sem piltinum hefur verið kennt frá byrjun.

Það sem h. framsögum. meiri hlutans helzt finnur að frv., er, auk hinna 4 gagnfræðabekkja, helzt kostnaðaraukinn. Jeg skil ekki, að hann verði svo mikill, að hann ekki borgi sig. Ef skólinn yrði góður og fullnægði þörfum vorum, þá borgaði það sig, að láta piltar byrja þar áður en þeir lærðu nokkuð, sem ef til vill væri ófullkomið. Kostnaðurinn yrði heldur ekki mikið meiri hjer í Reykjavík en upp til sveita, því optast verða bændur að koma sonum sínum fyrir til náms hjá öðrum og borga fyrir þá ekki að eins fæði og húsnæði, heldur líka kennslu, sem þeir þó fá ókeypis í lærða skólanum. Þess ber líka að gæta, að piltar, eptir frv. þessu, verða aðnjótandi margra hlunninda, svo sem húsaleigu og ölmusustyrks. Jeg ímynda mjer því, að foreldrar mundu heldur kjósa að senda sonu sína til skólans, en að koma þeim til kennslu á einhverju sveitaheimili og jafnvel þó þeir hefðu þá heima hjá sjer, og hjeldu kennara fyrir þá, og láta þá þannig ef til vill fá til sögn hjá misjöfnum kennurum.

Ekki get jeg gjört mikið úr því, að aðsókn til skólans verði mest hjer úr Reykjavík. Það er eðlilegt, að aðsókn að honum verði mest hjeðan, eins og aðsóknin að Möðruvallaskólanum er mest frá Norðurlandi, en að hún verði meiri úr Reykjavík en hún hefur verið, skil jeg ekki, því þar eð skólatíminn er 9 mánuðir, mundu iðnaðarmenn og tómthúsmenn ekkert fremur en nú láta sonu sína ganga skólavegin.

Að því er afnám Möðruvallaskólans

snertir, þá hef jeg ekki miklu að bæta við það, sem áður er fram komið; að eins skil jeg ekki, að hann yrði ódýr undirbúningsstofnun undir lærða skólann, þar sem þó eru til hans lagðar um 10 þús. kr. árlega úr landsjóði og námstíminn er þar 2 ár. Eins og fyrirkomulag hans er nú, getur hann — og hefur líka verið — undirbúningssskóli undir lærða skólann, því piltar fá þar alla þá undirbúningsmenntun, sem þeir þurfa nema latinuna, í henni þurfa þeir að fá sjer sjerstaka kennslu.

Ef Möðruvallaskólinn yrði góð undirbúningsstofnun, þá er hann það alveg eins nú, og skil jeg því ekki, hvernig meiri hlutinn getur ætlað, að hann fyrst komi að notum, þegar breyting sú á frv., er meiri hlutinn fer fram á, væri komin á.

Jeg þykist sjá, að meiri hlutinn ætlast til að frv. verði fellt hjer nú þegar og mun ekki þurfa að efa, að sú verði niðurstaðan; finn jeg því eigi ástæðu til, að tala meira um það frá minni hálfu.

Framsögum. meiri hlutans (Jón Jakobsson): H. framsögum. minni hlutans gat þess, að hann vildi ekki og álitu óheppilegt, að kenna undir skóla það, sem ætti að kenna í skólanum sjálfum. Þetta er mjer óskiljanlegt. Jeg skil ekki, að undirbúningskennsla undir latinuskólann sje skaðleg, fremur öllum öðrum undirbúningi, sem lífið útheimtir, og sem er álitinn nauðsynlegur og þarfur; enginn getur þó neit að því, að undirbúningskennsla þarf að vera í lestri, skript, reikningi o. fl., og hvað er latinuskólanum vandara um en öðrum skólum í þessu atriði? Mjer finnst það vera mótsögn hjá h. flutningsm. minni hlutans, þegar hann er á móti undirbúningi undir skóla og inntökuprófi, en vill þó leyfa piltum að ganga inn í 2. og 3. bekk; ef undirbúningur undir 1. bekk er óheppilegur, þá er hann það sannarlega líka undir 2. og 3. bekk.

Þar sem sami h. flutningsm. sagði, að meiri hluti nefndarinnar gjörði gömlu mál-

unum hærra undir höfði en gagnfræðakennslunni, þá skal jeg svara því einu, að það er ekki ætlast til, að þau og ekkert annað sjeu kennd í þessi 4 ár, það á líka að kenna aðrar visindagreinir þau árin.

H. framsögum. minni hlutans (J. A. Hj.) og hæstv. landsh. voru mjög á móti inntökuprófi og utanskólakennslu; sögðu að erfitt væri að fá kennara, og þeir þá opt misjafnlega góðir. Jeg skal játa, að kennarar opt eru misjafnir, en þó veit jeg að til eru og til hafa verið undirbúningskennarar, sem fullkomlega standa kennurum Möðruvalla- og latinuskólans jafnvigis, að því er kennarahæfileika snertir. Þess ber og að gæta, að þeir, sem kenna undir skóla, hafa sjaldnast nema 1 eða 2 lærisveina og geta því lagt miklu meiri alúð við þá, og það því fremur, sem þeir ekki mundu hafa önnur störf á hendi. (*Landsh.:* Ekki önnur störf?). Já, jeg segi ekki önnur störf, því ef Möðruvallaskólinn kenndi sömu visindagreinir og latinuskólinn í gagnfræðadeildinni, þá eru miklar líkur til, að realstúdentar frá Möðruvallaskólanum mundu gefa sig að því að undirbúa piltar undir skóla; þeir hafa nú síðustu árin einmitt verið kennarar hjá bændum á vetrin og margir þeirra stundað *ekkert annað* á vetrin, svo að allar líkur eru til, að þeir mundu ekki fremur fara að gefa sig að öðru, þegar verkahringur þeirra stækkaði.

Þá gerði h. framsögum. minni hlutans mikla grýlu út af húsinu á Möðruvöllum og svepp þeim, er eyðilegði það. Jeg man ekki betur, en að h. framsögum. í nefndinni gæfi góða von um, að hægt mundi verða að takmarka hann nokkuð og að minnsta kosti er vonandi, að landsstjórnin, sem fyrst bæti úr þessum galla.

Þá talaði h. framsögum. minni hlutans um kostnað þann, sem leiddi af því, að bæta þriðja bekknum við Möðruvallaskólann. Jeg get nú ekki fallið á, að

það þyrfti að verða mikill kostnaðarauki, þó skólinn yrði gjörður fullkomnari; það væri vist hægt að gjöra það án þess að fjölga bekkjum, t. a. m. með því, að hafa einhver inntökuprófs-skilyrði við skólann og finnst mjer það ekki nema sanngjarnt. Þá sagði hinn h. framsögum., að vonin um að fá þannig lagaða breytingu, væri loptkastali. Það finn jeg ekki, því það er einmitt uppi breyting í þessa átt nú, bæði hjer á Íslandi og eins í Danmörku, og frv. þetta, sem hjer er komið fram, það sýnir, að stjórnin er ekki móthverf breytingum í þá átt, og hvað þingið áhrærir, þá hefur það tvívegis látið álit sitt og óskir í ljósi, sem stefna í sömu átt. Það er því enginn loptkastali þessi von um breytingu, sem í sjálfu sjer er nauðsynleg.

Hæstv. landsh. hjelt því fram, að frv. færi fram á takmörkun á kennslunni í latínu og grísku. Það getur skeð, að það sje takmörkun, en það er ekki minnkun. Það er engin trygging fyrir því, að tímatalan í þessum málum verði takmörkuð í skólanum, og það því siður, sem það er bersýnilegt á álitsskjölum latinuskólakennaranna, sem nefndin hefur haft undir höndum, að ýmsir af kennurum lærða skólans, ásamt öðrum fleiri, eru all-þyrstir í að halda latínu og grísku í sama mæli og verið hefur.

Hæstv. landsh. hjelt, að kostnaðaraukinn við skóla með 8 bekkjum yrði ekki tilfinnanlegur. Jeg er viss um, að fyrir bændur í sveit yrði hann alltilfinnanlegur. Það yrði, held jeg, dýrara fyrir þá, að kosta sonu sína hjer á skólanum, en að hafa þá heima í sveit og útvega þeim ódýra kennara. Jeg er hræddur um, að margur fátækur yrði að hætta við, að reyna að koma efnilegum sonum sínum til menntunar, einmitt vegna kostnaðarins. Jeg vil líka geta þess, að það er alls ekki óvanalegt, að fyrirkomulag skóla sje þannig, að í þeim sjeu 6 bekkir og þó bæði kennd þar gagnfræði og latína; þannig

er fyrirkomulag Slomansskólans og latínuskólans á Austurbrú í Kaupm.höfn.

Hæstv. landsh. getur ekki skilið það, sem jeg sagði, að Möðruvallaskólinn yrði ódýr undirbúningsstofnun. Jeg átti auðvitað ekki við, að hann yrði ódýr fyrir landsjóð, því það hefur hann aldrei verið, heldur fyrir þá, sem nota hann. Það er mikill munur, hvort maður gefur með sjer 130 kr á honum, eða 300 kr. eða meira hjer í Reykjavík. En af því hann er *dýr* stofnun, að því leyti sem landsjóður þarf að leggja honum mikið fje, þá þarf um leið að gjöra hann að *nytsamri* stofnun, og það mundi hann verða, ef sú breyting, sem meiri hluti nefndarinnar fer fram á, næði fram að ganga.

Jeg vil svo ekki orðlengja meir um þetta mál, en að eins enda með því, að óska, að tillaga minni hluta nefndarinnar verði felld.

Framsögum. minni hl. (Jón Hjaltalén): Jeg tel vísast, að mjer takist ekki að koma h. þm. Skagf. (J. Jak.) í skilning um, að engin mótsögn er í því, að setja skilyrði fyrir inntöku í skóla, þó undirbúningskennsla standi þar til boða. En mjer fyrir mitt leyti virðist það ljóst mál, að eitt er að skylda menn og annað að veita mönnum aðgang til einhvers, ef þeir vilja. Það mundi vera sjálfsagt að haga svo kennslunni í hverjum skóla, sem stofnaður yrði, að hún yrði sem líkust kennslunni í gagnfræðadeild Reykjavíkurskólans, svo að menn þurfi ekki að leita kennslu úti um landið hjá hinum og þessum, til þess að stytta tímann, sem þeir þurfa að vera í Reykjavíkurskólanum.

H. þm. (J. Jak.) þótti jeg tala út í hött, er jeg sagði, að meiri hlutinn gerði gömlu málunum hærra undir höfði en gagnfræðinni. Mjer finnst það rjett, sem jeg tók þar fram, Nefndarálitíð gat ekki gefið nánar til kynna en gjört er, hverjum tíma það vildi verja til hinna gömlu mála. Nefndarál. gat ekki innihaldið neina

timatöflu. En samkvæmt því, sem þar stendur svart á hvítu, eru 4 ár ætluð til lærðu kennslunnar, en að eins 2 til gagnfræðakennslu.

Viðvíkjandi því, sem h. þm. tók fram, að jeg hefði sjálfur sagt álit, að ráða mætti bót á sveppi þeim, sem kominn er í skólahúsið á Möðruvöllum, skal jeg geta þess, að jeg ljét að visu í ljósi það álit mitt, að þetta mætti ef til vill takast, ef steinsteypa væri sett í húsið; en á hinn bóginn er ekki hægt að byggja neina vissu á þessu álit, þar sem jeg er ekki vel fróður um slíka hluti.

H. þm. óx það ekki í augum, að bæta 3. bekknum við Möðruv.skóla. Hann hjelt ekki, að það mundi hafa neinn ókleyfan kostnað í för með sjer. En vjer kennarar í þessum skóla höfum einmitt grennslazt eptir því, hvað þessi viðbót mundi kosta, og ætluðumst við á, að breyting sú á húsinu, sem óhjákvæmilegt yrði að gjöra, væri bekkjunum fjölgað, mundi kosta frá 6—8000 kr., og við það bættist svo árlegur kostnaður 2—3000 kr., svo sem laun handa nýjum kennara o. fl. Þessi áætlun er nú kannske ekki nákvæm, en víst er um það, að kostnaðurinn hlyti að verða mikill.

Hvað sem nú að öðru leyti kynni að mega segja með eða móti ástæðum þeim, sem h. meiri hluti færir fyrir álitu sínu, finnst mjer þó eitt auðsætt, og það er, að hjer hefur verið gengið of mikið fram hjá reynslu kennara þeirra, sem hafa aðhyllt breytingar þær, sem frv. leggur til. Það mundi ekki álitast góður bóndi, sem ekki í neinu tæki tillit til þess, er fjármaður hans rjeði til um fjárhirðinguna. Í öllu falli þyrfti bóndinn sjálfur að vera fjármaður, til þess að hyggilegt gæti verið fyrir hann að hafna öllum ráðum, sem honum væri gefin í þá átt. — Mjer hefði fundizt viturlegra, að ganga eigi svo algjörlega fram hjá ráðum manna, sem fengizt hafa við skólastörf í mörg ár, og bet-

ur hljóta að þekkja, hvað hentar, en aðrir, sem standa fyrir utan.

Hallgrímur Sveinsson: Mjer virðist ekki óþarft, að lita á afstöðu þessa máls. Frv. liggur hjer fyrir þinginu nú, vegna þess, að óskir um það hafa komið frá alþingi sjálfu til stjórnarinnar. En nú, þegar stjórnin hefur gjört að óskum þingsins, á ekkert að vera hægt annað að gjöra, en kasta frá sjer öllu, sem frv. leggur til. Mjer virðist þó, að þingið þurfi að minnsta kosti að gjöra grein fyrir atkvæði sínu í þessu máli, þar sem stjórnin hefur gjört grein fyrir tillögum sínum, er hún hefur komið með samkvæmt áskorun alþingis sjálfs.

Það sem menn vildu ná með hinum nýju skólaögum var samvinna milli Möðruvalla- og Reykjavíkur-skóla, og að gagnfræðakennsla væri innleidd í hinum síðar-nefnda skóla. Þessu takmarki varð auðvitað ekki náð, nema með miklum breytingum og það hafa menn hlotið að gjöra sjer ljóst, þegar skorað var á stjórnina, að leggja frv. fyrir þingið í þessa átt. Nú hefur þetta mál fengið rækilegan undirbúning og finnst mjer því lítt gjörlegt, að hafna frv. umsvifalaust, eða án þess að færa fullgild rök fyrir því, hvers vegna menn ekki geta fallizt á það. Íhugun sú og undirbúningur, sem þetta stjórnarfrv. er byggt á, ætla jeg að sje í bezta lagi. Hæstv. landsh. hefur fyrst hugsað málið og komizt til niðurstöðu í því, sem flestum hefur getizt vel að. Stiptsyfirvöldin hafa því næst borið málið undir skóla-kennarana sjálfa, sem hafa íhugað það og rætt ítarlega og gjört grein fyrir tillögum sínum í rökstuddum álitsskjöllum; stiptsyfirvöldin hafa því næst einnig komið með álit sitt. Loks hefur ráðaneyti Íslands og kennslumálaráðgjafi Dana fjallað um þetta mál, og haft fyrir sjer umsögn yfirmensjónarmanns við skóla í Danmörku, prófessors Gertz'. Það væri nú illa farið, ef allt þetta yrði ónýtt. Annaðhvort hefur

þingið ekki gjört sjer fulla grein fyrir, hvers það óskaði, eða stjórninni hefur eptir allan sinn undirbúning hraparlega mistekizt í því frumv., sem hún hefur lagt fyrir þingið. Jeg skal nú að visu játa, að jeg er hræddur um, að menn hafi ekki gjört sjer ljóst, hve mikinn kostnað breytingarnar á hinu núverandi fyrirkomulagi hljóta að hafa í för með sér. En þyki mönnum kostnaðurinn eptir frumv. óþarflaga mikill, ætti þingið, áður en það hafnar málinu, fyrst að íhuga, hvort ekki mætti minnka hann, en sje kostnaðurinn óhjákvæmilegur, ber fyrst að skoða, hvort landið ekki getur borið hann, eða hvort ekki er tilvinnandi að bera hann, til þess að þessar endurbætur á skóla-fyrirkomulaginu gætu komizt á. Allt, sem gott og gagnlegt er, kostar nokkuð. Mjer virðist, að ofítill rækt sje lögð við málið, ef Nd. ekki gefst kostur á að skoða það fyrir sitt leyti. — Þetta var nú hið almenna, sem jeg vildi taka fram.

Hin einstöku atriði málsins hafa fengið töluvert rækilegar umræður, og vil jeg því einungis gjöra athugasemdir við fáein atriði sjerstaklega. Mjer finnst ekki nóg áherzla lögð á síðustu málsgrein minni hluta álits þess, sem komið hefur frá h. nefnd. Sje það svo, að það „liggi í loptinu“ að gjöra gagnfræðakennsluna rækilegri og viðtækari, en áður hefur verið, ætti ekki að vera ógjörlegt að halda við gagnfræðisstofnun fyrir norðan í sambandi við fyrirhugaðan kvennaskóla á Akureyri, um leið og gagnfræði væri innleidd í Reykjavíkurskólanum. Aðalkennslan ætti að vera þar, en væri svo fyrir norðan sett á stofn kennsla fyrir pílta og stúlkur í sameiningu, eins og talað hefur verið um, ætti ekki að vera neinn ógjörningur að fá á þann hátt allt að því jafngóða kennslu í gagnfræði þar, eins og Möðruvallaskóli býður nú, með minna fje en því, sem þyrfti til þess að halda við hinni núverandi skólastofnun á Möðruvöllum, sem auðvitað er

ekki von, að Norðlendingar vilji missa, án þess að fá neitt í staðinn. Um undirbúningskennsluna er það að segja, að latínan er aðalpröskuldurinn fyrir þeim, sem vilja komast í latínuskólann nú, og jeg held að það sje almennur vilji, að sleppa hjá undirbúningi í heimahúsum, þó þannig, að hinar auðveldustu undirbúningsgreinar, svo sem skript og lestur og einfaldur reikningur, væru kenndar heima, eins og áður hefur verið. Jeg hef vitað til þess, að piltar, sem hafa verið vel að sjer í sumum greinum, hafa ekki notið sín, er þeir hafa komið í skóla, vegna þess, að þeir hafa ekki fengið góðan undirbúning í öðrum námsgreinum, og bendir það á, hve ófullkomin heimakennslan einatt reynist. H. framsögum. meiri hlutans (J. Jak.) sagði, að hægt væri að veita allgóðan undirbúning undir Reykjavíkurskóla í gagnfræðaskólanum á Möðruvöllum, ef latínu væri sleppt sem inntökuskilyrði í Rvíkurskóla, og að þeir, sem útskrifast úr þeim skóla, mundu vera vel færir um að kenna undir skóla. Mjer fannst h. þm. gjöra of lítið úr kennurum skólans hjer, með því að leggja kennslu einstakra manna út um landið, er þó einungis hefðu fengið mjög takmarkaða kennslu sjálfir, á borð við þá kennslu, sem hægt yrði að veita í skóla þeim, sem frumv. fer fram á. Jeg veit að visu einstöku dæmi þess, að menn hafa kennt afbragðsvel undir skóla, en slíkt er mjög sjaldgæft, og opt ekki einungis komið undir hæfileikum utanskólakennaranna, heldur einnig undir því, hve miklum tíma þeir geta varið til kennslunnar, því það er kunnugt, að flestir þessara manna hafa ýmsum störfum að gegna við búskap, sýslanir eða embætti. Jeg held, að h. þm. hafi gjört of lítið úr því gagni, sem reglubundin kennsla frá byrjun gjörir, fyrir þá, sem ætla að verja löngum tíma til náms. Þegar í frumv. stjórnarinnar latínu og grísku eru ætluð einungis 4 ár í stað 5 og 7, eins og nú er; er þetta einmitt byggt

á þeim þroska, sem lærisveinunum er ætlað að hafa náð við 4 ára undanfarandi, reglubundna kennslu í gagnfræðadeildinni. En þessu marki verður eðlilega ekki náð, ef misjöfn og miður reglubundin undirbúningsmenntun fyrir utan skólann á að koma að miklu leyti í stað þessarar deildar. Skóli getur þá fyrst talizt fullkominn, ef allt er kennt í honum, sem lýtur að þeim námsgreinum, er burtfararpróf er tekið í frá skólanum. Jeg get heldur ekki sjeð, að það eitt sje nein gild mótbára gegn frumv., er h. þm. (J. Jak.) lagði áherzlu á, að Reykjavík og næstu hjeruð mundu hafa meira gagn af hinu nýja fyrirkomulagi, en aðrir landshlutar, ef stofnunin er góð að öðru leyti og hin fjarlægari hjeruð misstu einskis frá því sem nú er. — Það er sjálfsagt, að kostnaðarsamara mundi verða fyrir menn út um landið, að halda sonum sínum við nám hjer í Reykjavík, heldur en uppi í sveit. En þar af leiðir einungis, að þeir, sem ekki sæu sjer fært efnanna vegna að láta piltana ganga inn í neðstu bekkí skólans, mundu hafa sömu undirbúningskennsluna í heimahúsum, sem nú tíðkast; aptur gætu hinir, sem efnin hefðu, notað hina fullkomnari kennslu í skólanum. Þessi athugasemd h. þm. getur, að jeg hygg, ekki verið á móti bekkjafjölgun í latínuskólanum; það virðist eðlilegast, að hver geti farið í skólann á því stigi, sem hann álitur við sitt hæfi. — Jeg vona því, að h. deild flýti sjer ekki að fallast á tillögur h. þm. (J. Jak.).

Sigurður Stefánsson: Það var ýmislegt í ræðum hæstv. landsh. og h. 2. kgk. (H. Sv.), sem jeg gat fallizt á. Það er rétt, að þingið hefur óskað breytinga á skólaþyrirkomulaginu á þann hátt, að gagnfræðakennslu yrði komið á fót við lærða skólann í Reykjavík. En lengra hafa óskir þingsins ekki gengið. Það hefur látið ósagt, á hvern hátt breytingunum ætti að koma á. Svo þótt færustu menn hafi verið heyrðir í þessu máli, eins og h. þm. (H. Sv.)

tók rjettilega fram, og þótt stjórnin hafi tekið tillit til álits þeirra, get jeg ekki sjeð, að þingið gangi frá sínum fyrri óskum eða komist í nokkra mótsögn, þótt það geti ekki aðhyllzt frumv. þetta, eins og það er. Þess er og að gæta, að ýmsir hinna færustu manna, sem heyrðir hafa verið, hafa aðrar skoðanir á þessu máli en þær, sem frumv. gengur út frá. Það er því ekki furða, þótt þingið geti haft ólíkt álit á því, hvernig breytingunum verði bezt komið á, fyrst skólamennirnir sjálfir hafa ekki getað orðið á eitt sáttir um málið. — Þetta er hin almenna athugasemd, sem jeg vil leyfa mjer að gjöra.

Hvað snertir afnám Möðruvallaskólans, er jeg fyrir mitt leyti sannfærður um, að það er ekki í samkvæmni við óskir þjóðarinnar, jeg er vel kunnugur því. En þetta er einmitt það aðalatriði, sem gjörði að jeg gat ekki aðhyllzt frv. En sje Möðruvallaskólinn látinn standa, þá getur breyting sú, sem frv. fer fram á á kennslunni við lærða skólann ekki komizt á, nema með ærnum kostnaði fyrir landssjóð, og þann kostnað vil jeg að svo stöddu ekki leggja út í. — Mönnum hefur til þessa þótt Möðruvallaskólinn gjöra mikið gagn. Þessi skóli hefur veitt mönnum aðgang að námi, sem gjörir þá svo vel menntaða, sem bændur á Íslandi almennt þurfa að vera. — Jeg hef ekki það álit á kennslunni á Möðruvallaskólanum að hún geti kallazt „kák“. — Það er að visu gott og gagnlegt að afla sjer menntunar, en of mikið má af öllu gera. Þegar lífið ekki veitir mönnum tækifæri til þess að njóta árangurs af þeirri menntun, sem þeir hafa hlotið, þá hefur verið of langt farið. Sú menntun, sem alþýðumenn t. d. hreppstjórar og hreppsnefndarmenn þurfa með og hafa not af í stöðu sinni er ekki meiri en svo, að Möðruvallaskólinn er vel fær um að veita hana. — Jeg get því ekki aðhyllzt þá breyting í þessu efni, sem hvorki óskir þings nje þjóðar hafa gefið tilefni

til. — Jeg verð einnig að halda því fram, að álit meiri hl. nefndarinnar sje rjett, að því leyti sem sagt er þar, að fjölgun bekkja í lærða skólanum sje óþörf, og jeg er samdóma h. þm. Skagf. (J. Jak.) um það, að undirbúningskennsla utanskóla geti vel fullnægt þeim þörfum sem bekkjafjölgunin átti að bæta úr. — Hæstv. landsh. hefur með töluverðum rökum viljað sýna fram á ókostina við heimakennslu, og að hún væri opt enda verri en ekki neitt. En mjer finnst, að þeir skólakennarar, sem láta uppi sömu skoðun um heimakennsluna gefi sjálfum sjer á munninn. Það er hart að heyra kennarana sjálfa gefa þeim mönnum, sem þeir útskrifa úr skólum sínum þann vitnisburð, að þeir sjeu ófærir til þess að gefa undirbúningskennslu undir sömu skólana, sem þeir hafa gengið í gegn um. Það er og aðgætandi, að latínan hefur hingað til verið þyngsta námsgreinin í heimakennslunni, og jeg skil það vel, að undirbúningskennarar úti um landið sjeu nú almennt ekki jafnfærir til þess að kenna þá námsgrein, eins og áður hefur verið, því það mun óhætt að fullyrða, að latínunáminu í lærða skólanum hefur heldur farið aptur hin síðari ár. En ef latínan fjelli burtu sem inntökuskilyrði yrði auðvitað miklu hægra að kenna í heimahúsum. — Jeg get heldur ekki fallið á, að ekki sje ljettara fyrir bændasyni að nema heima undir skóla. Þeim mönnum fjölga sifellt, sem ganga gegnum skóla en komast ekki í stöðu, og takast þeir nú á hendur að kenna fyrir mikið minna verð en áður. Jeg mæli því með því, að heimakennsla og undirbúningsur í Möðruvallaskólanum sje látinn halda sjer í stað hinna tilvonandi lægri bekkja, er frv. vill bæta við. — Svo lengi sem menn eru ánægðir með Möðruvallaskólann mun það og sannast, að Norður- og Austurland sækir þangað til gagnfræðanáms fremur en hingað suður, þótt hjer væri sett á fót gagnfræðakennsla. Þar er ódýrara að lifa en hjer og kostnaður-

inn einn mundi verða nægur til þess að menn sæktu fremur til Möðruvallaskólans. Af því leiddi aptur, að Rvíkurskólinn mundi að mestu leyti notaður af næstu hjeruðum eða enda Reykjavík einni, og þó jeg ekki öfundi Reykvíkinga af því, að eiga greiðari aðgang að gagnfræðakennslunni en allur þorri landsmanna, finnst mjer ekki rjett, að landssjóður kosti offjár til gagnfræðaskóla í Reykjavík, er í reyndinni mundi verða nokkurskonar æðri barnaskóli fyrir Reykvíkinga. Mjer finnst það eðlilegt, þó meiri hl. vilji láta undirbúningskennsluna vera svo ódýra fyrir landssjóð sem unnt er, og sje svo, að Möðruvallaskólinn sje fær til þess að veita mönnum sem ætla að verða bændur noga menntun, sýnist ekki ástæða til þess að heimta meira af skólanum í Rvík.

Það hefur verið sagt, að meiri hl. vildi ekki minnka nám í gömlu málunum, og að við höfum gjört gagnfræðakennslunni lægra undir höfði, en þessu er ekki þannig háttað, vjer viljum einmitt takmarka og minnka kennsluna í gömlu málunum miklu meira en í álitsskj. þeim, er frv. þetta er byggt á; auk þess viljum við líka minnka trúbragða- og frönskukennsluna, allt til þess að gagnfræðin fengi meiri tíma og yrði betur kennd.

Mjer hefur fallið illa að þurfa að vera á móti þessu frv. En þess er þó að gæta að ekki er fokið í öll skjól enn. Ef landsmenn vilja aðhyllast að meira eða minna leyti þær breytingar, sem frv. fer fram á, þá geta menn látið álit sitt um það í ljósi innan næsta þings. Jeg vil því álita, að bezt sje að fresta málinu og sjá hverjar uppástungur um aðferðina við breytingar á skólafyrirkomulaginu geta unnið hylli landsmanna. — Jeg fyrir mitt leyti hef ekki umboð frá kjósendum mínum til þess að ráða málinu til lykta í þessu formi.

Framsögum. minni hlutans (Jón A. Hjaltalín): Jeg er mjög þakklátur h. þm. Ísf. (S. St.) fyrir hans góða álit á Möðru-

vallaskólanum, það er enn þá betra en það, sem jeg hef á honum. Hvað kennslu mála snertir, þá verð jeg að segja, að jeg treysti mjer ekki til að kenna útlent mál á 2 árum, svo að í nokkru lagi fari, en jeg treysti mjer til þess, ef árin eru 3. Jeg get ekki eins vel sagt um aðrar námsgreinar, en þó held jeg að það sama gildi um þær, að ekki veiti af 3 árum.

Að það sje þjóðarvilji að halda Möðruvallaskólanum áfram, eins og sami h. þdm. tók fram, er jeg ekki viss um; að minnsta kosti veit jeg, að margir í sýslunum kringum mig vilja leggja hann niður og ýmsir eru það, er telja það heppilegra að hafa hann annarstaðar en á Möðruvöllum, t. a. m. á Akureyri. Það getur skeð, að námið yrði nokkuð dýrara hjer í Reykjavík, en á Möðruvöllum, en þó skil jeg ekki, að ekki væri hægt að gjöra það mun ódýrara hjer með líku fyrirkomulagi og þar. Jeg skil ekki í því, að það sýni nokkurt vantraust á mönnum, sem útskrifaðir eru úr Möðruvallaskóla og Reykjavíkurskóla, þótt jeg vilji eigi hafa inntökuþróf. Það er nú ekkert inntökupróf við Möðruvallaskólann, svo enginn þarf að kenna undir það. Heldur eigi sýnir það neitt sjerlegt vantraust á Reykjavíkurskólástudentum, þótt sumir þeirra kenni ekki vel undir skóla, því bæði getur verið langt síðan þeir fóru úr skóla og svo hafa þeir opt öðrum störfum að gegna og geta því ekki beitt sjer við kennsluna

Framsögumaður meiri hl. (Jón Jakobsson): Jeg ætla að eins að gjöra fáar athugasemdir. H. 2. kgk. (H. Sv) rakti sögu þessa máls ítarlega og hef jeg þar engu við að bæta, enda er saga málsins h. þingd. vel kunn og þurfti engrar skýringar við. Hvað mótsögn h. minni hluta snertir, þá getur hann ekki leyst sig úr þeim læding, sem hann er í, því það er mótsögn að vera á móti inntökuprófsskilyrðum, en vilja þó leyfa mönnum að ganga undir próf til inntöku í 2. og 3. bekk;

það þarf þó meiri undirbúningskennslu til þess. Jeg er viss um, að menn notuðu sjer þetta í fyllsta mæli, því það yrði mikill peningasparnaður og foreldrar vilja gjarnan láta börnin dvelja heima meðan þau eru óþroskuð, bæði andlega og líkamlega. H. 2. kgk. (H. Sv.) sagði, að jeg gjörði lítið úr kennurum latínuskólans; þetta er misskilningur, mjer finnst einmitt minni hl. nefndarinnar gjöra lítið úr þeim með því að vilja gjöra þá að barnakennurum við þennan 8 ára skóla.

H. sessunautur minn hjelt, að það mundi vera vilji margra, að leggja niður skólann á Möðruvöllum og búa til skóla á Akureyri. Þetta held jeg sjeu „loftkastalar“ og ekki ólíklegt, að þess verði langt að biða, að sá skóli komist á. Jeg verð líka að láta þá skoðun mína í ljósi hjer, að betra sje að hinir lægri skólar sjeu upp til sveita, en í kaupstöðum, þar sem því verður við komið, að minnsta kosti hvað siðferðið snertir. Og að því er hinn fyrirhugaða flutning á Möðruvallaskólanum inn á Akureyri snertir og samband hans þar við kvennaskóla Eyfirðinga, þá tel jeg með öllu óvist, að vestursýslurnar verði svo ljúfar á þá breytingu.

Jeg hef nú ekki öðru við að bæta, en því, að óska að frv. þetta strax verði fellt, því jeg álit lítið á því að græða, að senda það til Nd.

ATKVÆÐAGR.: Frv. fellt með 6 atkv. gegn 5

Frumv. til laga um breytingu á 1. gr. í lögum 15. okt. 1875 um skipun læknishjeraðanna (C. 101); 1. umr.

Flutningsmaður (Jón Jónsson): Umræðurnar um málið á undan hafa orðið æðilangar, svo jeg býst við, að h. þd. óski þess, að umræður í þessu máli verði ekki langar og skal jeg því vera stutturður. Jeg vil fyrst gjöra þá athugasemd, að jeg hef orðið var við, að ýmsir þingmenn hafa

haldið, að hús það, sem talað er um í 3. gr. frv. ætti að vera reglulegur spítali, en það er alls eigi meining mín; jeg á þar við samskonar hús og gjört er ráð fyrir í tilsk. 17. des. 1875, 5. gr., og skal jeg fúslega, ef þurfa þykir, breyta gr. þannig, að hún eigi geti valdið misskilningi.

Orsökina til að þetta frv. kemur fyrir þingið er sú, að það er almennur vilji manna fyrir austan, að fá fastan hjæðslækni á Seyðisfirði. Seyðisfjörður er sá staður á landinu, sem hefur mestar samgöngur við útlönd að fráskilinni Reykjavík, og á vetrum eru vist enda samgöngur við útlönd tíðari þar en í Reykjavík. Af þessu leiðir, að mjög mikil hættu er þar fyrir innflutningi næmra sjúkdóma og því mikil þörf fyrir fastan hjæðslækni og hús til að einangra sjúklinga í. Menn kunna að segja, að hægt sje að láta sjer nægja að hafa aukalækni á Seyðisfirði, en bæði er það, að aukalæknar og fastir hjæðslæknar hafa misjafnan skilning á skyldum aukalæknanna, að því er snertir sóttvarnir, og auk þess eru það optast miður nýtir menn, er ekki hafa vól á öðru betra, sem sækja um aukalækniembættin, og sækja nýtir menn um þau, þá fara þeir strax burtu, þegar þeir sjá sjer færi á því til þess þeir losni við þau þröngu kjör, sem þeir hafa við að búa. Kostnaðaraukinn fyrir landsjóð er ekki stórvægilegur 500 kr. á ári og vona jeg því, að h. þd. samþykki frv. með þeim breytingum, sem henni þykir henta. Að stungið er upp á, að gjöra Seyðisfjörð í staðinn fyrir Eski-fjörð að aðalsóttvarnarstað á Austurlandi, kemur af því, sem jeg tók fram áðan, að Seyðisfjörður hefur miklu meiri samgöngur við útlönd, og á miklu meiri framtíð en Eskifjörður, að allra þeirra dómi, er til þekkja.

Jeg hef nú í fám orðum gjört grein fyrir af hvaða ástæðum jeg hef komið fram með frv. þetta og vona, að h. þd. samþykki það, en jeg get þess jafnframt, að

jeg fúslega tek á móti öllum þeim bend-ingum, sem h. þdm. gefa mjer og miða að því að bæta frv.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 10 samhlj. atkv.

Frumv. til laga um samþykktir til hindrunar skemmdum af vatnaðgangi (C. 105); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 7 atkv.

Seytjándi fundur, mánudag 22. júlí kl. 1 e h. Allir á fundi.

Frumv. til laga um lækun á fjárgreiddslum þeim, er hvíla á Hólmaprestakalli í Suður-Múlasýslu prófastsdæmi (C. 117, 118, 136, 149); 3. umr.

Flutningsm. (Hallgrímur Sveinsson): Eins og h. þd. er kunnugt, fjekk frumv. þetta við 2. umr. þá mynd, er það nú liggur fyrir í á þingskj. 117, var fellt bæði framan og aptan af því upprunalega frv., og er eins og það nú liggur fyrir, með öllu óbrúklegt. Til að ráða bót á því hef bæði jeg og aðrir h. þdm. komið fram með till. til viðauka og breytinga á frv. og vil jeg leyfa mjer að fara nokkrum orðum um hinar einstöku till.

Breyt. við breyt. 149 fer fram á, að í stað orðanna: „frá fardögum 1896“, komi: „frá fardögum 1895“, og álit jeg það í alla staði rjett og sanngjarnt; sú breyt.till. er samhljóða því, sem jeg ásamt 2 h. þdm. hef komið fram með, og vona að nái fram að ganga; orðin: „frá sama tíma“, eru miðuð við 1. gr. frv., sem nú er fallin, verður því eitthvað að koma í staðinn, og verður það: „frá fardögum 1895“, á breyt.till. 118.

Jeg ásamt öðrum h. þdm. hef leyft mjer að taka upp nýja gr., er komi í stað 1. gr. frv., sem var felld, og vona jeg, að h. þd. samþykki þá viðaukatill. Deildin

felldi um daginn þá till., að árgjaldið skyldi vera 200 kr., og heldur ekki fjellst hún á að hafa það 400 kr. Mjer fannst þá sanngjarnt að fara meðalveginn og hef því stungið upp á 300 kr., enda mun það í alla stadi fullhátt árgjald, eptir þeim upplýsingum, sem fram hafa komið um tekjur prestakallsins. Þetta háa árgjald 600 kr., sem brauðið nú ber, mun hafa verið lagt á, án þess að hjeraðsmenn þar eystra hefðu stungið upp á því, eða ætlazt til þess, eða jafnvel gjört ráð fyrir því. Það mun hafa skapast á þinginu. Þó æðarvarpið væri allmikið, þegar árgjaldið var lagt á brauðið, og dúnn í háu verði, þá hlutu menn þó að sjá, að svo gæti farið, að dúnn síðar gæti fallið í verði, og þá er með öllu rjett að færa nú niður árgjaldið, þegar stórkostleg verðlækkun dúnsins hefur rýrt brauðið meira en dæmi eru til á öðrum brauðum. Jeg hygg að jeg hafi rjett að mæla í því, að árgjaldið hafi verið sett mun hærra á þingi en stungið var upp á við undirbúning málsins í hjeradi, og þar sem tekjur brauðsins eru 900 kr. lægri nú, en þegar metið var, fæ jeg ekki betur sjeð, en að þessi krafa um niðurfærslu, sje í alla staða sanngjörn.

Breyttill. 136, sem komið hefur fram í lögunarskyni við 117, er með öllu óþörf, ef breyttill. 118 fær fram að ganga, en henni er breyttill. 149 samhljóða.

Jeg vona nú, að h. þd. sjái, að það er sanngjarnt, að eptirlaunum sje ljett af brauðinu í síðustu fardögum, og leyfi mjer því að vona að það fái samþykki h. d.

Þá er 3. gr. í breyttill. 118. Jeg og tveir aðrir h. þm. förum þar fram á, að árgjaldið sje fært niður úr 600 kr. um helming. H. þd. neitaði að gefa eptir allt árgjaldið, og vil jeg þá leyfa mjer að stinga upp á, að $\frac{1}{2}$ árgj. sje gefið eptir. Að visu var presti það fullkunnugt, þegar hann kom að brauðinu, að þetta árgj. hvíldi á því, en tekjur brauðsins hafa mjög rýrnað á síðustu árum. En aðgætandi er,

að laun uppgjafaprests, nær því eins há og árgjaldið, hafa í 2 ár hvílt á brauðinu, og eptirgjöf hálfis árgjaldsins fyrir síðara árið er því hjer um bil hið sama og að ljetta eptirlaununum af $\frac{1}{2}$ ári fyrri en frv. gjörir. En þau viðurkennir þingið nú, að brauðið eigi ekki að bera. Ef ekkert er gefið eptir, þá eru tekjurnar eigi meiri en 400—500 kr., og má með sanni segja, að það eru smá laun. Jeg vona því, að h. þd. gefi eptirgjöf um helming atkv. sitt og sendi frv. þannig lagað til h. Nd., hvað sem hún svo kann að gjöra við það.

Guttormur Vigfússon: Þó að jeg sje annar af flutningsm. þessa frv., þá hef jeg ekki fundið ástæðu til að tala með því, af því h. meðflutningsm. hefur flutt það eins vel, og skýrt það eins rækilega og hann hefur gert. Það er heldur ekki ætlun mín, að vera langorður nú, en vil að eins minnast litið eitt á 1. gr. í breyt.- og viðaukatill. okkar, um að árgjaldið af Hólmaprestakalli verði fært úr 600 kr. niður í 300 kr.

Eins og kunnugt er, var Hólmaprestakall fyrir 1879, eða rjettara sagt 1880, eitt af beztu brauðum landsins, eitt af þeim brauðum, sem vissa var fyrir, að beztu prestar landsins kepptu um, vegna þess, að það var með tekjumestu brauðum. Með prestakallalögunum frá 1880 gjörðist mikil breyting á þessu, þar sem Hólmar um nokkur ár hafa verið eitthvert rýrasta brauð landsins. Í frv. því, er stjórmin lagði fyrir þingið 1879 var stungið upp á að árgjaldið af Hólmaprestakalli yrði að eins 200 kr., er jafnast skyldi milli annara brauða á landinu, en þingið, sem eigi á síðari tímum er mjög örlátt við prestana — og fírast jeg ekki út af því, — breytti árgjaldinu í 600 kr. Að visu mátti segja, að eins og þá stóð á, þegar hlunnindi brauðsins voru í afarháu verði, að Hólmaprestakall væri allþolanlegt brauð, þrátt fyrir þetta árgjald, en þó ekki í sömu röð sem áður. Jeg vil skjóta því

inn hjer, að það er ekki að eins Hólmaprestakall eitt, sem hefur orðið illa úti af löggjafarvaldsins hálfu, því sama má segja um nærri öll brauð á Austurlandi; þeim hefur verið steipt saman og rýrð á allar lundir, söfnuðunum að fornspurðu og þvert á móti vilja þeirra, enda má kannske segja, að full orsök væri til þess, þar sem á þinginu 1879 var enginn Múlsýslingur og yfir höfuð enginn, sem þekkti neitt verulega til þar eystra.

Svo jeg víki mjer aptur að Hólmaprestakalli, þá er það margtekið fram, að presturinn þar hefur 1893 og 1894 að eins haft 400—500 kr. tekjur á ári, og það á pappírnum; vona jeg því, að h. þingd. sjái, að það eru svo vesöl laun, að full ástæða sje til þess, að ljetta árgjaldinu að nokkru eða helzt öllu leyti. Jeg jata að visu, að nokkuð sje unnið við það, að presturinn er losaður við að greiða eptirlaunin, en þó ekki svo mikið, að ekki sje farandi lengra, því með því að gefa helming árgjaldsins eptir, yrðu þó tekjur brauðsins ekki nema c. 1400 kr. og ekki meira en meðalbrauð gefur af sjer.

Hvað 3. gr. viðaukatill. snertir, vona jeg líka, að h. þingd. álitir það sanngjarnt, að gefa eptir helming af skuld þeirri, er presturinn er í, því þar eð menn eru einhuga um, að sanngjarnt sje, að losa hann við eptirlaunin, þá ætti það sama að gilda um eptirgjöfina; mjer virðist nefnilega náið samband milli eptirlaunanna og eptirgjafarinnar, að því leyti, sem presturinn hefur hingað til orðið að borga eptirlaunin úr sínum vasa; en einmitt af þeim þungu útgjöldum af jafn rýru brauði hefur það leitt, að hann hefur ekki getað staðið í skilum með árgjaldið.

Jón Jónsson: Jeg get alls eigi fallizt á, að náið samband sje á milli eptirlaunanna og eptirgjafar á árgjaldinu. Mjer sýnist líka, þegar ljet er af prestinum eptirlaununum, þá eigi hann þó sannarlega hægra með að borga árgjaldið, og

finnst mjer því engin ástæða til að gefa það eptir, enda er það líka, eins og jeg áður hef tekið fram, svo hættulegt „princip“, að fjárveitingarvaldið ætti alls ekki að taka í mál, að innleiða það, og stórlega furðar mig, að prestar skuli aðhyllast það, að þessar eptirgjafir eigi sjer stað, sem auðsjáanlega eru til þess að kasta rýrð á prestastjettina og spilla hugsunarhætti hennar. Jeg skal geta þess, að jeg fellst á, að losa prestinn við eptirlaunin frá fardögum 1895. Það er svo lítið spursmál, að jeg vil ekki gjöra það að kappsmáli.

H. þm. S.-Múl. (G. V.) gat þess, að flest brauð á Austurlandi hefðu orðið hart úti, þegar prestakallalögin voru samin; þeim hefði verið steipt saman og rýrð á ýmsan hátt. Það er nú mitt álit, að brauðaskipunin á Austurlandi sje hin skynsamlegasta brauðaskipun á landinu; hún er byggð á því, að prestarnir hafi nóg að gjöra, en hafi sæmileg laun. Jeg er líka viss um, að prestar á Austurlandi eru engu ónýtari en annarsstaðar á landinu, þar sem brauðin eru minni. Jeg held jafnvel, að reynslan hafi sýnt, að einmitt um þessi brauð hafi sótt jafnnýtari menn en um mörg önnur brauð. Jeg þori óhræddur, að skjóta því undir dóm allra, sem til þekkja, að hvorki barnauppfærðsla nje önnur embættisverk presta eru vanrækt þar fremur en annarsstaðar á landinu. Jeg held miklu fremur, að prestarnir í þessum stóru brauðum á Austurlandi sjeu í fremstu röð presta hjer á landi í embættisfærslu sinni.

Flutningsmaður (Hallgr. Sveinsson): Mjer þótti h. þm. N.-Múl. (J. J.) vera nægjusamur fyrir hönd prestsins á Hólmu, þar sem hann gjörir sig ánægðan með, að hann hafði fardagaárið 1894—95 í árlegar tekjur liðugar 1660 kr. að frádrægnum 1187 kr., sem verður 400—500 kr. Það er sannarlega nægjusamt fyrir prest, sem hefur þjónað brauði sínu vel og sómasamlega. (J. J.: Þeir prjedika líka nægjusemi.)

Já, eins og aðrar kristilegar dyggðir. Það er víst óhætt að fullyrða, að þessi prestur, sem hjer er um að ræða, hefur staðið dyggilega í stöðu sinni (*J. J.*: Jeg hef ekki neitað því), og væri það því harla mikið af honum heimtað, að hann skuli láta sjer nægja til lifsuppeldis fyrir sig og sína, upphæð, sem nemur freklega tvígildu vinnumannskaupi. Jeg hlýt því að halda því fram, að alls eigi sje of langt farið, þó hann fengi eptirgjöf á helmingi árgjaldsins, því tekjur brauðsins yrðu við það þó eigi meiri en c. 800 kr. á ári.

ATKVÆÐAGR.: 1. breyt. og viðauka-till. (118) felld með 6 : 5 atkv. Breyt.till. við breyt.till. (149) samþ. í e. hlj. Meginmál frv. með breyt. (117) samþ. í e. hlj. Breyt.till. (118, 3. liður) samþ. með 7 : 4 atkv. Frv. með áorðnum breyt. samþ. með 10 samhlj. atkv. og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um eptirlaun (C. 135); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 8 atkv. gegn 3 og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um breyting á gjöldum þeim, sem hvíla á jafnaðarsjóðunum (C. 97, 133); 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg hef gjört dálitið breytingaratkv. við frv. þetta. Það er sem sje eitt orð, orðið „eptirleiðis“, sem kemur 6 sinnum fyrir í því, orð, sem mjer virðist vera alsendis óþarft. Það segir sig sjálf, að það er eigi fyr en lögin öðlast gildi, að þessi gjöld, sem frv. ræðir um, falla á landsjóð, enda jafnvel dálitið egnandi, að sjá þetta óþarfa-orð, jeg á við orðið „eptirleiðis“, 6 sinnum í eigi lengra máli. Leyfi jeg mjer því að óska, að h. þingd. stytti því aldur.

ATKVÆÐAGR.: Breyt.till. við 1. gr. samþ. með 9 atkv.; 1. gr. þannig breytt samþ. með 9 samhlj. atkv.; 2. gr. (orðið „eptirleiðis“ felld úr 2.—7. gr.) samþ. með 9 samhlj. atkv.; 3. gr. samþ. með 8 sam-

hlj. atkv.; 4. gr. samþ. með 7 samhlj. atkv.; 5. gr. samþ. með 6 samhlj. atkv.; 6. gr. samþ. með 8 samhlj. atkv.; 7. gr. samþ. með 8 samhlj. atkv. Fyrirsögn frv. samþ. með 8 samhlj. atkv. Málinu vísað til 3. umr. með 7 atkv.

Till. til þingsál. um stjórnarskrármálið (C. 61); síðari umr.

Þorleifur Jónsson: Það er nú orðinn langur tími síðan máli þessu var fyrst hreyft á þingi. Það var á þinginu 1881, að hið fyrsta frv. til endurskoðaðra stjórnarskipunarlaganna kom fram, en síðan hefur frv. til slíkra laga komið fram á hverju einasta þingi. Á alþingi 1881 og 1883 varð málið ekki útrætt, en 1885 og 1886 var frv. samþ.; 1887 var málið svæft í h. Ed. af hinum konungkjörnu. Næsta þing 1889 var mjög mikið talað um málið, og var þá, eins og kunnugt er, gjörð tilraun til samkomulags við þá kgk., með hinni svokölluðu miðlun. Miðlunarfrv. gekk ekki gegnum þingið, en það kom þá í ljós, að hinir kgk. voru málinu sinnandi. Jeg vil ekki orðlengja hjer um miðlunarstefnu þá, sem fram kom á þessu þingi, en það eitt vil jeg segja, að mjer þótti mjög illa farið, að miðlunin fjekk ekki framgang, því jeg er sannfærður um, að þetta mál hefst aldrei fram, nema með einhverri málamiðlun við hina kgk. þm. og sjerstaklega stjórnina. Á þingi 1891 var málið felld í Ed., og svo loks samþ. af báðum deildum tvö hin síðustu þing. Þannig hefur frv. til endurskoðaðra stjórnarskipunarlaganna fyrir Ísland verið samþykkt og afgreitt sem lög frá 4 þingum, en svar stjórnarinnar hefur alltaf verið hið sama nei, aldrei annað en nei. Ýmsum mönnum úti um landið er farið að leiðast þetta þóf, og vilja breyta til, vilja ekki alltaf höggva í sama farið, heldur breyta nokkuð til aðferðinni gagnvart Danastjórn. Meðfram af því er tillaga þessi sprottin. En samhliða henni er, eins og menn vita, frv. sam-

hljóða síðasta endurskoðunarfrv. komið fyrir Nd. og sefur það þar í nefnd. Menn geta því ekki talað um tillögu þá, sem hjer liggur fyrir, án þess að gefa sig inn á frumvarpsleiðina, og ihuga það, hvort sú aðferð sje líklegri til að þoka málinu áleiðis, að samþ. frv. einu sinni enn, eða till. þessa. — Jeg vil nú fyrst líta á það, hverjar líkur eru til þess, að frv. þoki málinu áfram eða leiði til nokkurs árangurs, þó það verði samþykkt af þinginu. Það er ekki sjáanlegt, að vjer stöndum nær takmarkinu en fyrir 14 árum, er þessu máli var breytt fyrst á þinginu. Stjórn sú, sem gefið hefur þau svör, er vjer höfum fengið hingað til, situr enn við stýrið. Eru nú nokkur líkindi til þess, að sú sama stjórn mundi gefa önnur svör, þó frv. yrði enn samþykkt? Jeg fyrir mitt leyti sje ekki neinar líkur til þess, og heimta, að þeir, sem halda frumvarpsleiðinni fram, gjöri grein fyrir því, hverjar horfur sjeu á, að málið vinni framgang á þann hátt.

Þó vjer nú þannig höfum engar líkur til þess, að vinna máli voru neitt gagn með því að samþykkja frv., eigum vjer aptur á móti visar miður góðar afleiðingar af því. Það er í fyrsta lagi um 20,000 kr. kostnaður fyrir landsjóð við aukapingið. Að visu getur það afgreitt fáein lög auk stjórnarskrármálsins; en jeg hygg, að það verði eigi svo áriðandi lög, að þau megí ekki biða reglulegs þings. Það eru margir úti um landið, sem sjá í aukapingskostnaðinn, og er mjög hætt við því, að fylgismönnum endurskoðunarfrv. einmitt fækki vegna aukapingskostnaðarins. Þingmálafundirnir sýna, að þeim er að fækka. Það hafa aldrei legið jafnmargar fundasamþykktir fyrir þinginu um það, að taka málið ekki fyrir í frumvarpsformi, eins og nú. Mjer er okunnugt um, á hve föstum grundvelli málið stendur í Nd., en að því er mig snertir, legg jeg áherzlu á þetta, að jeg vil ekki vera með frv.,

Alpt. 1895. A.

af því að jeg vil ekki fækka fylgismönnum þess. Vjer skulum nú á hina hliðina athuga, hverjar líkur eru til, að ályktunarvegurinn þoki málinu eitthvað áfram. Við fyrri umræðu um þetta mál gaf hæstv. landsh. vonir um, að 1. liður till. mundi geta orðið tekinn til greina af stjórninni. Þar með álit jeg nú þegar nokkuð unnið. Að visu er óvíst, hvort till. verður að öðru leyti tekinn til greina, en það er vel mögulegt. En þótt það yrði ekki, gjörir hún þó ekkert illt. Þessi aðferð fækkar ekki fylgismönnum endurskoðunarfrumvarpsins, því hún hefur engan aukapingskostnað í för með sjer. Að því er mig sjerstaklega snertir, bætist þar við, að kjördæmi mitt hefur á þingmálafundi í vor látið þann vilja eindreginn í ljósi, að einmitt þessi vegur sje genginn, og skal jeg leyfa mjer með samþykki hinnar h. deildar, að lesa upp úr þingfundargjörð Húnvetninga þann kafla, er ræðir um stjórnarskrármálið:

„Fundurinn lýsir yfir því, að hann óskar eindregið endurbóta á stjórnarskránni, en telur þó ekki tiltækilegt, að næsta þing taki málið fyrir á annan hátt en í þingsályktunar- eða ávarpsformi“. — Þessi fundarályktun var samþykkt í einu hljóði. Það er nú auðsætt, að jeg mundi bregðast vilja kjósenda minna, ef jeg greiddi atkvæði móti till. þeirri, sem hjer liggur fyrir.

Sigurður Stefánsson: Áður en gengið er til atkvæða um þessa þingsál., vil jeg leyfa mjer með fáum orðum að gjöra grein fyrir, hvernig jeg ætla að greiða atkvæði.

Jeg skal játa það, að þá er jeg í byrjun þingsins sá þessa þingsál., furðaði mig stórum á því, að hún skyldi koma fram á þessu þingi. Jeg hef ekki getað lesið það út úr þjóðviljakorti því, sem hefur verið brugðið upp hjer í þingd., að þessi aðferð, þetta form, sje það, sem óskað er eptir af landsmönnum, að hægt sje að draga það út af ályktunum þingmála-

10 (13. ágúst)

fundanna í vor, að æskilegra sje, að halda þessu máli áfram í tillöguformi, heldur en frumvarpsformi. Jeg skal ekki fara langt út í ályktanir þingmálafunda um þetta atriði, én jeg skal benda á það, út af ummælum annars flutningsm. till. (J. Jak.) um daginn, þá er hann máladi upp þingmálafunda-kort sitt, að hann taldi Ísafjarðarsýslu með í flokki þeim, er vildi halda málinu fram í líka stefnu og verið hefur, að þá get jeg borið vitni um það, þar sem þetta er kjördæmi mitt, að það vill halda málinu áfram í frumv. formi, enda þótt það vilji ekki binda svo hendur þingmanna sinna, að ekki megi raska einu einasta orði í frv. því, er samþykkt hefur verið á 2 síðustu þingum. Ef svo skyldi nú vera ástætt með vilja manna í fleirum kjördæmum þeim, er orðað hafa þingmálafundarályktanir sínar á líkan hátt, þá virðist öll fullyrðing um, að þau kjördæmi megi telja samþykk og meðmælt þessari þingsál., vera á litlum rökum byggð. Jeg ætla það því nokkuð valt, að telja þau 5 kjördæmi, er þesskonar yfirlýsingu hafa gjört, á sínu máli með þessari þingsál.

Það hefur bæði hjer í þingd. og í h. Nd. verið talið tillögu þessari til gildis, að hún mundi líklegri til árangurs, heldur en frv., er samþ. væri af þinginu. Þó að jeg að öðru leyti væri meðmæltur till. þessari, skal jeg þó játa, að mjer er ómögulegt að sjá, að hún yrði líklegri til að hafa árangur, heldur en frv. Vjer vitum það, að eptir stjórnarfyrirkomulagi voru er frumkvæðisrjetti alþingis eptir 21. gr. stj.skrárinnar sá eini vegur markaður, að semja lagafrv. eða ávarp til konungs. Löggjafarþingið hefur ekki til annars að snúa máli sínu en hins málsaðilans, sem er konungur, og formið fyrir því er lfrv. eða ávarp. Jeg hygg, að stjórnin standi einmitt enn þá betur að vígi með að sinna ekkert þessu máli eða kröfum vorum, ef þessi leið er farin, að senda henni þingsál. till., heldur en ef hinn rjetti stjórnarskipu-

legi vegur er farinn og samþ. frv. Stjórnin þarf öldungis ekki „constitutionelt“ að svara þinginu einu einasta orði upp á þingsál.till., en er aptur á móti skyldug til „constitutionelt“ að svara, ef þingið semur frv. eða sendir ávarp til konungs. Stjórnin getur hvort sem hún vill synjað frv. staðfestingar eða staðfest þau, en að þegja þau í hel getur hún varla staðið sig við, allra sízt ef um stórmál er að ræða, en þingsál.till. getur hún þagað í hel, um hversu mikið stórmál, sem um er að ræða. Jeg verð því að álita, að frv.-vegurinn sje sá eini vegur, sem líklegur er árangurs og samkomulags við hinn hluta löggjafarvaldsins. Auk þess er eigi hægt fyrir löggjafarþing að sýna vilja sinn á nokkurn kröptugri hátt, en með frv., er báðar þingdeildirnar samþykkja. Hingað til hefur og alþing farið frv.-leiðina, — hefur álitid sjer það skylt, — en ef nú á að velja heldur þennan þingsál.-veg er ógnar hætt við, að stjórnin muni fljótlega reka augun í það, að hætt er nú við kröptugasta meðalið, en valinn sá vegur, sem er miður „constitutionel“, og segja sem svo: Já, já! nú eru þeir farnir að linast og láta sig. Það er engin alvara í þessum óskum þeirra Íslendinganna, þeir vilja sitt árið hvert. Nú skal jeg sitja sem fastast við minn synjunarkeip. Jeg skal ekki segja, hvort stjórnin muni hugsa þetta svona, en svona mundi jeg lita á málið í sporum stjórnarinnar.

Það hefur verið mikið lagt upp úr því, að stjórnin hefur alltaf sagt nei við stjórnarbreytingarkröfum vorum, og af því dregin sú ályktun, að hún myndi aldrei samþykkja frumv. það, sem þingið hefur hingað til sent henni. En á hverju byggir stjórnin þessar synjanir sínar, hvers vegna neitar hún? Það er ekki fyrst og fremst af því, hvernig frv. þau eru, sem samþ. hafa verið eða af því að málið hefur verið samþ. í frv. formi. Nei, heldur einmitt af því, að stjórnin álitur stjórnarskrána 5. jan.

1874, sem vjer höfum, svo fullkomna, að óþarfi sje, að hreyfa hið minnsta við henni. Hún ber það stöðugt fyrir, að með stjórnarskránni 5. jan. 1874 sje stjórnarskipunarmál Íslands að *fullu* og *öllu* til lykta leitt og við því megi hvorki nje eigi neitt að hreyfa. Eru nú nokkrar líkur til þess, að þessar synjunarástæður stjórnarinnar veikist við það, að málið kemur nú fram í þingsál.till.-formi, og vjer erum eins og að fíðra í kringum málið með óákveðnum orðatiltækjum og skora á stjórnina að gjöra það, sem þingið sjálft er skyldugt að gjöra eptir stjórnarskipulegum rjetti þess? Nei, það get jeg ekki sjeð. Sje aptur á móti málinu haldið áfram í frv. formi hikaust og eindregið er alllíklegt, að stjórnin muni sjá það á endanum, að stjórnarskrá sú, sem vjer höfum, þurfi endurbót-ar við; en því að eins er von um framgang, að eindreginn vilji fylgi máli. Mig sem þingmann varðar ekkert um, hvern vilja menn kunna að hafa í framtíðinni í þessu máli, heldur þann vilja, sem kom fram, þá er jeg var kosinn á þing og sem jeg álit mjer skylt samkvæmt sannfæring minni að framfylgja. Ef menn einhvern tíma segja: nú skulum við hætta öllu þæfi um stjórnarskrárbreyting, nú erum vjer orðnir þreyttir á því þófi. Það kemur ekki mál við mig. Það verður að vera á ábyrgð þjóðarinnar, hún ber afleiðingarnar af því. En jeg er sannfærður um, að þjóðin velur ekki þann veg, að minnsta kosti er hún enn ekki komin inn á hann. Jeg hygg, að hjer á þingi sje gjörð meiri grýla út af aukapingskostnaðinum heldur en menn gjöra sjer upp í sveitunum. Jeg er viss um, að þótt gengið væri fyrir dyr hvers bónda á Íslandi í *sveit* og hann spurður, hvort hann vildi hafa stjórnarbót, þótt hún kostaði aukaping, mundu flestallir svara já. En um þetta má að sjálf-sögðu deila bæði með og móti.

Þessari stjórnarskrárbaráttu vorri hefur bæði hjer og í Nd. verið valdar ýms-

ar samlíkingar, líkt við það, að sparka í lokaða hurð og líkt við dreng, sem væri að reyna að bisast við að komast upp ókleyfa brekku. Hvorug þessara samlíkinga getur átt við þetta mál. Þingið hefur haldið máli þessu fram með allri kurt-eisi og á fullkomlega „constitutionellan“ hátt. Aðför þingsins á ekki neitt sammerkt við fótaspark. Líkingin um drenginn á heldur ekki við. Það er engin sönnun framkomin fyrir því, að brekkan sje svo brött, að ekki sje hægt að komast hana upp, og sá er líklegri til að komast leið sína, sem heldur ötullega áfram, heldur en hinn, sem horfir aptur og hvilir sig á annari hverri þúfu. Jeg get því ekki fallizt á, að það mundi hafa neinar slæmar afleiðingar fyrir málið, þótt það yrði nú samþ. í frv. formi á þessu þingi. Jeg skal játa það, að það er alls ekki ómögulegt, að eitthvað það faist út af þingsál.till. þessari, sem er þó betra en ekki neitt, en eins og mál þetta horfir fyrir get jeg ekki nú greitt atkv. með henni. Jeg hef ekki greitt atkv. með frv. frá 1893 og 1894 til þess að komast á þing, en hoga síðan strax á hæl, heldur af því, að það er sannfæring mín, að það frv. sje gott, að með því að berjast fyrir því frv. sje barizt fyrir því, sem æskilegast væri að framgang fengi. Og jeg álit meiri líkur til þess, að stjórnin komi á móti manni til samkomulags, ef haldið er áfram í frv. formi. Jeg treysti því, að stjórnin þreytist á því, að koma fram með jafn aumlegar, fáfengilegar og lítilsigldar ástæður móti oss ár eptir ár, eins og hingað til. Það er stjórnin sjálf, sem þreytist og kemur fyr eða síðar á móti oss, ef vjer sjálfir þreytumst ekki að bera fram rjettmætar óskir vorar og kröfur í þessu máli. Jeg skal játa það, að þingsál.till. þessi er þreytumerki, og það er ekki alveg hægt að neita því, að á þessu hefur brytt í einstöku kjördæmum, en flestöll kjördæmi landsins kæra sig

ekkert um neina hvíld í þessu máli og sjá fullvel, að eini vegurinn til sigurs er að sýna röggsemd og fylgi.

Mín afstaða gegn þessari þingsál.till. er því sú, að jeg verð að greiða atkv. móti henni nú, þótt jeg kannske hefði getað verið með henni undir öðrum kringumstæðum. Frv. til stjórnarskipunarlagar er nú, eins og vjer vitum, fyrir h. Nd. og ekki enn hægt að vita forlög þess. Jeg get eins vel búizt við, að það frv. komi hingað og þá vil jeg gefa því atkv. mitt, en það get jeg ekki staðið mig við, ef jeg hef áður gefið þessari þingsál.till. atkv. mitt. Verði aptur á móti frv. fellt í Nd. þá getur vel verið, að jeg greiddi atkv. með till. þessari, þótt mjer líki hún allt annað en vel bæði að formi og efni. Hún kann að vera spor í áttina.

Mjer hefur nú dottið í hug, hvort ekki væri ástæða til, að fresta því, að samþ. þessa þingsál.till. og sjá, hver afdrif frv. verða í Nd.; ef það kæmi á daginn að frv. kæmist ekki gegn um þingið gætum vjer allir sameinað oss um, að taka ákvæði þessarar þingsál.till. upp í ávarp til konungs frá Ed. Eptir 21. gr. stjórnarskrárinnar er ekki, eins og jeg hef tekið fram, annar vegur til fyrir löggjafarþing að fara, heldur en annaðhvort frv. eða ávarp til konungs. Till. til þingsál. er hvergi nefnd í stjórnarskránni, eins og menn verða að játa. Jeg vil leyfa mjer að skjóta þessu til flutningsm. þingsál. þessarar, hvort þeir vilja ekki æskja þess, að umr. um hana sje nú frestað; það yrði þó líklegra til árangurs, ef það form væri valið, sem allir þm. í deildinni gætu sameinað sig um, bæði konungkj. og þjóðkjörnir. (*J. A. Hj.*: Jeg finn fyrir mitt leyti enga ástæðu til að óska þess). Jeg vil þá gjöra það að minni uppást. að þetta mál verði tekið út af dagskrá. Jeg vil sjá, hvernig hugir manna eru hjer í þingdeildinni.

ATKVÆÐAGR.: Fellt með 6 : 4 atkv.

að taka málið út af dagskrá. Þingsál.till. samþ. með 7 : 3 atkv.

Till. til þingsál. um hinar opinberu auglýsingar (C. 110); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Samþ. að ræða í einni umr.

Till. til þingsál. um millipínganefnd í fátækramálum (C. 116); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Samþ. að ræða till. í einni umr.

Fyrirspurn til landshöfðingja (C. 111); hvort leyfa skuli.

ATKVÆÐAGR.: Fyrirspurnin leyfð með 10 atkv.

Átjándi fundur, þriðjudag 23. júlí, kl. 1. e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um brúargjörð á Blöndu (C. 82); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frv. til laga um samþykktir til hindrunar skemmdum af vatnaágangi (C. 105); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: 1.—3. gr. samþ. með 7 samhlj. atkv.; 4.—7. gr. samþ. með 6 samhlj. atkv. Fyrirsögn frv. samþ. með 7 samhlj. atkv. Málinu vísað til 3. umr. með 7 samhlj. atkv.

Frv. til laga um sjerstök eptirlaun handa fyrverandi sóknarpresti í Miðgarðaprestakalli í Grímsey, Þjetri Guðmundssyni (C. 127); ein umr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. samþ. með 8 : 3 atkv. og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frv. til laga um stofnun lagaskóla (C. 130); 1. umr.

Flutningsmaður (Þorleifur Jónsson): Þetta mál, sem hjer liggur fyrir hefur opt áður verið fyrir þinginu, og frv. er orðrjett tekið eptir frv., sem samþykkt var á þinginu 1885 og 1887; málið fjekk þá góðan byr, og vona jeg, að svo fari enn.

Það er því ekki þörf á, að halda langa ræðu, en jeg vil þó að eins leyfa mjer að taka fram þau atriði, er helzt mæla með málinu.

Það er þá í fyrsta lagi, að islenzk lög eru eigi kennd við háskólann í Kaupmannahöfn, en talsverður munur á dönskum og islenzkum lögum í sumum greinum, og geta því islenzkir lögfræðingar enga fræðslu fengið í þeim, nema að því leyti, sem islenzk lög eru hin sömu, sem í Danmörku, en eins og kunnugt er, er það í sumum greinum.

Í öðru lagi er ýmislegt órannsakað í islenzkum lögum, og að því er fróðir menn segja mjer, víða mjög miklum vafa undirorpið, hvað af gömlum lögum eru gildandi lög og hvað ekki. Ennfremur er rjettarsaga landsins með öllu órannsökuð, og mun við það standa, þar til lagaskóli kemst á stofn, en kennarar við hann mundu rannsaka þetta og rita um það.

Í þriðja lagi mundi kostnaðurinn verða mun minni fyrir nemendur, ef þeir ættu kost á að nema lög hjer heima, heldur en við háskólann. (*L. E. Svbj.*: Nei).

Í fjórða lagi hefur reynslan sýnt, að nemendum er eigi litil hætta búin í Kaupmannahöfn, margir eru sem ekkert próf hafa tekið, og það sem verra er það hefur ekkert orðið úr þeim. Þótt hjer sje að visu eigi hættulaust, þá er þó hættan minni.

Jeg ímynda mjer, að enginn ágreiningur verði um það, hvorki hjer í deildinni nje í neðri deild, að lagaskóli sje nauðsynlegur, heldur hitt, hvort nafnið skuli vera háskóli eða lagaskóli.

Eins og h. þd. er kunnugt var í fyrra á þingi samþ. háskólafrv., og allmikil hreyfing hefur risið upp með þessum háskóla; í hitt eð fyrra var stofnað til samskota handa þeirri stofnun, og var safnað saman töluverðu fje og myndaður sjóður af, hinn svo kallaði háskólasjóður. Liti maður nú yfir þetta frv., sem hjer liggur fyrir, og beri það saman við háskóla frv., verður munurinn sára litill, háskólafrv. fer að eins fram á, að prestaskólinn og lækna-skólinn sjeu í sambandi við hinn væntanlega lögfræðingaskóla, kallaður háskóli en slikt tel jeg að eins hjegóma, því að það er ekki háskóli, nema að nafninu. Orðið háskóli hefur verið haft og er haft um það, sem á útlendu máli heitir *universitet*. Annars fæ jeg ekki skilið, að þeim mönnum, sem halda fram þessum háskóla, skuli vera nafnið kappsmál, þar sem þó efnið í háskólafrv. síðasta þings er það sama sem í þessu frv. Að visu skal jeg ekki neita því, að sá tími getur einhvern tíma komið, að háskóli, í hinni rjettu merkingu orðsins, komist á stofn hjá okkur, en mjer er óhætt að segja, að það verður ekki í bráð.

Viðvikjandi vilja manna út um landið í þessu máli skal jeg geta þess, að jeg hef gengið í gegn um þingmálafundargjörðir úr öllum kjördæmum landsins og gáð að, hvað samþykkt hefur verið um það, en skoðanir manna eru næsta skiptar. Í 7 kjördæmum eru menn með háskóla, og í 7 með lagaskóla; í nokkrum kjördæmum hefur því alls eigi verið hreyft, en aptur í öðrum, þar sem fleiri fundir hafa verið haldnir, hafa sumir verið með háskóla, aðrir aptur með lagaskóla, og er því eigi gott að segja, hvort fleiri eru með háskóla eða lagaskóla, en eins og jeg áður hef tekið fram sýnist mjer eigi ástæða til að gjöra nafnið að ágreinings atriði.

Þorkell Bjarnason: Eins og h. flutningsm tók fram hefur þetta mál opt verið samþ. af þinginu, og lítur út fyrir, þar

sem málið hvað eptir annað hefur komið fram, að það sje eindreginu vilji þjóðarinnar, að það nái fram að ganga.

Fyrir mitt leyti hneigist jeg æ meira og meira að þeirri skoðun, að innlendur lagaskóli sje næsta nauðsynlegur. Það verður æ sýnilegra og sýnilegra, að stúdentar í Kaupm.höfn drekka þar í sig skóðanir, sem eru miður happasælar fyrir þá sjálfa og landið; það er því mín skoðun, að þannig sje betur farið, að þeim fari heldur fækkandi en fjölgandi, sem fara til háskólans í Kaupm.höfn. En því að eins getur innlend kennsla orðið góð, að lögð sje stund á að vanda hana. Eptir þessu frv. er launum kennaranna svo varið, að maður naumast getur vænzt eptir, að fá duglega menn til að taka kennsluna að sjer. Þau laun, sem formanni skólans eru þar ætluð, eru lægri en laun nokkurs sýslumanns á landinu, þegar öllu er á botninn hvolft. Ef nú skólinn á að verða í nokkru lagi, þá er það höfuð-skilyrðið, að til hans fáið duglegir menn við kennsluna; þeir verða að geta vakið ást nemendanna á og áhuga á náminu; þeir hljóta að vera, sem maður segir, verulegir andans menn, því svo bezt getur skólinn orðið annað en nafnið.

Jeg hef nú hugsað mjer, við 2. umr. að koma fram með breytt.till. um hækkun launanna.

Auðvitað hlýtur svo að fara, ef íslenzkir stúdentar hætta að lesa við háskólann í Km.höfn, að við „isolerumst“, komumst út úr menntastraumum Evrópu, en til þess að ráða bót á því, tel jeg nauðsynlegt, að efnilegum kandidötum sje veittur styrkur til þess að kynna sjer laganám við erlenda háskóla, og það vil jeg að tekið sje upp í sjálf lögin, svo fjárveitingarvaldið geti ekki kippt honum burt, þegar því býður svo við að horfa.

Jón Jakobsson: Af því jeg er 2. flutningsm. þessa frv., ætla jeg að fara um það nokkrum orðum. Orsökinn til, að

jeg gjörðist flutningsm. þess, er sú, að jeg á þingi 1893 ekki fjekk tækifæri til að greiða atkv. mitt með því. Í þingbyrjun 1893 kom sem sje fram frv. um lagaskóla, og var þá, eptir því, sem jeg bezt vissi, almennur vilji manna, að fá lagaskóla samþykktan af þinginu, en af því málið var svo mikilsvert og þingið ekki vildi rasa að því, var það sett í nefnd. Niðurstaðan hjá meiri hl. nefndarinnar varð sú, að henni þótti ekki tiltækilegt, að adhyllast frv. um lagaskóla að sinni, en vildi, að stofnuð væri lagakennsla í Reykjavík fyrir kandidata, er koma frá háskólanum. Þetta þótti mjer mjög isjárvert, og vildi ekki gefa atkvæði mitt því, sem ef til vill yrði til þess, að þoka frv. um lagaskóla langt út í framtíðina; jeg vildi ekki gefa stjórninni tilefni til að segja: „Þeir þarfnast ekki lagaskóla, þar sem þeir hafa nú fengið innlenda lagakennslu handa þeim mönnum, sem tekið hafa próf í lögum við Kaupmannahafnarháskóla“. Þetta var það, sem hinir 4 meirihluta-nefndarmenn fóru fram á, en minnihl. nefndarinnar (þm.Snæf.) tók þá það til bragðs, að bera fram frv. um að stofna háskóla á Íslandi, svo að hið upprunalega frv. um lagaskóla kom aldrei til atkvæða. Jeg greiddi atkv. á móti þessu frv. þá, og það sama mun jeg gjöra í hvert skipti, sem það verður borið upp í þeirri deild, sem jeg á sæti í, enda hef jeg líka góðar og gildar ástæður til þess. Mjer finnst það mjög undarlegt, að þeir menn, er vilja hafa háskóla, skuli ekki geta gjört sjer grein fyrir því, að háskóli hjer á landi mundi að svo stöddu tæplega geta orðið annað en nafnið tómmt, mjer liggur við að segja, eins og skrautleg „Etikette“ á hálfjelegri vöru, því vjer íslendingar þurfum ekki að hugsa til að geta í lok 19. aldar sett á stofn háskóla í þeirri merkingu, sem vanaleg er, nefnil. „Universitas“ eða „Universitet“. Jeg skil ekki annað, en að vjer yrðum til athlægis fyrir slíka stofnun meðal menntaðra þjóða,

þar sem hún er kröptum vorum algjörlega ofvaxin. Jeg get því, með mínum bezta vilja, ekki álitid þessa háskóla-hugmynd annað en loptkastala, því ef annað en nafnið liggur á bak við, þá er hún óframkvæmanleg. Vjer erum í langri fjarlægð við „kúltúrinn“ og engin von, að vjer komumst inn í strauma alheimsmenntunarinnar, fyr en samgöngum vorum þokar mikið áfram frá því, sem nú er. Ennfremur erum vjer bókasafnslausir, því landsbókasafnið álit jeg hafi mjög litla þýðingu, þegar um háskóla er að ræða, sem á að bera nafn með rentu, en ekki vera nafnið tóm. Þá skil jeg ekki, hvernig kenna ætti hjer við háskólann þau vísindi, er nú á tímum er mest stund lögð á, náttúruvísindin; vjer stæðum í því efni mjög illa að vigi, þar sem oss vantar nær því alveg öll söfn, er þar til heyra. Sama er að segja um kennslu í „Kemi“ og „Fysik“; til þess þyrftum vjer að hafa „Laboratorium“, ef kennslan ætti að verða annað en kák. En hvað mundi það kosta? Það væri full-fróðlegt, að fá reikning yfir kostnaðinn, áður en farið væri að flana út í aðra eins fávizku. Þá er ein ástæðan enn á móti háskóla, og það er fámennið hjer á Íslandi. Vjer erum að eins 70,000, og get jeg ekki skilið, að vor fámenna þjóð geti gefið háskóla þann lífskrapt, sem honum er nauðsynlegur, að því er snertir aðsókn o. fl. Þá er fátæktin; landsjóður hefur sannarlega ekki þau efni, að hann geti lagt fje til háskóla, sem á að vera í nokkru lagi. En af því oss vantar skilyrðin fyrir vísindalegu lífi hjer, þá eru lítil líkindi til, að vjer, þegar stofnsettur væri háskóli, fengjum góða og vel hæfa kennslukrapta frá Kaupm.hafnarháskóla eða annarsstaðar að; við fengjum að eins hratið. Vísindamenn, sannir vísindamenn, með heitum áhuga fyrir sínu starfi, fella sig illa við að dvelja þar, sem þeir ekki geta notið sin sem vísindamenn; þess vegna mundu þeir fella sig illa við að dvelja

hjer, þar sem flest skilyrði fyrir vísindalegu lífi vanta, og heldur vera erlendis, þó þeir ættu við rýrari kost að búa. Við höfum átt ýmsa landa í Kaupm.höfn, sem heldur hafa kosið, að lifa við skort þar, til þess að geta orðið vísindunum að meira liði, heldur en að fara hingað til landsins, þótt lífvænleg kjör hafi verið í boði; jeg tek til dæmis Konráð Gíslason; hann átti kost á að fá embætti hjer í Reykjavík, en vildi ekki, vildi heldur vera í Kaupmannahöfn.

Þá skal jeg geta einnar ástæðu, sem þeir menn, er vilja stofnsetja háskóla hjer, bera fram máli sínu til stuðnings, og hún er sú, að Íslendingar við Kaupm.hafnar háskóla á þessum 5—7 ára tíma, sem þeir dvelja þar, inndrekki margar óhollar og óþjóðlegar skoðanir og lærdóma. Jeg fyrir mitt leyti er sannfærður um, að flestir af frumkvöðlum þjóðernisbaráttu vorrar, sem erlendis hafa verið, hafa í engu tilliti haft óhollari nje óþjóðlegri skoðanir fyrir landið en þeir, sem hjer hafa alið allan sinn; jeg nefni að eins Jón Sigurðsson; ekki verður það vist með sanni sagt, að sá maður hafi haft óholl áhrif á þjóðlíf Íslendinga, heldur var hann um langan aldur aðalforvígismaður frelsisbaráttu vorrar, þótt hann æli aldur sinn í Kaupmannahöfn. Jeg býst heldur ekki við, að forvígismaður háskólamálsins, h. þm. N.-Þing., vilji láta kalla sig óþjóðrækin, enda væri það ekki rjett, og hefur hann þó, eins og fleiri af forvígismönnum þjóðernis vors og tungu, stundað nám sitt í Kaupm.höfn.

En að því er sjerstaklega snertir *laganám* við háskólann í Kaupm.höfn, þá verð jeg að vera þeirrar skoðunar, að vjer ættum sem allra fyrst að fá þá kennslu inn í landið, því lagakennsla sú, sem íslenzkir lögfræðisnemendur fá við Hafnarháskóla, getur alls eigi fullnægt þeim kröfum, sem vjer hljótum sem Íslendingar að gjöra til þeirra manna, er ganga lögfræðisveginn; lagasetning vor hvílir á göml-

um, þjóðlegum grundvelli, sem við verðum að halda fast við og reyna að losa okkur undan þeim útlendu, óþjóðlegu áhrifum, sem erlend lagakennsla í fjarlægum landi með alsendis ólíkum staðhættum hlýtur að hafa á löggjöf vora. Við eigum frá fornum tímum gamla, stórmerka, þjóðlega löggjöf, byggða á fornum „kúltúr“; að henni álit jeg siðferðislega skyldu bæði þings og stjórnar að hlúa og stuðla að því af fremsta megni, að hún geti hið fyrsta fengið tækifæri til að eflast og þróast í sínum forna jarðvegi.

Jeg gleymdi að geta þess, viðvikjandi samskotunum til háskólasjóðsins, að þetta fje gæti allt eins komið að notum við lagaskóla, en vildu menn ekki leggja fje þetta til lagaskólans, þá væri hægt að setja það á vöxtu og láta það ávaxtast þangað til fólkestala á Íslandi væri orðin, við skulum segja 700,000 í stað 70,000, því þá gæti ef til vill komið til tals, að koma háskóla á stofn hjer á landi.

H. 6. kgk. þm. (P. B.) gat þess, að laun kennaranna við hinn fyrirhugaða lagaskóla væru af skornum skammti; þetta er aukaatriði, því ávallt er hægt að auka þau. Það er heldur ekki allskostar rjett, eins og þingmaðurinn gjörði, að líkja saman launum sýslumanna og launum kennaranna við hinn fyrirhugaða lagaskóla, því sýslumennirnir hafa óslitið starf árið í kring, en það mundu hinir ekki hafa. En að öðru leyti álit jeg, að ekki sje vert að gjöra launaatriðið að neinu kappsamáli, enda mun það ekki verða.

Hallgrímur Sveinsson: Þá er lagafrv. um stofnun lagaskóla hefur verið fyrir hjer í þingd. og jeg hef átt sæti hjer, hef jeg jafnan gefið því frv. atkv. mitt. Jeg get ekki neitað því, að hjer er um það að ræða, að bæta úr verulegri þörf. Þar sem vjer höfum fengið kennslustofnun hjer á landi handa guðfræðingum og sömuleiðis handa læknum, er ógnar eðlilegt og áframhaldandi af því, að vjer einnig fá-

um lögfræðingaskóla, og ef þeir skólar, sem þegar eru fengnir, koma að góðum notum, eru allar vonir til, að eins verði með lagaskóla.

H. flutningsm. hafa þegar fært svo mörg og góð rök fyrir frv. þessu, að eigi er þörf á fleirum. Þó að þetta frv. eða samskonar hafi áður átt allerfitt uppdráttar, getur mjer þó ekki sýnzt nein ástæða til að hörfa til baka fyrir því; um þetta frv. er þó ekki hægt að segja, að það muni sprengja ríkisheildina eða gjöra önnur spellvirki. Á móti því er í raun rjettri eigi hægt annað að færa en kostnað þann, sem það veldur, en sá kostnaður er alls ekki óviðráðanlegur, enda þótt hann væri áætlaður nokkru riflegri, en hjer er gjört í frv. og það ætti ekki að vera sterk ástæða fyrir stjórnina, til að synja því staðfestingar, úr því vjer biðjum um það, og erum fúsir til að leggja á oss þennan kostnað.

Krafan um lagaskóla virðist í alla staði rjett og eðlileg, en um fyrirkomulag hans geta að sjálfsgöðu verið nokkuð skiptar skoðanir. Í frv. þessu er ekki gengið neitt inn á hið nánara fyrirkomulag skólans, ekki settar ákvarðanir um tölu kennslugreina eða hve lengi nemendur skuli nota skólann o. s. frv., heldur er allt þesskonar falið ráðgjafanum til ákvörðunar í reglugjörð skólans. Þetta álit jeg kost við frv.; stjórnin getur síður verið á móti frv., þar sem það er lagt í vald ráðgjafans sjálfs, hvernig öllu skuli haga, og þannig er komizt hjá þeim vandkvæðum, sem annars kynnu á að verða, ef þess konar væri tekið upp í frv. sjálft, og ráðgjafinn gæti ekki fallizt á fyrirkomulagið.

Eins og h. 6. kgk. (P. B.) benti á, álit jeg einnig, að launin í frv. sjeu sett í lægsta lagi, en eins og bent hefur verið á, má laga þetta með ógnar einföldum ráðum. Jeg hygð jafnvel, að ástæða væri til, að hækka launin í frv. um 500 kr. Eins er jeg og hræddur um það, að 2

kennarar verði ekki nægilegir kennslukraptar fyrir skólann. Vjer vitum það, að greinar lögfræðinnar eru mjög margar, og þó stöku greinum kynni að verða sleppt í skóla þessum og kennslan nokkuð minnkun í sumum þeirra, þá má þó búast við, að nauðsynlegt muni þykja, að gefa einhvern smekk af þeim allflestum, en slíkt mundi að öllum líkum ofætlun fyrir að eins 2 kennara, einkum þar sem þessir kennarar væru máské nýbúnir að ljúka sjálfir námi sínu og hefðu ekki með tíma og æfing fest og fært út þekkingu sína í hinum ýmsu visindagreinum. Jeg er því hræddur um, að þessir kennslukraptar reyndust ónógir, en úr þessu mætti bæta bæta með aukakennslu. Það hefur jafnan vakað fyrir mjer, eins og fleirum, að æskilegt væri, að dómarnir í yfirdómnum hefðu á hendi nokkra kennslu við skólann; til þess gætu engir færari menn fengizt, og þótt þeir hafi mikilvægu embætti að gegna, get jeg ekki álitid það neitt annarlegt, að þeir taki þátt í þesskonar kennslustörfum, og líklegt er, að þeir mundu ekki ófúsir til að hafa þennan aukastarfa á hendi gegn hæfilegri borgun.

Þessa smáu agnúa á frv., sem jeg hef bent á, mun jeg þó ekki láta fæla mig frá að gefa því atkv. mitt, og sömuleiðis mun jeg verða með hverri þeirri breyt., er stungið er upp á að gjöra við það til bóta.

Það hefur nú við umræðurnar verið minnzt á háskóla í sambandi við þetta frv. Þá er þess háttar frv. var fyrir hjer í þingd. síðast, greiddi jeg atkv. móti því, af hinum sömu ástæðum, sem teknar hafa verið fram nú. Oss vantar svo fjölda-mörg skilyrði fyrir því, að hjer á landi geti þrífzt gagnlegur og viðunandi háskóli, og álit jeg því mjög heppilegt, að hjer er komið fram frv., er bæta á úr þörfum þeim, sem á eru, án þess þó að bera svo hátt nafn, að óhjákvæmilegt sje, að kafna muni undir nafni. Jeg skal ekkert um

það segja, hvort þetta land verði nokkurn tíma þess um komið, að geta átt sómasamlegan háskóla, en sá tími virðist ekki vera nálægur. Um hinn svonefnda háskólasjóð álit jeg ekki heyra til að tala hjer. Það má búast við, að þeir, sem að honum starfa, haldi því áfram, og það fje getur einhvern tíma koma að einhverju gagni, hvort sem það verður fyrir lagaskóla eða annað.

Flutningsmaður (Þorleifur Jónsson):

Jeg er þakklátur þeim h. þingdm., er talað hafa, fyrir undirtektir þeirra í þessu máli. Fá mótmæli hafa fram komið eða rjettara: engin mótmæli, því að það, sem bent hefur verið á sem athugavert, eru aukaatriði, sem laga má í hendi sinni, svo sem launaupphæð þá, sem sett er í frv. o. fl. þessu líkt. Jeg mun ekki gjöra þær launaupphæðir, sem settar eru í frv., að neinu kappsmáli, og er fús til, ef þess er óskað, að hækka þær. Jeg álit heldur ekkert því til fyrirstöðu, að ákveðinn sje styrkur til þeirra, er útskrifast af lagaskólanum, eins og nú á sjer stað með þá, er útskrifast af læknaskólanum.

H. 2. kgk. (H. Sv.) áleit, að kennslukraptar þeir, er frumv. gjörir ráð fyrir, mundu verða of litlir. En jeg skildi ekki af ræðu hans, hvort hann áleti nauðsynlegt, að í frv. þessu væri gjört ráð fyrir meiri kennslukröptum en þessum 2 kennurum. Jeg hygg, að þess muni ekki þurfa nú þegar; nægur tími sje til þess, þá er reynslan hefur sýnt þess þörf. En jeg er fyllilega á hans máli um það, að æskilegt væri, að dómendur yfirrjettarins hafi aukakennslu við skólann.

Hallgrímur Sveinsson: Til skýringar orðum mínum skal jeg taka fram, að jeg álit heppilegt, að í frv. væru kennararnir nefndir „fastir kennarar“, til þess að á það væri bent og gefið í skyn, að aukakennara mætti setja, og verð jeg að ætla, að þetta yrðu fremur meðmæli með frv. hjá stjórninni. Annars álit jeg mál þetta svo þýð-

ingarmikið, að líklegt er, að flutningsm. óski eptir, að nefnd sje skipuð til að íhuga það; tímans vegna virðist ekkert á móti því. Þá er þessari umr. er lokið, vil jeg gjöra það að minni uppást.

Hallgrímur Sveinsson stakk upp á, að þriggja manna nefnd væri kosin.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. með 9 atkv. og í hana kosnir:

Þorleifur Jónsson með 8 atkv.

L. E. Sveinbjörnsson — 7 —

Hallgrímur Sveinsson — 5 —

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar við Hvamstanga (C. 128); 1. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg hef áður í tveimur slíkum málum sem þessu staðið upp til þess að óska að fá skýringar um og ástæður fyrir löggildingum. Mjer finnst það all-einkennilegt, að á hverju þingi er hópur af höfnum löggiltur, en milli þinga ber ekkert á, að hópur risi upp af kauptúnunum á þessum nýlöggiltu stöðum. Jeg hygg, að nú þegar sje svo komið, að annar og þriðji hver fjörður og vik umhverfis landið sje löggilt orðið, án þess kaupstaður hafi stofnaður verið, nema á sárfáum þeirra; á mjög mörgum þeirra mun ekki einu sinni sjást skúr eða pakkhús, auk heldur þá íbúðarhús og verzlunarhús. Jeg vil ekki segja, að sómi þingsins sje hjer í veði, með þessum óprotlegu löggildingum á hverju þingi, en allnærri honum virðist mjer þegar höggvið. Á þessu þingi er þegar búið að samþ. nokkrar nýjar löggildingar og fleiri eru þó á ferðinni. Jeg hygg því, að full ástæða sje til, að heimtaðar sjeu gildar ástæður fyrir löggildingarþörf hvers staðar, sem enn á að bæta við. Annars eigi þingið að neita um löggildinguna. Jeg vil því nú fá að heyra úr einhverri átt ástæðurnar fyrir því, að þessi löggilding, sem hjer er um að ræða, sje nauðsynleg og muni koma að verulegu gagni.

Þorleifur Jónsson: Til svars því, sem

h. 2. kgk (H. Sv.) vildi fá upplýst, skal jeg leyfa mjer fyrst að benda til þess, hver aðalástæðan er til frumvarpa um löggilding hafna yfir höfuð. Hún er ávallt sú, að ljetta aðflutninga til þeirra byggðarlaga, sem liggja nærri höfnunum. Sama ástæða hefur einnig leitt til þess, að þetta frumv. er komið fram. Þau byggðarlög í Húnavatnssýslu, sem hjer eiga hlut að máli, eru Miðfjörður, Vesturhóp, Vatnsnes og Viðidalur, og hafa 68 menn úr þessum sveitum skrifað undir áskorun til þingsins um að löggilda verzlunarstað við Hvamstanga. Þeir hafa reynt að fá þann kaupmann, sem þeir verzla nú við, til að senda þangað skip með timbur og aðra þunga vöru, en ekki fengið það; hann hefur sagt, að hann gæti ekki sent skip að Hvamstanga vegna þess, að skip fengjust ekki vátryggð til hafnarinnar, meðan hún er ólöggilt. Hvað höfnina sjálfa snertir, þá hafa kunnugir menn sagt mjer bæði af eigin þekkingu og eptir skipsforingjanum á „Diönu“, sem rannsakaði þessa höfn, þegar hann var að mæla innsiglinguna á Borðeyri, að lega væri þar í bezta lagi. Þar er gott hlje fyrir norðanátt, sunnan við tangann. Foringinn á „Diönu“ hefur jafnvel sagt, að skip geti legið alstaðar austanvert á Miðfirði.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 9 samhlj. atkv.

Frv. til laga um breytingu á lögum 8. jan. 1886 um hluttöku safnaða í veitingu brauða (C. 129); 1. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Þetta frumv. er eitt af þeim, sem hægt er að segja að þrásækin sjeu á þingið. Menn ættu að mega álykta af því, að veruleg þörf væri á þeim breytingum, sem frumv. fer fram á. En það eru einatt aðrar ástæður en þörfin ein, sem valda því, að sömu frumv. koma hvað eptir annað inn fyrir þingið. Það er til dæmis hugsanlegt, að menn hafi sett sjer það fast í höfuðið að fá eitthvert mál fram, án þess að það virðist hafa mikla

þýðingu. Jeg skal nú ekki segja neitt um ástæðurnar til þess, að þetta frumv. er sótt svo fast. En hitt vil jeg láta í ljósi, að það frelsi, sem söfnuðir hafa nú til að ráða veitingu brauða, er að því sem mjer virðist svo riflegt, að menn mættu vel una við það sem er, og láta hin gildandi lög festast nokkuð betur, áður en farið væri fram á verulegar breytingar á þeim. Eptir því sem prestkosningarlögnum hefur verið beitt hingað til í framkvæmdinni, sje jeg ekki, að nauðsyn beri til þess enn sem komið er, að auka atkvæðisvald safnaðanna. En á ítrekun þessa frumv. þing eptir þing og á þingfundagjörðum út um landið sje eg, að óskirnar um breytingu eru talsvert almennar.

Það er nú að visu álitamál, hve mikið tillit beri að taka til slíkra almenningsóska, þar sem löggjafarvaldið getur ekki sjeð, að óskirnar sjeu á gildum rökum byggðar, en hvað mig snertir, verð jeg að segja, að mjer eru ekki svo föst í hendi þau afskipti biskupsins af brauðaveitingu, sem hann hefur eptir hinum gildandi lögum. Því þó hluttaka biskupsins í veitingavaldinu hafi ýmsa kosti, hefur hún einnig ýmsa ókosti. Væri söfnuðunum veitt ríðara frelsi í þessu máli, þá væri vandanum ljett af veitingavaldinu að sama skapi. En þó nú vandanum yrði þannig ljett af þeim, sem nú hafa hann á höndum, er annað mál, hvort sú ráðstöfun yrði til bóta. Mjer finnast, að minnsta kosti, að söfnuðir hafi ekki beitt kosningarrjetti sínum svo til þessa, yfir höfuð að tala, að það bendi á, að breytingar í þá átt, að auka hluttöku þeirra í brauðaveitingu, sjeu æskilegar. Menn kunna nú máské að segja, að full reynsla sje ekki fengin enn fyrir þessu, og er það að visu satt. En svo mikið er þó hægt að segja, að engar horfur eru á því enn, að breytingin reyndist heppileg. Söfnuðunum hafa ekki ætíð tekið kosningarnar sem bezt. Nöfn nokkurra merkra presta landsins, sem verið

hafa í kjöri, hafa staðið á skránni, eins og dauður bókstafur. Þessum mönnum hefur enginn gaumur verið gefinn af söfnuðunum. Þær orsakir, sem úrslitunum ráða, geta einatt verið aðrar en röleg yfirvegun á verðleikum prestanna. Kapp og æsingar innan safnaðanna geta stundum valdið mestu um það, hver kemst að. Og er það nú líklegt, að slíkar æsingar yrðu minni, ef velja væri um 10 eða fleiri, en þegar 2 eða 3 eru í kjöri? Jeg verð að álíta, að söfnuðirnir ættu hægra með að hitta það rjetta, þegar um fáa er að gjöra. Það er sjaldnast, að söfnuðirnir þekki nema fáa af þeim, sem sækja, og persónulegur kunnugleiki kjósenda á prestinum er optast einn nægur til þess að ákveða atkvæði þeirra, án þess að gefinn sje gaumur að sönnnum verðleikum jafnmikið og ætti að vera. Jeg held yfir höfuð, að hætturnar við kosningarheimild safnaða, sem jeg álit, að ekki hafi leynt sér í framkvæmd þeirra laga, sem nú gilda, mundu aukast stórum, ef frumv. þetta yrði samþykkt. — Það hefur verið föst skoðun veitingarvaldsins frá fyrri tíð, að eitt af þeim atriðum, sem takast ætti til greina við veitingu brauða, væri það, hve lengi presturinn hafi þjónað og með hverjum launum. En á síðari árum hefur verið tekið æ minna og minna tillit til þessa. Það hefur komið berlega fram við safnaðakosningarnar, að menn hafa ekki álitíð sig hafa neina lagalega eða siðferðislega skyldu til þess að bæta kjör fátækra, samvizkusamra presta með því að veita þeim betra brauð, þó þeir hafi lengi þjónað embættum með lágum launum. Þeirri sanngirniskröfu hefur alls ekki verið sinnt, að eldri prestar ættu að öðru jöfnu að ganga fyrir þeim yngri. Þvert á móti virðast ungir, óreyndir prestar opt hafa betri horfur til að ná kosningu safnaðanna, — og svo rjett sem það hefur verið, að hlynna að eldri sannarlega verðugum prestum, sem búið hafa við lítil

laun, svo ómögulegt er nú að stuðla til þess fyrir veitingavaldið.

Þetta eru nú þeir helztu annmarkar, sem jeg vil telja á nýjum lögum í þá átt, sem frumv. þetta gengur. En jeg skal þó jata, að í meðferð málsins bæði á síðasta þingi og á þessu þingi hefur verið leitast við að afnema ýmsa agnúa, sem jeg og fleiri h. þm. hafa bent á. Í þeirri mynd, sem það nú liggur fyrir, er það mikið aðgengilegra en það var fyrir 4 árum. Helztu breytingar til bóta, sem gjörðar hafa verið, eru þær, að söfnuðirnir eiga nú einungis að kjósa um þá presta, sem veitingarvaldið álitur hæfa, og að $\frac{2}{3}$ hluta atkvæða þurfi til þess að löglega sje kosið. Það hefur einnig verið talið til meðmæla, að veitingarvaldið hafi eptir frumv. álíka mikil áhrif á úrslitin, eins og áður, og skal jeg jata, að þessi áhrif eru ekki næsta mikil, eins og nú er, og að ekki er unnt eptir hinum gildandi lögum að koma neinum sjerstökum presti að, sem veitingarvaldið telur maklegan til að fá brauð, á móti ósk safnaðanna. En það er álitamál, hvort meira sje í varið, að mega kjósa frá óhæfan kandidat, eða að ráða því, hverjir komist í kjör; úr því verður reynslan að skera. Þó get jeg vel hugsað mjer, að veitingarvaldið muni kynoka sjer við að neyta frákosningarréttar þessa frumv., með því að merkja umsækjanda *óhæfun*, sem það samt vildi ógjarnan, að yrði kosinn, og sem það alls ekki mundi láta verða í kjöri, væri hægt að komast hjá því, eptir hinum gildandi prestkosningarlögum. Jeg álit og, að þessari heimild til þess að kjósa frá, bæri að beita með mikilli varfærni og alls ekki nema af knýjandi ástæðum. Það gæti ennfremur álitist meðmæli með frumv., að biskupi er gjört skylt að mæla með einhverjum til kosningar af þeim, sem í kjöri eru. En jeg er hræddur um, að harla lítið tillit yrði tekið til þessarar bendingar, ef hlutaðeigandi söfnuði væri á annað borð hughaldið einhverra hluta vegna að kjósa

annan umsækjanda. En eins og jeg tók fram áðan, geta æsingar og kapp ráðið mestu um það, hver mest fylgi hefur meðal kjósendanna.

Af öllu því, sem jeg hef sagt, verð jeg að álita, að frv. þetta miði ekki til bóta. En úr því, að þetta virðist vera kappsmál fyrir þjóðina, og allar líkur eru til, að því verði stöðugt haldið áfram, þangað til að frv. verður samþykkt af löggjafarvaldinu, þá er ef til vill, ekki til neins að halda aptur, og eins vænlegt að láta þessa lagabreytingu ná fram að ganga sem fyrst, til þess að spara tíma þingsins til annara mála, og til þess, að menn fái sem fyrst náð þessu kosningahnossi, sem þeim þykir svo mikið í varið.

Guttormur Vigfússon: H. 2. kgk. (H. Sv.) fór nokkrum orðum um frv. þetta og tel jeg það gleðilegt, að hann er því ekki nærri eins andvígur, eins og síðast, þegar þetta sama mál var til umræðu hjer í deildinni 1893.

H. þm. telur frv. þrásækið inn á þingið og skal jeg eigi neita því, að svo sje, en orsökina til þess er einmitt sú, að þjóðin í heild sinni álitur þetta nauðsynjamál, enda mun hafa verið minnst á það á flestum þingmálafundum.

Það er eitt atriði, sem jeg vildi minnst á í ræðu h. 2. kgk., því það stendur í nokkru sambandi við það, hvað frv. er þrásækið inn á þingið, en h. þm. kann ef til vill að virðast það undarlegt. Hann sagði í ræðu sinni, að ef frv. þetta yrði að lögum, yrði ómögulegt fyrir veitingarvaldið að hlynna að því, að eldri verðugir prestar, sem setið hefðu við lítil laun, gætu komist að betri brauðum, og skal jeg jata, að einmitt þetta atriði hefði átt að vera til þess að halda veitingunni að nokkru í höndum veitingarvaldsins, ef það hefði verið vel notað, en slíku hefur ekki ávallt verið að heilsa, þvert á móti hefur söfnuðunum opt þótt langt of lítið tillit tekið til verðleikanna, þar sem ungir prest-

ar og kandidatar hafa verið teknir fram yfir gamla presta og prófasta, sem söfnuðum hefur þótt sárt að missa og vissir hefðu verið að komast að brauði, hefðu þeir verið á lista. Til þessa eru nú bæði eldri og nýrri dæmi.

Þar sem h. þm. minntist á, að meiri hætta mundi, að óverðugir yrðu kosnir, ef frv. yrði að lögum, þá skal jeg ekki um það segja, en þá vil jeg geta þess, að sá einn verður kosinn er meiri hluti safnaðaðar gjörir sig ánægðan með og tel jeg það hinn mesta kost. En geti söfnuðurinn ekki komið sjer saman um að kjósa neinn, þá er líka rjett, að veitingarvaldið skipi prest, þann er það álitur hæfilegastan.

Jeg vona nú, að þar sem h. 2. kgk. eigi er þessu máli svo mjög andvigur, þá fái það fram að ganga rífrildisminna en síðast, þegar það var hjer fyrir þinginu.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 10 samhlj. atkv.

Nítjándi fundur, miðvikudag 24. júlí kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um breyting á 1. gr. í lögum 15. okt. 1875 um skipun læknishjæraðanna (C. 101 166); 2. umr.

Flutningsmaður (Jón Jónsson): Það er engin ástæða til þess, að jeg fari mörgum orðum um þetta frv., fyrst engin mótmæli hafa komið fram gegn því. Jeg ætla einungis að taka fram nokkur atriði viðvíkjandi breytingum þeim, er jeg hef gjört við frv.

1. breyt.till. er einungis fölginn í því, að hið fyrirhugaða læknishjærað er einkennt með tölu. Það kunna nú að vera deildar meiningar um, hvort vert sje að gjöra breyt. fyrir svo lítilvægt atriði, og jeg legg enga áherzlu á það, en mjer þætti samt viðkunnanlegra, að umdæmið hefði sjerstakt nafn, eins og önnur læknishjeruð. 2. breyt.till. er í samræmi við hina nýju (4.) grein, er jeg hef lagt til, að verði bætt

við frv., sem miðar til þess að tryggja það, að Seyðisfjörður fái betur launaðan lækni, þegar læknaskipti verða á Eski-firði; með því að hækka launin eru meiri líkur til þess, að duglegur læknir sæki um þetta hjærað, og að Seyðisfjörður fái jafngóða læknisþjónustu og aðrar aðalsóttvarnarstöðvar landsins. 3. breyt. er að eins gjörð til skýringar við 3. gr. frv. Hin nýja gr., sem jeg hef lagt til að verði bætt við frv., tekur með skýrum orðum fram launabreyting þá í 15. og 21. læknishjæraði, sem jeg álit æskilegt, að komist á við næstu læknaskipti í 15. læknishjæraði.

Jeg held að þeir, sem á annað borð eru því hlyntir, að Seyðisfjörður verði reglulegt læknisumdæmi, og að hann sje gjörður að aðalsóttvarnarstað á Austurlandi, og þar byggt sjúkrahús eða sóttvarnarhús, hljóti einnig að geta fallist á þessar breyt. Þær eru gjörðar til þess að skýlaust sje, að Seyðisfjörður eigi að vera aðalsóttvarnarstöð, í stað Eskifjarðar. Jeg hef tekið fram áður, að á Seyðisfirði er aðalhættan fyrir útbreiðslu hættulegra og næmra drepsótta frá útlöndum og þar á á því einnig að vera aðalsóttvarnarstaður á Austurlandi. Þetta getur aptur því að eins orðið framkvæmt, að þar sje fastur læknir, sem boðin eru svo góð kjör, sem geta álitizt eptirsóknarverð fyrir dugandis lækni. Jeg ætla svo ekki að fjölýrða meir um þetta mál, nema því að eins, að mótmælum sje hreyft gegn því.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg hefði kunnað fullt svo vel við, að tekið hefði verið fram í frv., hvenær þessar nýju ákvarðanir ættu að koma í gildi. Seyðisfjörður er nú sem stendur aukalæknishjærað. Læknirinn þar hefur sjerstakan styrk af landsjóði, og yrði því töluverð breyting gjörð, ef frv. næði að verða lög. Mjer virðist því vera ástæða til að fresta framkvæmdinni á ákvæðum frv. eða binda hana við læknaskipti á Seyðisfirði. H.

flutningsm. hefur gjört tilraun til þess að endurbæta frv., en ekki í þessa átt. Þar á móti hefur hann lagt til, að laun læknisins í 15. læknishjæði sjeu rýrð að töluverðum mun. Jeg sje nú enga ástæðu til þeirrar ráðstöfunar. Mjer hefði fundizt eðlilegast, að aukalæknirinn á Seyðisfirði hefði haldið þeim launum, sem hann hefur nú, og að breyting á því hefði ekki verið gjörð fyrir en við læknaskipti þar. En hvort sem menn nú hefðu viljað hækka læknislaunin á Seyðisfirði eða láta þau standa í stað, get jeg ómögulega sjeð, hvers vegna það þyrfti að hafa í för með sjer, að laun Eskifjarðarlæknisins yrðu lækkuð. Fólkinu fjölgar mikið á öllum þessum Austurlandsfjörðum, og því þarf dugandislækni eins á Eskifirði, eins og annarsstaðar. Jeg álit, að menn megj ekki vera allt of varkárir í því, að verja landsfje til að launa þarfa embættismenn, og jeg sje ekki, að það sje neitt sjálfsagt, að lækka hjá einum, þó hækkað sje hjá hinum. Það er hjer sem endrarnær gott að lofa svo einn, að menn lasti ei annan. H. flutningsm. (J. J.) tók það rjettilega fram, að Seyðisfjörður er nú orðinn fjölmennur, en þá er þess líka að gæta, að aukatekjur læknis þar verða meiri en á Eskifirði. Yfirhöfuð hafa kaupstaðalæknar jafnan að þessu leyti beztu kjörin; það er meiri aðsókn og ljettara að þjóna en í hverfum fiskipörpum og sveitabyggðum. Jeg tel því vafasamt, hvort nokkra nauðsyn beri til þess að hækka læknislaunin á Seyðisfirði, en samt mun jeg ekki verða á móti því, að svo verði gjört, fyrir mitt leyti. Þar á móti get jeg ekki verið með því, að læknislaunin í 15. læknishjæði sjeu lækkuð, og ennfremur legg jeg til, að laun Seyðisfjarðarlæknisins verði ekki hækkuð, fyrir en læknaskipti verða þar.

Flutningsmaður (Jón Jónsson): Jeg finn ekki ástæðu til að taka til greina við frv. þetta breytingar þær, er h. 2. kgk. (H. Sv.) óskar eptir, að gjörðar sjeu um,

að til sje tekið í því, hvenær þessi lög skuli öðlast gildi.

Min meining er sú, eins og jeg hef áður tekið fram, að þetta hjæð, sem nú er að eins aukalæknishjæð, verði gjört að föstu læknishjæði, svo að ástæða sje að búast við, að betri læknir faist í það heldur en ef það væri framvegis aukalæknishjæð. Jeg vil því ekki binda þessa breytingu því skilyrði, að lögin öðlist ekki gildi fyrir, en sá aukalæknir, sem þar er nú, flytti þaðan.

H. sami þm. talaði einnig um, að ekki væri rjett að lækka laun hjæðslæknisins á Eskifirði, þótt þessi breyting yrði gjörð á Seyðisfirði. Til svars upp á það vil jeg vísa til þess, sem jeg hef áður sagt um nauðsyn þá, sem á því er, sakir mannfjölda og straums útlendinga, að á Seyðisfirði sitji góður læknir; en jeg vil bæta því við, að hjer er eigi að tala um neina höfuðbreyting á læknaskipuninni og fyrir því er haldið þeirri aðalreglu, að þeir læknar, sem sitja á þeim stöðum, þar sem sóttvarnir eiga að vera, skuli hafa þau laun, 1900 kr., sem gjört er ráð fyrir í læknaskipunarlögunum. Ef farið væri að breyta þeim lögum mundi máské virðast ástæða til, að hafa sóttvarnir á fleirum stöðum, en nú er ákveðið í lögum, en meðan sú breyting er ekki gjörð í öðrum fjórðungum landsins sýnist mjer ekki ástæða til, að hafa 2 sóttvarnarstaði á Austfjörðum, bæði Seyðisfjörð og Eskifjörð; og ætti þeim að fjölga á annað borð mundi eigi síður ástæða til að taka Vopnafjörð með en Eskifjörð, því að þar er einnig allmikil aðsókn af útlendingum, einkum á sumrin. Það er því ekki meining mín, að rýra í nokkurn máta læknisumdæmi Eskifjarðar, heldur hitt, að læknirinn haldi sínum hjæðslæknislaunum, en að staður sóttvarnanna sje fluttur til Seyðisfjarðar og þar með launaupphæð sú, sem við það er bundin. Hjæðslækni á Eskifirði verð jeg að álíta, eptir að sóttvarnarstaðurinn

er fluttur, jafnsæmdan af 1500 kr. launum sem aðra hjæraðslækna, — því þess ber að gæta, að þeir einu lækna, sem skyldir eru eftir læknaðlögum að búa í kaupstað, eru þeir, sem hafa 1900 kr. laun, og við það eru launin miðuð.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg hygg, að við h. flutningsm. (J. J.) sjeum alveg samdóma um hjæraðslæknisumdæmi Seyðisfjarðar. En hvaða gagn er að því, að búa til lög, sem þessi, meðan sá læknir, sem nú er á Seyðisfirði, hefur á hendi þennan starfa. Ætli hann verði ekki, þrátt fyrir þessi lög, alveg sami maðurinn, hvorki verri nje betri læknir, hvort sem honum er launað með 1000 kr., 1500 kr. eða jafnvel 1900 kr.

Flutningsmaður (Jón Jónsson): Jeg vil leyfa mjer að beina þeirri spurningu til hæstv. landsh., út af orðum h. 2. kgk., hvort embætti þessu eigi mundi verða slegið upp til umsóknar, ef það yrði gjört að föstu læknisumdæmi með 1900 kr. launum.

Landshöfðingi: Jeg get fljótlega svarað þessari spurningu að minnsta kosti frá minnu brjósti. Jeg get ekki skoðað aukalæknishjeruðin sem embætti, heldur að eins starfsvæði fyrir þá menn, er fengið hafa „veniam practicandi“, þá er þeir sækja um þann styrk, er bundinn er því skilyrði, að þeir setjist að á vissum stað, og að þeir geti notið styrks þessa, meðan þeir halda þar kyrru fyrir og hann er ekki numinn burtu. Verði einhverjar breytingar gjörðar á styrkveitingunni eða eins og hjer liggur fyrir: búið til á þeim stað, sem aukalæknir er fyrir, fast hjæraðslæknisumdæmi, hjæraðslæknisembætti, álit jeg að sá aukalæknir, sem þar kynni að vera, verði að sætta sig við, að aukalæknistyrknum er kippt burtu og að hann hafi svo eigi meiri rjett en aðrir umsækendur um embættið til að fá það. Ef þetta frv. nær fram að ganga verður að sjálfsögðu þessu embætti, er veitt verður af konungi,

slegið upp, eins og öðrum föstum embættum. Það er auðvitað nokkuð hart fyrir hvern þann aukalækni, er fyrir því verður, að styrkurinn er numiun burtu, en sjer hver aukalæknir verður að vera við því búinn, með því að ekki er nokkurn tíma hægt að reiða sig á, að styrkurinn sje veittur nema til nokkurra náttu, eins og orðtakið hljóðar. Löggjafarvaldið getur hvenær sem því sýnist fellt burtu styrk þann, er aukalæknirinn nýtur af landsjóði.

ATKVÆÐAGR.: 1. breytt.till. (C. 166) samþ. með 8 atkv.; 1. gr. þannig breytt samþ. með 10 atkv.; 2. breytt.till. (C. 166) samþ. með 8 atkv.; 2. gr. þannig breytt samþ. með 8 atkv.; 3. breytt.till. (C. 166) samþ. með 10 atkv.; 3. gr. þannig breytt samþ. með 10 atkv.; 4. breytt.till. (C. 166) samþ. með 7:4 atkv. að viðhöfðu nafnakalli og sögðu:

já:

nei:

Jón A. Hjaltalín, Hallgr. Sveinsson,
Jón Jakobsson, Kristján Jónsson,
Guttormur Vigfússon, L. E. Sveinbjörnsson,
Jón Jónsson, Þorkell Bjarnason,
Sigurður Jensson,
Sigurður Stefánsson,
Þorleifur Jónsson.

4. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.
Frv. vísað til 3. umr. með 10 atkv.

Frv. til laga um breyting á gjöldum þeim. sem hvíla á jafnaðarsjóðunum (C. 158); 3 umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 8 atkv., og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frv. til laga um undirbúning verðlagsskráa (C. 74, 144); frh. 1. umr.

Framsögumaður (Þorkell Bjarnason): Eins og nefndarálitid ber með sjer, hefur nefndin ekki vikið frá grundvelli lfrv. í tillögum sínum. Breytingar þær, er nefndin stingur upp á raska ekkert grundvelli þess, heldur er að eins með breytt.till.

nefndarinnar byggt á þeim grundvelli er áður er lagður og haldið er í frv. Breytingarnar eru ekki margar og flestar þeirra eru að eins til skýringar. Við þessa umr. álit jeg ekki við eiga að tala um þær nákvæmlega og heldur ekki um frv. sjálft, nema ef einhver mótmæli komi fram. Jeg vil að eins óska, að frv. gangi til 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 9 atkv.

Frv. til laga um kjörgengi kvenna (C. 151); 1. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Frv. þetta er eigi nýr gestur hjer á þingi, það hefur áður komið fram, og er nú alveg eins orðað og fyrri. Jeg hef áður leyft mjer að gjöra athugasemdir við 2 orð, sem finnast í frv., sem sje „á safnaðarfundum“; jeg hef beðizt skýringar á þessum orðum hjá mörgum, en ekki fengið. Í frv. stendur, að konur skuli hafa kjörgengi í „hreppsnefnd . . . og á safnaðarfundum“, en hvers vegna stendur ekki, hvað á að gjöra á þessum safnaðarfundum. Ef ætlazt er til að konur hafi kjörgengi bæði til sóknarnefnda og sveitarstjórnar, vegna hvers er það þá ekki tekið fram? Jeg hef vilj. að fá breyting á þessu, en ekki orðið ágengt. Jeg ætla mjer ekki að fara langt út í þetta mál nú við 1. umr., en skal að eins geta þess, að tíðrætt hefur orðið um það, hvort konur alvarlega óskuðu eptir að frv. þetta yrði gjört að lögum, því rjettindum þeim, sem þær öðluðust með frv. þessu, fylgdu einnig miklar skyldur. Það kann að vera efa bundið, hver vilji kvenna hefur verið í þessu efni, en öðruvísi kann að virðast nú, þar sem jeg veit til, að fyrir þinginu liggja skjöl með undirskriptum margra kvenna, þar sem þær láta í ljósi vilja sinn til að takast á hendur þær skyldur, er af frumv. þessu mundu leiða.

Þó jeg hljóti að efast um hina praktisku þýðingu þessa frv., þá virðist mjer

það þó all-álitlegt og girnilegt til fróðleiks; ef til vill er það líka meinlaust, en að hvaða gagni það muni koma, vil jeg ekki leiða neinum getum um.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 8 samhlj. atkv.

Till. til þingsál. um hinar opinberu auglýsingar (C. 110); ein umr.

Sigurður Stefánsson: Jeg leyfi mjer að taka till. aptur.

Till. til þingsál. um millipínganefnd í fátækramálum (C. 116); ein umr.

Sigurður Jensson: Jeg er því meðmæltur, að þessi till. verði samþ. og að slík nefnd, sem hjer ræðir um, verði skipuð. Að vísu hlýtur það að hafa nokkurn kostnað í för með sjer, en hann verður þó ekki svo stórkostlegur, að ekki sje tilvinnandi, þegar um það er að ræða, að ihuga og endurskoða sveitarstjórnar- og fátækralöggjöf vora, sem er svo mikilsvarðandi og snertir svo mjög efnahag almennings. Það hefur líka mikinn kostnað í för með sjer, að ræða hjer á hverju þingi ýms frv. um þessi efni, eins og gjört hefur verið á undanförunum þingum, sem svo stundum eptir langar umr. hafa verið felld. Stundum hafa þau aptur á móti komizt í gegn og verið samþ., en hafa þá verið svo úr garði gjörð, að þau hafa að eins villt og ruglað þá, sem hafa staðið fyrir fátækra- og sveitarstjórnarmálum og átt að beita lögunum, þar sem þetta hafa verið einlægar breytingar á breytingum laga. Mjer þætti því heppilegt, ef öll þessi löggjöf væri tekin fyrir í einu lagi og yfirveguð vel. Jeg játa, að það gæti farið svo, að kosning til þessarar nefndar mistækist fyrir landstjórninni, því mikill vandi er að finna vel hæfa menn til þess starfa; líka væri ekki ómögulegt eða óhugsandi, að niðurstaða sú, er nefndin kæmist að, ekki næði samþykki þingsins 1897, en jafnvel þó svo færi, þá væri

það þó unnið við nefndarskipunina, að málið yrði almennt íhugað, rætt um það út um landið og ritað um það í blöðunum. Jafnvel þó árangurinn af endurskoðuninni kæmi ekki í ljós, fyr en að mörgum árum liðnum, þá segi jeg fyrir mig, að jeg álit það betra, að verja mörgum árum til þess að búa til ein lög, ef þau verða þá góð og rjettlát, þegar þau koma, en að gefa út mörg lög á einu ári, sem eru svo, að fáir skilja þau, og engum dettur í hug að hlýða þeim og lifa eptir þeim.

Margir segja, að fátækra- og sveitarstjórnarlöggjöf vor sje góð og rjettlát og megí vel vera, eins og hún er; það, sem vanti, sje, að framfylgja henni á rjettan hátt. Jeg skal játa, að í fyrstunni var löggjöf þessi fremur vel hugsuð, en nú er búið að káka við hana og gjöra svo margar breytingar, sem hljóta að hafa áhrif á þessa löggjöf og raska grundvelli hennar. Til þess að nefna dæmi, þá skal jeg nefna lausamennskulögin, sem næstum algjörlega afnámu vistarskylduna. Það er mín skoðun, að þá hafi ekki verið tekið nægilegt tillit til þess, að vistarskylda einstaklingsins stendur í nánu sambandi við framfærsluskyldu sveitarfélagsins. Meðan lögin skylduðu menn til að vera í vist, þá var það mjög eðlilegt að tala um, að einstaklingurinn ynni sjer sveit, því að þegar einhver var búinn að vinna sem hjú 10 ár eða lengur í sömu sveit, þá var það ekki nema rjett og sanngjarnt, að hann hefði framfæri sitt af þeirri sveit, þegar hann gat ekki unnið fyrir sjer sjálfur lengur. En það álit jeg þar á móti mjög ósanngjarnt, að bændur skuli skyldir til að framfæra menn, er aldrei hafa unnið eitt ærlegt handarvik í sveitarfélaginu, eins og nú getur svo opt komið fyrir, síðan lausamannalögin öðluðust gildi. Jeg þekki t. d. sveit, þar sem á hverju vori fer hópur af vinnandi fólki burt úr sveitinni, undir eins og vinnutími byrjar,

Alpt. 1895. A.

til þess að leita atvinnu á sjónum eða við sjóinn, og koma svo ekki aptur fyr en á haustin. Bændur liða mikinn skaða við þetta, því þeir eru í vandræðum með vinnukraft, en þeir geta ekki boðið svo hátt kaup fyrir allan tímann, eins og borgað er við sjóinn. Þegar vel árar og þegar vel gengur, þurfa bændur að visu ekki að leggja þessum lausamönnum til styrk, en þegar atvinnan bregzt þessu lausafólki, eða þegar það kemst í einhver vandræði, þá verða bændurnir að sjá fyrir því, og það verður sveitunum til þyngsla, sem þó aldrei hafa haft neitt gagn af vinnu þess. Þetta þykir mjer mjög ósanngjarnt. Jeg tek þetta sem dæmi upp á, að engin vanþörf er á að lagfæra og rannsaka þau áhrif, sem síðari tímabreytingar hafa haft á fátækralöggjöfina.

Jeg vil því leyfa mjer að mæla með því að nefnd þessi verði samþ. og finnst mjer ekki sjáandi eptir nokkrum hundruðum króna, ef með því fæst íhugað og rannsakað mál, sem einna mest áhrif hefur á efnahag manna. Jeg ímynda mjer, að allir sjeu samdóma um, að ómagaþyngslin sjeu sá þyngsti skattur, sem á landsmönnum hvílir.

Landshöfðingi: Jeg vil geta þess, að þar sem þetta mál er all-þýðingarmikið, hefði ef til vill verið ákjósanlegra, að það hefði verið rætt í tveimur umr. en í einni. Till. fer fram á, að sett sje millípinganefnd til að íhuga og rannsaka fátækra- og sveitarstjórnarlöggjöf landsins, og er það mikill starfi fyrir 3 menn. Þessir 3 menn hljóta að vera sjerstaklega vel valdir, ef þeir eiga að geta íhugað málið rækilega og samið frv., sem geti orðið lagt fyrir þingið 1897.

Það eitt er víst, að jeg get ekki verið h. þm. Barðstr. (S. J.) samdóma um, að nefnd þessi muni verða ódýr, hún mundi þvert á móti verða mjög dýr, hún mundi þurfa að starfa marga mánuði á árinu 1896, og ekki vist, að hún lyki starfa

12 (19. ágúst)

sinum á því ári, ef starf hennar á að koma að nokkru gagni. Ef nefndin að eins tinir saman öll nágildandi lög um þetta mál og býr til nokkurs konar laga-bálg úr þeim, á líkan hátt og gjört er í lagasafninu, þá tel jeg starf hennar gagnslítið, heldur verður hún nákvæmlega að ihuga öll sveitarstjórnar- og fátækra-málefni, og búa til nýtt frv. um það yfir-gripsmikla efni, er hún geti lagt fyrir þingið. Skattanevndin, sem sett var 1875, hafði eigi eins stórt mál til meðferðar, og kostaði hún þó allt að 3000 kr.

H. þm. Barðstr. álitur, að sá kostnaður, sem nefndin hefði í för með sjer, mundi vinnast upp við það, að minna muni verða á eptir um smáfrv um sveita- og fátækramálefni, sem mörg eru felld eptir langar umr. á þingi, en jeg furða mig á, að nokkur, sem þekkir til okkar „parlamentariska“ lífs, skuli vera svo „naiv“, að halda, að eigi mundu koma fram frumvörp til breytinga þegar á næsta þingi, enda þótt svo færi, að nefndin byggji til frv., sem næði samþykki þingsins. Við höfum þess mörg dæmi. Eigi alls fyrir löngu voru á þingi samþ. lög viðvíkjandi verzlun, er gjöra skyldi löggildingar á kaupúnum óþarfar framvegis, en flestum mun kunnugt, að löggildingar hafa aldrei staðið í meiri blóma, en eptir að þau lög komu út.

Jeg er h. þm. Barðstr. samþykkur í því, að val þessara þriggja manna geti auðveldlega misheppnast. Landstjórninni er ekki svo kunnugt um hæfilegleika manna til að búa til lög um fátækra- og sveitarmál að nokkrar líkur sjeu til, að hún einmitt geti hitt á þá, er heppilegast væru til þess fallnir. Stjórnin þekkir helzt embættismenn og alþingismenn, en það er þó víst ekki meiningin, að þessi nefnd sje tekin eingöngu úr þeirra flokkum.

Við allt þetta bætist, að skoðanir manna á þessum málum munu mjög skiptar, og má kalla einstakt, ef þessi þriggja manna nefnd gæti orðið á eitt sátt, en

þó öllu einstaklegra, ef álit nefndarinnar fyndi náð fyrir augliti þingsins.

Fyrir mitt leyti er jeg þeirrar skoðunar, eins og líka hefur komið fram í h. Nd., að það sje ekki lögunum að kenna, þótt fátækra- og sveitastjórnarmál sjeu í ólagi, heldur hinu, hvernig lögunum er beitt. Það hafa á síðari árum verið sam-in ýms ný lög um þessi mál, og væri að minni hyggju hollara að biða þess tíma, að sjá megi, hver árangur verði af þeim, og þá fyrst breyta, þegar útsjeð væri um, að þessi nýju lög muni ekki hafa tilætl-aðan árangur.

Jón Jónsson: Hæstv. landsh. hefur tekið mest af því fram, er jeg vildi sagt hafa.

Jeg er ennþá þeirrar sömu skoðunar og 1891, þegar mál þetta var til umr. í Nd.; jeg álit það ekki svara kostnaði, að setja millipinganevnd í þetta mál. Það er vissulega sátt, sem tekið hefur verið fram, að fátækralöggjöf sú, er vjer höfum nú, átti ekki einungis við þann tíma, þegar hún var sam-in, heldur einnig við þann tíma, sem nú er, ef henni er rjett beitt. Það eru mjög fáar breytingar við þessa löggjöf, sem komið hafa fram frá þingi og þjóð. Sama er að segja um sveitarstjórnarlöggjöf vora, þó bæði jeg og aðrir mundu kjósa, að ýmislegt í henni væri óðruvísi en nú er; þó hafa breyt. þær á sveitarstjórnarlögunum, er komið hafa fram á þingi, sjaldan haft fylgi þingsins, ef þær hafa verið nokkuð verulegar. Það mun því óhætt að segja, að það sje ekki eindreginn vilji þingsins eða þjóðarinnar, að fá breytingar á þessum tveimur atriðum í löggjöf vorri, og meðan það er ekki, álit jeg ekki ástæðu til að setja millipinganevnd í þessum málum, er hlýtur að verða mjög kostnaðarsöm. Það mun og vandkosið í þessa nefnd, því fáir hafa ritað um þessi mál, hvorki í blöðum nje annarsstaðar, og þannig sýnt áhuga sinn á þeim, og það er því mjög erfitt fyrir land-

stjórnina að gizka á, hverjir hafi vandlegast um þau hugsað.

Viðvíkjandi því, að h. þm. Barðstr. (S. J.) kvað nefndina mundu verða til þess, að ekki mundi eins mikið um smáfrv. á þinginu um þessi mál, eptir að búið væri að endurskoða löggjöfina um þau, þá vil jeg bæta því við það, sem hæstv. landsh. sagði, að millíþinganevnd var á sínum tíma skipuð í einu máli, málinu um skipun prestakalla, og síðan hafa jafnt og þjett streymt inn á þingið frv. um breyt. á þeim lögum. Jeg vil því leyfa mjer að mæla á móti, að þessi nefnd verði skipuð, og vona, að hin h. þingd. fallist eindregið á það.

Sigurður Jensson: Jeg skildi svo hæstv. landsh., að hann í sjálfu sjer teldi það gott, að nefnd væri skipuð (*Landsh.:* „So!“). Svo skildi jeg það (*Landsh.:* „Ekki sagt eitt orð í þá átt!“). Jæja, þá hef jeg miskeylið hann, en jeg er samt sem áður á því, að það væri heppilegt, að nefnd væri skipuð og mjer vex alls ekki í augum, þó það væri t. d. 3000 kr. kostnaður, sem skipun þessarar nefndar hefði í för með sjer; jeg álit það ekkert fráfallandi, þó kostnaðurinn verði nokkur þúsund krónur. Eins finnst mjer það ekki rjett, að hætta við að ihuga nokkuð mál, þó álita meg, að erfðleikar sjeu á, að komast að rjettri niðurstöðu í því, og því heldur ekki rjett, að hætta nú við að ihuga fátækralöggjöfina, af þeirri ástæðu, að skoðanir manna á henni eru sundurleitar og skiptar, og jafnvel þó svo fari, að nefndin ekki geti komið fram með svo vaxið frv., að það finni náð fyrir augum þingsins 1897, þá álit jeg alls ekki, að þeim peningum sje eytt til einkis, sem ganga til undirbúnins þessa máls.

H. þm. N.-Múl. (J. J.) benti á, að lög um skipun prestakalla hafi hvað eptir annað komið inn á þing, þrátt fyrir það, þó millíþinganevnd hafi verið sett í því máli; en ef ávallt á að brúka það sem grýlu, að prestakallamálið varð ekki svo útklað,

að það gæti staðið alveg óbreytt um aldur og æfi, þá hlýtur það að leiða til þess, að menn aldrei þori að skipa millíþinganevnd frammar, til að ihuga nokkurt mál. Það ætti þá eptir því ekki að vera til neins að ihuga neitt mál, því að einlægt má búast við því, að ekki verði unnt að komast að þeirri niðurstöðu, er einlægt geti haldizt óbreytt og óhöggð. Jeg tek það upp aptur, mjer vex kostnaðurinn alls ekki í augum, en álit vel tilvinnandi, að eyða nokkru fje til að ihuga þessa löggjöf, hvort sem svo málið á þinginu 1897 fær framgang eða ekki.

ATKVÆÐAGR.: Till. felld með 9 : 1 atkv.

Tuttugasti fundur, fimmtudag 25. júlí, kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um aðgreining holdsveikra frá öðrum mönnum (C. 152) 1. umr.

Sigurður Stefánsson: Þetta frv. kemur hingað frá h. Nd., en þess ber að gæta, að, eins og h. þingdm. er kunnugt, kom það upphaflega frá stjórninni og stóð í sambandi við annað frv. um að byggja spítala handa holdsveikum mönnum, er felld hefur verið í Nd. Þetta frv., sem hjer liggur fyrir, hefur mörg ákvæði inni að halda, sem eru töluvert athugasverð; finnst mjer því varlegast, að taka þau til vandlegrar ihugunar, sjerstaklega þar sem hugsanlegt væri, að menn við þá ihugun kæmust að þeirri niðurstöðu, að sum þessi ákvæði væru miður heppileg. Vil jeg því leyfa mjer að stinga upp á, að kosin sje þriggja manna nefnd.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. í e. hlj. og í hana kosnir:

Sigurður Stefánsson með 10 atkv.

Sigurður Jensson — 6 —

Þorkell Bjarnason — 6 —

Frv. til laga um varnir gegn útbreiðslu næmra sjúkdóma (C. 160); 1. umr.

Jón Jónsson: Mjer finnst mál þetta vera svo mikilsvert og margbrotið, að full þörf sje á að setja nefnd í það; vil jeg því leyfa mjer að stinga upp á 3 manna nefnd.

ATKVÆÐAGR.: Nefndin samþ. í e. hlj. og í hana kosnir:

Jón A. Hjaltalín með 8 atkv.

Jón Jónsson með 8 atkv.

Jón Jakobsson með 6 atkv.

Frv. til laga um samþykktir til hindrunar skemmdum af vatnaágangi (C. 105); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 7 samhlj. atkv. og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar við Hvammstanga (C. 128); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Meginmál frv. samþ. með 8 atkv. Fyrirsögn frv. samþ. án atkvæðagr. Málinu vísað til 3. umr. með 8 samhlj. atkv.

Frv. til laga um breyting á lögum 8. jan. 1886 um hluttöku safnaða í veitingu brauða (C. 129, 173, 184); 2 umr.

Hallgrímur Sveinsson: Af því jeg hef komið fram með breyttill. við frv. þetta, finn jeg mjer skylt að mæla nokkur orð til að rökstyðja þessa breyttill.

Eins og sjá má, fer ákvæði eitt í frv. þessu nokkuð lengra en líkt ákvæði í samkynja frv., er hafa verið fyrir þinginu áður, það sem sje, að biskup skuli halda eptir umsóknarbrjefum kandidata þeirra og aðstoðarpresta, er hann álitur óhæfa til að takast prestsembætti á hendur. Það er að eins lögð sú skylda á ruðningsvaldið að halda eptir umsóknarbrjefum óháðra manna, og að eins þegar það eru kandidatar eða aðstoðarprestar. Það litur út fyrir að þeir, er búið hafa til þetta frv., hafi gjört ráð fyrir að alls óhæfir menn gætu aldrei setið í prestsembættum, eða

ef þeir fyndust, að þeim hefði þá verið vikið í burtu. Mjer virðist, að þannig lagað ákvæði um ruðningsvald biskups sje of þröngt og kysi því heldur að ákveðið væri, að hann hefði vald til að halda eptir brjefum þeirra umsækenda, er hann álitur óhæfa til embættis, því vel gæti hugsast að komið væri í ljós, að maður, sem frá byrjun alls eigi var óhæfur til prestskapar, væri nú orðinn lítt hæfur til þess, að standa í prestsstöðu án þess þó hægt væri að gjöra ráðstöfun til þess að vikja honum í burtu. Auk þess álit jeg nauðsynlegt, að biskup hafi vald til að úrskilja þá, sem eru miður hæfir til að þjóna því embætti, sem um væri sótt. Það þyrfti alls eigi að vera, að þeir væru óhæfir til að hafa prestsstöðu á hendi — þeir hefðu máské sína galla, eins og aðrir — en væru þar á móti miður hæfir til að þjóna því embætti, sem þeir sæktu um; það væri ef til vill vandasamt og fjölmennt prestakall, eins og opt á sjer stað í kaupstöðum, og ekki allra færi að þjóna því, svo að í fullu lagi væri. Það gæti hæglega farið svo, að maður, sem væri miður hæfur til að þjóna þannig löguðu prestakalli, hefði talsverðan byr hjá kjósendum og álit jeg því æskilegt, að biskup hefði vald til að hafna honum í þessu tilfelli. Menn kunna að segja, að ekki væri hætt við, að slíkur maður næði kosningu safnaðarins, en eigi er að treysta því, þar eð vel hugsandi er, að hann væri kunnugur eða tengdur málsmetandi mönnum í prestakallinu, er gætu komið því til leiðar, að hann yrði kosinn en það er þetta, sem jeg vil girða fyrir með breyttill. minni.

Verið getur, að h. þdm. ekki skilji vel, hvað jeg á við, þegar jeg tala um miður hæfa menn; jeg gæti, ef jeg vildi, skýrt hvað jeg á við og bent á nöfn máli mínu til sönnunar, en það vil jeg ekki og vona að h. þd. þrátt fyrir það sjái, að þessi breyttill. mín er til bóta. Jeg skal svo að endingu bæta því við, að ef þessi breyt-

till mín verður samþ., mun jeg gefa frv. atkv. mitt, annars ekki.

Þorkell Bjarnason: H. 2. kgk. (H. Sv.) tók það fram við 1. umr. þessa máls, að það hefði sýnt sig, síðan söfnuðir fengu í hendur kosningarrjett, að minna tillit hefði verið tekið til verðleika eldri presta, þar sem yngri menn opt hafi verið valdir en eldri prestum hafnað. Þetta er í alla staði rjett, reynslan hefur sýnt að svona hefur það gengið. En þrátt fyrir það finn jeg ekki ástæðu til að hallmæla söfnuðunum. Það er í alla staði eðlilegt, að söfnuðirnir fari eptir því sem þeir álita best og hagkvæmlegast fyrir sig. Eldri presturinn fellir af, en sá yngri, sem á lífsbrautina fyrir framan sig stendur til bóta, og því eðlilegt, að hann opt verði blutskarpari við kosninguna; en það álit jeg illa farið, að þeim sje hafnað, sem með heiðri hafa borið hita og þunga dagsins, og af þessari ástæðu vildi jeg helst óska, að skipun brauðanna væri í höndum veitingarvaldsins. Það hefur augu sín út um allt land; því er best kunnugt um presta landsins, þekkir bæði þarfir þeirra og hvernig þeir standa í stöðu sinni, og af þeirri ástæðu getur það skipað brauðin eptir verðleikum. Að vísu hefur það komið fyrir, og það fleirum sinnum, að veitingarvaldið hefur tekið unga menn fram yfir gamla, og hefur það opt valdið óánægju; óánægja sú hefur að vísu optast verið í lágmælum, en hún hefir og komist í hámmæli. Hún hefur jafnvel komið fram í blöðunum bæði í bundnu og óbundnu máli, t. d. man jeg eptir stöku, sem fyrir 30 árum stóð í Þjóðólfi hjá Jóni Guðmundssyni, er ungur prestur var tekinn fram yfir gamlan sómaprest: „Þótt ei Garðar gæfust mjer, það gremur mig ei núna, því viti menn jeg ekki er, í ætt við biskupsfrúna“.

Mörgum sinn fann Jón sál. Guðmundsson að veitingum brauða og þótti þær rangar. En annað var þó lakara við skip-

un brauðanna frá miðri þessari öld, og þangað til prestskosningarlögin komu, það sem sje, að opt voru teknir í embætti þeir menn, sem máttu heita lítt hæfir eða óhæfir til þess. Að vísu var veitingarvaldinu þá nokkur vorkun, því brauðin stóðu hópum auð, en hvergi á víst betur við en einmitt um prestsembættin að „betra er autt sæti en illa skipað“. Af þessu mun það einmitt sprottið, að kröfur safnaðanna um hluttöku í veitingu brauða urðu svo háróma, að þing og stjórn lét undan.

H. 2. kgk. (H. Sv.) sagði, að eigi væri hægt fyrir veitingarvaldið að koma neinum einstökum manni í embætti, síðan söfnuðir fengu hluttöku í veitingunni. Það er satt, en stundum hefur svo farið, einmitt síðan að söfnuðir fengu þenna hluttökurjett, að þegar til ruðnings á skrá hefur komið, hefur ekki sem skyldi verið tekið tillit til verðleika prestanna, þar sem opt hefur verið gengið fram hjá eldri heiðursmönnum, en yngri óreyndir eða lítt reyndir menn teknir á skrá, og svo jeg taki eitt sjerstakt dæmi, vil jeg geta þess, að allmikil óánægja varð meðal almennings út úr því, þegar prestskosningar fóru fram í Reykjavík, að gengið var fram hjá sjera E. Kuld að taka hann á kjörskrána, sem var mesti sómaprestur.

Þótt nú opt hafi ef til vill verið gjört meira úr þessu en gjöra þurfti, þá munu samt yngri og eldri syndir veitingarvaldsins eiga góðan þátt í því, að þetta frv. hefur komið fram. Söfnuðirnir vilja ekki eiga undir rjettlæti veitingarvaldsins að taka á skrána; þrátt fyrir þetta álit jeg samt, að prestsembættaskipunin sje betur komin í höndum veitingarvaldsins en í höndum safnaða, því ekki mun kosning safnaðanna þá er um rjett hinna eldri presta er að ræða koma rjettar niður í einu tilfelli móti 10 hjá söfnuðunum en hjá veitingavaldinu.

Til þess nú að tryggja nokkuð árangurinn af prestskostningum safnaðanna, hef jeg leyft mjer að koma fram með breyt.

till. (C. 173), nefnilega, að sá einn sje rjett kosinn, er fær $\frac{3}{4}$ þeirra atkv., sem á fundi eru.

Til þess að prestur sje rjett kosinn þarf þá að eins $\frac{3}{8}$ af öllum kjósendum, og er það ekki ofmikill hluti, ef vel á að fara.

Jeg hef nokkuð tekið eptir því, hvernig prestkosningar hafa gengið. Í sumum prestaköllum hafa menn alls eigi neytt kosningarrjettar síns, af því að eins í hefur sótt, og hefur þá prestur verið skipaður af veitingavaldinu, en þau prestaköll, þar sem verið hefur um fleiri en einn að velja skiptast í tvennt, nefnilega þau prestaköll, þar sem söfnuðurinn hefur kosid í einu hljóði eða að miklu leyti í einu hljóði sama manninn, og gæti jeg nefnt margar slíkar kosningar. Í öllum prestaköllum, þar sem svona er eindreginn vilji, mundi nú kosningin lögmæt, þó breytt.till. mín kæmist að. Svo koma önnur prestaköll, og eru þau naumast eins mörg, þar sem enginn einn hefur fengið $\frac{3}{4}$ af atkv. kjörfundarins, það eru þau prestaköll, þar sem 2 eða 3 flokkar hafa staðið öndverðir hver á móti öðrum og „agiterað“ hver fyrir sínum manni af kappi.

Mjer sýnist nú nauðsynlegt að sýna söfnuðunum, að æsingar og „agitationir“ við prestskosningar eigi ekki að eiga sjer stað og til þessa miðar þetta breyt. atkv. mitt, það getur orðið hvöt fyrir söfnuðina til að vera samlyndir og einhuga í kosningunum, ef þeir vilja fá einhvern vissan mann, en geti eða vilji þeir það ekki, er rjettast, að kirkjustjórnin veiti embættið, því mun söfnuðurinn betur una, þar sem verulegt kapp verður um kosningu.

Þar sem jeg álit breytt.till. þessa til bóta, get jeg því að eins orðið með frv., að hún nái fram að ganga.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg skal játa það. að breytt.till. h. 6: kgk. (P. B.) er til bóta. Jeg þarf ekki að benda á það, því það hefur hann sjálfur gjört, að þær

breytt.till. eru í bezta samræmi við anda kosningarlaganna. Það má líka gjöra ráð fyrir, að sá maður, sem kosinn er með svo miklum atkvæðafjölda, sem breytt.till. fer fram á, muni hafa verulega kosti.

Það var eitt atriði í ræðu h. sama þm. sem jeg vildi minnst á. Hann sagði, að það hefði komið fyrir, að óánægja hefði orðið yfir því, hvernig kirkjustjórnin hefði brúkað ruðningarrjett sinn, og hann tók sem dæmi upp á það, að gengið hefði verið nærri rjetti eins heiðursprests, þá er rutt var af skrá hjer fyrir Reykjavíkurprestakall. Hann nefndi nafnið, enda er það óhætt, með því að maður sá er nú dæinn og kominn undan dómi heimsins. Þessi maður var prófastur sjera Eiríkur Kuld, mesti heiðursmaður, — jeg endurtek það orð. En þess ber þó að gæta, þá er um er að ræða ruðning þessa manns af skrá fyrir Reykjavíkurprestakall, að hann var orðinn þá ofgamall til að geta haft á hendi slíkt embætti í þeim söfnuði, sem útheimtir töluvert mikla krapta til að geta fullnægt skyldum þeim, er að kalla. Auk þess var hann einnig líkamlega fatlaður, er hlaut að vera honum til tálmunar við þjónustu á svo annsómu embætti, sakir fólksfjölda og þar af leiðandi fjölda margra aukaverka. Það var þannig ekki verðleikaskortur heldur þetta, sem jeg hef nú tekið fram, sem var þess valdandi, að kirkjustjórnin sá sjer ekki fært, að láta þennan prest vera á skránni. Veitingarvaldsins skylda er einnig, að stuðla ekki til þess, að embættismaður fái ekki það embætti, sem er honum hefndargjöf, þyrfti að fá sjer dýra aðstoð til framkvæmdar skylduverkunum. Þess konar væri og eiginlega að fara í kring um kosningarlögin, að stuðla til þess, að sá maður verði kosinn, sem ekki sjálfur framkvæmir athafnir embættisins, heldur verður að fela öðrum að gjöra það í sinn stað. Þess konar mundi og ekki síður verða ástæða til æsinga. Jeg hygg og, að þótt þessi

maður hefði verið á skránni, mundi hann ekki hafa komið að við kosninguna, og að óánægja yfir því, að hann var ekki í kjöri muni ekki hafa við rök að styðjast.

ATKVÆÐAGR.: Br. (C. 184) felld með 6:3 atkv.; 1. gr. samþ. með 6:4 atkv.; Br. (C. 173) felld með 6:5 atkv.; 2. gr. samþ. með 6:5 atkv.; 3. gr. samþ. með 6:5 atkv. Fyrirsögnin samþ. með 6 atkv. Málinu vísað til 3. umr. með 6:4 atkv.

Till. til þingsál. um gagnfræðukennslu (C. 109); hverning ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Ein umr. samþ.

Tuttugasti og fyrsti fundur, föstudag
26. júlí, kl. 1. e. h. Allir á fundi.

Landshöfðingi svarar fyrirspurn (C. 111).

Sigurður Stefánsson: Þegar jeg hjer beini fyrirspurn til hæstv. landsh. um lausn Skúla Thoroddsens frá sýslumanns og bæjarfógeta embættinu í Ísafjarðarsýslu, finn jeg mjer skylt að geta þess, hverjar ástæður hafa knúð mig til þess að gjöra fyrirspurnina. — Til þessa eru tvær aðalástæður.

Jeg skal þá fyrst geta þess, að þegar hið makalaus landshöfðingjabrjef frá 7. maí 1895 barst vestur í Ísafjarðarsýslu, vakti það svo mikla undrun hjá almenningi þar, að kjósendur mínir skorðu á mig hópum saman að reyna að komast eptir því með fyrirspurn, hvað hefði getað valdið svo einkennilegri ráðstöfun frá landsstjórnarinnar hálfu. Jeg sagði þá kjósendum mínum, að það mundi verða óþarft, að jeg sem Ed. þm. gjörði þessa fyrirspurn, vegna þess að það mundi verða annast í Nd. En jeg fullnægði þeim ekki með þessu svari. Þeir heimtuðu, að jeg kæmist eptir orsökunum til þess, að Sk. Th. væri vikið úr embætti sínu án tillits

til þess, hvort Nd. rannsakaði þetta eða önnur atriði viðkomandi málinu. — En auk þessarar áskoranar, er jeg hef fengið frá hálfu kjósenda minna, hef jeg einnig sjálfur þá skoðun, að hjer sje um mál að ræða, sem er mjög þýðingarmikið, ekki einasta fyrir það hjerað, þar sem hinn dæmafái málarekstur gegn Sk. Th. sýslumanni var háður, heldur einnig fyrir allt landið. — Það er auðvitað í sjálfu sjer ekki mikill viðburður, þótt einum embættismanni sje veitt lausn frá embætti samkvæmt áskildum rjetti konungs í 4. gr. stjórnarskrárinnar. En þó getur sú stjórnarathöfn verið framkvæmd á þann hátt, orðið með þeim atburðum, að þjóðin hljóti að láta sig hana miklu skipta. Og þar sem jeg því jata á eina hlið, að 4. gr. stjórnarskrárinnar heimilar konunginum að víkja þeim frá embætti, er hann hefur veitt það, verð jeg á hinn bóginn að minna á, að þessi einkarjettindi konungs eru í framkvæmdinni bundin við tillögur þeirrar stjórnar, er hann hefur við hlið sjer. Það mun og hver samvizkusöm stjórn álita það varúðarvert og ekki gjörandi nema mjög miklar ástæður og brýn nauðsyn beri til að leggja það til, að embættismaður sje sviptur embætti. Það mun því alltiðast, að landsstjórnin vill ekki taka þann vanda upp á sig, heldur láta dómstólana skera úr því, hvort embættismenn hafi unnið til afsetningar eða ekki. Jeg endurtek það, að embættismanni getur verið vikið úr stöðu sinni á þann hátt, og með þeim atburðum, að það skipti miklu fyrir þjóðfjlagið, en sje svo, að slik stjórnarathöfn geti nokkurn tíma vakið landslýðinn til alvarlegrar ihugunar, þá er aðferð landsstjórnarinnar gegn Sk. Th. sýslumanni þess eðlis, að hún gefur oss tilefni til alvarlegra hugleiðinga. Það er að sönnu ekki alveg dæmalaust, að likri aðferð hafi verið beitt gegn embættismönnum hjer á landi, en slik tilfelli eru þó örfá, ef þau

eru nokkur, þar sem nokkuð líkt hefur staðið á og í þessu máli.

Það er nú langt frá mjer, að vilja víta landstjórnina fyrir það, þó hún sje röggöm og láti til sín taka. Það er mjög nauðsynlegt fyrir velferð landsins, að stjórnin verndi lög og rjett í landinu. En sje það svo, að stjórnin gefi mönnum ástæðu til þess að ætla, að óvild til eins og velvild til annars ráði athöfnum hennar yfir höfuð, að því er snertir framkomu hennar gegn einstaklingum þjóðfélagsins, eða — svo jeg haldi mjer við það tilfelli, sem liggur fyrir — að því er snertir hvort heldur veitingu embætta eða afsetning úr þeim, þá er hætt við því, að hún sjálf kippi fótunum undan þeirri virðingu og trausti, sem þjóðin verður að bera til stjórnenda sinna, ef vel á að fara, þá er hætt við því, segi jeg, að menn í stað samvizkusamrar röggsemi þykist sjá gjör-ræðisfulla hlutdrægni í athöfnum stjórnarinnar, og er það sú versta einkunn, sem nokkur landstjórn getur haft. Þetta voru hinar almennu athugasemdir, er jeg vildi gjöra.

En svo jeg nú snúi mjer að máli því sjerstaklega, er fyrirspurnin er gjörð út af, skal jeg þá fyrst geta þess, að jeg ætla mjer ekki að fara að rekja gang þess út í æsar fyrir hinni h. þingd. Jeg ætla mjer að eins að minnast lítið eitt á hæstarjettardóm þann, sem fallinn er í málinu. Þegar þessi hæstarjettardómur varð heyrum kunnur, vakti hann mikinn fögnuð, ekki einasta meðal Ísfrðinga, heldur úti um allt land. Menn hefðu nú ef til vill lítið getað byggt á fögnuði Ísfrðinga einna um málstað þess manns, sem var sýknaður með dóminum fyrir ákærum hins opinbera. Menn hefðu ef til vill kunnað að segja sem svo, að meðal sýslubúa Skúla Thoroddsens mundi persónulegur kunningsskapur og vinátta hafa ráðið álitni manna. En þetta geta menn ekki sagt gagnvart þeim fögnuði um allt land,

sem þessi málalok vöktu. Þar er um almenningssálit að ræða, sem hefur fellt *sinn* dóm, og sem ekki gæti stjórnað af neinum persónulegum hvötum, heldur að eins af málavöxtum. Það munu þó ekki einungis hafa verið úrslitin sjálf, sem menn glöddust svo yfir víðsvegar um landið, heldur einnig, ef til vill, öllu fremur hjá sumum, að nú þóttust menn hafa fengið staðfest með dómi hæstarjettar, að allt þetta einsdæmis-málapref mundi ef til vill hafa verið óþarft. Menn höfðu það, ef jeg mætti svo segja, „á tilfinningunni“, fundu það á sjer, að allur þessi málarekstur mundi ekki vera sprottinn af brýnni nauðsyn, ekki af þeirri rjettlátlegu umhyggju-semi stjórnarinnar, að forða Ísfrðingum frá skaðlegum aðgjörðum þessa embættismanns. Menn vissu og sem var, að málareksturinn var ekki risinn út af því, að landsjóður ætti á hættu að missa störfje við fjárheimtu þessa embættismanns í Ísafjarðarsýslu. Þetta álit manna á málstað Skúla Thoroddsens yfir höfuð styrktist undir rekstri málsins við, að það kom upp úr kafinu, að yfirboðarar hans, sem í hlut áttu, höfðu gefið honum hinn bezta vitnisburð fyrir dugnað og reglusemi. Alþýða manna þóttist þó enn betur styrkjast í þeim grun, að það væri fremur í *nafni* rjettvísinnar en *vegna* rjettvísinnar, að öll þessi ókjör voru látin dynja yfir sýslumann Ísfrðinga. Og þess vegna varð fögnuðurinn því meiri, þegar dómur hins ætta dómstóls ríkisins var uppkveðinn og þessi sakborningur landstjórnarinnar sýknaður af öllum hinum mörgu kærum, sem almenningur gat ekki fundið rjettlátar.

Jeg skal nú jata, að það er sorglegt, þegar stjórn verður fyrir því álitni alls þorra landsmanna, að hún vinni ekki vegna rjettvísinnar, þótt hún vinni í nafni hennar, þegar allur fjöldi þeirra, sem hún á að stjórna, lítur svo á gjörðir hennar, að þær sjeu ekki byggðar á samvizkusemi og óhlutdrægni, heldur á öðrum hvötum.

En það er þó enn sorglegra, þegar æzti dómstóll vor, sem ýmsir menn hjer í landi aldrei fá fulllofað fyrir rjettlæti og skarp-skyggni, staðfestir þetta almenningssálit. Því verður ekki neitað, að hjer er nú fengin skýlaus yfirlýsing hæstarjettar fyrir því, að málareksturinn gegn Sk. Thoroddsen hafi að mestu verið hjegóminn einber, og því er þessi sýknudómur yfir Sk. Th. óbeinlinis áfellingisdómur yfir landstjórninni. En þó menn, eins og jeg hef sagt, gleddust yfir þessum málalokum, þótti mönnum eigi að síður súrt í brotið, að landsjóður skyldi þurfa að borga fyrir þessa fáheyrdu rannsóknar-röggsemi á Ísa-firði. Útlend blöð af öllum flokkum, jafnt stjórnarblöð sem önnur, fluttu greinar um þetta mál, og kölluðu það ýmsum nöfnum, svo sem „islenzka rjettar-hneykslið“ og fleira þvílíkt. Allir voru samhuga í því, að áfella aðgjörðir rannsóknarvaldsins í þessu máli. En af því vjer Íslendingar erum ekki uppnæmir, þó eitthvað svolítið slettist á stjórnarbatinn, hefðu menn þó að líkindum tekið endalokin öll með ró — ef hæstarjettardómurinn hefði mátt verða endalok málsins. Menn töldu heldur engan efa á því, að svo mundi verða. Menn hugðu, að landstjórnin mundi bera svo mikla virðingu fyrir dómssvaldinu, og það dómi hæstarjettar, að hún teldi sjer skylt, að setja þennan embættismann strax inn í embætti sitt, þegar dómurinn var fallinn. Þetta hefði að líkindum mjög deyft broddinn á óánægju manna yfir þessari einkennilegu röggsemi. Sumir menn voru meira að segja svo einfaldir, að þeir hjeldu, að stjórnin mundi fara auðmjúkan bænareg til þingsins og biðja það að bæta Sk. Thoroddsen upp fjártjón það, sem þessar aðfarir hennar höfðu bakað honum; sumir álitu meira að segja, að landstjórnin sjálf ætti að borga gildið. Svona hugsuðu nú sumir menn, en jeg skal játa, að þetta er ef til vill hvorugt hugsað eptir „kunst-arinnar reglum“, og jeg skal sjálfur ekk-

Alpt. 1895. A.

ert segja um það hjer, hvað jeg álit rjett í þessu efni, en jeg tel mjer skylt, að láta hæstv. landsh. sjálfan hjer í þessum sal heyra, hvað menn úti um landið segja og álykta um þessa hlið hins svokallaða „Skúlamáls“. Þessar vonir manna, um að landstjórnin álitu nú nóg aðgjört, brugðust nú samt sem áður, eins og kunnugt er, algjörlega; þessar vonir og óskir alþýðu reyndust ekki nema tómur reykur. Þetta makalaus landshöfðingiabréf, sem jeg nefndi áðan, feykti þeim öllum í veður og vind. Já, þetta landsh. bréf frá 7. maí þ. á. sýnir ljóslega, hvernig jafnvel skynugir menn geta, þegar röksemda er vant, komizt í ógöngur og ekkert haft fyrir sig að bera, nema vandræðavöflur, sem vægast talað eru hlægilegar. Þegar þetta bréf kom, urðu menn gjörsamlega forviða. Menn hafði furðað fyr á gjörðum landstjórnarinnar, en þetta tók út yfir allt, sem menn höfðu getað búizt við. Nú þótti mörgum gengið svo í berhögg við lög og rjett, jafnvel farið svo á bug við ákvæði sjálfrar stjórnarskrárinnar, að menn þóttust geta sjeð, hvar staðar skyldi numið. Auk þess þótti mönnum nú beitt svo miklu harðræði við þennan mann, og við landsjód, að enginn gat fundið, við hvað sjálf stjórnin gat ætlazt til, að þessar aðfarir ættu að rjettlætast. Landsjóður var nú ekki einasta látinn borga allt málastappið, nú var enn fremur dembt upp á eptirlaun af landsjóði ungum manni, um þritugt, fullhraustum og færum um að gegna embætti sínu.

Jeg hef nú talið ástæðurnar til þess, að jeg gjöri þessa fyrirspurn; jeg hef sagt, að jeg spyrji af því, að þjóðin heimtar svar. Og færi svo, að hæstv. landsh. tækist að þvo þann blett af landstjórninni, sem hún hefur sett á sig í augum allrar þjóðarinnar á Íslandi, með öllum þessum aðförum, þá mætti hann sannarlega vera mjer þakklátur fyrir þessa fyrirspurn.

Landshöfðingi: Það hefur ef til vill

13 (20. ágúst)

fleiri en mig furðað á því, að þessi fyrirspurn skuli vera komin fram hér í h. Ed, þar sem spurt er um, af hvaða ástæðum landstjórnin hafi ekki sjeð sjer fært, að setja Skúla Thoroddsen aptur inn í sýslumanns- og bæjarfógeta-embættið í Ísafjarðarsýslu og kaupstað, en í stað þess boðið honum sýslumannsembættið í Rangárvallasýslu, — vegna þess, að öllum þm. mun kunnugt um, að nýlega hefur í Nd. verið kosin nefnd til að rannsaka aðgjörðir landstjórnarinnar og tildrögin, er leiddu til rannsóknar gegn Skúla Thoroddsen, „suspensionar“ hans og lausnar frá embætti. Rannsókn sú, er nefnd Nd. framkvæmir, gripur sem sje einnig yfir það atriði, sem fyrirspurn þessi ræðir um, og nefndin hefur þegar boðið um og fengið þær skýrslur og skjöl viðvikjandi málinu, sem nauðsynleg eru. Með því að tilgangi fyrirspurnarinnar, að fá upplýsingar og skýrslur um opinbert málefni, er þannig fullnægt þegar áður, ætla jeg, að jeg hefði haft fulla heimild til að neita að svara þessari fyrirspurn, en jeg ætla nú samt að svara henni, þó að jeg undir þessum kringumstæðum þykist hafa fullá ástæðu til að skoða fyrirspurnina sem tilraun til persónulegrar áreitni.

H. spyrjandi (S. St.) kom fram með í ræðu sinni þann skilning á hestarjettardómnum, að með honum væri það „statuerað“, að málshöfðunin gegn Skúla Thoroddsen hefði verið öldungis ástæðulaus — hjegóminn einber, eins og hann komst að orði. Jeg vil benda honum á það, að hann hefur ekki leyfi til að leggja í dóminn meira en dómurinn segir sjálfur, verður að taka hann, eins og hann er. Í dómnum segir að eins, að ekki sjeu fengnar eða framkomnar nægar sannanir fyrir embættisbrotum þeim, sem málið var höfðað út af, til þess að á þeim verði byggður áfellingisdómur eptir hegningarlögunum. Meira en þetta liggur ekki í dómnum. Það eru til dómur, þar sem komizt er að orði á

allt annan hátt, þar sem hlutaðeigandi er sýknaður af ástæðulausum ákærum rjettvísinnar, en í þessum dómi er hinn ákærði að eins sýknaður af ákærum sóknarans og dæmdur til að borga nokkurn hluta málskostnaðarins. Það er því viðurhlutamikið, að leggja inn í dóminn allt annað en hann inniheldur, og það því fremur, sem h. fyrirspyrjandi situr hér í þingd. með 2 dómendum yfirjettarins, en sá dómstóll hefur þó ekki álitid málshöfðunina ástæðulausa, þar sem hann dæmdi þennan mann í 600 kr. sekt, auk málskostnaðar. Með þessu er í rauninni dómendum yfirjettarins, sem margir vilja gjöra að hestarjetti í islenzkum málum, borið á brýn, að þeir hafi visvitandi eða af vanþekkingu dæmt rangan dóm, eða dóm, sem ekki hafi verið á rökum byggður. Jeg hygg því, að ekki sje hægt að segja það, að nokkuð það sje framkomið, er sýni, að málshöfðunin hafi verið ástæðulaus; miklu fremur eru komnar fram nægar upplýsingar um, að ýmislegt hefur verið aðfinningarvert í embættisfærslu herra Skúla Thoroddsen. Þó að hann hafi góð vottorð frá yfirboðurum sínum, eins og fyrirspyrjandi sagði, þá ber þess að gæta, að þau vottorð liggja svo langt til baka í tímanum, og enda sum þeirra eldri en frá þeim tíma, þá er honum var veitt embættið, svo að þau sanna ekkert um embættisfærslu hans síðustu árin. En jeg skal hér ekkert fara út í það, að hve miklu leyti embættisfærsla hans hafi verið sú fyrirmynd, sem meðhaldsmenn hans vilja halda fram.

Aðalástæða stjórnarinnar fyrir því, að hún sá sjer ekki fært, að setja mann þennan aptur inn í embættið, var framkoma hans gagnvart stjórninni, einkum næstundanfarin ár. Hann hefur ekki að eins sett sig í broddinn fyrir römmustu æsingum á móti stjórninni, heldur hefur hann haldið út blaði, þar sem hann hefur svert stjórna og aðgjörðir hennar á allar

lundir, vakið úlfúð og óánægju gegn henni og reynt eptir megni, að spilla öllu samkomulagi milli stjórnarinnar og þjóðarinnar. Þess konar háttsemi mundi ekki þólast í neinu landi, nje í neinu fjelagi og jafnvel ekki á neinu heimili. Og þótt h. fyrirspyrjandi (S. St.) sje frjálslyndur maður, þá efast jeg þó um, að hann mundi þola á heimili sínu þann ráðsmann eða formann, sem aldrei setti sig úr færi með að óvirða hann sjálfan og hans aðgjörðir, og spana heimilisfólkið upp á móti honum. Jeg hygg, að hann mundi vísa slíkum ráðsmanni bráðlega burt af heimilinu, og það án eptirlauna.

H. spyrjandi minntist ekkert í ræðu sinni á síðari hluta fyrirspurnarinnar, hvers vegna stjórnin hafi gefið Skúla Thoroddsen kost á veitingu fyrir sýslumannsembættinu í Rangárvallasýslu. Jeg skal þó minnast á það fáum orðum. Stjórninni gat ekki blandast hugur um, að þessi maður mundi, ef hann yrði settur aptur inn í sama embættið, halda áfram háttsemi sinni, sem þannig var löguð, að hún mundi ekki líðast embættismanni af nokkurri stjórn. En hún hugsaði þó, að ef þessi maður kæmist í annað embætti, t. a. m. í einhverja sýslu uppi í sveit, kynni hann að byrja á nýju lífi, og þar sem stjórnin áleit, að hann hefði nóga hæfilegleika til að rækja embætti, ef hann beitti þeim á rjettan hátt, áleit hún rjett, að gefa honum kost á að skipta um embætti, í þeirri von, að hann mundi, ef til vill, hætta hinu fyrri háttalagi sínu og byrja nýtt líf. En upp á þetta tilboð hefur hann nú svarað, eins og blöðin hafa skýrt frá, og það svar sýnist benda á, hvert áframhald hann hefur ætlað sjer að hafa, ef hann hefði aptur verið settur inn í embætti.

Jeg skal svo ekki rekja þetta mál lengra. Jeg hef haldið mjer við sjálfa fyrirspurnina og álit enga þörf á að svara

þeim atriðum í ræðu fyrirspyrjandans, sem ekki snerta hina prentuðu fyrirspurn.

Sigurður Stefánsson: Jeg þarf ekki að vera langorður viðvíkjandi svari hæstv. landshöfðingja, hann hefur gefið nýjar upplýsingar, sem að því leyti eru fullnægjandi, að maður af þeim má nú sjá og skilja, hvað það í raun og veru er, sem í fyrstu hefur komið máli þessu af stað, og leitt það til þessara lykta, sem nú eru á því orðnar. Jeg verð nú fyrst og fremst, að neita því með öllu, að fyrirspurnin sje sprottin af nokkurri áreitni við hæstv. landsh., hún er þvert á móti, eins og jeg tók fram í fyrri ræðu minni, af þeim rökum runnin, að kjósendur minir skorðu á mig, að bera hana upp, og þrátt fyrir það, þó málið hafi verið tekið fyrir af Nd., áleit jeg það skyldu mína, því eigi veit jeg, hver afdrif málsins munu þar verða, en álit það á hinn bóginn gott, að báðar d. láti álit sitt í ljósi á jafn þýðingarmiklu máli. En jeg leyfi mjer að lýsa því yfir, að það var alls eigi min ætlan, að koma fram með neitt það, er eigi gæti annað, en sært hinar viðkvæmustu taugar í brjósti hæstv. landsh.

Þar sem hæstv. landsh. sagði, að jeg hefði sagt, að málshöfðunin hefði verið ástæðulaus, þá er það eigi satt, jeg minnst eigi á það með einu orði, heldur hitt, að *málareksturinn* hafi verið óþarfur; um það skal jeg ekkert segja, hve miklar ástæður hafi verið til málshöfðunar, en hitt verður maður að álita, eptir því sem fram hefur komið, að málareksturinn hafi að miklu leyti verið hjegóminn einber.

Lika verð jeg að neita því, að jeg hafi í nokkru tilliti viljað sveigja að landsyfir-rjettinum, jeg hjelt mjer til hæstaréttardómsins, eins og hann liggur fyrir, án tillits til, hvað aðrir dómstólar höfðu áður dæmt; enda hefur líka hæstv. landsh. sjálfur látið þá sömu skoðun í ljósi hjer á þingi, að með dómi hæstarjettar í hverju máli

sem er sje fengin bin fyllsta trygging fyrir rjettlátum dómsúrslitum, en hitt hefur mjer aldrei komið til hugar að segja, að landsyfirrjetturinn hafi „mala fide“ dæmt sinn dóm í þessu máli. Annars lítur út fyrir, að hæstv. landsh. sjálfur hafi ekki verið ánægður með dóm yfirjettarins í þessu máli, því ella mundi hann ekki hafa áfrýjað honum til hæstarjettar.

Mjer virtist hinn hæstv. landsh. vilja halda því fram, að þessi hæstarjettardómur væri í raun og veru ekki næg sönnun eða trygging fyrir því, að embættisfærsla Skúla Thoroddsen hefði verið stórvitalaus, þetta finnst mjer hálf undarlegt. Þegar dómstólarnir komast að þeirri niðurstöðu, að ekki sjeu nægar sakir til áfellisdoms fyrir hendi, þá mun maður naumast geta dregið þar af þá ályktun, að þar sjeu miklar sakir, eða að minnsta kosti er það hæpin ályktun. Fremur skyldi maður ætla, að þar sem hæstirjettur kemst að þeirri niðurstöðu, að ekki sjeu nægar sannanir fram komnar, til að byggja á þeim áfellisdom, eins og í þessu máli, þá sje að minnsta kosti ekki um miklar embættis-yfirtroðslur að ræða.

Jeg skal nú ekki neita því, að eitthvað kunni að hafa verið í fari þessa embættismanns, sem að mátti finna, en jeg vil spyrja hæstv. landsh., hvar hann geti fundið þann embættismann, er sje svo fullkominn, að ekkert verði að honum eða gjörðum hans fundið. Þótt leitað væri frá hreppstjórum upp til landshöfðingjans sjálfs mundi slíkur embættismaður ekki finnast.

En nú veit maður, að það er ekki embættisfærsla þessa manns, sem valdið hefur þessum síðustu úrslitum. Allir þessir mörgu hegningarlaga paragr., sem upp hefur verið rubbað, allur þessi mikli málarekstur, hefur að eins verið hafður sem yfirskin, til að koma því fram, sem í upphafi var fyrirhugað af stjórninni og nú er á daginn komið. Hæstv. landsh. hefur

sjálfur játað, að það hafi ekki verið embættisfærsla Skúla Th., sem olli afsetning hans, enda gat hann ekki vel gjört annað aptir að hæstirjettur hafði sýknað hann, heldur sje framkoma hans gagnvart stjórninni orsökina til alls þess ófögnuðs, er vakinn hefur verið gegn þessum embættismanni. Þetta er þýðingarmikil upplýsing í málinu.

Málið hefði lítið öðru vísi út, stappið orðið minna, ef stjórnin hefði í fyrstu verið svo hreinskilin að segja Skúla Th.: „Þú hefur komið svo fram gagnvart mjer, að jeg get eigi notað þig sem embættismann og því verður þú að vika“

En þessar hvatir til að setja Skúla af embætti eru eflaust eigi fyrst nú til orðnar; ef þetta hafa verið nægar ástæður til afsetningar nú í ár, þá hafa þær eins verið það áður, því langt er síðan hann byrjaði á blaðamennsku (*Landsh.*: Neita því), eða að minnsta kosti hefur hann lengi ritað í blöðin. Þetta er því að flestu leyti nokkuð einkennilegt. En látum svo vera, að hans politiska framkoma hafi eigi verið fyrsta hvötin hjá stjórninni til málshöfðunar, þá er nú að minnsta kosti auðheyrt, að það er hún, sem hefur valdið því, að honum var vikið frá.

Viðvikjandi þeirri spurningu hæstv. landsh., hvort jeg eigi mundi vísa þeim ráðsmanni frá, er æsti hjúin til óhlýðni, get jeg svarað, að ef mjer annars líkaði vel við ráðsmanninn mundi jeg eigi strax vísa honum burt. heldur vanda um við hann, en ef hann þá eigi bætti ráð sitt, þá væri öðru máli að gegna. Þessa hreinskilnu og drengilegu aðferð hefur nú stjórninni ekki þóknast að viðhafa gagnvart þessum embættismanni. Í stað þess að ganga beint framan að honum, og segja við hann: „Ef þú ekki lætur af uppteknum hætti að árcita mig og æsa lýðinn gegn mjer, þá set eg þig af embættinu“, þá hefur sá vegur verið notaður að elta hann með lögsóknum, er áttu að kosta

hann embættis- og ef til vill ærumissi, og setja hann síðan af embætti, er sú tilraun misheppnaðist, og koma þá fyrst með það, að afsetningin væri af pólitískum ástæðum, án þess að gefa honum neinn kost á að halda embætti, þótt með því skilyrði væri, að hann hætti allri pólitískri „opposition“ gegn stjórninni. Landsstjórnin mátti vita að með því, að aðvara hann, gat hún komið í veg fyrir, að hann hegðaði sjer eins framvegis, en þá gat hann haldið embættinu, og með því var landssjóður frelsaður frá ærnum fjárútlátum. Að minnsta kosti átti hún að taka svo mikið tillit til landssjóðs, að hún ekki flanaði að því, að setja Skúla af, áður hún vissi hverju hann svaraði.

Mjer er nú ekki kunnugt um árásir hans á stjórnina, eða æsingar gegn henni; það sem hann hefur skrifað hefur mest megnis verið leiðandi greinar um stjórnarfar vort, og ef það, þrátt fyrir það, þó viðkomandi ræki vel embætti sitt, á að varða embættismissi, þá kalla jeg það næsta hart, það gefur okkur góða hugvekju um það, hvernig stjórnarástandi voru sje háttað. Það er í sannleika sorglegt ástand, ef embættismaður ekki má segja neitt annað um almenn landsmál en það, er stjórninni fellur vel í geð, enda þótt hann segi ekkert annað en vilja og álit þjóðarinnar sjálfra á hinum stærstu velferðarmálum hennar, og sje því að eins talsmaður þjóðarinnar gagnvart landsstjórninni. Jeg skal játa það, að þessi embættismaður hefði stundum getað hagað öðruvísi orðum sínum, en að ástæða hafi verið til að láta hina pólitísku framkomu hans varða hann embættismissi, það mun sárfáum Íslendingum geta skilizt.

Viðvíkjandi tilboðinu um Rangárvallasýslu, er ekki margt að segja, það var svo lagað, að það var lítt aðgengilegt, þessi embættismaður gat sannarlega búizt við að fá ef til vill á fyrsta árinu í Rangárvallasýslu sömu sendinguna og hann

hafði fengið vestur, og það því fremur, sem það var óvild stjórnarinnar til hans, en ekki embættisfærsla hans, sem eins og nú er á daginn komið, hafði leitt stjórnina til þessarar ráðstöfunar. Auk þess var þetta tilboð um Rangárvallasýslu hreint og beint smánarboð, þar sem sú sýsla er miklu tekjuminni en Ísafjarðarsýsla, og sje það ekki brot á 4. gr. stjórnarskrárinnar, þá eru ákvæði hennar um, að embættismenn megi einkis í missa af launum sínum við flutning úr einu embætti í annað alveg þýðingarlaus. Eins og menn vita, er Rangárvallasýsla 500 kr. lægri en Ísafjarðarsýsla, að föstum launum, auk þess sem aukatekjur eru þar sárlitlar, en í Ísafjarðarsýslu afarmiklar. Og því undarleggra er þetta tilboð stjórnarinnar, sje það skoðað frá þeirri hlið, að hin fyrirhugaða lausn frá embætti var sökum framkomu Sk. Th. gagnvart stjórninni, því að stjórnin gat þó sannarlega ekki búizt við því, að hann myndi skipta um skap, þótt hún flytti hann vestan að og austur í Rangárvallasýslu. Því að sje það satt, að menn skipti að eins um loptslag en ekki um skaplyndi, þótt þeir ferðist til fjærlægri landa (Coelum non animum mutant, qui trans mare currunt) þá gjöra menn það því síður, þótt þeir hafi sýsluskipti á Íslandi. Það er og auðsjeð, að stjórnin hefur ekki álitid, að allur þessi málarekstur gegn Sk. Th. hafi veikt svo þá virðing og traust, sem hverjum embættismanni er nauðsynlegt, því ef það hefði verið álit hennar. þá hefði hún skilyrðis- og umsvifalaust vikið honum frá og ákveðið eptirlaun hans með sjerstöku lagaboði, samkvæmt 6. gr. eptirlaunalaganna. En það gat þá ekki komið til greina að bjóða honum neina sýslu. En úr því stjórnin gengur út frá, að hann sje hæfur til að gegna embætti í Rangárvallasýslu, þá var hann það líka í Ísafjarðarsýslu, og því er landshöfðingjabrjefið svo vandræðalega vafningslegt.

En af öllu þessu getur maður dregið þá almennu ályktun, hvað embættismenn á Íslandi mega bjóða sjer gagnvart stjórninni, þeim er bezt að þegja, eða að minnsta kosti segja það eitt, sem henni fellur vel í geð. Það er vissulega vandræða ástand, ef okkar beztu menn mega ekki, án þess að það geti kostað þá æru og embætti, segja álit sitt um landsmál vor, þótt það að einhverju leyti sjeu ádeilur gagnvart því núverandi stjórnarfari, eða kunni að kasta rýrð á framkomu þeirra manna í þjóðmálum, er æzt hafa völdin. En þetta er að visu ekki óeðlileg afleiðing af hinu þveröfuga stjórnarfyriřkomulagi voru, og maður hefur nú því miður heyrt það af munni hæstv. landsh., að þessar geta orðið afleiðingarnar. Það er snertir peningahlíð þessa máls, þá er það sannarlega hart fyrir þjóðina, að hún skuli verða að bera byrðina af því, að stjórninni ekki líkar við þenna embættismann, ekki fyrir það, að hann ekki sje full duglegur embættismaður, heldur fyrir það, að hann hefur sagt skýrt og skorinort meiningu sína um almenn landsmál og afskipti æztu valdsmanna vorra af þeim.

Stjórnin gat eigi vikið honum frá án eptirlauna, en eptirlaunin verður landið að borga, og sú upphæð verður sannarlega í ærið háum tölum, eptirlaunin verða líklega um 1500 kr., og ef þessi embættismaður lifir í 30 ár til, sem vel er líklegt, þar sem hann er kornungur maður, verður sú upphæð, er hann þá hefur fengið úr landsjóði í eptirlaun 45,000 kr., og með rentum og rentu rentum getur þessi kostnaður fyrir landsjód orðið allt að 100,000 kr. Og þessar þúsundir eru teknar úr vasa þjóðarinnar, að henni sárnaudugri, ekki til að fullnægja neinum skynsamlegum kröfum eða þörfum, heldur að eins til að svala óvild stjórnarinnar á einstökum embættismanni. Geti þetta dæmi þess, hve vort pólitiska ástand sje óþolandi, ekki talað svo hátt til alls þorra hugsandi

manna, að þeir vakni til rækilegrar umhugsunar og endurbótatilrauna á stjórnarfyriřkomulagi voru, þá veit jeg ekki, hvað getur vakið þá.

Jeg hef leyft mjer að koma fram með svolátandi rökstudda dagskrá: „Um leið og deildin lýsir óánægju sinni yfir þeirri aðferð landstjórnarinnar, að svipta Skúla Thoroddsen embætti, þrátt fyrir sýknudóm hæstarjettar og þeim kostnaði, sem hún með því hefur bakað landssjóði, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá“.

ATKVÆÐAGR.: Hin rökstudda dagskrá samþ. með 6 : 5 atkv.

Frv. til laga um breyting á 1. gr. í lögum 15. okt. 1875 um skipun læknishjeradanna (C. 179); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 9 samhlj. atkv. og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um undirbúning verðlagsskráa (C. 74, 144); 2. umr.

Framsögumaðar (Þorkell Bjarnason): Frv. þetta, sem hjer er um að ræða, fer að eins fram á, að breyta samningu verðlagsskráa, en hreyfir ekki við grundvelli þeim, sem þær hafa verið byggðar á.

1. málsg. 1. gr. tekur fram, hverjir semja skuli verðlagsskrár, og eru það 3 menn í sameiningu, í stað þess að áður var það prestur og hreppstjóri, sem gjörðu það sinn í hvoru lagi. Þessi breyting virðist mjer vera til bóta, því það fyrirkomulag, að prestur og hreppstjóri sinn í hvoru lagi sömdu þær, vakti stundum grun um, ef þær þóttu vera annaðhvort ofháar eða oflágar, að semjendur hefðu sett verðið ofhátt eða oflágt af ásettu ráði. — Sjerstaklega væri æskilegt fyrir prestana, að hinu eldra fyrirkomulagi yrði breytt, því það hefur stundum verið ætlun manna, að hjá þeim væri verðlagið of hátt sett, án þess sá grunur hafi verulega verið á rökum byggður, það er jeg viss um. Á þessari 1. málsg. 1. gr. hefur nefndin

stungið upp á 2 breytingum. Hin fyrri stendur undir stafl. 1. og er falin í því, að á undan orðinu „vörutegundum“ bætist inn „innlendum“. Seinni breytingin undir stafl. 2. er sú, að á eftir orðinu „bæjarfjelags“ sje bætt við „á næstliðnu ári frá 1. okt. til jafnlengdar“. Þetta virtist nefndinni heppilegt, til þess að taka ljóst fram, hvaða tími lægi til grundvallar fyrir verðlagssætningunni. Á 2. málsg. 1. gr. eru það sjerstaklega 2 ákvæði, sem nefndin vill ákveða nánar um. Hið fyrra er það ákvæði, að þegar einhver tegund landaura, „sem hefur ekki gengið kaupum nje sölum mót peningum það ár í hreppnum eða bæjarfjelinu, þótt hún sje þar til“ o. s. frv. Við þetta ákvæði hefur nefndin stungið upp á þeim viðauka, er stendur undir stafl. 3., að á eftir orðunum „þótt hún sje þar til“, bætist inn „og gangi þar ella venjulega kaupum og sölum“. Þetta er gjört til þess, að eigi sje lagt verðlag á þá vöru, sem ekki er vön að seljast í hreppnum eða bæjarfjelinu, svo sem peysur og sokkar, heldur á þá, sem er vön að ganga þar kaupum og sölum. Hitt ákvæðið í þessari málsgrein er nýtt ákvæði. Svo er ákveðið í þessari málsg., að þegar vörutegund að visu hefur verið „seld eða keypt fyrir peninga en með óvanalega lágu eða háu verði, þá skuli ekki þetta óvanalega háa eða lága verð lagt til grundvallar fyrir samningu verðlagsskýrslunnar“; aptan við þessi orð stingur nefndin upp á, að bætt sje þessu nýja ákvæði, er finnst undir stafl. 4. og hljóðar svo: „Nú geta semjendur ekki orðið á eitt sáttir um verðlagið og skal þá meðaltal ráða“. Það er nefnilega vel hugsanlegt, að þessir 3 menn geti ekki orðið á eitt sáttir. Einn þekkir hátt verð, annar lágt verð og þriðji meðalverð, og hver heldur því fram, sem hann þekkir, með því að taka meðaltal af uppást. þeirra er skorið úr ágreiningi þeim, er kann að koma upp, og álit jeg því þessa breyt. til

verulegra bóta. Við 2. málsg. 1. gr. hefur nefndin ennfremur stungið upp á breytt. till. þeirri, er finnst undir stafl. 5., að á eftir orðunum „skýrsla þessi“, bætist inn „undirskrifuð af öllum semjendum“. Nefndin áleit þetta nauðsynlegt, því sú eina sönnun fyrir því, að allir sjeu á eitt sáttir er það, að nöfn þeirra allra sjeu undir skýrslunum.

Nefndin hefur ennfremur stungið upp á, að á 2. gr. yrði breyt. sú, er stendur undir stafl. 6, þannig að upphaf gr. hljóðaði: „Verðlagsskýrslur hreppa og bæjarfjelaga skulu sendar“ o. s. frv. Nefndinni þótti rjett að taka skýrt fram, að verðlagsskýrslurnar ættu, bæði frá hreppum og bæjarfjelögum, að sendast til hlutaðeigandi sýslumanns, og hlutaðeigandi sýslumaður bæjarfjelagsins er auðvitað sýslumaðurinn í þeirri sýslu, sem bæjarfjelið liggur í. Síðan 1880 hafa bæjarfjelögin haft sameiginlega verðlagsskrá með sýslum þeim, er þau liggja í, svo sem Reykjavík með Kjósar- og Gullbringusýslu, Ísafjarðarkaupstaður með Ísafjarðarsýslu o. s. frv. Aptan við 2. gr. stingur nefndin upp á, að sje bætt við nýrri málsg. svo hljóðandi: „Nú er eigi verðlag sett á einhverja vörutegund í tveim þriðjungum skýrslna þeirra, er til sýslumanns koma, og skal þá eigi verð lagt á þá vörutegund í aðalskýrslu þeirri, er sýslumaður semur“. Þetta ákvæði þótti nefndinni nauðsynlegt, af því vel getur hugsazt, að verðlag einhvern vörutegundar að eins sje sett í einni stofnskýrslunni, og það virðist ekki rjett, þegar svo á stæði, að það verð sje sett í verðlagsskrána; einhvern mælikvarða varð að finna fyrir þessu og taldi nefndin hæfilegt, að hafa hann $\frac{1}{3}$ stofnskýrslanna, eða með öðrum orðum, að þá skyldi verð sett á vöruna í verðlagsskránni, ef hún væri verðsett í þriðungi stofnskýrslanna.

Jeg ætla svo ekki að fara fleirum orðum um frv. þetta, sem jeg held að

flestir ætli að verða muni til töluverðra bóta, enda kom fram á seinasta þingi almennur vilji að fá breyt. á verðlagsskránum. Óska jeg að endingu, að frv. fái að ganga til 3. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg hef að eins því að bæta við það, sem sagt hefur verið, að í frv. finnst prentvilla í 2. málsg. 1. gr., þar stendur „samningi“ á að vera „samningu“. Nefndin hefur að visu óbeinlínis leiðrjett þetta í breyt.till. undir stafl. 4., en jeg óska samt, að þessi prentvilla verði tekin til greina, þegar frumv. verður „redigerað“.

ATKVÆÐAGR.: 1.—5. breyt.till. n. (C. 144) við 1. gr. samþ. í e. hlj.; 1. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; breyt.till. n. (C. 144) við 2. gr. samþ. í e. hlj.; viðaukatill. n. (C. 144) við 2. gr. samþ. í e. hlj.; 2. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 3.—4. gr. samþ. í e. hlj. Fyrirsögn frv. samþ. í e. hlj. Málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um kjörgengi kvenna (C. 151, 183); 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Eins og jeg ráðgerði við 1. umr. þessa máls, hef jeg komið fram með breyt.till. við það á þingskj. 183, í þá átt að í stað orðanna „og á safnaðarfundum“ komi: sóknarnefnd og safnaðarfulltrúa. Ástæður fyrir þessari breytingu hef jeg áður fært við umr. þessa frv. og á fyrri þingum. Orðalag frv. og þar á meðal þessi orð, sem jeg vil breyta, eru tekin upp úr lögnum um kosningar-rjett kvenna 12. maí 1882, en þar eiga þessi orð við, þar eru konum veitt rjettindi til, að kjósa á *safnaðarfundum*, bæði þá er í sóknarnefnd er kosið, og eins þá er safnaðarfulltrúi er kosinn eða prestur. En með frv. þessu mun þó ekki vera meiningin, að veita kvenmönnum kjörgengi á safnaðarfundum þeim, þegar verið er að kjósa prest. Fyrir því er það ólöglegt, að orðalagið sje eins og það er í frv. og nauðsynlegt að breyta því, svo að

hugsun þess verði rjett. Jeg er reyndar eigi mjög áfram um frv. þetta, en af því að jeg þóttist sjá, að það mundi komast í gegnum þingið, hvað sem mínu atkvæði liði, áleit jeg myndarlegra, að það yrði frambærilegt. Jeg hef áður skýrt frá því, hvað mjer finnast óviðkunnanlegt við það, sem frv. þetta fer fram á, að leiða í lög; en þess konar er í sjálfu sjer tilfinningamál og getur breyzt með tímanum; mäske jeg geti unað því mæta vel, ef jeg lifði það, að verða sjötugur, sem jeg kann ekki við nú sem stendur.

Jeg tók það fram 1893, að jeg álití frv. þetta ótímabært og óþarft, enda jafnvel hefndargjöf fyrir kvennfólkið, því að þá lágu eigi fyrir þinginu neinar óskir frá kvennþjóðinni um að eignast þessi rjettindi og taka á sig skyldur þær, sem þeim eru samfara. Nú vikur þessu allt öðruvisi við. Meðal margra góðra og fróðlegra skjala á lestrarsalnum er stórt safn af skjölum, þar sem kvennfólk lætur í ljósi óskir um aukin rjettindi sín og þá að sjálf-sögðu eru fúsar til að bera þær skyldur, sem þeim eru samfara. Úr því nú að þessar óskir liggja fyrir þinginu, þykir mjer sjálfsagt að gefa þeim gaum. Jeg fyrir mitt leyti er hlynntur öllum jafnrjettiskjörum. Hjer er ekki farið fram á neitt það, er komi í bága við almennar grundvallarreglur; er að eins tilfinningamál, en þess háttar á ekki að ráða ofmiklu í löggjöf þingsins, og get jeg því gefið frv. atkv. mitt.

Jón Jakobsson vakti máls á því, hvort eigi væri ástæða til að fella burtu úr frv. orðið: „í“, þannig að í stað þess að nú stæði: „þegar kjósa á í hreppsnefnd“ o. s. frv., stæði: „þegar kjósa á hreppsnefnd, sýslunefnd“ o. s. frv., með því að þessi forsetning „í“, gæti ekki átt við síðasta orðið í upptalningunni, „safnaðarfulltrúa“.

ATKVÆÐAGR.: Breyt.till. (C. 183); samþ. í e. hlj. Frv. þannig breytt samþ. í e. hlj. Fyrirsögn frv. samþ. með 10 atkv. Málinu vísað til 3. umr. með 9 atkv.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar á Salthólmarvík við Tjaldanes í Saurbæjarhreppi í Dalasyslu (C. 164); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. með 10 atkv.

Tuttugasti og annar fundur, laugardag 27. júlí, kl. 10 f. h. Allir á fundi, nema Jón A. Hjaltalín, 5. kgk., og Þorkell Bjarnason, 6. kgk., er höfðu tjáð forseta forföll.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar við Hvammstanga (C. 128); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 7 samhlj. atkv. og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frv. til laga um breyting á lögum 8. jan. 1886 um hluttöku safnaða í veitingu brauða (C. 129); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 7 samhlj. atkv. og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frv. til laga um birting hinna opinberu auglýsinga (C. 180); 1. umr.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Jeg hygg, að óþarfi sje fyrir mig að halda langa ræðu fyrir frumv. þessu. Það er ekki nýr gestur á alþingi, því 1885 kom stjórnin með samskonar frumv., sem Ed. samþ., en Nd. felldi. — Það sem sjerstaklega hefur knúð mig til þess að koma fram með frumv. þetta er, að á síðasta þingi voru samþ. lög um „mortificationir“ á veðskuldabryfum, án þess tekið væri fram, hvar þær skyldu birtar. Hefði þá þetta frumv. verið orðið að lögum, hefði landsjóður sparað mörg þúsund krónur. Menn kunna að segja, að hjer eigi það við, að ofseint sje „að byrgja brunninn, þegar barnið er dottið ofan í“, en það er þó betra að byrgja hann seint en aldrei, þar eð vel hugsanlegt er, að nokkuð líkt því, sem

Alpt. 1895. A.

hefur hent þetta ár og fyrirfarandi ár, geti hent aptur, og sparaðist þá töluvert fje fyrir landssjóð, ef ákveðið yrði, að opinberu auglýsingarnar skyldu birtar í Stjórnartíðindunum. Það er hætt við, að menn hafi það á móti því, að hinar opinberu auglýsingar sjeu birtar í Stjórnartíðindunum, að þau komi í fárra hendur, en þessi ástæða er þó eigi fullnægjandi á móti frumv. þessu, því eptir því sem starfsmönnum hins opinbera fjölgar, eptir því eykst útbreiðsla Stjórnartíðindanna. Það er nú þegar næg vissa fyrir, að 3—4 eintök af þeim koma í hvern hrepp á landinu, þar eð prestur, hreppstjóri og víst líka hreppsnefndaroddiviti fá þau send ókeypis. Þess utan má líka gjöra ráð fyrir, að ýmsir privatmenn kaupi þau, einkum ef farið verður að auglýsa í þeim. Þetta er sú vissa, sem menn hafa fyrir útbreiðslu Stjórnartíðindanna, og beri menn nú hana saman við útbreiðslu blaða, þá skal jeg alls ekki neita því, að blöðin í sumum hreppum eru meira útbreidd en Stjórnartíðindin, en í sumum eru þau aptur á móti minna keypt, ekki nema 1—2 eintök. Það er líka aðgætandi, að útbreiðsla blaða er meira „periodisk“ en Stjórnartíðindanna, því stundum er eitt blað keypt mikið í einum hrepp, en stundum hjer um bíl ekkert, og veldur því stefna blaðanna, efnahagur manna o. fl., en þessi breytileiki á blaða-útbreiðslu á ekki við Stjórnartíðindin.

Önnur mótbáran er sú, að Stjórnartíðindin komi sjaldnar út en blöð í Reykjavík. Þessi ástæða kann að vera á rökum byggð, en við henni mætti gjöra með því, að Stjórnartíðindin kæmu optar út, þó ekki væri nema $\frac{1}{2}$ örk í einu. Hinar opinberu auglýsingar eru helzt „proclama“ og skipti á búum, og þar sem viðskiptalíf vort ekki er svo margbrotið, ætla jeg, að þetta yrði ekki svo miklum annmörkum bundið. Þótt landssjóður tæki mjög væga borgun fyrir birting auglýsinganna,

14 (22. ágúst).

mundu þær fullkomlega borga tilkostnaðinn, eða það, sem Stjórnartíðindin stækkuðu; fyrir sínar eigin auglýsingar borgar landsjóður auðvitað ekkert beinlínis, og þannig sparaði hann í mörgum tilfellum töluvert fje. Jeg hef heyrt, að það sem inn kemur fyrir hinar opinberu auglýsingar muni árlega nema um 400—500 kr., en síðan 1893 hefur það verið miklu meira, skipt þúsundum, og mundi landssjóður að mestu leyti hafa losazt við þann kostnað, ef auglýsingarnar hefðu verið prentaðar í Stjórnartíðindunum. — Við sögu þessa máls skal jeg bæta því, að það kom fram á þingi 1893, í Nd, var sett þar í nefnd og dagaði uppi; vona jeg, að þessi h. þingd. taki frumv. vel og lofi því að ganga til 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg er hræddur um, að ráðstöfun sú, sem þetta frumv. fer fram á, sje ekki praktisk. H. flutningsm. (S. St.) benti á bæði kosti þá og agnúa, er breyting þessi hefur í för með sjer, en jeg fyrir mitt leyti held, að agnúarnir yrðu fleiri og verulegri, en hann heldur. Að kostnaðarminna yrði að auglýsa í Stjórnartíðindunum getur verið, en að það yrði kostnaðarminna fyrir landsjóð álit jeg hæpið. Hinn mikli auglýsingastrumur af sjerstökum ástæðum á síðastliðnu ári og einnig á þessu ári, kemur eigi fyrir nema með löngu millibili, og væri hægt að gjöra ráðstafanir í hvert skipti, er þessháttar kæmi fyrir; en að „byrgja brunninn“ nú, þegar barnið er dottið ofan í, er ofseint, og að byrgja hann til þess að koma í veg fyrir seinni tíma tilfelli, er að minnsta kosti óþarflega snemmt. Þar sem h. flutningsm. (S. St.) álitur, að að með því að láta Stjórnartíðindin koma optar út, þó ekki væri nema $\frac{1}{2}$ örk í einu, gætu auglýsingarnar alveg eins og nú komið almenningi fyrir sjónir, þá er jeg á öðru máli. Jeg hygg að varla mundi lánast, að Stjórnartíðindin kæmu eins reglulega út, eins og blöðin nú gjöra, þegar

þau koma út einu sinni á viku og sum optar, og að eintaka-fjöldi Stjórnartíðindanna sje meiri en blaðanna í sumum hreppum, hef jeg ekki mikla trú á, jeg held blöðin sjeu langtum fleiri. Sje tilgangur hinna opinberu auglýsinga sá, að koma sem flestum fyrir sjónir og það sem fyrst, þá álit jeg rjettast að birta þær í þeim blöðum, sem tíðast koma út og eru útbreiddust. Það mundi annars verða töluverður misbrestur á útkomu Stjórnartíðindanna fyrst í stað, ef breyting þessi kæmist á, að jeg nú ekki tali um, hvað þau yrðu leiðinleg og þur, ef þau ættu að vera nokkurskonar auglýsingapostilla, í stað þess að vera fróðleiksbók, enda er líka hætt við, að ef farið væri að bæta við auglýsingar þær, sem vandi er að birta í Stjórnartíðindunum, að þá mundu þau fremur minnka hylli sína í augum almennings en auka hana. — Vegna þess, að mjer þannig finnst bæði alþýðu, auglýsinga og landssjóðs vegna breyting þessi óheppileg, get jeg ekki gefið frumv. atkvæði mitt.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Jeg get ekki gjört eins mikið úr agnúunum við frumv. þetta, eins og h. 2. kgk. (H. Sv.). Viðvikjandi því, að Stjórnartíðindin ekki mundu koma eins reglulega út og blöðin, þá finnst mjer það ekki ofverk stjórnarinnar að sjá um, að svo yrði. Að það sje ofsnemmt nú að „byrgja brunninn“ fyrir ókomnum tilfellum, get jeg ekki fundið, því eins og mönnum fyrir fáum árum ekki datt í hug þessi auglýsingamergð síðastliðið ár, þannig gæti einnig framvegis eitthvað líkt borið að höndum, sem bakaði landssjóði töluverð útgjöld. Ekki skil jeg heldur, að Stjórnartíðindin verði óeigulegri fyrir það, þó auglýsingunum sje bætt við; þau missa ekkert af fróðleik sínum, heldur fá fróðleik í viðbót, og þó hann máske ekki „interesseri“ marga, þá er þó fjarri því, að Stjórnartíðindin vegna þess sjeu óeigulegri. — Þá talaði h. 2. kgk. (H. Sv.) um, að blöð væru út-

breiddari en Stjórnartíðindin. Þetta er satt, hvað suma hreppa landsins snertir, en ekki alla, og þess ber líka vel að gæta, að landsstjórnin hefur ekki alltaf farið eftir því, hvort blaðið það væri útbreitt eða ekki, sem flytti auglýsingar þessar; þannig hefur hún tekið þær frá mjög útbreiddu blaði og látið birta þær í blaði, sem var nýbyrjað og mjög fálesið. H. þm. þekkja það dæmi vel, svo jeg þarf ekki að tala frekar um það nú. Það er engin trygging fyrir, að auglýsingarnar verði framvegis birtar í útbreiddasta blaði landsins, og er því miklu betra, að þær komi í Stjórnartíðindunum.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 5 samhlj. atkv.

Till. til þingsályktunar um frjettapráð til Íslands (C. 181); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Ein umræða samþ. í e. hlj.

Tuttugasti og þriðji fundur, þriðjudag 30. júlí, kl. 1 e. h. Allir á fundi, nema Jón Jakobsson, 2. þm. Skagf., sem hafði tilkynnt forseta forföll sín.

Frv. til laga um undirbúning verðlagsskráa (C. 197); 3. umr.

Guttormur Vigfússon: Eins og h. framsögum. (P. B.) tók fram við 2. umr. þessa máls, hefur frumv. ekki tekið neinum verulegum breytingum í höndum nefndarinnar. Breyttill. þær, sem gjörðar hafa verið, eru að eins til skýringar, og þar sem engin mótmæli hafa komið fram frá h. þingd., er þýðingarlaust að halda langa ræðu um málið. — Jeg vil þó geta þess, að einstöku h. þm. hafa utanþings látið í ljósi, að þeir álitu eitt atriði, sem nefndin skaut inn, varhugavert, en það er ákvæðið um, að meðaltal skuli ráða, ef semjendur geti ekki orðið á eitt sáttir um verðlagið (1. gr.). Þeir segja sem svo, að þá gæti einhver einn af semjendunum sett

verðið svo hátt, að hann rjedi verðlaginu einn, eftir sem áður. Einn af semjendunum gæti beðið, þangað til hinir væru búnir að kveða upp sitt verðlag, og gæti hann þá tekið til svo hátt verð, að meðaltalið yrði einmitt það verðlag, sem hann vildi hafa fram. Þetta hafa menn nú haft á móti ákvæði frumv. eins og það er nú. Og jeg skal játa, að þetta getur ef til vill virzt vera svo í fljótu bragði. En fari menn að athuga betur, held jeg að hættan sje í rauninni engin. Fyrir það fyrsta er mjög ólíklegt, að nokkur af semjendum mundi koma þannig fram gagnvart meðnefndarmönnum sinum, og í annan stað álit jeg, að hann gæti það ekki þó hann vildi, því jeg get ekki betur sjeð, en að 1. gr. 1. málsg. gjöri þetta ómögulegt, þar sem segir, að semja eigi skýrslu um verðlagið eftir því peningagangverði, sem semjendum er kunnugt um. Enginn semjandi hefur því að mínu áliti rjett til að nefna verð, sem honum er ekki kunnugt um, að gefið hafi verið fyrir hina verðsettu vörutegund, og í 2. málsg. sömu greinar er það skýrt tekið fram, að ekki megi taka sem undirstöðu fyrir verðlagi, þó einhver vara hafi verið seld fyrir peninga með óvanalega háu eða lágu verði.

Færi svo, að einhver við samning verðlagsskrár vildi reyna að nota slík meðul til þess að hafa áhrif á verðlagið, þyrftu því meðsemjendur hans ekki að taka tillit til þeirrar upphæðar, sem hann nefndi, að svo miklu leyti, sem hann gæti ekki sannað, að það verð hefði verið gefið fyrir vöruna. Að öðru leyti álit jeg þarflaust að fjölýrða um þetta mál, þar sem það hingað til ekki hefur mætt neinum andmælum.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj. og. endursent Nd.

Frv. til laga um kjörgengi kvenna (C. 198); 3. umr.

Hallgrímur Sveinsson: H. þm. Skagf.

(J. Jak.) vakti máls á því við 2. umr. þessa máls, hvort málsins vegna mundi ekki full ástæða til, að nema burtu úr frv. smáorðið: „í“, svo að setningin yrði þannig: „þegar kjósa á hreppsnefnd, sýslu-nefnd“ o. s. frv. Jeg hafði reyndar hugsað um þetta sjálfur, en mjer gat þó ekki fundið ástæða til, að koma með breyttill. í þá átt, enda þótt jeg viðurkenni, að þetta smáorð megi vel missa sig. Ef h. þdm. lizt fara betur, að það sje fellt úr, vil jeg beina þeirra spurning til h. forseta, hvort eigi megi skoða það sem „redaktions“-br. og lagfæra það næst, er frumv. verður prentað.

Jón A. Hjaltalín: Jeg álit það enga málvillu. Þótt þetta „í“ standi, en jeg er samdóma h. 2. kgg. (H. Sv.) um það, að orðið megi samt missa sig.

Landshöfðingi: Mjer finnst þó rjettara, að halda þessu smáorði, til þess að fyrirbyggja þann skilning, að kjörgengið sje bundið því, að almenn kosning í þessar nefndir fari fram, og eigi ekki við, þá er fyrir kemur, að fylla þarf tölu nefndanna við aukakosningar.

Forseti bar undir atkv. þdm., hvort æskt væri að taka málið út af dagskrá til þess að gjöra breyt. á frumv. og var það fellt.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 8 atkv. og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstædur á Salthólmavík við Tjaldanes í Saurbæjarhreppi í Dalasýslu (C. 164, 191); 2. umr.

Jón A. Hjaltalín: Jeg hef komið með ofurlítið breyt.atkv. við frv. þetta og er það af því, að jeg kann betur við að stofna kaupstað á landi heldur en á sjó, (hlátur), en eftir orðalagi frumv. er hann stofnaður á sjó.

ATKVÆÐAGR.: Breyttill. (C. 191) samþ. með 6 atkv. Frv. þannig breytt

samþ. með 8 atkv. Fyrirsögn frv. samþ. án atkvæðagr. Málinu vísað til 3. umr. með 8 atkv.

Frv. til laga um birting hinna opinberu auglýsinga (C. 180). Tekið út af dagskrá samkvæmt ósk flutningsm. (S. St.).

Till. til þingsál. um gagnfræðukennslu (C. 190). Tekin út af dagskrá eftir ósk flutningsm.

Till. til þingsál. um /rjettapráð til Íslands (C. 181); ein umr.

ATKVÆÐAGR.: Till. samþ. með 9 atkv.

Till. til þingsál. um fjárhald lands-sjóðskirkna (C. 196); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Ein umr. samþ.

Frv. til laga um skrásetning skipa (C. 188); frh. 2. umr.

Framsögumaður (Sigurður Jensson): Eins og nefndarál. ber með sjer, ræður nefndin h. þd. til að samþ. frv. þetta svo að segja breytingalaust. Nefndin álitur frv. nauðsynlegt til þess að koma reglunum um skrásetning skipa hjer á landi í samræmi við þær reglur, sem settar hafa verið í Danmörku með lögum 1. apríl 1892. Eftir frásögn kunnugra manna, er ekki sem bezt regla á skrásetning skipa hjer á landi, og afleiðing þess er sú, að allmörg skip hjer á landi eru ekki skrásett. Þetta lagast vonandi, ef frv. þetta verður að lögum, með því að mönnum er gjört miklu hægra fyrir, að fá skip skrásett, þar sem hver sýsla er með því gjörð að skrásetningarumdæmi fyrir sig.

Jeg finn ekki ástæðu til, að ganga í gegnum breyt. þær, er nefndin ræður til, að gjörðar verði; þær eru að eins orðabreyt. og h. þm. geta án efa fljótt áttað sig á þeim.

ATKVÆÐAGR.: 1. breyttill. n. (C.

188) við 1. gr. samþ. með 9 atkv.; 1. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 2.—3. breytt.till. n. (C. 188) við 2. gr. samþ. með 9 atkv.; 2. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 3.—4. gr. samþ. með 9 atkv.; 4.—5. breytt.till. n. við 5. gr. samþ. með 9 atkv.; 5. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 6.—7. gr. samþ. með 9 atkv.; 6. breytt.till. n. við 8. gr. samþ. með 9 atkv.; 8. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 9. gr. samþ. með 9 atkv.; 7.—9. breytt.till. n. (C. 188) við 10. gr. samþ. með 9 atkv.; 10. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 10. breytt.till. n. við 11. gr. samþ. með 9 atkv.; 11. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 12. gr. samþ. með 9 atkv.; 11.—12. breytt.till. n. við 13. gr. samþ. með 9 atkv.; 13. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 13. breytt.till. n. við 14. gr. samþ. með 9 atkv.; 14. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 14. breytt.till. n. við 15. gr. samþ. með 9 atkv.; 15. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 15. breytt.till. n. við 16. gr. samþ. með 9 atkv.; 16. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 16.—19. breytt. till. n. við 17. gr. samþ. með 9 atkv.; 17. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 20.—21. breytt.till. n. við 18. gr. samþ. með 9 atkv.; 18. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 22. breytt.till. n. við 19. gr. samþ. með 9 atkv.; 19. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 20. gr. samþ. með 9 atkv.; 23. breytt.till. n. við 21. gr. samþ. með 9 atkv.; 21. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 24. breytt.till. n. við 22. gr. samþ. með 9 atkv.; 22. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 25. breytt.till. n. við 23. gr. samþ. með 9 atkv.; 23. gr. þannig breytt og 24.—25. gr. samþ. með 9 atkv.; 26. breytt.till. n. við 26. gr. samþ. með 9 atkv.; 27. breytt.till. n. við 27. gr. samþ. með 9 atkv.; 27. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv.; 28. breytt.till. n. við 28. gr. samþ. með 9 atkv.; 28. gr. þannig breytt samþ. með 9 atkv. Frumv. vísað til 3. umr. með 9 atkv.

Frumv. til laga um eyðing sela var tekið út af dagskrá eptir ósk framsögu-manns.

Tuttugasti og fjórði fundur, miðvikudag 31. júlí, kl 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um birting hinna opinberu auglýsinga (C. 180); 2. umr.

Þorkell Bjarnason: Jeg get ekki gefið frv. þessu atkv. mitt af þeim ástæðum, er nú skal segja.

1885 lagði stjórnin frv. fyrir efri deild alþingis, frv. þess efnis, að sjer veittist heimild til að láta prenta hinar opinberu auglýsingar í Stjórnartíðindunum, B. deild. Frv. þetta gekk í gegnum efri deild, en þegar það kom niður í neðri deild, fjeck það ómjúkar viðtektir, og einn merkur þingmaður sagði um það, að það væri bæði þarflaust og ástæðulaust. Það sem haft var móti frv. þar, var að Stjórnartíðindin kæmust í svo fárra manna hendur, af þeim væru keypt að eins 150 eintök, auk þeirra eintaka, er send væru sjerstökum mönnum, svo sem prestum, hreppstjórum, hreppsnefndaróddvitum og nokkrum öðrum mönnum, þó var og það haft á móti frv., ef það yrði að lögum og auglýsingar birtar eptir því, að Stjórnartíðindin kæmu svo sjaldan út. Þá stóð svo á, að stjórnin hafði fyrir nokkru tekið auglýsingar af blaðinu Þjóðólfi og látið þær í blaðið Suðra; blað þetta kom að eins út einusinni í 1/2 mánuði, og það var upplýst í deildinni, að það hefði eigi einusinni 1000 kaupendur, og þó vildi Nd. heldur láta birta auglýsingarnar í því blaði, en í Stjórnartíðindunum, og taldi líklegra, að þær mundu betur berast almenningi í hendur í því blaði en í Stjórnartíðindunum. Deildin lagði áherzlu á það, að birting þessara auglýsinga væri svo, að almenn-ingur hefði sem mest gagn af. Endalok

frv. í deildinni urðu þau, að það var felld með miklum atkv.mun.

Nú 10 árum seinna kemur hjer frv. fram frá h. þm. Ísf., ekki að gefa stjórninni heimild til, að birta þessar auglýsingar í Stjórnartíðindunum B. deild, heldur að uppáleggja henni að birta þær þar, svo mikið þykir þessum mönnum undir því komið, að auglýsingarnar komist í Stjórnartíðindin, að stjórnin má ekki, verði frv. að lögum, láta þær annarsstaðar.

Það er nú líklegt, að frv. sje sprottið af umhyggju fyrir því, að hinar opinberu auglýsingar komist sem fyrst og bezt almenningi í hendur, og sje svo, þá hlýtur ástandið mjög að vera breytt frá því, sem var 1885, Stjórnartíðindin miklu útbreiddari nú en þá, og það blað, sem auglýsingarnar koma út í, hlýtur að berast almenningi ver í hendur en Suðri gjörði. Jeg vil nú skýra frá, hvernig þessu er háttað. 1885 seldust 150 eintök af Stjórnartíðindunum, en 1893 seldust 124, eða 26 færri, 1894 seldust 112, eða 12 færri en árið áður. Af þessu sjest, að tala þessara tíðinda hefur eigi aukizt, og þeir munu vera litlu fleiri, sem Stjórnartíðindin eru send ókeypis nú, heldur en var fyrir 10 árum; í þessu efni hefur þó ekki breyzt til batnaðar.

Stjórnartíðindin munu vera hjer um bil í 6—700 manna höndum á landinu, og jeg efast um, að nokkrir aðrir en þeir, sem fá þau send, annaðhvort ókeypis eða þeir kaupi þau, lesi þau; efni þeirra er svo vaxið, að almenningur hefur ekki gaman af að lesa þau, jafnvel ekki hreppsnefndirnar lesa þau nema ef vera skyldi oddvitinn, sem þau eru send. Jeg minnst þess ekki í þau 12 ár, sem jeg hef verið hreppsnefndaroddviti, að nokkur hreppsnefndarmaður óskaði eptir að fá þau lánuð hjá mjer til lesturs. Jeg hef nú ekki kynnt mjer, hversu opt Stjórnartíðindin komu út 1885 og þar á undan, en að því hef jeg gáð, að síðast liðið ár komu þau

svo strjált, að það leið frá 1/2 mán. til 6 vikna milli þess, að einstök númer af helmingi þeirra kæmu út. Jeg held því, að ástandið hafi eigi, hvað útbreiðslu og útkomu Stjórnartíð. snertir, breyzt stórum til batnaðar á hinum síðustu 10 árum, og af þeirri ástæðu sje sjerstakt tilefni til að birta hinar opinberu auglýsingar í þeim.

Blaðið „Ísafold“, sem nú flytur hinar opinberu augl., kemur aptur á móti út 4.—5. hvern dag á árinu, því það koma út af því á ári 80 númer. Jeg hef nokkuð reynt að kynna mjer, hvað marga kaupendur blaðið hefði, og þó jeg viti það ekki upp á vist, þá er mjer svo mikið kunnugt, að það ganga út af því töluvert á 3. þúsund eintök; jeg ætla að gizka á, að það hafi að minnsta kosti 2300 kaupendur. Nú má telja vist, að 10 menn heyri eða lesi blaðið fyrir hvern kaupanda, og verða það þá yfir 20000 manns, sem augl. verða kunnar á þennan hátt. H. flutningsm. (S. St.) má hrista höfuðið yfir þessum orðum, þau eru sönn, því bæði er það, að blaðið er á mörgum bæjum lesið fyrir heimilisfólkinu, og svo eru opt 3—4 kaupendur um eitt blað, þó einn standi fyrir kaupunum. Af þessu geta menn sjeð, hvílikur fjarska munur er á útbreiðslu augl. í blaðinu „Ísafold“, eða yrði, ef þær kæmu í Stjórnartíð.; það er ekkert það blað til í Reykjavík, sem þær yrðu ekki margfallt kunnari almenningi af, ef þær væru í því, heldur en ef þær væru augl. í Stjórnartíð.

Þegar um kostnaðinn er að ræða, því hann er auðvitað nokkurs virði, þó það sje aðalskilyrðið, að auglýsingar berist sem fljótast og greiðast almenningi í hendur, þá held jeg, að gróðinn við að auglýsa í Stjórnartíðindunum, í staðinn fyrir í einhverju öðru blaði, yrði ekki ýkja mikill, að minnsta kosti ekki svo mikill, að þess vegna sje tilvinnandi að birta hinar opinberu augl. í Stjórnartíð. Brutto-tekjur af

þessum opinberu augl., sem munu vera erfingja-innkallanir, „proclama“, uppboðs-augl., þar sem ómyndugir eru erfingjar, skipta-augl. í þrotabúum og augl. um nauðungar-uppboð, munu vera árlega 3—400 kr.; við þessar augl. mundu nú Stjórnart. aukast svo, ef þær kæmu þangað, að kostnaður í prentun og pappir á þeim mundi aukast um 160—200 kr.; auk þess kostaði útsending meira, og svo þyrfti vafalaust að borga þeim, sem sjer um útgáfu tíðindanna, eitthvað fyrir aukið starf við útgáfuna. Jeg held því, að ágóðinn af að birta þessar augl. í Stjórnartíð., yrði í mesta lagi svo sem 100 kr., eða ef til vill ekki það, og hvort sem þessi ágóði svo kæmi niður hjá landsjóði, eða hjá þeim, sem auglýstu, sje svo litill, að hans vegna sje ekki vert að breyta til, enda er ágóðaspursmálið ekki aðalatríðið, heldur hitt, að augl. berist almenningi fljótt og vel í hendur. Jeg veit ekki betur, en að „Ísafold“ berist reglulega út, og hvað það snertir, sje ekkert því til fyrirstöðu, að almenningi berist auglýsingarnar. Af því, sem sagt hefur verið, finnst mjer undarlegt, ef þingið skyldi vilja skipa stjórninni, að birta hinar opinb. augl. í Stjórnartíð., þar sem það fyrir 10 árum vildi ekki einu sinni veita henni heimild til að láta auglýsa í Stjórnartíð., sem mundi ekki hafa verið notuð að nauðsynjalausu. Frv. þetta er því að mínu áliti skadlegt, ef það verður að lögum, og það mundi sannast, að slík ráðstöfun mundi vekja megna óánægju hjá þjóðinni, og fyrir þessar sakir mun jeg gefa atkv. mitt á móti frv.

Sigurður Jenson: Jeg er alveg samdóma h. 6. kgk. þm. (P. B.), um að engin ástæða sje til þeirrar breytingar, sem farið er fram á í frv. þessu; að minnsta kosti hef jeg ekki, þrátt fyrir það, þó jeg hafi leitað, getað fundið neina skynsamlega ástæðu til þess, að taka þessar augl. frá blaði því, sem þær eru nú birtar í, og sem mun vera einna mest útbreitt af öll-

um blöðum hjer á landi. Ef á að gjöra þessa breytingu, til þess að landsjóður geti þjénað á birtingu auglýsinganna, þá verð jeg að segja, að jeg efast um, að þetta verði stór ábati fyrir landsjód.

H. flutningsm. sagði um daginn við 1. umr. þessa máls, að augl. þessar gæfu af sjer allt að 400 kr. í árlegar tekjur, og jeg hef heyrt aðra gjöra ráð fyrir, að tekjurnar sjeu enn minni; ef það er aðalástæðan fyrir þessu frv., að ná í þennan ágóða fyrir landsjód, þá er jeg hræddur um, að farið verði að ganga á þessar kr., þegar búið er að borga aukinn prentunarkostnað og þegar búið er að borga útgefendum Stjórnartíð. fyrir fyrirhöfn þeirra, því jeg gizka á, að þeir gjöri það ekki borgunarlaust, að hirða þessar auglýsingar. Jeg er og samdóma þeim, er hafa sagt, að augl. væru ver komnar í Stjórnartíð. en í blöðunum. Eins og h. 6. kgk. þm. (P. B.) tók fram, eru lesendur blaðanna margfallt fleiri en lesendur Stjórnartíð; Stjórnartíð. eru að eins í höndum fárra manna, og efasamt, hvort þessir fáu menn lesa þau allir. En þó þeir gjöri það, þá hygg jeg, að það sje ekki almennt, að starfsmenn hins opinbera, sem fá Stjórnartíð. send og eru skyldir að varðveita þau og halda þeim saman, jeg hygg það ekki venjulegt, að þeir láni þau mikið út til lesturs, enda er það ekki skylda þeirra að lána þau út, þó einhver vildi fá þau til lesturs. Jeg get því enga ástæðu sjeð til þessarar breytingar á birtingu auglýsinganna, og get ekki skilið, hvað h. flutningsm. getur gengið til að koma með þetta frv., nema ef vera skyldi óvild til þess blaðs, sem nú gefur út augl., eða óánægja með framkomu þess í ýmsum málum. Ef svo er, þá vil jeg alls eigi eiga neinn þátt í þessari breytingu, og mjer finnst það til litils sóma fyrir þingið, að beita slíkri aðferð. Jeg gizka á, að þetta sje einasta ástæðan, því að jeg get ekki sjeð, að í þessari breytingu liggi nein umhyggja fyrir aug-

lýsingunum, að þær sjeu birtar á þann hátt, sem haganlegt er fyrir almenning.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson). Jeg þarf ekki að segja margt frv. þessu til varnar, jeg hef tekið flest af því fram við 1. umr., en þá var h. 6. kgk. þm. (P. B.) eigi viðstaddur, enda mundi hann eigi hafa haldið þessa ræðu, ef hann þá hefði verið við.

Aðalástæðan til þess, að við komum fram með þetta frv., var sú, að nýafstaðin dæmi sýndu ljóslega, að landsjóður getur komið til að borga, eigi mörg hundruð, heldur mörg þúsund kr. fyrir hinar opinberu augl., jeg á við „mortifications“-augl. á síðastliðnu ári; úr því þetta hefur einu sinni komið fyrir, getur það eins komið fyrir í annað sinn, og ekki víst, að menn fremur þá en 1893 gæti að því, hve mikið landsjóður getur komið til að borga. Ef þingið 1893, þegar það samþ. þessi „mortifications“-lög, hefði sett þá ákvörðun, að þær skyldu birtar í Stjórnartíð., mundi landsjóður hafa sloppið við mikinn kostnað, en það er einmitt þessi kostnaður, sem frv., ef það verður að lögum, á að koma í veg fyrir framvegis.

H. 6. kgk. þm. (P. B.) lagði mikla áherzlu á, að fyrir 10 árum hefði komið frv. frá stjórninni líks efnis, en sem þingið þá felldi. Mjer sýnast nú þessi afskipti stjórnarinnar bera vott um, að henni hafi sjálfri þótt augl. betur komnar í Stj. tíð. en í blöðunum, og sama sýna afskipti h. Ed., en þó h. Nd. felldi frv., þá mun það eigi hafa verið af neinni umhyggju-semi fyrir augl.; sá, sem barðist mest og bezt móti frv., gat eigi litið svo rólega á málið, sem skyldi, þar honum mun hafa þótt beitt litilli sanngirni móti sjer, er auglýsingarnar höfðu nýlega verið teknar af blaði hans.

Hvað því viðvikur, að frv. hafi verið fellt með miklum atkvæðamun, þá er það eigi rjett; frv. var fellt með 12 atkv. af 23 (*Eork. Bj.*: „Það voru að eins 4 atkv.

með“), jæja, þeir hafa þá ekki greitt atkv. Jeg skal taka það fram, að 1893, þegar þetta mál var fyrir h. Nd., var það sett þar í nefnd, og mætti þá ekki eins römmum mótmælum, sem það á nú hjer að mæta í deildinni.

Hvað ástandinu viðvikur, mun það ekki svo mjög breytt nú frá því, sem var 1885, en þó munu Stjórnartíð. send fleirum nú en þá; starfsmönnum hins opinbera hefur fjölgað og þar af leiðandi þeim, sem Stjórnartíð. eru send; þau eru nú send hreppsnefndaroddivitum og póstafigreiðslumönnum. Auðvitað er útbreiðsla Stjórnartíð. minni en vera skyldi. En er þá ekki rjett, að stuðla að útbreiðslu þeirra? Og til þess mun ekkert meðal kröptugra en að setja auglýsingarnar í þau, ef þær eru eins „interessant“, eins og h. 6. kgk. þm. (P. B.) sagði.

Jeg er nú reyndar hræddur um, að vinnukonur hjá h. 6. kgk. þm. (P. B.) mundi fara að syfja yfir roknum sínum, um það að hann væri búinn að þylja yfir þeim allar þessar augl. í hvert skipti sem „Ísafold“ kemur, þó honum sjálfum þyki þær svo dæmalaust skemmtilegar.

Jeg vil taka það fram, að jeg ekki hef neitt sjerstakt blað fyrir augum, heldur blöð almennt, og vil jeg biðja h. þm., að láta mig afsakaðan frá öllum slíkum getsökum.

H. 6. kgk. þm. sagði blaðið „Ísafold“ lesið fyrir 20,000 manna, en jeg hygg, að mikið muni bera út af því, að minnsta kosti er ekki eins mikil trygging fyrir útbreiðslu þess, eins og útbreiðslu Stjórnartíð.; það er fullkomin trygging fyrir, að 3–4 eintök af Stjórnartíð. komi í hvern hrepp, en engin trygging fyrir, að blaðið komi í suma hreppa, enda þekki jeg þess dæmi, að „Ísafold“ er minna útbreidd en Stjórnartíð. Það mundi og, eins og jeg áður hef tekið fram, auka útbreiðslu Stjórnartíð., að augl. væru settar í þau.

Jeg skal játa, að sá ágóði, sem í landsjóð rynni, yrði vanalega litill, en það er heldur ekki verið hjer um það að tala, heldur hitt, að landsjóður ekki þurfi að borga út offjár fyrir augl. Það gengur og svo í öllum öðrum löndum, að stjórnin hefur sjerstakt blað, þar sem hún lætur prenta allt það, er henni viðkemur; þannig er það á Englandi, og mun þó óhætt að segja, að Englendingar beri skyn á, hvað betur má fara. Og þessi blöð eru ekki útbreiddustu blöðin, heldur stjórnarblöðin. Gróðavegurinn yrði auðvitað í flestum tilfellum litill, en gæti þó í einstöku tilfelli um orðið afarmikill.

H. 6. kgk. þm. (P. B.) gat þess, að Stjórnartíð. kæmu mjög strjált út. Það getur að vísu verið rjett, en hægast mundi að ráða bót á því; það mætti gefa út hálfa örki í einu og senda út um land með hverri póstferð. Reyndar hef jeg ekki optar fengið blöð á vetrum en Stj. tíð.; þau koma vanalegast með hverri póstferð. En viðvíkjandi því, að Stjórnartíð. sjeu minna lesin en blöðin, þá skal jeg ekki neita því, en vist er, að þau mundu meira lesin, ef hinar opinberu augl. væru í þeim.

Úr því nú stjórnin, eins og h. 6. kgk. þm. (P. B.) tók fram, tók augl. frá fjölkeypta blaðinu „Þjóðólfi“ og setti þær í „Suðra“, sem var miklum mun kaupenda-færri. Þá sýnir það, að stjórninni er ekki allt um útbreiðslu auglýsinga-blaðsins að gjöra. En þessi skipti vöktu óánægju meðal almennings, af því að þau voru álitin sem sprottin af velþóknun stjórnarinnar á þessu blaði, en vanþóknun á hinu. Hvort það hefur verið satt, skal jeg láta ósagt. Framvegis getur stjórnin frelsað sig frá öllum slikum getsökum, ef augl. eru birtar í Stjórnartíð.; það yrði þá ekki sagt, að hún hefði augl. sem bitlinga fyrir vildarmenn sína, og jeg fæ ekki betur sjeð, en að stjórnin mætti verða fegin, að lossast við alla ráðstöfun þessara augl.;

Alþt. 1895. A.

hún þyrfti þá ekki að óttast dóm um gjörðir sínar í þessu efni, hvort sem þeir nú væru sleggjúðómar eða ekki. Þetta er önnur aðalástæðan til frv. þessa.

Auk þessa er útbreiðsla blaðanna „periodisk“, hún er komin undir, bæði árferði og stefnu blaðsins, og þó eitt blað sje mjög útbreitt í ár, þá er engin trygging fyrir, að svo verði að nokkrum árum liðnum.

Fyrir mjer vöktu þessar tvær aðalástæður, og jeg álit þær alls eigi hraktar af þeim mótmælum, sem fram hafa komið. Þeim áburði h. þm. Barðstr. (S. J.), að jeg hefði nokkurt sjerstakt blað í „sigti“, verð jeg algjörlega að neita. Annars álit jeg, að annmarkarnir sjeu ekki svo miklir, að þeir vegi upp á móti þeim kostum, er frv. hefur í för með sjer.

Þorkell Bjarnason: Það eru nokkur orð í ræðu h. þm. Ísf. (S. St.), sem jeg vildi svara. Hann sagði, að það hefði verið álit stjórnarinnar og Ed. 1885, að auglýsingunum væri betur komið í Stjórnartíðindin en í dagblaði. Hvað sem þessu liður hygg jeg, að hann sje svo skapi farinn, að hann meti meira vilja þann, sem kemur fram í neðri deild, heldur en vilja stjórnarinnar, hvað sem Ed. liður.

Þeim tilgangi, að fá sem mesta útbreiðslu fyrir auglýsingarnar, hygg jeg tæplega muni náð verða betur með því, að prenta þær í Stjórnartíðindunum heldur en í blaði því, sem þær eru nú prentaðar í. Það er ekki líkleggra, að húsbóndi lesi þær auglýsingar upp fyrir heimilisfólki sínu, sem það ekki vill heyra, þótt þær verði prentaðar í Stjórnartíðindunum og ekki er heldur líklegt, að Stjórnartíðindin verði stórum útbreiddari fyrir auglýsingarnar, þótt þær kæmust þangað. Finnst þm. líklegt, að menn vilji kaupa Stjórnartíðindin sökum auglýsinganna, ef menn ekki vilja heyra þær lesnar, eins og mig minnir að hann segði? Að Ísafold sje fásjeð í sumum hreppum landsins getur verið, en það

15 (27. ágúst)

blað, sem kemur út og útbreitt er í á þriðja þúsund eintökum getur ekki, eptir því sem á stendur hjer á landi, kallast óalmennt eða lítið útbreitt. Jeg hygg, að það hljóti því að vera af einhverjum vissum ástæðum, ef mönnum í einstaka hreppi er svo illa við „Ísafold“ að þeir lesi hana ekki. Meira að segja, mjer virðist það hraparleg tilviljun, ef nokkur hreppur er sá á landinu, að í hann komi færri eintök af því blaði, heldur en Stjórnartíðindunum.

Sami h. þm. sagði, að það hefði vakið megna óánægju, þegar auglýsingarnar voru teknar frá fjöllesnu blaði (Þjóðólfi) og birtar í fálesnu blaði (Suðra). En hafi þetta vakið þá megna óánægju er ekki ólíklegt, að það muni einnig nú vekja megna óánægju að hætta að birta auglýsingarnar í fjöllesnu blaði, og sem við er vinsælt, en birta þær í staðinn í riti, sem jafnlítið er keypt og lesið sem Stjórnartíðindin.

Landshöfðingi: Jeg vildi að eins gera stutta athugasemd.

Mjer finnst það ekki eiga við, eins og gjört er í frv. þessu, að kveða á um í hvaða blaði birta skuli auglýsingar þessar. Í frv. því, sem stjórnin lagði fyrir þingið 1885 var það eigi fyrir skipað, heldur að eins heimilað stjórninni að láta birta auglýsingarnar í Stjórnartíðindunum, ef hún álitir það hentugt og þau hefðu þá útbreiðslu, sem nægileg væri til þess. Ef það síðar kynni að reynast óhentugt, að auglýsingarnar væru prentaðar í Stjórnartíð. er það leiddinlegt, að þurfa skuli ný lög til að leyfilegt sje að birta þær í einhverju öðru blaði; en það hlýtur að verða afleiðingin af þessu frv., ef það verður að lögum. Jeg gæti því fellt mig við frv., ef það væri orðað á líkan hátt og frv. frá 1885, en hitt finnst mjer ekki eiga við, að stjórninni sje skipað, að birta auglýsingarnar í vissu blaði, hvernig sem á stendur.

Það voru helzt 2 ástæður, sem h. þm.

Ísf. (S. St.) færði fyrir frv. Sú önnur að landssjóður hefði kastað út svo miklu fje fyrir auglýsingarnar 1894 og 1895. Um það er að segja, að þó að auglýsingarnar hefðu verið birtar í Stj.tíð. hefði landssjóður samt orðið að kasta út miklu fje; hver örk af Stj.tíð. kostar 33 kr., svo hann hefði alls ekki sloppið samt. Fyrir hina ástæðuna er jeg hinum h. þm. innilega þakklátur, — hún var sú, að stjórninni yrðu engar getsakir gjörðar, sem hún ætti ekki skilið, fyrir það, hvar hún birti auglýsingarnar —; fyrir þessa umhyggjusemi hans er jeg honum þakklátur. En stjórnin er ekki orðsjúk, jafnvel þótt hún meti mikils annað eins hugarþel, hvaðan sem það kemur.

Hallgrímur Sveinsson: Það eru að eins örfáar athugasemdir, sem jeg vildi gjöra.

Jeg álit mjög varhugavert og enda óheppilegt að samþ. frv. þetta.

H. flutningsm. (S. St.) hafði sem ástæðu fyrir því þann geysi-kostnað, sem landssjóður hefði haft 1894 og í ár af auglýsingunum. Það er að visu satt, að auglýsingarnar um afnám skuldabryjfa úr veðbókunum hefur þessi ár kostað landssjóð allmikið fje, en hæstv. landsh. hefur bent á, að stórfje mundi þó eigi haf sparazt, þótt þær auglýsingar hefðu birtar verið í Stj.tíð.; prentun þeirra og útgáfa öll kostar einnig talsvert mikið fje; vitanlega vaxandi að tiltölu við stækkun tíðindanna vegna auglýsinganna. Vjer getum heldur ekki búizt við, að önnur eins auglýsingahrið og þessi beri aptur bráðan að; en komi að því einhverntíma, er niðjum vorum eigi ofætlan að búa svo um þá hnúta, að landssjóði verði borgið á sem beztan hátt. Mjer virðist því eigi svo nauðsynlegt, að byrgja þann brunn, og engin nálæg hætta vofa yfir, að barnið muni detta ofan í hann.

Mjer virðast rök þau, er h. 6. kgk. (Þ. B.). færði fyrir útbreiðslu þeirri, er auglýsingarnar fengju, með því að vera

birtar í blaði því, er flytur þær nú, vera gild og góð, og jeg verð að taka undir það, að það er þó betri auglýsingamáti að láta blað, sem er eins fjöllesíð og Ísafold er, flytja þær heldur en Stj.tíð., sem vitanlega munu ekki svo sjerlega fjöllesin, sem og hefur sínar eðlilegu orsakir, — efni þeirra er svo einkennilegt og sjerstaklegt, svo að segja mætti eigi síður um þau en sum önnur blöð, að menn kynni að syfja yfir lestri þeirra, ekki sízt auglýsingabálkinum, um þau getur og fólk sagt þetta gamla: „Ekki er gaman að guðspjöllunum, enginn er í þeim bardaginn“. Það er fjölbreytnin og fréttirnar í dagblöðunum, sem gjörir það að verkum, að menn kjósa heldur að lesa þau, heldur en Stj.tíð. nema þá þeir menn, sem sjerstaka ástæðu hafa til að vita, hvað þau hafa inni að halda.

H. flutningsm. (S. St.) hugði, að Stj.tíð. mundu fá meira gengi, ef auglýsingar þessar yrðu birtar í þeim, en jeg hygg, að vart sje því að treysta, að svo muni fara. Jeg hygg, að mörgum muni virðast þau eptir sem áður ekki mjög fróðleg bók, og óskemmtilegri til lesturs heldur en dagblöðin. Eg er meira að segja hræddur um, að auglýsingarnar mundu gjöra tíðindin miklu óaðgengilegri og óeigulegri bók, en þau nú eru, og því spilla fyrir þeim, en ekki bæta. Hann benti á, að til þess að þau gætu komið nógu opt út, mætti gefa þau út þannig, að hálf örk kæmi í senn, en jeg hygg þó, að það geti orðið allmiklum erfiðleikum bundið, því mjög er óhentugt, að skipta í sundur stjórnarbrjefum og öðru því, er þar er birt (*Sig. Stef.*: Það hefur þó verið gjört); þó það hafi komið fyrir, ætla jeg eigi heppilegt, að slíkt komi enn optar fyrir en verið hefur; það mun þó spilla fyrir því, að innihald og efni slíkra brjefa komist vel inn í meðvitund þjóðarinnar. Þá er og talsverður munur á útsending Stjórnartíðindanna og dagblaðanna. Stj.tíð. kunna að vera, eins og dagblöðin, send með hverjum pósti, í fjarlægari hjer-

uðin, svo sem h. þm. Ísf. (S. St.) tók fram, en svo eru aptur mörg nálæg hjeruð dagblöðunum, sem fá þau miklu optar en póstur gengur. Hjer í kring um Rvík munu um 5 sýslur fá dagblöðin á þennan hátt, langtum optar heldur en póstur gengur um, en Stj.tíð. flytjast eingöngu með póstinum, með því þau hafa til þess einkarjettindi.

Það mundi og eigi allitíð draga úr hagnaðinum, hvað Stj.tíð. stækkuðu við auglýsingarnar, auk þess, sem ritstjórn þeirra og útsending mundi verða kostnaðarsamari. Við útsending Stj. tíð. er einnþað að athuga, að á henni er talsverð krókaleið, þar sem þau eru send sýslumönnum, er síðan senda þau hreppstjórum. Að sönnu má segja, að með dagblöðin á það sjer einnig stað, að þau sjeu send vissum mönnum, er síðan sendi þau út frá sjer, en það mun þó eigi vera ótitt, að menn vilji fá og fái þau send sjer beina leið, og sjerstaklega er það mikill munur fyrir alla þá, sem eiga heima hjer í nærsvaitunum, hve miklu optar þeir fá dagblöðin að sjá en Stj.tíð. Og eigi það að vera mergurinn málsins hjer, sem jeg hygg vera, að útvega auglýsingum þessum sem mesta útbreiðslu, þá hygg jeg þeim tilgangi muni ei náð verða með því, að taka þær úr blaði því, er hefur þær nú, og setja þær í Stj.tíð. Og þar sem það var tekið fram í umræðunum, að stjórnin hefði einu sinni tekið auglýsingarnar af fjöllesnu blaði og fengið þær fálesnu blaði og að slíkt kynni einnig að koma fyrir eptirleiðis, þá hygg jeg, að stjórnin hafi nú fengið um það all-rækilegar áminningar, svo að óhætt sje að treysta því, að hún muni ekki láta slíkt koma fyrir optar, heldur jafnvel skipta um stað fyrir auglýsingarnar, ef svo skyldi fara af einhverjum ástæðum, að auglýsingablaðið missti svo kaupendur og lesendur, að það kæmi tiltölulega fáum mönnum í hendur.

Jón Jakobsson: Jeg hafði ekki ætlað að mjer að tala í þessu máli, en umræður þær, sem orðið hafa, gefa mjer tilefni til að segja fáein orð.

H. þm. Barðstr. (S. J.) gaf það í skyn í ræðu sinni, að það, sem mundi hafa komið flutningsm. til að koma fram með þetta frv., væri óvild til blaðs þess, er auglýsingarnar eru nú birtar í. Þetta vil jeg bera kröptuglega til baka, að því er mig snertir. Jeg ber engan óvildarhug til blaðs þess eða blaðstjóra. Minar ástæður til þess að vera með að flytja frv. þetta eru helzt sá óstöðugleiki, sem getur á því orðið, hvar auglýsingar þessar kunna að verða birtar. Sje það ekki ákveðið eitt skipti fyrir öll, í hvaða blaði að þeim sje að ganga, má vel búast við, að þær kunni að hrekjast milli blaðanna og lendi máske í blaði, er litla útbreiðslu hefur. Jeg get tekið undir það, sem h. þm. Ísf. (S. St.) sagði, að þótt útbreiðsla Stjórnartíðindanna sje eigi svo mjög mikil, þá er hún þó jafnari heldur en dagblaðanna. Það getur vel komið fyrir, að sum dagblöð sjeu alls ekki keypt í einstökum hreppum, og sjeu auglýsingarnar birtar í þess konar blaði, hafa þeir hreppar ekki tækifæri til að sjá auglýsingarnar.

H. 2. kgk. (H. Sv.) benti á, að það mundi lýta Stjórnartíðindin og verða óhentugt, að þau kæmu út í hálförkum. Jeg hygg, að andvælt sje að synda hjá því skeri á þann hátt, að láta auglýsingarnar koma út í sjerstökum örkum. Þessi króka-leið, sem h. sami þm. var að tala um, á útsending Stjórnartíðindanna hygg jeg heldur ekki að sje með rökum. Að minnsta kosti er mjer kunnugt um, að þau eru send beint til presta, póstaðgreiðslumanna og hreppsnefndaroddvita; þau munu og send vera með hverjum pósti, og þær sem póstgöngur eru nú orðnar alltiðar og fjölgar fremur en fækkar má eigi kalla, að þau birtist sjaldan.

Verði frv. þetta að lögum má við því

búast, að það hafi í för með sjer aukna þóknun fyrir ritstjórn Stjórnartíðindanna. Um þetta má gjöra viðaukatill. til 3. umr., ef mönnum svo sýnist eða þá taka tillit til þess á fjárlögunum.

Flutningsm. (Sigurður Stefánsson): Hæstv. landsh. fann það að frv. þessu, að í því væri einskorðað fyrir stjórnina, hvar birta skyldi auglýsingar þessar. Þetta er þó engin nýlunda; jeg veit eigi betur en svo sje gjört í Danmörku; þess konar auglýsingar einskorðaðar við Berl.tíð. Þetta er þannig engin breyting frá því, sem nú á sjer stað. (H. Sv.: Berl.tíð. hafa einkarjettindi). Jeg get heldur ekki sjeð neitt á móti því, að það blað á Íslandi, sem flytur skýrslur um athafnir stjórnarinnar, hafi einkarjettindi til, að flytja þessar auglýsingar. Mjer virðist það vel við eiga. Jeg verð því að vona, að hæstv. landsh. gefi meðmæli sín með frv. þessu, þótt það sje svona orðað.

H. 2. kgk. (H. Sv.) gat um, að eigi mundi bráðlega von á eins harðri auglýsingahrið og verið hefur 1894 og 1895. En um það er ekki hægt að spá. Þess konar tilfelli gjöra engin boð á undan sjer. Vjer vissum það ekki 1891, að þessi auglýsingahrið mundi koma 1894 og svo getur optar verið. Jeg hygg því rjettara sje, að sjá við þess konar leka og setja undir hann.

Það er að sjálfsögðu satt, að það mundi hafa haft nokkurn aukinn kostnað í för með sjer fyrir landssjóð, ef auglýsingarnar hefðu birtar verið í Stjórnartíðindunum en þó ekki hálft svo mikinn sem þann, að birta þær í dagblöðunum.

H. 2. kgk. (H. Sv.) benti á það, að næstu hjeruð fengju dagblöðin optar en að eins með póstum. En þessu er ekki svo varið nema fyrir lítið svæði hjer í kring, hitt svæði landsins er langt um stærra, sem fær dagblöðin ekki nema með póstum og á sama hátt sem Stjórnartíð. Jeg get því ekki gjört mikið úr þeirri

mótbáru. Mjer virðist og ofmikil áherzla vera lögð á það, að Stj.tíð. eru ekki nú svo mikið útbreidd og keypt, því að þess konar getur breyzt, auk þess sem póstgöngur aukast og verða tíðari.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. samþ. með 6 : 5 atkv. Fyrirsögnin samþ. með 6 atkv. Frumv. vísað til 2. umr. með 6 atkv.

Frv. til laga um að kaupa bændahlutann í Brjámslæk (C. 186); 1. umr.

Flutningsm. (Hallgrímur Sveinsson): Af því jeg imynda mjer, að flestum h. þdm. sje ókunnugt um tildragandann til þess, að frv. þetta kemur fram fyrir h. þd. þá vil jeg leyfa mjer að skýra stuttlega frá aðalatriðum málsins.

Jörðin Brjámslækur er að $\frac{2}{3}$ hlutum kirkjueign, en að $\frac{1}{3}$ hluta bændaegn. Optast hefur presturinn haft þennan $\frac{1}{3}$ til ábúðar, en stundum hefur hann ekki hirt um það, heldur hafa eigendur leigt hann út hinum og þessum. Eigendur bændahlutans er ekki einn, heldur margir, eins og nú stendur eru þeir 5, og er þessi sameign mjög óþægileg fyrir prestinn og veldur því, að hann er ekki eins frjáls, eins og ef eignin væri óaðskilin.

Það er þó ekki þetta almenna ástand heldur sjerstök ástæða, sem veldur því, að jeg kem fram með frv. þetta.

Svo er mál með vexti, að eigi alls fyrir löngu átti að gjöra landamerkjaskil á Brjámslæknum og kom þá upp ágreiningur milli prests og eiganda bændahlutans út af 2 ítökum: hinum svonefnda Vatnsdal og $\frac{1}{2}$ Peningsdal, sem hvorttveggja eru töluvert mikils virði, því þar er bæði skóglendi, beitiland og engjar, eptir yfirliti því, sem presturinn hefur gefið, jafnvel 350 kr. virði. — Í þrætu máli þessu virtist liggja svo, að vart var hægt að greiða úr því, nema með flókinni og umsvifamikilli málsókn og töluverðum kostnaði. Eptir að presturinn hafði borið sig upp við stiptyfirvöldin, skorðu þau

á hann að freista sáttaumleitunar og gjörði hann það, en varð árangurslaust. Að vísu stendur í prófastsvisítazíu einni, að ítök þessi heyri undir prestakallið og er fært sem ástæða fyrir því, að prestur hafi alla ábyrgð og kostnað við kirkjuna á hendi, en eigendur bændahlutans ekki. Þetta hafði lengi verið þannig skoðað; en þegar landamerkin átti að setja, komu fram mótmæli af hendi eigenda bændahlutans; þeir vildu ekki kannast við, að þessi ítök væru sjerstök eign prestakallsins, heldur báru það fram, að þau væru sameign bæði prestakalls og bændaegnar.

Til að skera úr ágreiningi þessum virtust að eins vera 2 vegir. Annar var sá, að skipta á milli kirkjueignar og bændaegnar landi því, er þrætan var um, en hinn vegurinn var, eins og frumv. fer fram á, að fá bændahlutann keyptan og girða þannig fyrir alla þrætu og ágreining. Að þessu hinu síðara gengu eigendur bændahlutans og einnig presturinn og voru 2 menn útnefndir til að virða til peningaverðs $\frac{1}{3}$ hluta Brjámslækjar, bænda hlutann, en þessum $\frac{1}{3}$ fylgir hjáleigan Moshlið, sem um langan tíma hefur verið skoðuð sem tilheyrandi bændaegninni, þó presturinn á Brjámslæk hinsvegar álitir það efa bundið. Við matsgjörð þá, er fram fór, var bændahlutinn metinn 2133 kr. virði og þótti presti það nokkuð hátt; vildi hann ekki fara fram yfir 2 þús. kr. og varð það úr, að eigendur bændahlutans gengu að því. Sóknarnefndinni var gefinn kostur á að segja álit sitt, og komst hún að þeirri niðurstöðu, að heppilegast mundi verða að kaupa. Tvívegis var reynt að bera málið undir hjeradsfundi. Í síðara sinnið heppnaðist það, en fundurinn var ekki fullkomlega löglegur, því eitt atkvæði vantaði til þess eptir lögum þeim, er nú gilda. Hinir mættu hjeradsnefndarmenn álitu allir samþuga heppilegast, að bændahlutinn yrði keyptur handa prestakallinu fyrir hið umsamda verð 2000

kr. En úr vöntun hins eina atkvæðis má álíta bætt á þann hátt, að einn maður, sem ekki mætti á hjeradsfundi, hafði nýlega sem sóknarnefndarmaður gefið málinu atkvæði sitt; verður því að álíta, að löglegur atkvæðafjöldi sje fyrir því, að það í alla staði sje heppilegast fyrir prestakallið að kaupa bændaeignina.

Frá sjónarmiði landssjóðs getur heldur ekki neitt mælt á móti frv. þessu. Eins og kunnugt er á að borga 200 kr. uppbót til Brjámslækjarprestakalls úr landssjóði og er hjer farið fram á, að af þeim falli 80 kr., sem eru 4% af 2000 kr. niður; það virðist þá standa á sama, hvort landssjóður borgar út 2000 kr., eða sleppur við að borga vexti af sömu upphæð, allra helst þegar um ekki stærri upphæð er að ræða.

Að endingu skal jeg geta þess, að frv. þetta bæði að formi og efni, er samhlj. frv., er lagt var fyrir þingið 1891. Þá var með lögum samþ. að kaupa jörðina Fell í Kollafirði handa Tröllatungu-prestakalli.

Jeg hef tekið með mjer ýms skjöl máli þessu viðvikjandi, og vil jeg leyfa mjer að afhenda þau h. forseta, með þeim tilmælum, að hann annist um, að þau verði lögð fram á lestrarsalinn h. þdm. til skýringar og leiðbeiningar.

Af því mál þetta er svo einfalt ætla jeg ekki að stinga upp á nefnd; vona jeg að það mæti ekki mótspyrnu hjer nje í h. Nd. og óska svo, að það megi ganga til 2. umr.

Loks vil jeg geta þess, að hjer situr maður, sem gagnkunnugur er þessu máli, og er það h. þm. Barðstr. (S. J.), og hefur hann, sem prófastur orðið að hafa afskipti af málinu; en af því hann er einn af eigendum bændahlutans í Brjámslæk, þá hefur hann viljað leiða hjá sjer, að vera flutningsm. frv. þessa og gefa upplýsingar þar að lútandi; jeg vona líka, að þær nauðsynlegu skýringar finnist í því, sem

jeg hef sagt og skjölum þeim, er lögð verða fram á lestrarsalinn.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um eyðing sela (C. 90, 187); frh. 1. umr.

Framsögumaður (Jón Jónsson): Jeg finn ekki ástæðu til að fara mörgum orðum um frv. þetta nú. Eins og kunnugt er, komu fram ýmsar misjafnar skoðanir á frv. við fyrri hluta 1. umr. og skal jeg ekki fara út í að rekja þær. Nefndin hefur reynt að þræða meðalveginn milli þeirra skoðana, sem þá komu fram, til þess að frv. næði samþ. h. þd. Hún hefur lagt það til, að frv. yrði breytt þannig, að „selur skuli rjettdræpur í öllum ám og vötnum, sem lax eða silungur gengur í; með öðrum orðum, alstaðar þar sem líkindi eru til, að lax- og silungsveiði komi í stað selveiði. Jeg ætla því að svo stöddu ekki að orðlengja meira um mál þetta, en óska að eins, að það fái að ganga til 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 9 samhlj. atkv.

Till. til þingsál. um gagnfræðakennslu (C. 109); ein umr.

Jón Jakobsson: Það urðu svo ítarlegar umræður um þetta mál um daginn, að jeg ekki hef ástæðu til að fara um það mörgum orðum nú; að eins vil jeg geta þess viðvikjandi latínu og grísku kennslunni, að þótt meiri hluti nefndarinnar hafi stungið upp á, að þau mál yrðu kennd í 4 bekkjum, þá þótti henni þó æskilegra að hafa helminga skipti, þannig að þau yrðu kennd 3 ár, en af því það hefði ef til vill orðið óvænlegra til samkomulags, varð úr, að kennslan í 4 bekkjum var látin halda sjer.

Hallgrímur Sveinsson: Minni hluti nefndarinnar í þessu máli var á þeirri skoðun, að kennsla í því formi, sem till. þessi fer fram á, mundi verða ófram-

kvæmanleg og þar af leiðandi ekki geta orðið samþykkt af landsstjórninni. Það virðist líka harla þýðingarlítið, að skora á landsstjórnina, að samþykkja kennslu, sem hún þegar hefur látið í ljósi, að henni finnist ófullnægjandi.

Í þessari till., sem hjer liggur fyrir, er farið fram á, að koma á gagnfræðakennslu í 2 neðstu bekkjum latinuskólans. Jeg held fyrir mitt leyti, að þessi gagnfræðakennsla, þar sem sumpart væru 12—14 ára drengir og sumpart tvítugir menn í bekk saman, yrði ekki að verulegum notum, því það sem eldri piltar geta lært á stuttum tíma, þurfa unglingarnir miklu lengri tíma til að nema; en jafnmikið tililit verður að taka til allra, eigi kennslan að fara í góðu lagi og verða að notum. En viki maður sjer að seinni hluta till., þá virðist heldur ekki að kennsla í latínu og grísku, gæti orðið í góðu lagi, ef að eins ætti að kenna í 4 ár; það dugar ekki í því tilliti að vitna til stjórnarfrv., þegar fótunum að öðru leyti er kippt undan frv. Stjórnin byggir á, að þegar piltar í 4 ár hafi vanizt fastri og reglubundinni kennslu, þá hafi þeir fengið þekkingu og lag á að nema á styttri tíma, eigi einungis þær vísindagreinir, er þeim eru orðnar kunnar, heldur einnig alveg nýjar. Aðgætandi er líka, að eigi væri öðrum á að skipa til kennslu í gagnfræði, en kennurum latinuskólans, sem allir hafa álitid svofellda kennslu óframkvæmanlega. Menn kunna að segja, að á þessu verði bráðlega breyting, þar sem rektor skólans hefur fengið lausn frá embætti sínu, og yfirkennarinn sótti um lausn; þegar þessir menn væru farnir frá, kæmu aðrir nýir menn í þeirra stað, sem væru hlynntir þessum breytingum. Þetta í sjálfu sjer getur þó ekki gefið von um, að stjórn skólans sjái sjer fært að framkvæma það, sem till. fer fram á, og sem stjórnin álitur ógjörandi, því jeg vil taka það fram enn þá einu sinni, að kennslu

þá, sem hjer er farið fram á, álit jeg alls ekki forsvaranlega.

Jón Jakobsson: Jeg get skilið, að kennsla sú, sem till. þessi fer fram á, væri óframkvæmanleg á svo stuttum tíma, sem till. fer fram á, ef gengið væri út frá, að enginn undirbúningur ætti að vera undir skóla, en hversvegna er þessi undirbúningur, sem áður hefur þótt koma að góðum notum, nú álitinn lítills eða einskis virði? Það virðist mega verja töluverðum tíma til undirbúnings gagnfræðakennslu, þegar latínu er sleppt, því eitthvað má læra á þeim tíma, sem áður hefur verið varið til latinunnar. H. 2. kgk. (H. S.) gat um, að piltar mundu verða á misjöfnu reki; þetta getur vel verið, en ekki mundu piltar verða á síður misjöfnu reki, ef realkennslan ætti að vera í 4 ár; piltar, sem koma úr sveit yrðu miklu eldri, til jafnaðar, en piltar úr Reykjavík, og yrðu því bekkirnir æði mislitir og mislitari, en ef að eins 2. ára gagnfræðakennsla væri höfð. Þá vitn aði h. 2. kgk. til kennaranna við latinuskólann, en gat þess um leið, að brátt mundi koma breyting á kennslukraptana við þann skóla, en þetta er allþýðingarmikið atriði, því að vjer vitum ekki, hvernig fara mundi, ef mál þetta yrði lagt aptur undir kennarana, þegar 2 af sterkustu vildarmönnum gömlu málanna, eru farnir og komnir 2 í þeirra stað, sem ef til vill væru hlynntir hinum nýrri málum. Jeg hef annars af samtali við suma af kennurum skólans, komizt að nokkuð annari niðurstöðu, en þeirri, er finnst í álitsskjali kennaranna, viðvíkjandi skoðun sumra þeirra á þessari fyrirhuguðu breytingu; jeg er hræddur um, að sumir þeirra hafi verið gagnfræðakennslunni mótmæltir, einungis vegna þess þeir hugðu, að kennsla á 4 árum í gömlu málunum, eins og nefndin ætlaðist til, ekki yrði fullnægjandi, þar sem allt of mikið væri heimtað lesið í þeim og í því tilliti ekki tilslakað í neinu verulegu frá því, sem nú er. Það er því ó-

sagt, hvernig álit þeirra yrði nú, þegar nýir kraptar væru komnir að skólanum. Jeg skal svo ekki tala meira að sinni.

Sigurður Jensson: Af því jeg er einn af flutningsm. þessarar till., vil jeg leyfa mjer að fara nokkrum orðum um hana. Það er hætt við, að mönnum þyki lítið koma út af skólamálinu á þessu þingi, þar sem það er ekki nema þessi till., sem verður allur árangurinn og ef dæma á eptir ummælum h. 2. kgk. (H.S.), þá eru litil líkindi til, að yfirstjórn latinuskólans muni taka till. til greina. Jeg hlýt að halda því fast fram, að með till. verði náð alveg því sama og með stjórnarfrv., að eins með miklu minni kostnaði fyrir landssjóð og fyrir þá, sem kennslunnar eiga að njóta. Vjer meiri hluti nefndarinnar ætlumst til, að í staðinn fyrir þá 2 neðstu bekk, sem stjórnin vill bæta við komi meiri undirbúningskennsla, því hún er að voru álit áriðandi og til mikils sparnaðar. Jeg get alls eigi verið þeim mönnum samdóma, sem segja, að undirbúningskennslan sje að eins spillandi; þeir vilja helst, að lærisveinninn fái allan sinn lærdóm í skólanum; því, sem honum hafi verið kennt undir skóla, þurfi hann jafnvel helst að gleyma aptur, til þess að geta lært í skólanum. Þessu get eg ekki samsinnt; vitanlega getur undirbúningskennslan verið mjög mismunandi, en því betri sem hún er, því fremur getur pilturinn haft gagn af kennslunni í skólanum. Eptir því, sem eg þekki til skólans, þá býr pilturinn opt að því alla sína skólatíð, hvernig hann hefur verið undirbúinn og það sama hef jeg heyrt reynda kennara segja. Það er líka vel aðgætandi, að ekki má bera þessa undirbúningskennslu, sem verður eptir því, sem vér hugsum oss inntökuprófið, saman við undirbúningskennsluna, eins og hún hefur verið. Hingað til hefur verið lögð mest stund á latinuna, ef menn gátu lært hana, þá komust menn í skóla, annars ekki. Allar aðrar námsgreinir hafa verið van-

ræktar jafnvel móðurmálið, sem þó ætti að vera byrjað á og vera undirstaðan undir allri kennslu. Nú verður allt öðru máli að gegna, eins og vjer hugsum oss undirbúningskennsluna og inntökuprófið, því nú verða kenndar undir skóla þær námsgreinir, sem hægst er að fá kennslu í og eðlilegast er að byrja á, eins og t. a. m. móðurmálið, danska, landafræði o. s. frv. Þessa undirbúningskennslu má optast fá upp til sveita, og ef ekki þar, þá veitir Möðruvallaskólinn kennslu í því og jafnvel barnaskólarnir. Jeg vildi t. d. miklu heldur vera með því, að veita fje til barnaskóla í Reykjavík og á Akureyri, til þess, að þar gæti komizt á kennslu í þeim námsgreinum, sem þurfa til undirbúnings undir skólann, eins og vjer hugsum oss hana, heldur en að bæta 2 barnaskólabeckjum við latinuskólann. Það mundi bæði kosta landssjóð minna fje og verða haganlegra að ýmsu leyti. Verði þessi till. ekki tekin til greina, þá er það af því, að stjórn skólans álitur, að þessi undirbúningskennsla sje ómöguleg annarsstaðar en í skólahúsinu sjálfu, en það á jeg bágt með að skilja. En hvað sem um till. verður, vona jeg þó, að yfirstjórn skólans finni sjer skylt, að bæta fyrirkomulagið á kennslunni í skólanum, frá því, sem nú er, svo að námið verði lærisveinunum gagnlegra fyrir lífið. Allir viðurkenna, að það sje rjett, að lærisveinninn eigi að nema fyrir lífið, en ekki fyrir skólann, en um okkar lærða skóla gildir önnur regla; þar er öllu svo fyrir komið, að þar er lært fyrir háskólann, en ekki fyrir lífið. Jeg skal játa, að tillit verður að taka til háskólans, en þó á meira tillit að taka til þess gagns, sem lærdómurinn á að hafa fyrir lífið. Það er ekki nóg, að það heiti svo, að lærisveinninn hafi numið svo og svo margar vísindagreinir, þegar árangurinn af öllu þessu námi er eins sorglega fátæklegur, eins og allir kannast við. Okkar skóli er kallaður latinuskóli, af því mest áherzla er lögð á

latinukennsluna, en hver er svo árangurinn af öllu þessu latinunámi? Eptir því, sem yfirstjórn skólans sjálf skýrir frá, er hann sá, að varla uokkur, sem útskrifast skilur ljetta og auðveldla latneska bók. Líkt er um árangurinn af kennslunni í nýju málunum og það jafnvel í dönsku, sem þó er eitt af ljettustu málum og mestum tíma varið til; kunnáttu í henni er mjög ábótavant hjá stúdentunum, eptir því sem hæstv. landsh. sjálfur skýrir frá í álitsskjali sínu um skólann. Og þetta er ekki því að kenna, að skólinn hafi ekki góða kennara; þvert á móti er talið, að skólinn hafi nú ágæta kennara. Þetta er afleiðing af fyrirkomulaginu á kennslunni, þar sem piltunum er ætlað að nema 5—6 tungumál í einu auk alls annars. Jeg treysti því, að þó þessi till. ekki fái góðan byr, þá muni stjórn skólans reyna að lagfæra það fyrirkomulag, sem nú er á kennslunni í skólanum, því að allir eru samdóma um, að því sje í mörgu ábótavant, og meðan svo er, verður árangurinn af náminu lítill, og lærisveinarnir geta ekkert lært sér til verulegra nota.

Jón A. Hjaltalín: Jeg hygg nú að sönnu, að það verði árangurslitið, þó jeg fari að tala gegn hinum 6 ákvörððu atkv., en jeg ætla þó að segja fáein orð móti h. þm. Barðstr. (S. J.). H. þm. lagði mesta áherzlu á undirbúningskennsluna; fyrir honum var það mergurinn málsins, að hún væri góð, eins og hún er. En mjer er nú óskiljanlegt, hvernig skóli getur byggt á undirbúningsnámi, sem skólinn sjálfur ekki ræður yfir (*J. Jak. og S. Jensson:* Inn-tökuskilyrðin!). Það er ekki hægt að ráða yfir því með inntökuskilyrðum, hverjir kenna undir skólann. — Því næst lagði h. þm. (S. J.) áherzlu á það, að nú þyrfti ekki að læra latinuna undir skóla, en þá verður að hafa undirbúningskennslu í öðrum málum, svo sem dönsku og ensku. H. þm. Barðstr. (S. J.) minntist á að læra íslenzku undir skóla, og mundi það ljett

Alpt. 1896. A.

veita. En haldi menn, að ljettara sje að kenna íslenzku en önnur mál, sýnir það, að þeir þekkja ekki, hvað kennsla er, og kunna ekki að kenna. Það er og það, sem mjer alltaf hefur fundizt um h. til-lögumenn, að þá vanti reynslu og þekk-ingu í þessu efni. Flestir, sem hafa fengið nokkra reynslu, sem kennarar byrjenda, munu kannast við, að erfiðara sje, að koma inn málfræðislegum hugmyndum hjá lærisveinunum í íslenzku, heldur en í öðrum málum. Svo þyrfti að kenna ensku og dönsku undir skólann; en jeg hef sjálfur orðið þess var, að menn þurfa opt að gleyma aptur, því sem þeir hafa lært í ensku, áður en þeir komast undir reglu-lega skólakennslu. Jeg fyrir mitt leyti verð að halda fast við það álit mitt, sem er byggt á töluverðri reynslu og þekk-ingu á námi og námsmönnum, að undirbúningskennslan geti ekki komið í staðinn fyrir eða jafngilt skólakennslunni að neinu leyti, og það er því föst skoðun mín, að ályktunartill. þessi sje ónýt í alla staði.

Landshöfðingi: Út af umræðum þeim, sem orðið hafa um þetta mál í dag, skal jeg að eins taka það fram, að verði till. þessi samþykkt, mun leitað álits kennara og yfirstjórnenda skólanna og annara, sem eiga í hlut, enn á ný, og vil jeg því ekki láta í ljósi, hverja skoðun jeg hef á málinu, fyr en það álit liggur fyrir.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg ætla að leyfa mjer að gjöra athugasemd við það, sem varpað var fram áðan, að menn virtust hafa gleymt því við fyrirkomulag skólans hjer, að námið er fyrir lífið, en ekki fyrir skólana eina. — Jeg held, að þessu sje of lauslega varpað fram. Jeg get ekki sjeð, að lærði skólinn hjer í Reykjavík sje neitt sjerstakur í þessu eða frábrugðinn öðrum skólum ríkisins. Brautin er afmörkuð, og skólarnir eru skyldaðir til þess að veita almenna menntun. Þar á meðal er sú krafa gjörð til skólanna, að þeir, sem útskrifast þaðan, geti kom-

18 (27. ágúst)

ízt inn á háskólann, og sje slíkt ekki að kenna fyrir lífið, þeim sem þennan veg ganga, þá er engin önnur kennsla fyrir lífið til, nema ef til vill realkennslan tómt. Ef ekkert annað ætti að kenna en það, sem er eptir beinustum skilningi gagnlegt fyrir lífið, til hvers eru þá allir lærðir skólar um viðan heim? Menn tala um, að takmarka ekki latínu- og grísku-nám í skólanum hjer. En þá virðist mjer því vera gleymt, að þessi skóli stendur undir öðrum æðri menntunarstofnunum. Hvaða gagn er að því, að breyta til í þessum námsgreinum, hvað latinuskólann einan snertir, ef svo þeim, sem útskrifast þaðan, er neitað um aðgöngu að háskóla eða prestaskóla, af því þeir fullnægi ekki kröfum þessara menntunarstofnana? Jeg get ekki sjeð, að fært sje að fara lengra í takmörkuninni en svo, að ekki riði í bága við fyrirkomulagið á hinum æðri skólum. Hin h. nefnd kannast nú einnig við, að taka verði tillit til þessa, og verður takmörkun á náminu í gömlu málunum þannig að eins möguleg á litlu svæði, nefnilega þar sem skólinn nú kennir meira, en heimtað er við hina æðri skóla. Kennslumálastjórnin álitur, að hjer sje aðeins um litliræði eitt að tala. Það mundi vera hægt að sleppa 1—2 bókum í latínu og grísku, og er auðsætt, að slíkt getur engin veruleg áhrif haft. Yfir höfuð virðist mjer það ljóst, að vjer, sem erum svo fátæk og fámenn þjóð, getum ekki gengið á undan öðrum þjóðum í því, að takmarka hina „klassísku“ menntun. Vjer getum ekki gengið í broddi fylkingar í því, vjer verðum að ganga í kjölfar annara og bíða þess, að hinar stærri þjóðir gjöri breytingarnar.

Jón Jakobsson: Það er eins og optar, að háskólinn er látinn klingja, þegar ræða er um bæt看 á fyrirkomulagi lærða skólans. En jeg fyrir mitt leyti sje ekki, að háskólinn leggi neinar hindranir í veginn, sem ekki verði yfirstignar. Jeg tók það fram í Nd. 1893 og nú í nefnd þeirri,

sem jeg var kosinn í, og jeg skal taka það fram enn. Jeg sje ekki, að það eigi að geta verið þröskuldur í vegi, þó háskólinn heimti svo og svo mikið nám í gömlu málunum. Jeg álit, að vel sje mögulegt, að hafa aukakennslu í lærða skólanum fyrir þá, sem ætla að ganga háskólavegin. Vjer vitum, að hebreska hefur verið kennd sem aukánámsgrein við lærða skólann hjá oss, og enska og frakkneska hafa verið kenndar þar, án þess að vera reiknaðar með við burtfararpróf. Því skyldi þá ekki mega haga því námi líkt því, sem heimtað er af nemendum, er ætla að fara á háskólann? Annars verð jeg að segja, að mjer finnst samband vort við háskólann í Danmörku ætla að fara að verða ærið dýrt, ef það á að standa í vegi fyrir því, að vjer getum breytt vorum eigin skólum til bóta. Jeg skal þó verða síðastur manna til þess að neita því, að oss eru mikil hlunnindi að háskólanum, og jeg vil enn minnst á einn útteg, sem er, að inntökupróf væri tekið við háskólann, líkt og „artiums“-prófið, sem tekið var áður af þeim, sem útskrifaðir voru úr lærðu skólunum og gengu á háskólann.

H. sessunautur minn (J. A. Hj.) kom enn einu sinni fram með sína gömlu grýlu, undirbúningskennsluna. En jeg verð nú, með allri virðingu fyrir skólakennurum landsins, að láta í ljósi, að jeg álit marga þá, sem kennt hafa og kenna undir skóla, eins góða kennara eins og þá, sem hafa þann starfa á hendi við latinuskólann og jafnvel Möðruvallaskólann. Jeg skal lýsa því hjer yfir, að jeg álit ekki, að latinuskólinn hafi gjört skyldu sína. Sönnunin fyrir því er sú, að stúdentar, sem af skólanum koma, eru ekki færir í neinni grein, sem þar á að nema. Og það er þó sannarlega sorglegt, að hafa eytt 6 dýrmætum árum æfi sinnar til þess að mennta sig, og standa svo eins og ómenntaður bjálfi gegn alheimi, ef maður á að

tala eitthvert af hinum nýju málum, sem uppfærð eru á lestrartöflum skólans. En svo lengi, sem þessi skóli gjörir ekki skyldu sína, er það skylda vor, að beina honum á rjettan veg og gjöra það, sem þarf að gjöra, til þess að hann komi námsmönnum landsins að þeim notum, sem til er ætlað. Og jeg vil spyrja, hvernig getur það verið, að þeir menn, sem skrifast út af þessum skóla, sjeu ófærir til þess að vera undirbúningskennarar undir skólann, nema því að eins, að kennslan í skólanum hafi verið gagnslaus fyrir þá sjálfa? Mótbárur þær, sem styðjast við ófullkomleik undirbúningskennaranna úti um landið á eina hlið og yfirburði skólánámsins á hina, reka sig hvor á aðra. Og auk þess mun jafnvel minn h. sessunatur (J. A. Hj.) naumast fara fram á, að allar námsgreinar sjeu kenndar frá byrjun í skólanum. Jeg skil að minnsta kosti ekki í, að hann vilji kenna börnum lestur og lærdómskver o. s. frv. í lærða skólanum, og er það þó undirbúningskennsla, ekki síður en hitt. Það mundi og reynast mjög óheppilegt, að láta „há-lærða“ kennara veita börnum kennslu í hinum fyrstu námsgreinum, því þeir mundu ekki geta sett sig inn í hugsunarhátt óþroskaðra barna, eða að minnsta kosti hætta til að verða stundum fyrir ofan hann. Þar á móti geta undirbúningskennarar utanskóla, sem kenna að eins 2—3 börnum, varið meiri tíma til kennslunnar, og því bætt það vel upp, þó þeir kynnu að vera ver að sjer en skólakennararnir.

Jeg skal enn leggja áherzlu á, að það er vantrausts-yfirlýsing til skólanna, að segja, að engir sjeu færir til þess, að búa lærisveina undir skóla; það er gagnsönnun gegn yfirburðum hinna föstu kennara. Og þar sem menn vísa til álits skólamanna um það, að ekki sje heppilegt, að takmarka latínu- og grísku-nám, skal jeg geta þess, að jeg hef einnig talað við skólakennara, sem hafa lýst yfir þeirri

skoðun sinni við mig, að bezt væri að afnema algjörlega aðra þessa námsgrein, grískuna, og minnka hina talsvert. Um álit þeirra manna, sem síðar koma, vitum vjer ekkert. Vjer getum ekki byggt atkvæði vort í þessu máli á öðru en því, sem vjer sjálfir þekkjum.

Porkell Bjarnason: Jeg stend upp til þess að mótmæla ásökunum þeim, sem fram hafa komið gegn lærða skólanum. Jeg veit ekki, á hverri reynslu h. þm. Skagf. (J. Jak.) byggir dóm sinn um skólann, að hann gjöri ekki skyldu sína, og þeir, sem úr honum útskrifast, sjeu til einskis færir. Að því, sem mjer er bezt kunnugt, standa stúdentar hjeðan í engu að baki danskra nemenda við háskólann; þeir munu vera upp og niður fullt svo vel að sjer, sem stúdentar frá latínuskólum í Danmörku. Og hvað snertir ófullkomleik þeirra, sem útskrifast af skólanum í ýmsum námsgreinum, vil jeg minna h. þm. á, að kennararnir verða ekki sakadír um það. Þegar námsgreinarnar eru eins margar og þær eru í latínuskólanum, verður sá tími auðvitað takmarkaður, sem varið er til hverrar fyrir sig. Jeg verð að vera móti þessari ályktunartill., því jeg álit, að það væri mikið hreinlegra, að afnema latínukennsluna algjörlega, en að takmarka hana, eins og farið er fram á. Það nám, sem eptir yrði, gæti ekki orðið annað en tómkt kák. Og viðvikjandi grískunni verð jeg að segja, að jeg álit, að hún sje nú kennd of litið, en ekki of mikið, ef menn eiga að hafa gagn af náminu í henni. H. þm. Skagf. (J. Jak.), sem sjálfur hefur lært í skólanum, veit, hve mikið gagn menn hafa af grískunáminu; þeir munu flestir gleyma henni fljótt, af því þeir læra hana ekki nógu vel. Jeg gæti sætt mig við það, að grískan væri lögð niður sem skyldu-„fag“, en jeg get ekki verið með því, að takmarka kennsluna í latínunni, meir en búið er. Og jeg vil spyrja h. þm., hvað verður úr þeirri fræðslu,

sem latneskar bækur veita oss, ef latínan ekki væri lesin svo, að menn skildu hana, er náminu er lokið? Að hverju gagni kæmi oss þá t. a. m. Kirkjusaga Finns? (*Sig. Jensson*: „Þeir skilja hana ekki nú“) Ja, sje svo, að lærðu mennirnir á Íslandi skilji ekki Kirkjusögu Finns, sem er svo ágætt rit um sögu landsins, þá verð jeg að segja, að illa sje komið með menntun þeirra.

Jón A. Hjaltalín: Það er sannarlega aumt til þess að vita, að h. flutningsm. þessarar till. skuli kvarta sáran yfir skólaástandinu, eins og það er, hafa fyrir sjer allt það, sem stjórnin hefur ýtrast getað gjört til þess að bæta úr þessu ástandi, og þó fleygja öllu hiklaust fyrir borð, sem miðað gæti til þess, að endurbæta fyrirkomulag skólanna. En þrátt fyrir það, þótt jeg álti, eins og jeg tók fram áðan, að slík ályktun, sem hjer liggur fyrir, sje algjörlega ónýt, mun jeg samt greiða atkvæði með tillögunni, ekki vegna þess, að jeg hafi skipast við ræðu hins h. þm. Skagf. (*J. Jak.*), heldur vegna þess, sem hæstv. landsh. sagði, nefnilega, að smiðisgripurinn mundi koma aptur undir álit kennara og stjórnarvalda. Jeg vil ekki meina kennurum og yfirstjórnendum skólanna, að taka gripinn til ítrekaðrar íhugunar.

Jón Jakobsson: Jeg vil gjöra stutta athugasemd við ræðu h. 6. kgk. þm. (*P. B.*). Hann var á móti því, að afnema griskunámið, en þá yrði einmitt góður tími til þess að læra latínuna. Þá gætu menn lært töluvert í því máli á 4 árum. H. þm. sagði, að það væri illa farið, ef lærðu mennirnir gætu ekki lesið latneskar bækur, og jeg jata, að það er satt, þegar tekið er tillit til allra þeirra krapta, tíma og peninga, sem er sólundað upp á þessi mál. En vjer verðum að gæta þess, að nú er svo komið, að menn munu fæstir leggja sig niður við að lesa aðrar eins bækur og kirkjusögu þá, sem hann nefndi.

Latínunáminu mun hafa förlað mjög á síðari árum. Og úr því að þessu námi hefur förlað svo, því erum vjer þá að halda dauðahaldi í námsgrein, sem tíminn sjálfur virðist fordæma? — Ef vjer höldum áfram að nema önnur fræði í sama mæli og þau eru kennd í öðrum skólum hins menntaða heims, þá stöndum vjer ver að vígi en aðrir, þar sem vjer þurfum að læra fleiri mál en aðrar þjóðir, til þess að geta kynnt oss almennar bókmenntir. Jeg neita því, að hægt sje að segja um latínu og grísku, að þær sjeu gagnlegar fyrir lífið. Þeir munu vera sárfáir, sem ekki leggja hvorttveggja á hylluna, þegar þeir komast burt úr skólanum; en væru þær nauðsynlegar eða þarfar fyrir lífið sjálft, mundu menn ekki loka bókunum eða selja þær, þegar þeir verða stúdentar. Jeg hygg, að latínunni fari síhnignandi, og að sú fræðsla, sem skólinn veitir lærisveinum sínum í þessari grein, sje einungis ófullkominn undirbúningur fyrir þá sárfáu, sem kynnu að vilja lesa latínu á eigin hönd, eptir að þeir útskrifast.

ATKVÆÐAGR.: Till. samþ. með 7 atkv. gegn 1.

Tuttugasti og fimmti fundur, fimmtudag 1. ágúst, kl. 1 e. h. Allir á fundi, nema Kr. Jónsson, er tilkynnt hafði forföll.

Frv. til laga um búsetu fastakarpmanna á Íslandi (C. 208); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 6 atkv. gegn 4, að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

Já:

Jón Jakobsson
Gutt. Vigfússon
Jón Jónsson
Sig. Jensson
Sig. Stefánsson
Þorl. Jónsson.

Nei:

J. A. Hjaltalín
Hallgr. Sveinsson
L. E. Sveinbjörnsson
Þork. Bjarnason

Frv. til laga um fjárráð giptra kvenna (C. 228); 1. umr.

Sigurður Jensson stakk upp á 3 manna nefnd.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. og í hana kosnir:

Jón A. Hjaltalín með 7 atkv.

Sig. Jensson — 6 —

Þorl. Jónsson — 6 —

Frv. til laga um hagfræðisskýrslur (C. 227); 1. umr.

Þorkell Bjarnason: Mjer virðast vanta inn í frv. þetta ýms ákvæði, sem jeg hefði óskað að í því hefði staðið. Jeg vil því leyfa mjer að stinga upp á, að 3 manna nefnd verði sett, til að ihuga það.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. með 7 atkv. og í hana kosnir:

Þorkell Bjarnason með 8 atkv.

Sig. Stefánsson — 4 —

Gutt. Vigfússon — 5 —

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar við Salthólmavík (C. 224); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 8 atkv. og afgreitt aptur til Nd.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar að Skálavík við Berufjörð (C. 219); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. visað til 2 umr. með 8 atkv.

Till. til þingsál. um fjárhald landsjóðskirkna (C. 196); 1. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg vil að eins leyfa mjer, að vekja athygli h. þd. á því, að það mun ekki vera rjett, þar sem till. visar í lög 27. febr. 1880. Þau lög ræða ekki um afhending á umsjón og fjárhaldi kirkna í hendur safnaða. Þar á móti eru sjerstök lög frá 12. maí 1882, er gjöra ráð fyrir slikri afhending. — Þessi tilvitnan til laganna 1880, sem jeg ekki fæ betur sjeð, en sje röng, hefur nú ef

til vill engin áhrif á innihald till. að öðru leyti, en væri svo, að hin h. þd. væri mjer samdóma um, að vitna hefði átt til annara laga, álit jeg að betra væri að leiðrjetta þetta, og mun jeg þá leyfa mjer, að stinga upp á, að umr. sje frestað, ef það reynist nauðsynlegt til þess að koma breytingunni að.

ATKVÆÐAGR.: Samþ. að fresta umr. með 8 samhlj. atkv.

Tuttugasti og sjötti fundur, föstudag 2. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi nema Kristján Jónsson 3. kgk. þm., sem hafði tilkynnt forföll.

Frv. til laga um birting hinna opinberu auglýsinga (C. 180, 233); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Breytt till. (C. 233) samþ. með 5 atkv. gegn 4. Frv. þannig breytt samþ. með 6 samhlj. atkv. og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um að kaupa bænda hlutann í Brjámslæk (C. 186); 2. umr.

Flutningsm. (Hallgrímur Sveinsson): Þar eð engar breyt. hafa komið fram við frv. þetta, og jeg við 1. umr. hef leitast við að gefa nauðsynlegar skýringar á málinu, þá sje jeg ekki að svo stöddu ástæðu til að fjölyrða frekar um það, nema því að eins, að mótmæli verði hafin gegn frv., eða menn óski frekari skýringar á því. Jeg vil því leyfa mjer að óska þess, að málið gangi til 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: 1—2. gr. samþ. með samhlj 8 atkv. hvor. Fyrirsögn frv. samþ. með 7 atkv. Málinu visað til 3. umr. með 8 atkv.

Frv. til laga um eyðing sela (C. 90, 187); 2. umr.

Framsögum. (Jón Jónsson): Frv. þetta hafði við atkvæðagr. síðast góðan byr, og sje jeg því enga ástæðu til, að

svo stöddu, að fjölyrða um það, meðan engin mótmæli hafa framkomið. Jeg vil því að eins óska, að málinu verði vísað til 3. umr.

Porkell Bjarnason: Það er einn kostur við þetta nefndarálit, en það er líka sá einasti, nefnl. að það er stutt, og þreytir því engan að lesa það. Aftur er sá mikli ókostur á því, að nefndin hefur ekki reynt að færa neinar líkur til þess, að nauðsynlegt sje að gjöra selinn rjettdræpaun, til þess að laxveiði í ám og vötnum geti eflzt og aukizt. Nefndin hefur heldur ekki gjört neina tilraun til að sýna fram á það, að laxveiðin þverri fremur í þeim ám, sem selurinn gengur upp í og kæpir í, heldur en í hinum ánum, sem enginn selur gengur upp í, og svo að segja enginn selur kemur nærri, og hefði þó verið hægt fyrir nefndina, að reyna þetta, því að hjer nærlendis eru ár, sem enginn selur gengur upp í, svo sem Elliðaárnar og Laxá í Kjós, og Ölfusá er ekki ýkja langt hjeðan, og er þar mikill selur, eins og kunnugt er; en eins og nefndin hefur ekki reynt, að sýna fram á þetta, eins get jeg hugsað, að henni hefði eigi gengið það svo vel, þó hún hefði reynt það, því jeg hygg, að laxveiðin minnki ekkert fremur í Ölfusá, en í hinum tveimur fyrstödu. Það kann vel að vera, að selurinn jeti lax, en þá sem hafa skotið sel við Hvalfjörð, en þar er mikill selur, hef jeg heyrt segja, að þeir fyndu eigi annað í maga hans en sýli, enda er í Hvalfirði venjulega enginn fiskur handa selnum að jeta, svo annaðhvort verður hann að sætta sig við aðra fæðu, eða fara út á haf til að sækja sjer fisk. Ekki hefur heldur nefndin gjört neina tilraun til að sýna fram á það, hvort meira gæfi af sjer laxveiði eða selveiði landsins, og þetta hefði þó nefndinni að mínu áliti verið nauðsynlegt, ef hún hefði viljað vanda verk sitt. Jeg hef nú gætt að því, hvað laxveiði á landinu gaf af sjer árið 1891, en þá var eitt hið bezta laxár, en laxinn er

mestmegnis síðan hann komst í hátt verð, fluttur út saltaður; þetta ár voru flutt út 33937 pd. af söltuðum laxi; nú gjöri jeg laxpundið á 50 aura, sem þó er auðvitað ofmikið, því mikið af laxinum er smálax, en fyrir pd. af honum fæst eigi nema 30—33 au. Gjöri jeg nú pundið á 50 au, af hinum útflutta laxi, þá nemur verð hans 16,958 kr., en þetta var nú eithvert bezta laxveiði árið, að minnsta kosti á síðustu 10 árum. Sama ár voru flutt út 3934 selskinn. Nú gjöri jeg skinn og spik af hverjum sel upp og ofan á 8 kr., sem heldur mun lítið ilagt, fyrir utan ketið, sem að minnsta kosti má nota fyrir skepnufóður, því eptir því sem presturinn í Arnarbæli hefur sagt mjer, mun hver vorkópur vera 5 kr. virði, og presturinn í Miklholti hefur sagt, að haustkópar hjá sjer mundu 12 kr. virði, en fullorðni selurinn, sem líka er drepð mikið af, er eins og allir vita margfalt meira virði. Selveiði landsins þetta ár gaf nú af sjer, sem verzlunarvara, þegar selurinn er reiknaður upp og ofan 8 kr., 31,262 kr. og er það nærri hálfu meira en laxveiði gaf af sjer; en þó koma ekki þarna, eins og gefur að skilja öll kurl til grafar; miklu fleiri selir hafa verið drepnir, en sjest í landshagsskýrslum, því bæði er selskinn töluvert brúkað í skó —; skór úr því eru einhverjir hinir fallegustu — og svo er mikið selt af selböfum, en það er spikið með skinni á, sem hákarlaveiðamenn kaupa. Jeg get því hugsað, að arður af selveiði sje jafnvel $\frac{1}{3}$ meiri í raun og veru, en hann er talinn í landshagsskýrslum. Jeg skal nú taka næsta ár á undan til samanburðar, en þá var rýrt laxár. Þá voru flutt út af söltuðum laxi 9848 pd., sje pd. reiknað á 50 aura, þá verður laxveiðin 4724 kr. Sama ár voru flutt út 2744 selsk.; sje nú hver selur reiknaður á 8 kr., þá verður það 21952 kr., eða með öðrum orðum: selveiði gefur þá 5 sinnum meira af sjer, en laxveiðin.

Mjer finnst það nú býsna fljótfærnislegt, að vilja eyðileggja svona allt í einu undirbúningslaust jafn 'arðsaman atvinnuveg, eins og selveiðin er. Hið eina gagn, sem nefnd þessi hefði getað gjört, var það, að koma fram með þingsáttill, að skora á stjórnina, að láta safna skýrslum um selveiði og laxveiði í seinustu 5 ár; þá var á einhverju vissara að byggja, hvort ætti að gjöra selinn rjettdræpan.

Ekki hefur heldur nefndin gjört neina tilraun til að sýna fram á, hver munur er á gagnsemi selveiðar og silungsveiðar, í þeim ám, þar sem að eins er silungsveiði en engin laxveiði, en slíkar ár á landinu eru þó margar, og silungsveiði getur aldrei orðið eins arðsöm, eins og selveiði. Jeg skal nú taka til dæmis nokkrar ár. Við Þjórsá hafa 18 menn selveiði, að visu 2 laxveiði og nokkrir silungsveiði. Er nú rjett að eyðileggja selveiði þessara 18 fyrir laxveiði tveggja, og lítilfjörlega silungsveiði fáeinna manna. Í Markarfljóti er lítilfjörleg silungsveiði, einkum neðst, en engin laxveiði, sama er að segja um árnar í Skaptafellssýslu, þar er engin laxveiði og getur aldrei orðið sakir jökulgorms; að visu er þar silungsveiði lítilfjörleg en líka töluverð selveiði við ósana, t. d. við Kúðafljótsós, þar eiga vist 5—6 menn selveiði, og selveiði þar er ein aðaltekjugrein prestsins á Mýrum. Við Skaptárós er og selveiði. Við Hvalsíki er og selveiði, en þar falla Fljótshverfis-vötnin út. Svo er selveiði við Veðiós. Er nú rjett gjört að eyðileggja selveiði fyrir Skaptfellingum, sem að minnsta kosti aldrei geta fengið laxveiði í staðinn. 19 prestaköll á landinu hafa tekjur af selveiði, og 9 af þessum prestaköllum mundu missa þessa tekjugrein, ef þetta frv. yrði að lögum. Eru nú prestar svo riflega launaðir hjer á landi, að vert sje að svipta þá tekjum þessum án endurgjalds?

Nefndin vill undanskilja Breiðafjörð

frá lögum þessum, sem jeg álit í alla staði rjett og gott, en það er á landinu víðar mikið selveiðapláss, t. d. Mýrar, sem nefndin hefur þó ekki undanskilið. Að visu er þar laxveiði og laxveiðaár nokkrar, en þó var laxveiði þar ekki meiri en svo í bezta ári 1891, að út voru flutt úr Borgarnesi 2164 pd. af laxi, sem í hæsta lagi er 1082 kr. virði. Sama ár voru þaðan flutt út 374 selskinn og verður þá arður af selveiði að minnsta kosti 2992 kr. virði eða nærfellt þrefaldur arður við laxveiðararðinn. Mjer getur nú ekki sýnt rjett, að eyðileggja þenna arð, en eptir því, sem stendur í uppást. nefndarinnar, þá á selur alstaðar að vera rjettdræpur, nema á Breiðafirði, í ám eða vötnum, þar sem silungur gengur í, og eina mílu út frá ósunum, og skil jeg það svo, að það sje ekki að eins út á sjóinn, út frá ósunum $\frac{1}{2}$ mílu, heldur einnig hálfa mílu til beggja handa, meðfram landi, en við þessa ákvörðun ef hún yrði að lögum, mundu flest selalátur á Mýrum eyðast, og tel jeg það mjög óheppilegt.

Í uppást. nefndarinnar stendur, að selur skuli rjettdræpur, orðið „rjettdræpur“ var eigi haft í fornöld, heldur dræpur, og hafði það sömu þýðingu, eins og nú orðið rjettdræpur; orðið dræpur var haft um skógarmenn í fornöld, og þýddi það, að hver maður mátti drepa þá, hvar sem skyldi, á landi sem sjó. Jeg get því eigi skilið þessa ákvörðun hjá nefndinni, að selur skuli rjettdræpur, öðruvísi en svo, að hver maður megi drepa selinn, hvar sem vera skal. (*L. E. Sv.bj.*: Auðvitað, ekki ástæða til að fara betur með seli en menn), hvort sem það svo er fyrir hans landi eða annara. Þessi ákvæði get jeg eigi skilið betur, en komi í bága við 1. gr. tilsk. 20. júní 1849, sem segir, að hver maður eigi veiði, fugla og dýra, fyrir sínu landi. Jeg get eigi betur sjeð, en að hún komi í bága við stjórnarskrána, og að minnsta kosti er það aldeilis víst,

að hún kemur í bága við rjettarmeðvitund almennings hjer á landi.

Það var sagt við 1. umr. þessa máls, að þetta seladrápsfrv. væri eitt hið fegursta, bezta og gagnlegasta, sem komið hefði á þingið, en jeg vil segja, að það sje eitt hið glópsnasta, versta og skadlegasta frv., sem komið hefur á þingið.

Framsögumaður (Jón Jónsson): H. 6. kgk. (P. B.) sagði, að sá eini kostur við nefndarál. væri, að það væri stutt, en það hefur þó líka þann kost, að h. þm. þurfti að halda langa ræðu, til þess að hrekja það, og tókst það ekki samt.

Allur útreikningur þessa h. þdm. var gjörsamlega út í hött, því hann gætti ekki að því, að í nefndarál. er Breiðfjörður undanskilinn, en þar er hagurinn mestur af selveiðinni, og sá hagur af selveiðinni verður jafn eptir sem áður, þó frv. yrði að lögum. H. þm. var heldur tíðrætt um selveiðina á Mýrunum, hvað hún væri mikil. Í því efni vil jeg biðja h. þm. að lesa skýrslu þá, sem embættisbróðir hans í Miklaholti hefur gefið, og sem liggur hjer á lestrarsalnum.

Þegar menn eru að bera saman arðinn af selnum og laxinum, þá ber þess að gæta, að nú sem stendur er selurinn friðaður en laxinn ekki; þessu hefur nefndin viljað snúa við og heppnaðist það, þá mundi reynslan sýna, að það er laxveiðin, sem hagurinn er miklu meiri af, en selveiðin, og að það eru laxveiðieigendur, sem nú er gjört miklu meira rangt til, heldur en selveiðieigendum, þó frv. yrði að lögum.

H. 6. kgk. (P. B.) sagði, að mjög varlega yrði að fara í því, að eyðileggja atvinnuvegi þjóðarinnar. Það játa jeg satt að vera. En mjer finnst h. 6. kgk. (P. B.) fremur hafa stutt mál okkar, sem viljum drepa selinn, en hið gagnstæða, með þessari setningu, því eins og jeg tók fram áðan, er laxveiðin miklu meiri og betri atvinnuvegur en selveiðin, og því miklu

varhugaverðara, að hafa nokkuð það í lögum, sem hnekki henni

H. 6. kgk. (P. B.) taldi upp margar ár, sem sel- og laxveiði er í, en hann gætti þess ekki, að það vantar allar skýrslur um, hve mikil lax- og silungsveiði gæti orðið, ef selurinn yrði gjörður rjettardræpur — eða dræpur, ef h. þdm. heldur vill brúka það orð, — en þessa skýrslu viljum vjer að reynslan gefi oss, því á öðrum skýrslum er ekki hægt að byggja, eins og nú er ástætt. H. sami þm. sagði, að rjettast væri að h. þingd. skoraði á stjórnina, að safna skýrslum um arð af sel- og laxveiði; þar með játar hann þó, að rjett sje að i-huga þetta mál, en það er meira en maður gat búizt við af honum, sem fór þeim orðum um frv., að það væri glópskulegt og þess háttar. Hann álasaði nefndinni fyrir, að hún ekki hefði útskýrt, hvort laxveiði mundi aukast við það, að selnum yrði útrýmt. Það datt henni ekki í hug, því allir eru á einu máli um, að svo mundi verða í öllum ám. Það eru margar ár á landinu, t. a. m. eins og Lagarfljót, þar sem selurinn liggur í hundræðatali, já jafnvel í þúsundatali í árósunum; ef selnum væri útrýmt er jeg viss um, að lax- og silungsveiði mundi aukast í mörgum þessum ám, og mörgum öðrum ám, sem í þær falla. Jeg skal t. d. nefna Jökulsá á brú; í hana falla margar þverár, og jeg er í engum efa um það, að væri selurinn í Jökulsánni eyðilagður, þá mundi stórum aukast silungsveiði, jafnvel koma laxveiði í þverárnar, sem í hana falla. Þá er eitt, sem mikið er gjört úr, að með því að útrýma selnum, eyðileggist atvinna margra, en hvað margra manna atvinna eyðileggst, þegar selurinn má ganga tafarlaust upp í allar ár? Viða hagar svo til, að selurinn er við áróšana og hafa þar að eins ein eða tvær jarðir arð af selveiði, en ef selurinn væri gjörður dræpur í þeim ám, þá mundu viða 10—20 búendur upp með slíkum ám fá mikinn hag af lax- og sil-

ungsveiði. Hvað er að brjóta rjett einstaklingsins, ef það er ekki það, að einn eða tveir þannig standa í vegi fyrir atvinnu margra? Þetta er nóg til að benda á, að frv. þetta er ekki fram komið til að eyðileggja, heldur miklu fremur til að efla og styrkja atvinnuvegi margra manna, og vona jeg því, að sem flestir verði með því. Til sönnunar því, að eigi sje of langt farið, þegar menn vilja drepa selinn í öllum ám, sem lax og silungur gengur í, vil jeg benda h. 6. kgk. (P. B.) á, að 2 merkisbændur hjer á landi, Sigurjón á Laxamýri og Andrjes á Hvítárvöllum, sem bæði hafa sel- og laxveiði, hafa tekið upp hjá sjálfum sjer, að útrýma selnum í landi sínu, annar þeirra jafnvel heitið verðlaunum fyrir það; þetta sýnir, að hyggjir bændur álita hagnað fyrir sig, að drepa selinn til þess að auka laxveiðina.

Þá bar h. 6. kgk. (P. B.) fram, að skynsamir menn í Hvalfirði hefðu þá skoðun, að selurinn lifði á silum en ekki á lax eða silung. Jeg veit ekki, hvort hinn h. þm. hefur meint hornsíli eða önnur síli. Jeg get nú vel sagt, eins og einn þingm. sagði eitt sinn hjer á þingi, að „jeg hef heldur aldrei selur verið“, og get því ekki sagt af eigin reynslu(!), hvað selurinn jetur. En sú er skoðun allra fiskifróðra manna, að hann lifi á lax og fiski og silung. Þessi kenning að hann lifi á silum er alveg ný, og dettur mjer ekki í hug, að fara hjer að hrekja hana. Sú skoðun, að selurinn lifi á silung og lax, en ekki á silum, er fyrir löngu svo viðurkennd, og h. 6. kgk. (P. B.) mun veita erfitt að hrekja hana. Því sem hann sagði viðvíkjandi ám hjer sunnanlands, ætla jeg ekki að svara. H. meðnefndarmaður minn 1. kgk. (L. E. Sv.bj.) mun svara því, þar eð hann er þeim ám miklu kunnugri en jeg. Það er svo mikið talað um, að einstöku mönnum sje gjört svo rangt til með frv. þessu ef það yrði að lögum, en jeg treysti því, að þar sem hjer á þingi sitja

menn úr öllum hjeruðum landsins, muni vera hægt að gjöra breytingar á frv. og undantekningar, eins og gjört hefur verið á Breiðafirði, ef þörf þykir, svo að engir bíði stóran skaða.

Jeg man ekki eptir fleiru að svara mótmælum h. 6. kgk. (P. B.), en vona, að h. þingdm., af því sem jeg hef talið, sjái, að útreikningar hans, sem var aðalástæðan hjá honum, eru æði valtir og ekki á þeim byggjandi, og ástæður hans gegn frv. örökstuddar.

Sigurður Stefánsson: Jeg ætlaði mjer að gjöra nokkrar athugasemdir. Jeg get játað það, að mál þetta er mikið vandamál og nokkuð ísjárvert, ef til vill, að taka munninn eins fullan og gjört er í þessu frv., enda hafa nú þegar verið færðar ýmsar ástæður með því og móti.

Það hefur verið fært sem ástæða fyrir frv., að selurinn væri óvinur laxins, enda hygg jeg, að enginn efi geti á því leikið, að svo sje, þótt sumir kunni að gjöra lítið úr því. Hann mun einnig vera óvinur fisksins; það er bæði álit lærðra fræðimanna í þeirri grein og svo hefur reynslan borið þess merki. Jeg hygg, að þetta dragi ekki all-lítið úr þeim ástæðum, sem menn hafa fyrir því, að halda selnum í þeim hávegum, sem hingað til hefur gjört verið hjer á landi. Um skaðsemd selsins fyrir fiskiveiðar og fiskigöngur get jeg sagt sögu, sem mjer er kunn frá Ísafjardardjúpi. Fyrir 30—40 árum síðan var það reglan við Djúpið, að þar kom selaganga litlu eptir jól; þá var selur þessi veiddur þar með skutlum, en byssu brúkaði enginn. En þá er selurinn kom, var það jafnan segið saga, að allur fiskur hvarf frá Djúpinu, þó að nægur fiskur væri fyrir, þegar hann kom. Hagnað höfðu af selnum að eins 6—7 stórbændur, en allir hinir fátækari og yfir höfuð allur almenningur fór arðsins á mis, — fengu að eins það, er hinir fáu og ríkari köstuðu í þá, en það voru selskrokkarnir,

þegar búið var að taka af þeim spikið. Síðan var farið að skjóta selinn; hann fældist þá í burtu og hvarf frá Djúpinu, en afleiðingarnar urðu þær, að Djúpið fylltist af fiski, sem allir gátu náð í og allir gátu lifað af. Síðan er fiskiafli við Ísafjardardjúp nær því á hverjum vetri eptir það, að fiskurinn fær að ganga og vera í næði fyrir selnum. Þetta hygg jeg að sje óræk sönnun fyrir því, að selurinn er eigi að eins skaðlegur fyrir laxinn, heldur og fyrir fiskinn, fiskigöngur og fiskiveiðar. Jeg álit því, að ekki sje áhorfsmál, að reyna að útrýma selnum og flæma hann burt frá landinu, og jeg verð þess vegna að vera blynnstur frv. En eins og h. framsögum. (J. J.) hefur tekið fram, er ekki hægt að bera saman þann arð, er menn hafa af laxveiði og selveiði, meðan selurinn er friðaður og liggur fyrir bæði laxi og öðrum fiskitegundum og varnar þeim að ganga að landinu eða inn í árnar. Og þess vegna er heldur engu hægt um það að spá, hverjum bótum laxveiðar munu taka við það, að selurinn verði gjörður ófriðhelgur. En samt sem áður mundi jeg hafa orðið á móti frv., ef Breiðfjörður hefði ekki verið tekinn undan. Eins og kunnugt er, eru þar engar laxár aðliggjandi, en aðalhlunnindi mjög margra jarða eru selveiðar, enda er ekki líklegt, að mikill fiskur mundi ganga inn fyrir þá línu, sem friðun selsins er miðuð við, sakir grynninga og smásunda, er liggja þar fyrir innan.

Lárus E. Sveinbjörnsson: H. framsögum. (J. J.) hefur tekið flest fram, sem með þarf til skýringar þessu máli, og h. þm. Ísf. (S. St.) hefur stutt málið vel, eins og hans var von og vísa. En um ræðu h. 6. kgk. þm. (P. B.) verð jeg að segja, að mjer þótti hún ærið bág. Jeg heyrði h. þm. halda aðra ræðu um þurrabúðarmennina fyrir skemmstu, og hún var nú, sannast að segja, ekki góð, en þó var þessi verri. Áður en jeg fer frekar út

í ræðu þessa h. þm., ætla jeg þó að bæta nokkru við það, sem h. þm. Ísf. (S. St.) tók fram.

Eins og mönnum er kunnugt, er margskonur selakyn hjer við land. Langmest að tölunni hefur þó til síðasta tíma verið sá selur, sem almennt er kallaður vöðuselur, en í tilsk. 20. júní 1849, far-selur. Þessi selur hefur gengið að Vesturlandi og alla leið norður og austur með landi að Vopnafirði. Hans verður venjulega fyrst vart í febrúar, en á Skjálfandaflóa, þar sem jeg þekki vel til, kemur hann í marzmánuði. Þegar jeg var í Þingeyjarsýslu, var mjer það kunnugt, að vöðuselurinn fældi gjörsamlega allan fisk burt úr Skjálfandaflóa á fáum klukkutímum. Nú kunna menn kannske að segja, að gagn hafi verið af þessum sel. Já, einstöku menn höfðu hagnað af honum. Hann var veiddur frá Saltvík, Húsavík, Bakka og ef til vill nokkuð frá Hjeðinshöfða. Frá Húsavík var veitt talsvert af honum, stundum allt að 5—600 á vetri. En hverjir nutu arðsins af þessari veiði t. a. m. á Húsavík? Ríkismennirnir, þeir sem höfðu efni á að verja fje í lagnir, sem voru um 120 faðmar og þar yfir á lengd hvor. Til selveiðaútgerðar þurftu þar 2 lagnir, og var styttri lögnin allt að 100 faðmar á lengd með króknum. Á Húsavík voru að eins 2 menn, sem höfðu rjett til selalagna þar, og varð þó annar þeirra, að jeg frekast veit, neyddur til að fá leyfi prestsins, því prestsetrið átti land allt að lagnastaðnum; en sá, sem hafði langmestan hagnaðinn, var Húsavíkur-Johnsen gamli, sem flestir munu kannast við. Hann hafði mestan kraptinn til þess að halda útgerðinni við og hann hafði allan verzlunarhagnaðinn af því, sem aðrir veiddu. Kæmi það fyrir, að aðrir Húsavíkurbúar fengju sel, t. a. m. prestur staðarins, sem jeg ekki vil nefna hjer, þá var veiðin seld Johnsen fyrir — brennivín; jeg þori ekki að segja það

sannleik, en mælt var, að fyrir-margan sel hefði prestur að eins fengið 1 pott af brennivíni, þegar lítið var orðið um það. Hvilikur arður fyrir byggðarlagið eða almenning þar!! — Vöðuselurinn fór stórum minnkandi, eptir að Norðmenn og Skot-ar og fleiri þjóðir byrjuðu að senda gufuskíp norður í höf og drepa hann á ísnum. Hann má nú heita sjaldgæfur við Vestur-land, og við Norðurland er heldur ekki nema stangl af honum. Það borgar sig ekki lengur, að hafa selalagnir þar nyrðra. Jeg man eptir því, að jeg og verzlunar-stjórinn á Húsavík áttum lagnir saman og fengum síðasta veturinn, sem jeg var þar, segi og skrifa 2 seli. En hver er nú árangurinn af því, að útlandingar hafa útrýmt selnum? Hann er sá, að nú er moksíski opt og tíðum á fjörðum norðan-lands, sem voru fisklausir, meðan selurinn hjelt sig þar, og það var fyrst eptir að selagangan minnkaði, að saltfisksverzlunin byrjaði fyrir norðan. Þetta sýnir, hve-rjett h. þm. Ísf. (S. St.) hefur að mæla, er hann segir, að selurinn sje til stór-skaða fyrir almenning.

Fyrir utan þetta selakyn, sem jeg hef nú talað um, eru margar aðrar tegund-ir sela, svo sem blöðruselur, útselur, kamp-ur og hringanór. Af þessum selategund-um kemur ekki mikið hjer að landi og eru þær því þýðingarminni, að því er þetta mál snertir. Þar á-móti er landselurinn mjög skaðlegur fyrir þá mergð, sem af honum er viðsvegar við strendur landsins, enda er hann það eina selakyn, sem geng-ur í ár og fljót.

H. 6. kgk. þm. (P. B.) taldi það vafa-samt, hvort selurinn æti lax eða fisk; hann sagði hann lifa á sili. Hjálpi oss hamingjan! Jeg hygg nú, að hver maður muni vita þetta, að hann lifir að eins á fiski, þorski og þyrsklingi, hrognkelsum, heilagfiski og laxi. Jeg hef nefnt þessar fisktegundir í þessari röð, af því að það er sú röð, sem selurinn sjálfur hefur til-

búið, það er að segja: þorsk og þyrskling jetur hann að eins, þegar hann ekki hef-ur annað, sem honum þykir lostætara; við hrognkelsum lítur hann ekki, þegar hann getur náð í heilagfiski, en beztur þykir honum þó laxinn.

Í Ölfusá, en þar þekki jeg vel til, er selur allan veturinn; þá lifir hann auð-vitað ekki á laxi. Svo hagar til, að ána leggur optast, þegar kemur fram á vetur; en af því sjór fellur svo langt upp eptir ánni, þá brotnar ísinn upp aptur utan til, en fastur is liggur í stórum boga frá Flóa-gaffi og suður og vestur á Hafnar- eða Hraunsskeið, og í góðu veðri eru sjaldan færri en 4—500 selir á skörinni. Jeg hef sjálfur talið um 800 seli á ísnum 11. marz 1867. Þessi selur lifir á þeim tíma eingöngu á fiski, og þorsk- og fiskleifarnar fljóta í hrönnum að fjörum beggja megin áróssins. Jeg hef talað við mann, sem sagðist hafa talið nær 2000 þorskrifur í einni ferð. Þegar kemur fram á vor og lax fer að ganga, leggst selurinn í ár-kjaptinn og hramsar allt, sem hann nær af laxi, en hitt fælist. Það lítið af laxi, sem kemst lifandi upp úr ósnum, verður svo fyrir öðrum torfum af sel, sem sveima til og frá ofar í ánni. Mjer er óskiljan-legt, hvernig nokkur maður fer að telja vafa á, að selurinn lifi á laxi. Jeg hef sjálfur opt sjeð hann með lax í kjaptin-um. Fyrir mitt leyti finnst mjer það standa á litlu, hvort hann jetur sili eða ekki, ef menn gjöra sjer ljóst, það sem er allra eðlilegast, sem sje, að selurinn jети þann fisk, sem hann getur náð til, af hverri tegund sem er, þótt hann reynd-ar ætið velji sjer beztu fisktegundina. Annars mun enginn vafi vera á, að upp-áhaldsfæða hans er lax og heilagfiski. — Skýrsla sú, sem h. þm. (P. B.) lagði til grundvallar, var röng. Hann sagði, að allur arður eitt bezta laxárið (1891) af laxi, sem fluttist til útlanda, hafi verið um 16,000 kr. virði. Jeg get upplýst, að

þetta er ekki nema rúmur helmingur af því, sem lagt hefur verið inn í Eyrar-bakkaverzlun eina á einu ári. Þar voru lögð inn 29,000 pd. eitt árið, að eins úr Ölfusá og máske lítið eitt úr Þjórsá, og þó mikið af laxi úr Ölfusá í Thomsens verzlun þetta ár; það er meir en 23,000 kr. virði í laxi, sem á einu sumri var lagt inn hjá Eyrarbakkaverzlun. Mjer er vel kunnugt um þetta, og jeg veit vel, hve mikið hefur komið af laxi inn í Eyrar-bakkaverzlun. Því furðar mig, að h. þm. skuli bera slíkar skýrslur á borð fyrir deildina.

Jeg skal nú víkja að hinu, hve mikill hagnaður muni vera af selveiðinni í Ölfusá. Það munu vera um 1000 selir í Ölfusá, og um 450 kópar, sem fást árlega í Arnarbæli, Hrauni, Kaldaðarnesi og Flóagafli, eptir skýrslum, sem jeg hef sjeð hjá 1. þm. Árn. í Nd. (Tr. G.), og eptir því, sem bóndinn í Flóagafli hefur skýrt frá. Þessi bóndi hefur sjálfur selveiði og þó hatar hann selinn. Hann metur hvern kóp á 4 kr. upp og niður, og kostnaðinn við að veiða hann á 2 kr. Margfaldi maður nú „netto“-hagnað af hverjum kóp með 450, fær maður út 900 kr., sem er minna en það, sem veiða mætti af laxi á einum degi frá 1—2 bæjum. Gæti maður nú þess, að selurinn, samkvæmt eðli sínu, þarf mjög mikla fæðu til þess að halda holdum, fer að verða skiljanlegt, hve mikinn óhagnað menn muni hafa af því að friða hann. Oturinn, sem hefur líkt holdafar, en er mikið minni en landselurinn, þarf um 25 pd. á dag til þess að haldast við. Segjum þá, að selurinn komist af með 35—40 pd. af fiski daglega, sem mun vera fremur lítið í lagt. Ef við nú teljum 1000 seli í Ölfusá, jeta þeir allir til samans á 1 degi 30,000 pd. eða rúmlega það, sem kemur inn í verzlunina á einu ári. Auk þess rifur og drepur selurinn helmingi meira en það, sem hann jetur. Af hverjum þessum tveimur

atvinnuvegum selveiði eða laxveiði mundi nú verða meiri hagnaður fyrir þá, sem búa við Ölfusá? H. 6. kgk. (Þ. B.) hefur að líkindum að eins meint, að kópurinn æti ekki fisk; það er satt, að ungselurinn lifir á mjólk úr móður sinni. En hitt, að fullorðinn selur jeta ekki fisk, finnst mjer, eins og jeg hef sagt sú fjarstæða, að mig hreinlega undrar, að nokkur maður skuli bera hana á borð.

Viðvíkjandi því, sem h. þm. (Þ. B.) hefur sagt, að slík lög sem þessi mundu koma í bága við stjórnarskrána, skal jeg enn lýsa því yfir, eins og jeg áður hef opt tekið fram, að jeg get ekki álitnið að svo sje. Jeg veit líka, að fleiri lögfræðingar en jeg eru á sömu skoðun. — Mjer sýnist það ljóst, að ef eignarrjettur er til selsins, sem liggur fyrir löndum manna, þá sje einnig eignarrjettur til laxins, sem gengur upp í árnar og fljótin. Vjer hljótu allir að játa, að það mundi verða 100 sinnum, já, jeg vil segja 1000 sinnum meiri arður af laxveiðinni á Íslandi, væri hún notuð út til fulls, heldur en er af selveiðinni — Það eru tákni tímanna, að gjöra almenningi mögulegt, að njóta afurða náttúrunnar, enda þótt einhver einn eða örfáir einstaklingar kynnu að missa nokkurs í við það, og jeg verð að segja, að jeg álit það vera verkefni þingsins, að opna atvinnuvegi fyrir almenning, og einblína ekki í því ofmikið á meira og minna ímyndaðan einstaklings hagnað.

Jeg sagði áðan, að jeg álitni nóg máli þessu til skýringar, það sem h. framsögum. (J. J.) og h. þm. Ísf. (S. Stef.) þegar höfðu tekið fram. Hjer er um augljóst mál að ræða. En jeg vildi þó bæta við upplýsingum þeim, sem jeg nú hef borið fram fyrir h. þd. og sem byggðar eru á því, er jeg veit og þekki sjálfur. — Jeg hef þá von, að enginn í þessari deild, að undanteknum h. 6 kgk, þm. (Þ. B.) sjálfum trúi á röksemdir hans og reikninga í þessu máli. — Og jeg verð loks að lýsa því yfir,

að mig undrar, ef Íslendingar vilja til lengdar gjöra sig að athlægi í augum alheims, með því, að friða þessa skepnu, sem aðrar siðaðar þjóðir leggja fje til höfuðs (*Sig. Jensson*: „Selurinn er friðaður í Aljaska!“). Jeg held, að okkur megi nægja að halda okkur við Norðurálfuna. — Að öðru leyti man jeg ekki fleira, sem jeg álit þurfa að taka fram, en mun biða þess, að ný mótmæli komi fram.

Þorkell Bjarnason: H. framsögum. J. J.) sagði, að versti óvinur laxins væri selurinn, en jeg hygg að það sje ekki selurinn, heldur maðurinn. Auk þess er það álit fiskfræðinga, að urriðinn sje mjög skaðlegur laxinum, með því að hann jetur brogn hans og uppfæðinginn. Með því nú, að selurinn jetur að því sem sagt er einnig urriðann, gjörir hann laxinum og laxveiðunum gagn á þann hátt, að jeta þann óvin, sem spillir svo mjög fyrir fjölgun laxins.

H. framsögum. (J. J.) minntist á það, að selur væri hundruðum saman í Lagarfljóti, en ef hann yrði skotinn og flæmdur í burtu mundu máské 20—30 jarðir fá hlunnindi af laxveiði á eptir. Jeg vil þó benda á, að í Hvítá í Borgarfirði hefur jafnan verið mikið af sel og þó hefur þar einnig verið mjög mikil laxgengd í hana. Svo var hún í álti sem laxauðug á 17. öld, að Hollendingur einn keypti af dönsku stjórninni veiðirjett á laxi þar. Hann byggði þá hús á Hvítárvöllum og veiddi laxinn í nætur, sem hann þvergirti ána með. Bændur báru sig síðan upp undan þessu og fyrir milligöngu Brynjólfs biskups, varð stjórnin að taka þetta leyfi aptur af manni þessum. Þá var ekki farið að skjóta sel í Hvítá og hefur hún þá sjálfsgagt verið krökk af sel, en þetta sýnir, að selur og lax geta vel verið saman í sömu ánni. Jeg man og eptir því, að í ungdæmi mínu, áður en menn fóru nokkuð til muna að skjóta selinn, var lax nær því í hverri á, — hver á full af laxi. En

eptir það, að menn fóru meira að stunda veiðina, sem orsakast hefur af því, að laxinn komst í svo hátt verð, hefur laxveiðin minnkað, og er það þannig beinlínis mönnunum að kenna; það hefur eigi verið skilið nóg eptir í ánum að sumrinu af laxi, til að hrygna þar og halda við viðkomunni. Jeg hygg, að það sje spádómur, byggður í lausu lopti, að laxveiðar muni aukast að nokkrum mun, þótt selurinn verði dræpur. Enda get jeg eigi annað en efast um, að meira verði drepð af sel, þótt frv. þetta verði að lögum, heldur en nú er gjört, þar sem nú er heimilt, að skjóta selinn alstaðar, nema þar sem friðlýst selalátur eru. Jeg tek undir með h. framsögum. (J. J.) í því, að um það vantar nálega allar áreiðanlegar skýrslur, hve mikið selurinn gefur í arð hjer á landi, en fyrri er ekki með vissu hægt að segja, hve mikils þeir missa, er nú hafa gagn af selnum og fyrri má ekki gefa út lög um eyðing sela, en slíkar skýrslur eru fyrir hendi. Það getur vel skeð, að landsdagsskýrslurnar um afnotin af laxi, sjeu ekki nákvæmar, en þá munu þær heldur ekki nákvæmar um afnotin af selnum, svo að jeg hygg, að það gangi hvað upp á móti öðru. En skýrslurnar sýna það, að arðurinn af laxinum er hálfu minni, en arðurinn af selnum, og þó að arður laxins kunni að vera settur of lágt, eins og h. 1. kgk. þm. (L. Sv.) sagði, má ætla, að hið sama eigi sjer stað um arðinn af selnum.

Þó að laxinn gangi ekki jafnt í allar ár, eða alls ekki í sumar ár, getur það haft ýmsar orsakir og er því ekki rjett að kenna það selnum. Þannig eru tvær ár í Kjósinni, sem renna saman löngu áður en til sjávar koma, en lax gengur ekki nema í aðra þeirra, án þess að menn þekki orsakirnar til þess, er þó hin nóg stór til að vera laxgeng. Engum mun hafa dottið í hug, að kenna selnum um það. Jeg þekki mörg vötn og margar ár, sem

hafa mikla laxveiði, enda þótt mikill selur sje í þeim. Svo er með Hjeraðsvötnin í Skagafirði, Staðarána og Glaumbæjarkvísl; í Hjeraðsvötnunum er þó mjög mikið af sel, en í þau rennur Staðará gegnum Miklavatn og sömuleiðis Glaumbæjarkvísl.

Dæmi það, sem h. þm. Ísf. (S. St.) sagði frá um fiskiveiðar við Djúpið, sem hurfu er selur kom þar, sannar ekki mikið vegna þess, að það var útselur, sem þangað gekk. Hann er heldur ekki friðaður neinstaðar, svo að heimilt er að skjóta hann, hvenær sem færi gefst. Sá selur var og á Skagafirði. Hann kemur í stórhópum, hundrudum og þúsundum saman, og gjörir án efa mikinn skaða fiskigöngum, því að hann er svo miklu grádugri en landselurinn. Sem betur fer er vöðuselnun nú útrýmt frá landinu, og því verður ekki neitað, að fiskur hefur betur gengið að landinu á vetrum, síðan honum var útrýmt.

H. þm. Ísf. (S. St.) vildi ekki láta lög þessi ná til Breiðafjarðar, og sagði, að með Breiðafjörð væri öðru máli að gegna, fiskur mundi ekki ganga inn fyrir þá línu, sem friðun selsins þar er bundin við, sakir grynninga. En má jeg spyrja: Á hverju ætli selurinn á Breiðafirði lifi fyrst þar er enginn fiskur handa honum? Ætli hann lifi á hornsílum? Jeg hugði annars h. framsögum. (J. J.) svo fróðan, að hann vissi, að hornsili eru ekki í sjó, heldur í smálækjum og tjörnum. Jeg hef aldrei hornsili verið, en svo mikið veit jeg, að hornsili eru ekki í sjó.

Jeg skyldi ekki vera móti því, að selur yrði gjörður ófriðhelgur, þar sem það ætti við, ef fyrirlægju skýrslur bæði um það, hvaða ár það eru, sem selur eyðileggur lax í, hver hlunnindi þar eru af selnum og áætlun um, hve mikið laxveiði mundi aukast, ef selnum yrði þar útrýmt. Meðan þess konar skýrslur eru ekki fengnar, get jeg ekki verið með því, að selur

verði dræpur, t. a. m. hjer á Mýrunum, þar sem arðurinn af laxi er að eins 1000 kr. en arðurinn af sel 3000 kr., slíkt er gjörræði. (*L. E. Svbj.*: Árnar eru leigðar Englendingum). Jeg veit það, en það legg jeg á móti selkópunum, sem seldir eru með skinnnum til hákarlabeitu, og ekki eru taldir í skýrslunum.

Jeg skal svo ekki orðlengja meira um frv. þetta. Jeg er ekkert vinveittur selnum, en samt sem áður get jeg ekki sannfærzt um, að það sje rjett, að gefa svona lög út í bláinn, þar sem eyðilagður er arðsamur atvinnuvegur fyrir eigi fáum landsmönnum. Jeg ætla hyggilegra, að beðið sje eptir því, að skýrslur fáiast, er sýni, hvort auðið sje, að setja þannig lög, að ákvæði, sem gjört er í frv. þessu, án þess selalagna eigendur biði talsvert mikið tjón af því.

Framsögumaður (Jón Jónsson): Jeg vildi að eins gjöra stutta athugasemd.

Jeg hef ekki mikla ástæðu til að svara h. 6. kgk. þm. (P. B.) því ræða hans gekk öll í sömu stefnu og var á sama grundvelli byggð, eins og hin fyrri ræða hans, sem þegar er marghrakin. Hann tók það upp, að selveiði væri mikil á Mýrum, en jeg vil aptur á móti enn á ný benda á bænarsskrána frá prestinum í Miklholti, sem liggur frammi á lestrar-salnum, þar sem hann segir, að selveiðin borgi sig ekki. Arðurinn af henni „svari ekki veiðikostnaði“. Þar sem h. 6. kgk. (P. B.) talar um, að gott væri að safna fyrst skýrslum, og þá fyrst að gjöra selinn ófriðhelgan, þegar það hefur sýnt sig, að laxveiði er arðsamari en selveiði, þá ber þess að gæta, eins og jeg hef áður tekið fram, að nú sem stendur er ekkert að marka skýrslurnar, þar sem selurinn nú er friðhelgur en laxinn ófriðhelgur. Það er reynslan, sem verður að skera úr, og hana viljum við fá með þessu frv., og ef það þá reynist, að selveiðin sje arðsamari en laxveiðin, þá má aptur friða selinn; en

á þeim skýrslum sem við nú höfum, eða getum haft, er ekkert því viðvikjandi að byggja, og því engin ástæða til að draga að gjöra selinn ófriðhelgan.

Hallgrímur Sveinsson: Umræður eru orðnar æði langar um þetta mál, og skal jeg ekki lengja þær að miklu, enda er jeg ekki fróður um lifernishætti þessara tveggja „mattedóra“, selsins og laxins, sem hjer ræðir um. Jeg vil þó geta þess, að jeg álit eigi rjett að byggja allt of mikið á skýrslum um útflutning, þær eru opt ónákvæmar og að ýmsu ábótavant, enda geta þær ekki náð yfir nema nokkurn hluta af því er veiðist, því allviðast mun mikið af lax og silungi brúkað til heimilisparfa. Allur sá lax, sem seldur er hjer í Reykjavík til heimila bæjarmanna, kemur aldrei í hagfræðisskýrslurnar, og svo mun um allan þann lax, sem notaður er til heimilisparfa hvervetna á landinu, þar sem veiði er, og mun það alls eigi lítið.

En þar sem nú frv. um endurbót á hagfræðisskýrslunum liggur fyrir þinginu, þá er vonandi, að skýrslurnar framvegis verði töluvert betri og áreiðanlegri en nú. Jeg álit því rjettast að fara varlega, og biða þess, að fyllri og áreiðanlegri skýrslur fáiist.

Jeg skal nú játa, að jeg efast alls eigi um, að selurinn sje rándýr, og það ákaft rándýr, sem keppir við mennina um fisk og lax, og því ástæða til að fækka honum, því þó við nú stöndum á því stigi að vilja hafa jafnrjetti í flestu eða öllu, þá getum við samt eigi framfylgt því svo langt, þar sem selurinn á í hlut, að við unnum honum jafnréttis í atvinnunni, þar sem hann eyðileggur svo arðsaman atvinnuveg. En hins vegar get jeg eigi gjört lítið úr því, að margir hafa töluverðan arð af selveiði, en þann arð hlytu þeir að missa, ef selurinn væri eyðilagður.

Jeg er nú ekki lögfróður og skal ekki um það segja, hvort þessir selveiðaeigendur hafi rjettmætar kröfur um endur-

gjald eptir stjórnaðskránni, en það er að minnsta kosti ærið ósanngjarnt að rýra svo tekjur manna, sem hjer ræðir um, án endurgjalds.

En sje svo, að arðvonin af laxveiðinni sje svo stórum meiri, sem menn láta sje selurinn eyðilagður, þá hlyti það að vera tilvinnandi fyrir laxveiðendur, að bæta þeim skaðann; þá má gefa þessum mönnum endurgjald fyrir þá tekjurýrnun, sem þeir biða, að minnsta kosti um vissan tíma, á meðan núverandi eigendur eru á lífi. Af þeirri ástæðu, að eigi hefur verið talað neitt um slíkt endurgjald, þá er jeg hikandi, með hverju jeg á að gefa atkv. mitt. Að visu veit jeg ekki, hvort hægt er að ákveða slíkt endurgjald með lögum, það getur verið miklum erfiðleikum bundið, en sje það sanngjörn krafa, álit jeg það skylt, að sjá þessum mönnum borgið fyrir tekjurýrnun.

Nefndin hefur álitid nauðsyn að taka Breiðafjörð undan; en það er víðar en þar ástæða til slíkrar undantekningar, því skot og annar usli getur valdið miklu tjóni, t. d. þar sem æðarvarp er, því allt slíkt raskar ró fuglsims. Jeg álit nú, að allt þetta eigi rækilega að ihugast, áður en þingið samþ. frv. í þessa átt, því enn þá er undirbúningurinn ekki nægilegur, og því óráð að samþ. það, eins og það nú liggur fyrir. Jeg veit nú ekki, hvort nefndin vill taka þetta til ihugunar og bæta nýrri grein inn í frv. þess efnis. (*L. E. Sv.: Nei!*). Meðan engin von er um, að þeir sem tekjur hafa af selveiði, geti fengið skaðann endurgoldinn get jeg eigi gefið frv. atkv. mitt; og jeg skal taka það upp aptur, að sje mönnum virkilega hughaldið að eyða selnum, þá er hægt fyrir þá, á einhvern hátt, að sjá þeim borgið, er biða við það skaða.

Sigurður Jensson: Þó jeg verði að játa, að frumv. sje stórum mun aðgengilegra nú, þegar það kemur frá nefndinni, en áður, þá get jeg þó eigi verið með því,

og er það af ástæðum þeim, sem þegar hafa verið teknar fram af 2 h. þingdm. Vjer vitum ekki, hvað það er, sem vjer eyðileggjum, ef þetta frumv. verður samþykkt; vjer höfum oflitla þekkingu á, hvaða áhrif frumv. þetta kann að hafa á atvinnuveg einstakra manna. Jeg fyrir mitt leyti verð að játa, að jeg er því ekki svo gagnkunnugur, hvernig til hagar í ýmsum hjeruðum landsins, en eptir skýrslu þeirri, er h. 6. kgk. (P. B.) gaf áðan, þá er talsverður arður af selveiði víðar en á Breiðafirði, og er þá eigi rjett að eyðileggja þessa atvinnu fyrir mönnum svona allt í einu og hugsunarlaust, því jeg get ekki skilið, að svo mikið liggi á að fá þessi lög nú strax. Mjer finnst vel mega biða eptir glöggum og nákvæmum skýrslum um arðinn af selveiði, því að skýrslurnar um arð af selveiði og laxveiði geti eins komið að gagni, eptir að búið er að gefa út þessi lög og búið er að útrýma selnum, eins og framsögum. (J. J.) sagði, það get jeg ekki verið honum samdóma um. Vjer þurfum skýrslanna við, áður en lög þessi eru gefin, og jeg vil benda á, að það er mögulegleiki til, að vjer getum fengið slíkar skýrslur áður langt liður. Jeg veit ekki betur, en að maður einn sæki nú um styrk til þingsins til þess að rannsaka og safna skýrslum um veiði bæði í vötnum og sjó, og hefur fjárlaganefndin mælt með, að hann fengi styrkinn. Mjer finnst ekkert á móti, að beðið sje með að samþykkja þetta frv. þangað til maður veit, að hvaða niðurstöðu hann kemst og sjer þær skýrslur, sem hann leggur fram; mætti enda benda honum á að rannsaka sjerstaklega það atriði, sem hjer er um að ræða. Það er líka ýmislegt annað athugavert viðvíkjandi frumv. þessu. Það er ekki þægilegt, þegar bænaskrár koma um að samþykkja ekki það, sem þingið hefur gefið út sem lög, en það eiga menn einlægt á hættu, þegar í flaustri eru samþykkt lög, sem grípa inn í atvinnuvegi landsins. Mjer

finnst heldur ekki í þessu frumv. vera tekið fullt tillit til tilskipunar 20. júní 1849. Hvað verður um veiðirjett landeigenda, ef hverjum einum er leyft að skjóta sel í landi þeirra? Og hvað verður um friðhelgi eggvera, þegar leyft er að skjóta og gjöra usla, hvar og hvenær sem menn vilja, ef þeir einungis segjast vera að skjóta seli? Að minnsta kosti ætti í frv. þessu, ef það yrði að lögum, að geta um, að hve miklu leyti tilsk. 20. júní 1849 er breytt, því ómögulegt er að neita því, að frumv. grípur inn í hana. Jeg játa að visu, að bæði h. flutningsm. (J. J.) og h. 1. kgk. (L. E. Sv.) hafa borið fram mikilsvarðandi atriði í þessu máli, en vil þó ekki að hrapað sje að að útkljá þetta mál, og vil jeg því leggja til, að frumv. í þetta sinn ekki verði látið fara lengra.

ATKVÆÐAGR.: Breyttill. (C. 187) samþ. með 6 atkv. gegn 3. Frumv.gr. þar með fallin. Fyrirsögn frumv. samþ. með 6 atkv. Málinu vísað til 3. umr. með 6 atkv.

Frv. til laga um aðgreining holdsveikra frá öðrum mönnum (C. 152, 222); frh. 1. umr.

Framsögumaður (Sigurður Jensson): Nefnd sú, sem skipuð var í þetta mál, hefur nú íhugað frv. og komið að þeirri niðurstöðu, að ráða h. þingd. að samþykkja það með þeim breytingum, sem hún hefur stungið upp á, og álitur hún, að ef það yrði að lögum, þá mundi það gjöra nokkuð gagn. Þar sem jeg þekki til, hef jeg orðið þess var fyrir löngu, að menn hafa ótta og megnan viðbjóð á veikni þessari, og jeg hef heyrt skynsama menn tala um, að nauðsynlegt væri að hafa einhver lög, er skyldi holdsveika menn til að halda sjer sem mest frá að umgangast heilbrigða. Þessi ótti og viðbjóður á veikinni hefur stórum vaxið síðan skoðunin um sótt næmi holdsveikinnar hefur útbreiðzt og styrkt við rannsóknir lækna á síðustu árum. Það er því sannfæring mín, að þessi lög verði al-

mennt talin nauðsynleg, og að allir skynsamir menn muni hjálpast til að reyna að fá þeim hlýtt og framfylgt.

Hvað breytingar þær snertir, er nefndin hefur gjört, þá ætla jeg ekki að ganga í gegnum þær í þetta skipti, þar sem þetta er 1. umr. málsins.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. í e. hlj.

**Tuttugasti og sjöundi fundur, laugar-
dag 3. ágúst kl. 1 e. h.** Allir á fundi nema 1. kgk. þm. (L. E. Sv.), sem hafði tilkynnt forföll.

Frv. til laga um búsetu fastakaupmanna á Íslandi (C. 208); 2. umr.

Landshöfðingi: Jeg ætla að leyfa mjer í þessari h. deild að fara nokkrum orðum um mótmæli, er komið hafa fram í Nd. gegn þeim ástæðum, er jeg færði fyrir tillögum mínum til stjórnarinnar, er jeg rjeði frá að samþykkja frv. það, er afgreitt var frá alþingi 1893, sama efnis og frv. það, sem hjer liggur fyrir. Jeg var ekki viðstaddur í Nd., þegar umræðurnar um þetta frv. fóru fram, og notaði þá einn þm. tækifærið til þess að bera á mig, að jeg hafi farið með ósannindi í tillögum mínum til stjórnarinnar, en því á-mæli gafst mjer þannig ekki kostur á að svara. Jeg vil nú með leyfi hins h. forseta gjöra grein fyrir því sanna í þessu efni.

Það var einkum tvennt, sem áður-nefndur h. þm. í Nd. bar mjer á brýn, og sem hvorttveggja var rangfært. Hann sagði, í fyrsta lagi, að jeg hefði í ástæðum mínum til stjórnarinnar byggt á því, að kaupmenn sem búsettir eru erlendis gylðu hjer á landi hin sömu gjöld til almennra þarfa, sem þeir er búa hjer á Íslandi; þetta átti að koma svo út hjá h. þm. að jeg segði hjer ósatt, þar sem þó kaupmenn, sem búsettir eru erlendis, vitan-

Alþt. 1895. A.

lega borga engan eignaskatt. En eins og beint liggur í orðum mínum átti jeg auðvitað einungis við þau gjöld, sem goldin eru af þessum mönnum, sem *kaupmönnum*, þ. e. af verzlunum þeirra. Það er undir hendingu komið, hvort þessir gjaldendur eru fasteignareigendur um leið, og að því sem jeg þekki til borga sárfáir hjer búsettir kaupmenn eignaskatt. Það er spursmál, sem alls ekki kemur við atvinnuvegi kaupmanna, hvort þeir eiga fasteignir eða ekki, og jeg held því þessvegna föstu, að það sem jeg í þessu atriði hef fært fram til stuðnings tillögu minni, er rjett, ef menn einungis vilja skilja það rjett, eins og liggur beint við, að það eigi að skiljast.

Hinn sami h. þm. bar það í öðru lagi fram, að jeg hafi sagt stjórninni ósatt, þar sem jeg í ástæðum mínum tók fram, að lausakaupmenn borguðu ei til almennra þarfa, og vildi þm. sanna, að þetta væri rangt, með því að vísa til 100 króna gjalds, sem lausakaupmönnum beri að borga til þess að mega reka verzlun sína. En hvenær ber þeim að gjalda þessar 100 kr? Einungis þá, er þeir verzla á ólöggiltum höfnum. Líti menn nú á skýrslur þær sem hjer að lúta, sjest ekki eitt einasta dæmi þess, að lausakaupmaður hafi á síðastliðnum árum goldið þessar 100 kr., sem þm. vísar til, sem og er eðlilegt, þar sem allflestar hafnir, sem farið verður inn á í slíkum erindum eru þegar löggiltar.

Að öðru leyti vil jeg ekki fara neitt út í þetta mál. Það hefur verið ýtarlega rætt áður, og atkvæðin með og móti munu vera ákveðin. Stjórnin hefur sýnt, hvert álit hún hefur á málinu, og það er næsta ólíklegt, að það fái aðrar undirtektir nú en það fjekk síðast. Að samþykkja þetta frv. verður því að skoðast sem „demonstration“ frá hálfu þingsins. Og það getur ef til vill leitt af sjer ýmisleg óþægindi, eins og samþ. frumvarpsins frá 1894, en það getur aldrei leitt neitt gott af sjer.

ATKVÆÐAGR.: 1. gr. samþ. með
18 (30. ágúst).

6 atkv. gegn 4 að viðhöfðu nafnakalli og sögðu:

Já:

Nei:

Gutt. Vigfússon	Jón A. Hjaltalín
Jón Jónsson	Jón Jakobsson
Kristján Jónsson	Hallgr. Sveinsson
Sigurður Jensson	Þorkell Bjarnason
Sig. Stefánsson	
Þorleifur Jónsson.	

2.—5. gr. samþ. með 6 atkv. gegn 3. Fyrirsögn frv. samþ. með 6 samhlj. atkv. Málinu vísað til 3. umr. með 6 atkv. gegn 3.

Frv. til laga um varnir gegn útbreidslu næmra sjúkdóma (C. 160, 238); frh. 1. umr.

ATKVÆÐAGR: Málinu vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar að Skálavík við Berufjörð (C. 219); 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg stend upp til þess að biðja þá, sem kunnugir eru, að gefa mjer og öðrum upplýsingar um, hver nauðsyn er fyrir löggilding þessa staðar og aðrar þær ástæður, er með henni mæla.

Guttormur Vigfússon: Það mun standa mjer einna næst að svara spurningum h. 2. kgk (H. Sv.) með því að jeg er sá eini í þessari h. þingd., sem kunnugur er í Suður-Múlasýslu.

Á lestrarsalnum hjer á þingi hafa legið frammi skjöl þessu máli viðvíkjandi, sem 1. þm. Suður-Múlasýslu (S. Gunn.) hafa send verið til þess að láta fylgja með til þingsins óskunum um löggildinguna. Jeg er og nokkuð kunnugur því, hve tilhagar á þessum stað, og eins um tildrög þessa máls. Eins og kunnugt er, er Örum & Wulff einvaldur að verzlun á Djúpavog, og heldur þeirri verzlun í járn-greipum. Jeg lýsi þessu yfir af umtali, en ekki af eigin þekking eða reynslu. En á Djúpavog er verzlunarlóðin svo litil, að önnur verzlun getur ekki fengið þar

að komast að, og fyrir því er það, að menn hafa óskað eptir því, að hægt væri að koma á fót verzlun þarna innar við fjörðinn. Innsigling er hin sama sem til Djúpavogs og höfnin hættulaus. Það er og allstórt svæði, sem þangað mundi sækja verzlun, nfl. alla leið suður til Lónsheiðar, en sem að undanförunu hefur verið bundið við þessa einu verzlun á Djúpavog. Nú í vor slógu nokkrir menn þar syðra sjer saman og pöntuðu vörur frá Seyðisfirði og fengu flutning á þeim suður, en urðu að skjóta þeim í land innar með firðinum. Jeg hef svo ekki meira að segja um þetta frumv. Jeg vona að það fái framgang, og jeg hygg þá, að Suðurmúlasýsla muni ekki þreyta næsta þing með löggildingabeiðslum.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 7 atkv. og málinu vísað til 3. umr. með 7 atkv.

Frv. til laga um skrásetning skipa (C. 223); 3. umr.

Framsögumaður (Sigurður Jensson): Það hafa slæðzt inn í frv. þetta í prentuninni ýmsar villur, sem þarf að leiðrjetta, þá er það verður verður prentað næst. Þannig er í 5. gr.: „sigla undir dönsku flaggi“, en á að vera: „sigla með dönsku flaggi“. Í 10. gr. stendur: „að skipið sje mælt um“, en á að vera: „að skipið sje mælt af nýju“. Í 28. gr. vantar orðið „til“ á milli orðanna „hlutast“ og „um“. Þessar smávillur og ýmsar aðrar prentvillur óska jeg, að leiðrjettar verði við næstu prentun frumv.

Jg finn svo ekki ástæðu til að tala meira um frumv.; það hafa engin mótmæli komið fram gegn því.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 9 atkv. og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um stofnun lagaskóla (C. 130, 244); frh. 1. umr.

Framsögumaður (Þorleifur Jónsson):

H. þingd. hefur fyrir sjer nefndarálitið og sjer af því skoðun nefndarinnar og tillögur. Þar sem nú er framh. 1. umr., en frumv. fjekk beztu undirtektir hjer í h. deild við 1. umr., finn jeg ekki ástæðu til að fjöl-yrða um það, nema umræðurnar gefi mjer tilefni til þess. Jeg vil að eins óska, að málinu sje vísað til 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um viðauka við lög 9. jan. 1880 um breyting á tilskipun um sveitastjórn á Íslandi 4. maí 1872 (C. 247); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 7 atkv.

Till. til þingsályktunar um fjárhald landssjóðskirkna (C. 196, 248); frh. einnar umr.

ATKVÆÐAGR.: Br.till. (C. 248) samþ. með 7 atkv. Till. þannig breytt samþ. með 8 atkv. Fyrirsögnin samþ. með 8 atkv. og afgreidd aptur til Nd

Tuttugasti og áttundi fundur, mánudag 5. ágúst, kl. 1 e. h. Allir á fundi, nema L. E. Sveinbjörnsson og Jón A. Hjaltalin, sem báðir höfðu boðað forföll.

Frv. til laga um að kaupa bændahlutann í Brjámslæk (C. 186); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 9 samhlj. atkv., og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um aðgreining hold sveikra frá öðrum mönnum (C. 151, 222); 2. umr.

Framsögumaður (Sigurður Jensson): Breytingar þær, sem nefndin hefur gjört við frumv. þetta, eru fáar, og næstum allar orðabreytingar, eins og h. þm. geta sjeð, og vona jeg, að þeim þyki flestar og allar þessar breytingar vera til bóta. Sú einasta verulega breyt., sem nefndin hefur stungið upp á, er, að á þremur stöðum í frumv.

komi, „sýslumaður eða bæjarfógeti“ í stað „amtmanns“. Meining nefndarinnar með þessari breyt. er sú, að sýslumaður eða bæjarfógeti taki að sjer þann starfa, sem frumv. ákveður, að amtmaður hafi á hendi. Það sem nefndinni gekk til að koma fram með þessa breyt., var að opt er óhægt að ná til amtmanns, enda áleit hún þennan starfa eigi svo vandasaman, að sýslumanni eða bæjarfógeta væri eigi trúandi til, að gefa þennan úrskurð. Af því amtmaður opt býr langt í burtu, og getur ekki þekkt málavexti, hlýtur hann að fara í úrskurði sínum eingöngu eptir tillögum læknis og sóknarprests. Nefndin áleit því, að eins vel mætti fara að fela sýslumanni eða bæjarfógeta, að leggja úrskurð á þessi mál.

Hallgrímur Sveinsson: Þessa aðal-breyt., sem framsögum. tók fram, þá sem sje, að setja á 3 stöðum í frumv. „sýslumaður eða bæjarfógeti“ í stað „amtmanns“, hefur nefndin ekki álitid að neinu leyti iskyggilega eða hættulega, en mjer virðist hún töluvert athugaverð.

Hjer liggur fyrir ekki alls ómerki-legt mál, hjer er verið að tala um að taka frá mönnum hinn bezta og dýrmæt-asta dýrgrip, frjálsræðið, að bæta þessu böli ofan á ólán þessara veslings manna, sem þjást af sjúkdómi, sem er ólæknandi, og þar að auk vekur viðbjóð hjá öllum, sem þeir umgangast. Það á að taka frá þessum veslingum það frjálsræði, að geta sjálfir ráðið bústað sínum, þrátt fyrir það þó þeir sjálfir geti staðið straum af sjer og sínum.

Þar sem nú hjer er um það að tala, að svipta menn því, sem öllum er dýrmæt-ast, frelsinu, þá álit jeg að búa eigi svo vel um hnútana, að ekkert gjörræði geti komizt að, svo vel, að menn eigi sjeu sviptir frelsinu, án þess að knýjandi nauð-syn beri til, og þessu hygg jeg betur sjeð fyrir, ef úrskurðarvaldið er í höndum amt-manns, en í höndum sýslumanna.

Það er tekið fram í frv. stjórnarinnar, og það er alls eigi þýðingarlitið, að eigi sje ráðlegt, að fá sýslumönnum þetta vald í hendur, því hagur sveitafjelaganna gæti frekar verið þeim hvöt, heldur en amtmanns, sem stendur fjær, til að beita þessu valdi frekara en vera ætti og nauðsyn knýr til. Ef nú sýslumaður lítur á málið með augum læknis eða sveitanefnda, þá er enn frekar hætt við, að persónuleg áhrif verki með hinum tilfærðu ástæðum hjá sýslumönnum. Það er miklu síður hætt við, að persónuleg áhrif verki með, ef fjarlæggt yfirvald, amtmaður, sem að eins fer eptir skriflegum ástæðum, hefur úrskurðarvaldið. Skriflegu ástæðurnar geta opt verið veilar, en þó fleyzt fyrir sýslumanni, því viðtal við hann getur bætt úr veilunum. Aptur á móti mun amtmaður jafnast verða strangur í kröfum sínum um, að fullgildar ástæður sjeu fyrir hendi, hann mundi eigi gefa úrskurðinn nema svo væri, enda álit jeg það nauðsynlegt skilyrði fyrir því, að slíkan úrskurð megi gefa. Jeg get því ekki fallið á breyt. nefndarinnar, en óska að ákvæði það, sem stendur í frumv. sjálfu, megi halda sjer óbreytt.

Viðvíkjandi því, sem h. framsögum. tók fram, að breyt. frá nefndarinnar hálfu, væri sprottin af praktiskum ástæðum, þar eð hægra væri að ná í sýslumann eða bæjarfógeta en amtmann, þá hafa þær ástæður auðvitað nokkuð gildi. En þess ber að gæta, að hjer er um alvarlegt úrskurðarvald að tala, úrskurðarvald, sem getur komið hart niður á þeim, sem fyrir því verða. Er þá ekki rjettara að leggja á sig þennan erfiðleika, að ná í úrskurð amtmanns, en að flasa að því, að gjöra það, sem maður aldrei skyldi gjöra?

En þótt nú þessi litli erfiðleiki væri numinn burtu, að því er snertir úrskurð um einangran holdsveikra, þá gjörir það lítið til að bæta úr þeim erfiðleikum, sem fjarlægð amtmannsins hlýtur að valda

mönnum í mörgum tilfellum, sem jafnvel eru lítilvæg í sjálfu sjer, svo sem t. a. m. að ná í eitthvert leyfisbrjef, því að þá nægir ekki að fara til sýslumanns, heldur verður í flestum tilfellum að leita til amtmanns og stundum til landshöfðingja.

Jeg vildi nú óska, að mjer hefði tekið að sannfæra h. nefnd, um að breyt. sje varhugaverð, en hafi mjer eigi tekið það, vona jeg þó að meiri hluti h. d. falli á, að svo sje betur farið, að hin upprunalegu ákvæði frv. um þetta efni haldi sjer óbreytt.

Framsögumaður (Sigurður Jensson): Jeg get fullvissað h. 2. kgk. (H. Sv.) um að nefndinni duldist ekki, að þetta atriði, sem hann tók fram, væri mjög þýðingarmikið, og það var alls eigi í því skyni, að gjöra hægra fyrir, að beita gjöræði við þessa bágstöddu menn, er frumv. ræðir um, að nefndin stakk upp á, að fela sýslumönnum og bæjarfógetum úrslit þessara mála í staðinn fyrir amtmanni, heldur var það, eins og jeg gat um áðan, einungis af praktiskum ástæðum. Það er miklu hægra og tekur minni tíma, að leita til þessara embættismanna, sem ekki búa eins langt í burtu, og amtmaður, og því von á miklu greiðari úrslitum þessara mála.

H. 2. kgk. (H. Sv.) lítur nokkuð öðruvísi á atriði þetta en jeg. Hann álitur það kost, að sá sem úrskurða á, sje ekki persónulega kunnur málinu, en jeg þar á móti álit það heppilegt, að hann þekki persónulega nokkuð til, og byggi ekki úrskurð sinn einungis á skriflegum skýrslum lækna og sóknarpresta. Mjer finnst engin ástæða til að halda, að sýslumenn og bæjarfógetar verði greiðari til gjöræðis í þessu efni en aðrir, því ef þeim á annað borð er trúandi fyrir sýslumanns og bæjarfógetaembættum, þá er þeim líka trúandi fyrir, að gefa úrskurð í þessum málum, og stórum mundi það bæta fyrir greiðum úrslitum þeirra. Jeg get því eigi gengið

frá breyt. þeirri, er nefndin hefur stungið upp á.

Hallgrímur Sveinsson: Það var alls eigi svo, að jeg vændi nefndina um, að hún með breyt. sinni vildi greiða götu fyrir neinu gjöræði og heldur eigi var það rétt skilið, að jeg gæfi sýslumönnum og bæjarfógetum nokkra vantrausts-yfirlýsing; ætti að leiða slíkt út úr röksemdafærslu minni, þá mætti hið sama segja, ef maður ekki vildi ætíð hlíta úrskurðum hreppstjóra, og þyrfti þá ekki hinna hærri yfirvalda við. Mitt álit er, að þegar um það er að ræða, að flytja, einangra og aðskilja hina holdsveiku frá öðrum mönnum, þá megí persónulegar hvatir alls eigi komast að, en jeg stend fast við, að meiri hætta er fyrir, að sýslumenn og bæjarfógetar kunni að láta leiðast af þess konar hvötum fremur en amtmáður. Þegar um slík nauðungarákvæði er að ræða, þá álit jeg að í þeim eigi að eins að úrskurða eptir „rellum“, en eigi persónulegum ástæðum, en þegar læknar og sveitarstjórn eiga að gefa tillögur og álit sitt um ástand þessara manna, þá er meiri hætta fyrir, að sýslumenn og bæjarfógetar, sem búa nær, láti leiðast að fara eptir þessum tillögum en amtmáður.

Jeg verð því að halda því fast fram, að jeg trúí amtmönnum betur en sýslumönnum til þess að láta engar persónulegar hvatir komast að, þá er úrskurðinn skal kveða upp. — Þá skal jeg vekja máls á öðru atriði, sem þó ekki er stórvæglegt. Í nefndarálitinu undir stafl. 7 stendur: „þegar þannig stendur á . . . nauðug“. Eins og breyt. er orðuð veit jeg ekki, hvort það liggur í sambandinu, að orðin „nema brýna nauðsyn beri til“, í frv. eigi að halda sjer; mjer fyrir mitt leyti finnst það liggja í sambandinu.

Framsögumaður (Sigurður Jensson): Jeg gleymdi að taka það fram, að í breyt. undir stafl. 7 hefur fallið burt „o. s. frv.“

aptan við greinina; þar á að standa: „þegar þannig . . . skilin nauðug o. s. frv.“.

ATKVÆÐAGR.: 1. breytt.till. við 1. gr. samþ. í e. hlj.; 2. breytt.till. við 1. gr. samþ. í e. hlj.; 3. breytt.till. við 1. gr. samþ. með 6 : 1 atkv.; 1. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 4. breytt.till. við 2. gr. samþ. með 6 : 1 atkv.; 5. breytt.till. við 2. gr. samþ. í e. hlj.; 6. breytt.till. við 2. gr. samþ. í e. hlj.; 7. breytt.till. við 2. gr. samþ. í e. hlj.; 8. breytt.till. við 2. gr. samþ. með 6 : 1 atkv.; 2. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 9. breytt.till. við 3. gr. samþ. í e. hlj.; 3. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 10. breytt.till. við 4. gr. samþ. í e. hlj.; 4. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 5. gr. samþ. í e. hlj. . Fyrirsögnin samþ. í e. hlj. Málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Fr. til laga um löggilding verzlunarstaðar á Hjallasandi (C. 250); 1. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Það er um þessa löggildingu, eins og margar aðrar, að mjer er harla óljóst, hvers vegna hún er nauðsynleg. Ekki getur það verið vegna vegalengdar til verzlunarstaðar, því eigi er langt til Ólafsvíkur frá þessum stöðvum. Ef til vill kynni ástæða sú, sem liggur til grundvallar fyrir löggildingu þessari, að eiga að vera hin sama og kom fram við aðra löggildingu nýlega, nefnilega sú, að koma í veg fyrir einokun og auka samkeppni. Þetta getur verið gild ástæða stundum, en er ekki í þessu tilfelli, því eigi er svo ástatt í Ólafsvík nú, að hún sje einstaks manns eign, er geti ráðið þar lögum og lofum, heldur á lands-sjóður alla jörðina og þar með alla verzlunarlóðina þar og hefur leigt lóð fleirum en einum kaupmanni, svo eigi er hætt við, að alla samkeppni vanti.

Mjer er meinilla við þessar eilífu löggildingar, því jeg álit þær flestar óþarfar og mjer liggur við að segja, að sumar þeirra gjöri löggjafarvaldið hlægilegt. Jeg vildi þá af illu til, heldur löggilda allar

strendur landsins í eitt sinn, en gefa sífeldum nýjum löggildingum atkv. mitt, nema svo sje, að sennileg ástæða sje fyrir þeim.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 5 atkv. gegn 2.

Frv. til laga um að stjórnninni veitist heimild til að selja nokkrar þjóðjarðir (C. 246); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Vísað til 2. umr. með 6 samhlj. atkv.

Frv. til laga um nýja frímerkjagjörð (C. 249); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um breyting á lögum 16. sept. 1893 um sjerstaka heimild til að afmá veðskuldbindingar úr veðmálabókum (C. 253); 1. umr.

Flutningsm. (Þorl. Jónsson): Eins og hinni h. þd. er kunnugt ákveða lög 16. sept. 1893, að innkalla skuli innan árs frá því þau lög öðlast gildi alla handhafa 20 ára gamalla veðskuldabréfa, ef álitid verður, að þau sjeu eigi lengur í gildi. Tilgangurinn með þessum lögum, var að hreinsa veðmálabækurnar og að gjöra eigendum fasteigna hægra fyrir, að afmá þessi veðskuldabréf, sem opt gátu orðið til mikils óhagræðis, er eigandi fasteignanna þurfti að selja eða veðsetja þær. Eptir að þetta ár er nú liðið, stendur svo á, að ýms veðbréf eru enn óafmáð, þó skuldirnar sjeu vitanlega borgaðar. Jeg skal nefna t. d., að maður nokkur ætlaði í vor að veðsetja fasteign sína, gegn peningaláni, sem honum lá mikið á, en gat ekki fengið eins mikið og hann þurfti, af því í veðmálabókinni stóð, að þinglesin veðskuld hvíldi á fasteigninni. Skuld þessi var vitanlega borguð, en veðbrjefið stóð óaflýst og enginn veit, hvar það er niður komið. Sá, sem upphaflega hafði fengið það, var far-

inn til Vesturheims og varð ekki náð til hans. Veðskuld þessi var frá árinu 1875 og var því ekki nógu gömul, til að komast undir lögin frá 16. sept. 1893. — Þessu lík tilfelli munu vera mörg, og þetta getur valdið mjög miklum erfiðleikum fyrir eigendur fasteigna, er þeir þurfa að selja þær eða veðsetja. — Með frv. því, sem hjer liggur fyrir, fer jeg ekki fram á annað en lenging á gildi laganna frá 16. sept. 1893 og sú lenging verður hjer um bil 2 ár. Auk þess, sem jeg hef tekið fram, er það og eitt næg ástæða til þess, að koma fram með slíkt frv., að tveir sýslumenn hafa vanrækt að framfylgja lögum frá 16. sept. 1893. Innköllun getur eptir þeim ekki átt sjer stað, eptir að ár er liðið frá því, að þau koma í gildi og innköllunin í lögsagnarumdæmum þessara tveggja sýslumanna, getur því ekki hjer eptir farið fram. — En auk þess, sem tíminn til ógildinga á veðbrjefum, er lengdur í þessu frv., hef jeg einnig leyft mjer að breyta innköllunaraðferðinni nokkuð. Ómerkingin á, eptir lögum 1893, að fara fram að undangenginni stefnu, sem gefin er út samkvæmt reglum um venjulegar stefnur til ómerkingardóma, með öðrum orðum, að stefnan sje birt þrisvar í því blaði innanlands, er flytur opinberar auglýsingar og auk þessa í hinu danska blaði Berlingske Tidende. Þennan kostnað verður landssjóður svo að borga, og er það allmikið fje, og full ástæða til að sneiða hjá þeim kostnaði. Jeg hef heyrt, að sumir sýslumenn hafi ekki birt innkallanirnar í B. Tidende, en það mun þá vera vafasamt, hvort þær innkallanir eru gildar. — Auk þessa mun vera vafasamt, hvort löglega er stefnt hjá sumum sýslumönnum, af því að þeir hafa stefnt handhöfum veðbrjefanna á einn stað í lögsagnarumdæminu, en aðrir álita, að stefna hefði átt handhöfum veðskuldabréfanna til þeirrar þinghár, er hinar veðsettu fasteignir liggja í. — Þessar ástæður til þessa, að koma fram

með frv. bæstast því við, þá sem jeg nefndi áðan. — Eins og jeg þegar hef tekið fram, er aðferðinni við innköllunina breytt, en mjer hefur gleymzt að ákveða innköllunarfrestin. Úr þessu hef jeg hugsað mjer að bæta með breytt.till. við 2. umr. málsins, og mun fresturinn verða að ákveðast jafnlangur og stefnufrestur er til almennra ómerkingardóma, sem er árs og dags frestur.

Kristján Jónsson: Jeg vildi að eins leyfa mjer að leggja örlitla spurningu fyrir h flutningsm. (P. J.).

Eins og kunnugt er, var frv. það, sem að lögum varð 16. sept. 1893, komið frá stjórninni, og hefur hún án efa gefið reglur fyrir því, hvernig þau lög skuli framkvæma, að svo miklu leyti, sem það eigi er berlega ákveðið í lögnum sjálfum. Nú hefur það heyrzt af ræðu h. flutningsm. (P. J.) og enda viður, að reglum þessum muni hafa verið misjafnlega hlýtt, og væri því ástæða til að búast við því, að landstjórnin vildi reyna að bæta úr þeim vandkvæðum, sem hafa orðið á framkvæmd laganna. Jeg vildi því beina þeirri spurning til h. flutningsm. (P. J.), hvort hann hafi grennslazt eptir því, hvað stjórnin hefur gjört eða ætlar að gjöra til framkvæmdar á og hlýðni við lögin. Jeg býzt við, að h. flutningsm. (P. J.) vilji gefa upplýsingar um þetta.

Flutningsm. (Þorl. Jónsson): Jeg hef satt að segja eigi leitað mjer neinna upplýsinga um þetta. Jeg fæ sem sje ekki sjeð, hvað stjórnin getur gjört í þessu efni, því tíminn, sem innkallanirnar áttu fram að fara á, er þegar löngu liðinn. Það stendur beint í lögnum: „Þegar ár er liðið frá því, að lög þessi öðlast gildi, getur innköllun eptir þeim eigi átt sjer stað“. Stjórnin hefur ekki getað vitað það, hvort hver einstakur sýslumaður mundi láta hjálða, að framkvæma fyrirskipanir laganna, fyrri en tíminn var útrunninn. Jeg fæ því ekki sjeð, að stjórnin hafi nokkur

möguleg ráð til, að kippa í lag vanrækslu þeirri, er kann að hafa átt sjer stað.

Jeg hef átt tal við hæstv. landsh. út af þessu frv., sem hjer liggur fyrir, og gat hann þess, að vanrækt hefði verið í tveimur sýslum, að innkalla handhafa veðskulda-brjefa þeirra, er lögin ræða um og ástæða væri því til, að koma fram með frv., sem þetta, án þess þó að láta í ljósi, hvort hann mundi leggja meðmæli sín með frv. þessu eða ekki.

Kristján Jónsson: Mjer dettur ekki í hug, að deila neitt við h. flutningsm. (P. J.). En úr því að vanræksla hefur átt sjer stað í framkvæmd þessara laga, hugði jeg, að landstjórnin mundi gjöra eitt-hvað til þess, að bæta úr því. Jeg hugði og að h. flutningsm. (P. J.) mundi í því efni hafa borið sig saman við landsh., en hann hefur nú sagt, að hann hafi ekki gjört það, svo að um það er ekkert frekara að ræða.

Flutningsm. (Þorl. Jónsson): Landstjórnin gat ekki bætt úr þessu á nokkurn annan hátt, en með því, að leggja frv. fyrir þingið, er færi í sömu átt sem þetta frv. Það hefur hún ekki gjört, eins og vjer allir vitum, og fyrir því var tilgangslaust að spyrjast fyrir um þetta hjá henni.

ATKVÆÐAGR.: Frv. visað til 2. umr. í e. hlj.

Tuttugasti og níundi fundur, þriðjudag

6. ágúst kl. 1. e. h. Allir á fundi nema L. E. Sveinbjörnsson 1. kgk. þm.

Frv. til laga um eyðing sela (C. 256, 290); 3. umr.

Jónu Jakobsson: Af því að jeg á hjer ásamt 2 öðrum h. þm. breytt.till., vil jeg leyfa mjer að minnst á það með fáeinum orðum.

Eins og h. þdm. sjá, er meginmál frv. þannig orðað, að selur skuli vera rjett-dræpur í ám og vötnum, sem lax eða silungur gengur í, og hálfa mílu út frá ós-

um þeirra. Þetta ákvæði þykir mjer nokkuð óljóst, með því að ekki er tekið fram með berum orðum, að hið sama gildi um ósa þá, er lax eða silungur gengur í. Eins og ýmsum mun kunnugt, eru til hjer á landi þeir ósar, sem enginn kallar ár, en ganga úr vötnum og í sjó út; þar getur laxveiði verið og selur gengið um, og fyrir því geta menn vel hugsað sjer, að fyrir gæti komið, að sá sem arð hefði af selnum og eigi vildi styggja hann mundi segja: Í frv. eru eigi nefndir ósar og er því heimildarlaust að skjóta þar selinn. Þetta geta menn vel hugsað sjer, að fyrir gæti komið, þar sem um sterkar hagsmunahvatir er að ræða, eins og svo opt á sjer stað í eignamálum og vegna þess er breyt. till. þessi nauðsynleg, til að fyrirbyggja allan misskilning og að frv. geti orðið sem ljósast. Jeg skal taka t. d. máli mínu til skýringar Húnavatnssýslu; þar renna ósar til sjávar úr tveimur stöðuvötnum, Húnavatni og Vesturhópi. Það heitir Sigríðarstaðaós, sem úr Húnavatni rennur. Eins og h. þdm. mun ljóst af þessu, sem jeg hef sagt, er breyt. till. þessi að eins til skýringar og tryggingar, en er engin efnisbreyting. Jeg vona því, að h. þd. samþ. hana.

ATKVÆÐAGR.: Br. till. (C. 290), samþ. með 7 atkv. Frv. þannig breytt samþ. með 6: 3 atkv. og afgr. til Nd.

Frv. til laga um varnir gegn útbreiðslu næmra sjúkdóma (C. 160, 238, 269); 2. umr.

Framsögum. (J. A. Hjaltalín): Jeg finn ekki ástæðu til að fara mörgum orðum um frv. þetta, nje heldur br. uppást. nefndarinnar, því að þær eru ekki efnisbr. heldur að eins lagfæringar á málinu á frv. Þær sýnast mäske nokkuð margar, en þess ber að gæta, að sumar þeirra eru að eins endurtekningar. Þannig kemur 1. br. till. opt fyrir, eða er sama sem margar

aðrar br., sem nefndar eru hjer í nefndarál.

Frá h. 2. kgk. (H. Sv.) eru einnig fram komnar nokkrar breyt. till., en þær miða einnig í hina sömu átt, að bæta málid og hef jeg því ekkert á móti þeim að segja.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg get tekið undir það, sem h. framsögum. (J. A. H.) sagði, að breyt. till. bæði h. nefndar og mínar eru eigi efnisbreytingar heldur að eins lagfæringar á málinu á frv. Ef til vill hefði mjer ekki þótt ómaksvert að koma með þessar breyt. till. mínar, ef h. nefnd hefði eigi gengið á undan með góðu eptirdæmi; og úr því ætla má, að frv. muni taka hjer í h. þingd. allmiklum stakka-skiptum að því er orðfærið snertir, virðist eigi standa á miklu, hvort breytingarnar á því verða fleiri eða færri.

Jeg skal eigi nefna allar breyt. till. mínar, enda eru þær auðskildar. Að eins vil jeg minnst á fáein atriði.

H. nefnd fer fram á það undir 5. tölul. að breyta orðinu „meðferðar“ í „varna“. Jeg get ekki felld mig sem bezt við þessa breyt. till., því að það orð: „varna“ er tví-rætt: að verjast sjúkdómum og taka til varna gegn sjúkdómum. Setningin verður sem sje þannig, eptir uppást. h. nefndar: „að taka skuli aðra sjúkdóma til varna“ o. s. frv. Að visu má segja, að efnið sýni það, hvað þessi orð eigi hjer að þýða, en mjer virðist þó betra, til að fyrirbyggja allan misskilning, að orða þessa setning, eins og jeg hef stungið upp á undir 1. tölul.: „að vörnum skuli og beita gegn öðrum næmum sjúkdómum“.

Um 4. breyt. till. mína skal jeg geta þess, að úr því h. nefnd er að forðast að viðhafa orðin: „hið opinbera“ í ýmsum myndum þess, virðist mjer einnig við eiga, að komast hjá því að viðhafa orðið „opinberlega“. Jeg sting því upp á, að þessi málsg. í síðari hluta 2. gr. verði orðuð svo: „gjöra þær ráðstafanir almenn-

ingi kunnar á hinn hagkvæmasta og trygglegasta hátt, á því svæði, sem þurfa þykir“.

Í 22. breytt.till. nefnd. er smáorðinu „er“ ofaukið, sem laga má við næstu prentun frv.

Við 14. breyt. nefnd. hef jeg einnig ögn að athuga. Eptir henni verður orðalagið þannig: „þó er húsráðanda heimilt, ef hann kys það heldur, að tilkynna sjúkdóminn hreppstjóra, hreppsnefnd, sýslumanni eða bæjarfógeta o. s. frv., en hann skal jafnframt“ o. s. frv. Þetta er ekki heppilega orðað, vegna þess, að „hann“ getur ekki átt við orðið „hreppsnefnd“. Mjer virðist því rjettara, að útrýma ekki á þessum stað orðinu „hreppsnefndarmanni“ heldur láta það halda sjer í stað orðsins „hreppsnefnd“, og mætti koma þessu að á þann hátt, að tvískipta atkvæðagr. um þessa breytt.till., ef h. forseta sýndist svo, eða þá lagfæra það, þá er frv. verður prentað næst.

Jeg skal svo ekki fjölyrða meira um breytt.till. þessar, nje segja meira að sinni.

ATKVÆÐAGR.: 1.—3. breyt. (C. 238) við 1. gr. samþ. í e. hlj.; 1. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 4. br. (C. 238) við 2. gr. samþ. í e. hlj.; 1. br. (C. 269) við 2. gr. samþ. í e. hlj.; 5. br. (C. 238) við 2. gr. tekin aptur; 2. br. (C. 269) við 2. gr. samþ. með 9 samhlj. atkv.; 3. br. (C. 269) við 2. gr. samþ. í e. hlj.; 6.—8. br. (C. 238) við 2. gr. samþ. í e. hlj.; 4. br. (C. 269) við 2. gr. samþ. í e. hlj.; 9.—10 br. (C. 238) við 2. gr. samþ. í e. hlj.; 5. br. (C. 269) við 2. gr. samþ. í e. hlj.; 2. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 6. br. (C. 269) við 3. gr. samþ. í e. hlj.; 11. br. (C. 238) við 3. gr. samþ. í e. hlj.; 3. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 12. br. (C. 238) við 4. gr. samþ. í e. hlj.; 4. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 13.—14. br. (C. 238) við 5. gr. samþ. með 9 samhlj. atkv.; 7—9 br. (C. 269) við 5. gr. samþ. í e. hlj.; 15. br. (C. 238) við 5. gr. samþ.

í e. hlj.; 10. br. (C. 269) við 5. gr. samþ. með 9 samhlj. atkv.; 5. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 16.—17. br. (C. 238) við 6. gr. samþ. án atkvæðagr.; 6. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 18. br. (C. 238) við við 7. gr. samþ. í e. hlj.; 11.—12. br. (C. 269) við 7. gr. samþ. í e. hlj.; 19. br. (C. 238) við 7. gr. samþ. í e. hlj.; 13. br. (C. 269) við 7. gr. samþ. í e. hlj.; 7. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 20. br. (C. 238) við 8. gr. samþ. í e. hlj.; 14. br. (C. 269) við 8. gr. samþ. í e. hlj.; 21. br. (C. 238) við 8. gr. samþ. í e. hlj.; 8. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 22.—24. br. (C. 238) við 9. gr. samþ. í e. hlj.; 9. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 25. br. (C. 238) við 10. gr. samþ. án atkv.gr.; 10. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 26. br. (C. 238) við 11. gr. samþ. í e. hlj.; 27. br. (C. 238) við 11. gr. samþ. án atkv.gr.; 28. br. (C. 238) við 11. gr. samþ. í e. hlj.; 11. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 29.—31. br. (C. 238) við 12. gr. samþ. í e. hlj.; 15. br. (C. 269) við 12. gr. samþ. í e. hlj.; 12. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 13. gr. samþ. í e. hlj.; 16. br. (C. 269) við 14. gr. samþ. í e. hlj.; 14. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 15.—16. gr. samþ. í e. hlj.

Fyrirsögn frv. samþ. í e. hlj. Málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um löggilding verzlunarastadur að Skálavík við Berufjörð (C. 219) 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frv. til laga um stofnun lagaskóla (C. 130, 244, 268, 271); 2. umr.

Framsögumaður (Þorleifur Jónsson): Við 1. umr. fór jeg nokkrum orðum um, hvað mælti fram með frv. þessu, þessa er einnig getið í nefndarálitinu og ætla jeg því ekki að fjölyrða um það, en að eins

fara nokkrum orðum um breytingar þær, er nefndin og aðrir hafa stungið upp á.

Fyrsta breytingin sem nefndin hefur stungið upp á er sú, að laun forstöðumeannsins skuli vera 4000 kr. í stað 3000 kr., og miðaðum við það við laun þau, er forstöðumeinn annara kennslustofnana hjer hafa. Forstöðumeinn prestaskólans, læknaskólans og latinuskólans hafa hver 4000 kr. laun, og ver settur má forstöðumaður lagaskólans ekki vera. Önnur breyting nefndarinnar er sú, að fasti kennarinn hafi 2800 kr. í laun, eða jafnmikið og 1. kennari við prestaskólann. Við 1. umr. var því hreyft að ekki væru nægilegir kennslukraptar, ef að eins ættu að vera þeir 2 kennarar við skólann, er frv. fer fram á, og var talið æskilegt, að í frv. væri ætluð nokkur fjárupphæð til aukakennslu. Þetta hefur nefndin tekið til greina, og stungið upp á, að verja nætti allt að 2500 kr. til aukakennslu og ætlaðist til, að dómaramenn í yfirrættinum tækju þá kennslu að sjer. Það er eigi víst að nota þyrfti alla þessa upphæð, en nefndin treysti því, að ekki mundi verða brúkað meira en þörf væri á, þó upphæðin væri sett svo há. 3. breyttill. á þingskj. 244 er óþörf, þar eð samskonar breyttill. er á þingskj. 268; 3. breyttill. á þingskj. 244 er því tekin aptur. Á þingskj. 268 er gjörð ákvörðun um það, hver skuli skipa hina föstu kennara, og eins um, að öll gjöld skólans skuli greidd úr landssjóði; þetta er hvorttveggja sjálf-sagt, en nefndinni þótti rjettara, að það stæði í frv. Þessum breyt. vona jeg, að h. þingd. gefi samþykki sitt.

En þá kemur viðaukatill. á þingskj. 271, sem fer fram á, að „eptir að skóli þessi er stofnaður má eigi skipa neinn í þau embætti hjer á landi, er lögfræðispróf þarf til, nema hann hafi tekið próf í íslenskum lögum og íslenskri rjettarsögu við lagaskólann“. Með þessari till. get jeg ekki verið, fyrst og fremst af því, að hún er ósanngjörn, í öðru lagi ekki heppi-

leg fyrir málið sjálft og í þriðja lagi er hún of sneuma fram borin. Það er ósanngjarn, að heimta að þeir, sem hafa tekið próf við háskólann, einnig skuli verða að taka próf við lagaskólann, og ef til vill dvelja eins langan tíma á honum, og regljngjörðin síðar heimtar, að nemendurnir sjeu þar, ef til vill 4 ár, því till. gjörir ekki ráð fyrir öðru. Það er líka ósanngjarn, að menn, sem tekið hafa próf við háskólann og hafa beðið í nokkur ár eptir embætti, skuli eiga að taka próf við lagaskólaun, ef þeir vilja komast í embætti. En þess ber líka að gæta, að þeim sem lengi hafa setið í embætti, er eptir breyttill. einnig gjört að skyldu að taka próf við lagaskólann, ef þeir fá annað embætti. Setjum svo, að gamall sýslumaður saki um yfirdómaraembættið, þá verður hann að taka próf til þess, að geta fengið það, því það stendur beinlínis í viðaukatill., að eigi megi skipa neinn í þau embætti, sem lögfræðispróf þarf til o. s. frv.; þetta finnst mjer mjög ósanngjarn, að maður sem ef til vill hefur verið 20 ár í embætti, skuli eiga að taka próf við lagaskólann.

Jeg gat þess, að mjer þætti þessi viðaukatill. einnig óheppileg fyrir málið sjálft, því ef hún nær samþykki, þá eru miklar líkur til, að stjórnin neiti frv. um staðfestingu. Frá þeirri hlið skoðað, er það því heldur ekki rétt að halda till. fram. Það getur verið, að þegar fram í sækir og lagaskólinn er byrjaður að starfa, þá sje nauðsynlegt, að þeim sem hafa tekið próf við háskólann sje gjört að skyldu, að vera um tíma við nám við lagaskólann, en það er nægur tími, að setja slíka ákvörðun, þegar lagaskólinn er kominn á fót og það sýnir sig, að menn sækja til háskólans allt fyrir það. Hvernig sem á er lítið, finnst mjer þessi till. ófær og greiði jeg því eindregið atkv. mitt móti henni.

Sigurður Jenson: Þó jeg álíti að

það megi verja fje landsins til margs þarf-
legra en til þess að stofna skóla, er jeg
þó með þessu frumv., því að jeg tel stofn-
un lagaskóla mjög nauðsynlega fyrir oss
og geti orðið oss til mikils góðs. Það er
að minni skoðun ekki að ástæðulausu, að
þingið hefur verið að berjast fyrir að fá
lagaskóla í svoða mörg ár. Og þó nú
þessi skóli verði nokkuð dýr eftir uppást,
nefndarinnar, þá vil jeg samt fylgja nefnd-
inni í breytingum þeim, sem hún hefur
gjört á launaupphæðunum og ekki spara
fje til þess að geta fengið sem besta
kennslukraptu. Ef við á annað borð vilj-
um stofna lagaskóla, þá megum vjer ekki
spara fje, til þess að hann verði í góðu
lagi. En þegar jeg er með því, að veita
riflega fje til hans, þá vil jeg ekki, að
hann verði nokkurs konar óæðri mennta-
stofnun, þar sem þeir, er útskrifast frá
honum sjeu settir hjá við allar embættis-
veitingar og komist ekki að nema svo
standi á, að kandidatar frá háskólanum
sjeu eigi til taks. Jeg vil ekki veita mik-
ið fje til lagaskóla, ef kandidatar frá há-
skólanum eiga að sjálfsgöðu að ganga fyr-
ir þeim, sem á lagaskólann ganga, því þá
mundi lítið gagn verða að honum; fáir
mundu sækja að honum, ef till vill að eins
fáeinir, sem væru alveg efnalausir, eða
þeir sem skorti hæfilegleika til náms við
háskólann. Ef skólinn er eingöngu ætl-
aður slíkum mönnum, þá tel jeg fjenu til
hans illa varið. Það væri þá miklu nær
að veita efnalausum stúdentum styrk til
að stunda nám við háskólann, en því fje
væri til einskis varið, sem varið væri til
að stofna skóla fyrir menn, sem vöntaðu
hæfilegleika til háskólanáms. Jeg hefði
því helzt kosið, að í þessum lögum væri
ákveðið, að þegar lagaskólinn yrði stofn-
aður, ættu allir að ganga á hann, sem
vilja komast í þau embætti hjer á landi,
sem lögfræðispróf þarf til. En við upp-
ást.m. viðaukatill. vildum ekki ganga svo
langt að þessu sinni, heldur að eins heimita,

að allir lögfræðingar tæku próf í islenzk-
um lögum og rjettarsögu á lagaskólan-
um.

Jeg get ekki, eins og h. framsögum.
fundid, að oflangt sje farið, þó þetta sje
heimtað af þeim, er í þau embætti vilja
komast, sem útheimta lögfræðispróf, að
þeir hafi lært það, sem í skólanum er
kennt í islenzkum lögum og islenzkri
rjettarsögu, því að þess vegna stofnum
vjer þennan skóla, að vjer álítum þekk-
ingu í þessu nauðsynlega öllum islenzkum
lögfræðingum. Ef menn ekki vilja gjöra
þetta að skyldu, þá er það sama sem að
segja, að vjer viljum verja fje til laga-
skóla, en ráðum samt sem áður islenzk-
um stúdentum til að leita til háskólans,
því að þá skuli þeir ganga fyrir öðrum,
þó þeir eigi bat numið það, sem lagaskól-
inn veitir kennslu í. Þetta finnst mjer
vera mótsögn.

H. framsögum (P. J.) mælti mjög á
móti viðaukatill. og kvað það t. d. ósann-
gjarnnt, að gamlir kandidatar frá háskólan-
um, sem ekki voru komnir í embætti,
þegar lagaskólinn kæmist á, væra skyldir
til að taka próf við lagaskólann í isl. lög-
um og rjettarferðssögu. Þetta kann að vera
áhorfsmál, og jeg verð að jata, að við
flutningsm till. ekki höfðum í huga slík
tilfelli. En hvað þeim viðvikur, sem eru
í embætti, þá geti alls eigi komið til mála,
að þeir ættu að taka próf. Þó þeir yrðu
skipaðir í annað embætti. Ekki get jeg
gengið inn á, að till. sje óhyggileg af því
stjórnin, ef hún yrði samþ. síður mundi
samþ. frv. og því væri rjettara að láta
dragast, að hreyfa þessu atriði. Vjer eig-
um ekki að ganga með klókindum að
stjórninni nje reyndu að smeygja okkur inn
hjá henni, með því að leyndu því, sem vjer
viljum fá, heldur eigum vjer að ganga
beint að henni og segja henni skerinort,
hvað vjer viljum hafa, svo það sjáist, að
það er alvara, að vjer viljum hafa kennslu
í islenzkri lögfræði fyrir embættismenn

vora, og þess vegna viljum vjer leggja fram riflegá fjárupphæð; þess vegna vil jeg, að till. okkar standi í frv., þegar það verður gjört að lögum.

Framsögumaður (Þorleifur Jónsson): Mjer heyrðist h. þm. Barðstr. (S. J.) meina nokkuð annað en það, sem stendur í viðaukatill., hann talaði, um að ef þessi breyting yrði ekki samþ., þá mundi lagaskólinn verða skoðaður sem óæðri stofnun og kandidatar frá honum mundu því sitja á haknum við embættisveitingar. Hvar stendur þetta? Hann lagði líka þeim, sem lagaskóla vilja fá, en ekki vilja samþ. till. á þingskj. 271, þau orð í munn, að þeir að vísu vildu leggja fje til skólans, en samt sem áður rjeðu þó mönnum til að leita háskólans. Þetta eru getsakir, sem jeg ekki vil svara. Mjer fannst ekki betur en að h. þm. Barðstr. (S. J.) viðurkenndi, að það væri ósanngjarnt, að gamlir kandidatar frá háskólanum ættu að taka próf við lagaskólann, en ómögulegt er að neita því, að menn sem hafa verið í embættum einnig falli inn undir till., því þegar þeir fá nýtt embætti, þá eru þeir „skipaðir í embætti sem lögfræðispróf þarf til“, eins og í viðaukatillögunni stendur.

Sigurður Stefánsson: Viðaukatill. okkar hefur fengið æði harðan dóm hjá h. þdm., en h. meðflutningsm. minn hefur tekið fram það, sem nægilegt er til að hrekja þær mótbárur er fram hafa komið og allt sem hann sagði var bæði satt og rjett, svo jeg hef litlu við að bæta.

Aðalástæðan fyrir því, að fá innlendan lagaskóla er ekki sú, að nemendur við háskólann ekki fái næga þekkingu í almenntri lögfræði, heldur sú, að þeir fá þar enga þekkingu í islenzkri löggjöf og rjettarsögu. Til þess að bæta úr þessu er lagaskólinn stofnaður og því má telja það sjálfsagt, að allir lögfræðingar, sem í embætti vilja komast, verði að sæta þeim skilyrðum að taka próf í þessum visinda-

greinum, er þeir geta ekki fengið tilsögn í við háskólann.

Jeg tek undir með h. meðflutningsmanni mínum (S. J.) að það væri sannarlega ísjárvert að gjöra mönnum, sem ekki hefðu numið islenzk lög og rjettarsögu jafnhátt undir höfði og þeim, er hefðu lært við lagaskólann. Það væri í raun og veru sama sem, að kippa burtu allri tryggingu fyrir því, að lögfræðingar vorir, sem í embætti komast kynnu fremur eptir en áður nokkuð í islenzkum lögum og rjetti.

H. framsögum. (Þ. J.) sagði það vera spádóm einn, að lagaskólinn yrði óæðri menntastofnun, þó till. eigi næði fram að ganga, en reynsla hinna æðri menntastofnana vorra sýnir, að svo gæti þó farið. Jeg vil taka t. d. prestaskólann. Það eru til lög um það að prestaskólakand. skulisettirskörlægra við embættaveitingar en háskólakandidatar, en þessum ákvæðum er ekki einusinni fylgt af veitingarvaldinu heldur eru háskólakandidatar stundum settir miklu herra en lög þessi ákveða og prestaskólakandidötum þannig gjört miklu lægra undir höfði en rjett er. Þetta hefur reynslan sýnt fyr og síðar. Sama er að segja um læknskólakandidata og gæti þá eins orðið um kandidata frá lagaskólanum. Ef þessi till. okkar eigi nær fram að ganga þannig, að allir þeir, sem í embætti eru skipaðir sjeu skyldir til að læra islenzka löggjöf og rjettarsögu, þá stendur mjer á sama, þó mál þetta bíði enn nokkur ár.

Jeg álit það nái engri átt, að með þessari viðaukatill. sje veitingarvaldinu bannað, að veita gömlum embættismönnum embætti, ef þetta verður að lögum, því þeir eru auðvitað löngu áður „skipaðir“ í lögfræðingaembætti, og hvað því viðvíkur að ósanngjarnt sje, að gamlir kandidatar gangi undir próf við lagaskólann í islenzkum lögum, þá er jeg á því, að ekkert ósanngjarnt sje í því, að þeir læri þessar visindagreinar, sem þeir áður ekkert vita í; auk þess geta þeir þá líka rifjað upp

fyrir sjer hina almennu lögfræði, sem þeir ef til vill eru farnir að ryðga í og hafa þeir að eins gott af því. Þetta getur auðvitað orðið nokkuð peningaspursmál fyrir þá, en við höfum embættismennina landsins vegna, en ekki sjálfra þeirra.

Viðvíkjandi því, að stjórnin ekki mundi samþ. frv., ef till. okkar yrði samþ., þá finnst mér að okkur varði það litlu. Stjórnin hefur margsinnis sýnt, að hún metur lítið okkar vilja og þarfir og á þess vegna ekki að slaka til við hana, heldur halda fast fram því, sem er vilji okkar og sem við höfum þörf á.

Hallgrímur Sveinsson: Umræður hafa allar snúist um viðaukatill. á þingskj. 271. Það er öllum skiljanlegt, að mark og mið þessarar viðaukatill., er að tryggja þeim, sem lesa lög á lagaskólanum hjer heima, sem mest rjettindi gagnvart þeim, sem lesa lög á háskólanum í Kaupmannahöfn, með öðrum orðum tryggja þeim jafnrjetti við háskólakandidata. Mér virðist nú að h. flutningsm. hafi gjört of mikið úr þeirri hættu, sem hjer á að felast í. Það lítur ekki út fyrir, að þeir hafi lesið 5. gr. frv.; í henni stendur, að þeir sem leyst hafi burtfararpróf í skólanum, eigi aðgang að þeim embættum, sem lögfræðingar eru skipaðir í. Ef menn lesa þessa grein, þá sje jeg ekki betur, en þessi viðaukatill. sje óþörf, því ef stjórnin á annað borð samþ. frv., þá getur maður eigi getið henni svo illa til, að hún eigi fylgi ákvæði þessarar gr. Jeg vil nú spyrja, hvaða skynsemi sje í því, að ætla ráðgjafa, ef honum er trúandi til, að búa til reglugjörð fyrir skólann, — og þetta segir frv., að hann skuli gjöra — að hann þá muni búa til svo ónýtan skóla, og þar af leiðandi svo ónýta kandidata, að þeir ekki geti komið til greina við embættaveitingar gagnvart kandidötum frá háskólanum. Jeg sje enga ástæðu til að gjöra þessar getsakir, því ef ráðgjafa er trúandi til að búa til reglugjörð fyrir skólann, þá er honum líka trú-

andi til meira. Og þar sem þingið enn þá ekki hefur sjeð þessa reglugjörð, þá virðist mér með öllu ástæðulaust nú að fara að gjöra ákvarðanir viðvíkjandi þessum rjettindum til embætta. Væri reglugjörðin svo úr garði gjörð, að námsmenn við lagaskólann að eins læsu 2—3 missiri, þá er auðsætt, að kandidatar frá honum eigi væru færir um að gegna öllum emb., enda mundu og kandidatar frá háskólanum bæta litlu við sig á þeim tíma. En sje reglugjörðin búin til af einlægni og alúð og stæði námið í ein 3—4 ár, líkt og á lækna-skólanum, þá má ætla að kandid. frá lagask. væru fullfærir til, að gegna öllum embættum, að þeim allra hæsta, ef til vill undanskildum, og hvaða ástæða er þá til að ætla, að þeir muni verða settir hjá. Úr því þingið vill fela ráðgjafa, að búa til reglugjörð fyrir skólann, þá verður það líka að bera það traust til hans, að hann eigi misbrúki þetta vald. Þessi ótti er því of snemmbær. og í mótsögn við frv., því ella yrði að vera ákveðið í sjálfu frv., hve langur námstíminn skyldi vera.

Viðvíkjandi því, að reynslan hafi sýnt að þessi ótti fyrir, að hinir innlendu kandid. yrðu hafðir út undan, sje eigi ástæðulaus, þá vil jeg svara því svo, að reynslan hafi ekkert slíkt sannað, eða vilja þeir h. þm. Ísf. og Barðstr. bera prestaskólann hjer, — þar sem að eins er 2. ára námst., — saman við 6—7 ára nám við háskólann; mér virðist eigi sanngjarnt, að þeir skólar standi alveg jafnfætis. Ef námstími við lagaskólann væri 4—5 ár, þá nálgæðist hann nokkuð námstímann við háskólann, og þá kæmi mér ekki til hugar, að svo mundi fara, að stjórnin gjörði kandid. hjeðan afskipta við embættisveitingar. Hvað lækna-skólanum viðvíkur, þá veit jeg ekki til að kandid. þaðan hafi ástæðu til að kvarta, og þó þess kunni að finnast einstök dæmi, þá er ekki víst nema til hafi verið önnur atvik, sem þó rjettlættu veitinguna. Það er þetta, sem jeg vildi taka fram, að það

er alls eigi rjett, að reynslan hafi sýnt, að ástæða sje til þessa ótta. Enn þá er ekki sá tími kominn, að við þurfum að setja þetta skilyrði.

Jeg get því ekki verið með þessari viðaukatill. flutningsm., og stjórnin mun því síðar geta fallið á hana. Það er barnaskapur, að halda að stjórnin eigi viti, að tilgangurinn með þessu frv. er að fá betur frædda islenzka embættismenn. En ef nauðsyn er til að taka það beint fram í sjerstakri grein, þá mætti gjöra það á annan vægari og aðgengilegri hátt. Mjer finnst nú nokkuð mikið sagt í þessari viðaukatill., þar sem þessi forrjettindi eru sköpuð 3—4 árum áður, en skólinn hefur búið til nokkurt embættismanns efni; hitt væri þó sök sér, ef slík ákvæði væru sett, eptir að skólinn hefði starfað 4—5 ár, og þá væntanlega útskrifað nokkra lögfræðinga.

Framsögum. (Þorl. Jónsson): H. 2. kgk. (H. S.), hefur ítarlega svarað h. þm. Ísf. og þarf ræða hans eigi frekari svara við. Að eins vil jeg geta þess, að samskonar till. kom fram í Nd. 1887 frá 3 h. þm. og sá sem lengst og mest hefur barizt fyrir lagaskóla, var henni mjög mótfallinn; hann sagði að hún væri eigi til neins annars, en að eyðileggja framgang málsins, og þá var h. þm. Ísf. á móti henni. Till. var felld með 14 atkv. gegn 4; flutningsm. voru þrir, h. þm. Árn, þm. N.-Múl. og 1. þm. Skagf., að eins eitt atkv. fjekkst með till. auk flutningsm. og það var víst, að það var ekki h. þm. Ísf.

J. A. Hjaltalín: H. þm. Ísf. (S. St.) sagði, að ef breytt. till. þeirra kæmist eigi fram, þá væri sjer sama, þó frv. fengi enn að biða nokkurn tíma. Þegar jeg heyrði þetta, datt mjer í hug: „Þar reis að undir króki“. Það er að segja, að jeg ætla, að hinum h. þm. mundi ekki sárt um, þótt frv. næði ekki staðfestingu, því honum mun það ekki mikið áhugamál.

Þar sem nú tveir aðrir skólar eru

hjer þegar fyrir, og þessi viðaukatill. gengur út á að setja sjerstök ákvæði um þennan skóla, sem alls eigi gilda um hina tvo, þá get jeg ekki betur sjeð, en að það gefi stjórninni góða og gilda ástæðu til þess, að veita eigi frv. staðfestingu. Hefði nú verið farið fram á, að veita öllum þessum skólum þau rjettindi, sem hér er um að tala, þá hefði getað verið umtalsmál að gefa því atkv. En mjer finnst það fjarstæða, að gefa þessum eina skóla þessi forrjettindi. Jeg fæ því ekki betur sjeð, en að þessi till. sje sem fleygur í málinu til að sundra því og get því undir engum kringumstæðum gefið henni atkv. mitt.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg er hræddur um, að jeg hafi ekki tekið það nægilega glöggt fram, að hverju leyti mjer virðist viðaukatill. ísjárverð, og vil jeg bæta lítið eitt úr því. Því eptir að jeg nákvæmar hef ihugað till., virðist mjer hún svo viðsjárverð, að ef jeg ekki vissi, að h. flutningsm. hafa komið með hana til að bæta frv., þá segði jeg, að hún væri komin til þess, að eyðileggja það. Jeg verð að leyfa mjer að segja, að hún sje með öllu óbrúklek, og að það sje ómögulegt fyrir stjórnina, að staðfesta frv. með þessu ákvæði í, þar eð eigi verður hægt, eptir því, að veita neitt lögfræðisembætti í 3—4 ár, eptir að skólinn er settur á stofn. Hafnarkandid. má ekki veita embættin, en aðrir hæfir menn eru ekki til, svo þau yrðu að standa auð.

Sigurður Stefánsson: Jeg hef að eins fá orð að segja. Jeg get ekki tekið á móti því þegjandi, að þessi viðaukatillaga eigi að vera fleygur í málið, heldur er hún, eins og jeg áður hef tekið fram, af því sprottin, að það er vilji vor og þörf, að fá kennslu í islenzkum lögum inn í landið, að embættismenn vorir skuli taka hjer próf í islenzkum lögum, eptir að lagaskólinn er stofnaður, og sje engin trygg- ing sett fyrir þessu inn í frv., þá geta þeir eptir sem áður orðið embættismenn

hjer á landi, sem ekkert hafa lært í íslenskum lögum. Að till. sje ómöguleg, því neita jeg. Það er alls ekki farið fram á, að kandidatar frá háskólanum taki próf í öllu því, sem kennt er við lagaskólann, heldur að eins í *íslenskum lögum og íslenskrí rjettarsögu*. Skólinn getur því útskrifað þá miklu fyr en sína eigin lærisveina. Það er því byggt á fullkomnum misskilningi hjá h. 2. kgk. þm. (H.Sv.), að ekki sje hægt að veita neitt lögfræðings-embætti á Íslandi, fyr en eptir 3—4 ár, að lagaskólinn er stofnaður. Jeg geng út frá því, að kandidatar frá háskólanum hafi lært hina almennu lögfræði þar; en eigi að eins að taka þennan þátt lögfræðinnar, sem þeir eru, sem maður segir, allveg grænir í, þegar þeir koma frá háskólanum. Það er alls eigi satt, að jeg hafi gjört ráðgjafa neinar getsakir um, að hann muni semja þá reglugjörð fyrir lagaskólann, að kandidatar frá honum verði ónýtir eða illa að sjer, en hitt efast jeg um, að þeir verði gjörðir jafn rjettháir til embætta sem kandidatar háskólans. Mjer hefur heldur ekki dottið í hug að segja, að kandidatar frá prestaskólanum lærðu eins mikið og kandidatar við háskólann, en yfir þau takmörk, sem lögin setja milli þessara kand., hefur opt verið farið, og líkt mundi fara með lagaskólann, hann mundi skoðaður sem nokkurskonar óæðri stofnun, og þeir, sem af honum útskrifast, ekki eins færir til embætta. Jeg vil ekki, að kandidatar frá háskólanum hafi sama rjett til embætta og kand. frá lagaskólanum, nema því að eins, að þeir hafi tekið próf í þeim greinum lögfræðinnar, sem þeir ekki eiga kost á að nema við háskólann, en sem kenndar eru við lagaskólann, en það er íslenzk lög og íslenzk rjettarsaga.

Viðvíkjandi því, að stjórninni geti ekki dulizt, hvað er vilji vor í þessu máli, þá hefur hún lengi vitað það, að vjer viljum fá innlendan lagaskóla, og samt

setið róleg við sinn keip í 50 ár, og synj- að öllum okkar kröfum um það efni. Ef eptir því á að dæma, þá get jeg ekki borið mikið traust til hennar, að hún t. d. með reglugjörð um lagaskólann bæti úr því, sem lögunum kann að vera áfátt, og því álit jeg betra, að lögin sjeu skýr og láti í ljósi allan vilja vorn.

Sigurður Jensson: Jeg held, að h. 2. kgk. þm. (H. Sv.) leggi annað og meira í breytt.till., heldur en farið er fram á í henni. Hann er alltaf að tala um, að við viljum búa til jafnrjetti milli háskólans og hinnar fyrirhuguðu kennslustofnunar innanlands. Jeg held, að hann geti ekki byggt þetta á breytt.till., eins og hún liggur fyrir. Jeg sagði það að visu áðan, að við uppástungumennirnir hefðum helzt viljað gjöra öllum íslenskum lögfræðingum að skyldu, að ganga á lagaskólann, eptir að hann væri stofnaður, en jeg sagði jafnframt, að við hefðum þó ekki viljað ganga svo langt að þessu sinni, heldur að eins heimta. að allir, og eins kandidatar frá háskólanum, tækju próf í íslenskum lögum og rjettarfarssögu á lagaskólanum. Þetta getur enginn talið ósanngjarnt, því að einmitt þess vegna stofnum við lagaskóla, til þess að þetta verði kennt, og vjer álitum þekkingu í þessu nauðsynlega fyrir íslenzka lögfræðinga. En ef þessi þekking er nauðsynleg fyrir þá, þá er hún nauðsynleg fyrir þá alla, eins þá, sem hafa gengið á háskólann. Það sem við meinum er þetta, að úr því farið er að veita fje til lagaskóla á annað bord, þá sje það gjört til þess að allir, sem ætla sjer að komast í lögfræðingaembætti hjer á landi, geti þekkt, betur en verið hefur, lög og rjettarfar sinnar eigin þjóðar. Mjer fyrir mitt leyti finnst, að fjenu sje eytt til lítls og einskis, ef að eins fáeinum mönnum er ætlað að njóta þessarar kennslu, en ekki hverjum þeim, sem les lög til þess að fá embætti hjer á landi.

Jón A. Hjaltalín: Jeg álit, að alíkt

lagaákvæði sem það, er viðaukatill. fer fram á, gæti komið til tals, ef samskonar ákvæði gildi um hina 2 aðra skóla, sem vjer höfum nú, nefnilega læknaskólann og prestaskólann (*Sig. Stef.*: „Íslensk guðfræði er ekki til!“). Jeg mundi gefa atkvæði með því, að veita öllum stofnunum þessi forrjettindi, en jeg get ekki verið með því, að veita þau lagaskólanum einum.

ATKVÆÐAGR.: 1.—2. gr. samþ. í e. hlj.; 1. breyt. (C. 268) við 3. gr. samþ. í e. hlj.; 1.—2. breyt. (C. 244) við 3. gr. samþ. í e. hlj.; 2. breyt. (C. 268) við 3. gr. samþ. í e. hlj.; 3. breyt. (C. 244) við 3. gr. tekin aptur; 3. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 4.—5. gr. samþ. í e. hlj.; viðaukatill. (C. 271) við 5. gr. felld með 6 atkv.; 4. breyt. (C. 244) við 6. gr. samþ. í e. hlj.; 6. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj. Fyrirsögn frv. samþ. í e. hlj. Málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um viðauka við lög 9. jan. 1880 um breyt. á tilsk. um sveitarstjórn á Íslandi 4. maí 1872 (C. 247); 2. umr.

Jón Jónsson: Jeg leyfi mjer að stinga upp á, að þriggja manna nefnd sje sett í málið.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. með 6 : 1 atkv. og í hana kosnir:

Kristján Jónsson með 7 atkv.

Jón Jónsson — 6 —

Sigurður Jónsson eptir hlutkesti.

Frv. til laga um breyting á lögum 12. júlí 1878 um gjafsóknir (C. 254); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. með 6 : 4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

Já:

Jón Jakobsson

Gutt. Vigfússon

Jón Jónsson

Sigurður Jónsson

Nei:

Jón A. Hjaltalín

Hallgr. Sveinsson

Kristján Jónsson

Þorkell Bjarnason

Já:

Sigurður Stefánsson

Þorleifur Jónsson.

Þrítugasti fundur, miðvikudag 7. ágúst, kl. 1 e. h. Allir á fundi, nema Lárus E. Sveinbjörnsson 1. kgk. þm.

Jón A. Hjaltalín: Nefnd sú, er sett var í málið „um fjárrád giptra kvenna“, fann að hana vantaði nægilega lögfræðislega þekkingu, til að ræða það mál grandgæfilega, og vil jeg því leyfa mjer að spyrja h. forseta, hvort ekki mætti bæta tveimur mönnum við í nefndina, og vil jeg tilnefna h. 1. kgk. þm. (L. E. Sv.) og h. 3. kgk. þm. (Kr. J.).

ATKVÆÐAGR.: Samþ. í e. hlj. að bæta 2 mönnum við í nefndina, h. 1. kgk. þm. (L. E. S.) og h. 3. kgk. þm. (Kr. J.).

Frv. til laga um aðgreining holdsveikra frá öðrum mönnum (C. 283, 300); 3. umr.

Kristján Jónsson: Jeg hef fyrir mitt leyti samþykkt, með því að standa upp, að breyt. till. á þingskj. 300 mætti komast að, þótt hún sje ekki nógu snemma fram komin. En nú vil jeg leyfa mjer að beina þeirri spurningu til h. forseta, hvort hann ekki álitir, að ákvæði breyt. till. sjeu áður útkljáð með fullnaðaratkv. deildarinnar, þ. e. a. s. með lögmætri atkvæðagreiðslu um hið sama atriði, sem áður hefur fram farið í deildinni. Jeg fæ ekki betur sjeð, en að svo sje.

Forseti (Árni Thorsteinson): Að vísu hefur það, sem breyt. till. fer fram á, áður verið undir atkvæði deildarinnar. Það er sjerstaklega álitid, að fallið frv. ekki geti komið aptur undir atkvæði deildarinnar á því sama þingi, en breyt. atkv. er ekki nema partur af frv., og því fremur spursmál um það. Eptir ströngum skilningi er líklegt, að breyt. till. geti ekki komið til atkv., en þar sem deildin hefur samþ.,

að hún mætti komast að, þá er þó nokkuð öðru máli að gegna.

Kristján Jónsson: Jeg álit, að spurningu þessa eigi að kljúfa í tvennt. Fyrri spurningin er þá sú, hvort breyttill. yfir höfuð má komast að, þótt hún sje ofseint komin fram, og hef jeg samþykkt það, en hin spurningin verður sú, og kemur þá fyrst fram, þegar menn hafa kynnt sjer nákvæmlega innihald till., hvort hún komi ekki beint í bága við það, sem áður hefur verið samþ. hjer í deildinni, og að það fyrir þessa sök beri að vísa henni frá.

Forseti (Árni Thorsteinsson): Jeg hallast að þeirri skoðun, að ekki sje rjett, að leyfa till. aðgang, þar eð hún er alveg samhlj. því, sem áður hefur verið gengið til atkv. um í deildinni.

Hallgrímur Sveinsson: Það hefur iðulega komið fyrir á þingi, að atkv. hefur verið greitt um sömu breyttill. optar en einu sinni, og er mjer ekki fullkomlega ljóst, hvort þarf að breyta frá því. Jeg vil geta þess, að síðast þegar greidd voru atkv. um þessa breyttill., þá voru 2 h. þingdm. ekki viðstaddir, og vil jeg skjóta því undir dóm h. forseta, hvort það geti haft nokkur áhrif á atkvæðagreiðsluna.

Forseti (Árni Thorsteinsson): Það getur engin áhrif haft á atkvæðagr., að 2. h. þingdm. ekki voru viðstaddir. En þar eð það opt getur verið erfitt að ákveða, hvort breyttill. er alveg sú sama eða ekki, þá vil jeg, — þrátt fyrir það, þó jeg álíti, að hún ekki geti, efnisins vegna, komizt að, — skjóta því undir atkvæði h. þingd., hvort hún vilji taka hana til greina.

ATKVÆÐAGR.: Breyttill. felld, að viðhöfðu nafnakalli, með 5 : 4 atkv. og sögðu

Já:

Nei:

Hallgr. Sveinsson	Jón A. Hjaltalín
Jón Jónsson	Jón Jakobsson
Þork. Bjarnason	Kristján Jónsson
Þorl. Jónsson	Sigurður Jensson
	Sigurður Stefánsson.

Alpt. 1885. A.

Frv. samþ. með 9 atkv. og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar á Hjallasandi (C. 250); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Meginmál frv. samþ. með 6 : 2 atkv. Fyrirsögn frv. samþ. með 7 samhlj. atkv. Frv. vísað til 3. umr. með 6 samhlj. atkv.

Frv. til laga um nýja frímerkjagjörð (C. 249); 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Frv. þetta hefur gengið í gegn um Nd., svo að segja án breytinga, og virðist mjer það benda á, að þingið álíti frv. heppilegt, og vilji styðja það. Jeg sje ekkert á móti því, sem frv. fer fram á, en álit að það geti orðið til góðs og líklegt að það geti orðið til þess, að auka tekjur landssjóðs. Hvað efninu viðvíkur, þá finn jeg ekkert athugavert við það, að eins vil jeg geta þess, að í næstsidustu línu í 7 gr., virðist mjer að lítið eitt hafi færzt úr lagi. Þar ætti að standa: 3 næstliðnu árin, eða 3 næstliðin ár. Jeg hef minnzt á þetta við h. flutningsm. í Nd., og hann fullyrti, að þar hafi átt að standa: 3 næstliðin ár. Þetta er að eins lítillfjörleg „redaktions“-breyting, og vil jeg skjóta því undir atkvæði h. forseta, hvort ekki megi skoða hana sem samþykktá án atkvæðagr.

Forseti: Jeg álit það ekki heimilt; breyt. verður að gjörast með atkvæðagr.

ATKVÆÐAGR.: 1.—7. gr. samþ. í e. hlj. hver. Fyrirsögnin samþ. í e. hlj. Frv. vísað til 3. umr í e. hlj.

Frv. til laga um breyting á lögum um sjerstaka heimild til að afmá vedskuldbindingar úr vedmálabókum (C. 253, 281, 299); 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Breyttill. (C. 299) fer ekki fram á annað en að vikja orðunum lítið eitt við, svo að betur falli fyrir málið. Í breyttill. (C. 281) stendur: „innkallaðir með auglýsingu, er einu sinni skal birt með árs og dags fyrirvara“, en

20 (2. sept.)

jeg álit, að meiningin sje, að handhafar veðskuldabryfjanna skuli innkallaðir með árs og dags fyrirvara, og það kemur betur fram, ef frv. er orðað á þennan hátt. En eins og jeg áður hef tekið fram, þá er þetta að eins breyting á orðaröðinni, og ekki annað.

Flutningsm. (Þorleifur Jónsson): Jeg kannast við, að betur fer á breytt.till. h. 2. kgg. þm., og kalla jeg því breytt.till. mína aptur.

ATKVÆÐAGR.: Breyt. (C. 299) samþ. í e. hlj.; 1. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 2.—3. gr. samþ. í e. hlj.; breyt. við fyrirsögnina (C. 281) samþ. í e. hlj., og fyrirsögnin þar með samþ. Málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Fr. til laga um viðauka og breytingu á lögum um þurraðúðarmenn (C. 37, 270); frh. 1. umr.

Framsögum. (Kristján Jónsson): Oss, sem kosnir vorum í nefnd til að ihuga þetta mál, gat eigi heppnast að verða sammála, þrátt fyrir það þó viljinn væri góður. Við 2, sem erum í meirihluta, höfum í nefndarálitinu tekið það fram, hvers vegna við ekki getum fallizt á frv., og hef jeg ekki miklu við það að bæta. Við höfum tekið það fram, að oss virðist það mjög varhugavert, að svipta sveitarstjórn því valdi, að geta synjað um húsmennskuleyfi, því valdi, að geta metið þær ástæður, sem fyrir hendi eru, þegar einhver vill fá húsmennskuleyfi. Við höfum og tekið það fram í nefndarál., að við ef til vill mundum hafa verið með frv., ef það hefði haft þau ákvæði, að húsmenn væru settir á bekk með hjúum, þannig, að öll ábyrgð með tilliti til framfærslu þeirra, skyldi hvíla á húsbændunum (e. húsráðendunum). En þetta ákvæði hefur frv. ekki tekið upp, og við höfum ekki viljað leggja það til, að það væri tekið upp í frv., þar eð oss ekki virðist það tiltækilegt að þessu sinni.

Ástæður minni hlutans eru flestar braktar í álti meiri hlutans; sjerstaklega vil jeg taka það fram, að þar sem h. flutningsm. álitur það eðlilegt, að hver sem vill stofna familíu, megi þá ráða því sjálfur, hvar hann vill setjast að, þá er það okkar skoðun, meiri hlutans, að einmitt þá sjerstaklega eigi sveitastjórnin að hafa atkvæði um það, hvort hlutaðeigandi megi eiga með sig sjálfur, þegar hann er að stofna familíu.

Jafnframt vil jeg taka það fram, að þó að húsmenn ef til vill sjálfir kunni bezt að vita, hvað þeim þjenar, þegar um lífsframfærslu þeirra er að ræða, — svo ætti því að vera varið um alla, — þá eru það þó að vonum ekki allir, sem vilja hlita úrskurði sjálfra þeirra um það efni, og þykir mjer það náttúrlegt, þar sem er að ræða um þá menn, er alla jafna verða sveitarhandbendi.

Það sem sjerstaklega hefur vakað fyrir mjer er það, að mjer er það gjörkunnugt, frá þeim árum, er jeg var sýslumaður, að húsmenn (tómthúsmenn) hafa verið veruleg byrði fyrir sveitarfjelögin, að minnsta kosti hjer við sjóinn. Jeg fæ því ekki betur sjeð, en að það vald, sveitarstjórnin, sem á að sjá um framfærslu þurfamanna sveitarfjelagsins, eigi jafnframt að hafa hið fyrsta tillögu- eða úrskurðarvald um það, hvort menn þessir fullnægi þeim kröfum, sem eru skilyrði fyrir því, að geta fengið húsmennsku (tómthúsmennsku) leyfi. Jeg get því ekki verið samþykkur frv., þótt jeg vilji viðurkenna góðan vilja h. flutningsm.

Flutningsmaður (Þorkell Bjarnason): Jeg get ekki annað en haldið fast við þá skoðun, sem liggur til grundvallar fyrir frv. þessu, að hverjum manni sje það fyrir beztu að hafa sem fullkomnast frelsi, að mega vera hvar sem hann vill, vinna hvar sem hann vill o. s. frv. En ef hverjum einstökum manni er það fyrir beztu, þá er það einnig þjóðfjelaginu í heild sinni

fyrir beztu. Jeg sje ekki betur en að húsmáðurinn eða þurraðúðarmaðurinn sje þjóðfjelinu til byrði, hvar sem hann fer á sveitina, og verði hann hjálparþurfi, þar sem hann velur sjer atvinnu af frjálsum vilja, finnst mjer ekki ólíklegra, að hann muni verða upp á aðra kominn, þar sem hann verður að dvelja móti vilja sínum. H. meiri hluti segir, að breyting sú á gildandi lögum, sem frv. fer fram á sje ekki nauðsynleg vegna þess að skjóta megi úrskurði hreppsnefndanna til sýslumanns og amtmanns. En mjer sýnist meiri hlutinn sjálfur óbeinlínis játa, að það sje til litils að skjóta þessum úrskurðum, þar sem meiri hlutaálitið einmitt segir, að sumar sjáfararsveitir mundu fyllast af húsmönnum og þurraðúðarmönnum, ef frv. yrði að lögum. Er það ekki játning um það, að nú sje mönnum bannað að setjast að í sjáfarhreppunum? H. meiri hluti mun vita, að sveitastjórnirnar beita einatt ekki mikilli mannúð við þessa menn, og fátækir húsmenn hafa ekki góðan byr með áfrýjunum slíkra úrskurða, nema þeim hafi verið gjört bersýnilega rangt til. Jeg verð því að halda því fram, að þessi rjettur þeirra til þess að áfrýja hreppsnefndarúrskurðum sje opt lítið meira en nafnið tómt.

H. framsögum. meiri hlutans (Kr. J.) þótti varhugavert að veita þeim mönnum, sem stofnað hafa familíu rjett til þess að setjast að sem tómthúsmenn, hvar sem þeir vilja. En úr því ekki er hægt að banna þessum mönnum að giptast og eiga börn, finnst mjer liggja í augum uppi, að það sje ranglátt að hindra þá frá því, að forsorga skyldulið sitt á sem hagkvæmastan hátt. Það er ekki hægt að gjöra menn duglega með því að leggja hömlur á atvinnu þeirra, en það er gjört óbeinlínis við þennan flokk þjóðfjelagsins með hinum gildandi lögum, þar sem þeim er bannað að velja sjer bólfestu og þar með atvinnu á þeim stað, sem þeir helzt vilja, og þeir álita sjer bezt borgið. Mjer finnst einnig

ótti h. meiri hluta fyrir því, að sjáfarplássin muni offyllast fremur fyrir það, þótt þetta frv. komist í gegn vera ástæðulaus. Jeg held einmitt, að menn safnist fremur saman í sjáfarhreppunum, þegar þeir eru hindraðir frá því að fara þangað sem atvinnan er bezt. Væru þessi óeðlilegu bönd numin burtu, gætu menn strax flutt burtu af einum stað, þar sem þeim er farið að vegna miður vel, á annan stað, þar sem þeir geta gjört sjer vonir um betri kjör t. d. hjeðan og vestur á land, eða á Austfirði, þar sem opt er mikið betri atvinna einkum fyrir þá menn, sem frv. ræðir um. Gætu þeir þá fengið sjer húsnæði þar eða fast aðsetur, væri hægt fyrir þá, að láta skyldulið sitt koma á eptir, en þetta er ekki hægt, þó einhver vilji ljá þeim húsnæði, meðan sveitastjórnir mega banna þeim bólfestu.

Jeg ætla að endurtaka líkingu, sem jeg hef áður komið með í þessu máli. Mannfjelaði er eins og öldur á sjó. Ef vatnið er hindrað í rás sinni hleðst það upp í háar og ójafnar öldur, en sje það látið óhindrað leitar það jafnvægis. Jeg held ekki, að neinar verulegar ástæður verði fundnar móti frv. þessu, sem er byggt á þeirri grundvallarhugsun, að straumum fólksins frá einum stað til annars, sjeu ekki lagðar hindranir í veginn til þess það geti leitað jafnvægis. Og þó ekki væri annað, er það í öllu falli víst, að menn mundu verða ánægðari með atvinnukjör sín, ef þeir mættu velja þau og ráða þeim sjálfir í fullu frelsi. Og sannarlega finnst mjer það ekki ómikið, þó fátæklingurinn fái að njóta þeirrar ánægju, að mega leita sjer atvinnu, hvar sem hann vill, meðan hann er upp á engan kominn, enda finnst mjer það sjálfsögð mannrjettindi. En eins og nú er hangir ákvæðisvald hreppsnefndanna um verustaði þeirra manna, sem frv. ræðir um, eins og Damokles sverð, sem getur fallið yfir þá og skyldulið þeirra, þegar minnst varir.

Jón A. Hjaltalín: Þetta frv. felur í sjer svo mikilvæga rjettarbót fyrir þann flokk mannfjeldagsins, sem það ræðir um, að jeg vil gefa atkvæði með því fyrst og fremst að það gangi til 2. umr. og að likindum einnig við síðustu umr. Reyndar fannst mjer nokkuð í því, sem h. 3. kgk. (Kr. J.) færði fram sem ástæður móti frv. en það mætti þá lagfæra við 2. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Mál þetta er allvandasamt og mikilsvert, og sú jafnrjettisregla, sem það byggist á, er harla fögur og girnileg, ef hún hefði eigi allmikla erfiðleika á leið sinni, þá er á að fara að framkvæma hana. Það væri í sjálfu sjer mjög æskilegt, að allir menn gætu haft hið sama jafnrjetti og sama frelsi til atvinnu; en af þessu mundi leiða í framkvæmdinni margskonar vandkvæði og á því eru þeir agnúar, að menn hafa neyðzt til og munu lengi neyðast til, að gjöra fjölda margar undantekningar. Vjer þekkjum svo margs konar bönd, sem menn hafa þóttzt neyddir til að leggja á svo sem eru innflutningsbann, útflutningsbann, tollar o. m. fl. Þess konar bönd eru ekki lögð á út í bláinn, heldar hefur reynslan sýnt mönnum nauðsyn þeirra til þess að afstýra ýmsum vandræðum, er annars mundu að höndum bera.

Jeg verð að taka undir með h. fram-sögum. meiri hlutans (Kr. J.) í því, að ef frv. þetta yrði að lögum, yrði hætt við því, að sjávarplássum og þorpum yrði ofbóðið af aðstreymi því, sem af lögunum mundi leiða, þegar öllum tálmunum og öllu eptirliti hreppsnefnda eða sveitastjórna væri með öllu í burtu kippt, þannig að sjerhverjum yrði heimilað að taka sjer ból-festu, hvar sem hann vildi. Það liggur svo sem ekki við, að það geti orðið á valdi hvers einstaks, að ráða við þetta aðstreymi. Hugsum oss, að affi kæmi í einhverja verstöð og fregn bærisk út um það, að þarna væri nú gott að vera. Svo væru það snauðir menn úr 10 sveitum

sem segðu: þangað skal jeg nú fara, þar er gott að vera. En það liggur þó í aug-um uppi, að þarna getur þó því að eins verið gott að vera, að ekki ofhláðist þang-að af aðkomendum. Ella mundu gæðin reynast rýr. Jeg hygg, að við þetta mundi einmitt jafnvægið raskast, við ofmikið að-streymi. Mannlífið er ekki að þessu leyti hið sama, eins og þá er lögur rennur og leitar jafnvægis, eins og h. 6. kgk. (P. B.) vildi álita; það er ekki eins ljett fyrir þá, sem komnir væru á þennan stað og fyndu ekki þar þá Paradís, sem þeir höfðu gjört sjer vonir um að finna, að komast til baka aptur; það er allt annað en segja tvö eða þrjú orð. Eigurnar eru eyddar á flutningnum til hinnar ímynduðu Paradísar og fjölskyldumaðurinn getur staðið upp í vand-ræðum og ráðalaus að komast aptur burtu til þess staðar, þar sem atvinnu fyrir hann væri að fá. Jeg hygg því, að svo gæti eigi ósjaldan að höndum borið, að hinn ó-takmarkaði bólfesturjettur mundi verða þeim sjálfum í óhag, sem tilgangurinn er að láta hann verða að hinu mesta gagni. Það eru lausamennirnir, sem geta notað bezt atvinnufrelsið, þeir hafa ljettum hala að veifa og geta flutt sig ýmist til sjávar eða sveita, eptir því sem ástendur og at-vinnu er að fá; hinir aptur á móti, sem hafa fjölskyldu fyrir að sjá og flytja með sjer, — þeir eiga það á hættunni, þá er þeir á annað borð hafa flutt sig, og vonir þeirra svo bregðast, að standa uppi með fjölskyldu sína hafandi eytt þeim litlu eig-um, sem þeir áður áttu, og þannig mundi atvinnufrelsið ekki koma þeim að tilætluð-um notum.

H. 6. kgk. (P. B.) talaði um, að það dræpi dád úr mönnum og gæfi þeim eigi hina eðlilegu hvöt, til að beita kröptum sínum, að hafa atvinnufrelsið svo bundið, sem nú væri. Að visu getur þetta verið svo í einstökum tilfellum, en jeg hygg þó, að það mundi einnig draga úr dugnaðin-um, að geta jafnan heimtað, sem sjálf-

skyldu dvalar- og bólfestustað sinn, án þess til þess útheimtist nokkur dagnaður nje ráðdeild. Jeg hygg það muni fremur hvetja menn til að sýna manndáð, sparsemi og reglusemi, ef þeim ákvæðum er haldið, að bólfestuleyfið er bundið því skilyrði fyrir tómthúsmenn, að til þess útheimtist ekki að eins viss eign, heldur og vottorð um dagnað og ráðdeild. Jeg hygg að þessi hvöt hverfi eða minnki æði mikið, ef menn geta heimtað með sjálfskyldu bólfestustað sinn. Jeg hygg, að þessi ákvæði tilskipunarinnar frá 1863 muni eigi að ástæðulausu hafa haldið óbreytt svo mörg ár, og það muni hafa verið af praktiskum ástæðum fyrir 7 árum síðan, að þessum ákvæðum hennar var haldið óbreyttum, þegar þó öðrum ákvæðum hennar var breytt. Þessar ástæður ætla jeg, að enn sjeu í gildi og eigi muni vera auðið að neita því, að slík breyt. sem þessi, er frv. vill innleiða, mundi koma mjög hart niður einkum á sjávarsveitunum.

Jeg get því ekki verið með frv., þótt jeg viðurkenni hina fögru grundvallarhugmynd þess, því jeg álít það mundi gjöra meira ógagn en gagn.

Flutningsm. (Þorkell Bjarnason): Jeg vildi leyfa mjer að mæla fáein orð út af ræðu h. 2. kgk. (H. S.). Hann talaði um það, að frelsi manna væri skert með ýmsum tollum, svo og aðflutningsb. og útflutningsb. En um þetta er þó nokkuð öðru máli að gegna heldur en atvinnufrelsið, því að þessi bönd eru álögð af þeirri nauðsyn, að viðhalda fjelagslegri reglu og í annan stað geta menn sjálfir ráðið því, hvort menn leggja á sig tollana með því, að kaupa hina tollskyldu vörutegund.

Aptur á móti er hjer um atvinnuskerðing að ræða, og undarlegt er Ísland, ef það fremur en önnur lönd hefur þörf fyrir slíka skerðingu. Jeg hef kynnt mjer nokkuð, hvernig þess konar er háttáð í öðrum löndum, hvort atvinnufrelsið þar er heppt og hef jeg ekki getað fundið það.

Svo mikið er vist, að slíkt á sjer ekki stað í Færeyjum, í Danmörku nje í Ameríku. Í þessum þremur löndum, er atvinnufrelsið og bólfestufrelsið ótakmarkað. (H. Sv.: Innflutningur manna er þó skilyrðum bundinn til Bandaríkjanna). Það er annað mál frá utanríkjum, en í rikjunum sjálfum má hver leita sjer atvinnu, eins og honum sjálfum bezt líkar.

H. sami þm. (H. S.) gat og þess í ræðu sinni, að flutningur manna úr einum stað til annars gæti orðið skaðlegur fyrir þá, sem fjölskyldu hefðu, en lausamennirnir einir, sem enga fjölskyldu hefðu gætu notað sjer atvinnufrelsið. En jeg þekki þó þess dæmi, að slíkur flutningur þeirra, er fjölskyldu hafa fyrir að sjá, á sjer stað og hefur orðið hlutaðeigendum til góðs. Það hefur eigi ósjaldan borið við, að menn hafa farið hjeðan frá sjónum, þegar skart hefur verið hjer um afla og atvinnu og leitað sjer atvinnu á Austurlandi, svo sem Seyðisfirði, en skilið í fyrstu eptir konu og börn hjer syðra. Ef þeir svo hafa fengið góða atvinnu þar og gott kaup, hafa þeir sent kaup sitt heim til fjölskyldu sinnar; hafa síðan fengið sjer sama stað þarna, þar sem þeir gátu haft sjer góða atvinnu og látið svo fjölskyldu sína koma til sín næsta vor á eptir. Jeg hef hugsað mjer, að optast mundi ganga þannig til, að sá sem vinnur fyrir heimilinu fari fyrst sjálfur, og nái svo í fjölskyldu sína, að ári liðnu, ef hann hefur getað náð sjer góðri atvinnu og sama staðar.

H. sami þm. (H. S.) áleit, að það mundi draga dád úr mönnum, ef atvinnan væri gefin frjáls. Ekki get jeg ímyndað mjer, að það mundi draga dád úr mönnum, að hafa fulla heimild til að leita sjer atvinnu þar, sem hana er helzt að fá, og þar sem hún er bezt borguð. En sje svo, að á einum stað heimtist minni vinna fyrir jafnt kaup, heldur en á öðrum stað, þá er það eðlilegur rjettur hvers manns, að

mega nota sjer það, slíkt er ekki að gjöra menn dáðlausa. Væri svo, að t. a. m. á Ísafirði væri þriðjungi minni vinna borguð með jafnháu kaupi og hjer er greitt fyrir þriðjungi meiri vinnu, álit jeg það sjálf-sagðan rjett atvinnuleitanda, að mega nota sjer það og geta unnið þar, sem minnst er fyrirhöfnin (*H. S.*: Þetta stafar af mis-skilningi á minum orðum). Jeg veit eigi betur, en til sjeu lög um þurraþúðarmenn, þar sem skilyrði fyrir bólfestu þeirra eru sett, viss eign og vottorð um reglusemi og ráðdeild. Þessi lög álit jeg góð og gagn-leg og við þeim lögum hreyfir ekki þetta frv. Þau ákvæði eru hin mesta hvöt fyr-ir þann, er vill taka sjer bólfestu sem þurraþúðarmaður, að sýna reglusemi, dugn-að og sparsemi og þessum ákvæðum rým-ir frv. þetta alls eigi á brottu.

Jón Jónsson: Jeg álit að þetta frv. gangi í sömu átt, eins og lög um leysing vistarbandsins, og eins og jeg var þeim lögum samþykkur, eins vil jeg einnig greiða atkv. mitt með þessu frv. — Það sem hjer er farið fram á, er einungis, að leyst verði óeðlileg bönd á frelsi manna. Það hefur opt sært mig sem hreppsnefndarmann, að gjöra móti sannfæringu minni og tilfinningu ráðstafanir, til þess að mönnum yrði meinaður frjáls verustaður, sem jeg þó hef neyðzt til þess að gjöra eptir áskorun annara og samkvæmt binum gildandi laga-ákvæðum. — H. h. þdm. mega ekki álita, að jafnan sje hægt að sameina sína eigin rjettlætistilfinning við bókstaf laganna. Lögin standa yfir hreppsnefndunum, og mjer er kunnugt um, að margir hrepps-nefndarmenn mundu hafa óskað, að þeir gætu leyft, það sem þeir hafa neyðzt til þess að banna. — Jeg er að sönnu ókunn-ugur um, hvernig háttar til í kaupstöðum, að því er snertir bólfestuleyfi húsmanna og þurraþúðarmanna, en jeg hygg, að reynsla mín í þessu efni, að því er snert-ir hreppsnefndir og húsmenn í sveitum, muni vera samkvæm því, sem viðgengst

almennt. — En þess ber einnig að gæta, að þó frv. þetta yrði að lögum, eru enn eptir ýms skilyrði fyrir því, að húsmenn og þurraþúðarmenn megí setjast að í sveit-um eða kaupstöðum, svo sem að þeir eigi tiltekna eign, sjeu ráðdeildarsamir menn o. s. frv. — Þau skilyrði, sem hin gildandi lög setja eptir sem áður, þó frv. þetta verði að lögum, virðast mjer vera nægileg trygging fyrir því, að engin vandræði hljóti af, þó samþykktar atkv. sveitastjórna sje afnumið, eins og frv. þetta fer fram á. — H. 3. kgk. (*Kr. J.*) sagði, að húsmenn og þurraþúðarmenn væru til veru-legrar byrði fyrir sveitarfjelögin. — Hve-nær verða þeir til byrði? Þeir verða til byrði undir þeim lögum, sem nú gilda. Þau lög sem h. þm. ekki vill breyta, hafa ekki getað losað þjóðfjlagið við þau þyngsli, sem hann óttast að frv. það, sem hjer ligg-ur fyrir mundi baka þjóðinni. — Jeg hef beztu von um, að slík lög sem þessi mundu ljetta byrðinni að miklu leyti af sveitar-fjelögunum. Þau bönd, sem nú eru lögð á menn eru óeðlileg og jeg vil eptir því sem jeg get, bæla niður þann ófrelsisanda, sem lýsir sjer í öðrum eins lögum og þeim er nú gilda um bólfestuleyfi húsmanna og þurraþúðarmanna. Jeg vil ekki stuðla til þess, að menn sjeu tjóðraðir móti vilja sínum á einhverjum stað, sem óvildarmönnum þeirra eða öðrum, sem af ýmsum hvöt-um vilja takmarka frelsi þeirra þóknast að beita, og geta beitt eptir bókstaf þeirra laga, sem nú gilda.

Guttormur Vigfússon: Mjer finnst ræða h. flutningsm. (*P. B.*) aðallega hafa farið í þá átt, að það hapt á húsmönnum að þurfa að leita samþykkis sveitarstjórn-ar um bólfestuleyfi, væri verulegt þjóð-arböl, en hann hefur þó ekki getað til-fært eitt einasta dæmi því til sönnunar, sem þó hefði verið fróðlegt. Jeg hef heyrt að h. flutningsm. þekkti eitt dæmi, þar sem einum manni hefði verið neitað um húsmennsku af sveitarstjórninni, en sem

hefði verið mjög ósanngjarnt og ranglátt og skal jeg alls ekki neita, að því líti hafi kunnað að eiga sjer stað, þó jeg þekki alls ekki til slíks. Jeg verð að neita því að lögin um lausamenn, eins og þau nú eru, sjeu nokkurt hapt á atvinnufrelsi manna, því þess ber að gæta, að hreppsnefndirnar eru ekki einráðar, og úrskurður þeirra er enginn fullnaðar-úrslit, því sá er fyrir synjun hreppsnefndar verður getur skotið málinu til sýslumanns, ef hann vill, og setjum svo, að sýslumaður, eins og h. flutningsm. (Þ. B.) komst að orði, sje hlynntari sveitastjórnunum en þessum veslings mönnum, húsmönnum, þá má skjóta málinu til amtmanns, sem engin ástæða er til að ætla, að sje hlutdrægur í málinu; enda er svo mælt fyrir í lögunum frá 1863, um lausamenn og húsmenn, að hreppsnefndirnar eigi að gefa glögg og fullgild rök fyrir því, ef neitað er um húsmennsku-leyfi. Jeg hef heyrt sagt, að einstaka hreppur á Suðurlandi vildi sem fæsta húsmenn taka inn í sveitarfjelagið, en þess ber að gæta, að það eru ekki hreppsnefndir, heldur bændurnir, sem hafa tekið sig saman um, að veita ekki húsmönnum móttöku, og verða þeir vist ekki skyldaðir til þess með lögum.

Jeg skildi ekki h. þm. N.-Múl. (J. J.) þar sem hann var að tala um, að leiðinlegt væri fyrir hreppsnefndir, að þurfa að neita um húsmennskuleyfi, því hreppsnefnd getur ávallt, ef hún er á einu máli, gefið húsmennskuleyfi, þegar einhver vill taka í húsmennsku. Til að benda á, að ekki er í þessu efni að tala um neitt hapt á atvinnufrelsi manna, vil jeg taka til dæmis byggingu þjóðjarða. Í öllum byggingarbrjefum þeirra stendur, að ábúendur þjóðjarða megi alls ekki taka húsmenn eða tvíbýlismenn, nema landsdrottinn leyfi. Margir ábúendur þessara jarða vildu mäske gjarnan mega taka tvíbýlis- eða húsmennskumenn, en fá ekki leyfi til þess, af því landsdrottinn álitur það til skaða

fyrir jörðina, en úrskurði hans verður ekki áfrýjað. Þetta gæti h. 6. kgk. (Þ. B.) líka kallað ófrelsi.

Hefði jeg getað sjeð, að þurabúðarmannalögin væru hapt á atvinnufrelsi manna, mundi jeg ekki hafa verið eins mótfallinn þessu frv., eins og jeg nú hlýt að vera. En mitt álit er, að meðan hrepps-fjelögin þurfa að annast þá, sem hjálpar eru þurfandi, eigi þau líka að hafa hönd í bagga með, hvar þeir setjast að; bjálfrarnir og ónytjungarnir, sem eru öðrum til þyngsla, eiga alls ekki að hafa eins mikil rjettindi í mannfjelaginu, eins og atorku- og iðjumennirnir, sem með lögum eru skyldaðir til að veita þeim alla aðstoð af efnum sínum.

Flutningsmaður (Þorkell Bjarnason):

H. þdm. sem seinast talaði, sagði, að jeg kallaði það böll, að mega ekki setjast að, þar sem menn vildu. Já, jeg kalla það sannarlegt böll, að það skuli vera heill flokkur af þjóðinni, sem ekki má hafa aðsetur, þar sem hann vill, meðan hann er sjálfbjarga; það er stór blettur á þjóðinni þrátt fyrir allt frelsisglamur, að slíkar hömlur skuli vera á frelsi manna. Hann sagði, að það væri ekki hapt á frelsi, þó hreppsnefndir hefðu vald til þess að neita um húsmennskuleyfi. En hvað er hapt á frelsi, ef ekki það, að verða að lúta annara vild í því, hvar maður leitar sjer aðseturs og bjargar?

Sami h. þm. sagði, að bændur gætu tekið sig saman um, að veita mönnum ekki inntöku í sveitina í þurabúð eða húsmennsku, og þannig komið hinu sama til leiðar, eins og sveitastjórnirnar með samþykktarvaldi sínu. En þegar bændur taka sig saman um að veita ekki húsmönnum viðtöku í hús sín, þá er um samningsfrelsi að ræða, sem lögin ekki geta, og ekki heldur eiga að geta hept, enda munu bændur ekki heldur gjöra þessháttar samninga sín í milli, nema þegar nauðsyn krefur. Hið sama gildir um

byggingu þjóðjarða; landsdrottinn geta sett í byggingarbrjefið, að leiguliði megi ekki að sjer fornspurðum taka húsmann eða þurabúðarmann, en það er samningsfrelsi, sem lögin heimila, enda væri óheppilegt, að lögin geti komið í veg fyrir að menn geti gjört samninga sín á milli.

Jeg vil ekki þreya menn meira, af því að ræður hafa orðið nokkuð langar um þetta mál; að eins vil jeg geta þess, að jeg álit þetta frv. rjettarbót, álit það meðal til að hefja þessa fátæku menn mannfjelagsins sem h. þm. Suður-Múlas. (G. V.) kallaði aumingja bjálfa upp úr eyndinni; en hvenær munu þeir losna þaðan eptir hinum núgildandi ákvæðum?

Hallgrímur Sveinsson: Það var fjarri mér að vilja lita smáum augum á frv. þetta; að eins benti jeg á, að praktiskir agnúar væru á því, sem gætu komið í bága við þá fögru reglu, að allir hefðu jafnrjetti til bólfestu.

Þar sem h. flutningsm. dró þá ályktun af orðum mínum, að menn ekki mættu lifa annarsstaðar en þar sem þeir legðu að sjer sem mesta vinnu, þá er það byggt á misskilningi; það hef jeg aldrei sagt, heldur hitt, að það mundi draga úr dugnaði þeirra, ef þeir mættu setjast að, þar sem þeir vildu, án þess að nokkur skilyrði væru sett um samþykki sveitarstjórnar. Hvötin til dugnaðar og atorku hlýtur ávallt að vera góð. Og þó einhver gæti komist af með því, að eiga hægra líf og leggja minna erfiði á sig, þá er þó aldrei nema gott að afla meira; manni er betur borgið, ef hann ætti 1000 kr., þegar hann byrjar búskap, heldur en ef hann á að eins 400 kr. Og hvenær skyldu menn leggja að sjer, ef ekki meðan þeir eru á bezta aldri, meðan þeir eru að komast í lífsstöðu; það kemur opt mikið undið byrjuninni, og margur er vesalingur alla sína tíð, af því að hann í æsku vantar sterka hvöt til dugnaðar, iðjusemi, reglusemi og ráðdeildar. Mennirnir eru nú einu sinni

ekki eins góðir og þeir ættu að vera, og verður því að gefa þeim þessa hvöt, enda verður ekki sagt, að þeir sjeu ófrjálsir, þó þeir ekki sjeu eins frjálsir og fuglinn. Jeg held nú, að þó sveitarstjórnir vitanlega beiti allopt synjunarvaldi sínu, og það einatt með góðum rökum, þá sje samt of mikið gjört úr þeirri nauð, sem það hafi í för með sjer, og jeg álit það ekki rjett, að slá því fram hjer í deildinni, að sveitarstjórnir þráfallt beiti harðýðgi við þessa menn. Væri þeim sannarlega misboðið, þá væri hvöt til að ihuga, hvort ekki ætti að ljetta þessu hapti af þeim, en jeg hygg að sveitarstjórnir landsins beiti yfir höfuð umræddu valdi sínu með sanngirni og mannúð, þótt á einstöku stöðum kunni í þessu efni, eins og í flestum efnun, að vera einhver misbrestur.

H. þm. N.-Múlas. (J. J.) tók fram að það væri opt kvöl fyrir sig sem hreppsnefndarmann að þurfa að neita mönnum um húsmennskuleyfi. Þetta get jeg eigi skilið; þar sem hann er einn liður í nefndinni, getur hann fylgt sínu máli fram, og hefur sitt fulla frelsi. (J. J.: Getur verið í minni hluta). Já, en hann hefur þá samvizku sína hreina, svo það þeru að eins gjörðir annara, sem þjá hann, og getur hann verið rólegur út af því. Annars hygg jeg, að h. þm. sje svo mikill kjarkmaður, svo velmetinn í sínu byggðarlagi og svo vel máli farinn, að hann hefði getað sýnt meðnefndarmönnum sínum fram á, að rjettlátt væri að veita húsmennskuleyfið og þannig getað útvegað það, en hafi verið um vesalinga og fíráðlinga að tala, þá gat verið áhorfsmál, hvort það væri að nokkru illt verk, að bægja þeim frá húsmennskunni. Menn tala eins og hreppsnefndirnar enga ábyrgð hafi; en það hafa þær sannarlega, því þegar neyð ber að höndum, þá er það þó í sannleika hreppsnefndir og sýslunefndir, sem eiga að annast þá, sem bágstaddir eru. H. flutningsm. (P. B.) gat þess að dæmið, sem

jeg tók frá tollum, sannaði lítið í þessu efni, og skal jeg ekki neita, að svo kunni að vera, því það er ekki skerðing á persónulegu frelsi, sjeð frá jafnréttishugmyndinni. En það má taka svo mörg önnur dæmi. Það er t. d. skerðing á persónulegu frelsi, að ógiltar persónur mega ekki búa saman; það er líka skerðing á persónulegu frelsi, að veiðimaðurinn má ekki veiða, hvar sem vill, skyttan má ekki vaða inn á annara land til að skjóta, og fiskimaðurinn ekki veiða í annars manns landi. Þannig eru ýmsar takmarkanir á atvinnufrelsi manna, um leið og lögin veita einum, taka þau frá öðrum. Sama er að segja um verzlun, þar eru ýmsar takmarkanir viðvikjandi verzlunarfrelsinu, og allt þetta leggur höpt á frelsi manna.

H. flutningsm. (P. B) tók fram, að hann hefði hugsað sjer flutning manna á annan hátt en nú; en jeg vil benda á, að undir þeim lögum, sem við nú höfum, er öllu vel borgið. Eiginmaðurinn fer á undan, tekur sjer bólfestu, safnar fje og sendir konu sinni. Þetta getur hann eins vel eptir nógildandi lögum. Hvað er þá að? Er ekki öllu vel borgið? Öðru máli er að gegna um óráðsmanninn, sem enginn vill hafa í fjelagsskap sinn. Það er eðlilegt, að menn ekki vilji veita þeim mótöku, og sanngjarnt, að sveitarstjórnirnar geti bægt slíkum óráðsþjálfum á burt. Þeir, sem ekki geta staðið straum af sjer og sínum, verða að setta sig við, að lúta öðrum.

Viðvikjandi því, að h. þm. N.-Múl. (J. J.) gat þess, að óvild einstakra manna gæti valdið tálmunum á atvinnufrelsi, þá vil jeg geta þess, að jeg vona, að þó slíkt geti komið fyrir, að óvild eða vild ráði hjá hreppsnefndum, þá sje það mjög sjaldgæft, já, svo sjaldgæft, að það eigi ekki að hafa nein áhrif á úrslit þessa máls hjer á þingi.

Viðvikjandi því, að takmarkanir þær, sem settar eru í byggingarbrjef þjóðjarða,

Alpt. 1665. A.

sjeu þessu óviðkomandi, því þær byggist á samningsfrelsi, þá má þar til svara, að eins sje um hið persónulega frelsi, því hvernig fer, ef persónulegt frelsi tveggja manna mætist? Getur maður látið allt ótakmarkað þar?

Þegar jeg nú hlýt að greiða atkvæði mitt móti frumv. þessu, þá er það ekki svo að skilja, að jeg ekki álíti það framkomið af góðum huga og í þeirri meiningu, að bæta, frá flutningsm. hálfu, eða af því jeg ekki álíti jafnréttishugmynd þá, sem það felur í sér, fagra, heldur af því jeg hygg, að hún sje æði erfið til framkvæmda, og að jeg þori ekki að nema burt öll bönd á því frelsi, sem hjer er um að ræða.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. fellt með 6 atkv. gegn 4.

Frv. til laga um kaup á eimskipi og útgerð þess á kostnað landssjóðs (C. 265); 1. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Eins og h. þingdm. er kunnugt, er frumv. þetta nýmæli hjer á þingi. Það fer fram á, að komið verði á öðru skipulagi á samgöngur vorar við önnur lönd, en verið hefur um laúgan aldur. Menn hafa æ betur og betur komizt að raun um, að samband það og ferðir til útlanda, sem vjer hingað til höfum haft, sjeu allsendis ófullnægjandi.

Ef til vill þætti sumum æskilegra, að samið gæti orðið við einhver áreiðanleg gufuskipafjelög um, að taka að sjer samgöngurnar við útlönd fyrir ákveðið gjald, en eptir því sem skýrt hefur verið frá í h. Nd., hafa engin slík aðgengileg tilboð fengizt, og var því ekki annað fyrir, en að landssjóður tæki að sjer, að reyna að koma samgöngunum fyrir á sem haganlegastan hátt með þeim efnum, sem fyrir hendi eru. Menn hafa að visu tekið það fram, að með þessu væri lagt nokkurt band á landssjóð og að hann hefði ef til vill vanhag af þessu fyrirtæki í fyrstu, en vonast eptir, að það smámsaman mundi lagast og að minnsta

21 (4. sept.).

kosti sá vanhagur mundi vinnast upp við þann arð, sem almenningur hefði af hinu breytta fyrirkomulagi; þess vegna hafa menn eigi verið ragir að leggja út í það.

Jeg álit þetta svo alvarlegt málefni, að þótt h. Nd. hafi lagt að sjer að koma sem beztu skipulagi á það, eigi þó þessi h. þingd. að gjöra sitt til, að það verði sem bezt úr garði gjört, og gjöri jeg því ráð fyrir, að í málið verði kosin nefnd, en eigi mun jeg að svo stöddu gjöra uppástungu um það, til þess að hepta eigi umræður þær, er kunna að verða um málið, og sem kynnu að gefa góðar bendingar um aðalstefnu þá, sem deildin eigi að taka í því.

Það er margt að ihuga við mál þetta. Litill ágreiningur hefur orðið um það í systurdeildinni, hvort landssjóður ætti að taka að sjer þetta fyrirtæki, en þar á móti hefur talsverður ágreiningur orðið um, hvort heldur ætti að kaupa eða leigja skip. Þetta atriði liggur líka til ihugunar hjer í deildinni.

Mjer, fyrir mitt leyti, virðist það nokkur áhætta að leggja mikinn hluta af viðlagasjóðnum til þess að kaupa fargögnin sjálf og ef til vill eiga það á hættu, að missa meira eða minna af fjenu, sem til þess væri varið, ef illa skyldi til takast. Þætti mjer því miklu heppilegra og hættuminna, að leiga væri tekin upp við hliðina á kaup, eða rjettara sagt, ef mögulegt er að leigja með sæmilegum kjörum, þá á að gjöra það, en ef það ekki væri tiltækilegt, þá á að hallast að því að kaupa. Ef deildin kæmist að þessari niðurstöðu, þá væri það mikil breyting á frv. því, sem hjer liggur fyrir, og væri þá heldur ekki að villast á, hvað ætlunarverk hinnar tilvonandi nefndar yrði. Jeg hygg, að þessi h. deild sje samdóma h. Nd. í því, að full þörf sje á breyting á því fyrirkomulagi, sem nú er, og þar eð engin tilboð liggja fyrir þinginu frá einstökum mönnum eða fjelögum um að láta oss fá

hentugar ferðir fyrir ákveðið fé, þá er ekki annað fyrir, en að þingið takist það á hendur, að koma einhverri lögun á mál efnið af eigin rammleik; að eins verða menn að átta sig á, hvernig þetta nýja fyrirkomulag eigi að vera úr garði gjört, til þess að landssjóði sje sem bezt borgið og landsmenn vorir fái svo haganlegar skipaferðir, sem kostur er á og þörf gjör-ist. Þjóðin hefur almennt látið þann vilja í ljósi, að fá betri samgöngur við útlönd en verið hefur til þessa, og hefur því skotið því til þingsins, að bæta úr þessu, og mjer dylst það ekki, að þingið getur gjört það, án þess að stofna landssjóði i verulega hættu, að eins ef þess er gætt, að fara ekki geyst á stað, heldur athuga vandlega þau ráð, sem tekin verða, svo að vjer ekki leggjum þá byrði á okkur, sem vjer ekki getum risið undir.

Að svo stöddu vil jeg leyfa mjer að stinga upp á 3 manna nefnd.

Jón Jakobsson: Jeg vil leyfa mjer að stinga upp á, að 5 manna nefnd sje kosin í málið.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. í e. hlj. 5 manna nefnd samþ. með 8 samhlj. atkv. og í hana kosnir:

Jón Jakobsson	með 8 atkv.
Sigurður Jensson	— 8 —
Sigurður Stefánsson	— 8 —
Jón A. Hjaltalín	— 7 —
Hallgr. Sveinsson	— 5 —

eptir hlutkesti.

Þritugasti og fyrsti fundur, fimmtudag

8. ágúst, kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. laga um stofnun lagaskóla (C. 293); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til Nd.

Frv. til laga um breyting á lögum 12. júlí 1878 um gjafsóknir (C. 254); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 6 atkv. gegn 5. Fyrirsögn frv. samþ. með 6 atkv. gegn 3. Málinu vísað til 3. umr. með 6 atkv.

Frv. til laga um að nema dómavald hæstarjettar í Kaupmannahöfn sem ætta dóms í íslenskum málum úr lögum (C. 285); 1. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Ef jeg man rjett, var samskonar frumv. sem þetta til meðferðar á næst síðasta þingi, og náði þá fram að ganga; en sá var munur á því frv. og þessu frv., að úr hinu var þá fellt hjer í h. Ed. ákvæði um, að auka tölu dómendanna í yfirrettinum. Þetta, að þetta ákvæði var í burtu fellt, var þess valdandi, að bæði jeg og ýmsir aðrir þm. gátum ekki gefið því frv. atkvæði. Nú kemur þetta frv. hingað frá h. Nd. og hefur inni að halda ákvæði um, að um leið og yfirjetturinn yrði gjörður að ætta dómstól í íslenskum málum, skuli aukið 2 dómendum við þann rjett, og eru um leið árslaun þeirra ákveðin í frv. Þannig er nú fallin burtu fyrir mjer ástæðan til þess að vera á móti frv., enda hef jeg haft þá sköðun og hef hana enn, að það sje óeðlilegt og óviðfeldið í alla staði, að mál vor sjeu dæmd af dómstól í öðru landi, sem talar aðra tungu en vjer og sem að sjálf-sögnu skortir allmikið til þess, að geta skilið til fulls hagi vora, hugsunarhátt og ýmsar kringumstæður. Það má að visu benda á ýmsa kosti við það, að hæstirjettur sje ætti dómstóll í íslenskum málum, svo sem hið mikla álit, sem sá dómstóll hefur jafnan notið, en að ætlan minni vega þó þessir kostir ekki upp á móti hinu óeðlilega í því, að mál vor fari burtu til að dæmast í öðru landi. Jeg mun því gefa frv. þessu atkv. mitt. Hver forlög frv. verða, þá er til stjórnarinnar kemur, er ekki gott að ætla á. Hingað til hefur stjórnin ekki framkvæmt það, sem er gjört ráð fyrir í 3. gr. frv., að leita samþykkis

hins almenna löggjafarvalds ríkisins, því að hún hefur verið andstæð frv. og neitað því fyrir sitt leyti.

Lárus E. Sveinbjörnsson: Mjer finnst vera kominn tími til þess, að vjer dæmum sjálfir eigin mál vor; það er sannfæring min, að vjer erum fullt eins færir um það sem hæstirjettur; þótt hæla megi honum sem góðum dómstól, þá er hann það fyrir Dani en ekki eins fyrir oss.

H. 2. kgk. (H. Sv.) benti á það, að hæstarjettardómendur skilja eigi mál vort og heldur ekki „advokatarnir“.

Auk þessa galla á hæstarjetti, sem dómstóls í íslenskum málum, vil jeg benda á það, að það hefur ekki lítið tjón í för með sjer að þurfa að biða eptir úrslitum mála sinna í 3—5 ár. Jeg get tekið til eitt mál, það er laxveidamál úr Kjósinni, um veiði fyrir framan áróð, sem mun hafa verið dæmt í hjeraði 1893, ef ekki 1892 og sem ekki verður dæmt í hæstarjetti fyr en 1896 eða 1897. Það þarf sjálfsagt að biða eptir úrslitum þessa máls til 1897, en þetta bakar hlutaðeigendum það tjón, að þeir mega ekki reka veiðina á þann hátt fyr en úrslit málsins eru komin.

Jeg veit ekki, hvað stjórnin muni segja við frv. þessu; mjer stendur það á sama, enda þótt jeg óski að hún segi já. En í „principinu“ er mjer sama, hvað stjórnin segir, því að það er sannfæring min, að vjer sjeum sjálfir færir um að dæma í vorum málum, og það álit jeg hentugast. Jeg get því fremur greitt atkv. með frv. þar sem í því er bætt 2 dómendum við í yfirjettinn; en af því að það var ekki gjört í frv. því, sem síðast var samþykkt af þinginu gat jeg ekki verið með því frumv.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um breyting á 1. 5. 6. og 8. gr. í lögum 13. jan. 1882 um borg-

un til hreppstjóra o. s. frv. (C. 239, 280); ein umr.

Framsögum. (Sigurður Stefánsson): Nefndin hefur nú aptur haft frv. þetta til ihugunar, og eins og nefndarál. ber með sjer ræður hún h. þd. til þess, að fallast á breyt. þær, er gjörðar hafa á því verið í h. Nd.

Helzta breyt. Nd. á frv. er sú, að hún hefur þrjónað þrjár greinir neðan við það, sem gjöra nokkra breyt. á 5 6. og 8. gr. í lögum 13. jan. 1882. Þessar breyt. álitur nefndin til bóta.

Fyrsta breyt. er í því fölgín, að borgunin fyrir fjárnám eða lögtaksgjörðir er færð úr 50 aur. upp í 1 kr. Þessi borgun er ekki mikil, þegar á það er litið, hvílikt ómak hreppstjórar verða að hafa, enda gæti maður kannske ímyndað sjer, að menn mundu fremur forðast, að láta til þess koma að fjárnám þyrfti fram að fara, ef kostnaðurinn sem fjárnáminu er samfara er hækkaður. Þetta gæti þannig orðið til þess, að menn sýndu greiðari og betri skil.

Í 5. gr. frv. er gjörð sú breyting á lögunum ¹⁸/₁ '82, að uppboðslaunin, af uppboðum þeim, sem hreppstjóri kann að halda, falla óskert til hans, þá er þau nema 8 kr. eða minna, en sjeu þau meiri en 8 kr. rennur það í landsjóð, sem er fram yfir 8 kr. Áður mun það hafa verið svo, að hreppstjóri mun eigi hafa fengið neitt af uppboðslaununum, þótt hann hafi haldið uppboðið, ef þau hafa numið meiru en 8 kr. Stærri uppboð er ekki gjört ráð fyrir, að hreppstjóri haldi, nema þá í forföllum sýslumanns.

Þriðja aðalbreytingin er um borgunina fyrir skoðun og virðing á lausafje. Eins og menn vita, er þetta opt og tíðum ærið mikið verk og vandasamt. Eptir hinum eldri lögum var þóknunin til uppskriptarmanna. fyrir uppskript lausafjár, hvort sem það var mikið eða litið 2 kr. til skipta eða 1 kr. til hvors, og 4 kr. til

skipta, ef 4 voru, og auk þess 1 kr. fyrir skript gjörðarinnar til hreppstjóra, sem og að jafnaði er annar gjörðarmaður. Í stað þessa er nú ákveðið í 6. gr. frv. að miða borgun þessa við upphæð hins virta fjár, og álitur nefndin þá breytingu til bóta. Mælikvarðinn er ögn hærri en sá, sem er ákveðinn í 7. gr. laganna en munurinn er svo litill, að það getur engan fælt frá, að samþ. þessa breyt.

Yfir höfuð verður nefndin að álíta, að breyt. þær, sem gjörðar hafa verið á frv. sjeu til bóta, og að það sje í alla staði rjett og sanngjarnt, að ögn sje augin þóknun sú, sem þessir alþýðumenn, er á ýmsan hátt starfa fyrir hið opinbera, eiga að fá fyrir þær tafir og ýms óþægindi, er þeir hafa frá aðalatvinnu sinni, og sem þeir eru eins og aðrir alþýðumenn bundnir við.

Nefndin vonar því, að h. þd. samþ. frv., eins og það nú er.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 10 atkv. og afgreitt sem lög frá alþingi.

Frv. til laga um að stjórninni veitist heimild til að selja nokkrar þjóðjarðir (C. 246, 291, 292, 294); 2. umr.

Guttormur Vigfússon: Jeg þykist hafa orðið þess var við athugun þessa frv. og á viðtali við ýmsa h. þdm., að frumv. þetta muni ekki geta gengið afskiptalaust gegnum deildina og leyfi jeg mjer því að stinga upp á, að 3 manna nefnd sje sett í málið.

ATKVÆÐAGR.: Samþ. með 6:3 atkv. að setja nefnd. Kosnir voru:

Guttormur Vigfússon með 9 atkv.

Þorleifur Jónsson með 8 atkv.

Jón Jónsson með 7 atkv.

Frv. til laga um viðauka við og breyting á lögum 14. jan. 1876 um tilsjón með flutningum á þeim mönnum er flytja sig

úr landi í aðrar heimsálfur (C. 77, 272); frh. 2. umr.

Framsögumaður (Þorleifur Jónsson):

Eins og hin h. þd. sjer, hefur nefnd sú, er skipuð var í þetta mál ekki getað orðið á eitt sáttir. Það var sjerstaklega um 1. gr. frv., sem ágreiningurinn varð. Breyt. þær, sem þessi gr. gjörir á hinum gildandi lögum eru innifaldar í því þrennu, að engir mega hafa á hendi nokkurn starfa í þarfir útflutnings, nema útflutningsstjórar og umboðsmenn þeirra, að enginn má með ósonnum fortölum tæla eða leitast við að tæla menn til útflutnings og loks, að sektarákvæðunum fyrir brot gegn þessum lögum er nokkuð breytt. Eins og mönnum er kunnugt um hafa ýmsir Vesturfara-postular komið hingað frá Ameríku og beitt margs konar ráðum til þess að ná mönnum af landi burt, bæði ósonnum fortölum og öðrum brögðum. Eptir útflutningalögnum frá 14. jan. 1876 er útflutningastjórum hegnt fyrir það að tæla menn úr landi með ósonnum fortölum, en þetta frumv. ákveður einnig hið sama um aðra menn, og virðist enginn ætti að geta verið móti því, úr því að löggjöfin hefur með lögnum 14. jan. 1876 viðurkennt þá grundvallarsetning, að slíkt athæfi væri óhæfilegt.

Meiri hluta nefndarinnar þótti orðið „starfi“ í 1. gr. frv. of viðtækt, því ef til vill hefði mátt heimfæra undir það hverja athöfn í þarfir útflytjenda, svo sem það, að koma þeim um borð á höfnum, flytja farangur þeirra o. s. frv., sem þó alls ekki er tilgangur frumv. að banna. Sje þar á móti haft orðið „atvinna“ í staðinn, eins og meirihlutaálitið fer fram á, verður ákvæðið ekki misskilið.

H. minni hluti segir, að þessar ákvarðanir í 1. gr. frv., jafnvel með þeim breyt., sem meiri hlutinn leggur til, fari lengra en bannandi lög vor fara og megi fara. Jeg veit ekki, hver lög það eru, sem hann á sjerstaklega við, og sje ekki, að þetta sje

rjett, og mjer væri þökk á því, ef h. meðnefndarm. okkar vildi fræða mig og deildina um þau. — H. minni hluti segir enn fremur, að ákvæðin skerði persónulegt frelsi manna. — Jeg fyrir mitt leyti get ekki sjeð, að það sje ófrelsi, þó mönnum sje ekki leyft að hafa í frammi ósannar fortölur, sem eru skaðlegar eða hættulegar fyrir heill almennings, og það því síður, sem löggjöfin hefur áður, eins og jeg þegar hef tekið fram, viðurkennt, að slíkt varði ábyrgð þegar um útflutningastjórana sjálfa er að ræða. — Loks segir minnihlutaálitið, að ákvæðunum muni ekki geta orðið framfylgt. En jeg vil spyrja: Því getur samskonar ákvæðum ekki orðið framfylgt gegn öðrum mönnum, sem hægt er að framfylgja gegn útflutningastjórunum eptir lögnum frá 1876?

Jeg skal nú snúa mjer að 2. gr. frv. Samkvæmt 7. gr. laganna 1876, sbr. einnig 10. og 11. gr. sömu laga, eru útflutningaskip undirgefin viðtæku eptirliti lögreglustjórnarinnar. Farþegar eiga að hafa tiltekið rúm, hver fyrir sig og næga birtu og lopt o. s. frv. Mjer finnst það nú augljóst, að þessa sama eptirlits sje öll þörf einnig hvað póstskipin snertir. Jeg hef sjálfur komið um borð á póstskip hjer á einni höfn og sjeð að útförum var hrúgað þar saman í skipslestinni, eins og fjenadi. Það sem hefur verið haft á móti því, að láta póstskipin vera háð sama eptirliti er það, að þau tefðust við það. En úr því bætir 3. gr. frv. að nokkru leyti, þar sem ákveðið er, að lögreglustjóraleyfi verði að fá á fyrstu höfn, sem útfarar eru fluttir frá. Skoðunargjörð sú, sem með þarf, til þess að ákveða, hve marga útflytjendur skipið megi taka, getur því hvergi tafið fyrir skipinu nema á hinni fyrstu höfn, og það mun alloptast einmitt verða Reykjavík, sem fyrstu útfararnir eru fluttir frá, en hjer þarf skipið að hafa talsverða viðdvöl, hvort sem er. — Breyt. sú, er 4. gr. frv. gerir á gildandi lögum,

lýtur einkum að því, að reyna að sporna við því, að menn strjúki af landi burt t. d. frá skuldum og án þess að fullnægja lögum 7. febr. 1890. Auðvitað fæst engin algjörð trygging fyrir því, að menn ekki strjúki af landi burt án þess að borga skuldir sínar eða fullnægja skyldum sínum að öðru leyti, þó þessi ákvæði verði að lögum, en jeg hygg þó, að þeir mundu verða færri þar á eftir, sem strykju til Vesturheims en hingað til hefur átt sjer stað.

Að lokum skal jeg geta þess, að jeg get verið samþykkur 4. og 6. breyt.till. minni hlutans (þingskj. 272) en jeg vóna, að h. meðnefndarmaður minn í meiri hlutanum eða h. þd. heldur ekki verði þeim mótfallin, svo frv. geti þess vegna gengið óhindrað gegnum deildina.

Kristján Jónsson: Eins og h. meðnefndarmönnum mínum er kunnugt og eins og jeg líka nú lýsi því fyrir h. þd., þá álit jeg þetta frumv. litils virði og vildi helst, að ekki væri neitt átt við það, en að það væri fellt nú þegar. Það er að eins af tilhliðrunarsemi við h. meðnefndarmenn mína, að jeg hef lagt það til, að hinar síðustu gr. frv. verði samþykktar sem lög.

Jeg hef reynt að lagfæra þessar gr. og meiri hluti nefndarinnar hefur ekki haft neitt út á þær lagfæringar að setja. Á 1. gr. get jeg eigi fallizt og álit hana í alla staði óframkvæmanlega. Jeg hef tekið fram í nefndarálitinu, hver ákvæði í þessari gr. mjer finnst óframkvæmanleg. Í fyrsta lagi er það ákvæði, að enginn megí á nokkurn hátt hafa á hendi nokkra atvinnu eða nokkurt starf í þarfir slíks útflutnings. Þetta ákvæði er svo viðtækt, að það ætti ekki með neinu móti að setja það í lög. Þá gætu þeir sætt réfsingu, sem seldu muni fyrir útfara, flyttu þá um borð eða á annan hátt hjálpuðu þeim á einhvern hátt, því þetta er allt atvinna, ef borgun er þegin fyrir starfið.

Þá er annað ákvæði í 1. gr., sem jeg heldur eigi get fallizt á, og það er, að enginn megí með ósönnum fortölum tæla eða leitast við að tæla menn til útflutninga. Að visu finnst í eldri lögum ákvæði í þessa átt, en þau gilda að eins um útflutningsstjóra, menn sem hafa opinbert starf á hendi, og með því hafa tekið sjer vissar sjerstakar skyldur á herðar, en að þetta ákvæði skuli ná til allra, er móthverft allri okkar löggjöf. Að mjer sem privatmanni ekki sje heimilt að skýra frá ástandi og atvinnuvegum í öðru landi og leggja til að menn flytji sig þangað, að þetta sje glæpur, ef frásögnin síðar reynist ósönn, finnst mjer hepting á persónulegu frelsi (*J. J.:* En ef h. þm. væri kanadiskur agent?), og alls ekki í samræmi við löggjöf vora. H. framsögum. skildi ekki, að þetta ákvæði færi lengra en lög vor ákveða og vildi að jeg benti á dæmi í löggjöf vorri, en það er einmitt það, sem jeg ekki get, því í lögum vorum finnst ekki eitt einasta dæmi líkt ákvæði þessu þó leitað væri í öllum hegningarlögum vorum. Annars hjelt jeg, að ekki mundi þurfa að verða mikil þræta út úr þessu.

Jeg er yfir höfuð andstæður þessu frumv., en vil þó til málamiðlunar leggja til, að það verði samþykkt, ef breytingum þeim verður haldið, sem jeg hef stungið upp á.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg stend ekki upp til þess að leggja orð í belg í þessari lagaþrætu, til þess er jeg ekki maður.

Það er að eins eitt lítið atriði, sem jeg vildi benda formælendum þessa máls á, hvort eigi þyrfti nánari athugunar við.

Það er tekið fram í frv., að rannsókn sú, er fram skal fara á skipinu, skuli gjörð á fyrstu en eigi síðustu höfn, er skipið kemur á, og þessu ákvæði talið það til gildis, að ef skipið eftir núverandi ákvæðum reynist óhentugt til flutninga á síðustu höfn, eða of margir á því, þá lendi

nú allt í vandræðum, þar sem fólkið þó sje komið í skipið, en að hjá þessu verði sneitt, sje skipið rannsakað og álitíð á fyrstu höfn.

En jeg vil nú spyrja, hvort eigi geti svo farið, þar sem skipið kemur á margar hafnir, fer eptir allri strandlengju landsins, að ástæðurnar verði orðnar aðrar á síðustu höfn, en þær voru á fyrstu. Lögreglustjóri skoðar skipið á fyrstu höfn, finnur svo og svo mikið farþegarúm í lestinni. En hver getur hindrað skipstjóra frá að taka svo og svo mikið af lestarúmi til vöru-flutninga, og þá gæti farið svo, að skipið taki fleira fólk en rúmið leyfði. Í veg fyrir þetta gæti maður að eins komið á þann hátt, að lögreglustjóri gæfi skrá yfir, hve mörg farþegarúm væru á skipinu, og hve margir gætu verið í hverju. Eins og öllum er kunnugt, þá er á gufuskipunum, þar sem lítið rúm er, lestarúm brúkað fyrir útflytjendur til vara. Nú getur svo farið, að þetta rúm fyllist á leiðinni með vörum, og þá er eitt af tvennu, annað hvort að lögreglustjóri geti um í skýrslunni, fyrir hve marga rúm er í skipinu, eða að nokkurskonar eptirlit og rannsókn fari einnig fram á síðustu höfn; hún gæti orðið styttri og þyrfti ekki að vera eins nákvæm, og fyrri rannsóknin, en gæti þó verið nægileg trygging fyrir því, að rúm og birta væri nægilegt í skipinu. Jeg vildi benda h. flutningsm. á þetta, svo þeir gætu tekið þetta til athugunar.

Jeg sagði, að jeg ætlaði ekki að blanda mjer í deiluna um 1. gr., en satt að segja fannst mjer h. 3. kgk. (K. J.) gjöra meira úr hættunni en vert var. Sem dómari hlýtur hann að gjöra sjer grein fyrir, að æðimikið þarf til að sakfella fyrir þess háttar brot, dómarar eru vitanlega og sjálfsagt af góðum og gildum rökum töluvert heimtufrekir í kröfum, þegar ræða er um sannanir fyrir því, að tælingar og ósannar fortölur hafi verið við-

hafðar, og tel jeg vist, að slík mál muni leiða til sýkunar, nema því að eins, að augljósar sannanir sjeu fyrir hendi. Persónulegt frelsi manna er heldur ekki á neinn hátt misboðið, þó menn ekki alveg óátaldir geti við haft slíkar tælingar, sem hjer er um að ræða, en ákvæðið kynni þó að verða að nokkru gagni, það gæti skotið þeim skelk í bringu, sem ginna menn til útfarar, með ofgyllingum á atvinnuvegum og landkostum, þar sem nú ekkert er fyrir þá að varast. Það er rjett hjá h. 3. kgk. (K. J.) að þetta er töluverðum vandkvæðum bundið, en jeg álit þó, að það gæti orðið að nokkru gagni.

Mjer heyrðist á hæstv. landshöfðingja um daginn, að hann feldi ákvæðið að litlu gagni, en heldur ekki skaðleg, það gjörði hvorki til nje frá, en þá er ekki ómögulegt, að það gæti gjört dálítið gagn.

Viðvíkjandi undanþágu þeirri, sem póstskipinu er heimiluð í lögum 14. jan. 1876, þá skýrði hæstv. landshöfðingi frá því um daginn, hvernig á henni stæði, og hafði stjórinn lagt mikla áherzlu á þá tálmun sem rannsóknin gæti haft í för með sjer fyrir póstin. H. framsögum. hefur tekið það fram, að þessi undanþága eigi ekki að eiga sjer stað, og er jeg því samþykkur, því þó það sje mikilsvert, að póstflutningurinn ekki tefjist, þá álit jeg samt hitt meira vert, að útflytjendur eigi ekki lakari meðferð að sæta á þeim skipum en öðrum. Það verður að sitja í fyrirrúmi. Ef póstskipin álitast ótilfallin til útflutninga, þá má hætta við að flytja út á þeim; ef þau ekki uppfylla þær kröfur, sem settar eru, þá verða þau líka að biða þann skaða, og það því fremur, sem það er efasamt, hvort undanþágan, sem miðar sig við hin konunglegu póstskep, á við skip einstakra fjelaga, sem hafa styrk af opinberu fje til póstflutninga.

Jeg vil geta þess að í 3. gr. er einu „r“ ofaukið, þar stendur „útfararflutnings“.

Það mun vera átt við „út fara“, en ekki „útför“. Jeg finn ekkert verulegt á móti því, að greiða atkv. með frv. með þeim endurbótum, sem bæði meiri og minni hluti hafa gjört á því.

Framsögum. (Þorleifur Jónsson): Jeg sá ekki, að h. minni hluti nefndarinnar kæmi fram með nokkuð nýtt eða meira en stendur í nefndarálitinu. Jeg álit það ekki neina skerðing á persónulegu frelsi, þó aðrir en útflutningsstjórar geti sætt ábyrgð fyrir það, að tæla menn með ósönnum fortölum til útfarar, t. d. eins og menn þeir, er nýlega komu frá Ameríku og beittu fortölum til þess að ginna menn til að flytja af landi burt. Jeg vissi til, að menn höfðu í huga, að koma fram ábyrgð á hendur þeim, og það hefði tekið, ef þetta ákvæði í 1. gr. frv. hefði þá verið lög. Rit þau, er þessir menn gáfu út, höfðu inni að halda bersýnileg ósannindi og var gefinn út bæklingur á kostnað landsjóðs, til þess að sýna fram á það.

Viðvikjandi athugasemd þeirri, er h. 2. kgk. (H. Sv.) gjörði við 3. gr., þá get jeg þess, að jeg fúslega vil taka hana til ihugunar.

Eitt er enn viðvikjandi ræðu h. 3. kgk. (Kr. J.), sem jeg þarf að taka fram. Hann sagði, að starf væri sama sem atvinna; en það er ekki rjett. Atvinna er það, að hafa starf á hendi stöðugt og fyrir borgun, en ekki þó maður gjöri eitt einstakt verk, og er það því alls eigi atvinna, að selja skepnur fyrir útfara, flytja þá út á skip og þessháttar.

Hallgrímur Sveinsson: Mjer láðist að geta þess, að orðalagið á 1. gr., eins og meiri hluti nefndarinnar vill hafa hana, er ekki allskostar heppilegt. Eptir breytingu meiri hlutans kæmi gr. til að hljóða: „Engir aðrir hafa á hendi nokkra atvinnu“ o. s. frv., en maður talar ekki um að „hafa atvinnu á hendi“, heldur „hafa atvinnu“ eða „gjöra sjer að atvinnu“. Ef þetta væri lagfært, yrði girt fyrir mis-
skilning þann, sem minni hlutinn hefur

viðvikjandi orðinu „atvinna“. Það er naumast hægt að segja, að menn, sem framkvæma eitt einstakt verk fyrir útfara, „gjöri sjer atvinnu“ af útflutningum; það má öllu fremur skoða þá sem daglaunamenn, er taka að sjer smástörf. Þó jeg kaupi mann til að aka einu skpd. af kolum heim til mín, mundi enginn dómur dæma, að þessi maður gjörði kolaakstur sjer að atvinnu. Atvinna er í því fölg- in, að leggja eitthvert starf fyrir sig og lifa mestmegnis eða eingöngu af því. Jeg álit því rjettara, að vikja orðum í 1. gr. dálítið við.

Framsögum. (Þorleifur Jónsson): Jeg vil aðeins bæta því við það, sem jeg hef áður sagt viðvikjandi 1. gr., að ef þeim lögum, sem nú gilda, ekki væri breytt, þá gætu útflutningastjórar fengið aðra til þess að tæla menn til útflutninga með ósönnum fortölum, án þess að sæta sjálfir ábyrgð fyrir, eða öllu heldur til þess sjálfir að koma sjer undan ábyrgð fyrir slíkt, þar sem aðrir en útflutningastjórnir mega að ósekju hafa slíkt í frammi. Þetta mælir einnig mjög með því, að ákvæði 1. gr. sje haldið.

Kristján Jónsson: Jeg er nú ekki svo mjög hræddur við það, sem h. framsögum. meiri hlutans sagði síðast. En ræða h. 2. kgk. þm. (H. Sv.) benti á, að til eru lög, sem ná yfir þá, sem fara með ósannar tælingar og fortölur fyrir útförum, nefnilega hin almennu hegningarlög, kaflinn í þeim um „Bedragerier“ (svik). Jeg hef skilið það svo, að þetta lagafrv., ef það verður að lögum, ætti að ganga mjög nær frelsi manna en hegningarlögin, en atvik það, sem h. 2. kgk. þm. tilgreindi, fellur beint undir hegningarlögin.

ATKVÆÐAGR.: 1. breyt. minni hl. (C. 272) felld með 6 atkv. gegn 2; 1. breyt. meiri hl. (C. 272) samþ. með 7 sam-
hlj. atkv.; 1. gr. þannig breytt samþ. með 6 atkv. gegn 2; 2. gr. samþ. með 6

atkv. gegn 5, að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

Já:

Nei:

Jón Jakobsson	Jón A. Hjaltalín
Gutt. Vigfússon	Kristján Jónsson
Hallgr. Sveinsson	L. E. Sveinbjörnss.
Jón Jónsson	Sigurður Stefánsson
Sigurður Jensson	Þorkell Bjarnason
Þorleifur Jónsson.	

3. gr. samþ. með 6 samhlj. atkv.; 2. breyt. meiri hl. (C. 272) samþ. með 6 samhlj. atkv.; 4. breyt. minni hl. þar með fallin; 6. breyt. minni hl. tekin aptur. Fyrirsögnin samþ. með 7 samhlj. atkv. Frv. vísað til 3. umr. með 7 atkv. gegn 2.

Dritugasti og annar fundur, föstudag 9. ágúst, kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Forseti gat þess, að rökstudd dagskrá hefði komið fram frá Jóni Jakobssyni sem hann bæri undir atkv., þegar umr. væri lokið.

Frv. til stjórnskipunarlaga um hin sjerstöku málefni Íslands (C. 282); 1. umr.

Þorkell Bjarnason: Það má telja óheppilegt, að í þessu mikilsvarðandi máli skuli ekki vera til skýr og greinileg saga um gang þess á hinum síðustu 10 árum. Væri svo, þá gætu menn gjört sjer ljóst, hvernig vilja landsmanna hefur verið háttað í þessu máli, hvernig framsóknin í því hefur verið, og hvaða apturkippir hafa komið. Jeg hef nú því miður ekki getað kynnt mjer þetta til hlítar, en þó vil jeg leitast við að gefa stutt yfirlit yfir gang málsins frá 1885 til þessa tíma.

Stjórnskrármálið var tekið fyrir á þinginu 1881 og 1883, en þá gekk málið ekki í gegn, en eftir því sem ætla má, mun þjóðinni hafa þótt þá röðurinn línlega sóttur. 1885 var stefnt til Þingvallafundar, sem kom saman rjett fyrir þing, og var þá samþykkt, að taka málið fyrir á þinginu. Málið var tekið fyrir og stjórnskrárlög samín, og gengu þau

Alþ. 1886. A.

gegnum Nd. með miklum atkvæðamun; mig minnir þeir væru 5, sem voru á móti, og var jeg einn af þeim, enda hafði jeg þar fyrir mjer yfirlýstan vilja kjósenda minna, sem kom saman við mína skoðun á málinu. Jeg hjelt nefnilega þingmálafundi, áður en jeg fór á þing á þremur stöðum í kjördæminu, og var þar samþ., að fara ekki lengra en að fá sjerstakan ráðgjafa fyrir Ísland, sem mætti á þingi og hefði ábyrgð fyrir því. Eftir þingrof og þá er stjórnnin hafði lýst því yfir, að hún ekki samþ. frv., var málið aptur samþ. á aukþinginu 1886. Á þingi 1887 kom frv. til stjórnskipunarlaga fram, sem gekk nokkuð lengra en frv. 1885, en það fjell í Ed., og segir meiri hluti nefndarinnar um málið þar, að það yrði til einskis, að samþ. það, nema til að eyða tíma og peningum, og það á móti yfirlýst-um vilja meiri hluta landsmanna á málfundum síðastliðið vor, og finnst mjer þetta ljóslega sýna, að landsmönnum hefur þótt of langt gengið í málinu í frv. því, er samþ. var á þinginu 1885, og ekki viljað leggja út í þá stjórnskrárlög, sem þeir hafa gjört sjer litla von um, að mundi vinnast um langan tíma. En stjórnskrárfurvarps-mennirnir sátu ekki auð-um höndum, en gjörðu allt, sem gjört varð, til að halda sínum málstað fram, og til að árjetta, stofnuðu þeir til Þingvallafundar vorið 1888, og var þá samþ. að halda frv. frá 1887 fram. En hver varð niðurstaðan af því? Á þingi 1889 kemur málið enn fyrir, og þá kemur fram ný stefna, miðlunarstefnan, nefnilega að slaka til og reyna að leita samkomulags við stjórnnina, og voru hinir konungkjörnu þingmenn þessu sinnandi; en ekki náði málið þá heldur fram að ganga, því harðsnúinn flokkur var á þingi gegn miðlunarstefnu, og þeir, sem á móti henni voru, stofnuðu til Þingvallafundar fyrir þing 1891, en þjóðin svaraði því svo, að þá mættu að eins sárfáir, að eins 2 eða 3.

22 (7. sept.)

Á þinginu 1891 kom frv. enn fram, sem ekki náði fram að ganga, en þá fóru nýjar kosningar í hönd, en á kosningarfundunum kom það í ljós, að þá höfðu einstöku menn kjark til þess, að lýsa því opinberlega yfir, að þeir vildu ekki láta fara eins langt í stjórnarskrármálinu, eins og gjört var 1891. Samt sem áður kom stjórnarskrárfrv. frá 1891 fram á þingi 1893, og var þar samþ. Þá varð þingrof og nýjar kosningar og frv. frá 1893 samþ. á aukaðþinginu 1894, eins og við mátti búast.

En hverju svarar nú þjóðin þessu? Hefði áhugi mianna á þessu stjórnarskrárfrv. verið eins eindreginn, eins og stjórnarskrárfrv. mennirnir vilja láta vera, þá hefði mátt búast við, að kjósendur í e. hlj. á málf. í vor, hefðu lýst því yfir, að þeir vildu láta halda frv. fram, en svo var þó alls ekki. 6 kjördæmi lýsa því yfir, að þau vilji ekki láta halda málinu áfram í frv. formi og er það sýnilegt, að þessi kjörd., eru ekki fylgjandi stefnu þingsins í málinu 1893 og 94. 7 kjörd. vilja láta halda málinu fram á sama grundvelli, án þess að taka það fram, að þau vilji frv. frá 1893, en 8 kjörd. lýsa því yfir, að þau vilji láta halda frv. fram óbreyttu. Fyrir þing í sumar var haldinn Þingvallaf., en á honum mæta engir fulltrúar úr 7 eða 8 kjörd. og eptir þeim sárfáu atkv., sem sumir Þingvallafundarm. er mættu voru kosnir með, að dæma, virðist áhuginn á málinu að hafa verið fremur litill. Hvað sýnir nú þessi gangur málsins, sem jeg hef rakið? Sýnir hann ekki það, að þjóðin er eins og að leita fyrir sjer um það, hvað tiltækilegast muni vera. Þjóðin virðist vera farin að þreystast, og áhuginn jafnvel töluvert minni nú á málinu, en hann var fyrir 10 árum. Samt sem áður, kom nú frv. frá 1893 óbreytt fram í Nd., þetta frv., sem hjer liggur nú fyrir, en fylgi við það í Nd. var ekki meira en svo, að það var samþ. við 3. umr., að eins með 12 atkv., og virðist það ljóst, að fylgi við frv.

er farið mjög að dofna. Allir landsmenn munu vilja breyt. á því stjórnarfyrrkomul. sem er, en það sem greinir menn, er að sumir vilja fara lengra, sumir skemmra, en það sem jeg held, að allir sjeu sammála um, er það, að hin sjerstöku málefni landsins liggi ekki undir atkv. ríkisráðsins, og við fáum sjerstakan ráðgjafa, sem mæti á þingi, og hafi ábyrgð fyrir því. Nú er komin ný stefna fram í málinu, með till. þeirri, sem samþ. var í þessari deild 22. júlí, nefnilega þingsályktunartill. um stjórnarskrárm., sú stefna að leita samkomulags við stjórnina. Vel getur verið, að ekkert komi út af þessari þingsál.till., en von getur maður haft um árangur af henni, en það er víst, að út af því, að samþ. þetta stjórnarskrárfrv., kemur ekki neitt annað en aukapíng, sem sjálfsagt kostar landsjóð yfir 20,000 kr. En það er meiri kostnaður við aukapíngin, en það sem landsjóður leggur til, kosningarbaráttan sjálf kostar að minnsta kosti annað eins.

Jeg tel nú sjálfsagt, að h. deild muni ekki samþ. þetta frv., fyrst hún er búin að samþ. þingsályktunartill., og að minnsta kosti mun jeg gefa atkv. mitt á móti því.

Sigurður Stefánsson: Jeg hef litið að segja frekar um þetta mál, jeg tók fram afstöðu mína til þess um daginn, þegar rætt var um þingsályktunartill. hjer í deildinni. Það sem jeg nú sjerstaklega vildi taka fram, er afstaða málsins til þings og þjóðar.

Það hefur verið tekið fram á þessu þingi af formælendum þingsályktunartill., að litil líkindi sjeu til, að frv. geti fengið áheyrn hjá stjórninni. En um þennan spádóm, því að spádóm verð jeg að kalla það, get jeg ekki verið fullviss. Þó að stjórnin hafi tvisvar neitað frv. þessu staðfestingar, þá er það engin sönnun fyrir því, að svo fari ávallt. Vitanlega vill stjórnin helst, að við hreyfum alls ekki þessu máli, vitanlega vill hún helst, að ekkert frv. komi fram í þessa átt af þeirri ástæðu, að

hún er eða þykist vera svo hjartanlega sannfærð um, að þessi stjórnskrá, sem við höfum nú, sje að því leyti undantekning frá öðrum mannaverkum, að hún þurfi engra endurbóta við og að stjórnskipunarmál Íslands sje fullkomlega leitt til lykta með henni. Þess vegna vill hún eðlilega, að við hættum að biðja um stjórnarbót og gjörir allt sitt til, að svo verði. En það er þó víst leyfilegt að ætla, að stjórnin sje eins og aðrir dauðlegir menn, að hún geti látið sannfærast. Og það er vonandi, að hún þverskallist ekki ár og síð, ef málinu er haldið einarðlega fram í frv. formi. Það verður varla ætlazt til, að stjórnin jafnframt, sem hún synjar oss um stjórnarbót, láti í veðri vaka, að hún á sínum tíma muni verða við óskum vorum, en hitt verð jeg að telja mjög líklegt, að hún fyr eða síðar láti undan, ef hún sjer eindreginn vilja hjá þjóðinni, það er þá að minnsta kosti siðferðisleg skylda hennar, að standa ekki sifellt, eins og steinn í götu þjóðarinnar, heldur mæta henni á miðri leið. Geti hún ekki fallizt fullkomlega á einhuga kröfur þings og þjóðar, þá er það siðferðisleg skylda hennar, segi jeg, að segja, hve langt hún getur gengið til samkomulags í þessu máli. En þetta gerir þessi stjórn því að eins, að hún sjái ekkert hik hjá þjóð eða þingi í framsókn þessa máls.

H. 6. kgk. (P. B.) rakti sögu þessa máls, en það þurfti hann ekki að gjöra fyrir mig; mjer var hún fullkunn, en það getur verið, að einhverjir aðrir hafi þurft þess. Hann kallaði söguna *raunasögu*. Jeg skal að vísu fúslega játa, að hún er raunasaga, en hún er raunasaga málsins á þingi, en ekki hjá þjóðinni. Á þinginu hefur hvað eptir annað komið apturkippur í einstöku þm. En hvernig hefur því verið tekið af kjósendunum? Því hefur þjóðin tekið svo, að hún hefur ekki sent þá menn aptur til þings, sem skorizt hafa úr leik í þessu máli. Ávallt hefur það komið

fram, þegar því hefur verið skotið undir dóm þjóðarinnar, að hún hefur viljað halda málinu fram í frv. formi, og ekki hefur einn einasti þm. fengið leyfi eða umboð kjósenda sinna, til að fara aðra leið. Jeg segi, að í hvert skipti, sem stjórnin hefur skotið þessu máli til þjóðarinnar, þá hefur hún jafnan fengið sömu svör. Þessi svör gaf hún '86, '92, '94, þegar nýar kosningar fóru fram. Þessi svör gaf hún á Þingvallafundinum 1885, 1888 og 95 og hiklaust. Og svörin voru þessi: „Það ber að halda beint áfram í þeirri von, að stjórnin láti undan góðum málstað og rjettlátum kröfum þjóðarinnar“. En sú siðferðis skylda, sem rjettlátar kröfur þjóðarinnar leggja stjórninni á herðar, veikist því meir sem fulltrúar þjóðarinnar sýna minni staðfestu og samheldni í málinu. Þess vegna gjörum vjer stjórninni ekkert þægara verk, en að hringla úr einu í annað í þessu máli. Það er einmitt það, sem hún vill að fylkingarnar riðlist; og henni er ekki láandi, þótt hún leiti allra bragða í til þess, að svo fari. Því verðum við að halda fast saman og láta engan bilbug á okkur finna; einingin er lifsskilyrði fyrir því, að vjer verðum nokkurn tíma sannarlega stjórnsfrjáls þjóð.

H. 6. kgk. (P. B.) tók það fram, að bæði sjálfur hann og aðrir vildu breyt; það væri öðru nær, en að hann vildi það ekki. Þetta klingir ávalt, en þó mest hjá þeim, sem mest hika og hringla í þessu máli. En ef þessum mönnum hefur ekki getizt að þessu frv., því hafa þeir þá ekki leitazt við, að fá því breytt? Því hafa þeir ekki ráðgast um það við kjósendur sína, áður en þeir fóru á þing? Því hafa þeir ekki gert breyttill. hjer á þinginu. Er það vegurinn til heppilegra úrslita þessa máls, að látast vilja breyta, en gjöra þó ekkert til þess, koma ekki þing eptir þing með eina einustu breyttill. við frv., en greiða atkv. með því óbreyttu og segja svo allt í einu, að flestum kjósendum landsins

óvörum, að þetta frv. sje óhafandi. Mjer finnst það þó vera skylda hvers samvizkusams þm., að gjöra sitt ýtrasta til, að það sje lagað, sem honum þykir miður fara. Það er næsta hægt að henda á lopti milli kosninga, að svo og svo mörg kjördæmi, sjeu ekki á því, að halda málinu fram í frv.formi. Mjer hefur aldrei komið til hugar, að bændur gangi með pólitískt program upp á vasann. Það gengur vist optast svo, að ef einhverjir af helztu mönnunum í hjeradinu hika, þá tekst þeim að koma hiki á marga aðra. Allur fjöldinn lætur sig auðvitað ekki miklu skipta, hvernig fer um ýms þjóðmál. Þegar menn tala um þjóðvilja í einhverju máli, þá er það auðvitað ekki vilji hvers einstaks manns á öllu landinu, sem átt er við, heldur er átt við, hvað þorri þeirra manna vill, sem hugsa um landsmál og starfa að þeim. En þeir eru í hverju landi að eins lítill minni hluti. En í þessu máli eru það einmitt tiltölulega margir, sem hafa ljósar skoðanir um aðalatriði þess og hafa látið vilja sinn í ljósi. En það er undarlegt, að sumir h. þm. hafa sjeð þá galla á frv. 1893 og 94, að það væri ekki frambærilegt, og þó greitt atkv. með því.

H. 6. kgk. (P. B. benti á, að Þingvallaf. í sumar hefði sýnt, að hik væri komið á þjóðina, að halda málinu fram í frv. formi og færði það til, að fundurinn hefði ekki verið fjölsóttur. En jeg fyrir mitt leyti neita, að það sé rjett að draga þá ályktun af því, sem h. þm. gjörði. Fundurinn sýndi, að sá hluti þjóðarinnar, sem annars skiptir sjer nokkuð af þingmálum, var eindregið á því, að halda málinu fram í frv. formi. Það er sú eina ályktun, sem dregin verður af framkomu Þingvallaf. Sá hluti þjóðarinnar, sem nennti að sækja fundinn, vildi það; um hina veit maður ekki. Þó má telja líklegt, að þeir hefðu sent menn á fundinn, til að mót-mæla því, að þingið meðhöndlaði þetta mál, eins og að undanfögnu, ef þeir hefðu

álitid það skaðlegt. Þá hefði mátt segja, að apturkippur væri kominn í þjóðina. En eins og nú var, verður að eins sagt, að margir hafi ekki skipt sjer neitt af því, hvort málinu væri haldið áfram í frumv. formi eða eigi, að þeir hafi sem maður segir ekki nennt að sækja fundinn. Kjördæmakortið sannar ekkert. Meira sannar yfirlýsing Þingvallafundarins, þar sem tveir þriðju hlutar allra kjördæma landsins eindregið halda við frv. formið. H. 6. kgk. (P. B.) gat þess, að aðalkjarninn bæði í þingsáltill. og frv. væri, að hin sjerstöku málefni Íslands sjeu ekki lögð undir ríkisráð Dana og að við fáum ráðgjafa, sem situr hjer á þinginu, og ber ábyrgð fyrir því. Þetta er rjett og þessu hefur ávallt verið haldið fram í frumv. og tekið fullljóst fram. Það er máttarviðurinn í því.

H. 6. kgk. (P. B.) og öðrum þykir frv. varhugavert, af því að þar sje haldið út í óvissu; en hins vegar skal það þá tekið fram um þingsáltill., að þar er óvissan jafnmikil. Sú aðferð hefur verið reynd áður, því að 1891 var samþykkt þingsál. í báðum deildum, að ráðgjafi Íslands sæti ekki í ríkisráði Dana. Og hver varð árangurinn af því? Hann varð — 0, segi og skrifa 0 — alveg sami árangur, sem orðið hefur af frumv. hingað til. Þessi till. fer fram á lítið meira, nema þennan landsdóm, sem hæstv. landsh. sagði, að engin von væri til, að fást mundi.

H. 6. kgk. (P. B.) var að tala um kostnaðinn, sem nýjar kosningar hefðu í för með sjer. Eptir hans skoðun ætti það þá að vera sem sjaldnast. En jeg hef altjend heyrt, að það væri pólitískur skóli fyrir þjóðina, að hún fengi sem optast tækifæri til að hugsa um slíkt, að það væri til þess að ala hana upp við umhugsun um sín eigin velferðarmál. Jeg hef engan heyrt gjöra mikið úr kostnaðinum, þótt kjósendur eyddu 1—1½ degi til að sækja kjörfund. Það heyri jeg nú í fyrsta sinn. Ef kostnaðurinn er aðal-

atriðið, þá er bezt að hafa engar kosningar, til þess að losast við þennan óttalega kostnað sjötta hvert ár. Slikar ástæður eru ekki frambærilegar. (P. B.: Það kostar nokkuð að „agitera“). Þeir um það. Þann kostnað, sem menn leggja í að „agitera“, leggja þeir fram af sjálfs dáðum og það kemur engum við. Mjer finnst það miklu fremur virðingarvert en hitt, því að það sýnir að þeir hafa einhvern áhuga á málunum.

Jeg hef lítið meir að segja. Það voru orð h. 6. kgk. (P. B.), sem gáfu mjer ástæðu til að standa upp. Jeg tek það upp aptur, að hik og hjartveiki í þessu máli hefur verið miklu meiri á þingi en út um landið. En þegar hik hefur verið mest á þinginu, þá hefur þjóðin lýst yfir því, að það væri eindreginn vilji sinn, að halda fram stjórnarbaráttunni hiklaust og röksamlega. Hún hefur sýnt, að þetta hefur verið henni full alvara, með því, að hún hefur hafnað góðum þm. að eins af þeirri ástæðu, að þeir vildu ekki veita þessu máli öruggt fylgi. Jeg þarf ekki að nefna nein nöfn; jeg veit, að h. þm. muni þetta ljóst. Það er ekki ónáttúrulegt, þótt þeim sem völdin hafa hjer á landi í skjóli ábyrgðarleysisins kunni við og við að takast að draga dug og kjark úr Íslendingum í þessu máli, vjer getum að eins barizt á orða- en ekki vopnaþingi, oss vantar máttinn að bakhjalli til að standa jafnan í fastri fylkingu til varnar landsrjettindum vorum, en engin útlend stjórn, engin hjartveiki eða hik mun nokkurn tíma fá dregið svo dád og dug úr oss í þessu máli, að það verði ekki hin innilegasta ósk vor að fá bætur á stjórnarhögum vorum og því óstandi, sem um langan aldur hefur á þeim verið, og þessar óskir munu verða bornar fram með meiru og minna afli, þrátt fyrir allar ytri og innri tálmanir. En allt um það, mundi stjórnin vilja gefa mikið til, að hún þyrfti

ekki að neita kröfum Íslendinga um stjórnararbót.

Eins og h. þd. hefur heyrt, er komin fram rökstudd dagskrá í málinu; en jeg vil nú leyfa mjer að mótmæla, að það sje rjett, að fá frumv. út af dagskrá þingsins á þennan hátt. Jeg skýt því til úrskurðar h. forseta, hvort það sje samkvæmt þingsköpunum og hvort það eigi að taka málið alveg af dagskrá þingsins með þessari rökstuddu dagskrá. Ef svo er, þá á lít jeg, að það sje þvert ofan í þingsköpin og jeg leyfi mjer að segja, að það sje þingsafglöpun og styð jeg það við 25. og 26. gr. þingskapanna. En jeg bið sem sagt úrskurðar h. forseta.

Jón Jakobsson: Jeg ætla ekki að svara allri hinni löngu ræðu h. þm. Ísf. (S. St.), heldur að eins minnast á örfá atriði, sem mjer komu nokkuð undarlega fyrir. Hann sagði, að það væri eðlilegt, að stjórnin gjörði allt sitt til að hindra, að frv. til stjórnskipunarlags væri samþ. af þinginu, því að stjórnin mundi linast í baráttunni við þingið. En jeg er í þessu á algjörlega gagnstæðri skoðun. Nei, því er ver og miður, að hættan við þá aðferð, sem hingað til hefur verið fylgt, er einmitt þar í fölginn, að miklu meiri líkur eru til, að þjóðin verði fyrri til að þreytast í þessari látlausu frumv. baráttu en stjórnin. Það kostar ekki stjórnina mikið ómak, mikla fyrirhöfn, að segja nei í fyrsta sinn, enn þá minna að segja nei í annað sinn og alls ekkert í þriðja sinn. Það erum vjer, sem svitann og erfðið og alla fyrirhöfnina höfum. Jeg get ekki látið vera að lýsa yfir því, að jeg er orðinn þreyttur á þessari vanmáttugu „geldu“ pólitík, þar sem 2 málsaðilar, þingið og stjórnin, eru að munnhöggvast árum saman um „já“ og „nei“. Stjórnin hefur fullkominn, constitutionellan' rjett til, að segja nei, eins fullkominn, constitutionellan' rjett, sem vjer til að segja já. Fyrir því er það óhyggilegt og tilgangslaust, að berjja

allt af höfðinu við steininn og segja: hjer skal jeg í gegn, þótt engar sju líkur til árangurs, eigandi ekki annað fyrirsjáanlegt fyrir hendi en að ganga úr orustunni með barið ennið og blóðugt höfuð. Mjer dettur ekki í hug að gjöra neinum manni þær getsakir, hvorki þjóðkjörnum nje konungkjörnum, að hann ekki meini það ærlega, vel og hreint, sem hann leggur til í þessu voru mesta velferðarmáli. En það er sárt og sorglegt, að það er einungis formið og „taktikin“, sem sundrar og sundrad hefur börnum Íslands í þessu voru aðalmáli, er var sem sjálfkjörið til að safna öllum þjóðarinnar börnum undir merki sitt; hvað aðalkjarna málsins snertir þá erum vjer allir á sama máli; einungis aðferðin, hvernig málinu geti bezt orðið framgengt, er það, sem menn greinir svo mjög á um.

Af því að vjer höfum ekki „jus fortioris“ er ekki um annað að gjöra fyrir oss, en halda fram með lempni og lægni; þráinn og ofstopinn er meiningarlaus og tilgangslaus.

Jeg verð að staðhæfa það þvert ofan í h. þm. Ísf. (S. St.), að líklegasti vegurinn til sigurs og áhrifamesti er sá, sem líklegastur er til, að allir kraptar geti sameinað sig um, bæði þjóðkjörnir þm. og konungkjörnir.

Þingsál. sú, sem samþ. var í þessari h. þd. þann 22. júlí, sameinaði um sig alla hina konungkj. og tvo af þjóðkj., en gegn henni voru að eins 3 þjóðkj. og mótstaða sú, sem þingsál. mætti, var að eins leifar af þeirri gömlu pólitík, að keyra frumv. í gegn með odd og egg, þótt öllum sje það ljóst, að það hjálpar ekki hið minnsta til þess, að komast að takmarkinu, þar sem vjer vitum fyrirfram, að því verður svarað með „nei“.

H. þm. Ísf. (S. St.) sagði, að saga þessa máls væri raunasaga á þingi. Jeg vil bæta því við, að saga þess er einnig raunasaga hjá kjósendunum, — sannarleg raunasaga. Jeg skal taka eitt orð, er

hraut af munni h. sama þm. Hann sagði, að þá er hik kæmi á þingmenn kæmi einnig hik á kjósendurna. Jeg hygg, að optast hafi svo verið á þingi, að einmitt þeir þingmenn, sem hik hefur verið á og verið hafa í hjarta sínu móti þessu frv. hafi ekki verið eins einbeittir að beita sjer á móti því, eins og meðhaldsmenn þess hafa verið einbeittir með því; og þetta hið sama hefur átt sjer stað gagnvart kjósendunum. Þjóðin lítur alls ekki frv. þetta með eins miklum náðaraugum og h. þm. Ísf. (S. St.) telur mönnum trú um. Bezti vottur þess er sá, að nú í vor, eptir að menn höfðu sýnt sig einbeitta, og samþ. frumv. til stjórnskipunarlaga 2 þing í röð og blásið í lúður fyrir Þingvallafundi til enn meiri áherzlu, þá lýstu menn því yfir í 6 kjördæmum — og þar á meðal í kjördæmi sjálfs þm. Ísf. (S. St.) — að stjórnskrármálinu skyldi haldið áfram „í líka átt“ og að undanfögnu. (S. St.: Já, í „líka“ átt). Já, en hvers vegna heimtuðu þá ekki þessi kjördæmi stjórnskrárfrv. síðustu þinga samþykkt óbreytt, ef þau voru svo innilega sannfærð um yfirburði þess yfir öll önnur frumv. og allt annað fyrirkomulag? Jeg veit það, að jeg get ekki sannfært h. þm. Ísf., en það er samt sem áður víst, að stjórnskrármálinu er haldið áfram „í líka átt“, þar sem 3 aðalatriði frumv. hafa tekin verið upp í þá þingsál., sem hefur samþ. verið af þessari h. þd. og sem er nær því orðrjett hin sama þingsál., sem fram kom fyrst í h. Nd.

H. sami þm. (S. St.) sagði, að þau kjördæmi, þar sem apturkiptur ætti sjer stað í því, að halda þessu frv. til streitu, hefði átt samt sem áður að senda fulltrúa á Þingvallafund til þess að mótmæla því, að það yrði gjört. Það er mikið satt, að þetta hefði verið heppilegra. En jeg veit um eitt kjördæmi, þar sem hinn rjetti fundardagur ekki var orðinn mönnum kunnur fyr en eptir þingmálafund, svo ekki var einusinni hægt að kjósa menn á

Þingvallafund nema upp á óvissu að því er tímann snertir, og svo mun hafa verið um fleiri kjördæmi, að hið rjetta fundarboð hefur komið eptir „dúk og disk“; þessi kjördæmi virðast mjer því hafa verið löglega afsökuð, þótt þau ekki tækju þátt í kosningu til fundar, sem þau ekki einu sinni vissu, hve nær átti að verða.

Ef þessir fundarboðendur hefðu haft ærlegan vilja til samkomulags, eða þá viljað, að til skarar skyldi skriða á Þingvallafundi með þeim og hinum, sem ekki vildu halda frumvarpinu látlaust fram óbreyttu, þá hefðu þeir einnig átt að láta sjer umhugað um að fá þá til viðtals, sem voru deigari í málinu, en það hafa þeir ekki gjört, að minnsta kosti að því er sum kjördæmi snertir, enda vil jeg lýsa því yfir hjer, því að það er opinbert leyndarmál, að það sýndi sig 1893, þegar frv. fylgendum vissu það, að það var all-mikill flokkur á þingi sem var hikandi í því, að taka stjórnskrárfrv. til meðferðar og samþykkja það, — að það var ekki samkomulag, sem þeir vildu, heldur — sigur.

Það var heldur ekkert óeðlilegt, þótt þeir sem hikandi voru, og fengid höfðu Þingvallafundarboðið seint, kynokuðu sjer við að sækja fundinn, með því að þeir gátu ekki álitid sig eins sterka þar sem hina, nje fengid svigrúm til að undirbúa eins vel mál sitt og þeir, sem höfðu sjálfir boðað til fundarins og getað hagað öllum undirbúningi eptir því.

Jeg skal nú ekki fara lengra út í þessa sálma, en jeg vil leyfa mjer að gjöra grein fyrir því, með fáum orðum, að jeg hef stungið upp á rökstuddri dagskrá í endurskoðunarmálinu. Eins og vjer vitum allir, hafa hinar tvær þingsályktunartillögur í þessu máli, sem mega heita að vera alveg samhljóða, og sem legid hafa fyrir báðum deildum þingsins fengid ólik afdrif í Ed. og Nd. Í þessari h. deild var til-lagan samþykkt, en í h. Nd. gekk frv. á undan og hefur verið samþykkt með 12

atkv. gegn 10. Í raun rjettri má þó heita, að frv. hafi gengid í gegn að eins með 1 atkvæðis mun, því einn af þdm., sem greitt, hafði atkv. móti málinu við 1. og 2. umr. var fjarstaddur, þegar málið var afgreitt frá Nd. Jeg vil því segja, að sá sigur, sem frv. hefur unnið yfir till. er sannkallaður Pyrrhussigur, og jeg vil spá því, að þetta verði þess síðasti sigur. Jeg vil taka dýpra í árinna, og segja, að þessi sigur sje í rauninni — ósigur. Þetta mál þolir ekki *slíkan* sigur; það hefur betra af því að sitja heima og fara ekki út fyrir landsteinana, en að ganga nú út úr þinginu með eins eða mjög fárra atkvæðamun, því sá gangur mundi eigi verða gangur til lífs, heldur gangur til grafar. Jeg vildi óska, að þetta þing hefði borið gæfu til að finna form fyrir endurskoðuninni, sem allir hefðu getað aðhyllzt, því það er meira vert að hafa einhuga fylgi í slíku máli heldur en það, að halda fast við gamalt form og hengja sig í litinn orðatmun. Einingin er fyrir öllu í stjórnskrárbaráttu vorri, og jeg er sannfærður um, að hún ein hefur að síðustu síðferðisleg áhrif á stjórnnina, ef vjer að eins höldum fast saman og látum ekki fylkingarnar riðlast. Jeg læt nú ósagt, hvort næsta þing verður heppnara í þessu, en það þing, sem nú er saman, eða hvort aðgjörðir hins komandi þings verða enn óheppilegri en það, sem gjört verður á þessu þingi, en víst er um það, að það er lífsspursmál fyrir stjórnskrárbaráttu vora, að fundin verði sú aðferð fyrir framhaldi hennar, sem geti sameinað alla þjóðina sem einn mann í framsókninni. En hvað sem annars kynni að mega álíta um aðferð þá, sem þessi h. þingd. hefur valið, vona jeg allir sjeu mjer samdóma um, að þetta frv, eins og það liggur fyrir geti ekki náð samþykki deildarinnar óbreytt. 2 af hinum þjóðkjörnu þingmönnum deildarinnar hafa lýst því yfir, að þeir geti ekki verið með frv. óbreyttu, og þá mun það reynast örðugt að koma því í

gegnum þessa deild, eins og það nú er. Þessi h. þingd. hefur nú ekki langan tíma eftir; það er hjer um bil hálfur mánuður, sem vjer höfum til þess að afgreiða öll þau mál, sem eftir eru. Málin velta inn í deildina eitt eftir annað frá hinni h. Nd., og þar af eru 2 stór mál, eimskipsmálið og fjárlagamálið. Jeg sje því ekki að neinn tími sje til þess að breyta frv. hjer í deildinni, og breytingalaust getur það ekki gengið gegnum deildina, til þess eru skoðanirnar um málið og frumvarpið of sundurleitar. Jeg verð að álíta, að deildin hafi með atkvæðagreiðslu sinni um tillögu til þingsál. í stjórnarskrármálinu lýst því yfir, að frv. þetta geti ekki gengið gegnum þessa h. deild, og þetta mál hljóti því að skoðast sem „res judicata“ (útkljáð mál) frá deildarinnar hálfu, sem ekki verður breytt af þeim sömu h. þdm., sem hafa kveðið upp með þessa yfirlýsing. Að fara nú að ræða frv. þetta, er því að mínu áliti fánýt eyðsla á tíma þingd., og hlýtur að verða, ekki einungis til þess að tvístra kröptum vorum frá öðrum nauðsynjamálum vorum, heldur einnig til þess að vekja flokkadrátt í sjálfu endurskoðunarmálinu, sem vjer þó allir hljótum að láta oss annt um að fá framgang. Af öllu þessu held jeg fast við tillögu mína um rökstudda dagskrá, og vona hún nái fram að ganga í h. deild.

Forseti: Jeg svaraði ekki h. þm. Ísf. (S. S.) áðan upp á fyrirspurn hans um það, hvort taka mætti frv. þetta út af dagskrá með ástæðum, eins og stungið er upp á af h. þm. Skagf. (J. Jak.). Fyrirspurn þessari vil jeg nú svara á þá leið, að jeg að visu læt mjer vera óviðkomandi ástæður þær, sem færðar eru fyrir uppástungunni, og held mjer að eins að niðurlagsatriðinu sjálfu, það er að segja uppástungunni um að taka fyrir næsta mál á dagskránni, og álit jeg, að mjer beri eigi heimild til að neita því, heldur verði að bera uppástunguna undir atkvæði.

Jeg get því ekki sjeð, að jeg hafi heimild til þess, að vísa uppástungu þessari frá, en er fús að bera undir atkv. deildarinnar, hvort uppástungunni skuli vísað frá eða eigi.

Sigurður Stefánsson: H. forseti svaraði ekki því atriði í fyrirspurn minni, hvort frv. yrði tekið aptur á dagskrá, eftir að uppástunga þessi eða hvað sem h. forseti vill kalla það, yrði samþ. af deildinni.

Forseti: Jeg svaraði glögggt, að niðurlagsatriðið eitt, uppástungan um það, að vikja að næsta máli á dagskrá, yrði að takast til greina, af mjer sem forseta.

Sigurður Stefánsson: Jeg vil leyfa mjer að biðja h. forseta um skýrt og ótvírátt svar upp á þá spurning mína, hvort þetta fyrirbyggjandi frv. til endurskoðaðra stjórnarskipunarlaga, verði eða geti orðið tekið upp á dagskrá hinnar h. Ed., eftir sem áður, þó uppástungan frá h. þm. Skagf. (J. Jak.) verði samþ. af deildinni.

Forseti: Jeg hef þegar svarað þessari spurning, og svara henni enn svo, að frv. getur orðið tekið upp á dagskrá deildarinnar eftir sem áður, þó ákveðið sje að taka fyrir næsta mál á dagskrá, og þó jeg eigi taki málið á dagskrá aptur, sem er næsta líklegt, má það þó eftir 34. gr. þingskapanna.

Sigurður Stefánsson: Sje svo, að taka meg frv. upp eftir sem áður, sjest það bezt, hve þýðingarlaus og ástæðulaus þessi svokallaða rökstudda dagskrá er. — Það sem farið er fram á og bera á undir atkv. deildarinnar, er þá einungis það, hvort taka eigi málið út af dagskrá þessa fundar — Þetta verður ekki gjört eftir 26. gr. þingskapanna, heldur samkvæmt 34. gr. þeirra, því 26. gr. síðustu málsg. ræðir einungis um rökstudda dagskrá, en ekki hitt, að taka mál út af dagskrá, án þess byggt sje á ástæðum. — Ennfremur er uppástungan borin fram meðan á umræðunum stendur, en ekki lögð umræðulaust undir úrskurð deildarinnar, eins og gjört

er ráð fyrir í 1.—3. málsg. 26. gr. þingskapanna, um þær uppástungur, sem sú grein ræðir um. — Að bera nú uppástungu þessa upp í heild sinni undir atkv. deildarinnar, er að mínu áliti hreint og beint brot á þingsköpunum og kemur í bága við svar það, sem sjálfur h. forseti hefur gefið upp á fyrirspurn mína, þar sem hann sagði, að það væri að eins niðurlagsatriðið í uppástungunni, nefnilega það, að vikja skyldi til næsta máls á dagskrá, sem hann áliti að takast ætti til greina. — Jeg lýsi því hjer yfir, að jeg álit það ólöglegt að enda umræður um nokkurt lagafrumv. á þennan hátt, samkv. 25. og 26. gr. þingskapanna, já, jeg vil ganga lengra og segja, að jeg álit það vera þingsafglöpun, að beita slíkri aðferð, en auðvitað ræður h. forseti því, hvað hann vill gjöra.

Jeg skal að lokum geta þess, viðvikjandi ræðu hins h. þm. Skagf. (J. Jak.), að jeg álit þýðingarlaust að þessu sinni, að deila við hann um þetta mál, þó jeg verði að segja, að mjer þótti harla margt athugavert af því, sem hann hjelt fram, bæði um rökstuddu dagskrána sína og annað fleira. — Okkur mun gefast tækifæri til þess síðar, að leiða hesta okkar saman, og það ef til vill opinberlega.

Uppást. um rökstudda dagskrá, borin undir atkv. með nafnakalli eptir ósk 4 þdm. Hin rökstudda dagskrá samþ. með 7 atkv. gegn 4 og sögðu:

Já:

Nei:

J. A. Hjaltalín	Gutt. Vigfússon
Jón Jakobsson	Jón Jónsson
Hallgr. Sveinsson	Sigurður Jensson
Kristján Jónsson	Sig. Stefánsson.
L. E. Sveinbjörnss.	
Þorkell Bjarnason	
Þorleifur Jónsson.	

Frv. til laga um varnir gegn útbreiðslu næmra sjúkdóma (C. 296, 298); 3. umr.

Guttormur Vigfússon: Viðaukatill. sú, sem jeg ásamt tveimur öðrum h. þdm. hef komið fram með, er svo stutt og ó-

Alpt. 1895. A.

brotin, að hún þarf engrar skýringar við; jeg hefði þess vegna ekki þurft að segja neitt, enda mundi jeg ekki hafa staðið upp, ef jeg hefði vitað, að öllum væri það jafnmikið áhugamál, að koma þessari breyttill. inn í frv., eins og mjer. Þegar mál þetta var til umræðu hjer í deildinni á þinginu 1894, tók jeg það fram undir umræðum málsins, að jeg áliti sjálfagt, að kighósti ætti að takast upp í frumv. á meðal hinna næmu sjúkdóma. Með sjálfum mjer var jeg að geta þess til, að þessi sjúkdómur mundi tekinn upp í frv. í h. Nd., þó hann væri ekki nefndur í stjórnarfrv., því frekar sem læknisfróður maður var í nefnd þeirri, sem sett var í málið þar, en það hefur nú samt farizt fyrir. Jeg vil geta þess, að áður en jeg kom fram með þessa viðaukatill., átti jeg tal við þennan læknisfróða mann, úr nefndinni í h. Nd. Hann sagði mjer, að hann væri mjer samdóma um, að kighósti væri mjög sóttuæm veiki, en kvaðst hafa hugsað svo, að þessi sjúkdómur gæti fallið undir síðustu málsgrein 1. gr., „að landlæknir skuli lita eptir, að þær ráðstafanir sjeu gjörðar, sem þörf er á, þegar hætta vofir yfir af útbreiðslu sjúkdóma“, og hefði því eigi sjeð næga ástæðu til að taka þennan sjúkdóm sjerstaklega upp í frv. Jeg skal játa, að þetta hefur við mikil rök að styðjast, ef veikin kemur upp hjer syðra, þar sem auðvelt er að ná til landlæknis; en sumstaðar á landinu hagar svo til, að ekki er hægur nærri, að ná til landlæknis, og því full ástæða til að telja þennan sjúkdóm með þeim, er vörnum skal beitt á móti. Það sem mjer sjerstaklega gengur til að koma fram með þessa viðaukatill., er það, að jeg hef reynslu fyrir mjer í því, að þessi sjúkdómur er sóttuæmur og getur orðið ákaflega mann-skæður. Árin 1891 og '92 geisaði kighósti um allt Austurland. Hann kom upp á Seyðisfirði, og var ekkert hirt um að varna útbreiðslu hans, en svo fór, að hann breiddist út um allt Austurland, og drap

23 (7. sept.).

þar fleiri tugi, ef ekki hundruð af börnum á ýmsum aldri; en jeg þykist fullviss um, að auðvelt hefði verið að koma í veg fyrir þennan mikla barnadaða, ef samgöngur hefðu verið bannaðar í tíma við þau hús og bæi, þar sem veikin gekk, því frekar sem einstöku menn vörðust veikinni og það á þeim svæðum, þar sem hún gekk skæðust. Einn þeirra manna var jeg, jeg leyfði ekki börnum mínum allan veturinn að koma saman við fólk af ókunnugum bæjum, og svo voru fleiri.

Jeg skal ekki fjölyrða frekara um þetta mál, en vil að lokum geta þess, að þessi læknisfróði maður, er jeg átti tal við, kvaðst mundi viðaukatill. sammála, ef hún kæmi fyrir Nd.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg stend upp að eins til að gjöra örlitla athugasemd. Jeg hygg, að fyrir vangá hafi orðið litilsháttar missemið á frv., frá því sem samþykkt var við aðra umr. þessa máls. Þá var við 3. gr. samþ. sú breytt. till. (töluliður 6 á 269), að í stað orðanna: „og það skorið upp, ef til kemur“, kæmi: „og jafnvel skera það upp“. Þessi breyting frá mjer stafaði af því, að mjer virtust orðin: „ef til kemur“ óljós eða óþörf. Þessi breyting mín var samþ. og hefur verið tekin upp í frv., nema að því, að þessi orð: „ef til kemur“, sem áttu að falla burtu, hafa verið látnin standa.

Ennfremur vil jeg benda á, að í 7. gr. hefur ekki verið lagfærð málvilla, sem jeg benti á síðast, þar stendur orðið „hluti“, en á að vera „hluta“. Jeg vil skjóta því til h. forseta, hvort ekki meg skoða þessa breytingu sem samþykkt á atkv., þar eð þetta að eins munu vera prentvillur.

Jón A. Hjaltalín: Það er langt frá, að jeg sje þessari breyt. á 3. gr. mótfallinn. Það er alveg rjett hjá h. 2. kgk. þm. (H. Sv.), að það hefur gleymzt að stryka út þessi orð: „ef til kemur“, og má vist skoða það sem misprentun. Ennfremur vil jeg leyfa mjer að benda á, að í 5.

málsg., 2. gr., er orðið „er í“ í einu orði, en á að vera í tveimur.

ATKVÆÐAGR.: Breyt. till. (C. 298) samþ. í e. hlj.; frv. þannig orðað samþ. í e. hlj. og afgreitt til forseta Nd.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar á Hjallasandi (C. 250); 3. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Áður en þessari 3. umr. er lokið, vil jeg leyfa mjer að standa upp til þess að geta þess, að ekkert orð hefur verið talað hjer í deildinni, til að sýna, að þessi löggilding sje á nokkurn hátt æskileg, því síður nauðsynleg, og má þó varla minna vera, en að eitt hvað sje sagt málinu til stuðnings. Það hlýtur að lita kynlega út, ef menn lesa Þingtiðindin til að sjá ástæður fyrir þessum löggildingum, því vel getur verið, að menn síðar meir óski að fá skýringu á þeim, að þá sjest þar ekkert orð þeim til skýringar eða stuðnings. Hjer er mjer ekki ljóst, hvaða ástæður liggja til þessarar löggildingar; en meðan engar skýringar koma frá neinum af hinum h. þingdm., þá held jeg áfram að greiða atkv. móti frv.

ATKVÆÐAGR.: Frv. fellt með 7 atkv. gegn 4.

Frv. til laga um nýja frímerkjagjörð (C. 249, 301); 3. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Sú litla leiðrjetting, sem jeg hef leyft mjer að gjöra á frv., ásamt öðrum fleirum h. þingdm., er svo ljós, að hún þarf ekki skýringar við. Efnisbreyting er hún ekki, heldur á hún að eins að færa það til máls, er áður var málleysa.

ATKVÆÐAGR.: Breyt. till. (C. 301) samþ. með 10 samhlj. atkv.; frv. þannig breytt samþ. í e. hlj., og sent aptur til Nd.

Frv. til laga um breyting á lögum um sjerstaka heimild til að afmá veðskuldbindingar úr veðmálabókum (C. 302); 3. umr.

Þorleifur Jónsson: Jeg stend að eins upp til að geta þess, að viðaukatill. mín, sem samþykkt var við 2. umr., við fyrir-sögn frv., hefur ekki verið tekin upp í frv. við prentunina eptir 2. umr. Þessi viðaukatill. var, að orðunum: „nr. 16“ skyldi bæta inn fyrir framan orðin: „16. sept. 1893“. Það hefur auðvitað litla þýðingu, hvort heldur stendur: „lögum nr. 16, 16. sept. 1893“ eða „lögum 16. sept. 1893“, en úr því búið var að samþ. það, finnst mjer þó rjettara að taka það upp.

Landshöfðingi: Jeg var ekki við-staddur hjer í deildinni, þegar þetta mál var rætt við 1. og 2. umr., og gat því ekki þá látið álit mitt í ljósi um það.

Það stendur nokkuð sjerstaklega á með þetta frv. Ef lögunum, sem samþ. voru um þetta efni 1893, hefði verið full-nægt, sem til var ætlazt, þá væri þetta frv. með öllu óþarft, því þess gjörist engin þörf, á hverjum tveggja ára fresti, að setja allan þann viðbúnað í gang, sem mælt er fyrir um í lögunum, ganga í gegnum veðmálabækurnar, skrifa hlutað-eigandi veðhafendum, veðsetjendum og veð-eigendum, gefa út stefnur og auglýsa þær, og margt annað fleira, kannske að eins fyrir fáein veðbrjef. Allur slíkur viðbún-aður getur ekki átt við nema á fleiri ára fresti.

En nú stendur svo á, að lögunum frá 1893 hefur alls eigi verið fullnægt í tveim sýslum á landinu, og ef þetta frv. ekki nær fram að ganga, þá verða þessar sýsl-ur algjörlega út undan. Jeg vil því leyfa mjer að mæla með frv. En það vil jeg taka fram, að það ætti ekki að þurfa til þess að koma, að þess konar frv. væru opt borin upp, ekki optar en eins og á 10. hverju þingi.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til forseta Nd.

Frv. til laga um hagfræðisskýrslur (C. 227, 297); frh. 1. umr.

Framsögum. (Guttormur Vigfússon): Jeg þarf ekki að fara mörgum orðum um þetta frv. við þessa umr., því nefndará-litið tekur fram skoðanir nefndarinnar á því. Nefndinni kom vel saman um það, að frv. mundi til bóta, það mundi stuðla að því, að hagfræðisskýrslur landsins yrðu fullkomnari og áreiðanlegri. Nefndin hef-ur ráðið til, að bæta einni málsgrein við frv., en á því sjálfu hefur hún enga breyt. gjört, að einni undantekinni, sem þó er óveruleg. Jeg álit, að frv., eins og það kom frá Nd., sje vel úr garði gjört, og hef því ekki frekar um það að tala að þessu sinni, en óska að það verði látið ganga til 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. visað til 2. umr. í e. hlj.

Þrítugasti og þriðji fundur, laugardag 10. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Eptir ósk forseta lengdi landshöfðingi þingtimann til laugardagsins 24. ágúst.

Frv. til laga um breyting á lögum 12. júlí 1878 um gjafsóknir (C. 236, 254); 3. umr.

Sigurður Jónsson: Jeg hef ásamt 2 öðrum h. þm. leyft mjer að koma fram með breyt.till. við frv. þetta, og skal jeg með fáum orðum gjöra grein fyrir ástæðunum fyr-ir því.

Í sjálfu sjer er jeg ekkert á móti því, að gjafsóknir embættismanna sjeu numdar úr lögum; mjer virðist eðlilegt að ætlast til þess af þeim, eins og öðrum mönnum, ef þeir fara í lögsókn út af meiðyrðum, að þeir kosti þá lögsókn sjálfir. Það hef-ur einnig verið lögð talsverð áherzla á það á þingmálafundum nú í vor, að gjafsókn-irnar sjeu numdar úr lögum, og enda þótt alþýða manna ætli ef til vill, að sá kostn-aður, sem þær baka landssjóðnum, sje meiri en hann er í raun og veru, finnst mjer ekkert á móti því, að láta þetta eptir ósk-um manna. Jeg álit, að góðir og skyldu-

ræknir embættismenn þurfi ekki að óttast það, að á þá verði ráðizt með meiðandi sakargiptum; en þeir embættismenn, sem eru þannig, að finna má að embættisrekstri þeirra, þeir hafa að eins gott af því, að þeim sje bent á það, sem miður fer hjá þeim. En þeim, sem eru orðsjúkir um of, vil jeg ekki að veitt sje fje til málsóknar, þeir eru ekki ofgóðir til, að reka þau mál fyrir eigin peninga.

Mjer þykir athugaverð siðari málsgr. frv. þessa, þar sem svo segir: „Skylda sú, er að lögum hefur hvílt á embættismönnum, að hreinsa sig af ærumeiðandi sakargiptum með dómi, samkvæmt skipun yfirboðara þeirra, er úr lögum numin“. Það geta verið svo saknæmar ákæru, sem bornar eru á embættismann, að yfirboðari hans verði að skipa honum að hreinsa sig af þeim, og þá álit jeg sjálfsagt. að embættismaðurinn hafi þá skyldu að hreinsa sig með dómi. Jeg álit að í þessháttar kringumstæðum sje það betra fyrir hann að fara í mál, heldur en að yfirboðarar hans gripi til annara ráða, sem gætu orðið þyngri fyrir hann. Jeg hef því álitid mjer skylt, að koma með breytt.till., um, að þessi siðari málsgrein í frv. sje felld burt. Jeg hygg og að frv. verði aðgengilegra fyrir stjórnina, ef þessi málsgr. er numin burtu.

Jón A. Hjaltalín: Það hefur ekki mikið verið talað í þessu máli hjer í þessari h. þingd., eða rjettara: ekkert orð fyrri en nú í dag. Jeg held að ekki muni af veita, að ihuga frv. dálitid betur, og vil því leyfa mjer að stinga upp á, að 3 manna nefnd verði sett í málið.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd samþ. með 6 atkv. og í hana kosnir:

Jón A. Hjaltalín með 8 atkv.

Sigurður Jensson — 6 — og

Sig. Stefánsson — 4 —

með hlutkesti milli hans og Jóns Jónssonar, er báðir fengu 4 atkv.

Fr. til laga um að nema dómsvald hæstarjettar í Kaupmannahöfn sem ætta dómstóls í íslenskum málum úr lögum (C. 285); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: 1.—3. gr. samþ. í e. hlj. Fyrirsögn frv. samþ. í e. hlj.

Málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Fr. til laga um viðauka við og breyting á lögum 14. jan. 1876 um tilsjón með flutningum á þeim mönnum, er flytja sig úr landi í aðrar heimsálfur (C. 305); 3. umr.

Framsögumaður (Þorleifur Jónsson): H. 2. kgk. (H. Sv.) gat um það við 2. umr. þessa máls, að ákvæðin í 3. gr. frv., eins og meiri hl. vill hafa hana, mundu ekki reynast tryggileg, þar sem það ef til vill gæti komið fyrir, að farangur og flutningsgóss yrði sett milli fyrstu og síðustu hafnar í rúm það, er útförum hefði verið ætlað, þá er skoðunin fór fram á hinni fyrstu höfn, og leyfi var veitt, til þess að flytja tiltekna tölu útfara á skipinu. — Við 2. umr. ljét jeg það í ljósi, að jeg mundi taka athugasemd þessa til ihugunar, og búa mig undir til 3. umr. að lagfæra þetta. — Jeg hef nú hugsað um þetta atriði, en jeg er kominn til þeirrar niðurstöðu, að breyting á þessum ákvæðum sje óþörf. Mjer getur nefnilega ekki betur skilizt, en að lögin 14. jan. 1876 tryggi útfara nægilega gegn því, að slíkt geti komið fyrir. — 3. gr. frv. nemur ekki úr gildi 7. gr. laganna frá 1876, heldur gjörir hún að eins nokkra breyting á fyrir-mælunum í hinni síðast nefndu grein. Eftir verða hinar nákvæmari reglur, er 7. gr. hinna gildandi laga setur, þar á meðal, að í leyfi lögreglustjóra, um, hve marga útfara megi taka á skipið, megi setja þær nákvæmari reglur, sem nauðsyn þykir á að segja fyrir um að því leyti, er snertir tilhlýðilega meðferð á útförunum. Jeg sje ekki betur, en að lögreglustjórinn á hinni síðustu höfn eigi að sjá um, að þessum

nákvæmari fyrirætlum sje fylgt, og finn jeg því ekki ástæðu til þess, að koma fram með breyttill. í þessa átt. — Jeg skal ennfremur minnst á það, að hinn h. minni hl. í nefnd. hefur tekið það fram í áliti sínu, að 1. gr. þessa frv. gengi lengra en prohibitiv (bannandi) lög vor gangi, eða mættu ganga. — Af því jeg sá ekki að þetta væri rjett, skoraði jeg á h. minni hl., að benda mjer á einhver bannandi lög, sem sýndu þetta, en h. 3. kgk. (Kr. J.) sneri út úr þessu, að líkindum af misskilningi. — En síðar nefndi hann hin almennu hegningarlög, og vildi sýna með þeim, að í 1. gr. frv. væri fylgt annari meginreglu en í hegningarlögunum. Þessu gleymdi jeg að svara við 2. umr. — En jeg vil ekki láta þetta ómótmælt við þessa síðustu umr. málsins. — Samkvæmt 2. gr. útflutningslaganna frá 14. jan. 1876, á að láta útflutningsstjórana sæta ábyrgð fyrir, að tæla menn til útflutnings með ósönnunum fortölum, en nú er svo ákveðið í 1. gr. frv., að aðrir skuli einnig sæta ábyrgð fyrir þetta. Þar sem nú öll bannandi lög ganga jafnt yfir alla, virðist mjer það augljóst, að frv. þetta, sem einungis fer fram á, að aðrir sæti sömu lagaábyrgð fyrir sama verknað, sem útflutningsstjórnir eru látnir sæta eptir gildandi lögum, fari beinlínis eptir þeirri grundvallarsetning allra bannandi laga, að láta bannið ná jafnt til allra, svo að jeg get ekki betur sjeð, en að áðurnefnd ummæli minni hl. (Kr. J.) hafi ekki við nokkur rök að styðjast.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 8 samhlj. atkv. og endursent Nd.

Kosinn endurskoðunarmaður landsreikninganna.

ATKVÆÐAGR.: Samþ. með 7 samhlj. atkv. að kjósa með meiri hl. atkv. Kosinn var:

Sigurður Jensson með 6 atkv.

Þrítugasti og fjórði fundur, mánudag 12. ágúst kl. 9 f. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um búsetu fastakaupmanna á Íslandi (C. 208); 3. umr.

Sigurður Jensson: Eins og öllum h. þm. er kunnugt, hefur þetta mál opt verið fyrir þinginu, og hef jeg hingað til aldrei greitt atkvæði með því. Nú þegar það kemur enn einu sinni frá Nd., þá hefði jeg feginn viljað geta verið með því, því að jeg veit, að þetta mál er af nokkrum þm. talið með mestu velferðarmálum þjóðarinnar og það sýnir, að mönnum er það kappsmál, að frv. verði að lögum, að það er svo þrásækið inn á þingið. Þess vegna hef jeg að þessu sinni hikað mjer við að greiða atkv. móti frv., ef jeg máské kynni að heyra einhverjar sannfærandi ástæður færðar fyrir því, að frv. þetta megi verða að notum, því að það er einmitt það, sem jeg get ekki sjeð, hvað gott ætti að leiða af þessu frv., þó það yrði að lögum.

Ef sá væri tilgangur þessa frv., að flæma burtu þá fastakaupmenn, sem nú reka verzlun hjer á landi, en búsettir eru erlendis, af þeirri ástæðu. að þeir sjeu ekki nógu þjóðlegir, noti landið að eins sem fjeþúfu, en hugsi ekkert um að styðja að framförum landsins, og vilji ekkert leggja til gagnlegra fyrirtækja hjer á landi, — en þetta verður ekki sagt um þessa kaupm. almennt, þó það ef til vill eigi heima um suma þeirra — væri þessi tilgangur frv. þá væri þó tilgangur frv. nokkur. En þetta er ekki tilgangurinn, því þeir kaupmenn, sem nú reka hjer verzlun, án þess að vera hjer búsettir, mega gjöra það svo lengi, sem þeir vilja, þótt þessi lög komi út. Þar á móti er frv. stýlað á móti afkomendum og erfingjum þessara manna, en um þá veit enginn nú, hvort þeir munu verða þjóðinni þarfir og nýtir menn, eða ekki, en það geta þeir að minnu áliti verið, þótt þeir ekki haldi hjer dúk og disk allt árið. Reynslan hefur sýnt það, að kaupm. geta verið þarfir þjóð og landi, enda þótt

þeir ekki sje búsettir hjer, þess höfum vjer sjeð dæmi til, bæði fyr og nú á seinni tímum, að slíkir kaupmenn hafa byrjað hjer á ýmsum þarflegum fyrirtækjum. Frv. er stýlað móti eptirmönnum þessara útlendu kaupmanna, er nú reka hjer fasta verzlun, og móti öðrum erlendum peningamönnum, sem kynni að koma til hugar að verja fé sinu til að byrja hjer á verzlun, og reka hjer verzlun. Frv. segir: „ef þið ekki viljið setjast hjer að, halda hjer dúk og disk, þá megið þið ekki verja fje ykkar til verzlunar hjer, ekki byggja hjer verzlunarhús, og ekki hjálpa til að gjöra verzlunina hagstæðari fyrir landsmenn, með því að taka hjer þátt í samkeppninni“. Ef þetta er ekki að leggja bönd á verzlunina, þá veit jeg ekki hvað það er, og þó er það trúarjátning allflestira, að verzlunin eigi að vera sem frjálsust, því að öll bönd geri hana verri og óhagstæðari fyrir landsmenn.

Vjer Íslendingar erum fátæk þjóð, og eigum enn fáa auðmenn, og því þurfum vjer að nota alla krapta, sem vjer eigum kost á, þó þeir komi annarstaðar frá, og vjer eigum því ekki að fæla þá burt frá landinu, er vilja verja fje sinu hjer. Það eru nógir erfiðleikar samt, sem á verzluninni eru, og mjer sýnist að eigi sje á þá bætandi. Landið er fjarlægt öðrum löndum, þeim er það hefur viðskipti við, og sjóleiðin hættuleg og erfið, slæm og stírf veðurátta, og ísalög, er loka opt höfnum, bæði fyrir norður og austurlandi, og hindra samgöngurnar. Þess utan er samgöngunum enn svo óhentuglega fyrirkomið, að vegurinn milli landsins og útlanda er gjörður tvöfalt lengri, en hann þyrfti að vera, og oss vantar „telegraf“ til annara landa. Allar þessar tálmanir á verzlunin við að stríða, og þær eru vissulega nógu miklar, þó vjer ekki bætum á þær, með því að búa til nýjar tálmanir með lögum. En þetta eigum vjer að gjöra, segja talsmenn þessa frv., til þess að fá innlenda verzl-

unarstjett; hún yrði landinu svo miklu þarfari og mundi vinna því miklu meira til gagns, en hinir kaupmennirnir, sem búsettir eru erlendis; ef frv. þetta yrði að lögum, þá gæti það orðið til þess, að innlend verzlunarstjett kæmist upp í landinu. En getur þá ekki innlend verzlunarstjett komizt upp með þeim lögum, sem vjer nú höfum? Jeg get ekki betur sjeð, en að þau lög, sem vjer höfum, sjeu því ekkert til fyrirstöðu. Ástæðan til þess, að innlend verzlunarstjett á örðugt uppdráttar, er að mínu áliti eingöngu sú, að innlendir kaupmenn hafa enn sem komið er ekki fjármagn til þess að keppa við hina útlendu. Það þarf mikið fje til að reka verzlun hjer á landi, ef hún á að vera í stórum stíl og vel byrg af vörum og því er eðlilegt, að hinir fátækari kaupmenn geti ekki þolað samkeppnina við hina ríkari og geti ekki boðið viðskiptamönnum sínum eins góð kjör; þeir sem ekki hafa fje sjálfir, verða að lána það og borga háar leigur og því verður verzlun þeirra óaðgengilegri og óhagstæðari fyrir landsmenn. Getur það nú miðað til framfara að bægja burtu hinum öflugum verzlunum, til þess að hinar smærri og aflminni verzlunarir geti komizt hjá samkeppninni við þær og orðið einar um hituna? Ætli það yrði til þess að bæta verzlunina?

H. þm. Ísf. (S. St.) segir, að innlend verzlunarstjett geti keppt við hina útlendu, en til hvers þarf þá að vera búa til þessi lög? Það er engin framför í því, að hepta samkeppnina og það bætir ekki verzlunina. Og hvernig eru svo þessi lög úr garði gjörð, og hverja vernd veita þau hinni innlendu kaupmannastétt, sem á að koma upp? Það mundi varla þjóta upp innlend verzlunarstjett, innlendir „kapitalistar“, þó þau kæmust á. Flestir eða allir þessir innlendu kaupmenn mundu verða að byrja verzlun á þann hátt, að þeir tækju lán hjá útlendum auðmönnum. En ætli þeim verði ekki erfiðara að fá slík lán, þegar þetta

frv. er orðið að lögum; þó hinn innlendi kaupmaður vilji gefa lánardrottinn sínum veð í verzlun sinni, verzlunarhúsum, verzlunaráhöldum og útistandandi skuldum, þá er lítil trygging fyrir láninu í þessu veði. Ef illa tekst til, þá er þessi trygging ekki mikils virði, því eptir þessum lögum, má hinn útlendi lánardrottinn ekki taka verzlunina sjer í hönd og ekki reka hana fyrir sinn eigin reikning, meðan hann er að ná inn útistandandi skuldum; þetta má hann ekki, nema því að eins, að hann vilji setja sig hjer niður og halda hér dúk og disk, og heldur ekki getur hann selt verzlunina neinum nema innlendum mönnum, eða þeim, sem vilja vinna það til, að búsetja sig hjer á landi. Þetta hlýtur að draga úr lánsstrausti innlendra kaupmanna og gjöra þeim erfiðara fyrir að reka verzlun. Og til þess að gjöra þessa innlendu verzlunarstjett allveg ómögulega, þá eru þessi lög svo samin að bæði kaupfelög, pöntunarfjelög og lausakaupmenn geta keppt við hana. Lausakaupmenn geta komið hingað frá útlöndum og verzlað, eins og þeir vilja, þeir sömu útlendu kaupmenn, sem þetta frv. á að flæma burt sem fastakaupmenn, þeir geta sent hingað upp skip með vörum og verzlað af því á hverri löggilttri höfn á landinu; þeir mega einungis ekki byggja hjer verzlunarhús. Ef það er alvara manna að vilja koma sjer upp innlendri verzlunarstjett, þá verður að tryggja hana svo, að lausakaupmenn og kaupfelög ekki geti eyðilaggt hana undir eins. Jeg get ekki enn sannfærzt um, að neitt gagn sje í þessum lögum, og get því ekki gefið frv. atkv. mitt.

Jón Jakobsson: Jeg vil geta þess, að jeg greiddi atkv. með frv. þessu í fyrri, en þó hikandi, af því jeg var ekki fullkomlega sannfærður um nytsemi þess. En síðan hef jeg sannfærzt betur og betur um, að frv. þetta yrði að litlu gagni. Jeg hefði reyndar mjög vel getað unnt islenzkum kaupmönnum þess, að útlendir kaup-

menn yrðu að hætta, að hafa selstöð hjer á landi, sjerstaklega þar sem þeir hafa nú í ár farið að bakdyrunum hjá stjórnni, til þess að fá frv. frá síðasta þingi um búsetu fastakaupmanna synjað um staðfestingu í stað þess, að bera sig upp við þingið, því sá vegur var mjög óheppilegur.

Aðalástæðan fyrir, að jeg nú verð að vera á móti frv. þessu er sú, að jeg álit það muni verða til lítls gagns og ekki ugglaust, að það ekki verði til skaða. Bezta ráðið til þess, að kaupmannastjett vorri sje sem bezt borgið, er að samgöngur vorar sjeu sem tíðastar og í sem beztu lagi og álit jeg það miklu hollara fyrir þjóðina í heild sinni, en að samþ. slík, mjer liggur við að segja, einokunarlög, sem þetta frv. Jeg er ekki lögfróður maður, en mjer er nær að halda, að islenzkir kaupmenn hafi leyfi til að reka verzlun í Danmörku og því ættu þá danskir kaupmenn ekki að hafa leyfi til að gjöra það hjer, ef jafnræði skal vera? Það er ekki nema sanngarnt jafnrjetti. Það er heldur alls ekki með þessu frv. fyrirbyggt, að „kapitalistar“ eins og hingað til sitji erlendis og dragi arðinn af verzluninni hjer í útlendar greipar.

Viðvikjandi því, sem jeg drap á, að ekki væri ugglaust, að frv. þetta yrði ekki til skaða, þá vil jeg geta þess, að jeg hef heyrt, að ekki sje ómögulegt, að 1. gr. þess nái til kaupfelaganna eða umboðsmanna þeirra og ef svo er, þá álit jeg frv. óheppilegt. Það er óheppilegt að setja lög, sem hafa ill áhrif á kaupfelögin, sem gefa landsmönnum 20—30% betra vöruverð, en fæst hjá kaupmönnum almennt og vil jeg leyfa mjer að beina þeirri fyrirspurn til hæstv. landsh., hvort nokkur hætta sje í þessu efni.

Landshöfðingi: H. þingdm. minnast ef til vill frá fyrri þingum, að jeg hef látið í ljósi álit mitt um afstöðu frv. þessa til umboðsverzlana. Eins og kunnugt er, hafa menn verið í efa um, hvort þeir, sem selja og útvega vörur fyrir kaupfelög,

falli inn undir 1. gr., en það er auðvitað spursmál, sem lægi undir úrskurð dómstólanna, ef frv. yrði að lögum; að eins vil jeg geta þess, að að svo miklu leyti sem jeg þekki til um sambandið milli kaupfjelaganna og umboðsmanna þeirra, þá er það álit mitt um verzlun líka þeirri, sem Zöllner og Vidalín reka, að hún falli undir 1. gr. frv. þessa. Lögin frá 7. nóv. 1879 tala um tvennskónar verzlunir, fasta verzlun og lausaverzlun. Lausakaupmenn eru þeir, er selja vörur frá skipi, en fastakaupmenn þeir, sem hafa borgarabréf. Þeir Zöllner og Vidalín hafa borgarabréf og það á tveim kaптúnunum, enda gætu þeir ekki rekið verzlun, eins og þeir nú gjöra, ef þeir væru ekki fastakaupmenn þannig. Sigla þeir opt upp á ólöggitar hafnir og leggja þar upp vörur og skipa út fje og fleiru, en það gætu þeir ekki, ef þeir ekki væru fastakaupmenn. Hvort koma má á öðru sambandi milli kaupfjelaganna og umboðsmanna þeirra, en því, sem er á milli þeirra og Zöllners og Vidalíns, skal jeg láta ósagt, en eins og það er nú, fellur það inn undir fyrstu gr. frv. þessa, ef það yrði að lögum.

ATKVÆÐAGR.: Frv. fellt með 6 atkv. gegn 5.

Þrítugasti og fimmti fundur, mánudag 12. ágúst kl. 5. e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um hag'ræðisskýrslur (C. 227, 297); 2. umr.

Framsögum. (Guttormur Vigfússon): Eins og jeg gat um, þá er frv. þetta var hjer fyrir til frh. 1. umr., hefur nefndin ekki fundið ástæðu til að gjöra neinar verulegar breyt. við frv. Það er að eins dálítill viðauki við 4 gr., sem nefndin ræður til að gjöra og sem er fölginn í því, að auka við nokkrum fleiri tekjugr., er skýrslur skal gefa um, ef þess er krafizt.

Hin önnur breyt. nefndarinnar er á dagsektunum í 8. gr. frv. Þær eru ákveðnar

10 kr. í frv. og áleit nefndin meiningarlaust, að hafa þær svo háar; hún áleit 2 kr. hæfilegar dagsektir fyrir það, að þrjóskast við að láta af hendi skýrslur þær, sem um er beðið.

Jeg hef svo engu við að bæta, en óska, að frv. verði samþ. ásamt þessum litlu breyt.till. frá nefndinni.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg vildi leyfa mjer að benda á það, út af dagsektunum í frv. þessu, að þar mun víst hafa skotizt inn villa; frv. er víst ekki, að því er dagsektirnar snertir, öldungis eins og það hefur verið samþ. í Nd. Í hinu upphaflega frv. munu dagsektirnar hafa verið ákveðnar 5—10 kr., en nefnd sú, sem um málið fjallaði í h. Nd., hefur lagt til, að breyta þeim í 1—10 kr. Þetta sjest á þingskj. 142, 10. tölul. Úr því að nefndin hefur stungið upp á þessari breyt. og úr því að atriði þetta er ekki 5—10 kr., eins og það er upphaflega í frv., má ganga út frá því sem visu, að þessi breyt. nefndarinnar hafi verið samþ., en þetta hafi síðan raskazt í prentuninni. Úr því nú, að hægt er að leiða rök að því, að þetta er prentvilla í frv. virðist mjer einfaldast, að þessi prentvilla sje leidrjett, því að það væri einkar hæfilegt, að sektirnar væru ákveðnar 1—10 kr. Það virðist hentugra, að sektirnar geti verið dálítið mismunandi, með því að atvikin geta verið talsvert mismunandi við hvert brot. Jeg hefði því fremur óskað, að þessi ákvörðun yrði sett aptur inn, og gæti þá h. nefnd tekið aptur þessa breyt.till. sína.

Jeg vil skjóta þessu til h. forseta, hvort ekki megi lagfæra þessa prentvillu án sjerstakrar breyt.till.

Framsögum. (Guttormur Vigfússon): Jeg gat þess við frh. 1. umr., að ruglingur hefur orðið á dagsektunum. Jeg vissi þá eigi, hvort sektarákvæðið var prentvilla, eða Nd. hefði með vilja haft sektirnar svo háar; en þrátt fyrir það varð nefndin að leggja frv. til grundvallar. Jeg held nú

að það hafi ekki stóra þýðingu, hvort sektin er 2 kr. eða misjafnlega há, svo sem 1—10 kr. Brot það, sem um getur verið að ræða, verður jafnan hið sama, nefnilega að tregðast við að láta hinar umræddu skýrslur af hendi. En sje hinum h. þingdm. það áhugamál, að sektirnar fari hækkandi, ef tregðast yrði lengi við að fylgja fyrir-mælum laganna, er mjer, og jeg vona ekki heldur meðnefndarmönnum mínum neitt kappsmál að halda sektarákvæðinu 2 kr.; um þetta mun jeg bera mig saman við nefndina, og má þá vel lagfæra það við 3. umr.

Kristján Jónsson: Jeg leyfi mjer að stinga upp á því, að málið sje tekið út af dagskrá.

ATKVÆÐAGR.: Fellt með 6 atkv. gegn 4 að taka málið út af dagskrá. 1.—3. gr. samþ. í e. hlj.; 1. br (C. 297) við 4. gr. samþ. í e. hlj.; 4. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.; 5.—7. gr. samþ. í e. hlj.; 2. br. (C. 297) við 8. gr. samþ. með 6 atkv. gegn 5; 8. gr. þannig breytt samþ. með 7 samhlj. atkv.; 9.—10. gr. samþ. í einu hlj. Fyrirsögn frv. samþ. í e. hlj. Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til fjárlaga fyrir árin 1896 og 1897 (C. 332); 1. umr.

Sigurður Jensson: Jeg leyfi mjer að stinga upp á, að 5 manna nefnd sje sett.

ATKVÆÐAGR.: Fimm manna nefnd samþ. í e. hlj., og í hana kosnir:

Hallgrímur Sveinsson með 9 atkv.

Jón A. Hjaltalín — 9 —

Sigurður Stefánsson — 8 —

Jón Jakobsson — 7 —

Guttormur Vigfússon með hlutkesti.

Þritugasti og sjötti fundur, þriðjudag 13. ágúst kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um að nema dómsvald hæstarjettar í Kaupmannahöfn sem æzta

dóms í íslenskum málum úr lögum (C. 285. 342); 3. umr.

Sigurður Jensson: Jeg vil strax geta þess, að prentvilla er í breyttill., þar stendur Jón Jakobsson, en á að vera Jón Jónsson.

Frv. þetta hefur verið áður samþykkt af þinginu, en ef til vill hafa h. þingdm. ekki tekið eptir því, að inn í það er nú komin önnur breyting en sú um að fjölga dómurum við yfirrjettinn. Í frv. eins og það er nú, er nefnilega bætt við 3. gr. um að leita skuli samþykkis ríkisþingsins danska o. s. frv. Menn segja ef til vill að þetta sje sjálfsagt, en jeg ímynda mjer að menn viðurkenni þá líka, að það sje óþarft, og að það þurfi ekki að taka það fram. Það væri líkt, eins og ef þingið samþykkti frv., sem endaði á þann hátt, að leita skyldi samþykkis konungs til þess að það yrði að lögum. Jeg gjöri ráð fyrir, að ekki þurfi að benda ráðgjafa Íslands á, að samkvæmt stöðulögunum frá 2. jan. 1871 á hin almenna löggjöf ríkisins, einnig að taka þátt í úrslitum þessa máls. Hann veit eins vel og við, að þetta stendur í lögunum, og er ekki ástæða til að minna hann á það. Jeg ímynda mjer því, að allir sjeu samdóma um, að ákvæði þetta í 3. gr. sje óþarft, og megi því fella það burt. En jeg er auk þess af annari ástæðu á móti frv. þessu. Í því er vitnað til laga 2. jan. 1871, þar sem ríkisþingið hefur afsalað sjer í hendur alþingis lög-gjafarvaldinu í Íslands sjerstaklegu málum, en þó um leið takmarkað þetta vald. Jeg álit, að ríkisþingið hafi aldrei með rjettu haft neitt vald yfir þeim málum, og því ekki getað afsalað sjer því, og ekki takmarkað vald alþingis yfir þeim. Takmarkað hefur ríkisþingið vald Íslands í dóms-málunum, með því að ákveða, að ekki sje hægt að breyta stöðu hæstarjettar nema svo, að ríkisþingið gefi samþykki sitt til þess, en mitt álit er, að dómsmál vor heyri

undir hin sjerstakl. málefni Ísl., og komi því engum við nema alþingi og konungi. Menn kunna að segja. að lögin frá 2. jan. 1871 hafi gildi, hvort sem við viljum eða ekki, þar sem þau eru gefin af þeim, sem höfðu „jus fortioris“, og vjer sjeum neyddir til að beygja oss fyrir því valdi. Jafnvel þó svo sje, að hinn veikari verði að beygja sig fyrir valdi hins sterkara, þá finnst mjer þó það vera of mikil kurteisí, að vera að minna hinn sterkari á að beita valdi sínu, og eins sýnist mjer það ofmikil kurteisí af oss að vera að benda stjórninni á, að beita við okkur lögunum 2. jan. 1871 og leggja fyrir ríkisþingið mál, sem að rjettu viðkemur að eins alþingi Íslendinga. Jeg kann því eigi við, að ákvæðið í 3. gr. sje látið standa

ATKVÆÐAGR.: Breyt.till. (C. 342) felld með 6 atkv. gegn 3. Frv. samþ. með 10 samhlj. atkv. og afgreitt til landsh. sem *lög frá alþingi*.

Frv. til laga um rjett þeirra manna, er hafa þjóðkirkjutrú, til að ganga í borgaralegt hjónaband (C. 322); 1. umr.

Dorkell Bjarnason: Þegar frv. þetta kemur hjer, get jeg ekki látið vera að minnst á nýjung eina, sem kom fyrir í vetur, og aldrei hefur fyr borið við á þessu landi, þá nýjung, að maður einn *gípti sig sjálfur*. Almennung undraði þetta mjög. Þessi maður gaf meira að segja hjónavígslu sína út á prenti, og hafa fá rit gengið eins vel út á jafnlitlu svæði. Hinn h. brúðgumi segir í hjónavígslunni, að hann hafi gípt sig sjálfur vegna þess að hann sje þar í sínum fulla rjetti og hvorki biskup nje prestur geti gjört sjer neitt fyrir það. Almennungur leit öðruvisi á málið, skoðaði hjónaband þetta sem lögleysu, og áleit meira að segja, að kirkjustjórnin ekki gæti annað en látið til sín taka, og rofið sambúð þessa. Jeg fyrir mitt leyti er sannfærður um, að kirkjustjórnin hefur reynt þetta, en það að lik-

indum orðið árangurslaust, vegna þess að engin lög ná yfir þetta atriði. Hafi kirkjustjórnin móti von minni, eigi skorizt í þetta mál, þá er það af því, að hún eigi hefur sjeð sjer það fært, sökum þess, að lagaákvæði vantar, því sjálfsagt er ekki um árvekni kirkjustjórnarinnar að efast; hún hefur hlotið að skoða þetta atvik sem rýrð, sem eigi væri hægt við að gjöra. Mjer er nú raunar ekki kunnugt, hvort kirkjustjórnin hefur gjört nokkuð í þessu efni, en mun ætið vön að rækja vel skyldu sína. Af því jeg ekkert hef heyrt um þetta, og vegna þess engin lög að likindum þykja ná yfir slíkt athæfi, þá finnst mjer, að þar sem þetta frv. um borgaralegt hjónaband liggur hjer fyrir, sje nauðsynlegt að setja nefnd í það, og vel til fallið, að sú nefnd einnig ihugi þetta atriði. Til þess að umræðurnar hindrist ekki, vil jeg þó ekki, að svo stöddu stinga upp á nefnd.

Hallgrímur Sveinsson: Þetta mál hefur áður verið fyrir þinginu optar en einu sinni, og mönnum mun kunnugt um þær undirtektir, sem það hefur fengið. Jeg er einn þeirra manna, sem ekki er sannfærður um nauðsyn þessa frv., en mjer virðist þetta þrálæti, að troða því frv. þing eptir þing inn á þingið, miður kurteislegt, en það kann að vera svölun fyrir þá menn, sem ekki geta eða vilja sannfæra aðra um nytsemi frv., að bera það fram.

Frv. þetta fer fram á, að öllum þjóðkirkjutrúarmönnum, en það er allur þorri manna hjer á landi, sjeu gefin ný rjettindi, og þessi rjettindi eru þau, að menn geti látið gefa sig í hjónaband af verulegum valdsmönnum. Menn mættu sannarlega taka ofan fyrir þessum rjettindum; þeir þurfa þá ekki að ómaka sig í kirkju til að láta vígja sig þar, og yfir höfuð að tala ekki skipta sjer neitt af presti og kirkju. Þetta borgaralega hjónaband var upprunalega lögleitt hjá oss 1886, til þess

að sjá þeim mönnum borgið, sem ekki voru í þjóðkirkjunni, og sem þá vitanlega áttu þess alls ekki kost, að komast í löglegt hjónaband. En nú á að gefa öllum jafnan kost á að ganga í það, þótt enginn skapaður hlutur þröngi jafnrjetti þeirra, og fæ jeg ekki betur sjeð, en að æði litið sje í þá rjettarbót varið. Það hefur heldur ekki komið neitt það fram í þessu máli, sem kalla mætti þjóðvilja, svo jeg sje mjer ekki fært nú, fremur en áður, að gefa frv. atkv. mitt, og jeg vil óska þess, að sú dvöl, sem það á hjer á þingi, verði sem minnst, og sá tími, sem til þess gengur að ræða það, sem stytztur.

H. 6. kgk. þm. (D. B.) fjekk af frv. þessu tilefni til að geta um annað mál þessu skylt, nefnilega það, að á síðastliðnum vetri gaf maður nokkur sig sjálfur í hjónaband. Hann gjörði ráð fyrir, að kirkjustjórnin mundi skoði þetta sem mjög alvarlegt mál, og leita styrks hjá verzlegum valdsmönnum, svo þeir skærust í leikinn, en hefði ekki heyrt neitt um það getið. Hann gat þess og, að þetta hefði vakið mikið hneyksli meðal almennings. Jeg skal nú játa, að jeg ekki hef beinlinis gjört neitt í þessu máli í embættisnafni, en vígsluna, sem maðurinn gaf út, hef jeg ekki sjeð, enda er mjer svo varið, að jeg skoða slíkt sem markleysu, og álit að valdstjórnin geti ekki skorizt í þetta mál. (*Þork. Bj.*: „Þá er ástæða til að gefa lög um það“) Jeg hygg, að menn gjöri margt það, sem valdstjórnin ekki getur við gjört, þar sem það ekki fellur undir neinn lagastað, af því það er hgegómi, sjervizka eða markleysa, sem engum manni hefur dottið í hug að gefa lög um. Jeg vil biðja hina h. þingdm. um að skoða þetta ekki svo, sem jeg hafi nokkra „sympathi“ með þessum manni, heldur er mjer ekki ljóst, eptir hvaða lögum kirkjustjórnin hefði átt að hlutast til um þetta. Það stendur hvergi í lögum, að enginn megí gefa sig sjálfur í hjóna-

band, þó ef til vill megí óbeinlinis draga það af því, að vissar reglur eru fyrirskipaðar um það, hvernig vígslan skuli fram fara. En þó einhver fábjáni fyndi upp á því, að gefa sig sjálfur í hjónaband, eða á annan hátt að reyna að skapa sjer lagalegan rjett með atgjörðum sínum, þá teldi jeg það hlægilega markleysu. Ef nefnd væri skipuð, til að ihuga þetta frv., þá væri mjög gott, ef hún gæti sett einhver heppileg ákvæði á móti tiltæki þessa ónefnda manns, því það skal jeg ekki bera á hann, að hann sje heiðursmaður, en jeg er hræddur um, að slík ákvæði sjeu vandfundin.

Mjer væri kært, ef einhverjir af þeim lögfróðu mönnum, sem hjer eru í deildinni, vildu láta í ljósi álit sitt um, hvort verzlega valdstjórnin hefði getað hlutast til um þetta tiltæki.

Þó jeg játi, að jeg ekki hafi beinlinis gjört neitt í þessu máli, þá hef jeg samt leitt það í tal við amtmann, og hann sagðist ekki geta hlutast neitt til um það mál, eins og það lægi fyrir.

Þorkell Bjarnason: H. 2. kgk. þm. (H. Sv.) er mjer samdóma í því, að ekki sjeu til lagaákvæði um það, að menn megí ekki gipta sig sjálfir; en jeg veit þó að til eru lagaákvæði, sem banna ólöglega eða hneykslanlega sambúð, en hvort þau ákvæði eigi að ná yfir þennan heiðursmann, með tilliti til þess, að hann hefur gipt sig sjálfur, — því svo vil jeg kalla hann, það má jafnvel líka kalla hann velæruverðugan, því hann hefur verið prestur, — það veit jeg ekki.

Jeg skal ekki lengja umræður um þetta mál lengur, en leyfi mjer að stinga upp á þriggja manna nefnd.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd felld með 7 atkv. gegn 2. Frv. vísað til 2. umr. með 6 atkv. gegn 5, að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

Já:

Jón A. Hjaltalín

Nei:

Hallgr. Sveinsson

Já:

Jón Jakobsson
Gutt. Vigfússon
Jón Jónsson
Sigurður Jensson
Þorleifur Jónsson.

Nei:

Kristján Jónsson
L. E. Sveinbjörnss.
Sigurður Stefánsson
Þorkell Bjarnason

Frv. til laga um breytingu á lögum nr. 10, 13. apríl 1894 um útflutningsgjald (C. 321); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 8 samhlj. atkv.

Þrítugasti og sjöundi fundur, miðviku-
dag 14. ágúst, kl. 1 e. h. Allir á
fundi.

*Frv. til laga um kaup á eimskipi og
útgjörð þess á kostnað landsjóðs (C. 265,
334); frh. 1. umr.*

Framsögum. (Hallgrímur Sveinsson):
Álit nefndarinnar í þessu máli liggur nú
fyrir hinni h. þingd., og eru í því teknar
fram allar helztu athugasemdir, sem á-
stæða er til að gjöra við framhald 1. um-
ræðu. Jeg vil því ekki vera fjölorður um
málið að sinni, en vil þó leyfa mjer að
benda á, að eins og nefndarálitid ber með
sjer, hefur nefndin einungis gjört eina
verulega breytingu á frv., nefnilega að
skip skuli ekki keypt, nema því að eins,
að ekki takist að fá það til leigu með
aðgengilegum kostum. Af þessari aðal-
breytingu hafa aptur leitt af sjálfu sjer
nokkrar minni breytingar. En að öðru
leyti er nefndin h. Nd. samdóma um, að
knýjandi ástæður sjeu til þess, að gjöra
bætur á samgöngum vorum í þá átt, sem
frv. fer fram á. Menn hafa áður látið
sjer nægja, að veita hinu sameinaða gufu-
skipafjelagi styrk til millilandaferða og
strandsiglinga, og hefur þetta gefizt mjög
misjafnlega. Menn hafa verið meira og
minna óánægðir með þetta fjelag, ferð-
irnar hafa orðið tiltölulega óhentugri fyrir
landsmenn, eptir því sem tímar hafa liðið

fram og samgöngubörfin hefur aukizt, um
leið og menn einnig hafa lært að sjá bet-
ur og betur, hvernig ferðunum þyrfti að
haga, til þess að þær kæmu að fullum
notum, og hvernig mætti koma þeim fyrir
á hagkvæmari hátt en nú er. Það er nú
almenn óánægja yfir því, að ferðirnar sjeu
of fáar, en það sem hefur ef til vill mest
hvatvtt menn til að reyna að breyta fyrir-
komulaginu, er sú ónægætnei og vöntun
á því, að taka tillit til sanngjarnra óska
landsmanna, sem þetta fjelag einatt hef-
ur sýnt. Allt þetta hefur leitt til þess,
að nú liggja fyrir ákveðnari tillögur til
umbóta í þessu efni, en áður hafa komið
fram, ekki einungis hvað millilandaferðir,
heldur einnig hvað strandferðirnar snertir.
Það er ekki auðvelt fyrir nefndina, að
sjá fyrirfram, hve mikið eitt skip getur
afrekað, en svo mikið er þó hægt að segja
með vissu, að bæði geta ferðirnar orðið
fleiri og skjótari, þegar skipi er bætt við,
sem gengur milli Íslands og útlanda, án
þess það þurfi að tefjast við neina útúr-
króka til Færeyja. Þar að auki hyggur
nefndin, að þetta skip mundi geta, í ýms-
um af ferðunum, komið við á helztu höfn-
um landsins, en þó hefur nefndin minnzt
á það í niðurlagi álitsins, að töluvert er
enn óunnið af því, sem með þarf til full-
kominna samgöngubóta á sjó. Úr þessu
mundi bætt að miklu leyti, ef annað skip
væri fengið til strandsiglinga, og gæti
það orðið framkvæmt, ef þingið sæi sjer
fært að veita tiltekna fjárupphæð í því
skyni. Að vísu hefur, eins og kunnugt
er, komið fram tilboð fyrir þingið frá
privatmanni, um að takast á hendur
nokkrar strandferðir, en samgöngumála-
nefndin í Nd. áleit þetta tilboð ófullnægj-
andi, einkum vegna ýmissa takmarkana
og skilyrða, sem ekki voru aðgengileg,
og vegna þess, að verðskrá á flutningi
manna og farangurs var fast ákveðin með
sömu upphæðum, sem hið sameinaða gufu-
skipafjelag hefur sett, en sem að ýmsu

leyti ættu að geta orðið lægri. Auk þess er nú sá maður, sem tilboðið gjörði farinn hjeðan, svo nú er tilboð þetta alveg úr sögunni. En nefndin hjelt, að ekki væri óhugsandi, að annað aðgengilegra boð gæti fengist, og áleit því vel reynandi að veita hæfilega upphæð til þessa á fjárlögunum, því henni virtist erfitt að fljetta þessa tillögu inn í frumv. það, sem hjer liggur fyrir.

Jeg skal að endingu taka það fram, að nefndin hefur beztu vonir um, að það geti orðið til mikils góðs að bæta þessu skipi, sem lagt er til að leigt verði eða keypt, við ferðir þær, sem nú eru gjörðar af hinu sameinaða gufuskípaflægi, en nefndin skoðar þetta einungis sem viðbót. Nefndin væntir þess, að pósthufuskípið gangi milli landa eptir sem áður, og að gufuskípaflægið haldi uppi nokkrum strandferðum, eins og það áður hefur gjört styrklaust, þannig að áætlun hins nýja skips eða skipa verði ákveðin í sambandi við ferðaáætlun þeirra skipa, sem gengið hafa hingað til. Þessar bætur vildum vjer eins og þegar er sagt láta oss nægja að sinni, en oss þótti það vandamt og mjög varúðarvert, að gjöra út um það nú þegar að keypt skyldu og gjörð út 2—3 skip, eins og komið hefur til mála og sem auðvitað væri miklu betra, áður en nokkur reynsla er fengið fyrir, hvernig hinni fyrstu tilraun vorri í þessu efni kann að reíða af.

Þorleifur Jónsson: Jeg vil lýsa yfir því, að jeg er h. nefnd þakklátur fyrir tillögu hennar og alla meðferð á máli þessu. Mjer virðist hún hafa með till. sínum sameinað hina tvo flokka í h. Nd. Vjer vitum það, að þar var nokkur ágreiningur meðal þm. um, hvort heldur skyldi hafa sem aðalatriði í frv. að kaupa skip eða leigja skip. Þeir sem vildu leigja skip, höfðu það fyrir ástæðu fyrir máli sínu, að rjettast væri að fara varlega, tefla ekki ofmikið á tvær hættur með,

hvernig allt gengi í byrjuninni og hætta sjer ekki út í skipskaup meðan alla reynslu vantaði fyrir því, hvernig öllu yrði hentugast fyrir komið. Hinir aptur á móti, sem vildu kaupa skip álitu, að ekkert skip mundi fást á leigu, sem hentugt væri til þessara ferða, eða ef farið yrði að breyta og umbæta eitthvert skip, mundi það kosta svo mikið, að slíkt yrði ekki tiltök að leggja út í.

Um þetta, sem h. þm. greindi á í h. Nd. má án efa deila með og mót, því að jeg hygg, að oss þingm. skorti, eins og eðlilegt er, þekkingu á þess konar. Vjer getum ekki með neinni vissu sagt, hvort hentugt skip til þessara ferða muni fást á leigu eða ekki. En nú virðist mjer að till. h. nefndar í þessari þd. sætti báða flokka. H. nefnd stingur upp á, að fyrst sje reynt að fá á leigu skip, sem álita mætti brúklegt til þessara ferða, en ef það ekki tekst, þá skuli kaupa skip.

Jeg hygg því, að h. Nd. geti verið vel ánægð með till. nefndarinnar og muni fúslega geta gengið að þeim.

En það var ekki eiginlega þetta, sem jeg vildi minnst á, heldur hitt, að jeg er mjög hræddur um, að þetta eina skip, sem gjört er ráð fyrir að leigja eða kaupa, geti ekki fullnægt þörfum vorum, heldur megum vjer til, 'að hugsa fyrir einhverju meiru. H. framsögum. (H. Sv.) benti sjálfur á það, að þetta fyrirhugaða skip mundi ekki geta komið við nema á helztu höfn-um hjer umhverfis landið, og þannig verða ófullnægjandi. Þannig eru mestar líkur til þess, að þær hinar sömu hafnir, sem eru út undan eptir því fyrirkomulagi, sem nú er, muni einnig verða það, þegar þetta skip fer að ganga. Í h. Nd. kom fram till. um, að leigðir yrðu 2 gufubátar, gjörðir út á kostnað landsjóðs og settir undir hina sömu farstjórn, sem þetta skip. Þeir skyldu svo látnir ganga umhverfis landið og bæta upp ferðir skipsins. Nú vil jeg beina þeirri spurningu til h. nefndar, hvort

hún hefur tekið þessa till. til ihugunar og hvernig á því stendur, að hún hefur ekki komið fram með neinar uppást., sem miða í þessa átt. Í nefndarál. stendur að visu, að nefndin telji það stórmikla framför, ef aanað minna skip yrði einnig haft í förum umhverfis landið, og til þessa skips yrði veitt svo sem 35 þús. kr. En þetta er engin bein uppást. nefndarinnar og heldur ekki er ljóst af orðum hennar, hvernig hún hefur hugsað sjer þetta, hvort hún hefur ætlað til, að samið skuli vera við eitthvert gufuskjapfjellag eða þá einhvern einstakan mann, að taka að sjer þessar ferðar. Það er heldur ekkert á það bent, hver semja skuli um þetta skip eða búa til ferðaáætlun þess, hvort landstjórnin skuli gjöra það eða sú hin sama farstjórn, sem ræður yfir aðal-skipinu. Mjer finnst að eitthvað þurfi meira að gjöra í þessu máli en kasta þessu svona fram, eins og gjört er í nefndarál. Jeg hygg, að h. nefnd verði að hafa þessa till. sína miklu ákveðnari en hjer er gjört, og annaðhvort verði að taka ákvæði um þetta aukaskip upp í frv. sjálft, eða þá áætla á fjárlögnum þá fjárupphæð, sem til þessa skips útheimtist. En sje upphæðin tekin til að eins á fjárlögnum, þá ætti að taka það þar fram jafnframt, að hin sama farstjórn semji ferðaáætlanirnar fyrir bæði skipin, því að við það verða áætlanirnar í meiru samræmi.

H. framsögum. (H. Sv.) tók fram, að samgöngurnar á sjó bæði við útlönd og umhverfis landið hefðu verið mjög slæmar nú á síðari árum. Undir þessi ummæli get jeg fyllilega tekið, og það er furða, að vjer skulum hafa getað unað við slíkt. En jeg vil bæta því við, að það er þó enn meiri furða, að landstjórnin skuli ekkert hafa gert til þess að bæta úr þessu. Þing eptir þing gjörir stjórnin enga tilraun eða till. til að bæta samgöngur vorar á sjó, og ekkert tilboð útvegjar hún um að taka að sjer slíkar ferðir til þess að

bæta úr samgönguleysinu. Þegar svo þingið vill leigja skip eða kaupa, þá vantar allar upplýsingar, stjórnin hugsar ekkert um, að afla þeirra og hafa þær til. Þetta virðist mjer vitavert í mesta máta.

Landshöfðingi: Jeg vildi leyfa mjer að mæla fáein orð út af ræðu h. þm. Hún. (P. J.), þar sem hann vítti landstjórnina fyrir það, að hún hefði ekki gjört neitt til þess að bæta samgöngurnarnar við önnur lönd og umhverfis landið.

Viðvíkjandi þessu skal jeg benda honum á, að það hefur aldrei komið fram á þingi fyr en nú í ár óánægja með hinar beinu ferðir milli Íslands og útlanda. Stjórnin hefur því ekki getað vitað um þessa óánægju fyr en nú. Spurningin hefur áður að eins verið um strandferðirnar, að ráða bót á þeim. Jeg vil biðja h. þm. Húnv. (P. J.) að sýna mjer það nokkurstaðar í þingtiðindunum, að óánægja hafi komið fram yfir hinum beinu ferðum. Af því að ekkert hefur borið á þessari óánægju hafði stjórnin enga sjerstaka hvöt til, að stinga upp á neinum breyt. á þeim, þar sem hún ekki gat vitað, hvort þingið mundi aðhyllast þær. Það verður heldur alls ekki legið stjórninni á hálsi fyrir það, að hún hafi ekki gjört sitt itrasta til, að útvega strandferðir eptir ferðaáætlun þeirri, er samin var á síðasta þingi, og fje var veitt til. Stjórnin hefur auglýst þær ferðir bæði í enskum og norskum blöðum, — auk þess að auglýsa þær í dönskum. — En allar auglýsingarnar hafa orðið árangurslausar; ekkert einasta tilboð hefur fengizt, með því að skildagarnir fyrir ferðum þessum hafa verið álitnir allsendis óaðgengilegir fyrir fje það, sem í boði var.

Viðvíkjandi sjálfu nefndarál. skal jeg ekki tala margt.

Jeg hefði álitid heppilegra, að í frv. hefði verið sett sem aðal-uppást. að veita fjárupphæð hæfilega háa til þess, að gjörð væri tilraun til, að fá eitthvert fjellag til þess að taka að sjer ferðirnar, en til vara

væru sett fyrir mæli um, ef þetta ekki heppnaðist, að taka þá skip á leigu. Jeg hygg vart til þess hugsandi í bráðina að kaupa skip til þessara ferða, auk annars af þeim ástæðum, að jeg efast mjög um, að landsjóður hafi handbært það fje, sem til þess útheimtist, auk þess fjár, sem hann þarf á fjárhagstímabilinu og fjárlagafrv. það gjörir ráð fyrir, sem nú liggur fyrir í þessari h. þd. Nefnd þeirri, sem hjer hefur verið kosin til þess að ihuga það frv., mun kunnugt um, að til þess útheimtist ekki lítið fje.

Mjer virðist það nokkuð viðsjált, eins og gjört er í nefndarál. í hinni nýju 1. gr. að takmarka upphæð þá, sem verja má til leigu og útgerðar á hinu væntanlega landskipi við 150 þús. kr. Jeg hygg að upplýsingar þær, sem h. nefnd hefur haft fyrir sjer um það, hvað þess konar fyrirtæki kostar, muni ekki hafa verið svo nákvæmar, að vissa sje fyrir því, að leiga og útgerðarkostnaðurinn geti ekki orðið meiri á ári. En komi það fyrir, að hann verði meiri, hvað á þá að gera? Hvernig á þá að fara að? Jeg skil ákvæðin svo, að ekki megi verja meiru til þessa en 150 þús. kr., og að heldur ekki megi taka af því fje, sem kemur inn, sem tekjur af skipinu.

Af því að nú er 1. umr. um frumv. er ekki leyfilegt að fara út í einstök atriði þess eða nefndarál., enda þótt nokkur önnur atriði sjeu, sem mjer virðist að betur mætti fara, að breytt yrði.

Framsögum. (Hallgrímur Sveinsson): H. þm. Húnv. (D. J.) tók vægilega á aðgjörðum nefndarinnar í máli þessu, en bentu á ýms atriði, er honum virtust eigi nægilega upplýst og vildi því heyra ítarlegri ummæli nefndarinnar um. Hann hjelt, að ef að eins eitt skip yrði leigt eða keypt, mundu flestar af hinum minni háttar höfnum fara varhluta af samgöngum og siglingum. Þetta er rjett skoðað. Nefndin gat eigi ætlað, að þetta eina skip

gæti komið við á allar hafnir, er þörfuðust flutnings, en hún hugsaði sjer, að jafnframt því, að þetta eina skip yrði leigt, þá mundi og gufubátum fjölga og gætu þeir nokkuð bætt úr samgöngubörfunum; þeir mundu aðallega koma við á þeim höfnum, er skipið sizt gæti komið við að sigla á, og þá yrði þær ekki mjög útundan. En þótt nú fjórðungsbátum fjölgaði nokkuð, imyndaði nefndin sjer þó, að nokkrar misfellur hlytu að verða á samgöngunum fyrstu 1—2 árin, en menn yrðu að láta sjer það lynda, og ekki ætlað til alls í einu, og það því heldur, sem ætla mætti, að hið sameinaða gufuskjapfjellag hjeldi áfram ferðum sínum hingað, er vafalaust eru talsvert arðberandi fyrir það. Nefndin tók til ihugunar gufubáta þá 2, er stuugið hefur verið upp á í Nd., að aðallega ættu að hafa strandferðirnar á hendi og standa í sambandi við skipið, en nefndin áleit þetta mál lítið undirbúið, og gat ekki gjört sjer ljósa hugmynd um, hvaða stærð og fyrirkomulag þessir bátar þyrftu að hafa til þess að geta nokkurnveginn varizt veðri og vindi. Nefndin áleit að h. Nd. hefði gjört ráð fyrir, að hafa þessa báta of smáa, því ef þeir væru að eins 50—60 smálestir að stærð, mundu þeir eigi geta orðið svo sjófærir og tryggir, sem þörf er á, til svo langra ferða og opt erfðra, sem suður og norður fyrir land, eigi hafa nægilegt vöruflutningsrúm nje farþegarúm og yrðu því alls eigi fullnægjandi. En að gjöra þessa báta stærri og bæta aukakostnaði þeim, er mundi leidda af útgerð þeirra, ofan á útgerð skipsins, treysti nefndin sjer ekki til; hún vildi ekki fara lengra en hún hefur gjört, fyr en reynsla væri fengin fyrir því, hvernig útgjörð skipsins reiddi af, en sú reynsla fengist á næstu 2 árum.

Viðvikjandi bendingu nefndarinnar í niðurlagi nefndarálitsins um sjerstaka fjárupphæð til strandferðabóta, skal jeg geta þess, að nefndin hugsaði sér málið þannig,

að um leið og farstjóri færi til útlanda til að leitast fyrir um hentugt leiguskip, þá leitaðist hann einnig fyrir um það, hvort einhver maður eða félag væri fánlegt til að taka að sér hæfilegar strandferðir fyrir upphæð þá, sem veitt væri í því skyni. Heppnaðist honum að fá menn til að taka að sjer ferðirnar, yrði hann uð gjöra þær ákvarðanir, er honum yrðu heimilaðar í erindisbrjefi sínu, en útgerðarmaðurinn yrði að öðru leyti að hafa veg og vanda útgerðarinnar og yfirráðin yfir skipinu, og standa að því leyti líkt að vígi og ætlazt var til með Randulfs-ferðirnar hjer um árið, og eins og hið sameinaða gufuskipafjelag hefur gjört. Fjelagið tekur að sjer ferðirnar og skuldbindur sig til að haga þeim eptir vissum reglum, en hefur fullt frjálsræði til að ákveða, hvaða vörur það flytur,¹ og eins, að mestu leyti, flutningsgjaldið. Auðvitað væri heppilegast, ef farstjórinn gæti komizt að þannig löguðum samningum, að hann að mestu hefði yfirráðin yfir útgerðinni, en nefndin áleit, að þess mundi varla að vænta.

Viðvíkjandi því, sem hæstv. landsh. tók fram, að hann helst kysi, að hinum tilvonandi farstjóra yrði fengin fjárupphæð til umráða, til þess að útvega fyrir allar gufuskipsferðir, er þörf væri á, þá vil jeg geta þess, að nefndinni kom þetta í hug, en hvarf frá því, þar eð hún áleit, að litil trygging væri fyrir, að það heppnaðist, henni virtist því hyggilegra að leggja til, að eitt skip væri leigt eða keypt. Nefndin hefur í því tilliti leitað sjer allra þeirra upplýsinga, sem hægt er fá hjer, og komizt að þeirri niðurstöðu, að ekki mundi vera miklum erfiðleikum bundið, að fá skip á leigu. Einn af yfirmönnum á her-skipinu „Ingolf“, sem sagður er vel kunnugur leigu og kaupum á skipum, og jafnvel fengizt nokkuð við slík störf sjálfur, hefur nýlega átt tal við menn hjer í bæ, og látið í ljósi, að svo framarlega sem eigi væru settar mjög einskorðaðar reglur

fyrir stærð og útbúningi, mundi eigi veita erfitt að fá skip til leigu, er hentugt væri fyrir oss. Þetta gjörði það að verkum, að nefndin hallaðist að leigunni sem aðal-atriði, en að kaupinu sem vara-atriði.

Þar sem nefndin í 1. gr. stingur upp á, að verja allt að 150 þús. króna hvort árið til útgerðar skipsins, þá er þeirri upphæð þannig varið, að nefndin áleit, að til leigu, kola, hafnargjalds o. fl. mundi naumast þurfa meira en c. 120 þús. kr., og ættu því 30 þús. kr. að vera til vara. Þetta eru brutto-upphæðir, og á ekki frá þeim að draga upphæðir þær, sem koma inn við brúkun skipsins. Nefndin vonaðist eptir, að aldrei mundi þurfa að brúka meira en 150 þús. kr. til útgerðar skipsins, og það því fremur, sem h. Nd. ekki hefur í þessu efni gjört ráð fyrir meiru en 120 þús. kr., og ef skipið yrði minna en 600 smálestir að stærð, mundi kostnaðurinn varla einu sinni nema 120 þús. kr.

Jeg skal játa, að nefndin bar nokkurn kvíðboga fyrir, að fjárhagur landsins tæplega mundi bera kostnað þann, er leiddi af að kaupa skip, ef eigi yrði leitað sjerstakra úrræða, en vonandi er, að það takist að leigja skipið, svo eigi þurfi um kaupin að ræða. En skyldi til þess koma, þá er vonandi, að stjórnin hafi einhver ráð til þess að útvega fjeð. Nefndin áleit, að ef landssjóður eigi hefði nægilegt fje, mundi ef til vill fást lán hjá ríkissjóði til bráðabirgða. Sjóður þessi hefur áður átt peninga hjá landssjóði og eigi verið neitt kröfuharður eða ópolinmóður, en nú á landssjóður hjá honum, svo eigi er ólíklegt, að ríkissjóður legði út það fje, er á þyrfti að halda, og yrðu þá engin vandræði út úr fjárútlátunum.

Þorleifur Jónsson: Hæstv. landsh. sagði, að eigi hefði komið fram óánægja með póstskipaferðirnar frá útlöndum hingað til landsins, en því verð jeg að neita. Það hefur iðulega komið fram megn óánægja, bæði á þingi og utan þinga, yfir

þessum millilandaferðum vorum, þó ekki sje nema yfir töfnni í Færeýjum. Hvað var það annað, en þessi óánægja með millilandaferðirnar, sem olli því, að svo margir voru með því, að fá gufuskipsferðir þær, sem boðnar voru á síðasta þingi, í sambandi við járnbrautir? Jeg man líka eptir, að komið hafa margar blaðagreinir fyr og síðar um þetta og seinast í sumar (*Landsh.*: Nokkuð seint); hafa greinir þessar lýzt óánægju manna yfir þessum skipaferðum — Hæstv. landsh. játaði, að óánægja væri manna á meðal yfir strandferðunum, en gat þess jafnframt, að stjórninni yrði ekki legið á hálsi, því hún hefði gjört sitt til að bæta úr þeim. Mjer er ekki kunnugt, hvað stjórnin hefur gjört í þessu efni, því það hefur ekki legið fyrir þinginu; jeg efast enda um, að hún hafi auglýst þetta í útlendum blöðum, nema þá örsjaldan. Jeg man eptir því, að þingið skoraði einu sinni á stjórnina, að reyna að fá boð um strandferðir með fastákveðnum skilyrðum, og þá hefur líklega stjórnin leitazt eptir tilboðum með blaða-auglýsingum — hæstv. landsh. átti vist við þetta — en þá var ekki von að tilboð kæmu, því skilyrðin voru svo einskorðuð; það voru einmitt sömu skilyrði, sem sett voru í fjárlögum fyrir styrkveiting til strandferðanna, ef mig minnir rjett, og sameinada gufuskipafjelaginu þóttu þau svo óaðgengileg, að það ekki einu sinni það ár vildi nota styrkinn. Jeg veit ekki til, að stjórnin hafi reynt til að fá tilboð, nema í það skipti, sem þingið skoraði á hana, en hvernig voru þá þessar auglýsingar í útlendu blöðunum? Ef til vill hafa þær verið þannig úr garði gjörðar, að enginn gat gengið að þeim skilyrðum, er þær settu. (*Landsh.*: Þingið hafði sett skilyrðin). Já, en það er einmitt skylda stjórnarinnar að koma með eitthvað nýtt; hún stendur í því efni miklu betur að vígi en þingið, og á því að hafa „initiatiði“.

H. framsögum. (H. Sv.) hefur svarað
Alpt. 1896. A.

ítarlega þeim athugasemdum, er jeg gjörði við nefndarálitid, og eptir því sem mjer skildist á honum, eru allir nefndarmennirnir mótfallnir tillögunni um gufubátana, er kom fram í h. Nd. og vænti jeg því ekki, að sú tillaga fengi góðan byr í þessari h. þingd.

Viðvikjandi þeim 35 þús. kr., sem nefndarálitid talar um, þá er vist ætlazt til, að farstjórinn hafi þær til umráða til þess að geta útvegað annað skip en landsskipið. Það er einmitt áriðandi, að farstjórinn hefði sem mest að segja um útvegi á því skipi og alla samninga um það, og sjerstaklega ætti hann að ráða áætlun þess, til þess að hún yrði í samræmi við áætlun landsskipsins. Þar sem nú h. framsögum. (H. Sv.) er formaður í fjárlaganefndinni, vonast jeg til, að þetta atriði verði tekið þar til ihugunar, og að einhver uppástunga því viðvikjandi komi þaðan.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um samþykkt á landsreikningunum fyrir árin 1892 og 1893 (C. 335); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um hagfræðisskjrskrur (C. 339); 3. umr.

Framsögum. (Guttormur Vigfússon): Nefndin hefur leyft sjer að koma með breytt.till. við frumv., í þeim tilgangi, eins og jeg gat um við 2. umr. þessa máls, að taka þeim bendingum, að heppilegt mundi að hafa dagsektirnar misháar, og í öðru lagi og einkum til þess, að beina málinu í sömu átt, og það var í við 1. umr. í Nd., þar sem stóð „1—10 krónur“. Þessi ruglingur, sem varð á frumv. við það, að „1—“ fjell úr, fær varla skillizt öðruvísi en að það hafi verið prentvilla, sem nú er leiðrjett, og getur því engin áhrif haft á form málsins.

25 (11. sept.)

Jeg vona, að þessi breyting hafi engin áhrif á framgang málsins hjer í deildinni, þar eð hún að engu leyti beinir málinu úr þeirri braut, sem það var í við 1. umr. í Nd., og vona að breyttill. verði samþykkt.

ATKVÆÐAGR.: Breyttill. (C. 350) samþ. í e. hlj. Frv. þannig breytt samþ. í e. hlj. og afgreitt aptur til Nd.

Frv. til laga um fjárráð giptra kvenna (C. 228, 340); frh. 1. umr.

Framsögumaður (Jón A. Hjaltalín): Þetta nefndarálit er ekki langt. Að það er stutt, kemur ekki af því, að nefndin hafi ekki ihugað það rækilega, enda er málið þess vert, þar sem um svo mikilsvarðandi samband er að ræða, en því lengur sem nefndin ihugaði þetta frv., því fleiri ákvæði fann hún, sem ekki gátu staðizt, ákvæði, sem hvorki gátu verið til gagns fyrir þetta samband milli karls og konu, hjúskapinn, nje heldur fyrir aðra út í frá. Nefndin áleit, að til þess að kippa öllu þessu í lag, þyrfti lengri tíma en nú væri ráð á á þessu þingi. Að nefndin hefur tekið þetta ráð, er alls ekki svo að skilja, að hún vilji hafna þessu frv., heldur gekk henni hitt til, að hún efaðist um heppileg úrslit þess að þessu sinni. Því áleit nefndin rjettast, að skora á stjórnina að leggja fyrir þingið frv. í sömu átt, enda hefur hún í höndum fleiri gögn, sem komið geta að liði í þessu máli.

Sigurður Stefánsson: Jeg get reyndar ekki verið hinni h. nefnd þakklátur fyrir meðferð hennar á þessu máli. Jeg álit, að ef þetta frv. yrði að lögum, þá væri það eitt af þeim málum, sem mest rjettarbót væri að.

Eins og kunnugt er, var þetta mál fyrir þinginu 1891, og var þá sett í nefnd; jeg var einn meðal þeirra, sem skipaðir voru í þessa nefnd, og mjer er óhætt að segja, að hún hafði mikið fyrir að búa til þetta frv. Jeg sje nú reyndar, að nefnd-

in aðhyllist meginatriði frv., en því óskiljanlegri er mjer þessi leið, sem hún vill fara. Jeg hafði haldið, að þar sem málið var sett hjer í nefnd, og þeir, sem í nefndina voru skipaðir, mjög glöggskyggnir og skynsamir menn, að því mundi vel borgið. Það leit líka svo út, sem nefnd þessi ætlaði að taka mál þetta til rækilegrar meðferðar, þar sem hún eptir töluverðan umhugsunartíma óskaði viðbótar í nefndina og fjekk þá 2 menn til, hina helztu lögfræðinga landsins, 1. og 4. kgk.

Þegar frv. sigldi við svo góðan byr inn í nefndarherbergið, þá hjelt jeg að því væri fullkomlega borgið; þeir agnúar, sem á því væru, mundu verða burtsniðnir og það koma í fegurri og fullkomnari mynd en áður inn í deildina. En nú þegar nefndaráliðið kemur, þá bregðast allar þessar glæsilegu vonir. Þrátt fyrir það, þó allir þessir menn: 2 lögfræðingar, 1 skólastjóri, 1 prófastur og 1 löglesinn, væru í nefndinni, þá hefur hún samt ekki sjeð sjer fært að láta neitt til sín taka um frv. þetta, annað en að skora á stjórnina, að leggja fyrir þingið frv. þessa efnis.

Það er tekið fram í nefndarálitinu, að það sjeu einkum þrjár greinar í frv., sem breyta þurfi. Maður skyldi nú ekki ætla, að nefndin slái þessu fram, án þess að vita hvað það er, sem hún vill láta breyta, hvað það er, sem lagfæringar þurfi. Maður skyldi ætla, að þessir menn vissu hvað þeir segðu, en því undarlegra verð jeg að telja það, að hún skuli ekki lofa deildinni að sjá, í hverju þessar breytingar eru fölgvar, sem hún telur nauðsynlegar; deildin hefði verið henni þakklát fyrir það og henni mátti vera það ljúft, að láta ljós sitt skina fyrir oss í þessu máli.

Nefndin kveður tímenn of nauman til að ljúka máli þessu; það kann nú að vera nokkuð til í því, en til þess var nægur tími fyrir nefndina, að koma fram með þessar breytingar, sem hún telur nauð-

synlegar, og þótt frv. hefði dagað uppi á þessu þingi, þá gat það þó tekið miklum bótum, ef hin lögvisa og hálærða nefnd hefði viljað taka það til ræklegrar meðferðar, og þannig orðið betur undirbúið undir næsta þing; álit jeg það frumvarpinu miklu betra í framtíðinni, en þessa þingsályktunartill. nefndarinnar.

Jeg vil reyndar ekki segja, að nefndin hafi vanrækt starfa sinn, en hitt álit jeg að hún hafi farið yfir málið á einu vissu vaði. Jeg álit, að engu meiri trygging sje fengin fyrir því, að þetta frv. verði vel úr garði gjört, þótt það komi frá stjórninni, heldur en ef nefndin hefði gjört á því þær breytingar, sem henni þótti við þurfa. Helzt mundi jeg kjósa, að nefndin vildi fara með málið enn á ný inn í nefndarherbergið, og ef hún þá aptur kæmist í vandræði, þá mætti grípa til þess úrræðis, að samþykkja þingsályktun þessa efnis, enda þótt það sje neyðarúræði, því stjórnin mun naumast málinu hlynnt. Jeg álit því æskilegast, ef nefndin vildi taka málið aptur til i-hugunar.

ATKVÆÐAGR.: Frv. fellt frá 2. umr. með 8 atkv. gegn 3, að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

Já:

Jón Jónsson
Sig. Stefánsson
Þorkell Bjarnason

Nei:

Jón A. Hjaltalín
Jón Jakobsson
Gutt. Vigfússon
Hallgr. Sveinsson
Kristján Jónsson
L. E. Sveinbjörnss.
Sig. Jensson
Þorleifur Jónsson.

Þrítugasti og áttundi fundur, fimmtudag 15. ágúst, kl. 1. e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um rjett þeirra manna, er hafa þjóðkirkjutru, til að ganga í borgaralegt hjónaband (C. 322); 2. umr.

Jón Jakobsson: Þetta frv. er eitt af þeim, sem opt hafa verið fyrir þinginu, en ávallt átt erfitt uppdráttar. Á síðasta þingi var því vísað til nefndar hjer í deildinni, en kom aldrei aptur frá þeirri nefnd. Nú kemur það hingað frá Nd., samþ. þar með miklum atkvæðamun.

Þó jeg í fyrra væri annar flutningsmaður þessa máls, þá hafði jeg ekki ætlað mjer að tala í því að þessu sinni, sumpart af því, að jeg hef enga sjerstaka löngun til að heyra sjálfan mig tala, en sumpart og sjer í lagi af því, að jeg hygg að menn muni ekki græða mikið við að ræða það frekar; það er þegar búíð að fara um það svo mörgum orðum á fyrri þingum. Jeg hefði því ekki staðið upp, ef ræða h. 2. kgk. þm. (H. Sv.) hefði ekki neytt mig til þess, sú ræða, sem hann hjelt við 1. umr. þessa máls, því þeim ummælum, sem hann þá notaði, vil jeg ekki láta ósvarað.

H. 2. kgk. þm. (H. Sv.) taldi það þrálæti, að troða þessu máli þing eptir þing inn á þingið, og áleit það jafnvel miður kurteislegt. (H. Sv.: „Þessi orð held jeg að jeg hafi ekki brúkað“). Svo hafa þingskrifararnir skrifað, og eitthvað því líkt barst mjer að eyrum.

Ef svo er, að hann hafi sagt þetta, þá sýnir það, hvernig tungumjúkir, góðir og sanngjarnir menn geta orðið tungu-hvassir og ósanngjarnir, þegar þeir verða „fanatiskir“ í einhverju máli, því þessi ummæli eru ekki kurteisleg. Það er aldrei nema rjett, að berjast fyrir sannfæringu sinni í því, sem hver álitur rjett og satt, og við, sem erum með málinu, höfum sama rjett til að berjast fyrir því, eins og hinir, sem móti eru, til að spyrna á móti.

H. 2. kgk. (H. Sv.) bætti því við, að þessi þrásækni kynni að vera okkur svölun, sem berum frv. fram. Nei, í því er okkur engin svölun, að sjá frv. fellt hvað eptir annað, en í hinu væri okkur svölun,

ef þessi h. deild einhvern tíma yrði svo sanngjörn að samþ. þetta óskaðlega frv. Og því ver fer á því, að hann skuli brýna menn á því, að þeir að ástæðulausu berji fram frv., án þess að geta sannfært þingið um nytsemi þess, þar sem hann sjálfur hjelt langa ræðu, án þess að í henni væri eitt einasta atriði, sem gæfi nokkrar upplýsingar í þessu máli. Það er búið að ræða þetta mál svo mikið, að það er öllum kunnugt, en jeg vil leyfa mjer að lýsa því yfir, að jeg fæ ekki sjeð, að betri rök sjeu enn færð fyrir því, að þetta frv. sje óheppilegt, en hinu, að það sje sanngjarn, heldur þvert á móti. Það er eitt, sem þetta frv. gefur, persónulegt frelsi fyrir einstaklinginn til að ráða því sjálfur, sem ekki heyrir eða ekki á að heyra undir kirkjunu.

H. 2. kgk. (H. Sv.) verður að taka betur á, ef hann á að sannfæra mig. Það er engin ástæða fyrir kirkjuna, að gjöra sig að — jeg vil ekki segja boðflennu, — en að óboðnum gesti þar, sem engum er þága í hennar aðstöð. Jeg er viss um, að prestastjettin er almennt ekki svo taktlaus, að hún óski eptir að vígja í þeim tilfellum, þar sem þess er ekki óskað, enda er óboðinn gestur sjaldan velkominn.

H. 2. kgk. (H. Sv.) tók það fram, að þetta mál væri alveg þýðingarlaust. Ef það er svo lítilsvert og þýðingarlaust, sem hann segir, þá eru þeim mun minni útlát að samþ. það, því ef það er svo lítilsvert, að ekki sje ástæða fyrir okkur, að koma fram með það og berjast fyrir því, þá er heldur ekki ástæða fyrir þá, að spyrna á móti því. En það virðist samt hafa æði æsandi áhrif á suma menn og þar af leiðandi ekki vera svo gjörsamlega þýðingarlaust, sem látið er í veðri vaka.

H. 2. kgk. (H. Sv.) áleit, að þessi þrásækni væri spröttin af einhverri sjervizku, en jeg get fullvissað hann um, að þeir eru ekki fáir, sem með öllu vilja losast við þessa „oktroj“ kirkjunnar og það er

engin sjervizka, heldur eðlileg krafa, þó menn vilji heimila, að þessi athöfn verði borgaraleg athöfn, byggt á því, að það er eðlilegt, að meðlimir borgaralegs fjelags megi taka borgaralega vígslu, þegar þeir hnýta það band, sem er grundvöllurinn undir allri þjóðfjelogsskipuninni. Það er engin sjervizka, þó menn ekki vilji sverja sig í öllu til vanans; ef svo ætti að vera, þá yrði afleiðingin sú, að engu mætti breyta sem vaninn helgaði og það dettur þó vist hvorki honum nje öðrum í hug að segja. Jeg get ekki sjeð, hvað það er, sem stendur á bak við, hver sje orsök in í þessari mótspyrnu. Krónurnar geta það ekki verið, því hann talaði sjálfur um, að það mundi verða minnstur hluti þjóðkirkjumanna, sem notuðu þessa rjettarbót og mjer kemur ekki til hugar, að bera prestastjettinni það á brýn, að hún láti slíkt vaka fyrir sjer, til þess er hún allt of frjálslynd. Hræðsla getur það heldur ekki verið, því það er opt búið að taka það fram, að það mundu að eins fáir, sem notuðu þessa heimild, enda væri kirkjan í engum háska stödd, þó svo færi, að margir yrðu til að nota hana. Jafnvel hin stefnufasta og apturhaldssama kaþólska kirkja liður borgaralegt hjónaband, þar sem það er „obligat“ t. d. á Frakklandi og stendur þó föstum fótum, eins eptir sem áður. Auk þess álit jeg, að þetta frv. miði í mjög heppilega átt, það miðar til þess, að losa um samband ríkis og kirkju. Öll spor stigin í þá átt tel jeg happaspor, og það engu síður fyrir kirkjuna en ríkið, því það lítið jeg þekki til sögu kirkjunnar, þá hefur það ávallt komið mjer svo fyrir sjónir, að kirkjan hafi alltaf verið næst kenningunni, þegar hún hefur staðið fjarst verzlega valdinu og haft sem minnst sam- an við það að sælda.

Sigurður Jensson: Það getur vel verið rjett hjá h. þm. Skagf. (J. Jak.), að mikið sje búið að ræða um þetta mál, en jeg er hræddur um, að það hafi ekki ver-

id hugsað að því skapi. Eptir því sem frv. er orðað, er hætt við, að það verði skilið svo, sem þetta sjeu „obligatorisk“ lög, þar sem svo er að orði kveðið, að rjett sje *sjerhverjum* hjónaefnum, sem hafa þjóðkirkjutrú, að ganga í borgaralegt hjónaband. Ef lög þessi yrðu misskilin á þann hátt, þá álit jeg það mjög óheppilegt og h. þm, sem flytja þetta frv., mundu afla sjer lítills þakklætis hjá þjóðinni fyrir þá rjettarbót. Jeg vil því leggja það til, að málið verði ihugað betur og frv. betur orðað. Það er eitt einkennilegt við þetta frv., að engin þjóð hefur mjer vitanlega tilsvareandi lög. Jeg vil því leyfa mjer að stinga upp á því, að nefnd verði skipuð í málið; það er ekki sú meining fyrir mjer, að stinga upp á nefnd til þess, að fella málið, hún mundi geta lokið starfi sínu á tveimur dögum, og þá væri enn nægur tími til að útkljá þetta mál. Jeg vil þá leyfa mjer að stinga upp á 3 manna nefnd.

ATKVÆÐAGR.: Nefnd felld með 6 atkv. gegn 2.

Hallgrímur Sveinsson: Það hefur víst verið óheppilegt, að jeg skyldi tala í þessu máli um daginn, þar sem það knúði h. þm. Skagf. (J. Jak.) til að standa upp, til þess að sýna fram á, hve gott og gagnlegt þetta frv. væri. H. þm. Skagf. (J. Jak.) sagði, að engar ástæður væru færðar af mjer móti þessu frv., en mjer virðist nú samt að jeg hafi fært, að minnsta kosti vísi til ástæðna. Þm. hefur kannske tekið eptir því, að jeg hef minnst á, að orðalagið væri óþýtt og óheppilegt. Í frv. stendur: „rjett er *sjerhverjum* hjónaefnum, sem hafa þjóðkirkjutrú, að láta veraldlegan valdsmann o. s. frv.“. Þetta má skilja svo, að til þess að hafa aðgang að borgaralegu hjónabandi, þurfi viðkomandi að hafa þjóðkirkjutrú. Eins og frv. er orðað, kemur þetta fram sem fyrsta skilyrði, en þó vita allir, að frv. er einmitt samið í þeim tilgangi, að færa út rjettindi, í þessu efni,

sem áður voru gefin, einmitt þeim mönnum, sem voru *utan þjóðkirkju*. Það færi því betur, ef í frv. stæði, að menn hefðu rjett til að ganga í borgaralegt hjónaband, *þótt* þeir hefðu þjóðkirkjutrú. En jeg get eigi betur sjeð, en að frv. sje með öllu óþarft.

H. þm. Skagf. (J. Jak.) sagði, að jeg hefði farið of hörðum orðum um frv. þetta; hann lagði mjer þau orð í munn, að jeg hefði kallað „ókurteislegt þrálæti“, að koma fram með frv. Jeg man ekki, hvort jeg brúkaði þessi orð, en þar sem hann vitnar til þingskrifaranna og sjálsagt hefur borið sig saman við það, sem þeir hafa bókað, vil jeg ekki neita því, að svo kunni að hafa verið: en hafi jeg haft þessi orð, þá var það alls eigi ætlun mín með þeim, að vilja snupra nokkurn mann, heldur að eins að láta þá skoðun mína í ljósi, að jeg álti ofmikið þrálæti að bera þetta mál fram þing eptir þing, þetta mál, sem er svo lítilsvert, og þingið opt hefur vísað frá sjer. Jeg hef einnig tekið það fram, að jeg gæti betur fellt mig við frv., ef tilgangurinn væri að gjöra hið borgaralega hjónaband bindandi fyrir alla. Þetta á sjer stað í mörgum af hinum stærri þjóðlöndum, t. d. Frakklandi, Þjóðverjalandi og Austurríki og þykir að mörgu leyti gagnlegt. Þetta gæti jeg skilið. En undantekningarlög, eins og frv. þetta, virðast mjer harla lítilsvirði og líka er sá agnúi á þessum fyrirhuguðu gæðum, að opt er langur vegur til sýslumanns, og því erfitt að komast í borgaralega hjónabandið. Til þess að gjöra mönnum hægra fyrir, væri þá líklega hreppstjórum trúandi fyrir að lesa giptingaformálann upp úr stjórnatíðindunum, að minnsta kosti í forföllum sýslumanns. Jeg vil svo að endingu benda þeim h. þdm., er komið hafa fram með frv. á, að það er harla óþýtt að formi, veitir minni rjettindi en það ætti að gjöra og gjörir mönnum erfitt fyrir að nota sjer það, nema eitthvað frekar sje að gjört.

En til að fara að lagfæra frv. þetta finn jeg enga hvöt eða köllun hjá mjer.

Guttormur Vigfússon: Það hefur tvisvar verið stungið upp á nefnd í þessu máli, en nefndin í hvorutveggja skiptið verið felld. Jeg hef greitt atkv. mitt á móti því, að nefnd væri sett, ekki af því að jeg eigi sjái að ýmislegt í frv. megí fara betur, og eigi heldur vegna þess, að jeg ekki vilji taka á móti góðum bendingum h. þdm., en ástæðan er sú. að jeg álit, að tíminn sje orðinn svo naumur, að það að setja frv. í nefnd sje sama sem að leggja það í grófina; þeir sem vilja gjöra breyt. á frv. geta líka komið með þær við 3. umr. Sjerstaklega felli jeg mig vel við þá breyt., sem h. 2. kgk. (H. S.) stakk upp á, að í staðinn fyrir að í frv. stendur: „sem hafa þjóðkirkjutrú“, komi: „þótt þau hafi þjóðkirkjutrú“. Það var þó eigi að eins þetta, sem jeg vildi tala um, heldur dálitið annað.

Það hefur lengi verið sagt, að frv. þetta væri þarflaust, vegna þess, að þeir sem vildu gipta sig borgaralegu hjónabandi, þyrftu ekki annað en segja sig úr þjóðkirkjunni. og lögin um borgaralegt hjónaband voru að eins samin í þeim tilgangi, að utanþjóðkirkjumenn gætu komizt í hjónaband. En það er hægra sagt en gjört, að segja sig úr þjóðkirkjunni. Jeg þekki til safnaðar, sem fyrir 3 árum síðan vildi skiljast úr þjóðkirkjunni, en hefur ekki enn þá getað fengið staðfestingu á þeim prestí eða forstöðumanni, er lögin heimila þeim að hafa. Jeg vil nú leyfa mjer að beina þeirri spurningu til h. 2. kgk. (H. S.), hvort þeir menn, sem hafa sagt sig úr þjóðkirkjunni, en eigi getað fengið prest konunglega staðfestan, hafi rjett til að giptast borgaralegu hjónabandi eða hvort þeir sjeu taldir vera í þjóðkirkjunni, þangað til þeir fá prestinn? Sjeu þessir menn taldir utanþjóðkirkjumenn, og megí því giptast borgaralegu hjónabandi, þá eru þeir þó ekki að öllu lausir við

þjóðkirkjuna, því þeir verða að borga viðkomandi prestí hinn svo nefnda þússunartoll. Væri þar á móti hverjum sem vildi heimilaður rjettur til að giptast borgaralegu hjónabandi, þá fjelli þessi kvöð, að borga tvöfaldan giptingartoll burtu. Jeg skal svo ekki orðlengja þetta meira, fyr en jeg fæ svar frá h. 2. kgk. (H. S.).

Hallgrímur Sveinsson: Það er að visu ekki mitt hlutverk, að svara fyrirspurnum um skilning laga, en þó vil jeg ekki með öllu skorast undan því í þetta skipti.

H. þm. S.-Múl (G. V.), talaði um, hversu erfitt utanþjóðkirkjumenn ættu með að koma sjer þannig fyrir, að þeim væri borgið. Hann minntist á söfnuð einn, er fyrir 3 árum síðan hefði sagt sig úr þjóðkirkjunni, en eigi ennþá hefði getað fengið prest konunglega staðfestan. Ætli þetta komi ekki til af því, að söfnuðurinn hefur ekki verið nógu snemma á ferðinni, eða af því hann eigi hefur haft vól á vel hæfum prestí eða prestsefni, eða í þriðja lagi, að söfnuðurinn hafi ekki farið sem heppilegast að í málaleitun sinni. Eigi hann við söfnuðinn í Vallanesprestakalli, sem jeg ímynda mjer, þá veit jeg til þess. að þessi söfnuður fyrst fyrir rúmu ári síðan byrjaði að hefja máls á því, að fá konunglega staðfestingu á prestí, einnig er mjer kunnugt, að slæmur undirbúningur málsins hefur orðið til að tefja fyrir staðfestingunni. Þeir, sem báðu um staðfestinguna hefðu átt að álíta það sjálf-sagða skyldu sína í þessu efni, að skýra frá, hve margir og hverjir heyrðu utanþjóðkirkjusöfnuðinum til, og hvar bústaður þeirra væri, því stjórnnin gat ekki gjört neina ráðstöfun í þessu máli, án þess að hafa fyrir sjer fullnægjandi upplýsingar og skýrslur því viðvikjandi. Menn þeir, er kváðust vera útnefndir af söfnuðinum til þess að leita samþykkis á prestí handa honum, gjörðu sjer enga grein fyrir, hve margir menn væru í söfnuðinum, eða hvar

þeir byggju. (G. V.: Menn höfðu þó manntalsskýrslurnar). Já, en stjórnin hafði alls enga ástæðu til að ætla, að allir hinir sömu, er voru utanþjóðkirkjumenn þegar manntalsskýrslurnar voru útgefnar, og hvorki fleiri nje færri væru það. Á millibílinu gátu margar og miklar breytingar hafa orðið. Vegna þessa ónóga undirbúnings varð að heimta upplýsingar og umsögn frá hlutadeigandi prófasti og presti og að þeim fengnum hefur málið að minni vitund fyrir löngu verið afgreitt til ráðgjafans. En heimsending málsins hafði mikla tímatöf í för með sjer. Að öðru leyti er það alls ekki skilyrði fyrir að segja sig úr þjóðkirkjunni, að maður hafi staðfestan prest eða forstöðumann, það er nóg að maður segi sig úr henni. (G. V.: En verður því þá trúad?) Hver mundi rengja það?

Þá talaði h. þm. S.-Múl. (G. V.) um gjöldin. Það er mikið rjett, að utanþjóðmenn losna við þau, þegar þeir fá prest. En til þess að sýna, hvað verulegt atriði gjöldin í þessu tilfelli, giptingatollurinn, eru álitin, ætla jeg að geta þess, að meðan jeg var prestur, voru hjónaefni hjer í bæn-um, sem höfðu í hyggju, að giptast borgaralegu hjónabandi, en þegar þau heyrðu kreddur þær, er bæjarfógetinn samkvæmt lögunum varð að heimta, að fullnægt yrði: auglýsingar á götum bæjarins, 3 vikna frest, og annað því líkt, og að hann jafnvel heimtaði borgun, þá leizt þeim eigi betur á en svo, að þau komu til mín og báðu mig að gefa sig saman. Jeg gjörði það og krafðist auðvitað engrar borgunar, en skömmu seinna sendi maðurinn mjer af sjálfsdáðum borgunina. Hafði hann reiknað nákvæmlega út í aurum, hvað þússunartollurinn væri stór, og minnir mig, að jeg yrði 3 kr. 24 a. rikari við þetta tækifæri. Jeg get því ekki fundið ástæðu til að samþykkja lög, einungis til þess að einstakir menn losist við þessi gjöld fyrir

giptingar, sem ekki nema meira en 3—4 krónum.

Guttormur Vigfússon: Af því að það liggur nokkuð langt burtu frá efni þessa frv., að fara út í frikirkjusafnaðamál, þá skal jeg ekki að þessu sinni eyða lengri tíma til þess. Að eins skal jeg taka það fram, út af ræðu hins h. 2. kgk. þm. (H. Sv.), að málefni hins umrædda frikirkjusafnaðar á Austurlandi, hefur ekki verið fljótt á ferðinni, þrátt fyrir allar tilraunir þeirra, sem að því máli standa. Því að svo mikið er vist, að frá því í júní í fyrra — ef ekki frá því í maí — hafa þeir verið á ferðinni viðlandstjórnina, til þess að fá staðfestingu kjörprests síns eða forstöðumanns; en þrátt fyrir allar bænir og óskir um leiðbeining í þessu efni, hafa þeir ekkert svar fengið ennþá. Í 13. gr. laga 19. febrúar 1886 um utanþjóðkirkjumenn segir svo: „Ef kirkjufjelag hjer á landi utan þjóðkirkjunnar kys sjer prest eða forstöðumann, þá geta fulltrúar kirkjufjeldagsins leitað staðfestingar konungs á kosningunni“. Þetta sýnist nú ekki vera svo margbrotið eða mas-mikið, að 15 mánuði þurfi til að koma því í kring. En þar sem mjer mäske áður langt liður getur gefizt tilefni til að ræða betur um þetta mál hjer á þinginu, skal jeg ekki teffa fyrir frv. því, sem nú liggur hjer fyrir, með því að fara lengra út í það, að þessu sinni.

ATKVÆÐAGR.: Meginmál frv. samþ. með 6 atkv. gegn 5 að viðhöfðu nafnakalli og sögðu:

Já:

Nei:

J. A. Hjaltalín

Hallgr. Sveinsson

Jón Jakobsson

Kr. Jónsson

Gutt. Vigfússon

L.E. Sveinbjörnsson

Jón Jónsson

Sig. Stefánsson

Sig. Jensson

Þork. Bjarnason

Þorl. Jónsson

Fyrirsögnin einnig samþ. með 6 atkv. á móti 5 að viðhöfði nafnakalli, og sögðu

þá hinir sömu 6 já, hinir sömu 5 nei. Frumv. vísað til 3. umr. með 6 : 5 atkv.

Frv. til laga um breyt. á lögum nr. 10 13. apríl 1894 um útflutningsgjald (C. 321); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: 1.—2. gr. samþ. með 6 atkv. Fyrirsöguin samþ. með 6 atkv. Málinu vísað til 3. umr. með 6 : 3 atkv.

Frv. til fjáráukalaga fyrir árin 1892 og 1893 (C. 352); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um nýbýli (C. 78, 346); frh. 1. umr.

Framsögum. (Sigurður Stefánsson): Frv. þetta er komið hingað frá h. Nd. og nefnd sú, sem skipuð hefur verið í það hjer í þessari h. þd. hefur haft það til rækilegrar ihugunar. Jafnvel þótt segja meg, að engin brýn nauðsyn beri til, að setja lög sem þessi, þar sem tilfelli eru svo fá, að menn óska að stofna nýbýli, varð nefndin samt að vera á þeirri skoðun, að full ástæða væri til að gjöra breyt. á tilskipuninni frá 15. apríl 1776. Eins og sú tilskipun ber með sjer, þá var ástæðan til þess, að hún var gefin, sú að fólksfjöldinn hafði minnkað svo á landinu, að stjórninni þótti til landauðnar horfa. Fyrir því voru í tilskipuninni veitt ýms hlunnindi þeim, er nýbýli vildu stofna eða gjört það sem hægst fyrir og hvattir til þess á þann þátt. Nú er ekki um þess háttar ástæður lengur að tala, — enda er öll auglýsingaaðferðin úrelt — þar sem nýbýlum skyldi lýsa í lögþingisbókinni, eða landsyfirrjettinum nú. Þessu og mörgu öðru í tilskipuninni er nú orðið nauðsynlegt að breyta og svo er heldur engin vanþörf á því, að laga orðfæri hennar. Þetta hefur hvorttveggja verið gjört í frumv. þessu.

Jeg hygg ekki, að nauðsyn beri til

fyrir mig að tala meira um frv. nú við þessa 1. umr.; þeim athugasemdum, sem fram kunna að koma um einstök ákvæði frumv. mun jeg svara við 2. umr. þess, sem jeg vil leyfa mjer að óska, að frumv. verði vísað til.

ATKVÆÐAGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 10 atkv.

Frv. til laga um breyt. á lögum 12. júlí 1878 um gjafsóknir (C. 254, 326, 351); frh. 3. umr.

Framsögum. (Sigurður Stefánsson): Við, sem vorum kosnir í nefnd í þessu máli höfum ef til vill komizt að annari niðurstöðu en búizt var við, þegar kosningin fór fram, en jeg hygg, að nefndarál. taki nokkurn veginn fram ástæður þær, sem við höfum byggt á. Því verður ekki neitað, að gjafsóknunum hefur verið beitt æði freklega í síðari tíð, og hefur af því leitt nokkurn kostnað fyrir landssjóð; þar af hefur aptur vaknað óánægja meðal landsmanna, og ýmsar raddir látið til sín heyra um afnám slíkra sjerrjettinda. En við getum ekki álitíð, að nægileg ástæða sje til þess að breyta lögumum sjálfum, þótt þeim kunni að hafa verið beitt öðru vísi en átti að vera. Vjer álitum enn fremur, að hin gildandl lagaákvæði sjeu að miklu leyti sanngjörn og þarfleg, svo vjer hljótum að telja það mjög efasamt, að nokkuð ynnist með því, að breyta þeim.

Menn færa það almennt fram sem ástæðu fyrir afnámi gjafsókna, að embættismönnum sje ekki vandara en öðrum að sækja meidýrðamál á sinn kostnað og er það að sönnu satt. En þess ber að gæta, að gjafsóknarrjettindin eru ekki veitt vegna þess, að nokkurn tíma hafi verið álitíð, að málsóknir út af meidýrðum mundu veita embættismönnum erfiðari en öðrum, heldur vegna hins, að það virðist sanngjarnt að þær málssóknir, sem embættismönnum er boðið að hefja af yfirboðurum embættismanna þeirra, er í hlut eiga, sjeu einnig

kostaðar af hálfu hins opinbera. Gjafsóknir eru ekki miðaðar við efni embættismanna, heldur við það, að þeim er skipað að höfða mál, hvort sem þeir sjálfir álitá þess þörf fyrir sig eða ekki, og þannig er það lagaskylda þeirra, sem aðrir meðlimir þjóðfélagsins geta gjört eða ógjört látið, eptir því sem þeim bezt líkar.

H. Nd. hefur í frumv. gengið út frá, að gjafsóknarrjetturinn og skyldan að höfða mál, ættu að fylgjast að, og þetta verður nefndin að álita, að sje rjett. En nefndin getur alls ekki fallizt á, að heppilegt sje að afnema skyldu embættismanna, til þess að hreinsa sig af ærumeiðingum, og þar af leiðir þá einnig, að vjer viljum heldur ekki afnema gjafsóknarrjettinn. — Breyt.till. (þingskj.) 326) getum vjer því ekki aðhyllzt. Það mundi reynast, ef frv. þetta yrði að lögum, að annaðhvort yrði landstjórnin að láta það afskiptalaust, þótt embættismenn lægju undir ærumeiðandi áburði, eða þá hlyti stjórnin að víkja þeim frá um stundarsakir, og láta opinbera rannsókn skera úr því, hvort þeir væru sannir saka. Hvorttveggja mundi vera mjög hættulegt, hið fyrra fyrir embættisstjettina, hið síðara fyrir landsjóð. Af einni opinberri rannsókn gæti leitt meiri kostnað fyrir landsjóðinn, en af mörgum gjafsóknarmálum. Þess ber að gæta, að rannsóknarkostnaðinn hlyti hið opinbera að borga í hvert skipti, sem embættismaðurinn yrði sýknaður, en á gjafsóknunum verður opt sá endir, að málskostnaðurinn er endurborgaður að nokkru eða öllu leyti af hinum stefnda og þannig losast landsjóður við öll útgjöld af málinu. Af öllu þessu, sem að öðru leyti þegar er tekið fram í nefndarál., verðum vjer að leggja það til, að fella frumv. en skora í þess stað á stjórnina að beita gjafsóknum varlegar hjer eptir. Ef þessi áskorun skyldi reynast þýðingarlaus, er nægur tíminn til þess fyrir næsta þing að gjöra aðrar ráðstafanir.

Alþt. 1895. A.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg stend upp til þess að votta h. nefnd þakkir og ljúka lofsorði á hana fyrir þá niðurstöðu, sem hún hefur komizt að í þessu máli. H. nefnd hefur skoðað málið með rósemi, án þess að láta það um of hafa áhrif á sig, að talsverður blástur hefur verið gjörður út af gjafsóknum á ýmsum fundum úti um landið. Það er efalaust alveg rjett athugað hjá h. nefnd, að það er mjög varúðarvert, að afnema þessi rjettindi, og jeg efast ekki um, að deildin muni fallast á tillögur nefndarinnar. En jeg vil einnig geta þess, að jeg álit þessa niðurstöðu í nefndarál. mjög heppilega frá öðru sjónarmiði; það mun leiða til þess, að hinn svokallaði þjóðvilji getur fengið góða bendingu af þessu máli fyrir framtíðina. Þjóðviljinn er opt og einatt tilfinningarmál, myndaður of fljótt og útbreiddur án umhugsunar, eins og þegar eldi er hleypt í sinu. Það eru opt eggjunarorð einstakranna, sem hleypa þessum eldi á stað. Einkum virðist það auðgert, að æsa almenning til slíks „blásturs“, sem í þessu tilfelli hefur verið gjörður gegn gjafsóknunum, sje eggjunarorðum beitt gegn stjórninni. Hjer eins og optar hafa menn verið of fljótir á sjer. Menn hafa dregið of almenna ályktun af offáum einstökum tilfellum, og því er jeg glaður yfir þeirri niðurstöðu, sem h. nefnd hefur komizt að. Það er allt of mikið til hjá oss af þessum fljótræðis vilja þjóðarinnar, en ekki of mikið af hollum bendingum, af því tagi, sem þetta nefndarál. er. Í till. sinni virðist mjer auk þess, að h. nefnd hafi tekið rjett tillit til þess, sem var þess vert, að því væri gefinn gaumur, en það er helzt til mikil umhyggjusemi landsstjórnarinnar fyrir því, hvað sagt er um embættismennina, sem hefur komið fram á síðari tímum.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. fellt með 8 : 3 atkv.

26 (12. sept.).

Annar fundur í sameinuðu þingi, fimmtudag 15. ágúst, kl. 5 e. h. Allir á fundi.

Forseti gat þess, að frú S. Thorgrimsen hefði gefið þinginu 2 myndir, af 2 þjóðkunn-um mönnum, stiptamtönnunum Bardenfleth og Hoppe, og lýsti yfir þakklæti fyrir gjöfina í nafni þingsins.

Nefnd kosin til að úrskurða ferða-kostnaðarreikningu alþingismanna.

ATKVÆÐAGR.: Kosin 5 manna nefnd:

Jón Jónsson 2. þm. Eyf. með 22 atkv.
Sig. Stefánsson 1. þm. Ísf. með 19 atkv.
Sighv. Árnason 1. þm. Rangv. með 18 atkv.
Þórh. Bjarnarson þm. Borgf. með 15 atkv.
Jón Jónsson 2. þm. N.-Múl. með 14 atkv.

Lagður fram reikningur um „Gjöf Jóns Sigurðssonar“ og skýrsla frá verð-luunefndinni (C. 202 b, 232).

Forseti gat þess að nr. þingskjalsins ætti að vera 202 b, eigi 222 b.

Kosin verðluunefnd samkv. 3. gr. í reglum um „Gjöf Jóns Sigurðssonar“.

ATKVÆÐAGR.: Kosin 3 manna nefnd:

Eiríkur Briem með 23 atkv.
Steingr. Thorsteinsson með 20 atkv.
Björn M. Ólsen með 16 atkv.

Skýrsla gefin um alþingishúss-bygg-ingarsjóðinn (C. 354).

Lögð fram skilagrein fyrir sölu og afhendingu alþingistíðindanna 1893 og 1894 (C. 355).

Kosinn framkvæmdarstjóri söfnunar-sjóðsins.

ATKVÆÐAGR.: Kosinn var:
Eiríkur Briem með 35 atkv.

Þrítugasti og níundi fundur í efri deild, föstudag 16. ágúst, kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Err. til laga um kaup á eimskipi og útgerð þess á kostnað landssjóðs (C. 265, 334, 366); 2. umr.

Framsögumaður (Hallgr. Sreinsson): Við framh. 1. umr. þessa máls var litið nokkuð á hinar almennu hliðar þess, en þó ekki rækilega. Það voru þá gjörðar ýmsar athugasemdir við frumv., sem jeg ætla, að jeg hafi svarað að nokkru leyti. H. þm. Húnv. (Þorl. J.) minntist á tillögu, er kom fram í h. Nd., um það, að hafa einnig 2 minni skip í förum kringum landið, til þess að dreifa strauminum af fólki og vörum, er skipið flytti, til hinna ýmsu hafna umhverfis landið, og eins til hins, að safna saman á aðalstöðvarnar því, sem aðalskipið ætti aptur að flytja þaðan. H. þm. (Þorl. J.) var þessari tillögu hlynntur og óskaði, að nefndin tæki hana til greina. Nefndin hefur nú gefið þessari tillögu gaum að því leyti, að nefnarálitið jatar, að eitt skip sje ekki fullnægjandi til þess bæði að annast hinar beinu samgöngur milli Íslands og útlanda, og eins að ganga milli hinna einstöku hafna landsins og jafnvel frá ýmsum höfnum hér beinleidis til útlanda. Úr þessu mætti bæti, annaðhvort með því að bæta öðru skipi við, eins og nefndarálitið tekur fram, sem gæti annazt ferðirnar kringum land, eða með því að hafa 2 önnur minni skip, er gengju annað til austurlandsins og norður fyrir, hitt til Vesturlandsins frá Reykjavík, þannig, að bæði þessi skip stæðu í sambandi við aðalskipið. Nefndin kannaðist að vísu við, að á þann einan hátt gæti fyrirkomulagið orðið fullkomið, en henni óx í augum hinn mikli kostnaður og vildi heldur láta þessar ráðstafanir biða, þangað til reynsla fengist fyrir því, hvernig þessari fyrstu tilraun reiðir af. — Þá nefndi h. þm. (Þorl. J.) áætlun fyrir skipið, og ætlaðist til þess, að nefndin kæmi fram með eitthvert sýnis-

horn til ákvörðunar á ferðum þess. Nefndinni kom nú að vísu til dugar að gjöra þetta, en þegar vjer fórum betur að ihuga þetta atriði, fjellum vjer frá því. Dæmi það, sem vjer höfðum fyrir oss frá h. Nd., var ekki uppörfandi, og vjer gátum vel hugsað oss, að áætlunin hefði um of dregið athygli manna frá aðalatriðum málsins að hinum minni. Þar að auki er slíkt mjög ópraktískt. Það er vandaverk að semja áætlun fyrir þetta skip, og á hinn bóginn er harla lítið unnið við það, að semja ákvarðanir, sem eru alls ekki bindandi fyrir neinn eptir allt saman. Það gengur langur tími til þess að ihuga vel allt, sem að því lýtur, tími, sem vjer alls ekki höfum hjeðan af, og auk þess álit jeg, að það sje einungis fært fyrir „fagmenn“ að gjöra slíka áætlun, svo vel fari. Þingmenn, sem að eins fást við þess konar mál 1—2 vikur á sumri, annaðhvort ár, geta ekki leyst það vandaverk af hendi, svo að það verði ekki í molum. Jeg hygg, að bæði nefndinni og h. deild sje óhætt að treysta því, að farstjórnin með hæstv. landsh. og fargæzlumönnum muni setja svo góða áætlun, sem unnt er að fá, og miklu betri en þá, sem vjer gætum samið í flýti og með litilli þekkingu. — Þetta, sem jeg nú hef sagt, læt jeg nægja út af athugasemdum þeim, sem ósvarað var frá fyrri umr.

Jeg skal þá leyfa mjer að snúa mjer að þeim breytingum, er nefndin ræður til að gjörðar sjeu á frumv., eins og það kom frá h. Nd. — Breyt. á 1. gr. frv. er fölginn í því, að vjer leggjum til, að skipið sje leigt, ef unnt er. Að öðru leyti eru ákvæði frumv. um skipskaupin látin standa, með óverulegum orðabreytingum. En þegar nú kom til þess að ákveða nánar leigukostina, þótti oss fyrst og fremst nauðsynlegt að einskorða ekki leiguskilyrðin um of. Ef skipið væri keypt, mætti auðveldlega einskorða stærð þess o. s. frv. Þá er ekki annað en láta smíða nýtt skip, með til-

teknu lestatali, farrúmum og því um líku, en þegar um leigu er að ræða er allt öðru máli að gegna. Reynsla vor að undanfögnu hefur sýnt oss, að slík einskorðuð skilyrði fyrir leigusamningum á skipum eru hættuleg fyrir framkvæmdina á vilja þingsins. Ef einungis eitthvað lítið bregður út af, getur allt fyrirtækið strandað. Vjer vildum því ekki einskorða lestatal nánar en til 4—600 smálestir, tölu farþegarúmanna frá 40—60 og 30—40, og hraðann 10—12 mílur á skipsvöku. Með því móti gátum vjer gert oss vonir um, að mörg skip gætu stæðið til boða, sem öll fullnægðu skilmálum þingsins, og að þá mætti velja úr þeim það, sem hentugast þætti að öllu samtöldu. Kostnaðinn höfum vjer ákveðið allt upp að 150 þús. króna, af sömu ástæðu, til þess að tryggja, að leigan eigi strandaði á fjárskorti, enda þótt vjer álitum, að 120 þús. kr. eða þar um bil muni verða nóg.

Eins og jeg þegar hef tekið fram, er ákvæðunum um kaup á skipinu breytt að litlu sem engu. Verðið er ákveðið, eins og ákvæðið um lítinn eimbát, sem fylgi skipinu, er látið halda sjer. Nefndin áleit, að þessi bátur gæti gjört mikið gagn með því, að draga inn báta, að og frá skipinu á höfnum, en á hinn bóginn þyrfti hann ekki að eyða kolum til neinna drátta. Nefndin áleit, að hentugur bátur mundi geta fengizt fyrir 5—7000 kr., því þess ber að gæta, að skip sem ekki er nema kringum 600 lestir getur ekki haft nema lítinn bát á þilfari. Stór bátur mundi verða allt of þungur og viðsjáll farmur fyrir skipið. Hvað verð skipsins snertir, áleit nefndin tryggilegra að hafa það heldur rýmra en þrengra. Ákveðið tilboð um að byggja skipið, fullgert, fullkomið og alþúið til að takast til notkunar, fyrir 336 þús. kr., lá fyrir nefndinni og bjóst hún því við, að 350 þús. mundi í öllu falli nægja að meðreiknuðum eimbátnum, er skipinu á að fylgja. — Í 2. gr. frv. viljum vjer láta ákveða, til hvers

skipið er ætlað og einnig veita landshöfðingja eiginlegt samþykktaratkv. við samning áætlunarinnar, auk þess sem fargæzlumönnum er veittur aðgangur að því, að hafa áhrif á hana með breyt. till. nefnd. við þessa grein. Þetta fyrirkomulag álitum vjer haganlegast að öllu athuguðu og líklegast til þess að leiða til góðrar áætlunar. — Við 3. gr. er einungis gjörð litilfjörleg breyt., sem í raun rjettri er ekki nema orðabr., en tekur þó skýrar fram hugsunina í ákvæði frv. nefnilega, að öll árleg útgjöld skuli veita á fjárlögunum. — Við 4. gr. hefur nefndin gjört nokkuð viðtækari breyt. Vjer álitum, að nauðsynlegt væri að greina sundur 2 atriði: annarsvegar útvegum skipsins, sem sje leiga eða kaup og hins vegar útgerð skipsins, þegar það væri fengið, því kaupin eða leigan hlyti að fara fram erlendis, þar sem hvorki landshöfðingi nje fargæzlumenn gætu verið nærri og yrði því svo um að búa, að þetta gæti þó fram farið undir tilsjón stjórnar vorrar utanlands. Nefndin gjörði ráð fyrir, að farstjórinn væri sjer úti um upplýsingar á erlendum mörkuðum og ef hann fyndi eitthvað aðgengilegt, að hann þá skýrði landsstjórninni frá því og væri þá ef ráðgjafinn ekki hefði neitt á móti kaupum þeim eða leigu, er farstjóri kynni að ráða til, allir nauðsynlegir samningar búnir út lögformlega fyrir farstjóran af hálfu stjórnarinnar. Aptur vildum vjer, að útgerð skipsins stæði undir umsjón fargæzlumanna, sem búa hjer á landi, og færi svo að farstjóri þyrfti að sinna eða vildi sinna tilboðum, er snerta útgerð skipsins erlendis, þar sem hann gæti ekki náð til, að ráðgast við fargæzlum., álitum vjer, að hann hlyti að bera ábyrgð á slíkum ráðstöfunum sjálfur, svo framarlega, sem fargæzlum. ekki vildu samþ. gjörðir hans, er hann bæri þær undir þá.

H. 6. kgk. (P. B.) hefur á þingskj. 366 komið með br. till. við þetta. Hann vill, að landsstjórnin útvegi skipið, en ekki

farstjóri. Nefndin getur ekki álitíð, að þetta sje til bóta. Vjer höfum borið oss saman og erum einhuga á því, að halda till. nefndarinnar fram gegn þessari br. till. Jeg gjöri nú ráð fyrir, að h. þm. muni tala fyrir till. sinni, en jeg vil þó strax nú taka það fram, að jeg álit það sem bezta trygging fyrir því, að útvegurnar verði hentugar og heppilegar, ef farstjórinn ræður sem mestu um þær, því eigin hagsmunir hans bjóða honum að vanda sig á skipsútvegum, þar sem honum mundi verða um kennt, ef skipið yrði óhentugt eða ófullnægjandi. Og farstj. er einnig betur fallinn til þess í sjálfu sjer, því hann hlýtur að hafa nokkra þekkingu í þeim efnum, sem hvorki er líklegt, að ráðgjafinn nje landshöfðinginn hafi. Landsstjórnin hlyti að taka sjer aðstoðarmann til þess að útvega skipið og get jeg ekki sjed, hvers vegna ekki má taka farstjóran til þess, eins og einhvern annan. Í öllu falli vinnst það við, að fela farstj. þetta, að ekki þarf að gjalda neina sjerstaka borgun fyrir það. Aptur virðist mjer hlutdeild landstjórnarinnar vera nauðsynleg til þess, að gjöra alla samninga vel úr garði og álit jeg þannig, að verksvæði hvers um sig farstj. og landsstjórnar við skipsútvegurnar sje rjettilega ákveðin hjá nefndinni. Nefndin áleite ekki heppilegt, að ein-skorða heimilisstöðvar farstj., en hugði það nóg að tiltekið væri varnarþing hans og skrifstofa í Rvík. Það mundi að vísu leiða af sjálfu sjer, að heimili hans mundi verða í Rvík, ef skipið yrði keypt, en þá þarf heldur engin ákvæði um það. Þá hefur nefndin og sett inn nýtt ákvæði um það, ef farstj. verður hindraður frá því, að gegna störfum sínum. Frv. hafði gjört ráð fyrir, að annarhvor fargæzlumanna gæti fatlazt, en það liggur í augum uppi, að þetta getur komið fyrir farstjóran engu síður, og fann nefndin ekki betri útveg, kæmi slíkt fyrir, en að fela landsh. með ráði fargæzlum., að skipa mann í stað hans, enda er það samkvæmt aðalhugsun frv. — Í 5. gr.

þótti oss heppilegra og í betra samræmi við það, sem áður hefur átt sjer stað undir likum kringumstæðum, þegar kosnir hafa verið gæzlustjórar við landsbankann, að báðar deildir kysu fargæzlum. hvor um sig.

H. 6. kgk. (P. B.) hefur einnig komið með br. till. við þetta og vill láta landsh. skipa þessa gæzlum. En sú br. till. hans raskar algjörlega aðalugsun frv. Fargæzlum. eiga að vera fulltrúar þingsins, svo að löggjafarvaldið geti haft hönd í bagga með fyrirtækinu og með því fæst einnig bezt trygging fyrir því, að rjettur einskis landshluta verði fyrir borð borinn. En frv. gjörir og ráð fyrir, að landsh. og fargæzlum. komi sjer saman um skipun farstjóra og að allt falli í ljúfa löð. Báðir aðilar málsins hljóta að hafa það augnamið, að velja þann, sem bezt er fallinn til starfans og ef landsh. færir rök fyrir því, hvers vegna hann vilji skipa einhvern, sem hann sjálfur hefur gott álit á sem farstj., sje jeg ekki, hverja hvöt fargæzlum. ættu að hafa til þess, að hafna þeim manni. Aptur er jeg hræddur um, að samkomulagið um þetta mál, að minnsta kosti við h. Nd. mundi horfa lítið vænlegar, þó vjer ákvæðum hjer í Ed., að hæstv. landsh. ætti einnig að skipa fargæzlum (*L. E. St.*: Það væri bágð!) Já, það væri bágð, að láta skipið stranda á því skeri strax; það er brothætt í byrjun, og vjer verðum að gæta þess, að engar þess konar tálmanir verði fyrir því. Timinn er stuttur og engin föng á því, að láta þetta mál rekast aptur og fram milli deildanna, og verst væri þó, ef það þyrfti að fara í sameinað þing. Jeg vil líka benda á, að hlutdeild fargæzlumanna í skipun farstjóra mundi verða harla ljettvæg, ef hæstv. landsh. sjálfur ætti að útnefna þá. Jeg held þá, að hann væri eins vel fær til þess einn, að skipa farstj., eins og að hafa þá með í ráðum. Hugsun frv. í þessu atriði er sniðin eptir skipuninni á stjórn landsbankans, og virðist það vera góð fyrirmynd. Í öllu

falli miðar þetta fyrirkomulag til þess, að skapa jafnvægi milli deildanna og jeg hlýt því að halda fast við, að breyt. h. 6. kgk. (P. B.) miði til engra bóta. — Br. nefndarinnar á 6 gr., er í raun rjettir einungis orðabreyt., en kemur í veg fyrir þann misskilning, sem orð frv., ef til vill hefðu getað leitt til, að landshöfðingi gæti vikið farstj. frá, án þess að það væri gjört með ráði fargæzlumanna. — 1. breyt. nefndarinnar við 7. gr. er að eins lítil orðabreyt., og 2. breyt. sömuleiðis. 3. breyt. við 7. gr. er ofurlítil efnisbreyt., og lýtur að því, er jeg drap á áður, að komið gæti fyrir, að farstjóri yrði að kaupa eða semja á eigin hönd erlendis, þar sem hann ekki næði til fargæzlumanna, en þá þyrfti hann að fá samþykki þeirra á gjörðum sínum, en ábyrgjast þær sjálfur ella. — Í 8. gr. hefur nefndin viljað ákveða, að farstjóri ekki einungis gæfi ársreikning fyrir tiltekinn tíma, heldur einnig, að hann hjeldi reikning með skipulegu fyrirkomulagi, allan þann tíma, er hann hefur störf sín á hendl. Þetta áleit nefndin nauðsynlegt, einkum með tilliti til þess, að farstjóri getur fallið frá, og þá hefði sá, sem við á að taka, ekkert að fara eptir, nema reikningurinn sje haldinn stöðugt. Frumv. gerði ekki ráð fyrir, að ársreikningur væri haldinn, sem þó er alveg nauðsynlegt; aptur virtist nefndinni rjettara, að hafa tímabil þau, er yfirlit skal semja fyrir, nokkuð lengri en reikningstímabil frumv., því ferðir eru opt svo strjalar, að lítið er um að gjöra, nema tekinn sje lengri tími í einu og virtist nefndinni þriðjungur árs hæfilegt tímabil. Með þessum ákvæðum álitum vjer trygging fengna fyrir því, að fargæzlum. geti kynnt sjer hag skipsins og einnig hitt, hvort áætlun þess sje hentug og í samræmi við viðskiptaþörfina á hinum einstöku stöðum. — Loks skal jeg geta þess, að fyrirsögn frv. er breytt samkvæmt því, sem þegar er sagt. — En þá er einnig að minnast á br. till. h. 6. kgk.

þm. (P. B.), þar sem hann fer fram á, að laun farstjóra sjeu færð niður um 500 kr. Nefndin verður að vera því mótfallin, að hin föstu laun sjeu færð niður. Vjer vitum alls ekki, hve mikil laun farstjóra kunna að verða alls. Vjer rennum í þessu eins og öðru, sem þetta fyrirtæki snertir, svo að segja blint í sjóinn. En færi svo, að hundraðsgjaldið gæfi honum meiri tekjur, en vjer nú getum búizt við, þá er nægur tími til þess að lækka laun hans síðar. Annars álit jeg, að of mikil sýtni í þessu atriði geti unnið fyrirtækinu stórum meira tjón, en hagnaðinum af slíkum sparnaði nemur. Jeg skal þó játa, að frá sjónarmiði nefndarinnar var meiri ástæða til þess að lækka prósentu-gjaldið til farstjóra, en tillagan, sem kom fram í Nd., um að lækka það úr 4% niður í 2%, var felld, og lýsti sjer í því það álit Nd., að meira væri um vert, að fá dugandismann til að stjórna þessu fyrirtæki, en að skera laun hans við neglur sjer. Það mun vera bezt, að láta reynsluna skera úr því, hvort laun hans eru ákveðin ofhá.

Fleira finn jeg ekki ástæðu til að taka fram að sinni, en bið þess, að gjörðar verði athugasemdir af h. þingdm.

Landshöfðingi: H. framsögum. (H. Sv.) hefur itarlega rakið bæði hvað ætlazt er til með frv. þessu, og eins gjört grein fyrir breyt. þeim, er nefndin stingur upp á, og tilgangi þeirra. En það hefur hvorki verið tekið fram í h. Nd. nje í þessari h. þingd., hvernig menn hugsuðu sjer byrjun á framkvæmdum þessa frv., ef það yrði að lögum. Ef það nær konunglegri staðfestingu, þá lægi fyrst fyrir að gefa út auglýsingar í dönskum, þýzkum, norskum, enskum, islenzkum og fleiri blöðum, þar sem skýrt væri frá því, að staðan sem farstjóri sje laus og skorað á menn að gefa sig fram og senda umsóknir um hana. Til þessa þyrfti talsverðan tíma og nokkuð langan frest fyrir lysthafendur til að gefa sig fram. Þegar svo

umsóknirnar væru komnar, þá yrði að senda þær til fargæzlumanna; þeir settust þá á rökstóla og sendu síðan tillögur sínar til landshöfðingja. Þegar hann svo væri búinn að ihuga umsóknirnar og tillögur fargæzlumanna og að því búnu að skipa farstjóra, yrði að tilkynna honum þetta, ef hann væri í útlöndum, en ef hann væri hjer, þá yrði hann að fara til útlanda strax, til þess að kynna sjer ýmsilegt starfa sínum viðvikjandi. Því næst lægi fyrir farstjóranum, að setja auglýsingar í ýms útlend blöð, þar sem óskað væri eptir, að fá skip á leigu, eins og gjört er ráð fyrir í 1. gr. frv. Þegar svo tilboð væru komin, yrði hann að afgjöra með stjórninni í Kaupmannahöfn, hvort tilboðin væru aðgengileg. Ef þau eða eitthvert þeirra virtust aðgengileg, þá mætti taka strax til starfa, en ef ekki litist svo, þá væri spurningin, hvort heldur ætti að ráðast í að kaupa skip eða byggja skip. Allur þessi rekstur mundi taka svo langan tíma, að varla mætti búast við, að allt yrði komið í kring, fyr en talsvert væri liðið á næsta ár. Jeg hef viljað leiða athygli h. þingdm. að þessu, til þess að nefndin, ef hún hefur hugsað sjer aðra betri aðferð en þá, sem jeg nú hef vikið á, geti útskýrt hana fyrir h. þingd.

Jeg tók fram við 1. umr. þessa máls, að mjer fyndist ákvæðin í nefndarálitinu, um að verja ætti allt að 150,000 kr. til útgjörðar skipsins, nokkuð óákveðin og ógreinileg; það er t. d. ekki hægt að sjá, hvort laun farstjóra, skrifstofukostnaður hans, laun fargæzlumanna og revisors, eigi að borgast af þessum 150,000 kr. Það stendur ekkert um þetta í nefndarálitinu og mundi þó kostnaður við þetta ekki verða litill. Laun farstjóra eru sett nokkuð há, en eru þó að minni hyggu ekki of há, því mjög riður á að fá duglegan og vel hæfan mann til þessa starfa, sem ef til vill mætti búast við að sleppti annari vel launaðri stöðu, til þess að taka

að sjer farstjórastarfið. Farstjórinn myndi einnig hafa mikinn skrifstofukostnað, bæði hjer í Reykjavík og eins á Englandi og í Danmörku. Þessi kostnaður mundi nema talsverðu fje, að minnsta kosti. ef skipið ætti að koma við bæði austan á og vestan á Englandi, því þá þyrfti farstjórinn að hafa afgreiðslumenn á báðum þessum stöðum.

Mjer er ekki fullljóst, hvernig á að skilja það ákvæði í 4. gr., að „farstjóri skal hafa og er þar varnarþing hans í öllum þeim málum, er snerta farstjórnina“. Jeg geng út frá því, að ætlun nefndarinnar sje, að allir, sem höfða mál gegn farstjórninni út af vöruf lutningum og sliku, eigi að snúa sjer að farstjóranum, sem hefur varnarþing í Reykjavík, og höfða málið þar. En í farstjórninni eru líka aðrir en farstjórinn, nefnilega fargæzlumennirnir, og þá er spurningin, hvort að eins ætti að hefja málið gegn farstjóranum, eða þá gegn öllum þremur. Þetta þyrfti að taka skýrt fram, því vafi er óþægilegur í þessu efni.

Mjer hefur aldrei verið vel við þessa fargæzlumenn, því jeg er hræddur um, að þeir gætu orðið farstjóra og allri útgjörðinni til talsverðs trafala. Þegar skapa á nýtt fyrirtæki, eins og þetta, þá er heppilegast, að fela þeim, sem framkvæmdirnar á að hafa, sem mest vald í hendur. En þegar skipta á framkvæmdarvaldinu milli farstjóra og fargæzlumanna, þá er hætt við, að það hefði slæmar afleiðingar. Farstjórinn mundi ekki þora að ráðast í neitt alvarlegt, án þess að hafa fargæzlumennina í ráði með sjer, til þess að sæta ekki einn ábyrgð, og fargæzlumennirnir mundu ekki líða honum að taka neina ákvörðun, án þess þeir hafi hönd í bagga með. Sjerstaklega er jeg hræddur um, að farstjórinn, þegar hann væri erlendis, ekki mundi þora að ráðast í neitt, sem hefði verulegan kostnað í för með sjer, ef hann ekki vissi vilja far-

gæzlumanna. Jeg tók þetta fram í h. Nd., að farstjórinn ætti að hafa meira vald en ákveðið er, og að fargæzlumennirnir ættu helzt að falla burtu. H. Nd. vildi ekki fallast á þetta og eins býst jeg líka við, að þessi h. þingd. gjöri, en jeg vildi taka þetta fram til þess, að ef þessi spá mín um fargæzlumennina skyldi rætast, þá sæist, að bent hefði verið á, að þeir væru ekki nauðsynlegir. Mjer finnst hið h. þing opt vera hneigt til að fara í sama farið með ný mál og önnur mál, er áður hafa komið fyrir, þó skyldleiki málanna sje ekki áþreifanlegur. Jeg vil taka t. d. lögin um fiskiveiðasamþykktirnar; nú eru þau formið fyrir öllum málum, þar sem gefa á sveitarstjórnnum meira vald í hendur en verið hefur. Eins er með landsbankann; þar er bankastjóri og 2 gæzlustjórar. Þetta fyrirkomulag er tekið til fyrirmyndar í þessu frv., og eru þó málin ekkert skyld. Þó er að nokkru leyti vikið frá fyrirkomulagi því, sem er við bankann, því eptir bankalögunum er það landshöfðingi, sem skipar bankastjóra, en eptir þessu frv. verða það aðallega fargæzlumennirnir, sem skipa farstjóran, en aptur á móti hefur nefndin gjört breytingar við ákvæði h. Nd., um að fargæzlumenn skyldu kosnir í sameinuðu þingi, og stungið upp á, að þeir, eins og gæzlustjórar bankans, væru kosnir sinn í hvorri deild alþingis.

Jeg ætla svo að ítreka þá spurningu til nefndarinnar, hvort hún hafi hugsað sjer annað fyrirkomulag við framkvæmdir frv. þessa, en það, sem jeg tók fram áðan.

Þorkell Bjarnason: Jeg skal leyfa mjer með fám orðum að gjöra grein fyrir breyt.atkv. mínu á þingskj. 366. Það fer fram á, að fela landstjórninni á hendur að leigja eða kaupa skipið, í stað þess að nefndin vill láta farstjóra gjöra það með ráði landstjórnarinnar. Jeg álit nú, að ráðgjafi hafi völ á svo mörgum mönnum, sem

hafa næga þekkingu í þessu efni, að það sje eins óhu't að trúa stjórninni fyrir að framkvæma þetta eins og farstjóra, sem vel getur vantað þekkingu í því, sem við kemur byggingu skipa.

Framkvæmd þessa máls kemur og miklu fljótara í gang, ef stjórnin útvegar skipið. Eins og hæstv. landsh. tók fram, getur það tekið langan tíma, að útvega farstjóran, en eigi hann að útvega skipið, þá verður fyrst farið til þess, þegar farstjóri er skipaður. Ef stjórnin útvegar skipið, leigir það eða kaupir, þá er allt tilbúið, og má byrja ferðirnar strax. Þegar landshöfðingi er búinn að skipa farstjóra, og er því sýnilegt, að á þann hátt kemst samgöngumálið miklu fyr í gang, en ef farstjórnin er látin leigja eða kaupa þetta skip.

Vel má nú svo fara, að hvorki verði leigt skip eða keypt, þó frumv. þetta fái staðfestingu; fje það, sem frumv. þetta ætla til getur reynzt of lítið.

Í h. Nd. kom sú skoðun fram, að eigi mundi veita af 200,000 kr. til að leigja skipið fyrir. Þó nú sjeu 350 þús. kr. álitnar nógar til að kaupa það skip, er frv. gjörir ráð fyrir, geta ýms þau atvik komið fyrir, að það verði miklu dýrara, t. d. járn stigið upp um það leyti, sem á að smíða það. Ef farstjóri á að útvega skipið, þá þarf landshöfðingi að útnefna hann áður, og enginn mundi takast á hendur, að vera farstjóri, nema hann hefði vissu fyrir, að halda launum sínum í 2 ár, og gæti hann svo ekki útvegað skipið, hefði maður farlausan farstjóra á launum úr landssjóði, að minnsta kosti í 2 ár, sem mjer virðist mjög óviðkunnanlegt. Jeg held því margt mæli með því, að láta heldur landsstjórnina hafa á hendi útvegun skipsins en farstjóra. Önnur breyt.till. fer fram á það, að láta landshöfðingja einan skipa farstjóra og fargæzlumenn. Mjer sýnist hann miklu færari um að skipa fargæzlumenn en h. þd. að kjósa hvorn þeirra. Að líkindum verða þeir kosnir

hjer í Reykjavík, eða í grennd við Reykjavík, fyrst aðsetur farstjórans á að vera hjer. Jeg held því, að hæstv. landsh. hafi miklu betri þekkingu á mönnum hjer í Reykjavík, því aðsetur hans er og verður hjer í Reykjavík, heldur en þingm. utan af landi, og það sje því meiri trygging fyrir, að þeir verði heppilega valdir, ef landshöfðingi skipar þá, en ef þingdeildirnar velja þá; að visu eiga þeir að hafa eptirlit fyrir þingsins hönd með farstjóra, en jeg held að endurskoðandi skipsreikninganna, sem getið er um í 8. gr., sje nóg trygging fyrir eptirlitinu af þingsins hálfu; þingið gefur honum sjálfsagt „instrúx“, og hann gefur því skýrslur um það, hvernig farstjórnin fari að ráði sínu. Þetta finnst mjer því nægileg trygging.

3. breyt.atkv. er að færa launin niður úr 3000 kr. í 2500 kr. Eptir því sem samgöngumálanefndin í h. Nd. gjörir ráð fyrir, verða tekjur skipsins á ári 90,000 kr., en til þess að vera viss um, að áætlun hennar yrði eigi of há, dró hún þar frá 15 þús. kr., og gjörði ráð fyrir, að tekjurnar yrðu 75,000 kr., og 4 af hundr. af því verða þá 3000 kr., og þá hefur farstjóri í laun í allt 5500 kr., þó honum sje ekki ákveðið úr landssjóði nema 2500 kr. laun, og er þetta meiri upphæð, heldur en æztu embættismenn landsins að landsh. undanteknum eiga að hafa í laun. Mjer finnst það óþarft, að farstjóri hafi hærri laun, sem að líkindum verður einhver ötull starfsmaður frá gufuskipakontor erlendis, en æztu embættismenn landsins, sem kostað hafa til náms upp á sig 12—14 ár. Mjer getur því ekki skilizt, að ekki sje óhætt að færa launin niður í 2500 kr.

H. framsögum. nefndarinnar lýsti því yfir, að nefndin gæti eigi aðhyllzt þessar breyt.till., og af þeirri ástæðu ætla jeg að taka þær aptur, en hef talað þessi orð til þess, að nefndinni geti gefizt kostur á, að ihuga breyt.till. nákvæmar við 3. umr.

Framsögum. (Hallgrímur Sveinsson):

Jeg vil leyfa mjer fyrir hönd nefndarinnar að svara spurningum hæstv. landsh. Jeg skal játa það, að að líkindum hefur nefndin í heild sinni eigi gjört sjer ljósa hugmynd um alla þá rekistefnu, sem hæstv. landsh. taldi, þegar frumv. kæmi til framkvæmda. Það kann vel að vera, að alls þessa þurfi með, en nefndin hafði hugsað sjer, að það gengi á annan og fljótari hátt. Það segir sig sjálfst, að þar sem verið er að búa til lög nú í lok ágústmánaðar, sem eiga að vera komin í gang tímanlega á næsta ári, þá getur eigi verið um mjög margbrotna aðferð að tala, eigi nokkuð að geta orðið úr framkvæmdunum. Auðvitað væri bezt, að tími væri nægur, og þá væri líka heppilegast, að fara svo að sem hæstv. landsh. gat um, að setja auglýsingar í ýms útlenzk blöð, við það kæmu fleiri tilboð og um fleira væri að velja, og mætti því betur sjá sig um. En hjer er ekki því að heilsa, að nægur tími sje fyrir hendi, og því álit jeg það með öllu þýðingarlaust nú, að samþykkja lög, sem ef til vill eiga að vera komin í gang í apríl næsta ár, þannig að framkvæmd þeirra sje mjög flókin. Við höfðum hugsað okkur þetta svo, að landshöfðingi mundi skipa einhvern til farstjóra, sem hann þekkti, hjer eða í Höfn. Við álitum, að hann væri neyddur til að taka einhvern mann hjer nærlendis, að minnsta kosti fyrst um sinn, þar eð æskilegast væri að lögin kæmust sem fyrst í gang, helzt þá strax þegar þetta mál og fjárlögin hefðu hlotið staðfestingu. Já, nefndin hjelt, að ef tekinn væri maður hjer nærlendis, þá þyrfti það ekki að taka langan tíma, að koma sjer saman um, hvern skipa skyldi fyrir farstjóra, og að hann þá strax gæti farið til útlanda, fundið ráðgjafa Íslands og sagt honum: hjer er jeg kominn, og hvað hann vildi gjöra til að útvega skip, og svo þegar tilboð væru komin, þá gæti hann lagt þau fyrir ráðgjafa, og leitað samráða hans til að kjósa eða hafna. Ef þetta gæti

heppnast, þá hjelt nefndin, að allt gengi vel og farstjóri gæti tekið til starfa þá strax, er þessi lög og fjárlögin væru undirskrifuð og jafnvel að einhverju leyti strax, þegar lögin væru afgreidd af þinginu. Væri nú svo, að landshöfðingi hefði augastað á einhverjum manni í Kaupmannahöfn, einhverjum, sem hann og fargæzlum. þekktu, þá yrði sem fyrst að skrifa honum og komast eptir, hvort hann vildi taka að sjer farstjóra-starfið; ef hann tæki það að sjer, eða ef maðurinn gæti fengizt hjer, þá gætu lögin komið til framkvæmda seint á þessu ári. Ef þetta hvorugt tækist, þá yrði töfn meiri en nefndin hefur ráð fyrir gjört, en það var hennar álit, að eigi væri ómögulegt hjer nærlendis að fá til mann, sem bæði væri fær til að taka að sjer þennan starfa og sem líka væri faanlegur til þess, og út frá þessu er gengið í frv. Og hvað því viðvikur að hafa útlendan farstjóra, þá fylgja því að visu ymsir kostir, hann mundi að líkindum kunnur útgerð skipa og byggingu, en hins vegar mundi hann alókunnur öðru innra ásigkomulagi hjá okkur og svo mikils virði er þessi þekking á ásigkomulagi voru, sem flestir innlendir kaupmenn hafa, að hún mundi vega talsvert á móti smá ófullkomlegleikum, sem þeir að öðru leyti kynnu að hafa.

Viðvíkjandi þeirri fyrirspurn hæstv. landsh., hvort þessar 150,000 kr. væru ætlaðar til að leigja fyrir skip, launa farstj. o. s. frv., þá skal jeg játa, að nefndin ekki hefur rætt þetta ítarlega; kom það af því, að tíminn, sem nefndin hafði málið til meðferðar var svo naumur, en þó er mjer óhætt að segja, að aðallega var það meining nefndarinnar, að þessar 150,000 kr. gengu til þess, að leigja skip fyrir og gjöra það út, að launum til farstj. undanskildum (*Landsh.:* Og skrifstofufje?). Um það skal jeg ekki segja fyrir vist, en nefndin þótti ákveða fjeð svo riflega, að eigi þyrfti að koma til vandræða, þó litlir gjaldliðir

bættust við. Nefndin áleit, að þar sem hjer er verið að tala um, að koma alveg nýju fyrirtæki á fót, þá yrði farstj. æði opt að fylgjast með skipinu, bæði hjer við land og til Englands, sumpart til að sjá sjálfur allt, sem að útgerðinni liti og sumpart til að koma sjer í samband við menn, semja um vöruf lutninga og annað þess háttar og því áleit nefndin, að skrifstofa hans mundi að miklu leyti verða á floti (þ. á skipinu) fyrst um sinn, meðan hann væri að koma fyrirtækinu á fót og að hann mundi ekki hafa skrifstofu erlendis. Auðvitað yrði hann að hafa skrifstofu í Rvík og ef til vill á einum eða tveimur öðrum stöðum, en til þess mundi ganga að eins lítið fje.

Viðvikjandi varnarþinginu, þá má það vel vera, að eigi sje svo nákvæmlega, sem skyldi, ákveðið, á hendur hvers ábyrgð skuli gjörð, og væri æskilegt að fá bendingar í þá átt, einkum frá hinum lögfróðu mönnum deildarinnar; en nefndin hugsaði sjer það þannig, að aðalábyrgðin hvíldi á farstj., þó þannig að fargæzlum. stæðu honum við hlið í öllum mikilsvarðandi atriðum. Fargæzlum. hugsaði nefndin sjer fremur sem ráðgefandi, en sem fyrirskipandi, hún hugsaði sjer eigi, að þeir mundu svo ráðríkir, að þeir tækju fram fyrir höndur á farstjóra, heldur skoðaði hún þá svo, að þeir ættu að vera farstj. til aðstoðar, ráðleggja honum, gefa honum bendingar og aðvara hann, og þó sjerstaklega til þess, að farstj., þegar vandamál bæri að höndum, sem mikillar athugunar þyrfti við, hefði einhverja merka menn, sem hann gæti borið sig saman við, einhvern bakhjall, sem hann mætti treysta, og fyrir því væri fengin trygging, ef þingið veldi fulltrúa, til að standa honum við hlið. Því hugði nefndin, að eigi þyrfti að ákveða varnarþing fargæzlum., heldur þess manns, sem tæki móti lögsókn og að það væri farstjóri. Það er að vísu satt, að þar sem fleiri en einn ráða, þar er ábyrgðinni skipt.

En það liggur hjer í loptinu, að vilja gjöra allt með nefndum, reyna að dreifa ábyrgðinni þannig, að fleiri sjeu um verkið og hver taki sinn hluta af ábyrgðinni. Þetta kann að vera óheppilegt og jeg hef heyrt marga merka menn segja og get sjálfur fallizt á það, að þeir heldur vildu lúta einræði eins duglegs manns, en að hafa marga liðléttinga; en það stendur eigi ávallt svo á, að kostur sje á ötulum og góðum manni, og þá er þó betra, að hann geti snúið sjer til annara og leitað aðstoðar hjá þeim, þó auðvitað af því leiði nokkur töf, en hjá því verður ekki komizt. Jeg skal játa það, að þó þetta frv. hefði komið svo úr garði gjört hingað frá h. Nd., að í það hefði vantað þetta ákvæði um fargæzlum., þá mundi jeg naumast og varla meðnefndarmenn mínir heldur hafa tekið okkur fyrir hendur, að bæta þessu ákvæði inn í frv., en nú er frv. svo útbúið hingað komið og það verður að taka það, eins og það liggur fyrir, og það er mikil ástæða til að álita, að h. Nd. mundi illa sakna, ef þetta ákvæði væri numið burt úr frv. Fyrir mitt leyti get jeg vel hugsað mjer næga tryggingu fyrir því, að öll framkvæmd við þetta fari vel fram, þó engir fargæzlum. sjeu, bæði gegnum endurskoðunarmenn, eins og h. 6. kgk. (Þ. B.) gat um og gegnum afskipti landsstjórnarinnar.

Viðvikjandi breyt. þeim, sem h. 6. kgk. (Þ. B.) hefur gjört á þessu frv., þá er þeim að nokkru leyti áður svarað, að sumu leyti ekki. Hann gat þess, að ef landsstjórninni væri á hendur falin útvegum skipsins, þá mætti þegar byrja að leigja, þegar þessi lög væru samþ. Þetta er að vísu satt, en jeg skal taka það upp aptur, að ef hjer nærlundur maður eigi verður gjörður að farstj., þá er mjög óvist, að nokkuð verði úr framkvæmdum á þessu ári og þá mundi koma sú gloppa í málið, sem þingið mundi illa una og jafnvel heldur sætta sig við einhver smá óþægindi, einhverja smágalla á farstj., enda er engin trygg-

ing fyrir því, að sá farstj. fengist, sem gallalaus væri, þó lengra og lengur væri leitað. En ef það heppnaðist að fá farstj., sem eigi væri langt í burtu, þá væri þessi bagi, sem h. 6. kgk. (Þ. B.) gat um eigi lengur til fyrirstöðu. Farstj. gæti þá sem bráðast byrjað á útvegum skipsins. Jeg tók það fram, að nefndin gjörði ráð fyrir hjálp frá landsstjórninni við útvegum skipsins, en jafnframt, að farstj. sjálfur mundi hafa þar hönd í bagga með, enda mundi hann hafa mestan áhuga á því, að skipið yrði gott og sem bezt úr garði gjört. Jeg álit jafnvel, að það borgi sig vel, að gefa honum nokkurra mánaða laun til þess að vera með í útvegum skipsins, því hvernig fer, ef hann kemur þar hvergi nærri, og segir svo, þegar skipið er fengið: „Jeg get ekki tekið að mjer farstjórnina, því með þessu verkfæri get jeg ekki fullnægt þeim kröfum sem settar eru“.

Viðvíkjandi niðurfærslu launanna, þá hef jeg, og hæstv. landshöfðingi áðan, svarað athugasemdum h. 6. kgk. (Þ. B.) í því efni. H. 6. kgk. (Þ. B.) sagði, að launin gætu orðið 5000—7000 kr. Jú, það er mikið rjett, svo há geta þau orðið, en það er líka ástæða til þess, að þau sjeu svo há. Við erum orðnir svo vanir að tala um há laun embættismanna vorra, að okkur vex allt í augum, en með kaupmanninn er nokkuð annað. Mörgum erlendum kaupmanni mundi þykja skömm til slikra launa koma, sem æztu embættismenn hjer njóta, með allmiklum eptirtölum. Erlendir útgerðarmenn skipa verkstjóra á fabrikum, og aðrir þesskonar menn, hafa margir fjórfallt eða fimmfallt við það, sem landshöfðingi hefur. Þeim mönnum, sem við þetta hafa átt að búa, mundi eigi þykja mikið til þeirra launa koma, sem sýslumenn og amtmenn hafa hjer, þeir mundu eigi ganga að *slíku kostabóði*. Það má og við því búast, að farstjóri verði öðru hvoru að vera í útlöndum, og þar verður hann að koma fram samkvæmt

stöðu sinni. Og ef við tökum fyrir farstjóra erlendan mann, úr ábyrgðarmikilli og vel launaðri stöðu, hvað skyldi honum eiga að ganga til að yfirgefa góða stöðu, og taka þessa að sjer, ef ekkert væri í aðra hönd? Jeg get gjört ráð fyrir, að ef við fengjum nýtan mann í þessa stöðu, þá mundum við ekki sjá eptir, þó við launum honum vel. Ef farstjóri yrði að fylgja skipinu, sem einnig má gjöra ráð fyrir, þá yrði það honum dýrt; við þekkjum, að sá sem er á ferð, getur eigi viðhaft þá sömu hagsýni, og hann getur haft á heimili sínu, hann verður að búa á veitingahúsum, og það er að stórum mun dýrara, en að lifa heima hjá sjer. Farstjóri verður og að berast talsvert á, hann verður að sýna, að hann sje farstjóri Íslands, sýna það, að hann geti með sæmd komið fram fyrir hönd Íslands. Farstjóri má heldur ekki, þar sem skipið kemur skriða inn í káetu sína, hann verður að blanda sjer saman við menn, því með því getur hann opt fengið sjer góða viðskiptamenn, og útgerð skipsins góðan vörufarm. Yfir höfuð að tala verða launin að vera svo mikil, að þau sjeu boðleg hverjum sem vera skal, farstjóri verður að vera svo launaður, að hann sje óþvingaður, og geti komið óþvingað fram.

Landshöfðingi: Jeg er þakklátur h. framsögum. (H. Sv.) fyrir þær leiðbeiningar, sem hann gaf viðvíkjandi því, hvernig h. nefnd hefur hugsað sjer, að, að því ætti að fara, að útvega farstjóra. En jeg ber ekkikennsl á marga menn hjer á landi nje heldur erlendis, sem hafa þekkingu og æfingu á útgerð gufuskipa. Eptir frv. þessu á nú að skipa 3 menn, sem fróðir eru í þessari grein, 2 fargæzlumenn og einn farstjóra. Nú er það þingið, sem velur fargæzlumennina, og enda þótt það sje í sjálfu sjer nokkuð skritið að kjósa menn í það starf, sem ekki er í rauninni til, meðan lögin eru ekki staðfest af konungi, þá er líklegt að þessir menn verði kosnir

nú á þessu þingi, enda var farið að á sama hátt, þá er hinir fyrstu gæzlustjórar landsbankans voru kosnir. Það verður þannig þingið, sem gengur fyrst í valið, og kýs sjálfsgælt þá verzlunar- og siglingafróðustu menn, sem það á kost á, og þá kynni að vera hætt við, að ekki yrði eptir nema úrkastið, þegar landshöfðinginn á að fara að skipa farstjórnann. Auðvitað kemur aðal-vandinn og aðal-ábyrgðin á kosningu farstjórnans til að hvíla á fargæzlumönnunum, úr því að landshöfðinginn á að skipa farstjórnann eptir tillögum þeirra. Vandinn verður því ekki mikill fyrir landshöfðingja, eins og líka h. framsögum. (H Sv.) tók fram; fargæzlumennirnir munu sjálfsgælt leita uppi og finna einhvern hæfan mann. En jeg þekki engan hjer á næstu grösum, sem fengizt hefur við útgerð á gufuskipi og treysta meg, að hafi fulla þekkingu á öllu, er því til heyrir.

H. framsögum. lýsti því yfir, að í þessum 150 þús. kr., sem 1. gr. frv. getur um, eigi ekki eptir sinni skoðun að teljast laun til farstjóra nje fargæzlumanna nje skrifstofukostnaður og þess háttar. Ef þessu er þannig varið, má búast við að allur kostnaður af útgerð skipsins hækki ekki allitið, mäske upp í 170—180 þús. kr. Jeg get ekki verið h. framsögum. samdóma um það, að gera meg ráð fyrir, að farstjórninn hafi að eins fljóttandi skrifstofu, þannig, að allir þeir, sem farseðla þurfa að fá, eða gjöra flutninga-samninga við hann skuli þurfa að sæta lagi, þá er skipið er komið á höfnina, þar sem á að taka manninn eða vörurnar til flutnings, og finna hann að máli í káetu hans.

Jeg hygg, að alveg sje nauðsynlegt, ef nokkur flutningur á að fást, að hver sem vill geti haft einhvern stað að snúa sjer til á viðkomustöðum skipsins og geti ekki að eins keypt þar farbrjef og farseðla, heldur samið fyrir fram um vöruflytninga o. fl., en til þess útheimtist, að þar sje fastur afgreiðslumaður. Jeg

hygg, að það mundi spilla mjög fyrir því, að skipið fengi eitthvað að flytja, ef menn þyrftu að sæta lagi með þess konar afgreiðslu, þegar skipið liggur á höfninni. Jeg verð því að ganga út frá því, að farstjórnin verði að hafa umboðsmenn eða fasta skrifstofu, ekki að eins í Reykjavík, heldur einnig á 1—2 stöðum í Englandi og eins í Danmörku.

Jeg skal benda á það, að 1. gr. þessa frv. kemur dálitið undarlega heim við 12. gr. C. a. í fjárlagafrv., að því leyti, sem þessi eru samferða hjer í deildinni. Í framkvæmdinni verður þetta svo, að frv. þetta verður tekið upp á þá grein fjárlaganna, þar sem þau lagafrv. eru talin upp, sem geta haft áhrif á fjárupphæðirnar á fjárlögunum. Þessar 45,000 kr., sem standa á 12. gr. C. a. á fjárlögunum, koma þá til að breytast í 150,000 kr.

Það er eitt lítið atriði í frv. þessu, sem jeg kann illa við. Það er sem sje tekið fram í 9. gr., að farstjóri og fargæzlumenn skuli hafa ókeypis far með skipinu. Þetta virðist mjer alveg sjálfsgælt og þurfi þess vegna ekki að taka það fram í lögunum. Það er eðlilegast, að farstjórnin ráði þessu sjálf, eins og öðru því, er lýtur að fargjöldum. Um hitt gæti aptur á móti verið nokkur spurning, hvort þessir menn ættu ekki einnig að hafa ókeypis kost á ferðum sínum með skipinu. Það er að minnsta kosti mjög hart fyrir fargæzlumennina, sem ekki eru betur launaðir en ráð er fyrir gjört, — ef þeir þyrftu að ferðast til útlanda í erindum skipsins, að þeir þá hefðu ekki ókeypis kost á því. Vjer vitum, að í þess konar tilfellum er það venja annarstaðar, að þeir menn hafi dagpeninga. Jeg held, að bezt færi á því, að þetta ákvæði væri fellt burt úr frv., og að farstjórnin hafi í þessu efni alveg frjálsar hendur.

Sigurður Jensson: Eins og h. meðnefndarmenn mínir vita, gjörði jeg þá uppástungu í nefndinni, að binda sig ekki

eingöngu við þetta, sem frv. fer fram á, að kaupa skip eða leigja skip, heldur ættum vjer að láta oss nægja næstkomandi fjárhagstímabil að fela farstjórninni á hendur, að útvega skip til þessara ferða, og til þess væri veitt viss fjárupphæð. Þessi uppástunga mín fjekk ekki byr í nefndinni, en af því að jeg var samdóma meðnefndarmönnum mínum um það, að eitthvað þyrfti að gjöra til þess að bæta úr samgöngunum á sjó. neyddist jeg til að ganga inn á að leita samkomulags og reyna að laga sem bezt frv. það, sem liggur fyrir. Jeg er samt sem áður ekki enn alveg horfinn frá þessari hugmynd; jeg hygg, að heppilegt væri, að gjöra ráð fyrir því í frv., að þennan útveg mætti hafa. Og jeg hef styrkt í þessari skoðun við það, að jeg hef heyrt kunnuga menn segja, að 150,000 kr. muni alls ekki nægja til að leigja skip, þannig úr garði gjört, sem frv. tekur til. Þeir segja, að það sje með öllu óhugsanlegt, að fá því líkt skip á leigu fyrir svo lítið fje, og fyrir því sje frv. í raun og veru, þegar til framkvæmdanna kemur, alveg hið sama, sem það var, er það kom frá h. Nd.; eptir því verði eini útvegurinn sá, að kaupa skip. Jeg játa, að jeg veit sjálfur ekkert um það, hvað muni kosta leiga á þessu skipi, en jeg hef heyrt, að útgjörð skips, eins og póstskipið „Laura“ á stærð, muni kosta á ári 216,000 kr., auk kola og hafnagjalda. Jeg veit ekki með neinni vissu, hvort þetta er rjett eða ekki, en sje það nærri lagi, er bersýnilegt, að 150,000 kr. til leigu og útgjörðar slíks skips, sem hjer er gjört ráð fyrir, muni vera alls ónógar.

Það eru einnig aðrar ástæður, sem valda því, að jeg get ekki horfið frá þessari uppást. minni, að veita farstjórninni fje til umráða, til að útvega ferðir milli Íslands og útlanda og kringum strendur landsins. Eins og hæstv. landsh. benti á, hlýtur að ganga alllangur tími til þess

að koma þessum lögum til framkvæmda. Þótt lögin öðlist staðfestingu nú í haust, þá er eptir að skipa farstjóra, leita fyrir sjer með skip til leigu og takist það ekki, þá að vera sjer úti um skip til kaups. Allt þetta getur haft alllangan tíma í för með sjer og jafnvel haft þau áhrif, að stjórnin sjái sjer ekki fært, að staðfesta frv., ef ekki er útlit fyrir, að lögin geti komið til framkvæmda fyr en eptir 1—2 ár.

Það var haft sem ástæða á móti mjer í nefndinni, að lítið mundi að gjöra fyrir hina fyrirhuguðu farstjórn, ef hvorki yrði leigt skip eða keypt; hún þyrfti þá að eins að semja við einhvern um að taka að sjer ferðirnar umhverfis landið fyrir vissa borgun, og fyrir það væri ekki veitandi þessi laun, sem frv. ákveður. En jeg álit, að farstjórnin hafi samt sem áður nóg að gjöra. Fyrst og fremst þarf hún að vera sjer í útvegum um það, að einhver taki að sjer þessar ferðir, og þeim verði haganlega fyrirkomið. Og ef henni tækist það, álit jeg hana vel vinna fyrir þeirri borgun, sem henni er ætluð. Hún gjörir þá meira en það, sem stjórninni hefur tekizt að gjöra undanfarin ár. Og þótt henni takist að fá einhvern til að taka að sjer þessar ferðir, er verki hennar samt ekki lokið með því. Hún ætti eptir að undirbúa samgöngumál vor, svo að næsta alþingi hefði betri upplýsingar og betri þekkingu að byggja á, bæði hvað snertir leigu á skipi og kaup á skipi, heldur en þetta þing hefur nú haft. Það er enginn efi á því, að þessu máli hefði verið betur komið nú, ef alþingi 1893 hefði sett á stofn farstjórn til þess að safna upplýsingum, gjöra áætlanir og margt fleira, er alþingi nú hefði getað byggt á.

Það hefur ennfremur verið fært á móti uppástungu minni, að ef veittar yrðu segjum 50—70 þús. kr. á ári til þessara ferða, þá stingi eitthvert fjelag því fje í vasa sinn, en við höfum ekkert fyrir það, nema

ferðirnar. En sje skip leigt eða keypt, þá höfum vjer öll-ráðin og alla reikningana, borgum ekki meira en það, sem minnst verði komizt af með, og getum ef til vill haft ábata á fyrirtækinu. En hjer er sá galli á, að vjer vitum ekkert um það fyrirfram, hvernig þessir reikningar koma til að standa að lokum. Jeg hygg, að valt sje því að treysta, að kostnaðarupphæðin verði mikið minni en 50,000, þá er tekjurnar hafa verið dregnar frá öllum leigu- og útgjörðar-kostnaðinum. Jeg hygg, að jafnvel fyrir 45,000 kr. á ári mætti með samningum fá allgóðar ferðir í kringum landið. Ef strandferðunum væri skipt í tvennt, þannig, að annað skip hefði ferðirnar um Vesturland, og svo væru sjerstakar ferðir fyrir Austurland og Norðurland, þá væri það að minnu áliti heppilegasta fyrirkomulagið. Jeg ímynda mjer, að sameinaða gufuskipafjelagið mundi ekki ófúst til að taka að sjer ferðirnar til Vesturlandsins, því að það á svo hægt með að sameina þær ferðir við ferðir þær, sem það fer hingað beint til Reykjavíkur, eins og það hefur opt gjört. Jeg get búizt við því, að það mundi taka slíkar ferðir að sjer fyrir 15,000 kr. á ári og jafnvel minna. Þá væru eptir 30,000 kr. og fyrir það fje ætti að geta fengizt talsvert bættar ferðir fyrir Austurland og Norðurland, að minnsta kosti mun betri ferðir en þær hafa verið hingað til, þegar veittar hafa að eins verið 18,000 kr. á ári til strandferða.

Jeg hef álitid mjer skylt, að hreyfa þessari uppástungu, ef ske mætti, að jeg gæti sameinað mig við einhverja h. þingdm. um að koma henni inn í frv. Það getur vel komið fyrir, að stjórnin sjái sjer ekki fært, að leggja út í að leigja skip eða kaupa, og þá væri æskilegt, að farstjórnin hefði til umráða einhverja fjárupphæð, til þess að útvega strandferðir fyrir hjá einhverju gufuskipafjelagi, þótt ekki væri nema fyrir annað árið. Jeg

held, að það sje varlegra, að hafa þessa viðbót, svo að einhvern veg sje hægt að fara, þótt frv.vegirnir reynist ófærir.

Framsögum. (Hallgrímur Sveinsson): Jeg vil með fáum orðum svara athugasemdum h. þm. Barðstr. (S. J.). Jeg skal kannast við það, að hann hreyfði þessari uppástungu í nefndinni, en jeg minnst ekki þess, að hún væri þá í því formi, sem hann kemur fram með hana nú. Jeg hygg, að jeg megí fullyrða það, að h. þm. (S. J.) vildi þá setja þessa uppást. í staðinn fyrir eða framan við þær ákvarðanir frv., að kaupa skip eða leigja skip, þannig, að fyrst væri reynt að útvega ferðir fyrir ákveðið gjald, og ef það svo ef til vill eptir langa eptirleitun, misheppnaðist, þá að leita fyrir sjer um leigu, og ef það einnig mistækist, þá að fara að hugsa um að kaupa skip eða láta smíða það. Fyrir því var það, að aðrir nefndarmenn hreyfðu þeim mótmælum, að þá yrði ef til vill ekkert úr neinu, allt mundi lenda í tómum vafningum og tímatöfum, svo að síðari villan yrði engu betri en sú fyrri. Aptur á móti er allt öðru máli að gegna, ef þessi uppást. er sett sem hinn 3. vegur, sem nokkurskonar neyðarúrræði, ef báðir hinir vegirnir misheppnast. Jeg get fyrir mitt leyti vel gengið að þessu, að þessi vegur verði valinn, svo að einhverjar ferðir fáist, ef bæði leiga og kaup á skipi skyldi reynast ókleyf og ómöguleg.

Jeg hygg, að jeg muni það rjett, að jeg tók það einmitt fram í nefndinni, að ef vjer gætum verið vissir um að fá góðar ferðir og hagkvæmar, og sem bættu fullkomlega úr þeirri samgöngueklu, sem vjer höfum hingað til haft — þá væri það hinn einfaldasti vegur, að semja við einhvern mann eða eitthvert gufuskipafjelag, um að taka slíkar ferðir að sjer fyrir vissa, tiltekna borgun. En bæði meðal þingm. sjálfra og almennt manna á meðal, er óánægjan orðin svo megn, að menn geta

ekki lengur sætt sig við það ástand, sem er, og eru enda svo bráðlátir, að menn geta ekki teft á tvær hættur með það, að slíkir samningar takist.

H. þm. Barðstr. (S. J.) ljét í ljósi i-myndun sína og annara um, að leiging og útgerð skipsins mundi verða stórum dýrari, en ráð er fyrir gjört í frv. Um þetta má deila fram og aptur, því að enginn af oss er svo fróður, að hann geti sagt slíkt með neinni vissu. Það getur auðvitað hugsagt, að áætlun nefndarinnar um leigukostnaðinn sje á veikum grundvelli byggð, og ef svo skyldi reynast, þá getur það verið gott að slá þennan varnagla, sem h. þm. Barðstr. (S. J.) vill gjöra með uppástungu sinni. Hann áleit nú, að vjer mundum geta fengið verulega góðar strandferðir fyrir 45 þús. kr., en áleit allmikla áhættu fyrir oss, að taka sjálfir að oss slíkar ferðir. Mjer finnst nú vera dálítill mótsögn í þessu hjá h. þm. Hvernig geta aðrir staðið sig við, að láta oss í tje góðar strandferðir fyrir 45 þús. kr., ef vjer getum það ekki sjálfir fyrir sama verð? Það yrði að stafa af einhverri sjerstakri óstjórn og ólagi, ef vjer ekki gætum sjálfir annast slíkar ferðir, fyrir hjer um bil sama verð og aðrir. Jeg fæ ekki sjeð, að það sjeu mikið meiri líkur til, að aðrir, sem ef til vill þekkja hjer lítið eða ekkert til, muni sleppa með minni skaða frá þess konar fyrirtæki. Jeg skal játa það, að í þessu efni stendur hið samein. gufuskipafjelag talsvert betur að vígi en flestir aðrir. En jeg hef ekki heyrt það, að menn beri það traust til þess fjelags, að það muni lofa oss sjerlega góðum ferðum fyrir 45 þús. kr. — Ef þessi varatill. kemst inn í frv., er mikið gott að geta barið að dýrum hjá því fjelagi. Máske það láti oss þá í tje viðunanlegar ferðir, sýni oss liprara viðmót en vjer höfum átt að venjast hingað til, svo að öll óánægja með það fjelag gæti horfið.

H. sami þm. (S. J.) hjelt, að fyrir 15

þús. kr. til Vesturlandsins og 30 þús. kr. til Austurlandsins og Norðurlandsins, mundu fást góðar strandferðir. Getur vel hugsagt. En hvernig fer þá með hinar beinu ferðir til útlandsins? Eigum vjer að láta sitja við það ástand þeim viðvikjandi, sem nú er? Það er þó ein af aðalástæðunum til þess, að vjer viljum fara sjálfir að halda út skipi, að oss nægja ekki þessar strjálu og seinförnu millilandaferðir. Vjer viljum sleppa hjá Færeyjum og fá fljótt og titt samband við útlandið, og það er það, sem vjer vonum að fá með þessu frv.

Hæstv. landsh. benti á það í ræðu sinni, að dálítill ósamkvæmni ætti sjer stað milli frv. þessa og fjárlagafrv., þar sem hjer væru ætlaðar 150 þús. kr. til þessara ferða, en 45 þús. kr. í fjárl.frv.

Nefndin tók eptir þessu, en hún vildi ekki stinga upp á neinum breytingum til að bæta úr þessari ósamkvæmni, fyr en hún sæi, hvernig frv. þessu og breytt.till. hennar reiddi af. Þá er hægurinn hjá, að koma fjárlagafrv. í samræmi við þetta frv.

ATKVÆÐAGR.: 1. breyt. (C. 334) við 1. málsg. samþ. í e. hlj.; 1. br. (C. 334) við 2. málsg. samþ. með 8 atkv.; 2. br. (C. 334) samþ. með 10 atkv.; 3. br. (C. 334) samþ. í e. hlj.; 3. gr. samþ. í e. hlj.; 4. br. (C. 334) samþ. með 10 atkv.; 5. br. (C. 334) samþ. með 9 atkv.; 6. br. (C. 334) samþ. með 9 atkv.; 6. gr. samþ. með 9 atkv.; 7. br. (C. 334) samþ. án atkv.; 8. br. (C. 334) samþ. með 9 atkv.; 9. br. (C. 334) samþ. með 10 atkv.; 7. gr. samþ. með 10 atkv.; 10. br. (C. 334) samþ. í e. hlj.; 11. br. (C. 334) samþ. án atkv.; 9. gr. samþ. með 10 atkv.; 10. gr. samþ. með 10 atkv.; 12. br. (C. 334) samþ. í e. hlj. Frv. vísað til 3. umr. með 10 atkv.

Fr. til fjárlaga fyrir árin 1896 og 1897 (C. 332, 368); frh. 1. umr.

Framsögum. (Sigurður Stefánsson): Á þessu stigi málsins hef jeg ekki mikið

að segja um frv. þetta. Í nefndarálitinu eru teknar fram þær breyt., sem nefndin vill gjöra á frv. og við 2. umr. verður kostur á, að fara frekar út í þær. Það sem einkum stakk í augun, þegar nefnd leit á frv., eins og það kom frá h. Nd., var tekjuhalli sá, sem myndast hafði á fjárhag landsins. Í frv. stjórnarinnar er gjört ráð fyrir c. 32 þús. kr. tekjuafgangi, en eptir frv. h. Nd. verður tekjuhallinn 96 þús. kr. Virtist því nefndinni ekki fjárhagur landsins glæsilegur eptir fjárhagstímabilið, en þegar hún betur fór að ganga í gegnum frv. Nd. sá hún, að tekjuhallinn mestmegnis stafaði af hinna miklu hækkun, sem h. Nd. hefur gjört á útgjöldum til samgöngubóta á sjó, en þar sem það eru útgjöld, sem þjóðin er fús á að veita mikið fje til, og hún um langan tíma hefur verið mjög óánægð með þessar samgöngur, þá sá nefndin sjer ekki fært, að hreyfa við þessari aðalhækkun h. Nd. Líti maður á mismun þann, er í þessu efni er á frv. stjórnarinnar og frv. h. Nd., þá sjest, að stjórnarfrv. hefur stungið upp á, að veita á fjárhagstímabilinu 36 þús. kr. til hins sameinaða gufuskipafjelags og 12 þús. kr. til gufubátsferða, alls 48 þús. kr., en í frv. Nd. eru áætlaðar 90 þús. kr. til gufuskipsferða, og til gufubátsferða í Sunnlendingafjórðungi 15 þús. kr., í Vestfirðingafjórðungi 20 þús. kr., í Norðlendingafjórðungi 20 þús. kr., í Austfirðingafjórðungi 12 þús. kr. og auk þess 10 þús. kr. til fjelagsins „Dan“ fyrir að flytja póst til og frá landinu. Þetta eru alls 167 þús. kr. til samgöngubóta á sjó á fjárhagstímabilinu, og 115 þús. kr. meira en stjórnarfrv. stakk upp á. Af þessu sjest, að tekjuhallinn á fjárhag landsins, að mestu stafar af því, sem jeg að framan hef sagt. Þessi mikli tekjuhalli hafði samt þau áhrif á nefndina, að hún á þeim skamma tíma, er hún hafði frv. til umráða, reyndi að draga sem mest úr hallanum, og hefur henni tekizt það að nokkru leyti. Flestar breyt. nefndarinnar

miða til sparnaðar, að eins fáir töluliðir hafa hækkað. Eptir till. nefndarinnar nemur hækkunin 13,740 kr., en lækkunin 31,700 kr.; ef því þessar breyt. næðu samþykki h. þingd. mundi sparast 17,960 kr., sem þessi 96 þús. kr. tekjuhalli minnkaði við og væri þá nokkuð áunnið.

Um hinar einstöku breyt. ætla jeg ekki að tala nú, því þess mun kostur við 2. umr., en eins og jeg þegar hef tekið fram, þá vildi nefndin reyna, að draga úr útgjöldunum, eins og hægt væri, og hefur henni að mínu áliti tekizt það, að nokkru leyti. Hvorki mjer nje nefndinni gat vaxið svo mjög í augum þessi tekjuhalli, þegar gætt var að, af hverju hann stafaði, og það því fremur, sem reynslan á hinum síðustu árum hefur sýnt, að áætlaðar tekjугreinir hafa optast hækkað, svo að afgangur hefur orðið. Enn fremur er óvíst um sumar fjárveitingar, að þær komi til útborgunar á þessu fjárhagstímabili.

Jeg vil að svo stöddu eigi fara frekara út í þetta frv., en óska, að það megi ganga til 2. umr.

Jeg skal geta þess, að það finnst prentvilla í 1. breyt. till. nefndarinnar. Það er ekki meiningin, að allur tölul. 10. gr. C. 4. c. falli burt, heldur að eins síðari hluti hans, 4000 kr.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. í e. hlj.

Fr. til laga um samþykkt á landsreikningum fyrir árin 1892 og 1893 (C. 335); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.:

I. Tekjur staflíð 1—22 samþ. í e. hlj.

II. Gjöld — 1—11 — - —

Orðin: „Eignir viðlagasjóðs“ o.s.frv. samþ. í e. hlj.

—: „Tekjueptirstöðvar“ o.s.frv. —

—: „Peningaforði“ o. s. frv. —

Fyrirsögn frv. samþ. í e. hlj.

Málinu vísað til 3. umr. í e. hlj.

Fr. til laga um viðauka við lög 9.

jan. 1880 um breyting á tilskipun um sveitarstjórn á Íslandi 4. maí 1872 (C. 247, 348); frh. 2. umr.

Framsögumaður (Jón Jónsson): Jeg hef ekki neinu að bæta við það, sem í nefndarálitinu stendur. Álitid er stutt og óbrotid, og nefndin hefur þar skýrt frá ástæðum þeim, sem hún hafði til að leggja, til að fella fyrri hluta frv., en samþykkja seinni hlutann með litilsháttar breyt. Jeg ætla því ekki að tala meira, fyr en jeg heyri mótmæli gegn nefndarál.

Kristján Jónsson: Að svo miklu leyti, sem jeg hef skrifað undir nefndarál. með fyrirvara, þá vil jeg geta þess, að jeg við nánari yfirvegun hef komið að sömu niðurstöðu og meiri hl. nefndarinnar, að því er síðara atriði nefndarálitsins snertir, og tek því fyrirvarann aptur.

Jón A. Hjaltalín: Þetta mál er orðið að vandræðamáli, en var það þó ekki upphaflega. Lögjafarvaldið gaf lögin til þess, að menn sem ættu jarðir í öðrum hreppi, yrðu að borga af þeim í þeim hreppi, er jarðirnar lægju í; en jeg veit og þingið veit það vist líka, að landsyfirjetturinn hefur lagt allt aðra þýðingu í orðið ábúð, hann skilur við það orð allt annað en það, sem almenningssálitið leggur í það. Almenningsálitið skilur við ábúð það, að hafa allar nytjar jarðarinnar og gjalda eptir hana öll opinber gjöld, þótt eigi dvelji menn þar langvistum. En dómstólarnir hafa lagt aðra þýðingu í orðið, þeir hafa lagt þá þýðingu, sem er gagnstæð þeirri, sem almenningssálitið hefur. En því segi jeg, að í óvænt efni sje komið; ef það verður að venju, að dómstólarnir mega leggja hvaða þýðingu, sem þeir vilja í það, sem þingið hefur búið til og útskýrt og þvert ofan í það, sem almenningssálitið segir, þá gæti svo farið, að dómstólarnir gætu haldið því fram, að hestur væri það sama sem kýr!

Þetta yrði ófært, ekki að eins fyrir lögjafarvaldið, heldur einnig fyrir dóm-

Alpt. 1885. A.

stólana sjálfa, því þeir misstu við það traust almenningss. Almennungur yrði líka illa settur, ef þeir ættu að búa við þessa rjettarvenju, því það mundi valda megnrar rjettaróvissu. Því fer betur, að jeg veit ekki til, að þessari venju hafi verið beitt annarsstaðar en við orðið ábúð, og vonast jeg til, að því framvegis heldur ekki verði beitt í öðrum málum, en svo opt sem þessi skoðun kemur fram, þá skal jeg mótmæla henni, eins og mjer er framast unnt.

Kristján Jónsson: Jeg verð að játa, að jeg skildi ekki vel ræðu hins skarpvitra h. 5. kgk. (J. A. Hj.) og útlistun hans á málinu; vil jeg því heldur halda mjer við útlistun mína á því, en hún er sú, að jeg vil ekki færa útsvarsskylduna meira út en nú er; jeg vil, að útsvarsskyldan sje bundin sömu skilyrðum og áður, og mun jeg því verða á móti fyrri hluta frv. þessa, svo h. 5. kgk. (J. A. Hj.) hefði mín vegna getað sparað sjer mótmæli sin. Að jeg er á móti því, að „afnot“ sjeu sett í staðinn fyrir „ábúð“, kemur til af því, að jeg álit, að „afnot“ sje miklu viðtækara en „ábúð“. Jeg skil ekki annað, en að undir „afnot“ mætti heimfæra t. d. slægjulán, torfristu, lambahaga, beititekju, mótak o. fl., en ef þetta á að vera grundvöllur fyrir útsvarsskyldunni, þá vil jeg leyfa mjer að spyrja, hvar eru takmörkin? Jeg skildi ekki vel h. 5. kgk. (J. A. Hj.), þar sem hann var að tala um „afnot“ og „ábúð“, en jeg fyrir mitt leyti álit, að hægt sje að gjöra greinarmun á þessu tvennu. Hið síðarnefnda orð er of viðtækt nema um „pro forma“ verk sje að ræða, en ef svo er, þá geta dómstólarnir dæmt um það, þegar til þeirra kemur.

Jón A. Hjaltalín: Það er langt frá mjer að segja, að h. 3. kgk. (K. J.) megi ekki vera þeirrar skoðunar, að „ábúð“ sje sama og „afnot“; honum er guð vel komið að berjast fyrir því með hnjam og hnúum hjer í h. þd., en sem dómara er honum það ekki leyfilegt, því þó þingið segi, að

28 (14. sept.)

ábúð sje sama og afnot, þá eiga dómstólararnir ekki að gjöra það.

Framsögumaður (Jón Jónsson): Jeg hef ekki mikla ástæðu til að svara h. 5. kgk. (J. A. Hj.), því það sem hann talaði var meira stílað móti landsyfrrjettinum en nefndinni. Jeg vildi að eins benda á, að þótt „ábúð“ ef til vill sje misbrúkað, þá mundi „afnot“ verða misbrúkað enn meira, því ef „ábúð“ væri haldið og hægt væri að fara í kringum lögin, þá mundi það ganga út yfir sveitarstjórnirnar, en ef „afnot“ yrði sett í staðinn, þá yrði það rjettur einstaklingsins, sem þá yrði fyrir borð borinn. Það er hætt við, að margar hreppsnefndir mundu leggja einstaklingana í einelti, með útsvörum fyrir lítilsverð afnot. Og sje ekki hægt að finna ákvæði, sem ekki sje hægt að fara í kringum, eins og allir jata, að hjer sje, þá vil jeg heldur fylgja fram, að látið sje standa það ákvæðið, sem verndar rjett margra einstaklinga, þó með því kynni að vera hallað rjetti fáeinna sveitarfjelaga.

ATKVÆÐAGR.: Br.till. n. (C. 348) samþ. með 9:1 atkv.; 1.—2. gr. frumv. þar með fallin. Fyrirsögn frumv. samþ. með 7 atkv. Málinu vísað til 3. umr. með 6:1 atkv.

Frv. til laga um, að stjórninni veitist heimild til að selja nokkrar þjóðjarðir (C. 246, 291, 292, 294, 361); frh. 2. umr.

Framsögumaður (Jón Jónsson): Það eru engar stórbreytingar, sem nefndin hefur gjört á frumv. Nefndin í h. Nd. fylgdi þeirri reglu, að ákveða upphæð verðsins með því að margfalda tekjurnar af jörðunum síðustu 5 ár, að meðaltali með 25, en það er augljóst, að vikið hefur verið frá þessari reglu í frumv. Þannig ætti Geirland (1. jörðin) að vera verðsett á 4456 kr. en í stað þess er verð hennar sett 3200 kr. í frumv. Syðrivík ætti eptir reglunni að kosta 946 kr. en er verðsett í frumv. á 500 kr. Við höfum nú

leitað okkur upplýsinga hjá kunnugum mönnum, og höfum komið eptir því, að jarðir þessar liggja mjög undir áföllum. Á annari jörðinni þarf að hreinsa skriðufall árlega, en hin er sandjörð og liggur undir eyðilegging. Við höfum því ekki viljað færa verðið upp. Viðvikjandi breyt. nefndarinnar skal jeg sjerstaklega taka fram um breyt. á tölul. 19 við 1. gr. frv. (Nes með Neshjáleigu) að við álitum ekki sanngjarnt, að hækka verð þeirrar jarðar upp úr því, sem hún ætti að kosta eptir reglunni. Samkv. skýrslu hlutaðeigandi hreppsstjóra, sem býr á næsta bæ, og sem engin ástæða er til að ætla, að sje hlutdrægur í því máli, er jörðin engjalitil, tún ósljett og vetrarheit litil nema fjörubeit, en þessi fjörubeit er mjög hættuleg. Jörðin er yfirhöfuð mjög landlitil. Það helzta, sem hægt er að telja henni til kosta er það, að þar er bezta útræðið í sveitinni, en þess er þá einnig að gæta, að útræði er hvergi gott í þeirri sveit, þar er að eins hægt að róa um sumartimann. Jeg þekki sem sýslunefndarmaður mjög vel virðinguna á þeirri jörð, og álit enga ástæðu til að færa verð hennar upp. Það var rætt mikið um það í sýslunefndinni, og þeim, sem bezta þekktu jörðina þótti það ekki fært, að setja verð hennar hærra en þetta. En um 1. og 3. breyt. í nefndarál. okkar munu h. meðnefndarmenn mínir gefa upplýsingar, því þeir eru þar kunnugri en jeg.

Hvað 4. breyt. (þingskj. 361) snertir, skal jeg geta þess, að nefndin byggði á því, að í h. Nd. höfðu komið fram mismunandi skóðanir um, hvort rjett væri að selja þjóðjarðir eða afhenda þær til erfðafestu, og virðist þessi nýja stefna hafa marga fylgjendur í h. Nd. Jeg skal nú ekki segja um það, hvor stefnan rjettari er, en úr því, að þetta spursmál er komið fram á annað borð, áleit nefndin rjettara, að hafa frestinn styttri, svo hægt væri að gjöra út um spursmálið á næsta þingi með tilliti til þeirra jarða, sem þá yrðu

óseldar. Fleira finn jeg ekki ástæðu til, að taka fram að sinni.

Þorleifur Jónsson: H. framsögum. (J. J.) vitnaði til mín, að jeg gæti gefið upplýsingar viðvíkjandi 3. breytt.till. nefndarinnar og skal jeg því leyfa mjer að tala fáein orð.

Breytt.till. þessi er um kaupverð jarðarinnar Húnstaða í Húnavatnssýslu, að það verði ákveðið 1700 kr. í stað þess að það er sett 1800 kr. í frumv. Jörðin er að dýrleika rúm 10 hndr. og var virt af umboðsmanni á 1500 kr. en af sýslunefnd á 1300 kr. Í sýslunefndinni var matsverð umboðsmannsins felld með 12 atkv. gegn 1 en 1300 kr. verð samþ. með 12 gegn 1 atkv. Nefndin hefur nú og jeg með henni álitid hvorttveggja verðið of lágt sett, en 1800 kr. þó of hátt; og jeg ætla, að ekkert sje varhugavert, að fallast á, að það sje sett, eins og nefndin stingur upp á 200 kr. hærra en umboðsmaður hefur gjört og 400 kr. hærra en sýslunefnd. Landskuld jarðarinnar er 60 álnir og leigur af kúgildum 40 álnir, eptir því sem hún nú er leigð. Hún rentar sig þannig fyrir 1250 kr. Við næstu ábúandaskipti hefur amtid sett leigumálann upp þannig, að hún renti sig þá fyrir 1700 kr., en þess ber þó að gæta, að landssjóður fær ekki allt afgjaldið, því að af því dragast umboðslaunin til umboðsmanns, sem eins og menn vita er $\frac{1}{6}$ partur afgjaldsins. Það er því ljóst, að landssjóður græðir á sölunni, enda þótt miðað sje við hinn hærri leigumála og enn meira sjest, að hann græðir, ef miðað er við þann leigumála, sem nú er á jörðinni.

Guttormur Vigfússon: Það er hálfpartinn leiðinlegt, að þurfa að tala fyrir þessum breytt.till., þegar svo stendur á, að sinn nefndarmaðurinn talar fyrir hverri breytt.till., sem allar fara í þá átt, að færa niður kaupverð á jörðum í sínu hjeradi, því að svo mætti sýnast, sem hver þeirra vikdi draga sjerstaklega taum hlutaðeig-

andi kaupenda. En bótin er sú, að breytt.till. þessar voru komnar fram, áður en nefnd var kosin til að ihuga frumv., og þarf þetta því ekki að koma flatt upp á deildina, þar sem flytjendur breytt.till. voru einmitt kosnir í nefndina.

Jeg skal játa það, að það er aðallega h. Nd., sem mestu ætti að ráða í þessu þjóðjarðasölumáli. Þar er nefnd sett í málið snemma á þingi, og hefur því sú nefnd betri tíma til að rannsaka öll skjöl, sem að þessu lúta og búa frumv. undir, heldur en þessi h. deild. Enda mun það ekki venja að setja nefnd í þetta mál hjer í h. Ed; að minnsta kosti hefur það ekki verið gjört á þingum þeim, sem jeg hef verið á, fyr en nú.

Þá er frv. þetta kom hjer upp í h. Ed., tók jeg fljótt eptir því, að eina jörðin, sem föluð hafði verið til kaups úr S.-Múlas., hafði orðið undarlega hart úti, að því er hið tiltekna söluverð snertir. Mjer dettur ekki í hug með þessu, að lasta *þá, sem þessu hafa valdið, eða bregða þeim um visvitandi rangsleitni, heldur álit jeg, að það eigi að sjálfsögðu rót sína í einhverjum misskilningi eða ókunnugleika, því ekki getur þetta háa verð verið byggt á lýsing umboðsmanns á jörðunni, ekki heldur á því, hve hátt jörðin rentar sig og enn sízt á þekking þeirra manna á jörðunni, sem söluverðið hafa ákveðið. Jeg veit sem sagt ekki á hverju það getur verið byggt.

Jeg skal nú til samanburðar benda á, að Litla-Breiðavík er byggð fyrir 48 kr. rentar sig því fyrir 1200 kr., söluverðið er sett upp um 600 kr. upp í 1800 kr. Húsavík í Strandasýslu er 11 hndr., er byggð fyrir 56 kr. 36 aur. en virt á 1100 kr. Hrútsholt í Hnappadalssýslu er leigð fyrir 48 kr., eins og Breiðavík, en er virt á 1350 kr. Varmá í Kjósarsýslu gefur í landskuld 93 kr. en er virt á 2000 kr. Svona mætti telja upp miklu fleiri jarðir til sönnunar því, að Breiðavík er mikið of

hátt metin í samanburði við aðrar jarðir, sem á frumv. standa, og því full ástæða til að færa hana niður í 1600 kr., eins og breyttill. fer fram á. En því til sönnunar, að jörðin muni þó ekki vera nein sjerleg kostajörð, skal jeg skýra frá, hvernig umboðsmaður lýsir henni. Hann segir svo: „Jörðin er mjög heyskaparlítill, en hefur töluverðan ljetti af útbeit, einkum fjörubeit, sem þó getur alveg brugðizt, þegar ísalög eru, og er þá útigangspeningur allur í voða“, því heyskapurinn er svo sáralítill. Tún jarðarinnar fóðrar 2 kúr. Þetta eru nú kostir jarðarinnar, sem umboðsmaður skýrir frá og segist hann þó vera gagnkunnugur jörðinni. En þó hefur hún einn kost, sem jeg skal ekki leyna. Hún hefur allgott uppsátur, betra en víðast hvar þar með fram firðinum, því að þar eru víða slæmar lendingar.

Jeg var sýslunefndarmaður, þá er jörð þessi var föluð; umboðsmaður hafði virt hana á 1600 kr., en kunnugir sögðu, að 1400 kr. væri nóg verð. Samt varð meiri hluti sýslunefndar á því, að virða hana 1600 kr.

Það er eigi af neinu meðhaldi með ábúanda, að jeg hef komið fram með br. till. þessa. Jeg hef aldrei sjeð hann, aldrei talað við hann og þekki hann ekki neitt. En jeg álit alla sanngirni mæla með því, að kaupverðið verði ekki sett hærra en 1600 kr. og hef því álitið mjer skylt að koma fram með þessa breyttill.

Jón A. Hjaltalín: Jeg á hjer litla breyttill. og hef jeg komið með hana af því, að jeg er þessari jörð svo kunnugur; jeg horfi á hana á hverjum degi eða eiginlega tvær þeirra, sem sje Skúta, sem er 4. liður frumv. og 22. lið Hlaðir. Á þessum 2 jörðum get jeg engan mun gjört og allra sizt þann mun, að Hlaðir sje betri jörð. Skútar eru að hundradatali 19,8 hndr., en Hlaðir ekki nema 17,3 hndr. Þetta er og eðlilegt, því að Skútar eru landkostameiri. Hlaðir er landlítill jörð;

heyskapur einnig litill, því að Hörgá er að eyðileggja, og hefur eyðilaggt nokkurn hluta af engjum jarðarinnar. Það sem að líkindum hefur valdið því, að kaupverðið fyrir Hlaðir er sett 200 kr. hærra heldur en fyrir Skúta, er það, að ábúandi hinnar siðarnefndu jarðar býr við gamlan og lágan leigumála, en leigumáli Hlaða hefur verið settur hærri, meðan engjaparturinn á Hörgárbökkum var óskemmdur, en hann hefur tapast frá þeirri jörð, einmitt siðan leigumálinn var hækkaður.

Jeg vona, þó að h. þm. ekki fallist á annað í breyttill. minni, þá fallist menn þó á það, að breyta nafni jarðarinnar úr „Hlaði“ í „Hlaðir“, eins og hún heitir.

ATKVÆÐAGR.: 1.—2. liður samþ. með 9 atkv.; 1. breyt. (C. 361) samþ. með 7 atkv.; 4.—18. liður samþ. með 8 atkv. hver; 2. breyt. (C. 361) samþ. með 7 atkv. 20.—21. liður samþ. með 7 atkv. hvor; breyttill. (C. 294) samþ. með 6:5 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

Já:

Nei:

J. A. Hjaltalín	Kr. Jónsson
J. Jakobsson	L. E. Sveinbjörnsson
Gutt. Vigfússon	Sig. Jensson
Hallgr. Sveinsson	Sig. Stefánsson
J. Jónsson	Þork. Bjarnason
Þorl. Jónsson	

23.—27. liður samþ. með 8 atkv. hver; 3. breyt. (C. 361) við 28. stafl. samþ. með 7 atkv.; 29.—35. liður samþ. með 7 atkv. hver. 1. gr. þannig breytt samþ. með 8 atkv.; 2.—4. gr. samþ. með 7 atkv. hver; 4. breyt. (C. 361) samþ. með 10 atkv.; 5. gr. samþ. með 10 atkv. Frv. vísað til 3. umr. með 8 atkv.

Tillaga til þingsál. um rjett giptra kvenna (C. 340); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Ein umr. samþ.

Fertugasti fundur, laugardag 17. ágúst kl. 1 e. m. Allir á fundi.

Frv. til laga um breyt. á lögum nr. 10, 13. apríl 1894 um útflutningsgjald (C. 321); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 9 atkv. og afgreitt til landsh. sem *lög frá alþingi*.

Frv. til laga um nýbýli (C. 78. 346); 2. umr.

Framsögum. (Sigurður Stefánsson): Jeg hef ekki miklu við það að bæta, sem jeg sagði um frv. þetta við 1. umr. þess.

Eins og frv. liggur fyrir, gjörir það ráð fyrir, að nýbýli megi stofna á tvennan hátt. Í fyrsta lagi í óbyggðum löndum og eyðijörðum, og í öðru lagi í af-rjettum eða almenningi. Reglurnar, sem settar eru fyrir stofnun nýbýlanna, eru því miðmunandi eftir því, um hvorn þessara tveggja flokka er að ræða. Í 2. gr. er það tekið fram, að þá er einhver vill stofna nýbýli á eyðijörð eða óbyggðu landi, skuli hann auglýsa þá fyrirætlun sína í því opinbera blaði, sem flytur stjórnarvalda auglýsingar. Í þessu er fólgin mikil bót frá því fyrirkomulagi, sem sett er í tilskipuninni frá 15. apr. 1776. Með þessari auglýsinga-aðferð er síður hætt við því, að rjettur þess eða þeirra, sem kunna að eiga tilkall til þess lands, sem nýbýlið á að stofna í, verði fyrir borð borinn. Af þessum auglýsinga-máta leiðir því það, að rjettur landeigandi er tryggari en eftir hinum eldri auglýsinga-máta. Í tilskipuninni er gengið allnærri rjetti landeiganda, sem stafar af því, að í henni er gengið út frá því, að nýbýlastofnunin sje svo nauðsynleg. Nú á tímum er aptur á móti nýbýlastofnun ekki eins nauðsynleg, og fyrir því er heldur ekki ástæða til nú, að þrengja eins að landeiganda og þá var gert.

Í 4. gr. eru settar reglur um það, hvernig að skuli fara, þá er einhver vill stofna nýbýli í af-rjetti eða almenningi.

Þá eru það sveitastjórnir, sem eiga hlut að máli, og þeim er heimilað að áskilja, að nýbýlingur greiði sveitarsjóði árlegt erðafestugjald af landinu. Af því að það eru að eins sveitastjórnir, sem í þessum tilfellum eru annarsvegar aðilar málsins, er ekki nauðsynlegt að nýbýlingur auglýsi þessa fyrirætlun sína með því að ganga má út frá því sem vísu, að sveitastjórninni verði kunn fyrirætlun hans, og að ekki sje að óttast fyrir, að í þessum tilfellum verði æskt eftir landi, sem kemuri bága við eignarrjett annara en sveitastjórnanna.

Í frv. þessu eru enn fremur felld burtu ákvæði tilskipunarinnar um hlunnindi eða einkarjettindi nýbýlinga, sem þeim voru veitt sem upphvatning til landtöku af ástæðum þeim, sem jeg áður hef getið um. svo sem lausn við skatta og tíundir í 20 ár, lausn við landskuld og afgipt í 3 ár, ef landsdrottinn hefur kostað bæjarbygging nýbýlings, og 10 ár hafi hann sjálfur kostað hana o. s. frv. Öllu þessu er sleppt hjer í frv., af því að hin brýna nauðsyn fyrir stofnun nýbýla er nú horfin að miklu leyti, enda þótt æskilegt megi telja, að einhver hagkvæm lagaákvæði sjeu til fyrir þá, að fara eftir, sem kunna að æskja þess að stofna nýbýli. En þessar reglur eru með frv. þessu komnar á betra mál, og yfir höfuð í aðgengilegri búning, og samkvæmari tíma þeim, sem vjer lifum á.

Jeg vona svo, að frv. fái góðan byr í þessari h. þd.

ATKVÆÐAGR.: Allar gr. frv. (1.—8.) samþ. í e. hlj., og frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um meðferð á hrossum og sauðfje, er selt er til útflutnings (C. 347); 1. umr.

Jón Jakobsson: Jeg efast ekki um, að frv. þetta sje fram komið af góðum hvötum og í lofsverðum tilgangi; það er sjálfsagt framkomið af þeirri mjög svo fögru stefnu, sem rutt hefur sjer til rúms

nú á síðari árum, að gjöra allt sitt til, að sem best sje farið með skepnurnar. En þó að þetta sje lofsverður tilgangur, hygg jeg þó, að frv. þetta sje — ef ekki skadlegt — þó samt óþarft, og muni verða árangurslítið.

Án þess að fara nokkuð að mun út í einstakar gr. frv., get jeg þó ekki komizt hjá því, að benda á ýmsar ákvarðanir frv. máli mínu til sönnunar. Í frv. er mælt svo fyrir, að öll hross skuli járnud, er reka þarf dagleið eða lengra. Þetta ákvæði virðist mjer mjög óheppilegt. Ef sjálfsagt væri að járna öll markaðstryppi, sem þurfa að fara eina dagleið, þá væri hin sama ástæða til að járna öll önnur tryppi, sem reka þarf jafnlangan veg, og ættu þannig t. d. Skagfirðingar þá að járna tryppi sín, áður en þeir reka þau til hagagöngu inn í Guðlaugstungu, og svo yrðu þeir að sjálfsögðu aptur að draga undan þeim aptur, þá er þau eru komin inn á heiðar. Jeg er viss um, að slíkum lagaákvæðum yrði aldrei hlýtt; þau yrðu að eins dauður bókstafur og því verri en engin lagaákvæði. Þess ber og að gæta, að járnung á 4—5 vetra gömlum tryppum er talsverð pinting; þau standa ekki kyr á meðan verið er að járna þau. Jeg álit jafnvel efasamt, hvort sú pinting er öllu minni en það, þótt þau verði dálítið sárfætt við rekstur. Særist tryppi aptur á móti við rekstur svo mjög, að lagi blóð úr fótunum á þeim, þá þarf engin ný lagaákvæði til að refsa fyrir slíka meðferð; hún heyrir beinlínis undir 299. gr. hegningarlaganna, sem leggur sektir við miskunarlausri meðferð á skepnunum. Enn fremur er þess að gæta, að þótt tryppi sjeu rekin eina dagleið yfir graslendi er hreinn óþarfi að járna þau.

Fr. þetta er einnig að mjer finnst fram komið „post festum“. Ef reka þarf markaðstryppi 3—5 dagleiðir, er það að verða alsíða, að minnsta kosti þar sem jeg þekki til á Norðurlandi, að járna þau;

og sá siður mun haldast, þótt frv. þetta verði aldrei að lögum. Það er og eigandanum sjálfum fyrir beztu, að tryppin komi sem best fyrir sjónir og sjeu sem óþvinguðust, þá er þau koma á skip. Í Skagafirði hefur það síðastliðin ár verið sett í markaðsauglýsingarnar, að þau tryppi skuli vera á járnnum, sem reka þarf lengri leið, og úr því að slíkt er orðið að venju þarf ekki að óttast, að sá siður verði lagður niður. Það getur komið fyrir, að einhver bóndi hafi ekki hentugleika til að járna tryppi sín, áður en hann fer með þau að heiman, og eins er hitt og hart, að heimta það af manni, sem fer með 4—6 tryppi á markað, að hafa þau öll járnud. Hann selur máske ekki nema 1—2 af þeim á markaðinum; heima veit hann ekki, hvaða verð honum býðst í hvert þeirra; hann verður því að járna þau öll, eins þau, sem hann kann að reka heim aptur, og verður svo að draga undan þeim nokkrum klímum seinna, eptir að heim er komið. Þetta hlýtur að hafa talsverð óþægindi í för með sjer.

Um þessa skoðunargjörð í frv. má hið sama segja, að hún hemur „post festum“. Hún er nú sem stendur, framkvæmd alstaðar, þar sem jeg þekki til á Norðurlandi. Í Skagafjarðarsýslu er henni alveg eins háttað, og til er tekið í frv. Það lítur jafnvel svo út, sem hún sje tekin sem fyrirmynd fyrir frv. En þó að þessi aðferð, sem nú er höfð, þyki sem stendur hagkvæm og góð, getur þó vel skeð, að sveitarstjórnun kunní innan skamms að hugkvæmast önnur betri og hagkvæmari aðferð, og þá kann það að verða þessari betri til tálmunar, að lagabókstafur er á móti henni. Sje um kláða að gjöra, má ganga út frá því sem visu, að menn muni vera á varðbergi gegn slíkri hættu, því að þar eiga menn svo mikið á hættu, þar sem í veði getur verið markaður fyrir fje landsmanna á Englandi, að menn munu gjöra allt sitt sárasta til að koma í veg

fyrir slíkt, einmitt af persónulegum hagsmunum. Menn eru farnir að fá augun opin fyrir því, að góð meðferð á fje er aðalskilyrðið fyrir því, að geta fengið sem mest fyrir fje sitt. Þetta er hin sterkasta hvöt, miklu sterkari en lagafyrirmæli, og það þau lagafyrirmæli, sem rígskorða fastar reglur, er á síðan geta orðið því til fyrirstöðu, að menn viðhafi hentugri og betri aðferð en lögin fyrirskipa.

Sigurður Stefánsson: Jeg get ekki verið samdóma h. þm. Skagf. (J. Jak.) um það, að frv. þetta sje óþarft eða að fyrirmælum þess mundi ekki verða fylgt, þó það yrði að lögum. Jeg álit fyrir það fyrsta, að löggjöfin eigi að gefa tryggileg ákvæði gegn illri meðferð á skepnunum, og í öðru lagi álit jeg, að reynsla vor, einmitt síðan farið var að selja fje og hesta út úr landinu, sýni ljóslega þeim, sem rjett vill lita á, að ekki sje vanþörf á sjerstökum ákvæðum, sem stíluð sjeu upp á útflutninga sauðfjár og hrossa, því það munu flestir játa, að ill meðferð á skepnunum hefur mjög farið í vöxt síðan þessi verzlun byrjaði hjer. H. þm. tók fram, að frv. hlyti að gjöra öllum jafnt að skyldu, sem reka tryppi lengra en dagleið, að járna þau. Jeg get nú ekki sjeð betur, en að frv. eigi einungis við þá, sem selja hross til útflutnings, og að hross, sem rekin eru á afrjett, — sem h. þm. tók til dæmis — liggi fyrir utan það. En auk þess mun það óviðast eiga sjer stað, að stóð sje rekið dagleið til afrjettar. Á allflestum stöðum mun vera mikið skemmra til afrjettarinnar. Það er þó að visu rjett, að Skagafjörður er undantekning frá þessu; þar mun reksturinn vera um 1½ dagleið frá bæjum, og mætti ef til vill breyta ákvæðinu úr 1 í 1½ dagleið, en jeg vil ekki láta það með öllu ótiltekið, hve langt megí reka ójárnud hross.

Mjer þótti yfir höfuð h. þm. draga of almenna ályktun út úr einstökum dæmum. Hann byggði um of á reynslu sinni

frá þeim hluta Norðurlands, sem hann þekkir til. Jeg hef sjálfur sjeð hross flutt út frá hafnarbyggjunni í Reykjavík í stórum hópum, sem hafa verið svo sár á fótum, að þau hafa ekki þolað að standa kyr, og þegar slíkt getur átt sjer stað undir hinum gildandi lögum, álit jeg það vera skyldu gegn mannúðartilfinning almennings, að gefa út lagaákvæði, sem koma í veg fyrir, að skepnurnar sjeu kvaldar á þennan hátt, þrátt fyrir það, þó einstakir menn hjer og þar úti um land mættu álitast svo hyggur, að hlífa skepnunum eigin hagsmuna vegna. H. þm. sagði, að það væri mikil pinting fyrir tryppi, að járna þau. Jeg get ekki skilið, að þetta sje pinting; það mun vera hitt, að skepnur kunna því illa, þegar tekin eru ráðin af þeim, áður en þær eru tamdar, en þó mun tryppum falla ver að ganga með bera fætur á grjóti dag eptir dag. H. þm. tók fram, að menn væru nú farnir í einstöku sveitum, að járna hross, sem reka þarf langa leið, og er það að mínu áliti einmitt sönnun fyrir því, að tryggja beri með lögum, að hið sama sje einnig gjört annarsstaðar á landinu. Þar sem h. þm. vísaði í hin almennu hegningarlög, 299 gr., skal jeg að visu játa, að þau lög setja takmörk fyrir grimmdarfullri meðferð á skepnunum, en þau eru ekki fullnægjandi, og hafa ekki sjerstaklega fyrir augum það tilfelli, sem hjer er um að ræða. Eptirlit það, sem frv. fer fram á, er líka mikils um vert. Eins og stendur er lögreglustjórnin hjer ekki skyldug að skoða útflutt hross, en yrði frv. samþykkt, fengizt betri trygging fyrir því, að ekki væri brotið á móti lögunum, og þar sem h. þm. sagði, að samskonar skoðunargjörð væri nú framkvæmd í Skagafirði, mælir það einmitt með því, að þetta ákvæði frv. sje hyggilegt en á hinn bóginn gæti vel hugsazt, að það drægist mörg ár, þangað til skoðunargjörðir yrðu teknar upp um allt land, ef þetta ekki væri gjört að lög-

um. H. þm. horfði í þann kostnað, sem járnringarskyldan hefði í för með sjer, einkum fyrir þann, sem ekki gæti selt öll sín tryppi á markaði, þegar til kæmi. En jeg get nú ekki sjeð, að þetta ómak sje svo mikið, að það geti talizt ofverk þeirra, sem á annað borð vilja selja hross á markaði, og hvað hina snertir, sem ekki geta komið tryppunum út, þegar til kemur, skal jeg geta þess, að það var ekki siður, þegar jeg ólst upp fyrir norðan, að láta hrossakaupmennina velja úr hópnum. Að minnsta kosti vissi jeg, að faðir minn tók ekki annað að heiman en það, sem hann ætlaði sjer að selja. Og þar sem h. þm. gat þess, að þessi lög gætu í framtíðinni staðið í vegi fyrir annari hentugri aðferð, ef sveitarstjórnunum kynni að hugkvæmast aðrar betri reglur, þá sje jeg ekki betur, en að nægur timi sje til þess að breyta lögunum, þegar sá dagur kemur, án þess dregið sje úr því, að eptirlit með útflutningi á skepnum nú komist á. Jeg er ekki brjóstbetri en aðrir menn, en jeg verð að segja, að mjer rennur til rifja, að sjá í hverju ástandi skepnur eru fluttar út hjeðan, og jeg álit það skyldu vora, að vernda þessar skepnur fyrir illri meðferð þann stutta tíma, sem vjer getum ráðum lífskjörum þeirra. Og vjer verðum að gæta þess, að þessi skylda er skylda gagnvart mannúðartilfinning vor sjálfra, eins og jeg tók fram áðan. Hjer er ekki um skerðing á persónulegu frelsi neins manns að ræða; allir hljóta að standa jafnrjettir fyrir því, þó þeir reki skeifublað undir tryppi sín, áður en þau eru flutt út. Það eru í hæsta lagi fáeinir aurar, sem dragast frá verðinu, ef seljandinn ekki vinnur þennan litilfjörlega tilkostnað upp á markaðinum, fyrir það, að hrossið litur frjálsgelar og betur út með ósára fætur.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg hlýt að taka undir með hinum h. þm. Ísf. (S. St.), að frv. þetta er alls ekki óþarft nje á-

stæðulaust framborið. Því verður ekki neitað, að almennt er talað um, að ill meðferð á hrossum og sauðfjenaði eigi sjer stað, þegar þau eru seld til útflutnings. Það leiðir og af sjálfu sjer, að þegar stór hópur er rekinn til markaðar, þá er naumast að búast við, að skepnurnar hafi það hagræði, sem vera skyldi; sauðfje fær ekki þá haga, sem það þarfnast, og líkt er með hrossin. Einnig er það líka satt, sem h. þm. Ísf. tók fram, að opt eru hross svo hófgengin, þegar þau koma til útflutningsstaðanna, að ægilegt er að horfa á, og er því engin vanþörf á að taka mál þetta til vandlegrar ihugunar, því það er alls ekki nóg, þótt bót sje komin á meðferð skepna í einu hjeraði, því mörg eru eptir, sem einnig þarf að koma endurbótum á í því efni.

Það er yfir höfuð sagt, að ill meðferð á skepnum eigi sjer víða stað á landi voru, og er þetta því miður satt og rjett, en því veldur ekki, að vjer sjeum meira harðbrjósta en aðrar þjóðir, heldur gömul vanafesta og hugsunarleysi. Hver okkar hefur ekki í ungdæmi sínu sjeð harðýðgislega farið með skepnur í stekk, í rjettum o. s. frv., fjenu er fleygt yfir og á garða, án þess nokkrum detti í hug að hugsa um, hvort það hafi meiðzt á síðum eða fótum. Við höfum sjeð svo mikið af þessari illu meðferð, að við ættum að óska og hjálpa til, að henni yrði útrýmt. Einnig ætti oss að vera ljúft, að styrkja dýraverndunarfjelagið, sem á síðustu árum hefur komizt á fót hjer á landi, og hefur þann lofsverða tilgang, að bæta úr þeirri slæmu meðferð á skepnum, sem hjer hefur átt sjer stað.

Þó jeg þannig verði að játa, að tilgangur frv. þessa sje í sjálfu sjer rjettur og góður, þá get jeg þó hugsað mjer, að sum ákvæðin í því sjeu óþörf og sum illa orðuð, svo það þurfi lagfæringar við. Mjer virðist ekki ákvæðið í 1. gr. frv., um að „öll þau hross og reka þarf til

útskipunarstaðar dagleið eða lengra“ o. s. frv., nógu ákveðið. Því ef rekið er yfir graslendi, þá er engin hættu fyrir ójárn-uð hross, þó lengra sje farið en dagleið, enda hafa líka skynberandi menn sagt mjer, að tryppi þyldu miklu betur að ganga ójárn-uð heldur en menn skyldu ætla, og kæmi það bæði af vana og eins af því, að hófar þeirra væru töluvert stæltir. Og þó yfir grjótsvegi sje að fara, þá er mik-ill munur á hvaða grjót það er; það er munur á hvössu hraungrýti, sem tær hófa hrossanna og á malargrjóti, sem eigi er nærri eins skaðlegt fyrir hófa þeirra. Mjer finnst því ákvæðið um eina dagleið vera of óákveðið, því „ein dagleið“ er ekki ætíð það sama.

En þar sem nú h. þm. Skagf. (J. Jak.) einnig talaði um, að mjög yrði kostnaðar-samt fyrir menn, ef járna ætti öll hross, sem til markaðs kæmu, þá ímynda jeg mjer, að komast mætti hjá þessu ákvæði 1. gr. og koma hinu sama til leiðar með ákvæðunum um eptirlitið á útskipunar-staðnum. Ef menn víta, að hver einasta skepna verður skoðuð af eptirlitsmönnum, þá víta menn einnig, að allar misfellur og gallar falla á þá sjálfa, og er því enginn efi á, að þeir munu járna ef nauðsynlegt er, annars ekki. Eitt verður líka að taka til greina, og það er, að misjafnlega get-ur verið ástætt, þegar farið er á stað til markaðs. Sum hrossin eru ef til vill tek-in úr heimahögum, en sum eru sótt lang-ar leiðir af afrjetti, áður en þau eru rek-in til markaðs, og geta því dagleiðirnar orðið margar fyrir þau. Þetta ákvæði um dagleið er því óþarft og ófullkomið, og þarf að íhugast betur. Jeg hygg, eins og jeg áður hef dregið á, að eptirlitið mundi leiða í ljós allar misfellur og mundi því leiða til þeirrar varúðar frá eigend-anna hálfu, sem þörf er á, og þá mætti fella burtu ákvæðið í 1. gr. frv.

Þar sem h. þm. Skagf. (J. Jak.) tal-aði um, að hin nógildandi almennu heg-

ingarlög og eigin hagsmunir manna væru fullnægjandi til að fæla menn frá harð-ýðgi við skepnur, þá er langt frá að svo sje. Hegningarlögin hafa nú verið í gildi í yfir 20 ár, og þrátt fyrir það, að í þeim eru ákvæði, sem ákveða refsingu fyrir illa meðferð á skepnum, hefur þó verið haft í háamælum, að þessi og þessi hafi gjört sig sekan í misþyrmingu á skepn-um, án þess refsað væri fyrir, já, það hefur enda heyrzt, að sýslumaður einn hafi farið illa með skepnur, látið þær hor-falla, án þess honum væri gjört neitt. Þetta er nóg til að sýna, að ákvæðin í hegningarlögunum eru alsendis ófullnægj-andi.

Menn bera að vísu nú skyn á, að góð meðferð á skepnum, gott eldi, góð hús og þess háttar sje affarasælast fyrir eigin hagsmuni manna, en þrátt fyrir það, þó menn af eigin reynslu sjeu sannfærðir um þetta, þá er hugsunarleysið og vanafestan orðin svo rótgróin, að menn sjer í óhag fara opt miður en skyldi með skepnur sín-ar, með ónógu eða illu fóðri, slæmum hús-um, slæmri hirðingu o. s. frv., svo að brýna þarf fyrir mönnum ár eptir ár að svo sje.

Af þessum ástæðum vil jeg leggja til að þetta frumv. sje íhugað vandlega, og þó timinn sje orðinn nokkuð naumur, þá vildi jeg æskja þess, að nefnd væri skip-uð, en af því jeg veit, að einn h. þdm. hefur að minnsta kosti beðið um orðið, vil jeg ekki stinga upp á henni nú þegar.

Jón Jónsson: Jeg skal ekki tefja mikið fyrir umræðunum. Jeg get fúslega skrifað undir það, sem h. 2. kgk. (H. Sv.) sagði, að það er nauðsyn að styðja að því á allan hátt, að mannúðlega sje farið með allar skepnur. En það sem fyrir mjer vakir, þegar um þetta frumv. er að ræða, er það, hvort eigi sjeu áður til næg lög í þessa átt, hvort þeir sem fyrir því gang-ast að mannúðlega sje farið með dýrin, hafi eigi nægan stuðning í nógildandi lög-

um. Jeg hef ekki tekið eptir því, að ver væri farið með þær skepnur, sem út eru fluttar, en hinar, sem í landinu eru, að minnsta kosti er mjer kunnugt, að á Seyðisfirði er ekki farið ómannúðlega með skepnur, sem út eru fluttar þaðan, og hið sama verð jeg að segja, að því leyti, sem jeg hef sjeð útflutningahross, þau sumur, sem jeg hef verið hjer í Reykjavík. Á Seyðisfirði hafa verið skipaðir eptirlitsmenn til þess að hafa umsjón með því, að ekki sjeu fluttar út veikar skepnur, og hefur sú tilhögun staðið að mig minnir næstl. 3 ár.

Eina upplýsingu skal jeg gefa, viðvikjandi því, sem h. þm. Ísf. (S. St.) sagði, að hann hefði eigi sjeð neitt tryppi járn að, af öllum þeim tryppum, sem hann hefði sjeð skipað hjer út í sumar. Jeg kom þrisvar sinnum ofan á bryggju einn dag í sumar þegar verið var að skipa út hrossum, fyrst kl. 9 um morguninn og síðast kl. rúml. 12 um daginn, og heyrði jeg í hvert skipti, er jeg kom, umsjónarmanninn fyrir útskipuninni kalla, að koma með *járnudu* tryppin á undan, og af því dró jeg eðlilega þá ályktun, að að minnsta kosti talsvert af þeim væri þó járnað. Það getur engum dulizt, að hjer í Reykjavík er ekki einungis eins ill meðferð á hrossum, eins og þegar þau eru flutt út, heldur miklu verri. Jeg hef opt sjeð á Laugaveginum farið með meidda hesta, og halta af járnaleysi, og jeg sá einu sinni riðið svo meiddum hesti, að flestum sem nokkra tilfinning hafa fyrir mannúðlegri meðferð á dýrum, mundi hafa þótt skömm að leggja á hann reiðfæri, allir játa að þetta er „dyrplageri“, en samt viðgengst það, og það undir handarjaðri á lögreglustjórninni hjerna í höfuðstaðnum. Jeg álit að þeir góðu menn, sem gangast fyrir þessu máli gjörðu betur í því, að reyna hver í sinni sveit að glæða áhuga á góðri meðferð á skepnum, gjöra mönnum það ljóst, að eigi sje rjett að fara illa með þær. Jeg get

því ekki gefið frumv. atkv. mitt, vegna þess, að jeg álit að þeir sem vilja styðja að góðri meðferð á skepnum, hafi nægan stuðning í núverandi lögum, og að ekki sje meiri ástæða til að gefa ný lög um meðferð á útfluttum skepnum, en þeim sem kyrrar eru. Og í þriðja lagi tel jeg óheppilegt, að gefa lög á lög ofan, þegar allir verða að játa, að hinum gildandi lögum sje ekki hlýtt.

Þorkell Bjarnason: Jeg er einn þeirra manna, sem álit að frumv. þetta sje gott og gagnlegt, því það styður þann hugsunarhátt, sem nú er að vakna meðal almennings, og ryðja sjer til rúms, að fara vel með skepnurnar. En vegna þess að timinn er naumur, þá er jeg hálf hræddur um, að það kynni að verða frv. til falls ef nefnd væri skipuð í það, enda mundi eigi fleiri misfellar á frumv. en svo, að þær megi laga með breyt.atkv. við síðari umræður þessa máls, og fyrir því mun jeg gefa atkvæði móti nefnd.

Jón Jakobsson: Jeg vildi að eins gjöra örstutta athugasemd. Jeg vil styðja uppást. h. 2. kgk. (H. Sv.), að nefnd sje skipuð í málið, því jeg segi fyrir mig, að eins og frumv. liggur fyrir get jeg eigi samþ. það. 1. gr. álit jeg að sje óþörf, og það er mín skoðun, eins og h. 2. kgk. (H. Sv.) tók fram, að eptirlitið sje fullnægjandi. En þess ber að gæta, að ekki sjeu settar of einskorðaðar reglur um eptirlitið, hvernig það skuli fara fram, því vaninn og reynslan getur kennt sveitastjórnunum, hvernig haganlegast megi koma því fyrir, og ef við förum að setja einskorðaðar reglur um eptirlitið, að þeim fornspurðum, þá er hugsanlegt, að við fáum litla þökk fyrir það.

Viðvikjandi því, að hegningarlögin og eigin hagsmunir eigi sjeu fullnægjandi skóli í þessu efni, þá er það að visu rjett. En jeg er hræddur um, að eini ábatinn, sem við hefðum af því að samþ. þetta frumv., mundi verða sá, að við hefðum

einum lögum fleira, sem ekki væri hlýtt, en við höfum nægilegt af þess konar lögum, lögum, sem hefur verið smurt upp, og svo fleygt í ruslakistu gleymskunnar.

Jeg vildi óska þess, að þó nefnd væri sett í þetta mál, þá yrði það samt eigi útrætt á þessu þingi, heldur gæti orðið lagt fyrir þingmálafundi fyrir næsta þing, svo þeir gætu lagt sitt pund í metaskálinna og skýrt frá vilja sínum í þessu efni.

ATKVÆÐAGR.: 3 manna nefnd samþ. með 6 atkv. og í hana kosnir:

Hallgrímur Sveinsson með 9 atkv.

Sigurður Stefánsson með 7 atkv.

Jón Jakobsson með 6 atkv.

Frumv. til fjáráukalaga fyrir árin 1892 og 1893 (C. 352); 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: 2.—3. gr. samþ. í e. hlj.; 4. gr. a—b samþ. með 8 samhlj. atkv.; 4. gr. c. samþ. með 7 samhlj. atkv.; 4. gr. stafl. d felldur með 5 : 5 atkv.; 1. gr. frv. þannig breytt samþ. í e. hlj. Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Till. til þingsál. um gjafsóknir (C. 351); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Ein umr. samþ. í e. hlj.

Till. yfirskoðunarmanna landsreikninganna 1892 og 1893 (C. 374); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Ein umr. samþ. í e. hlj.

Fertugasti og fyrsti fundur, mánudag 19. ágúst, kl. 1. e. h. Allir á fundi

Frv. til fjárlaga fyrir árin 1896 og 1897 (C. 332, 368, 398, 400, 410); 2. umr.

Framsögum. (Sigurður Stefánsson): Jeg skal þá leyfa mjer að fara stuttlega í gegnum breyt. þær, er nefndin hefur stungið upp á Kemur þá fyrsta breyt.till. á

þingskj. 368 og gat jeg um við 1. umr., að á þessari breyt. væri prentvilla, því breyt. ætti að eins við síðari hluta töhlul. 10. gr. C. 4. c., þar sem veittar eru 4000 kr., til þess að hin ömtin gangi í samband við suðuramtíð sem eitt búnaðarfjelag. Um þetta atriði voru lítið deildar meiningar í nefndinni, henni virtist ekki þörf á, að landssjóður veitti fyrirfram fje til fyrir-tækis, er vafasamt væri, að kæmi til framkvæmda í bráð. Í h. Nd. var tekið fram, að þessi fjárveiting gæti orðið til þess, að eitt allsherjar búnaðarfjelag myndaðist fyrir allt landið og væri þá rjett að alþingi veitti því styrk nokkurn. Það hefur áður verið reynt að stofna slíkt fjelag, en eigi tekizt og hefur vist vakað fyrir mönnum, að stjórn þessa fjelags mundi að öllum líkindum verða í Reykjavík, en þá gætu hin fjarlægari ömt síður gætt hagsmuna sinna og hlyti þá stjórnin að verða einráðari, en við þætti eiga; þetta vakti og fyrir nefndinni og vildi hún því í þetta sinn ekki veita fje til þessa væntanlega allsherjarfjelags. Sýndi það sig þar á móti, að þetta umtal hjer á þingi vekti menn til áhuga á, að koma sameiningu búnaðarfjelaganna á, þá gæti það komið til tals, að þingið rjetti fram hjálparhönd sína með því, að veita annaðhvort upphæð þá, sem hjer er um að ræða, eða aðra.

Næsta breyt. er við 11. gr. 2., að einum aukalækni sje bætt við nefnilega á Fljótsdalshjaraði. Nefndin styður tillögu sína með því, að engu minni þörf er á aukalækni í þessu hjeraði, en þeim sem styrkur hefur verið veittur. Það er al-kunnugt, að í hjeraði þessu eru vegalengdir miklar, erfð ferðalög og á vetrum snjóþyngsli mikil; þótti því nefndinni að öllu athuguðu eigi ástæða til að synja styrkveitingunni.

Þá er næsta breyt. við 11. gr. 6., að til sjúkrahúsbyggingar á Sauðárkrók sjeu veittar 3000 kr. — Það er að visu töluvert nýmæli að biðja um styrk til að byggja

sjúkrahús og það í útkauptúnum landsins, en nefndin áleit þó, að eigi ætti að synja styrkveitingarinnar, því Skagf. hafa jafnan sýnt sig fúsa til fjárframlaga og einnig í þetta sinn, þar eð þeir hafa safnað c. 3000 kr. til þessa fyrirtækis og ætlar svo sýslunefndin að eins að taka það áætlaða fje, sem á vantar, til láns. Jeg er ekki vel kunnugur málinu, en álit að þetta, eins og styrkur til aukalæknanna, sje mannúðarspursmál. Nefndin vildi því ekki alveg neita styrknum, en færði hann úr 5000 kr. niður í 3000 kr. og setti þau skilyrði, að sýslunefndin skuldbindi sig til að hafa rúm í húsinu fyrir 8 sjúklinga að minnsta kosti. Það er líka aðgættandi, að þingið hlýtur að taka tillit til þess, þegar sýslunefnd vill leggja fje til og frjáls samskot eru eins og hjer.

Breytingin við 12. gr. B. b., er ein af stærstu breyt. nefndarinnar. Stjórnarfrv. ákvað upphæðina til akbrauta 50,000 kr., en h. Nd. færði hana niður í 45,000 kr. og nefndin í þessari h. þingd. hefur lækkað upphæðina enn þá meira. Það lítur út fyrir, að hik sje komið á menn, hvort akbrautirnar sjeu eins happadrjúgar vegabætur, eins og menn í fyrstu hugðu, menn þykjast sjá, að landssjóður með þessu „principi“ hafi reist sjer hurðarás um öxl og því geti verið spurning um, hvort ekki beri þegar, að fara að draga saman seglin með fjárveitingar til þessara vega. Það er þó ekki svo að skilja, að fjárveitingar til vegabóta yfir höfuð hafi verið lækkaðar, því upphæðin til póstvega hefur verið hækkuð úr 15,000 kr. upp í 25,000 kr., svo vegabótafjed hefur að eins verið flutt til og hefur það við góð rök að styðjast, þar eð aðalpóstvegir eru víða á landinu varla færir og er því nauðsyn að bæta þá, því það er þó sannarlega minnkun fyrir þjóðina, að hafa póstvegi, sem jafnvel á sumrum geta verið ófærir bæði mönnum og skepnum. Jeg vil, að lokið sje við þær flutningabrautir, sem byrjað er á hjer

sunnanlands t. d. veginn milli Ölfusár- og Þjórásarbrúnna og veginn austur að Þingvöllum, en til þess ætla jeg, að hið áætlaða fje verðinægilegt, og verði það ekki nægilegt, þá er ekki stór skaði skeður, þótt eitt hvað verðilátið biðatil næsta fjárhagstímabils.

Þá kemur breyt. nefndarinnar við 12. gr. B. e., að stafl. falli burt Til þingsins kom bænarskrá frá sýslunefndinni í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu, um 2000 kr. styrk til brúargjörðar á Langá og var jafnframt tekið fram, að brúargjörðin mundi kosta 2500 kr. Nefndin gat ekki fallið á, að veita þennan styrk, þótt full þörf væri á, þar sem vegir í þessu hjeraði eru langir og illir yfirferðar, því að meðan vegir landssjóðs eru í öðru eins niðurlægingarstandi og nú, þá er eigi að ætlast til, að hann leggi fje til þeirra vega, sem hjeruðin sjálf eiga að kosta, sýsluveganna. Hins vegar vill nefndin minna á hið loflega dæmi Skagf., þar sem þeir, til að koma umbótum á samgöngur sínar, leggja til riflegt fje á móti því, sem þeir biðja um úr landssjóði, ef vera kynni að Mýramenn tæki það sjer til eptirdæmis.

Þá kemur breyt. við 12. gr. C. Nefndin vill, að athugasemd sú, sem stendur í 12. gr. C. e., síðustu málsgrein, eigi við alla gufubátsstyrkina, þannig að þeim megi skipta í fleiri staði, því alveg eins getur staðið á í hinum öðrum fjórðungum og í Austfirðingafjórðungi, að með því móti væri hægt að fá hagfelldastar ferðir.

Næst er brtill. við 12. gr. C. f., að styrkurinn til fiskifjelagsins „Dan“ falli burt. Nefndin sá ekki brýna nauðsyn til að veita þennan styrk, því auk þess, sem ekki er alveg víst, hvort fjelagið mundi taka að sjer þessar ferðir, þá er enn þá ekkert víst, hvernig fer með leigu eða kaup á skipi því, sem ætlazt er til að landssjóður gjöri út og gæti svo farið, að ferðir þess skips falli að meira eður minna leyti saman við ferðir þessa fiskifjelags, svo að styrkur þessi yrði litt nauðsynleg-

ur til að fá tíðari pósthæðir, enda er ekki eins mikil umkvörtun hjá landsmönnum um samgönguleysið við útlönd um sumar-tímann, sem um strandferðaleysið; ræður nefndin því til að fella þessa upphæð burt.

Þá kemur br. till. við 13. gr. IV. l. 1., að hækka veitinguna til áhaldakaupa við Möðruvallaskólann um 100 kr. Í stjórnarfrv. var stungið upp á 400 kr. og virtist nefndinni engin ástæða til að færa það niður, því eins og kunnugt er, þá þarf talsvert fle til áhaldakaupa við latínuskólann og við þennan skóla er engu minni nauðsyn á því. Auk þess er hér um svo litla upphæð að ræða, en sem skólann munar talsvert um.

Þá kemur stærsta breyt, sem nefndin hefur gjört og er hún 13. gr. V. Eins og kunnugt er, þá hefur eigandi hús þess, sem stýrimannaskólinn hingað til hefur verið í, farið þess á leit, að landssjóður keypti húsið og fært talsverð rök fyrir því; stíptyfirvöldin og stjórnin hafa fall-izt á þetta og nefndin vill, þó hún viðurkenni að agnár sjeu á kaupinu, þar eð húsið er nokkuð gamalt, að öllu athuguðu halda sjer við uppástungu stjórnarinnar, því annars gæti svo farið, að skólinn yrði húsviltur, því segja má húsrúminu upp hve nær sem vill, en ætti illa við, að það opinberlega yrði að vera á hrakhólum með húsrúm fyrir skóla þennan.

Viðvíkjandi verðinu, þá hefur það verið sett niður um 2000 kr. og vill eigandinn ganga að því, eins og það nú er sett; finnst nefndinni það líka allsæmilegt verð. En um leið og nefndin gjörði þessa breyt., þótti henni ástæða til að athuga laun forstöðumannsins og færa þau nokkuð niður, þar sem nefndinni virtist 1800 kr. allsæmileg laun, þegar húsið væri keypt af honum og hann fengi leigulausan bústað. Nefndinni barst brjef frá forstöðumanninum, þar sem hann eigi kvaðst sjer að skaðlausu getað lánað skólanum húsrúm fyrir þá leigu, er ákveðin er í frv. h. Nd.

og vildi því nefndin samkvæmt því breyta þessum lið í líkt horf og stjórnarfrv. hafði stungið upp á, en vildi auk þess leggja til, að veittar yrðu 1600 kr. til að byggja ofan á hina nýju húsbýggingu. Að visu mætti segja, að ekki sje þörf á meiru húsrúmi, en aðgætaði er, að kennari þarf að hafa þar bústað sinn og einnig þarf að hafa húsrúm til geymslu áhalda og fyrir kennara-stöfu, svo húsrúmið mundi ekki verða ofmikið, sjerstaklega þar sem aðsókn að skólanum alltaf er að aukast, svo að jafnvel von er á 30 lærisveinum næsta vetur. Auðvitað er ókeypis bústaður á skólanum nokkur tekjuauki fyrir kennarann, en aðgætaði er, að hann sem endurgjald fyrir þann tekjuauka á að sjá um hirðing og ræsting hússins og hafa gætur á, að allt fari þar reglulega fram. Nefndin vildi líka með þessu fyrirkomulagi, sem hún hefur stungið upp á, framvegis útrýma öllu þrefi um húsnæði og laun. Launin, sem nefndin stingur upp á, eru full sómasamleg og því engin ástæða fyrir forstöðumanninn að fara fram á launahækkun framvegis, og með því að kaupa húsið er girt fyrir húsnæðisspursmálið. Húsið er að visu gamalt, en byggt af góðum viði og getur því staðið lengur en mörg önnur hús.

Þá kemur 10. br. till. nefndarinnar, sem er að tölul. 13. gr. B. VIII. verði fluttur á sinn upprunalega stað í stjórnarfrv. Nefndinni fannst ekki þessi skóli, Flensborgarskólinn, standa á heppilegum stað í frv. h. Nd., því eptir því lítur svo út, sem þessi skóli sje lögskipaður skóli, sem að öllu leyti sje kostaður landssjóði. Nefndinni þótti ekki við eiga, að landsjóður borgaði eldivið, ræsting og vátrygging á þessum sk la, sem ekki er annað en privat skóli, alveg eins og hann væri opinber skóli og áleit hún því, að hann væri vel settur á sínum gamla stað í stjórnarfrv. Jeg gleymdi að geta þess við stýrimannaskólann, að nefndin hefur lagt

til, að ölmusustyrkur lærisveina þar væri strykaður út og er ástæðan sú, að kennslutími við þennan skóla varir að eins nokkra mánuði og því engin þörf á ölmusustyrk. Eins er um styrk þann til kennaraefna í Flensborg, er h. Nd. hefur sett í frv., að nefndin getur ekki sjöð þörf á þessum styrk og ræður til að stryka hann út. Jeg verð að játa, að jeg er ekki mjög trúður á þessa kennarafræðslu, að hún komi að miklum praktiskum notum, því meðan ekki er kennt hjá alþýðu annað og meira, en nú er kennt, skript, reikningur og barnalærdómur, þá ættu þeir, sem hafa fengið menntun við Möðruvalla- og Flensborgarskólann, sannarlega að vera færir um að kenna það, þótt ekki hafi þeir notið sjerstakrar kennarafræðslu. En með frv. h. Nd. yrði því líka eins og slegið föstu, að kennarafræðsla skyldi vera í Flensborg, en það álit jeg óheppilegt, því ef hún ætti nokkurs staðar að vera, þá ætti hún að vera hjer í Reykjavík og sjerstaklega ef gagnfræðakennslan einhverntíma kemst á í sambandi við latínuskólann. Af þessum ástæðum vill nefndin hafa Flensborgarskólann á sama stað og með sömu upphæðum og í stjórnarfrv.

Kemur þá breyttill. við 13. gr. (C. 5. b.). Eins og h. þd. víst er kunnugt, þá það umsjónarmaður forngripasafnsins um, að styrkurinn yrði hækkaður upp í 800 kr., en h. Nd. vildi ekki veita meira en 400 kr. Maður sá, sem hjer er um að ræða, tók á móti því í talsverðri óreglu, en hefur mikinn áhuga á að koma skipulagi á það. Þar eð eigi er völ á færari manni til þessarar sýslunar, þá er ástæða fyrir þingið að gjöra hann ánægðan, til þess hann eigi reyni að ná í aðra betur launaða stöðu, því það yrði talsverður baggi fyrir safnið, þennan dýrgrip okkar, ef þessi maður hætti við að hafa umsjón á því. Ræður því nefndin til að hækka umsjónarlaunin upp í 600 kr.

Þá koma hinir svo kölluðu bitlingar,

og hefur nefndin gjört töluvert skurk í þeim, en þó ef til vill minna, en margur hefðu óskað. Er þá fyrst 13. gr. C. 17., styrkur handa lögfræðingi. Það hafa verið deildar meiningar um styrk þennan; í h. Nd. endaði það svo, að hann var færður niður og ekki bundinn við neitt sjerstakt nafn. Nefndin áleit að fyrst um sinn mundi ekki verða not að þessháttar styrk; máske færi eins og áður, þegar líkur styrkur var veittur. Hinn h. styrkbyggjandi er að visu orðinn amtmaður, svo að því leyti hefur styrkurinn máske orðið að gagni, en að öðru leyti veit jeg ekki til, að neinn árangur hafi fengizt af honum. Öðru máli væri að gegna, ef stjórnin samþykkti lagaskólafrv., þá væri full orsök fyrir þingið til að veita styrk til að stunda löggjöf vora, en meðan það er óvist, þá finnst nefndinni ekki vera ástæða til þess.

Styrkinn til Þorsteins Erlingssonar undir 13. gr. C. 18. leggur nefndin til að sje felldur, sjerstaklega af því, að þótt maður þessi sje efnilegur og gott skáld, þá eru hjer á landi fjölda margir ungir og gáfaðir menn, sem komið gæti til mála að styrkja, en sem landssjóður ekki hefur ástæður til. Jeg hef heyrt sagt, að þessi maður væri fátækur, og væri því gustuk að veita honum þennan styrk, en jeg er ekki viss um, að hann kæri sig um, að þetta sje brúkað sem ástæða fyrir styrkveitingunni. Sumir hafa enda haft annað meira að athuga við þennan mann, en jeg ætla ekki að fara út í það, því frá nefndarinnar sjónarmiði voru þær ástæður, er jeg minntist á, nægar til þess að ráða til að fella styrkinn. Mjer dettur nú í hug, að jeg hef ekki sjöð bænaskrá um styrk þennan, en það getur verið, að hún hafi komið, án þess jeg viti til þess.

Þá kemur styrkveitingin undir 13. gr. C. 21. Eins og kunnugt er, fjekk styrkveiting þessi nokkurn byr í Nd., en þó ekki meiri en svo, að upphæðin var

færð niður í 1000 kr. frá 2400 kr. Þótt nefndin játi, að þessi kona, sem hjer er um að ræða, sje heiðurskona, og góðum hæfileikleikum búin, og sjálfsgagt vel fær um að taka þennan starfa að sjer, þá gat hún þó eigi sjeð, að brýn þörf fyrir landið væri á þessum matreiðsluskóla, og auk þess engin trygging fyrir því, að hann yrði notaður, ef hann væri hjer í Reykjavík. Stúlkur hjeðan mundu ekki fara á þennan skóla til að læra matreiðslu, heldur læra hana hjá mæðrum sínum, og af sveitastúlkum mundi aðsóknin ekki verða mikil. Auk þess er vankunnátta í matartilbúningi ekki eins mikil hjer á landi og margir ætla. Kvennaskólarnir ættu sjálfsgagt að veita tilsoðn í þessari grein, og að minnsta kosti er, að það hefur verið kennt í þeim skóla, sem styrkbeiðandi áður hefur staðið fyrir, þar sem hún hefur svo brennandi áhuga á því. Slik kennsla á bezt við í kvennaskólum, og er því engin þörf á að stofna sjerstakan skóla.

Styrkinn undir 13. gr. C. 25. hefur nefndin ráðið til að fella burtu, því þó hún verði að viðurkenna, að slæmar lendingar og leiðir sjeu við suðurströnd landsins, þá er henni ekki fullkomlega ljóst, að mikil not yrðu að þessum 600 kr., sem áætlaðar eru. Þetta mál er líka miklu heldur hjeraðsmál, sem ekki er ástæða fyrir landssjóð að leggja fje til, og mundi það líka leiða þann dilk á eptir sjer, að fleiri sýslunefndir kæmu og beiddu um styrk til samskonar rannsókna, en það væri óheppilegt, því það er sannarlega ekki ofverk sýslunefnda að kosta þesskonar sjálfar án þess að beiðast styrks úr landssjóði. Mjer er að visu kunnugt, að búíð er að samþykkja þingsályktun í h. Nd., í þessa átt, en hún yrði auðvitað þýðingarlaus, ef eigi er lagt fram neitt fje.

Viðvíkjandi hinna 20. breyt.till. nefndarinnar um lán úr viðlagasjóði, þá kann svo að virðast, sem hún sje óþörf, og skal jeg ekki neita því, að svo sje nú, þar

sem nægilegt fje er fyrir hendi í viðlagasjóði. En nefndinni virtist þó rjettast að bæta athugasemdinni við, til þess að lands-sjóður yrði ekki í vandræðum, ef allt það kæmi til framkvæmdar, sem ætlazt er til í fjárlögum.

Sama er að segja um 19. breyt.till. nefndarinnar. Nefndin gat hugsað sjer að amtsráðin ekki vildu byrja á að biðja um lánin og væri því heppilegra að binda lánveitinguna við sýslunefndirnar en amtsráðin.

Um breyt.till. nefndarinnar við 15. gr. að 500 kr. viðbót við laun Skúla Thoroddsen falli burt, ætla jeg mjer ekki að tala mikið. Meiri hluti nefndarinnar samþ. þessa breyt., en jeg var í minni hluta, og mun þó ekki gjöra það að neinu kappsmáli.

Sigurður Jenson: Jeg hef komið fram með dálitlar breyt.till. á þingskj. 410. Fyrsta breyt. er við 10. gr. C. 11. Eins og sá liður er orðaður í frv. get jeg ekki greitt atkv. með honum. Þessi greiðsla er svo óákvörðuð, og ekkert um það talað, í hverju skyni hún eigi að gjörast. Ef það er meiningin að veita Skúla Thoroddsen þetta fje í uppbót fyrir tekjumissi, er stafað hefur af því, að honum var víkið úr embætti um stundarsakir með hálfum launum, þá get jeg alls ekki greitt atkv. með því. Jeg álit ekki, að hann hafi orðið þar harðast úti; bæði hafði hann þann tíma hálfar tekjur embættisins og gat auk þess unnið sjer inn á annan hátt; gat gefið sig við öðrum störfum úr því hann var leystur frá embættisönnum. Þar á móti hefur landsstjórnin að óþörfu bakað honum ærinn kostnað með málssóknum. Þessi málarekstur hefur, eptir því sem nú hefur sýnt sig, verið alveg ónaúðsynlegur, þar sem endalok málsins hafa orðið þau, að ætli dómstóll hefur komizt að þeirri niðurstöðu, að ekki sje sannað, að verulegir gallar hafi verið á embættisfærslu hans, en mál þetta hefur bakað honum mikinn kostnað. Þegar nú þessi

maður er samt sem áður settur frá embætti, er með því gefið í skyn, að hann sje ekki settur af vegna embættisfærslu sinnar, heldur fyrir aðrar orsakir, og hefði því stjórnin eins getað sett hann af strax í upphafi; á hið sama bendir og það, að stjórnin hefur þó álitid, að honum væri trúandi fyrir öðru embætti, þótt það sje ekki eins stórt og umfangsmikið embætti, sém hið annað var. Það er því auðsjeð, að afsetningin er refsing fyrir eitthvað annað heldur en embættisfærslu, og virðist því vera óþarfa viðbót við þá refsingu, að láta hann borga dýran málarekstur. Úr því nú að hann hefur komizt í gegnum þennan hreinsunareld, án þess verulegir gallar fyndust hjá honum, þá sýnist mjer sanngjarnt, að hann fái þennan málaskostnað endurborgaðan. Jeg hef ástæðu til að ætla, að málaskostnaður þessi muni vera um 3000 kr., máské lítið meira eða minna, en jeg hef ekki viljað fara fram á hærri upphæð. Mjer virðist upphæðin í frumv. ofhá, 5000 kr., og hef því komið með þessa breyt. sem málamiðlun, ef ske mætti, að með því væri komið í veg fyrir, að fjárlögin hrektust milli deilda og kæmust loks í sameinað þing. En verði þessi til-laga mín felld, mun eg ekki skipta mjer frekar af þessu máli.

Jeg hef einnig stungið upp á því, að við 11. gr. á eptir tölul. 2. komi svo hljóð-andi athugasemd: „Styrkveitingarnar til hinna nýju aukalækna koma ekki til út-borgunar fyrir en lækna eru skipaðir í hin eldri aukalæknisumdæmi“. Jeg hef komið með þessa breyt.till. af því, að nú er farið fram á að stofna 3 ný aukalæknis-umdæmi án þess þó að lækna sjeu til og fá-ist í öll hin aukalæknisumdæmin, sem áður hafa stofnuð verið. Þetta er mjög óheppi-legt. Þannig er það aukalæknisumdæmi, sem merkt er í frumv. með staflið „i“, Eyjahreppur, Múlahreppur og Gufudals-hreppur, stofnað fyrir 4 árum síðan, en enginn læknir hefur fengizt þangað enn,

sem víst stafar einkum af því, að lækn-unum þykja óþægilegri þau hjeruð, þar sem mestallar ferðir verður að fara á sjó, og sækja því heldur um aðra staði en þennan. Af þessu leiðir, að þetta auka-læknishjærað er að eins til á pappírnum, en afleiðingin af stofnun þess var þó sú, að læknissetur hjæraðslæknisins var flutt frá Brjánslæk vestur til Patreksfjarðar, og hefur landsstjórnin gert það af því, að hún hefur búizt við, að aukalæknir feng-ist í þessa austustu hreppa. En eins og sakir standa nú, hafa þessir hreppar tóm-an skaða og óhagræði af stofnun þessa aukalæknishjæraðs, svo lengi sem það er eingöngu á pappírnum og enginn læknir kemur í það. Það er og í sjálfu sjer eðli-legast, að lækna sjeu skipaðir fyrir í þau aukalæknishjeruð, sem fyrir eru stofnuð, með því að ætla má, að þar hafi þörfin verið álitin meiri.

Hin 3. breyt.till. mín fer fram á það, að 200 kr. styrkur sje veittur á ári til læknisferða til þessara 3 hreppa, meðan þar er ekki skipaður aukalæknir. Þessir hreppar standa sem sagt svo illa að vígi að ná í lækni nú, að það kostar t. d. 4 dagleiðir úr Múla- og Gufudalshreppum að ná í lækni vestur í Patreksfjörð, og mega þeir því í flestum tilfellum kallast alveg læknislausir. Eitt dæmi upp á það kom fyrir í fyrra, sem sýnir, hver voði af þessu getur leitt. Það urðu nokkrir menn úti í eyðiey, og skemmdust af kali á höndum og fótum. Þeir lágu svo í allan vetur og ekki náðist í lækni fyrir en seint og síðar meir, að sent var til aukalæknisins í Strandasýslu.

Ef mönnum er alvara með það, að vilja veita 1000 kr. til aukalæknis í þess-um 3 hreppum, þá er ekki farið fram á ofmikið, þótt veittar yrði 200 kr. á ári til þess að ljetta undir að ná í lækni, þangað til þessi aukalæknir kemur.

Lárus Sveinbjörnsson: Jeg á breyt.-till. á þingskj. 398 ásamt 2 h. þm.

Fyrri breyt. er sú, að tölul. 10. gr. C. 11. falli burtu. Þessi tölul. hljóðar svo: „Til Skúla Thoroddsen greiðist 5000 kr.“ Það er ekkert um það getið, í hverju skyni þetta fje er veitt, og verður því næst að álita það sem gjöf. En til þess að veita slíka gjöf af almannafje, álit jeg, að hvorki jeg nje aðrir h. þm. hafi hina minnstu heimild.

H. þm. Barðstr. (S. J.) stingur upp á, að veita þessum manni „3000 kr. sem upp-bót fyrir fjártjón“. Jeg fæ ekki sjeð, að þessi maður hafi liðið neitt fjártjón eða skaða; í öllu falli er ekki sannað, að svo hafi verið, allra sizt, að það sje landssjóður, sem ætti þá að bæta þann skaða. Landssjóður hefur ekkert gjört á hluta þessa manns, og er það því ranglátt að láta það koma niður á landssjóði. Hafi einhver annar bakað honum tjón, getur hann sótt þann að lögum og fengið skaða sinn bættan af rjettum hlutaðeiganda. Jeg get því heldur ekki verið með þessari breyt.till.

Mjer dettur í hug, að hjer muni liggja annarsstaðar fiskur undir steini, og að meiningin sje að ljósta stjórnina kinnhest, svona í kyrþey í fjárlögum. En væri jeg stjórn, mundi jeg ekki taka þegjandi við slíkum kinnhesti. Jeg get líka ímyndað mjer, að stjórnin muni í staðinn ljósta oss sjálfa annan kinnhest öllu óþægilegri, sem sje þann, að leggja til, að fjárlögin fái ekki staðfestingu. Ef jeg væri í stjórnarinnar sporum, væri jeg ekkert hræddur við að svara þinginu á þennan hátt, og mjer þætti ekkert undarlegt, þó hún gjörði það.

Jeg vil fela h. 6. kgk. (P. B.) að mæla með hinni breyt.till. okkar, við 13. gr. B. VI. a. 6.

Það eru ýmsir fleiri liðir í fjárlaga-frumv., sem jeg get ekki greitt atkv. með. Það eru staðliðirnir í 13. gr. C. 15, 16, 22, 23, og 24. Mjer minnst ekki efna-hagur landssjóðs standa svo, að vjer get-

um hjálpað öllum þessum mönnum, og sem vjer vitum ekki annað um, en að hafa einhverja dálitla hæfilegleika. Það eru svo margir menn, sem hafa hæfilegleika til ýmsra hluta, án þess þó, að hægt sje að segja, að þeir sjeu sjerstaklega fram úr skarandi; og að styrkja alla slíka menn, er landssjóði ofvaxið.

Jeg get ekki greitt atkvæði með við-aukatill. nefndarinnar við 11. gr. C. (sjúkrahús á Saudárkrók), og heldur ekki með breyt.till. um, að færa fjárveitinguna til akbrauta úr 45 þús. niður í 40 þús. Jeg hygg, að 80 þús. kr. á fjárhagstimabilinu nægi ekki til þess að fullkomna veginn austur að Ölfusárbrú, leggja veginn á milli brúnna og ljúka við það, sem enn er eptir að gjöra af veginum til Þingvalla.

Jeg er heldur ekki samdóma tillögum nefndarinnar um, að kaupa hús handa stýrimannaskólanum fyrir 8 þús. kr. Jeg vil ekki, að landssjóður sje að kaupa gömul timburhús, og þau hús, sem landssjóður byggir, vil jeg að sjeu byggð úr steini. Jeg get því ekki gefið atkvæði mitt með þeirri breyt.till.

Þorkell Bjarnason: Jeg get ekki verið samþ. 5. tölul. í breyt.till. nefndarinnar, að fella burtu styrkinn til brúargjörðar á Langá. Mjer er það kunnugt, að þessi á er ill yfirferðar, enda mannhætt, og er þó á fjölförnum vegi. Í Mýrasýslu er og verri vegur og dýrara að gjöra greiðfæra vegi, heldur en á flestum öðrum stöðum hjer á landi, svo að vegabóttagjald sýslunnar getur alls eigi nægt til þess að hafa vegagjörð og vegi þar í viðunanlegu lagi, hvað þá til að byggja brýr. Það er áætlað, að brú yfir Langá muni kosta 2500 kr., svo að þó veittur sje 1000 kr. styrkur til þess fyrirtækis, kemur samt 1500 kr. á sýslubúa sjálfa. Jeg fæ því eigi betur sjeð, en að öll sanngirni mæli með því, að halda þessari styrkveitingu óbreyttri, og mun jeg því fyrir mitt leyti

greiða atkvæði móti þeirri tillögu nefndarinnar, að nema hana burtu.

Jeg er heldur ekki með breytt. till. nefndarinnar um Flensborgarskólann; það er 10. töluliður. Jeg hef þá skoðun, að eigi sje ofmikið að hafa 2 gagnfræðakennsluskóla hér á landi, og úr því að skóli þessi er efnalitill, er nauðsynlegt að hlynnu að honum, svo að kennslan í honum geti orðið fullnægjandi fyrir nemendurnar. H. Nd. vildi auka kennslukraptana við skólann, og er jeg henni samdóma um, að það sje mjög nauðsynlegt, og mun jeg því greiða atkvæði móti breytt. till. h. nefndar hér.

Jeg get ekki verið samdóma h. nefnd viðvíkjandi 17. breytt. till., sem sje að fella burtu 600 kr. styrk til að rannsaka hafnir og þrautalendingar meðfram suðurströnd landsins. H. framsögum. (S. St.) ljét þá skoðun í ljósi, að fyrir þennan fjárstyrk ætti að ryðja varir og kanna leiðir á þessari suðurströnd landsins, en jeg skil ekki þennan styrk svo, heldur er mín skoðun sú, að styrk þessum eigi að verja til að rannsaka það, hvort eigi sje hægt að búa til hafnir eða skipalægi einhverstaðar á þessari strönd, einkum með því að sprengja sker, t. d. nálægt Eyrarbakka. Ef svo skyldi álitast, að það væri mögulegt, mun það fyrirtæki kosta hlutaðeigandi sýslu allmikið fje. Hjer er að eins um litla upphæð að ræða til þessara rannsóknar, og þegar litið er til þess, hve brýn nauðsyn það er, að bætt gæti orðið úr því hafnaleysi, sem er í Skaptafellssýslu, Rangárvallasýslu og Árnessýslu, hygg jeg ekki áhorfsmál að veita þessa litlu upphæð, — hún er ekki stór í samanburði við það gagn, sem af því mundi hljóta, ef hægt væri að bæta innsigling og landtöku einhversstaðar á þessu svæði, sem hjer er um að ræða. Jeg mun því greiða atkv. móti nefndinni um þetta atriði. Annars get jeg fylgt nefndinni víðast hvar.

Jeg er samdóma því, er h. 1. kgk.

(L. E. Sv.) sagði um 13. gr. C. 11, fjárveitinguna til Skúla Thoroddsen. Það er ekkert ótítt, að ýmsir menn koma fyrir þingið með fjárbænir, sem þeir þykjast eiga sanngirniskröfur til, en sem bafa ekki verið svo vaxnar, að stjórnin hafi getað tekið þær til greina. Mjer er ekki kunnugt um, að þingið hafi nokkurn tíma sinnt þessum kröfum. Reglan hefur verið sú, að vísa þessum mönnum á, að sækja rjett sinn fyrir dómstólunum, eða þá blátt áfram að sinna ekki slíkum fjárbænum. Jeg minnst þess, að eitt sinn voru það 4 hjeraðslæknar, sem komu fyrir þingið með slíkar launaviðbótarkröfur. Þingið sagði nei við þeim kröfum, vísaði þessum mönnum til dómstólanna. Jeg minnst þess enn fremur, að 1893 kom einn embættismaður með slíka fjárbæn fyrir þingið, sem hann þóttist hafa sanngirniskröfur til; það var landlæknir Schierbeck. Embætti það, sem hann hafði, var launað með 4800 kr., þá er hann fjekk veitinguna fyrir því, en síðan voru launin færð niður og sú niðurfærsla látin ná til hans, sem þó ekki er venja með embættismenn. Það var því ekki hægt að segja annað, en þessi maður hefði rjettlætis- og sanngirniskröfu til þess að fá þetta bætt af þinginu, en svo fór samt, að beiðni þessi var felld og hann fjekk engar bætur. Menn kunna ef til vill að benda á það, að Tryggvi Gunnarsson hafi fengið 5000 kr. hjá þinginu 1893; en um það er allt öðru máli að gegna en hjer. Þar var að eins um það að ræða, að endurborga fje, sem hlutaðeigandi hafði lagt út fram yfir samninga til þess að gjöra brúna traustari og betri. Það þolir því engan samanburð við þessa gjöf, eða hvað það á að heita, til Skúla Thoroddsen. Það sjest ekki á fjárl. frv. í hvaða skyni þessi upphæð er veitt, hvort það eigi að skoða hana bara sem gjöf, og fjárlaganefnd h. Nd. var ógnar fáorð um þetta í nefndarál. sínu. Það vantar allar nauðsynlegar skýringar

á því, vegna hvers veita beri þetta fje. Getur maður nú sagt, að þessi maður hafi sanngirniskröfu til þess, að honum sjeu veittar 5000 kr.? Hann var ekki alveg sýknaður af kærnum hins opinbera, þar sem hann var dæmdur til að greiða part af málskostnaðinum. Það er og alkunnugt, að maður þessi hefur ekki haft neinn beinan skaða af því, þótt honum væri vikið frá embætti um stundarsakir; hann hafði hálf laun og auk þess náði sjer í svo góða atvinnu, að hann hafði meiri tekjur eptir á en á undan, meðan hann þjónaði embættinu. Eins og upplýst hefur verið, voru tekjur þessa manns 1890 3300 kr., 1891 3100 kr. og 1892 3200 kr., en 1893 voru þær 3500 kr. og 1894 4000 kr. Þetta sýnir, að frávíkingin hefur ekki steyppt honum í neina fátækt.

Þá er um sanngirniskröfu er að ræða verður á það að lita, hvort hlutadeigandi manni hafi steyppt verið í fátækt, eða lamadir hinir andlegu kraptar hans. Hvorugt þetta á sjer stað með þennan mann og get jeg því ekki sjeð, að hjer sje um neina sanngirniskröfu að ræða; jeg verð að taka undir með h. 1. kgk. (L. E. Sv.) að þetta verði ekki skoðað öðruvisi, en beinlínis sem gjöf!

Vjer höfum sjeð það og heyrt, að þetta svonefnda Skúlamál hefur komið fyrir á mörgum þingmálafundum nú í vor, en vjer höfum ekki sjeð það koma fram, að það sje almennur vilji landsmanna, að honum sje veitt þannig allmikið fje af landsjóði. Jeg hygg því, að h. þingm. gerðu rjettara í að biða með þessa fjárveitingu, þangað til þeir hafa borið sig saman við kjósendur sína um það, hvort þeir óska eptir, að þetta fje sje veitt. Ef þetta væri kölluð sanngirniskrafa ætla jeg, að margir gætu komið til þingsins með líkar kröfur. Það er kunnugt, að margir hafa fallið í hendur rjettvisinni, og sem út af því hefðu meiri sanngirniskröfu til bóta en þessi

maður. Jeg vil nefna t. d. einn mann, sem gengur hjer á götum bæjarins bjúgur og lotinn og er kominn á níraðisaldur. Fyrir 27 árum síðan var hann hafður fyrir sök um þjófnad; hann var tekinn fastur og hafður all-lengi í varðhaldi. Það upplýstist síðan, að hann var saklaus, hafður fyrir rangri sök, því annar maður meðgekk að hafa gjört það, er hinn var sakadur um. En við þetta höfðu lamast ast bæði andlega og líkamlega kraptar þessa manns, svo að hann hefur aldrei beðið þess bæturs síðan. Jeg hygg nú, að slíkur maður hefði meiri sanngirniskröfu til skaðabóta heldur en hr. Skúli Thoroddsen; en engum hefur dottið í hug, að koma til þingsins fyrir þann mann með skaðabótakröfu; rjettvisin þarf að vera vakandi og ekki verður hjá því komizt, að einstöku menn geti á stundum orðið nokkuð hart úti. Jeg hygg það því illt til eptirdæmis, ef fje þetta yrði nú veitt; það gæti dregið þann dilk á eptir sjer að margir kynnu að koma á eptir með engu minni sanngirniskröfur, og sje þingið áður búið að veita þetta, getur það þá heldur ekki neitað öðrum jafnrjettmætum kröfum með góðri samvizku. Það er auk þess mjög ótilhlýðilegt, að þingmenn veiti þannig hverjir öðrum upphæðir af opinberu fje. Á Englandi má enginn maður, meðan hann hefur sæti á þingi biðja um nokkra upphæð af almannaþje; með því á að girða fyrir, að hlutdrægni sje sýnd í þess háttar málum. Jeg veit heldur ekki betur, en þar sje það venja, að þá er einhver þingmaður verður ráðgjafi, verði hann að leggja niður þingmennsku sína og bjóði sig á ný fram til þingsetu. Enginn þingmaður má þar þiggja opinbera stöðu, hvað þá fje úr almenningssjóði, nema kjósendur samþykki.

Jeg kalla það illa farið, ef landsjóður er gjörður að sláturbúð, sem þingmenn ganga í og veiða upp úr feitustu bita handa sjálfum sjer. Jeg óska, að sú tíð komi aldrei yfir alþingi Íslendinga. En

verði þessi fjárveiting samþ. finnst mjer það vera byrjun til slíkrar aldar.

Kristján Jónsson: Að því leyti sem jeg hef leyft mjer að bera hjer fram br. till. á þingskj. 398, ásamt tveimur öðrum h. þm., þá er engin þörf á að rjettlæta hana, því að það hefur þegar verið gjört af h. 6. kgk. (P. B.); að minnsta kosti að því, er snertir fyrri lið hennar. En að því er seinni liðinn snertir, skal jeg leyfa mjer að gjöra örstutta athugasemd: Jeg skal þá lýsa yfir því, að það var meining okkar, að í ráði væri, að sameina þá tvo kvennaskóla, sem nú eru í Norðurlandi, og flytja þá til Akureyrar. Ef þetta er rjett, þá er ekki rjett, að gjöra ráð fyrir fjárveitingu, til að stofna nýan kvennaskóla á Austurlandi. Öðru máli væri að gegna, ef tilraun hefði verið gjörð, með fje úr sýslusjóði hlutaðeigandi sýslna. Áður en sú tilraun er gjörð, er rangt að veita þetta fje; en ef Austurland setur kvennaskóla á stofn, þá mundi honum eflaust verða veittur styrkur á borð við hina kvennaskólana. En eins og jeg sagði áðan, vakti það fyrir okkur, að vilji manna færi í þá átt, að fækka þessum skólum, heldur en fjölga þeim. Á hinn lið br. till. þarf jeg ekki að minnast, en það eru tvö atriði í nefndarálitinu, sem jeg vildi fara nokkrum orðum um. Fyrri atriðið er stafl. 9 í nefndarálitinu, þar sem nefndin fer fram á, að veita 8000 kr., til að kaupa hús handa stýrimannaskólanum. Jeg skal taka það fram, að jeg hef frá upphafi verið þessu máli hlynntur, en þrátt fyrir það, get jeg þó ekki verið með því, að kaupa þetta hús. Jeg veit raunar ekki með vissu, hvort húsið er of dýrt, en þó er jeg hræddur um, að svo sje. Hitt veit jeg með vissu, að ef landsjóður ætlar að leggja fram fje til húss fyrir þessa stofnun, þá er betra að byggja. Af þessu leiðir, að jeg er á móti br. till. nefndarinnar.

Hitt atriðið, sem jeg get ekki verið samþykkur, er 10. stafl. í nefndarál., sem

er br. till. 13. VI., B. b. 2. Þar er farið fram á, að hækka lítið eitt fjárframlagið til Flensborgarskólans. En aðgætaði er, að í frv. stjórnarinnar er farið fram á, að stofna sjerstakan bekk til kennarafræðslu. Þetta væri svo mikil og auðsæ umbót á skólanum, að synjun hennar ætti að styðjast við mikil og góð rök, ef hún ætti að vera rjettlát, einkum þar sem mismunurinn á kostnaðinum er ekki meiri en einar 750 kr. En eptir því, sem mjer skildist á h. framsögum. (S. St.), þá hafði nefndin ekki aðra ástæðu en þá, að skólinn mætti ekki standa undir vissum lið á fjárlögum, af því að hann væri einstaks manns eign, en jeg hjelt, að einmitt þetta, að hann er einstaks manns eign, mundi mæla með að styrkja hann sem mest; en langt er frá, að það geti verið ástæða til að minnka styrk til hans. Hjer hefur einstakur maður lagt fram mikinn hluta efna sinna til alþýðlegs fyrirtækis; hann hefur notið styrks af land-sjóði í nokkur ár. Hann hefur sýnt, að hann hefur leyst starf sitt vel af hendi.

Skýrslur skólans sýna, að hann hefur verið vel sóttur og mjer er kunnugt um, að unglingar, sem þaðan koma, hafa góða þekkingu og engu lakari en frá öðrum skólum. Nú er farið fram á í frv., að stofna nýan bekk, eða draga kennarafræðsluna inn, en h. nefnd vill halda gamla laginu og byggir það eingöngu á þeim ástæðum, sem jeg nefndi. Þær geta ekki sannfært mig og jeg álit, að eigi sje vert að skera þetta svo við nögl sjer, þar sem um svo mikla endurbót er að ræða, en kostnaðurinn ekki stórvægilegur.

Hallgrímur Sveinsson: Sem nefndarmaður þarf jeg ekki að færa ástæður fyrir nefndarál., því að það hefur framsögum. gjört svo rækilega. En það var eins með þessa nefnd og aðrar nefndir, að þótt okkur kæmi saman um allflest, þá voru þó einstök atriði, sem okkur bar ekki saman um og það voru nokkur atriði, sem jeg áskildi mjer sjerstakt atkvæði um. Jeg

get ekki verið með öllu, sem fram er komið í nafni nefndarinnar, en skal þó fara sem vægilegast í það, svo að ágreiningurinn verði sem minnstur. Jeg skal nú fara stuttlega yfir þau atriði, sem jeg hef geymt mjer rjett til sjeratkvæðis um, þótt jeg hafi skrifað undir með hinum nefndarmönnum.

Það er þá fyrst 4. tölul. í nefndarál., þar sem hún leggur til, að færa fjárframlagið til akbrautagjörðar niður úr 45,000 í 40,000. Jeg gat ekki verið samþykkur þessu, því að þótt jeg játi, að það geti verið álitamál, þá finn jeg samt eigi ástæðu til slíkrar niðurfærslu. Jeg kom fram með sjerstaka till. í þessu máli og hún var sú, að ef afráðið væri að minnka þetta vegafje, þá væri það fje, sem á þann hátt sparaðist veitt stjórninni sem heimildarfje til að láta rannsaka til hlitar og ganga úr skugga um, hvort engin heppilegri vegagjörð geti verið hjer á landi og þá sjerstaklega, hvort nokkurt viðlit væri að gjöra hjer járnbrautir. En þessi till. mín fekk ekki fylgi í nefndinni. Raunar var hjer eigi um neinn ákafan meiningamun að ræða, en þó hef jeg áskilið mjer sjerstakt atkvæði um þetta atriði.

Þá kemur 5. tölul., þar sem lagt er til, að styrkurinn til brúargjörðar á Langá sje felldur burtu. Jeg verð að játa, að hjer var jeg á báðum áttum. Jeg viðurkenni, að ástæður h. framsögum. sjeu gildar og góðar, en þó finn jeg hjá mjer löngun til, að þetta mannvirki sje styrkt af landsjóði að einhverju leyti. Þó hef jeg ekki áskilið mjer sjeratkvæði um þetta atriði. — Tillögum nefndarinnar um stýrimannaskólann er jeg fullkomlega samþ. Jeg er sannfærður um, að úr því sem nú er komið, sje bezt að samþ. till. nefndarinnar. En þar sem h. 1. kgk. (L. E. S.) gat þess, að sjer sýndist, að landsjóður ætti að sjálfsgöðu að kaupa steinhús, ef hann keypti á annað borð, þá skal jeg játa, að þetta hefur mikið til síns máls,

en hjer eru alveg sjerstakar ástæður, sem taka verður tillit til.

H. deild mun vera kunnugt um, að fyrir fjórum árum, þegar stofna átti þennan stýrimannaskóla, vantaði gjörsamlega húsnæði fyrir hann, en alþingi vildi þá eigi leggja fram neitt fje til þess. Þá bauðst sá maður, sem um nokkur ár hafði haft sjómannakennslu á hendi og var sjálfsgöður til að verða forstöðumaður skólans, hinn núverandi skólastjóri, — þá bauðst hann til að ljá húsrúm fyrir hæfilega þóknun. Þá var ósjeð enn, hvort fyrirtækið eða stofnunin ætti nokkra framtíð fyrir höndum. En þrátt fyrir það rjeðst þessi maður þó í að byggja kennslustofu og stofnaði þannig fje sínu í hættu. Það er þó sannarlega virðingarvert, að leggja svo mikið í sölurnar fyrir gott málefni. En ef þingið segir nú við hann eptir fjögur ár: „Nú vil jeg ekki brúka þitt hús lengur, jeg ætla að kaupa annað hús eða byggja“, þá hefur það auðvitað lagalegan rjett til þess, en það má ekki gjöra það. Það má ekki launa honum þannig allan þann áhuga og alúð, sem hann hefur lagt við stofnunina. Ef þetta væri gert, þá yrði honum mjög lítið úr því fje, sem hann hefur lagt fram til þessa. Auðvitað má hafa þetta hús til annars, en þá mundi falla á það talsverður kostnaður við þær breyt., sem mundi þurfa að gjöra á því. Jeg skal einnig geta þess, að kennslustofan er vel úr garði gjörð, rúmgóð og björt; auk þess liggur húsið á góðum stað. Skal þess og getið, að útlendir sjóforingjar, sem verið hafa prófdómendur þar, segja húsið liggja mjög vel og vera vel úr garði gjört. Það liggur því að mínu áliti næst, að kaupa þetta hús og bæta það, og leysa þennan efnalitla mann úr þeirri hættu, að missa ef til vill nokkurn hlut eigna sinna. Forstöðumaður skólans og eigandi hússins hefur skrifað nefndinni ítarlegt brjef um þetta og kemst hann þar að

þeirri niðurstöðu, að húsaleiga, ljós, eldi-
viður og ræsting geti ekki kostað minna
en 700—800 kr. um árið. Þó að hjer
kunni að vera lagt heldur mikið í, þá
hygg jeg þó, að það sje nærri sann.
Eptir þessu þyrfti að bæta að minnsta
kosti 150 kr. við þá hækkun á húsaleig-
unni, sem h. Nd. hefur gjört ráð fyrir,
ef hann ætti að vera nokkurn veginn
skaðlaus. Hann hefur hingað til pagað,
og kemur það af því, hve annt honum
er um skólann; hann hefur heldur viljað
biða halla sjálfur, en að skólinn yrði hús-
næðislaus. Hann sá og í hitt eð fyrra góð-
an vilja hjá þinginu, þar sem það hækk-
aði laun hans. En nú er aðsóknin að
skólanum orðin svo mikil, að sækendurnir
komast ekki fyrir í skólahúsinu. Það er
því mál komið, að ráða þessu til lykta.
Nefndin vill verja 1600 kr. til þess að
stækka húsrúm skólans svo, að 30—40
piltar geti verið þar. Þess mun og vera
full þörf, því að nú hafa fullir 30 piltar
sótt um inntöku í skólann. Verði hús-
rúmið ekki aukið, verður að visa mönn-
um frá; en það tel jeg mjög óheppilegt,
og hygg jeg, að það mundi hnekkja þess-
ari afarnaðsynlegu stofnun mjög, því að
menn mundu þá leita frá og láta hug-
fallast, er þeim væri neitað. Auðvitað er
ekki tími til að byggja hjeðan af í sum-
ar, en ef samþykkt verður að kaupa hús-
ið handa skólanum, þá mun eigandinn
hliðra til sem mest hann getur, til þess
að ekki þurfi að gjöra nema sem fæsta
apturreka; en verði því hafnað, þá verð-
ur hann auðvitað ófúsari á það. Jeg skal
geta þess, þessum manni til viðurkenning-
ar, og til þess að sýna, að hann er ekki
ágengur, að þegar það sýndi sig í fyrra,
að nauðsyn bar til að skipta í tvær deild-
ir og húsrúm vantaði fyrir aðra þeirra,
þá ljeði hann eitt af sínum eigin her-
bergjum. Þá stóð svo á, að stiptyfir-
völdin eða landstjórnin höfðu ekkert fje
undir höndum, sem þeim væri heimilt að

verja til að borga þetta herbergi. En hann
ljeði það engu að siður, og reiddi sig á,
að þingið mundi þægjast sjer fyrir það
eptir á; en sökum þess, að hann bauð
nú húsið til kaups, og stjórnin tók það
inn í frv. þá hvarf hann frá að fara
fram á þetta. Jeg held, að það sje eng-
in áhætta, að ráðast í þessi kaup, eink-
um þar sem verðið er nú gjört allt að
2000 kr. lægra en tveir æfðir og sam-
vizkusamir húsasmiðir mátu það. Þó að
húsið sje orðið nokkuð gamalt, þá ber
þess að gæta, að það er gjört af góðum
efnum og miklu betri en nú tíðkast. Það
er og í góðu ástandi nú, þar sem eigand-
inn hefur ávallt haldið því vel við. Vit-
anlega eru trjehús ekki eins haldgód og
steinhús, en bæði mæla hjer áðurgreindar
sanngirnisástæður með þessu kaupi, og
svo hitt, að til þess að kaupa eða byggja
steinhús þarf svo miklu meira fje. Slíkt
stórfje mundi þingið ekki geta látið í tje
nú, þar sem það hefur svo mörg önnur
stórútlát. Auk þess mundi þetta steinhús
ekki verða notað fyr en eptir ein 2 ár.
Það mundi fyrst verða byggt að ári, en
það er kunnugt, að ný steinhús verða ekki
tekin þegar í stað til notkunar, vegna
sagga og raka. Samkvæmt stöðu minni
sem annar yfirstjórnari skólans, er jeg
þessu máli öllu nákunnugur, og eptir ná-
kvæma ihugun þykist jeg með góðri sam-
vizku geta ráðið h. deild til að sam-
þykkja breytt.till. nefndarinnar. Jeg vildi
geta þess, að í 9. breytt.till. nefndarinnar
b. 1. hefur það orðið af vangá, að „til
húsnæðis“ hefur verið látið standa, en það
á að falla burt, því það er meiningar-
laust, þegar landsjóður á húsið sjálfur.
En þetta kemur af því, að þessi villa
hefur einnig slæðzt inn í frv. stjórnarinn-
ar; en það hafði nefndin fyrir sjer. 10.
töluliðurinn er og einn af þeim liðum,
sem jeg áskildi mjer sjeratkvæði um. Mjer
virðist engin ástæða fyrir þessa deild, að
breyta frá því, sem h. Nd. hafði samp. um

þetta mál. Jeg mun því greiða atkvæði móti þessari tillögu nefndarinnar, af þeim ástæðum, sem h. 3. kgk. þm. (Kr. J.) tók fram, og af því munur upphæðanna er svo litill og mjer virðast góðar ástæður fyrir fjárveitingunni. Viðvíkjandi breyt. till. við 10. gr. C. 11. (þingskj. 410) skal jeg geta þess, að það var eitt ágreiningsatriðið í nefndinni, en þar sem nú hefur verið talað svo rækilega um þetta atriði, þá er engin ástæða til að orðlengja um það.

Ennfremur skal jeg geta þess, að mjer er sárt um suma liði í 13. gr. C. Sjerstaklega var mjer þó sárt um 21. liðinn, því það mælir sannarlega margt með veitingunni. En þar sem h. Nd. hefur veitt svo lítið til þessa fyrirtækis, að lítið útlit er fyrir, að hann yrði notaður og þar sem útgjöldin eru næsta mikil þetta ár, þá er ef til vill rjettast, að láta það biða. Önnur fjárveiting er það, sem jeg vildi gjarnan hækka, það er fjárveitingin til landsbókasafnsins; þetta kom til orða í nefndinni og voru flestir því meðmæltir. En sökum þess, að landsjóður hefur í svo mörg horn að líta í ár, þá fjellum vjer frá því, að hækka þann gjaldlið að þessu sinni, enda þótt mig og fleiri sárlangaði til þess. Um 2. breyt. till. nefndarinnar er þess að geta, að hún er kannske ekki sem þýðlegast orðuð, og hef jeg því átt hlut í að það væri lagað; en sú breyt. hefur enga fjárhagslega þýðingu. Viðvíkjandi breyt. till. hæstv. landsh. á þingskj. 400, þar sem hann bætir við „harmonium“ í Bjarnaneskirkju, skal jeg lýsa yfir því, að jeg er því fullkomlega samþykktur. Jeg skal taka það fram, að það er langt síðan söfnuðurinn óskaði þessa. Úr því bætt er úr þessum skorti tveggja landsjóðskirkna, virðist sjálfsgagt, að gjöra hinni þriðju sömu skil, einkum þar sem hún er sú, sem fyrst bað um það. Fjárútlátin eru lítil, en málið er þýðingarmikið fyrir kirkjuna. Það sémir heldur eigi landsjóði, sem ríkasta kirkjueiganda, að neita

slíku, enda spurning um, hvort það væri lögum samkvæmt. Það eru lög, að eigi megi neita kirkju um slíkt, nema fjárhaldsmaður hennar geti sýnt með reikningi, að hún hafi eigi fje til. Þetta er hægt að sýna þar sem reikningshaldið er þannig, að hann er gjörður ár frá ári. En því er öðru vísi varið með landssjóðskirkjur. Það er tekið af eignum þeirra það sem þarf í það og það skiptið, en afgangurinn borgaður í landssjóð. Það er því eigi unnt að segja, hvort þær eigi sjóð eða eigi. Landssjóður er skyldur að hlýða þessum kröfum, ef hann getur ekki sannað, að kirkjuna bresti fje til þess. En sönnunar-skyldan hvílir á honum.

Landshöfðingi: H. fjárlaganefnd hefur gjört margar breytingar, og sumar mjög þýðingarmiklar við frv. Jeg býst þó við því, að h. nefnd muni hafa það hugfast, að fara ekki fram á slíkar breytingar, sem ekki eru líkindi til, að Nd. samþykki, og einkum að gjört verði í þessari h. þd. það sem unnt er til þess, að komast hjá því, að fjárlögin þurfi að lenda í sameinuðu þingi. Ed. hlýtur að sjálfsögðu að biða lægri hlut þar um öll ágreiningsatriði, sem mikill atkvæðafjöldi er fyrir í Nd., og er því þýðingarlaust fyrir þessa h. þd. að gjöra slíkar breytingar að kappsmáli. Jeg er þó hræddur um, að sumar af breyt. h. fjárlaganefndar muni geta leitt til þess, að lögin geti ekki orðið samþykkt af báðum deildum samhljóða, og mun jeg ekki þurfa að minna h. þingdm. á, hvað gjört hefur verið áður undir slíkum kringumstæðum, nefnilega að fjárlaganefndir beggja deilda hafa borið sig saman eptir 2. umr. og að nefnd þeirrar deildar, sem ekki hefur haft líkindi til að koma sínu fram í sameinuðu þingi hefur þá slakað til og fallið frá þeim ágreiningsatriðum á hinum sameinaða nefndafundi. Þetta hefur gilt Nd. jafnt sem Ed. Eins og h. þingdm. vita, er nú að eins stutt eptir af þingtímanum, og því ekki mikið svigrúm

fyrir þessa h. þingd. að ræða rækilega alla einstaka liði frv., og breyt. þær, sem fram eru komnar, og vona jeg, að h. þingdm. hafi hugfast að láta gang fjárlagafrv. verða svo greiðan sem unnt er hjer í deildinni.

Viðvíkjandi breyt. sjálfum, skal jeg fyrst taka það fram, að mjer virðist 2. breyt. við 11. gr. 2 (þskj. 368) ekki líkleg til þess að fá góðan byr í Nd. Uppástunga um hið sama kom fram í þeirri deild, en það þótti ekki tiltækilegt að stofna fleiri aukalæknishjeruð en þau 2, sem samþ. eru í frv. Því var haldið fast fram í Nd., að ekki væri rjett að stofna aukalæknishjeruð meðan ekki væru líkindi til þess, að sótt væri um þau hjeruð, sem þegar áður eru til á pappírnum. Árangurinn af því mundi að eins verða sá, að erfðara mundi veitast að fá lækni til þess að gegna hinum fyr stofnuðu en enn þá auðu aukalæknaembættum eptir en áður. H. þm. Barðstr. (S. J.) tók það rjettilega fram, að aukalæknishjeraðið í Eyjahreppi hefur nú staðið læknilaust í 4 ár, af því að enginn hefur sótt um það. Væri nú enn fjölgað aukalæknishjeruðum, væru ennþá minni líkindi til þess eptirleiðis, að læknir fengist í þetta hjerað. Af öllu þessu held jeg að engin líkindi sjeu til, að þessi breyt.till. h. nefndar verði samþ. í Nd. Hvað snertir 3. breyt. (þskj. 368) við 11. gr. 6. skal jeg einnig benda á, að þessi till. kom fram í Nd., en það var tekið fram þar, að ef landssjóður ætti að stofna spítala á Sauðárkrók þá mundi einnig álitast rjett, að stofnaður yrði spítali á Austurlandi. Yfir höfuð er það skylda landssjóðs að láta sóttvarnarhús þau, sem fyrirskipuð eru í sóttvarnarlögnum frá 17. desember 1875 sitja í fyrirrúmi fyrir sjúkrahúsum í öðrum kaupstöðum, og ennfremur ber að hafa það hugfast, og mjög er hætt við, að þessar spítalastofnanir mundu draga þann dilk á eptir sjer, að landssjóður yrði að greiða árlegan styrk til þessara stofnana fyrir

utan hið upphaflega fjárframlag. Þetta á sjer og stað um sjúkrahúsin í Reykjavík og á Akureyri, og eru þessir spítalar þó ekki byggðir fyrir landsjóðsfje. En þrátt fyrir það, þó jeg þannig álíti, að litil líkindi sjeu til að þessi breyt.till. gangi í gegn í Nd. skal jeg játa, að Skagfirðingum er mikil vorkunn, þó þeir fari fram á þessa styrkveitingu, þar sem þeir sjálfir hafa lagt fram talsvert fje til þess, að spítalinn yrði stofnaður. Um 4. breyt. (368) við 12. gr. B. b. skal jeg leyfa mjer að lýsa því yfir, að jeg legg persónulega mikla áherzlu á, að þessi liður frv. standi óbreyttur; í h. Nd. var samskonar breyt.till. tekin aptur vegna þess, að sannfærandi rök voru leidd að því, að ekki mundi nægilegt að veita minni upphæð en þá, sem tiltekin er í frv. Menn játuðu í Nd. að óhjákvæmilegt væri að fullgjöra á næsta fjárhagstímabili akbrautina milli Þjórsár og Ölfusár, og einnig að fullgjöra veginn frá Reykjavík til Þingvalla, og loks að ljúka við veginn til Ölfusár. Það voru leidd rök að því, að vegurinn milli Þjórsár og Ölfusár mundi kosta um 55 þús. kr. og vegurinn austur til Þingvalla með 3 brúm um 25 þús. kr. Yrði þá ekkert eptir til þess að fullgjöra veginn frá Hellisheiði austur að Varmá, og veginn fram með Ingólfsfjalli auk nauðsynlegra aðgjörða á veginum upp að Hellisheiði, ef fjárveitingin yrði færð niður samkvæmt breyt.till. Jeg verð því mikillega að verða með því, að þessi breyt. verði felld. Um 5. breyt. (368) varð töluverður ágreiningur í h. Nd., en líklega þarf engin rekistefna að verða út af þessum lið, og sama er að segja um hina 6. og 7. breyt. Í 8. breyt. er einungis farið fram á, að halda fjárv., sem staðið hefur á fjárl. um mörg ár. Viðvíkjandi 9. tölul. talaði h. 2. kgk. (H. Sv.) mjög ítarlega; jeg skal að eins bæta því við, að óvíst er, hvort stjórnin hefði vilj- að fara svo langt í fjárveitingunni til stýrimannaskólans, ef hún hefði vitað að-

ur en frv. var lagt fyrir þingið, að bæta þyrfti við þessum 7. tölul., sem h. nefnd fer fram á. Breyttill. þá, sem farið er fram á undir tölul. 10, hefur h. þm. Ísf. (S. Stef.) útlistað, og 12. tölul. fer einungis fram á hið sama sem stjórnarfrv.; 13. tölul. er afleiðing af undanfarandi liðum. Undir tölul. 14—17. er stungið upp á að fella burt ýmsa liði frv., en jeg hefði óskað, að ef þessir liðir yrðu felldir, þá yrðu einnig 15. 16. og 23. liður í 13. gr. C. í frv. látnir falla burt. Hvað snertir 24. lið undir sömu gr., skal jeg játa, að jeg er því máli ekki nægilega kunnugur, en jeg held þó, að ekki sje ástæða til þess að veita meira fje til þess fyrirtækis en þegar er búið að verja til þess af sýslunefnd Suður-Þingeyjarsýslu. Að fella 25. lið, held jeg að sje varhugavert, þar sem sú fjárveiting er byggð á þingsál., sem samþykkt hefur verið í h. Nd., og hygg jeg ekki, að það mundi verða til þess, að bæta samkomulagið um fjárlögin milli deildanna, að fella þann lið burt. Viðvikjandi breyttill. tölul. 19, skal jeg taka það fram, að mjer er það ekki ljóst, hvort meining h. nefndar er sú, að láninu til gufubátskaupa skuli skipt á milli sýslunefndanna, eða hvort þær eiga að taka það í sameiningu. Það virðist þó liggja næst, að álita lánið sem sameiginlegt, fyrst talað er um að verja því til gufubáts, sem auðvitað hlýtur að vera í sameign. H. 2. kgk. (H. Sv.) hefur tekið það ómak af mjer, að tala um breyttill. á þingskj. 400, en um breyt. á þingskj. 398, sem fer fram á, að C. 11. undir 10. gr. falli burt, skal jeg fyrst taka það fram, að sú breyt. gengur í sömu átt, og er í samræmi við tölul. 18. í nefndarál., sem gengur út á að færa fjárveiting þessa niður. Það hafa þegar verið færð rök fyrir því, að ekki væri ástæða til þess, að veita þessum manni fje af landssjóði. Jeg vil taka undir með h. 1. kgk. (L. E. Sv.), og lýsa því yfir, að stjórnin mun skoða þessa

Alpt. 1895. A.

fjárveiting sem kinnhest, er þingið vilji rjetta henni og er jeg samdóma h. þm. um það, að stjórnin muni ekki láta bjóða sjer slíkt af hálfu þingsins. Jeg tók eftir því, að h. þm. Ísf. (Sig. Stef.) hristi höfuðið með hæðnissvip og hló, þegar þessa var getið til, en það er til málsháttur, sem segir: „Sá hlær bezt, sem seinast hlær“. Jeg skal að sönnu játa, að jeg álit ekki að mikill skaði væri skeður, þó vjer fengjum bráðabyrgðarfjárlög, því mörgu mundi eflaust verða breytt til bóta, ef stjórnin sjálf gæfi út fjárlög fyrir oss. En á hinn bóginn vildi jeg þó ekki óska, að sá rekspölur kæmist á, að vjer værum látnir búa undir bráðabyrgðarfjárlögum. En það hljóta h. þdm. að sjá, að engin líkindi munu til þess, að stjórnin samþ. þennan „kinnhest“ á sjálfa sig og að því leyti mun það verða hið sama, hvort þingið samþ. hina hærri fjárveitingu til þessa manns, sem færð er upp í frv. eða hina lægri, sem brtill. á þingskj. 410 fer fram á.

Sigurður Stefánsson: Jeg álit ekki ástæðu til þess, að halda langa ræðu út af því, sem fram er komið undir þessari umr., en jeg skal þó leyfa mjer að taka fram fáein atriði.

Hvað fyrst snertir fjárveitinguna til flutningabrauta 12. gr. B. b. skildist mjer það á orðum hæstv. landsh., að það mundi ekki verða nægilegt til þess, að fullgjöra allt, sem fyrir liggur, þó upphæð sú, sem frv. fer fram á, væri látin halda sjer. En þar sem það því má álitast upplýst, að ekki verður lokið við þessar akbrautir austur á fjárbagstímabilinu, þótt 45 þús. væru veittar á ári, eins og frumv. fer fram á, þá sje jeg ekki að það gjöri svo mikið til, hvort það er nokkur hundruð föðmum meir eða minna, sem ólokið er. Auk þessa skal jeg taka það fram, að menn eru enn ekki komnir upp á, að nota akbrautir, eins og til er ætlað, að verði gjört með timanum og meðan menn eiga ekki einusinni vagna eða kerrurnar, finnst

31 (19. sept.).

mjer það ekki saka stórt. Þó einhver spotti af vegunum sje ekki sem greiðastur fyrir vagna, að þessu fjárhagstimabili liðnu. Annars er mjer þetta atriði ekki neitt kappsmál; það sem nefndin hafði í hyggju, var einungis að fá frest á greiðslu þessara 5000 kr., sem nefndin vill lækka fjárveitinguna um, því vjer munum allir vera samdóma um það, að ekki eigi algjörlega að hætta við þessa vegi, sem nú þegar er búið að leggja svo mikið fje til. — Hvað snertir sjúkrahúsið á Sauðárkrók, skal jeg játa, að það mundi ef til vill hafa litinn byr í sameinuðu þingi, eptir því sem atkvæðin fjellu í h. Nd., en það er þó aðgætandi, að nefndarál. fer fram á miðlun í þessu máli og að það verður því ekki sagt með vissu, hvernig því mundi reida af. Annars er mjer heldur ekki þetta neitt kappsmál, persónulega. — Um stýrimannaskólann þarf jeg ekki að fjölyrða, því h. 2. kgk. (H. Sv.) talaði mjög rækilega um það atriði. Jeg skal að eins geta þess, viðvikjandi því, sem h. 1. kgk. (L. E. S.) sagði, að landsjóður ætti heldur sjálfur að bygga steinhús fyrir þennan skóla, að jeg hygg, að erfitt mundi að fá svo gott hússtæði, sem hjer er til boða fyrir viðunandi verð. Það er aðgætandi, að hús þetta er mjög vel sett og að því fylgir mikil lóð, — en það mundi ekki verða neitt smáræði, sem sett yrði upp á aðra eins lóð, einkum ef það opinbera ætti í hlut. Jeg hef heyrt, að einn kálgarður hafi fyrir nokkrum árum verið seldur landsjóðnum hjer í bænnum fyrir 2500 kr. og jeg ímynda mjer þá, að það mundi verða komið skarð í 8 þús. kr., þegar landsjóður væri búinn að eignast hæfilegt hússtæði og lóð undir steinbyggingu fyrir stýrimannaskólann. Á hinn bóginn er þess að gæta, að hús það, sem hjer er boðið, getur staðið í 20—25 ár og að það er alls óvist, hvort það mundi verða samþ. að reisa steinhús á kostnað landsjóðs. — Um kennarakennsluna í Flensborg hef jeg ekki miklu við að bæta, en

skal þó minnst þess, að frv. kom fram í h. Nd. í sömu átt og fjell þar með miklum atkvæðamun. Síðan komst þetta fyrir einhver atvik, sem jeg skal láta ósagt, hver voru, inn á fjárlögin. Jeg skal nú láta ósagt um það, hver not kunna að verða af þessu, því jeg þekki alls ekki skólann, en þess er þó að gæta, að þessi Flensborgarskóli hlýtur að leggjast niður af sjálfu sjer, ef gagnfræðakennsla verður stofnuð hjer í Reykjavík. Það mun og heldur ekki hafa verið meining þess manns, sem gaf jörð undir Flensborgarskólann, að hann ætti alveg að verða ómagi landsjóðs. — Um þrautalendingarnar skal jeg enn taka það fram, að jeg álit ekki neina ofætlun fyrir hlutaðeigandi sýslunefndir, að leggja þessar 600 kr. til af eigin efnum, ef fyrirtækið á annað borð gæti álitizt þarflegt og framkvæmanlegt. En það sjer hver maður, að þessi upphæð mundi ekki nægja til þess, að búa til hafnir, svo að því leyti er það sama, hvort þessi upphæð er veitt eða alls ekkert. — Jeg skal þá snúa mjer að fjárveitingunni til Skúla Thoroddsens. Um þennan lið frv. hafa nú þegar spunnizt allmiklar umræður, en jeg verð að játa, að jeg hefði óskað, að þær hefðu getað orðið sem allra stytstar. Miðlunarveg þann, sem h. þm. Barðstr. (S. J.) stakk upp á, get jeg fallizt á, en um hina löngu ræðu h. 6. kgk. (Þ. B.) get jeg ekki sagt það sama. Hann sagði, að þingið væri og hefði ávallt verið mótfallið öllum sanngirniskröfum. Jeg skal nú játa, að opt hafa komið fram mótmæli gegn slíkum kröfum á þinginu, en optast munu þær þó hafa orðið teknar til greina að lokum, og jeg er sannfærður um, að ef mjer tækist að sannfæra h. þm. um, að þessi krafa væri sanngjörn, þá mundi hann verða manna fúsastur til þess að greiða atkv. með henni, því að það þykist jeg muna rjett, að hann hefur hingað til verið fremstur í flokki, að samþ. slíkar kröfur og þarf ekki lengra að fara, en til þingsins 1893,

þegar rætt var um 5000 kr. fjárveitinguna til brúarsmiðsins við Ölfusá; launabót Shcerbecks landlæknis, er hann nefndi, greiddi hann líka atkv. Þá var h. þm. að snupra nefndina í h. Nd. fyrir það, að rökstyðja ekki þessa fjárveiting. Jeg fyrir mitt leyti held nú, að nefndin hefði gjört rjett í þessu og að best sje að tala sem fæst um þetta mál yfir höfuð, það er svo vaxið og tilbúið frá fyrstu. Jeg hygg líka, að hvorki h. 6. kgk. (P. B.) nje neinn annar hjer á þingi mundi kunna mjer stórar þakkir fyrir, þó jeg færi að þylja sögu þess máls, til þess að sýna, hve rjettlát og sanngjörn krafan er, sem jeg þó verð að segja, að jeg álit auðgjört fyrir hvern þann, sem þekkir gang málsins, eins vel og jeg. H. þm. gat þess, að það hefði ekki verið skorað á þingið á þingmálafundum úti um land, að veita Sk. Th. fje. En jeg vil spyrja hinn h. 6. kgk. (P. B.): Hvers vegna var þetta „Skúlamál“ sem svo er kallað, tekið upp í ályktanir svo margra þingmálafunda? Jeg skal sjálfur svara þessari spurning. Það var vegna þess, að þetta mál hafði vakið hneyksli og gremju alls almennings á Íslandi, en á hinn bóginn var þess ekki að vænta, að í þessum þingmálafundargjörðum kæmu fram áskoranir um að veita Sk. Th. skaðabætur af landsfje, því menn vissu ekki yfir höfuð, hver úrslit málsins mundu verða, þegar fundirnir voru haldnir. H. 6. kgk. (P. B.) var að tala um, að þessum embættismanni hefði enginn skaði verið-gjörður með því, að víkja honum frá embætti. Jeg verð að játa, að jeg skildi ekki eitt orð í röksemdum h. þm. fyrir þessu atriði í ræðu hans. Mjer er ómögulegt að skilja, hvernig hann fer að segja, að maður, sem hefur t. d. 20 kr. í buddu sinni og sem verður fyrir því, að 10 kr. eru teknar af honum, hafi ekki bedið 10 kr. skaða. Hvort embættismaður sá, sem hjer átti hlut að máli, hafði aðra atvinnu, eptir að honum var víkið frá eða ekki, kemur hjer alls ekki til greina. Jeg

verð að segja, að mig undrar það, að nokkur maður skuli bera það á borð fyrir h. þingd., að það sje skaðlaust fyrir mann, þó hann sje eltur árum saman til þess, að ná af honum fje, æru og embætti og síðan er það ekki tekst, sviptur atvinnu sinni. Þegar nú þar við bætist, að æzti dómstóll vor hefur sýknað þennan mann af öllum þeim sakargiptum, sem bornar voru á hann, sje jeg sannarlega heldur ekki, hvernig h. þm. eða nokkur annar rjettlátur maður fer að neita því, að þessi eltingaleikur hafi verið óverðskulduð óþægindi. Þó að Sk. Thoroddsen hefði ekki tapað í atvinnu, hlaut hann í öllu falli að tapa við málskostnaðinn. Ogeins og þingið borgaði aptur fje það, sem lagt var út til Ölfusárbrúarinnar, fram yfir það, sem um var samið upphaflega, finnst mjer það sanngjarnt, að þingið bæti Sk. Th. þann kostnað að nokkru, sem hann hefur orðið að borga til þess að verja sig fyrir hinum ástæðulausu árásum og málarekstri. Jeg hygg, að það muni skipta þúsundum, sem hann hefur orðið að leggja út í málskostnað, og auk þess hef jeg heyrt eptir góðum lögfræðingum, bæði utanlands og innan, að þeir álitu, að honum bæri að lögum öll embættislaunin frá því að hæstarjettardómurinn fjell og þangað til hann var settur af embætti. Þessar embættistekjur munu nema fast að 1000 kr. í 3½ mánuð, sem leið frá uppsögn dómsins til afsetningarinnar. Menn kunna nú að segja, að þá ætti hann að fara í mál við landstjórnina út af þessu. En það er nú hægra sagt en gjört Það mundi hafa svo mikinn kostnað í för með sjer, að lítt væri tilvinnandi. Auk þessa hefur hann lagt 2000 kr. út til málsfærslumanns síns fyrir hæstarjetti. Einnig þurfti hann að takast á hendur ferð til útlanda, til þess að vernda æru sína og embætti í þessu máli, og hefur það einnig kostað hann ærið fje. Jeg vona, að 6. kgk. þm. (P. B.), sem er manna

fúsastur til þess að sinna sanngirniskröfum, muni verða því samþykkur, að bæta Sk. Th. þennan skaða, sem hann getur ekki fengið bættan á annan hátt. Svo var hæstv. landsh. og h. l. kgk. þm. (L. E. Sv.) að tala um „kinnhest“ á stjórnina. En jeg vil svara því til þess, að ef stjórnin sjálf þykist hafa hreinar hendur, þá mun hún ekki finna til kinnhestsins. En ef stjórnin vill svara með þeim kinnhesti, að synja fjárlögunum staðfestingar, þá finnst mér, að hún rjetti sjálfri sjer þann kinnhest. Jeg verð annars að álita það harla djarft af hæstv. landsh. að spá því, að stjórnin muni, fyrir ekki meiri sakir, fara að reyna að kæfa þennan litla neista af sjálfsforræði, sem lifað hefur í fjármálalöggjöf Íslands síðan 1874. Hæstv. landsh. kvað það óheppilegan rekspöl í fjármálum vorum, ef það kæmist á, að vjer fengjum bráðabyrgðafjárlög, en því óheppilegra er það þá, að stjórnin sjálf byrji á þessum rekspöl, og ábyrgðin fyrir það hlýtur eingöngu að falla á hana, að svo miklu leyti sem um ábyrgð getur verið að ræða gagnvart þessari stjórn. Jeg held nú annars, að minni ógnun hafi legið í orðum hæstv. landsh., en deildinni ef til vill hefði mátt virðast, eptir því sem orðin fjellu. En væri það svo, að þessi orð hæstv. landsh. ættu að skiljast sem bráðabyrgðalagahótun, þá verð jeg fyrir mitt leyti að segja, að þessi hótun herðir mig í þeim ásetningi, að greiða atkvæði með þessari fjárveitingu, því færi það svo, að stjórnin gæfi oss bráðabyrgðafjárlög vegna þess, að Íslendingar hefðu verið svo djarfir, að veita 5000 kr. af sinu eigin fje, þá sæjum vjer, að það er satt, sem sagt hefur verið um stjórnarskipun vora, að hún sje hið mesta stjórnarólag, og þá gæti skeð, að Íslendingar vöknudu betur til umhugsunar um stjórnarhagi sína, heldur en enn sem komið er. Mjer finnst það augljóst öllum, að þessi embættismaður hafi orðið of hart úti, og jeg er

sannfærður um, að ef þjóðin hefði getað tekið fje það, sem hjer ræðir um, annarstaðar en úr landsjóði, t. d. af hinni háttvirtu stjórn, þá hefði hún gjört það; en að vísa þeim, sem fyrir slíkum órjetti verður, á það hjá stjórninni, það er að vísa mönnum í geitahús til þess að leita sjer ullar. Stjórnarábyrgðinni hjá oss er svo háttað, að landstjórninni er óhætt að fara feti lengra en löglegt er í stjórnarathöfnum, án þess hún verði dregin til ábyrgðar. Viðvikjandi 19. tölulið skal jeg geta þess, að það var meaning mín upphaflega, að sýslunefndirnar í sameiningu ættu að taka lánið, en ræða hæstv. landsh. hefur gefið mér tilefni til þess að ihuga þetta nánar, og jeg sje nú, að það gæti verið gott, að sýslufjelögin geti hvort fyrir sig fengið tiltölulegan hluta af láninu. Jeg get og vel hugsað mér, að tvö sýslufjelög sameini sig um lánbeindnina, og jeg get þá ekki betur sjeð, en að landstjórninni sje heimilt að veita þeim meiri eða minni hluta af þessari upphæð. Jeg skal svo ekki fjölýrða meira að sinni um þetta frv., en mun biða þess, að h. þingdm. komi með fleiri athugasemdir.

Porkell Bjarnason: Það voru 2 atíði í ræðu hins h. framsögum. (S. St.), sem jeg vil leyfa mér að gjöra dálitla athugasemd við. Hann sagði, að ekki hefði á þingmálafundum í vor verið orðið kunnugt um þetta skaðabótaspursmál. En jeg vil þó benda h. framsögum. á, að eitt blað hjer, löngu áður en þingmálafundur voru haldnir, var búið að stinga upp á, að veita Skúla Thoroddsen 8000 kr. í skaðabætur, og er jeg viss um, að það hafi verið komið út um allt land, áður en þingmálafundur byrjuðu. Þar sem h. framsögum. sagði, að jeg hefði sagt, að Skúli Thoroddsen hefði haft meiri tekjur eptir að honum var vikið frá embætti en áður, þá stend jeg fyllilega við það. Jeg sagði, að hann hefði talið til skatts meiri tekjur þann tímann en áður, og af því dró

jeg þá ályktun, að hann hefði ekki beðið mikið tjón af frávíkningunni. Þar sem h. framsögum. bar kröfu Skúla Thoroddsens saman við fje það, sem Tryggvi Gunnarsson lagði út við Ölfusárbrúna, þá kemur sá samanburður ekki til greina, því Tryggvi lagði fjeð út í þarfir landsins, en Skúli í sínar eigin þarfir, þar sem hann fjekk mann til að verja mál sitt fyrir hæstarjetti. Ef þingið fer að veita Skúla þessar 5000 kr., þá finnst mjer það blanda sjer í það, sem því ekkert kemur við, heldur að eins stjórninni og Skúla. Ef landsmenn vilja sýna þessum manni sóma og veita honum fje, þá á að gjöra það á annan hátt, því þótt margir ef til vill sjeu, sem vilja veita Skúla fje, þá eru líka margir, sem ekki vilja það, en frá öllum landsmönnum er það tekið, sje það veitt úr landssjóðnum. Fjárframlagið á því alls ekki að koma úr landssjóði, heldur úr einhverri annari átt t. d. með frjálsum samskotum, því þá mundu ekki aðrir taka þátt í því en þeir, sem alvarlega hefðu vilja á, að veita það. Jeg vil enn þá einusinni taka það fram, að á þingmálafundunum var málinu komið til umtals, sem auðvitað ekki þarf nema einn mann til á hverjum stað, svo að slíkt er engin fullgild sönnun fyrir áhuga á málinu og enginn lagði á þessum fundum orð að því, að veita honum fje úr landsjóðnum.

Framsögum. (Sigurður Stefánsson): H. 6. kgk. (P. B.) sagði að Skúli Thoroddsen hefði grætt á „suspension“ sinni, en það kemur þessu máli ekkert við. Jeg vil setja upp dæmi því til sönnunar. Stjórnin tekur alveg ranglega embætti af einhverjum. Mundi þá ekki skaðabótakrafa hans verða alveg sú sama, þó hann gæti útvegað sjer einhverja aðra atvinnu? Jú, sannarlega, og eins er í þessu tilfelli, sem hjer er um að ræða. Þótt þessi maður hafi getað útvegað sjer aðra atvinnu þannig, að hann hafi ekki liðið stórtjón af

frávíkningunni, þá er það ekki stjórninni að þakka, svo skaðabótakrafan er sú sama. H. 6. kgk. (P. B.) taldi það óheppilegt, ef landssjóður væri bitaður niður í svona bitlinga; víst er það óheppilegt, en hverjum er að kenna? Stjórninni, þessari sömu stjórn, sem tekið hefur það óhappastryk, að svipta ungan og ötulan embættismann embætti fyrir litlar eða engar sakir og demba honum á eptirlaun úr landsjóði. Telur h. 6. kgk. (P. B.) þetta heppilegt fyrir landsjóðinn?

ATKVÆÐAGR.: 2.—7. gr. frumv. samþ. í e. hlj. hver.

8.—9. gr. samþ. í e. hlj. hvor.

Br. n. (C. 368) við 10. gr. C. 4. c önnur málsgrein samþ. með 9 samhlj. atkv.

Br. (400) við 10. gr. C. 5. samþ. með 8 samhlj. atkv.

1. br. (398) við 10. gr. C. 11. samþ. með 6 samhlj. atkv.

1. br. (410) við 10 gr. C. 11. samþ. með 6 : 5 atkv.

10. gr. með áorðnum breyt. samþ. í e. hlj.

2. br. (368) við 11. gr. 2. samþ. með 8 samhlj. atkv.

2. br. (410) tekin aptur.

3. br. (410) samþ. með 7 : 2 atkv.

3. br. (368) við 11. gr. 6. samþ. með 7 : 2 atkv.

11. gr. með áorðnum breyt. samþ. í e. hlj.

4. br. (368) við 12. gr. B. b. samþ. með 8 : 2 atkv.

5. br. (368) við 12. gr. B. e. samþ. með 9 atkv.

6. br. (368) við 12. gr. C. samþ. í e. hlj.

7. br. (368) við 12. gr. C. f. samþ. í e. hlj.

12. gr. með áorðnum breyt. samþ. í e. hlj.

8. br. (368) við 13. gr. IV. b. I. samþ. 7 shlj. atkv.

9. — (368) — 13. gr. V. a. — 8 — —

b. 1. — 8 — —

- 2. — 9 — —

b 3. samþ. í e. hlj.

- 4. — 8 samhlj. atkv.

- 5. — 8 — —

- 6. — 8 : 2 atkv.

- 7. — 7 : 2 —

2. br. (398) við 13. gr. B. VI. a. 6 felld með 6 : 5 atkv.

10. br. (368) við 13. gr. VI. B. b. 2. e. samþ. með 6 : 4 atkv.

10. br. (368) við 13. gr. VI. B. b. 2. d. samþ. með 6 : 3 atkv.

10. br. (368) við 13. gr. VI. B. b. 2. e. samþ. með 7 : 4 atkv.

að viðhöfðu nafnakalli og sögðu:

já:

nei:

Jón A. Hjaltalín, L. E. Sveinbjörnsson,

Jón Jakobsson, Sigurður Jensson,

Guttormur Vigfússon, Þorkell Bjarnason,

Hallgr. Sveinsson, Þorleifur Jónsson.

Jón Jónsson,

Kristján Jónsson,

Sigurður Stefánsson.

11. br. (368) við 13. gr. VIII. samþ. án atkvæðagr.

12. br. (368) við 13. gr. C. 5. b. samþ. með 8 samhlj. atkv.

13. br. (368) við 13. gr. C. 5. c. samþ. án atkvæðagr.

14. br. (368) við 13. gr. C. 17. samþ. með 7 samhlj. atkv.

15. br. (368) við 13. gr. C. 18. samþ. með 6 : 3 atkv.

16. br. (368) við 13. gr. C. 21. samþ. með 10 samhlj. atkv.

17. br. (368) við 13. gr. C. 25. samþ. með 7 samhlj. atkv.

13 gr. með áorðinni breyt. samþ. í e. hlj.

14. gr. samþ. í e. hlj.

18. br. (368) við 15. gr. samþ. með 9 samhlj. atkv.

15. gr. með áorðinni breyt. samþ. í e. hlj.

16. gr. samþ. í e. hlj.

17. gr. með fyrirvara að tölurnar breytist samþ. í e. hlj.

18. gr. samþ. í e. hlj.

1. málsg. aptan við 18. gr. samþ. með 10 samhlj. atkv.

2. málsg. aptan við 18. gr. samþ. með 10 samhlj. atkv.

19. br. (368) við 3. málsg. samþ. með 8 : 3 atkv.

3. málsg. með áorðinni breyt. samþ. með 8 samhlj. atkv.

4. málsg. samþ. með 8 samhlj. atkv.

Stafl. 20 á þingskj. 368 samþ. í e. hlj.

7. gr. frumv. með áorðinni breyt. samþ. í e. hlj.

Fyrirsögn frumv. samþ. í e. hlj.

Frumv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Fundi frestað til kl. 6. e. h.

Framhaldsfundur, 19. ágúst kl. 3. e. h. Allir á fundi.

Frumv. til laga um samþykkt á landsreikningunum fyrir 1892 og 1893 (C. 335); 3. umr.

Sigurður Stefánsson: Jeg vil leyfa mjer að stinga upp á því, að málið sje tekið út af dagskrá til þess að hægt sje að gjöra nauðsynlega breyting við frv., svo að það komi heim við fjáraukalögin. Í h. Nd. hefur nefnilega verið felld breyt. till. við fjáraukalögin um sáttamálakostn. að, sem veldur því, að frv. eins og það nú er, mundi koma í bága við sumar upphæðir í reikningsfrumv.

Forseti: Samkvæmt upplýsingum, sem fram hafa komið, tek jeg þetta mál út af dagskrá.

Fr. til fjáraukalaga fyrir árin 1892 og 1893 (C. 403); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. samþ. í e. hlj. og endursent Nd.

Fr. til fjáraukalaga fyrir árin 1894 og 1895 (C. 383); 1. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um að stjórninni veitist heimild til að selja nokkrar þjóðjarðir (C. 391, 392); 3. umr.

Framsögumaður (Jón Jónsson): Jeg skal einungis geta þess, að breyt. sú, sem samþ. var við 2. umr., að Húnstaðir (tölul. 28) skyldu seldir fyrir 1700 kr. hefur ekki verið sett inn í frv., og enn fremur skal jeg taka það fram, viðvikjandi breyttill. (bing skj. 392) að nefndin getur ekki vikið frá þeirri skoðun sinni, að ekki sje rjett að setja þær jarðir, sem þar er um að ræða upp í verði, meðan ekki er skýrt frá gildum ástæðum til þess.

Sigurður Stefánsson: Jeg hef leyft mjer í fjel. með 2 öðrum h. þm. að koma fram með breyttill. við frv. og skal jeg játa það, að jeg hefði ekki komið fram með þær, ef umr. h. nefndar við 2. umr. hefðu ekki gefið mjer tilefni til þess. Jeg hef eins og h. nefnd gengið gegnum skjöl þessa máls og sannfærzt um, að það er rjett, sem nefndin þá ljét í ljósi, að verð þessara jarða er í frv. sett óhæfilega lágt, einkum jarðarinnar undir 1. tölul. Eptir því, sem jörð þessi leigist ætti hún að kosta 4400 kr., en kaupverð hennar er hjer í frv. sett 3200 kr. og skjölin bera það alls ekki með sjer, að hjer sje um neinar sjerstakar ástæður að ræða, er rjettlæti það, að setja kaupverð jarðarinnar svo lágt.

Umboðsmaður lýsir jörð þessari þannig: „Jörð þessi mun hafa stór tún og liggja vel til ræktunar og gæti með góðri umbirðing og góðri rækt tekið miklum bótum; útslægjur viðáttumiklar en reitingsamar; hagaganga góð“. Hreppstjóri segir: „Jörðin hefur stór tún í meðallagi grasgefin“. Hvorki umboðsmaður nje hreppstjóri geta neitt um það, að jörðin sje undirorpin skriðuföllum, en það hefur sýslunefndin tekið fram í álitsskjali sínu.

Jeg hef áður verið í þjóðjarðasölu-nefnd í h. Nd. og er það reynsla mín þaðan, að mest beri að taka tillit til álits

umboðsmanns, þá er söluverð jarða er ákveðið. Í sýslunefnd geta jafnan annarlegar hvatir ráðið nokkru. Jörðin Geirland er leigð þannig, að af henni er greidd landskuld 250 áln. og 105 pd. smjör í leigur. Þetta samsvarar 172 kr. 50 aur. breytt í peninga og er þá 4% af 4400 kr. höfuðstól. Nú get jeg ekki sjeð, hvern gróða landssjóður sjer sjer í, að selja þessa jörð fyrir að eins 3200 kr., meðan ábúendur bjóðast. En hitt er aptur skiljanlegt, að ábúendurnir vilji gjarnan fá hana keypta úr því þeim gezt vel að henni, en þá verða þeir að borga svo fyrir hana, að landssjóður biði ekki halla við sölu.

Líkt er og ástatt með Syðri-vík. Sýslunefnd ákveður verð hennar 400 kr., en hún rentar sig fyrir 900 kr. Af þessum ástæðum er það, að við höfum álitid rjettast að koma fram með þessar breyttill.

Jeg skal játa það, að það væri ógnar eðlilegt, að ákveða kaupverðið lægra, ef bersýnilegt væri af lýsingum jarðanna, að þær lægju fyrir skemmdum af náttúrunnar völdum; en skjölin bera það ekki með sjer, enda mætti undarlegt þykja, að ábúendum væri mjög umhugað um, að kaupa slíkar jarðir. Satt að segja, er jeg ekki einn af þeim, sem óska svo mjög eptir að selja þjóðjarðirnar og á sínum tíma var jeg einn af þeim þingmönnum í h. Nd., sem barðist á móti því frv., sem fór í þá átt, að selja allar þjóðjarðir á einu bandi. Það er enn sannfæring mín, að það sje alls ekki hyggilegt, að gjöra mjög mikið að þjóðjarðasölu. Þetta er höfuðstóll, sem landið á, og úr því andvirði jarðanna er ekki látið í sjerstakan sjóð, rennur það, sem annað eyðslufje inn í landsjóðinn, án þess maður verði þess eiginlega var. Svo er það og eðlileg afleiðing, að beztu jarðirnar seljast fyrst, menn slæjast helst eptir þeim, og loks getur að því rekið, að landsjóður sitji eptir með þær einu jarðir,

sem minnst eru eigulegar og enginn vill nýta.

Þó að menn miði kaupverðið við eptirgjaldið getur salan samt bakað lands-sjóði skaða. Eptir því sem búnaðurinn tekur framförum, má og ganga út frá því sem vísu, að jarðirnar sjálfar hækki í verði, og getur það þannig orðið óbeinlínis tap að hafa selt jarðirnar.

Jeg held að hið hollasta fyrir búnaðinn sje tryggur ábúðarjettur, og að því leyti er landssjóður hinn bezti landsdrottinn, sem hann veitir þennan rjett, eða lífstíðarbygging. Menn hafa sagt, að þjóðjarðasalan auki sjálfsábúð, en hver sem hefur veitt þessu eptirtekt, verður að kannast við, að svo er ekki ætíð tilfellið. Mjer er það persónulega kunnugt, að dæmi eru til þess, að einhver peningamaður hefur staðið á bak við ábúandann, veitt honum peningalán til þess að geta látið hann ná í eignarjett á jörðinni, og tekið hana svo af honum á eptir. En þó svo nú, að hinn fyrsti kaupandi geti sjálfur búið á jörð sinni, þá vitum vjer, að erfðalögum vorum er svo háttað, að engin trygging er fyrir því, að jörðin geti haldizt lengur í sjálfsábúð, en meðan hans nýtur við. Jarðirnar partast meðal erfingjanna, og er þá opinn vegur fyrir peninga-mennina að ná í þær.

Þannig er þessi sjálfsábúðarástæða fyrir þjóðjarðasölunni mjög ljettvæg. Það er og full reynsla fyrir því, að jarðeignir einstakra manna eru verst leigðar. Þeir einstöku jarðeigendur hugsa að jafnaði langmest um það, að skrífa upp eptirgjaldið og til þess að hafa háls og höfuð-rjett yfir ábúandanum leigja þeir jarðirnar bara frá ári til árs; og þetta er að sjálfsögðu sterkasta meðal til að drepaniður öllum áhuga fyrir því, að gjöra jörðunum til góða og bæta þær, þegar ábúandi á það á hættu, að ekki sje tjaldað nema til nokkra náttu. Þessu er allt öðruvísi varið með umboðsjarðirnar, því

leiguliðar landssjóðs geta gengið út frá því sem vísu, að fá sjálfir að njóta ávaxta-anna af því, sem þeir gjöra ábúðarjörðum sínum til góða; það er að minnsta kosti reglan alstaðar, þar sem jeg þekki til.

Jeg hygg því, að kröptugasta ráðið til framfara í jarðabótum, og þar af leiðandi efling búnaðarins sje tryggur ábúðar-rjettur, langt um kröptugra meðal heldur en allur sá styrkur til eflingar búnaði, sem vjer nú veitum ár eptir ár.

Það er ekki litill tími, sem þingið eyðir ár eptir ár í þetta þjóðjarðasölumál, og mikið af þeim tíma gengur til einkis, því að sú verður reynslan eptir á, að varla kaupir helmingur þeirra manna jarðirnar, sem heimildina hafa fengið.

Jeg vildi óska þess, að ekki liðu mörg ár, þangað til að ábúendum (leiguliðum) verður tryggt það með lögum, að fá að njóta verka þeirra, sem þeir vinna hver fyrir sína ábúðarjörð. Landssjóður er hinn bezti landsdrottinn og fyrir því er það ástæðulaust að taka jarðirnar úr hans eign, og eiga það á hættu, að þær lendi í klónum á okurkörllum. Jeg er því á móti máli þessu í heild sinni; jeg álit það meiri skaða en ábata, að selja jarðirnar svona stanzlaust.

Framsögumaður (Jón Jónsson): Jeg hef ekki margt að athuga við ræðu h. þm. Ísf. (S. Stef.). Það er rjett, sem h. þm. segir, að verð jarðanna verði að miðast við afgangið. En jeg get ekki sjeð, hversvegna menn eigi að ganga út frá því, að þeir sem hafa lýst þessum jörðum, sem hjer er um að ræða, muni hafa hvatir til þess fremur öðrum, að lýsa þeim rangt. H. þm. sagði, að hlutaðeigandi umboðsmanni væri bezt trúandi, en það er einmitt hinn fyrverandi umboðsmaður, Ólafur Pálsson, sem hefur sagt, að jörð þessi lægi undir skemmdum af skriðufalli, og að hún sje mjög erfð og fólksfrek. Aðrir kunnugir menn hafa einnig sagt, að jörðin liggi undir árlegum skriðu-áföllum.

Báðir umboðsmennirnir, sá sem nú er, og sá sem var næst á undan honum, hafa metið jörðina á 3000 kr., og samkvæmt reglu h. þm. Ísf. (S. Stef.) ætti það mat að vera hið áreiðanlegasta. Menn kynnu ef til vill að hafa það á móti mati hins núverandi umboðsmanns, að hann sje nýr og lítt kunnugur, en það verður í öllu falli ekki sagt um hinn fyrverandi umboðsmann, og að öðru leyti vonast jeg til þess, að h. þd. taki meira tillit til umsagnar kunnugra manna, en getsaka frá ókunnugum mönnum um hvatir, sem þeir kunni að hafa til þess, að gefa ekki rjetta skýrslu um jarðirnar. Jeg skal einnig lýsa því yfir, að það mun verða gjört að kappsmáli í Nd., að breyttill. sú, sem hjer liggur fyrir gangi ekki í gegn, og mun málið fá að ganga í sameinað þing, ef hún skyldi verða samþ. hjer í deildinni. Um Syðrivík er það að segja, að hún liggur undir skemmdum af sandfoki. Það er því lukkuspil að kaupa þá jörð, en hvort menn vilja láta landsetann eða landssjóð hafa það spil á hættu, er komið undir h. þdm. Jeg skal jafnframt geta þess, að mjer hefur verið skýrt frá, að ábúendur jarða þessara muni ætla sjer að biðja um mat á verkum þeim, er þeir þurfa árlega að leggja fram til að hreinsa túnin af grjótrengli, til þess að geta fengið endurgoldinn árlegan skaða, er þeir biða við það. Jeg skal svo ekki fjölyrða meir um þetta mál.

ATKVÆÐAGR.: 1. breyt. (C. 392) samþ. með 7. atkv. gegn 3; 2. breyt. (C. 392) samþ. með 6 atkv. gegn 4. Frv. þannig breytt samþ. með 8 atkv. gegn 2, og endursent Nd.

Till. til þingsályktunar um rjett giptra kvenna (C. 340); ein umr.

ATKVÆÐAGR.: Till. samþ. með 10 samhlj. atkv.

Till. til þingsályktunar um ávarp til konungs; hvernig ræða skuli.

Alpt. 1896. A.

ATKVÆÐAGR.: Ein umr. samþ. með 10 samhlj. atkv. Samþ. með 9 samhlj. atkv. að setja 3. manna nefnd. Kosnir voru:

Hallgrímur Sveinsson með 9 atkv.

Sigurður Stefánsson — 7 —

Jón Jakobsson — 5 —

Fertugasti og annar fundur, þriðjudag 20. ágúst, kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Frv. til laga um kaup eða leigu á eimskipi (C. 393); 3. umr.

Málið var tekið út af dagskrá.

Frv. til laga um nýbylí (C. 78, 346); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþykkt í einu hljóði og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frv. til laga um rjett þeirra manna, er hafa þjóðkirkjutrú til að ganga í borgaralegt hjónaband (C. 322, 382); 3. umr.

Hallgrímur Sveinsson: Það var ekki ætlun mín að lengja umræðurnar, enda býst jeg við, að það hafi lítið að þýða, hvað sagt er, því að flestir munu vist hafa ráðið við sig, hvernig þeir greiða atkvæði í þessu máli. Að eins ætla jeg að segja fáein orð í tilefni af að það þótti ofmælt, er jeg sagði áður, að það væri miður kurteist að koma fram með frv. Það gleður mig, að breyttill. sýna, að þetta hefur ekki verið ofmælt, þar sem af þeim sjest, að frv. hefur eigi verið boðlegt eða frambærilegt, heldur sannkallað neyðaræfægi. En það gleður mig, að það hefur þó nú fengið endurbætur, svo að það er þó orðið nokkuð aðgengilegra.

Sigurður Stefánsson: Það er að eins stutt athugasemd, sem jeg vildi gjöra við breyttill. Jeg vil skjóta því til flutningsmanna málsins, hvort þetta borgaralega hjónaband mundi verða talið löglegt, svo ekki þyrfti kirkjulega vígslu á eptir; um

32 (21. sept.).

þetta stendur ekkert í frv., heldur er þar að eins gefin heimild til að ganga í slíkt hjónaband. Jeg vildi að eins skjóta þessu til þeirra til ihugunar.

ATKVÆÐAGR.: 1. breytt.till. (C. 382) samþ. með 7 shlj. atkv.; 2. breytt.till. (C. 382) samþ. með 7 shlj. atkv. Frv. þannig breytt samþ. með 6 atkv. gegn 5, og endursent Nd.

Frv. til laga um viðauka við lög 9. janúar 1880 um breyting á tilsk. um sveitarstjórn á Íslandi 4. maí 1872 (C. 395); 3. umr.

Kristján Jónsson: Það þarf að benda á það, að athugaverð prentvilla er í frv., þar sem „komma“ er sett á eptir „aði“ í seinustu linunni. Þessi „komma“ gjörir meiningarvillu, og má ekki standa, þar sem hún er sett.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 10 samhlj. atkv., og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Tillögur yfirskoðunarmanna landsreikninganna 1892 og 1893 (C. 374); ein umr.

Jón Jakobsson: Það var um síðasta lið þessara tillaga, sem jeg vildi segja fáein orð. Hann er hjer á þessu skjali breyttur frá till. yfirskoðunarmannanna. Þeirra till. var, að þar skyldi fá mann til pósthferða með undirboði, sem ekki fengist hæfur maður með hæfilegum kjörum. En h. Nd. hefur breytt þessu þannig, að það skyldi vera almenn regla, að fá slíka menn með undirboði. Þetta held jeg, að sje ekki til bóta, heldur geti jafnvel gert skaða. Þetta á auðvitað að vera til að spara, en jeg efast um, að svo yrði. Ef það á að „octrojera“ upp á póstafrgreiðslumenn póstum, þá geta þeir ekki vitað, hvort þeir eru hæfir til þessa starfa eða eigi, ef þeir ekki þekkja mennina persónulega, því að vottorð eru, eins og menn vita, lítils virði í þessum efnum. En nú eiga póstafrgreiðslumennirnir að nokkru leyti að ábyrgjast

brjef þau og sendingar, sem þessir póstar eiga með að fara, og mundi þeim því eðlilega þykja hart, ef neytt væri upp á þá mönnum, sem þeir þekktu ekki. Auk þessa er aðgætaði, að þótt einhver gjöri undirboð í fyrstu, til þess að komast að, þá er ekki séð, að hann verði alla daga jafnlitilþægur hvað borgun snertir. Jeg hugsar, að það gæti skeð, að hann hækkaði sig á næsta ári. Jeg skal og geta þess, að þótt póstafrgreiðslumenn hafi ferðirnar á hendi fyrir hæfilegt verð, þá geta þeir þó haft hag af því, þar sem þeir á þann hátt geta breytt t. d. heyi í peninga með því að halda sjálfir pósthestinn, og jafnframt haft tryggingu fyrir, að hann sje í góðu standi. Og eptir þeirri borgun, sem þeir hafa nú, þá sýnist mjer ekki vert að svipta þá þessum litlu hagsmunum, enda mun það ekki vera meiningin hjá yfirskoðunarmönnum, heldur að eins hitt, að hafa undirboð þar, sem borgunin þætti ofhá. Jeg hygg, að allir verði að játa, að það sje áriðandi fyrir pósthflutninga, að ekki sje verið að hringla fram og aptur og taka óreynda menn í staðinn fyrir vana, meðan þeir gefa kost á sjer. Eins og jeg hef áður sagt, hefur póstafrgreiðslumaðurinn að miklu leyti ábyrgðina, og er því bezt, að hann ráði mennina. Gjaldið, sem þeir fá fyrir afgangsluna, er sannarlega ekki mikið. Þeir eiga að afgangsluna aðalpóstinn 24 sinn- um á ári, og þar að auki einn eða fleiri aukapósta, og standast allan kostnað af átroðningi og vinnutjóni, sem af því leiðir, fyrir 100—200 kr. Það er því ekki vert að íþyngja þeim; en það er jeg viss um, að ef þetta ákvæði verður samþykkt og því framfylgt, þá mundu ýmsir þeirra segja af sjer, og ekki álita skyldu sína að vinna fyrir landssjóð að talsverðum og ábyrgðarmiklum starfa, einungis til þess að skaðast á því. En hitt dettur mjer ekki í hug að telja úr, að leitað sje vægari kjara, þar sem gjaldið til póstsins er ofhátt, enda er það pósthstjórninni í sjálfsvald sett.

ATKVÆÐAGR.: 1. liður samþ. með 10 shlj. atkv.; 2. liður samþ. með 10 shlj. atkv.; 3. liður samþ. í e. hlj.; 4. liður felldur með 6 atkv. gegn 5, að viðhöfðu nafnakalli sökum óljósrar atkvæðagreiðslu, og sögðu:

Já:

Gutt. Vigfússon

Jón Jónsson

Kristján Jónsson

Sigurður Jensson

Þorleifur Jónsson.

Nei:

Jón A. Hjaltalin

Jón Jakobsson

Hallgr. Sveinsson

L. E. Sveinbjörnsson

Sigurður Stefánsson

Porkell Bjarnason.

Fyrirsögnin samþ. í e. hlj. Tillögurnar með áorðnum breyt. samþ. í e. hlj., og afgreiddar til forseta neðri deildar.

Fertugasti og þriðji fundur, miðviku-
dag 21. ágúst, kl. 9 f. h. Allir á fundi.

Fr. til fjárlaga fyrir árin 1896 og 1897 (C. 419, 428, 429, 432, 437); 3. umr.

Framsögumaður (Sigurður Stefánsson): Nefndin hefur ekki mikið að segja nú, eða jeg fyrir hennar hönd, því að eins eru fáar breyt. komnar frá henni.

Fyrsta breyt. er við 10. gr. C. 11. Nefndin ræður þar til, að þessi orð: „sem uppbót fyrir fjártjón, er hann hefur beðið við málareksturinn gegn honum“ falli burtu. Jeg hygg ekki, að jeg þurfi að færa ástæður fyrir þessari breyt.till.; jeg hygg, að öllum sje það ljóst orðið.

Hin önnur breyt. nefndarinnar er á þingskj. 428, að bæta inn nýjum lið við útgjöld til lærða skólans: „Til áhalda við leikfímiskennslu 300 kr.“ Þessa till. byggir nefndin á því, að eptir skýrslu leikfímiskennarans er áhöldunum við kennsluna orðið svo ábótavant, að óhjákvæmlegt er að endurbæta þau. Úr því leikfímiskennslan er kostuð af opinberu fje og álizt að vera nauðsynleg fyrir skólann, verður að álita það skyldu þingsins, að hafa hin uauðsynlegu áhöld við kennsluna

í forsvaranlegu standi. Nefndin vonar því, að h. þingd. muni samþ. þessa viðaukatill., þar sem um svo litla upphæð er að ræða.

Á sama þingskj. leggur nefndin einnig til, að nýtt lánleyfi sje veitt upp á 90 þús. kr. til hafnarsjóðs Reykjavíkur til þess að koma upp öflugri stórskipabryggju í Reykjavík úr stáli eða járn.

Mál þetta er svo vaxið, að hinn enski mannvirkjafræðingur, sem byggt hefur Ölfusárbrúna og Þjórsárbrúna, hefur gjört Reykjavík tilboð um að byggja hjer stórskipabryggju fyrir 126 þús. kr. Bærinn hefur nú ekki svo mikið fje í hafnarsjóði, og sá því ekki í svipinn annað betra ráð en að leita til þingsins um lán til þessa fyrirtækis og hefur því bæjarfógetinn skrifað nefndinni til um þetta. Hjer er um það fyrirtæki að ræða, sem hlýtur að hafa mjög mikla þýðingu, eigi að eins fyrir Reykjavík, heldur og fyrir allt landið, svo að þingið getur ekki leitt hjá sjer að veita því máli áheyrn. Reykjavík hefur enga stórskipabryggju, og er það mjög bagalegt og tefur fyrir allri afgreiðslu skipa; nefndin leggur því til, að lán þetta verði veitt.

Um hinar aðrar breyt.till., sem fram eru komnar, hefur nefndin ekki margt að segja, enda er henni ekkert kappsmál um neina þeirra. Jeg verð þó að geta þess, viðvíkjandi 19. og 21. tölulið 13. gr. C., sem lagt er til að nema burtu, að jeg fyrir meiri hluta nefndarinnar get ekki verið því samþykkur, að þessir töluliðir falli; það er „til kandidats Bjarna Sæmundssonar til fiskiveiðarannsóknna 800 kr.“ og „styrkur til Magnúsar Þórarinsonar á Halldórsstöðum í Þingeyjarsýslu til að setja á stofn auknar og endurbættar tóvinnuvjelar á Húsavík 1200 kr.“ Auðvitað er, að þessi styrkur til B. Sæmundssonar er ekki mikill, svo að ekki má búast við miklum verklegum árangri af honum. En með því á þó að stiga ofurlítið spor í þá átt, að taka visindin sjer til hjálpar við fiskiveiðarnar, og get-

ur því þingið varla staðið sig við, að taka þessari tilraun illa. Maðurinn er einkar efnilegur og hefur lagt talsverða stund á þetta „fag“, svo að vænta má nokkurs árangurs af þessu starfi hans. Þá er vjer litum til þess, hverju varið er til eflingar landbúnaðinum af opinberu fje, þá er ekki hjer til mikils mælt; hjer er þó að ræða um annan aðal-atvinnuveg landsins, svo að jeg vona, að h. þingd. geti ekki verið á móti því, að veita þetta litla fje. Aðrar þjóðir verja árlega miklu fje til þessara rannsókna, svo að ætla má, að hjer hjá oss sje einnig hægt að fá á vísindalegan hátt gagnlegar upplýsingar viðvikjandi fiskigöngum og fiskiveiðum. Landsjóð munar litið um þessa upphæð, en hún getur þó borið töluverðan árangur.

Líkt er að segja um styrkinn til Magnúsar Þórarinssonar; þar er að ræða um atvinnufyrirtæki. Á fjárlagafrumv. þessu hefur verið samþykkt lánleyfi til tövinnuvjela og er það því í mótsögn við það, að vilja ekki veita dálitinn styrk til þess að flytja tövinnuvjelarnar á betri og hentugri stað, þar sem þær gætu komið að betri notum. Þessi maður er bláfátækur, en hefur sýnt mjög mikinn áhuga á þessu tövinnumáli; en meðfram fyrir fjárskort hafa þessar vjelar verið settar niður á miður hentugum stað, svo að þær hafa hvorki orðið eins arðsamar nje heldur eins gagnlegar til afnota, eins og ef þær væru fluttar til Húsavíkur, því að þann stað má álíta hinn hentugasta stað í Þingeyjarsýslu fyrir þær. Jeg verð að leggja áherzlu á það, að úr því að sá áhugi er sýndur þessu tövinnumáli, að lán er heimilað til þess, er það í fyllsta samræmi við það, að reyna að gjöra þessar tövinnuvjelar arðmeiri og líklegri til almennra nota.

Um hinar aðrar breyttill. skal jeg ekkert tala; atkvæðin munu skera úr, hvornig um þær fer.

Þorkell Bjarnason: Jeg skal leyfa

mjer að tala fáein orð um breyttill. þær, sem jeg hef komið fram með á þingskj. 429 ásamt tveimur h. þm.

Viðvikjandi staðið 19, styrknum til fiskiveiðarannsókna, er jeg alveg samdóma h. framsögum. (S. St.). Þó að jeg skrifaði undir þessa breyttill. hafði jeg það að skilyrði, að greiða atkvæði mitt móti því að fella burtu þennan styrk. Jeg álit, að margt gott gæti komið út af því, að þessi maður ferðaðist um til þessara rannsókna, og jeg geng að því sem vísu, að styrkurinn þurfi að haldast meira en 2 ár, til þess að geta komið að verulegum notum. Meðal annars þyrfti að vekja áhuga á því, að stofnað yrði almennt fiskiveiðafjelag fyrir allt land. Einnig þyrfti að vekja áhuga á laxveiði og silungsveiði og að útrýma binum skæðustu óvinum þeirra fiskitegunda (*Margir:* „Selnum!“) Jeg skal ekki hafa á móti því, þegar skýrslur liggja fyrir, sem sýna, hver nauðsyn sje að útrýma honum, en það eru einnig aðrir óvinir, sem ekki eru þeim síður skaðlegir. Það eru ýmsir fuglar, svo sem fiskiendur, himbrimar o. fl. Þessa fugla má skjóta á öllum tímum og væri þarft verk, að leggja meiri stund á að útrýma þeim, en gjört er.

Jeg get aptur á móti ekki verið samdóma h. framsögum. um 21. tölulið, styrkinn til Magnúsar Þórarinssonar. Um þann styrk hygg jeg, að ekki sje hægt að gjöra sjer glæsilegar vonir, að hann muni bera mikinn árangur. Eins og kunnugt er, var farið fram á 25,000 kr. lán vaxtalaust í tiltekinn tíma til þessa fyrirtækis, og úr því að álitid hefur verið, að svo mikils fjár væri þörf, er ekki líklegt, að einar 1200 kr. muni geta gjört stórmikið gagn. Það er heldur ekki sagt, að sýslunefnd Þingeyjarsýslu vilji hjálpa þessum manni til að koma sjer á laggirnar, úr því að ekki fjekkst hin umbeðna upphæð. Jeg hygg, að það geti orðið manni þessum sjálfum til tjóns, að hvetja hann með

svona lítilli fjárveitingu til þess að leggja út í þetta fyrirtæki.

Styrki þá, sem standa við tölulíði 15., 16. og 20., get jeg ekki sjeð neina sjerlega ástæðu til að veita, fremur en styrkinn til Þorst. Erlingssonar, sem felldur hefur verið burtu hjer í þingd. Mjer virðist rjettast, að þeir mæti allir sömu forlögum. Það er ekki líklegt, að menn þessir verði landinu að verulegum notum, allra sízt að því er myndasmiðina snertir.

Jón Jakobsson: Jeg á hjer ásamt tveimur h. þm. breyttill. á þingskj. 437, og vil jeg fara um þær nokkrum orðum.

Við fyrri líðinn er lítið að athuga. Hann var óviðkunnanlega orðaður, eins og hann var samþ. við 2. umr., og er hjer því að eins farið fram á það, að orða hann dálitíð betur. Þetta er því að eins orðabreyting.

Síðari líðurinn er aptur á móti nýr; það er „styrkur til sjera Bjarna Þorsteinssoar á Siglufirði, til að safna íslenzkum þjóðlögum 1000 kr.“ Þessi viðaukatillaga kom fram í Nd., en var felld þar að eins með eins atkv. mun. Það er því ekki líklegt, að það mundi valda neinum ágreiningi milli þingd., þótt líðurinn yrði nú samþ. hjer í Ed.

Frá þessum manni liggur fyrir þinginu bænarskrá, sem jeg geng út frá, að h. þm. hafi kynnt sjer. Þar er sýnt fram á þá þörf, sem á því er, að safna saman í eina heild íslenzkum þjóðlögum. Í bænarskránni, sem er mjög ítarleg, er það tekið fram, að í handritum erlendis liggi talsvert af íslenzkum lögum órannsakað; en mest nauðsyn er á, að safna þeim lögum, sem enn kunna að lifa á vörum þjóðarinnar, því að nú eru síðustu forvöð að gjöra það, ef þau eiga ekki að glatast með öllu. Það er gamalt orðtak, að ekkert veki jafn kröptuglega gamlar endurminningar í mannlegu brjósti, sem ilmur blóma og gömul sönglög, og vist er um það, að gamlar þjóðvísur og þjóðlög hafa afarmikið gildi fyrir menningarsögu hverr-

ar þjóðar og eru hinn beztí spegill tilfinningarlífs líðins tíma. Það leggja því allar þjóðir mjög mikla áherzlu á, að safna þjóðlögum sínum og hafa varið til þess miklu fje. Þar sem alþingi styrkir bæði forngripasafn og fornleifafjelag, má ætla, að það einnig vilji styrkja söfnun þjóðsöngva, því að þeir eru sömu tegundar.

Maður sá, er um styrkinn sækir, er án efa bezt hæfilegleikum búinn allra hjer á landi til þessa verks. Hann er vel að sjer í „musik-teori“ og hefur lagt allmikla stund á að safna íslenzkum lögum. Upphæð styrksins er tekin til svo lítil, að til þess að geta leyst þetta verk af hendi, bæði utan lands og innan verður hann að leggja í sölurnar talsvert af eigin efnum.

Ef maður ber þessa styrkveitingu saman við styrkveitingu til ýmsra listamannsefna, sem komizt hafa inn á fjárl. frv., er auðsætt að fleira mælir með þessari styrkveiting. Hjer er farið fram á, að veita styrk til að vinna visst tiltekið verk, sem ganga má út frá, að vinnist, en með styrkveitingu til þeirra þriggja listamannsefna, sem h. þingd. hefur þegar samþ., er hún ekki viss um, að komi að neinum verulegum notum. Getur meira að segja gjört illt eitt með því, að leiða þá út á þær brautir, sem þeir síðan ekki geta gengið. Vjer vöðum heldur ekki í neinni villu um hæfilegleika þessa manns, en um hina aðra listamenn vitum vjer hvorki upp nje niður, hvort þeir eru „Geni“ eða „Talent“ eða alls ekki neitt. Jeg vona því, að úr því h. þingd. hefur áður samþ. að veita þessum þremur listamönnum styrk, muni hún ekki neita þessum manni um þetta lítilræði.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg ætla að leyfa mjer að segja fácin orð um fjárveitinguna til áhalda við leikfímiskennslu í latínuskólanum, þó h. framsögum. (S. Stef.) að visu hafi tekið fram hið verulegasta um þetta atriði. Stiptsyfirvöldin voru því meðmælt, að leikfímiskennaranum væri gef-

inn kostur á. að fara utan og fullkomnast í íþrótt sinni, en þetta hefur ekki fengið góðan byr hjá h. þm. og varð því að hverfa frá þessu. — En þó þannig hafi reynzt ógjörleggt að fá veittan styrk til utanferðar kennarans, virðist mega fara fram á hitt, sem minni kostnað hefur í för með sjer, nefnilega að veita nokkurt fje til þess, að halda kennslunni í horfi með því, að bæta hin ófullnægjandi, já jeg vil segja óbrúklegu áhöld, sem nú eru höfð við þessa kennslu. Menn hljóta, að skilja, að áhugi nemendanna rjenar mjög, þegar allt er í ólagi, húsið illa lagað og óhentugt og áhöldin svo að segja ónýtt. Það mundi nú kosta meira en litið fje, ef bæta ætti hús það, sem leikfímiskennslan nú fer fram í, svo það væri viðunanlegt. En hjer er ekki farið fram á slíkt, heldur einungis, að veitt verði litil fjárupphæð til þess, að gjöra við áhöldin, en sú aðgjörð má teljast svo nauðsynleg, að naumast verður sagt, að hægt sje að halda kennslunni áfram án endurbóta á áhöldunum. Tökum t. d. skilmingarnar. Hjálmarnir, sem til þeirra heyra, eru svo af sjer gengnir, að það virðist næstum samvizkusök, að segja við piltana: Setjið þið þessa hjálma á ykkur! Sama er að segja um glófana. Jeg vil ekki fullyrða, að þeir sjeu svo óhreindir, að þeir loði við hendurnar á piltunum, en það mun ganga því næst. Þetta dæmi eitt mun vera nóg til þess, að sýna h. þingd., að hjer er ekki farið fram á neinn óþarfa. Leikfímiskennarinn sjálfur álitur nú, að hægt muni að bæta úr bráðustu þörfinni, ef hann fengi 300 kr. veittar til þess, að verja til viðgjörðarinnar og skal jeg leyfa mjer að leiða athygli h. þdm. að því, að einungis er ætlazt til þess, að þessi upphæð sje veitt annað árið, en það kemur ekki svo glöggt fram á þingskj. 395, sem vera skyldi, af því að till. hefur aflagazt í prentuninni. Jeg vonast nú til þess, að hin h. þingd. láti ekkert verða því til fyrirstöðu, að þessi litilfjörlega fjár-

upphæð sje veitt, og hef jeg þá einnig góðar vonir um, að h. Nd. samþ. hana fyrir sitt leyti. — Jeg ætla þá að snúa mjer að annari till. á sama þingskj., þeirri er fer fram á, að veitt verði lán úr landsjóði til bryggjubyggingar í Reykjavík. Eins og kunnugt er, er Rvík illa sett með höfn sína að því leyti, að útgrynningar eru hjer miklar og þyrfti bryggja, sem þilskip ættu að geta legið við, að ná um 800 fet frá fjörumáli, eptir því sem mannvirkjafræðingur sá hefur sagt, sem þetta var lagt fyrir. Bryggjan yrði þannig mjög löng, mæld frá götulinunni og hlyti að verða mjög kostnaðarsöm. Steinbryggja sú sem bærinn á, þótti mjög dýr og stórt fyrirtæki að ráðast í á sinni tíð, og hefur sú bryggja að vísu orðið til nokkurra bóta, en er þó hvergi nærri fullnægjandi, enda sjást þilskip aldrei liggja við hana. Þar á móti hafa skip legið við aðra bryggju hjer við höfnina, og hafa menn lært á því, að sjá hve mikill ljettir er að því, við ferming og uppskipun. Það er því orðið áhugamál hjer, að fá bryggju sem þilskip gætu legið við, hvernig sem veður er, en að öðru leyti mun mönnum ekki ljóst, hvernig fyrirkomulagið á þeirri bryggju ætti að vera. Jeg skal þó gefa stutta lýsing á því, hvernig mannvirkjafræðingurinn hugsar sjer að hún yrði. Bryggjan ætti eptir áætlun hans, að vera 15 feta breið og hvíla á stálstólpum, sem ganga 10 fet niður í sjávarbotninn. Hún á að vera hægt aflíðandi út til sjávar og vera svo hátt yfir sjávarmál, að hún stæði vel upp úr með stórstraumsflóði. Framan við hana á að vera svo kallað bryggjuhöfuð, T myndað, svo skip geti legið þar fyrir innan, þegar álandsvindur er. — Kostnaðurinn er áætlaður að nema um 126 þús. kr., eða riflega tiltekið um 130 þús. kr. Upp í þennan kostnað á nú hafnarsjóðurinn einungis 41,000 kr., og þar af meiri hlutinn fastur í útlánum, sem þarf að segja upp og fá innborgað til sjóðsins.

Þannig vantar um 90,000 kr. til fyrirtækisins og hefur nefndin lagt til, að landsjóður lánaði hafnarsjóðnum þetta fje upp á 6% ársafborgun og vexti í 28 ár. Að visu mundi sjóðurinn, eins og nú stendur, ekki vera fær um að gjalda svo mikla árlega upphæð, en menn þykjast þess fullvissir, að bryggjugjaldið muni auka svo tekjur sjóðsins, þegar fyrirtækið er komið á, að hann standist þessi afborgunarkjör. Hjer er og annað athugavert en það er, að sjávangangur er opt mjög mikill á höfninni, og einnig getur komið fyrir, að is reki hjer inn; menn hafa því verið hræddir við að leggja út í að byggja slíka bryggju, en samkvæmt því sem mannvirkjafræðingurinn hefur gjört ráð fyrir, á þessi bryggja að verða svo sterk, að engin hætta geti verið á því, að hún láti undan sjógangi eða isreki. — Jeg vona, að þessi till. fái góðar undirtektir hjá hinni h. þingd., þó auðvitað sje að það er undir hælinn lagt, hvort fjeð fæst, þar sem svo margt kallar að landsjóði nú og lánsheimildin yrði veitt með þeim fyrirvara, að landsjóður hefði fje, sem mætti missa sig til þessa. — Viðvíkjandi 2. br. (þingskj. 437) skal jeg geta þess, að jeg að visu játa, að það gæti verið gott og þarflegt, eins og svo margt annað, að safna islenskum þjóðlögum, en ekki get jeg verið á því, að það sje eiginlega sterkt aðkallandi nauðsynjamál. Jeg held þess vegna, að nú sje betra að hugsa um það, sem enn nauðsynlegra er og lofa þessu að biða betri tíma, þegar landssjóður hefur ekki í svo mörg horn að líta. En auk þess sje jeg heldur ekki, að fjárveiting sú, sem farið er fram á geti verið fullnægjandi. Jeg sje ekki, hvernig umsækjandinn getur ferðazt til útlanda og ferðazt hjer um landið í lengri tíma fyrir einar 1000 kr. Hann þarf að leita á útlendum söfnum, sem hann ef til vill ekki fær að nota ókeypis. Hann þarf enn fremur að fá mann í stað sinn til þess að gegna embætti sínu, því þó nágranna-

prestarnir væru allir af vilja gjörðir mundu þeir ekki geta veitt brauði hans þá þjónustu, sem söfnuðirnir og landstjórnin ljetu sjer nægja. Embættistekjurnar mundu ekki gjöra mikið meira en hrökkva til borgunar hinum þjónandi presti, og þá stæði heimili umsækjanda uppi forsorgunarlaust. Jeg held því, að óhætt sje að fullyrða, að umsækjandinn hafi ekki tekið nógu djúpt í árinni, þar sem hann einungis beiddist 1000 kr. Og hefði nú svo farið, að hann hefði byrjað á þessu starfi, virðist mjer eitt af tvennu hljóta, að hafa orðið, annaðhvort, að hann skildi við verk sitt hálfgjört eða að hann sneri sjer til þingsins með nýja fjárbeiðni til þess að fullgjöra það, sem honum ekki gat enzt hinn upphaflegi styrkur til. — Þá skal jeg snúa mjer að breytt. till. á þingskj. 429 við 13. gr. C. Jeg skal játa, að nokkuð líkt er á komið með þessum mönnum og sjera Bjarna Þorsteinssyni, en þess er þó að gæta, að styrkveitingin undir C. 15. er til manns, sem þegar er byrjaður á starfi sínu, og sama er einnig að segja um C. 23. Það er nú ávallt ísjárvert að gjöra mönnum ómögulegt, að halda áfram því lífsstarfi, sem þeir hafa valið sjer, einkum áður en fullreynt er, að hverju gagni þeir kynnu að geta komið fyrir landið.

Um styrkinn undir C. 16 skal jeg leyfa mjer að taka það fram, að þar er um mann að ræða, sem hefur sýnt jafnvel óvenjulega hæfileika. Og þó það sje víst, að bezt sje að byrja ungur að nema málalíst eru þó mörg dæmi þess, að menn sem ekki hafa byrjað að nema fyr en þeir voru fullorðnir hafa getað orðið sæmdarmenn í sinni grein. — Styrknum til Bjarna Sæmundssonar vil jeg mæla fastlega með. Það getur orðið álíka byrjun til þess, að fá góðan og gagnlegan visindamann til þess að vinna í þarfir vorar, eins og fjárveitingin til Þorvaldar Thoroddsens reyndist að verða; land okkar og þjóð hefur haft sæmd og gagn af rannsóknum Thor-

oddsens og líkt gæti ef til vill orðið um þennan unga mann Bjarna Sæmundsson. Hann hefur góða hæfileika, meðmæli og gott próf. Hann hefur verið nokkurn tíma á „Biologisk Station“, og kynnt sjer þar margt, sem lýtur að náttúrurannsókn-um þeim, sem hjer er um að ræða, en einkanlega, eptir því sem jeg hef fyrir satt, lifshætti smádyra í sjó. Kennarar hans hafa lokið lofsorði á hann. Þegar nú þessi maður býðst til þess fyrir litla fjárupphæð, að verja þekkingu sinni í vor- ar þarfir, finnst mjer að þingið ætti að hugsa sig vel um, áður en það hafnaði slíku tilboði. Vjer könnumst allir við þá beinu stórvægilegu peningabýðingu, sem spursmálið um fiskiveiðasamþykktir hefur fyrir oss hjer sunnanlands, en þetta spurs- mál veltur að miklu leyti einmitt á lifn- aðarháttum og lifsskilyrðum sjódyra, sem vjer höfum litla sem enga þekkingu á. Annarsstaðar um hinn menntaða heim gjöra menn sjer allt far um, að rannsaka vís- indalega grundvallaratriðin undir atvinnu- vegum þjóðanna, og menn viðurkenna það annarsstaðar, að slíkar vísindalegar rann- sóknir hafi hina mestu peningalegu býð- ingu, en hjer eru menn komnir harla skammt í þessu sem öðru. — Yfirhöfuð álit jeg það allt of þröngsýnt, að slá fastri þeirri reglu að vilja ekki veita neinum manni fje til þess, að framkvæma neitt annað en það, sem strax verður þreifað og horft á. Menn gætu hugsað sjer svo skammsýnt löggjafarþing, að jafnvel Thor- valdsen sjálfum hefði þar verið neitað um styrk til þess að nema myndasmíði. (*Landsh.*: Thorvaldsen sótti aldrei um styrk!). Það er að visu satt, að hann sótti ekki um styrk, en hann mundi hafa sótt um styrk, ef hann hefði verið hjer, og engan veg getað komizt án slíks styrks, og í öllu falli var hann háður sömu lifs- skilyrðum, sem aðrir menn. Jeg skal að endingu benda á það, að þó öðrum ef til vill þyki jeg vera fjölórður um þessi at-

riði, þá er það ekki mitt álit, að of ýtar- legar eða rækilegar umræður hafi átt sjer stað enn um fjárlögin í þessari h. deild. Jeg vona, að breytt.till. þær, sem jeg hef rætt um hjer, verði ekki samþykktar. Landsjóð munar litið um þessar fjárveit- ingar, en umsækjendurnar getur munað miklu að fá styrkinn, þó litill sje.

ATKVÆÐAGR.: Br. (C. 432) við 10. gr. C. 11. samþ. með 7 samhlj. atkv.; 1. br. (C. 437) við 11. gr. 2. p. samþ. með 8 samhlj. atkv.; viðaukatill. (C. 428) við 13. gr. B. III. c. samþ. með 10 samhlj. atkv.; 2. br. (C. 437) við 13. gr. C. 14. felld með 8 : 3 atkv., að viðhöfðu nafna- kalli og sögðu:

já:

Jón A. Hjaltalín,
Jón Jakobsson,
Jón Jónsson.

nei:

Guttormur Vigfússon,
Hallgr. Sveinsson,
Kristján Jónsson,
L. E. Sveinbjörnsson,
Sigurður Jensson,
Sigurður Stefánsson,
Þorkell Bjarnason,
Þorleifur Jónsson.

1. br. (C. 429) við 13. gr. C. 15. felld með 6 : 5 atkv.; 2. br. (C. 429) við 13. gr. C. 16. felld með 6 : 4 atkv.; 3. br. (C. 429) við 13. gr. C. 19 felld með 7 : 1 atkv.; 4. br. (C. 429) við 13. gr. C. 20 felld með 6 : 5 atkv.; 5. br. (C. 429) við 13. gr. C. 21 felld með 6 : 4 atkv.; 2. br. (C. 428) samþ. með 10 samhlj. atkv.; 7. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj. Frumv. í heild sinni þannig breytt samþ. í e. hlj. og afgreitt til Nd.

Fundi frestað til kl. 11¹/₂ f. h.

Frumv. til laga um leigu eða kaup á eimskipi (C. 393, 440); 3. umr.

Framsögum. (Hallgrímur Sveinsson): Eins og málið nú liggur fyrir, þá er ekki stórmikið um það að segja. Nú er ekki um annað að ræða en að samþykkja frv. annaðhvort án eða með breyt. þeim, sem fram eru komnar, því ef farið væri að

breyta því enn meira, þá er hætt við að það yrði vansmiði. Breyt. þær, er hjer liggja fyrir á þingskj. 440 eru litilvægar og koma frá nefndinni. Vil jeg nú leyfa mjer að lita lauslega á þær.

Fyrsta breytingin er sú, að orðin „til tveggja ára“ í 1. málsg. 1. gr. falli burtu. Það er eigi ætlað til, að þetta sje efnisbreyting, heldur eru orðin óþörf og miður viðeigandi.

Önnur breytingin stendur í sambandi við þessa, því ef orðin „til tveggja ára“ eru numin burtu, þá á heldur eigi við að orðin „hvort árið“ í enda málsg. standi, og setti því nefndin orðin „á ári“ í staðinn. Þá kemur hin eina verulega breyting, er nefndin hefur gjört, og er það hin nýja innskotsgrein á eptir 1. málsg. 1. gr., er heimilar farstjóra að leigja auk aðalskipsins annað skip um nokkurn hluta ársins, ef nauðsyn krefur, þó svo, að allur leigu- og útgerðarkostnaður fyrir bæði skipin fari eigi fram úr 170 þús. kr. um árið. Þessi innskotsgrein er byggð á því, að öllum er ljóst, að eitt skip er ekki nægilegt fyrir oss, en ef annað til fengizt, mundi að miklu mega laga galla þá, sem nú eru á samgöngum vorum. Einnig vakti fyrir nefndinni, að ef aðalskipið ætti að sigla alloptast milli Íslands og Kaupmannahafnar, mundu ferðir enn verða talsvert strjálar, en þá mætti bæta það með því, að skjóta öðru skipi á milli. Nefndin hugði, að innskotsferðir þessar aðallega mundu verða á sumrum; væri þá líklegt, að þær löðuðu útlenda ferðamenn hingað til landsins og gæti það orðið arðsamt fyrir landið. En aðaltildrögin til, að nefndin fór að koma með þessa innskotsgrein, eru þau, að henni barst brjef frá manni einum í Kaupmannahöfn, sem talsvert er kunnugur útgerð skipa. Í þessu brjefi kvaðst hann hafa heyrt, að í ráði sje, að landssjóður geri út skip á sinn eigin kostnað og lítist sjer vel á fyrirtækið, þar sem líklegt sje, að það mundi borga sig; segist

Alpt. 1896. A.

enda ekki vera ófús á að taka að sjer að stjórna ferðunum. Hann tekur fram, að sjer þyki hyggilegra að leigja 2 skip, þó þau væru minni, til þess að ferðirnar yrðu jafnari, lætur einnig á sjer skilja, að skipin mundu fá talsvert að gjöra, jafnvel frá sjálfum honum, þar sem hann væri svo settur, að hann gæti útvegað mikinn flutning. Það er líka kunnugt, að þessi maður hefur haft mikla vöruflutninga, og jafnvel í sumar sjálfur leigt skip til þeirra, en það mundi hann ekki gjöra, ef hann yrði farstjóri. Menn vita að visu ekki, hvort kringumstæður þessa manns eru þannig lagaðar, að hann gæti tekið að sjer farstjórastarfið, en það verður að fela landshöfðingja og fargæzlumönnum að velja fyrir farstjóra þann, sem beztur og hæfastur er af þeim mönnum, sem kostur gefst á. Þó þingið ef til vill síður vilji leigja 2 skip en eitt, vildi þó nefndin stinga upp á því, þrátt fyrir það þó kostnaðurinn yrði nokkuð meiri, vegna þess, að hún gjörði ráð fyrir, að þó hallinn yrði nokkur í fyrstu — og því búast menn við — þá mundi hann ekki verða meiri við 2 skipin, en við það eina. Þessi sami maður, sem jeg minntist á, lét í ljósi, að eigi mundi erfitt að fá hentugt skip á leigu fyrir sanngjarnt verð, og þyrfti þá ekki að koma til varaákvæðisins að kaupa skip. Með því væri líka ljett þeim kviða, sem kom fram við hinar fyrri umræður, að eigi yrði nægilegt fje í viðlagasjóði til kaupansins. Þó nefndin stingi upp á, að kostnaðurinn við það að leigja 2 skip mundi aukast um 20,000 kr., þá er eigi svo að skilja, að þessi upphæð eigi að vera fastákveðin, því nefndin ætlaðist til, að farstjóri leigði ekki aukaskipið, nema til þeirra ferða, er nauðsynlegar væru.

4. breyttill. nefndarinnar stendur í sambandi við það, að skipin eiga að vera 2, en annars missir frv. einskis í, þótt orðinu „slikt“ sje sleppt.

Þá kemur loks breyttill við 9. gr.,

33 (21. sept.)

að síðasta málsgr.: „Farstjóri og fargæzlumenn“ o. s. frv. falli burtu. Hæstv. landsh. tók fram við fyrri umr., að sjer virtist þetta ákvæði óþarft, því sjálfsagt væri, að ef farstjóri eða fargæzlumenn þyrftu að ferðast eitthvað í útgerðaræringum, þá hefðu þeir ókeypis far, enda mundu endurskoðendur og þingið álita þetta sjálfsagt: tók hann líka fram, að miður færi í lögum, að hafa þess háttar ákvæði. og kannast nefndin við það, og ræður því til, að fella það burt. Þá eru ekki fleiri breytingar frá nefndinni.

Þess má geta, að mikið hefur verið rætt um, hvort eigi mundi einfaldara og heppilegra alveg að sleppa ákvæðinu um fargæzlumenn, því svo gæti farið, að þeir hefptu farstjóra í gjörðum sínum, og er þá því fje til óþarfa varið, en nefndin áleit, að hjer væri ekki um stórfje að ræða og mætti síðar breyta ákvæðinu, ef það reyndist miður hentugt. En það, sem einkum vakti fyrir nefndinni, var það, að hún óttadist, að ef þessu ákvæði yrði breytt hjer, mundi þar af rísa misklið við h. Nd., er gæti orðið málinu að falli; vildi hún því eigi gjöra fleiri breyt. á frv., en hún ætlaði, að h. Nd. gæti gengið að. En skyldi svo fara, að ætlun vor um h. Nd. sje röng, og hún vilji fella burt þetta ákvæði, þá hygg jeg, að eigi mundi verða fyrirstaða á því í þessari h. þingd.

Landshöfðingi: Eins og h. framsögum. (H. Sv.) tók fram, hefur komið tilboð um, að gjörast farstjóri hins fyrirhugaða landskips, frá manni í Kaupmannahöfn, sem kunnur er að framtakssemi og dugnaði. Það er Þórarinn Tulinius — það er engin ástæða til að nefna hann ekki —, sem hefur mikil viðskipti hjer á landi, því að bæði er hann umboðsmaður verzlana hjer, og hefur þar að auki sjálfstæð störf, eins og t. a. m. sildarveiðarútveg í Suður-Múlasýslu og silfurbergsnám. Þessi maður hefur boðið til að taka að sjer, að standa fyrir útvegum og útgerð á þessu skipi, og mjer

hefur fundið á mönnum, að þeim litist vel á þetta tilboð. Hann telur líklegt, að útgerð þessa skips geti orðið landinu kostnaðarlaus, eða jafnvel gróðavegur. Líka getur hann þess, að hann muni sjálfur geta lagt fram svo mikið vörumagn til flutnings, að skipið hefði þó talsvert að gjöra. — Á privatfundi, sem hjer var haldið inn í gær, af nefndunum í báðum deildum, og sem mjer var gefinn kostur á að vera á, sýndist það að vera almenn ósk, að þessum manni væri farstjórnin falin á hendur. Þar kom það fram, að hann vegna atvinnu sinnar mundi verða að sitja í Kaupmannahöfn. En ef svo er, þá mundi hann ekki geta borið sig saman við fargæzlumennina, sem væntanlega verða búsettir hjer á landi, um öll þau atriði, sem ráðgjört er í frv. Jeg skil því eigi annað, en að fargæzlumennirnir sjeu því til fyrirstöðu, að hann væri tekinn fyrir farstjóra og álit jeg það illa farið. Það væri því að minni hyggju ráðlegra, að fella öll ákvæðin um fargæzlumennina burt úr frv., eins og samþ. var því nær í e. hlj. á nefndafundinum í gær, enda verð jeg að halda fast við þá skoðun, sem jeg ljét í ljósi við 2. umr. þessa máls, að fargæzlumennirnir megi vel missa sig. H. nefnd hjer í deildinni hefur nú samt eigi árátt, að gjöra þær breytingaruppástungur við frv., sem eru nauðsynlegar í þessu efni, af ótta við neðri deild; hún hefur eigi verið svo sjálfstæð, að hún þyrði að fylgja því fram, sem henni sjálfri þótti rjettast. Jeg hefði aldrei búizt við, að þessi h. deild mundi í hvert skipti þurfa að horfa inn í neðri deild, til þess að vita, hvað hún mætti bjóða sjer að gjöra. En úr því nefndina hefur vantað kjark til að gjöra þessa breyt., verður að samþ. frv., eins og það er, en af því leiðir, að Þórarinn Tulinius verður ekki tekinn fyrir farstjóra. Það getur sem sje ekki verið meining þingsins, að hafa þessa fargæzlumenn, að eins til þess, að hefja 500 kr. úr landsjóði, án þess að

vinna neitt fyrir þeim, heldur verð jeg að ímynda mjer, að þingið skipi þá eina sýslunarmenn, sem líklegt er, að vinni landinu gagn. En eins og jeg hef tekið fram, þá leiðir það af blutdeild fargæzlumanna í öllum framkvæmdum, er snerta útgjörð skipsins, að tilboði Tuliniusar, sem er og hlýtur að halda áfram að vera búsettur í Kaupmannahöfn, verður ekki tekið. Að öðru leyti hef jeg lítið að athuga við breytingarnar, því að þær eru þýðingarlitlar, jafnvel líka sú, sem gjörir ráð fyrir að leigja meg 2 skip, því að það fellur um sjálf sig, ef annar verður farstjóri en Tulinius.

Jeg hef ekki ástæðu til að tala meira um þetta mál, en endurtek það, sem jeg sagði áðan, að það eru óheppileg úrslit, að þessu tilboði verður ekki tekið, af því að jeg hef þá trú, að það yrði fyrirtækinu til góðs, ef Tulinius tæki farstjórnina að sjer.

Framsögumaður (Hallgr. Sveinsson): Jeg verð að játa, að mjer þótti það nokkuð harður dómur, sem hæstv. landsh. kvað upp yfir nefndinni í þessu máli, þar sem hann brá henni um kjarkleysi. Svo mikið er þó að minnsta kosti vist, að það getur ekki verið að ræða um persónulegt kjarkleysi. Því að það er ekkert kjarkleysi, þótt nefndin gjöri skyldu sína og liti í kringum sig, og liti til systurdeildarinnar, til þess að forðast, að stofna frv. í voða, með nýjum breyt. Það mætti fremur kalla þetta vel mikla eptirlátsemi, en kjarkleysi. Og jeg get ekki betur sjeð, en að það sje rjett, að leitast við að sameina skoðanir manna og leita samkomulags, þegar meiningamunur er; það verður allajafna betri árangur af því. Það er heldur ekki sjeð, að það sje á fullkomnum rökum byggt, að fargæzlumennirnir verði óþarfir, ef Tulinius yrði farstjóri, og þetta atriði verði því til að hamla því, að tilboði hans verði tekið. Jeg þykist vita, að jafn reyndur maður og Tulinius renni

ekki blint í sjóinn, heldur hafi hugsað fyrirfram, hvernig hann mundi haga ferðunum. Ef hann því á tal við fargæzlumennina í haust eða byrjun næsta árs, þá getur hann fengið að vita það fyrirfram, hvort þeir muui samþ. fyrirætlanir hans. Þeir geta því þannig haft mikil áhrif á farstjórnina, þótt þau verði ef til vill minni, en ætlazt var til í fyrstu. En svo mikill er þó sá munur ekki, að sagt verði, að ekki sje hægt að taka tilboði Tuliniusar vegna fargæzlumanna. Það væri ekki ómögulegt, að ákveða farmeyri og þesskonar, þegar þeir töluðust við, og ef fargæzlumenn væru liprir, þá gæti farstjóri verið viss um, að þeir samþ. þær bráðabyrgðarráðstafanir, er hann kynni að þurfa að gjöra, svo framarlega sem þær væru innan vissra takmarka. En satt er það, að verksvið þeirra yrði minna og minni þörf á þeim, og mætti því segja, að eytt væri hjer fje til litils þarfa. En vel er það tilvinnandi, ef það verður til þess, að bæta skipagöngurnar. Það eitt, að þessir menn eru ekki óumflýjanlega nauðsynlegir, er ekki næg ástæða til að hafna tilboði ötuls farstjóra. Jeg vil taka það fram, að menn hafa hugsað sjer nauðsynlegt, að farstjóri ferðaðist allopt með skipinu, meðan fyrirtækið væri að komast á fót. En geti hann það ekki, geti hann ekki farið nokkuð með því og komið hingað til viðtals, þá væri það mikill annmarki. Hvort svo er með Tulinius eða ekki, veit maður ekki, en það kemur auðvitað fram, þegar stjórnin fer að semja við hann. En hvað sem um það er, þá er frv. eigi bundið við hann einan. Eptir því má kjósa milli fleiri manna, ef völ er á þeim.

ATKVÆÐAGR.: 1. breyt.till. (C. 440) við 1. gr. samþ. með 9. samhlj. atkv.; 2. br.till. (C. 440) við 1. gr. samþ. án atkv.; 3. br.till. (C. 440) við 1. gr. samþ. með 8. samhlj. atkv.; 4. br.till. (C. 440) við 1. gr. samþ. án atkv.; 5. br.till. (C. 440) við 9. gr. samþ. með 9 samhlj. atkv.

Fr. með áorðnum breytingum samþ. með 9 samhlj. atkv. og afgreitt til Nd.

Fr. til fjáráukalaga fyrir árin 1894—1895 (C. 383, 424, 425); 2. umr.

Sigurður Jenson: Jeg tek mína breyttill. (C. 438) aptur.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg hef leyft mjer að koma fram með tvær viðaukatill. við þetta frv. Jeg hef stungið upp á, að bæta tveimur greinum, 8. og 9. gr., aptan við, svo hljóðandi: 8. gr. Fyrir tekjumissi veitast prestinum í Bjarnanesprestakalli 450 kr. 9. gr. Til að endurreisa $2\frac{1}{2}$ fallin kúgildi tilheyrandi fyrverandi Laugabrekkukirkju veitast Nesþingaprestakalli 186 kr. 60 a.

Jeg skal þá fyrst skýra frá ástæðum fyrir fyrri till., þótt jeg þykist vita, að h. þingd. muni það mál nokkuð kunnugt. Svo er mál með vexti, að þessu brauði hefur fylgt umboð dálitið frá gömlum tímum og tóku prestarnir við því án nokkurs sjerstaks ákvæðis. En þegar sá núverandi prestur tók við brauðinu, þá varð sú breyting á þessu, að fyrirrennari hans, prófasturinn á Stafafelli, sem hafði reynzt góður umboðsmaður, var látinn halda því. Þá var brauðið og umboðið aðskilið, og hafði það í för með sjer tekjurýrnun, er nam hjer um bil 150 kr. Þessu hafði presturinn ekki búizt við og bar sig illa undan breytingunni. Bar hann það fyrir sig, að þetta hefði verið talið með, þegar brauðið var metið. Hann bar sig upp við þingið, og fór fram á, að sjer væri bættur skaðinn, en þingið sinnti því engu. En þó að þetta sje hart, þá er þó annað harðara. Svo stendur á, að undir jörðina eða kirkjuna þar liggja rekafjörur. En nú voru þar landamerkjadeilur, og voru þá sett þar landamerki, en það er mjög vafasamt hvort þau hafi verið rjett sett. En þau voru sett prestakallinu í óhag, svo við þau varð töluverð spilda, sem talin hafði verið eign kirkjunnar, eign land-

sjóðsjarðarinnar Horns. Það þótti töluvert sennilegt, að kirkjan ætti þessa spildu að rjettu lagi. Nú rekur hval á þessar þrætufjörur, og var þá spurning um, hvort umboðsmaður eða prestur ætti að hirða hann. Nú var landshöfðingja skrifað og leitað úrskurðar hans. En úrskurðurinn hljóðaði upp á, að hvalurinn skyldi álitast eign landsjóðs. Þó viðurkennir hæstv. landsh., að það geti verið vafasamt, hvor ynni, ef það kæmi fyrir dómstólana. Með prestinum mælir á aðra hliðina langur vani, en á hina hliðina það, að landsjóður hefur aldrei áður gjört neinar kröfur til þess, sem komið hefur á fjörur þessar. Það er því talsvert hart, að presturinn, auk umboðsins, missi einnig rekann. Þess vegna fer hann nú fram á, að sjer sje bættur þessi halli. Liggur nú fyrir þinginu ítarleg bænarskrá um þetta, samín af hinum fyrverandi presti í Bjarnanesi, sem er þessu máli allra manna kunnugastur. En þingið hefur ekki sinnt því enn sem komið er. Jeg leyfi mjer því að bera undir h. deild, hvort hún vill ekki sinna þessu og veita prestinum í Bjarnanesi 450 kr. í skaðabætur. Það er vissulega ekki of hátt, þótt einungis sje tekið til greina verðið fyrir hvalinn. Ennfremur vil jeg geta þess, að það eru komnar fram nýjar ákvarðanir, sem benda á, að presturinn hafi átt hvalinn, því að þegar talað var um á þessu þingi, að selja þjóðjörðina Horn, þá var rekinn undanskilinn og lagður til prestakallsins, og þetta ákvæði hafa báðar þingdeildir nú samþykkt. Ábúandinn vildi gefa 150 kr. fyrir hann, en af því að vextirnir af því eru svo litlir, einar 6 kr., þá þótti ekki vert að selja hann, en sýndist rjettast, að gefa prestinum hann. Jeg gæti tínt til margar fleiri ástæður, en jeg hygg, að þessar nægi til að sýna, hversu sanngjörn þessi skaðabótakrafa er.

Þá kem jeg að seinni till., sem fer fram á að veita 186 kr. 60 a. til að endurreisa fallin kúgildi tilheyrandi fyrver-

andi Laugarbrekkukirkju í Nesþingum. Jeg skal leyfa mjer að koma fram með nokkrar skýringar um þetta atriði, af því að jeg gjöri ráð fyrir, að það sje lítt kunnugt. Á Snæfellsnesi hafa tvær kirkjur verið lagðar niður, það eru kirkjurnar á Laugarbrekku og Einarslóni. En Laugarbrekkukirkja var reist aptur á Hellnum, en Laugarbrekka lagðist í eyði. Þegar átti að fara að koma kirkjunni upp, þá vantaði fje. Varð úr því heilmikil reki-stefna og brjefaskriptir við stiptsyfirvöldin; en sá varð endir þessara mála, að sóknarmenn tóku að sjer að reisa kirkjuna, móti því, að Hellnakirkja fengi allt það, sem kynni að hafast upp úr Laugarbrekku. Nú stóð svo á, að þáverandi eiganði Laugarbrekku var fremur efnaður maður, og tók að sjer að halda kúgildunum og borga af þeim áfram prestsmötu til Nesþingaprestsins. En seinna missti þessi maður efni sín og vildi hann þá losast við kúgildin og afhenti prestinum þau. Þetta þótti prófasti ekki ráðlegt; sagði hann, að hvorki hefði bónda verið heimilt að selja þau af hendi, nje heldur presti að taka við þeim, enda var það rjett á-litið. Tók nú bóndi við kúgildunum aptur, en svo vildi illa til, að þá komu harðindi og kúgildin fjellu. Að sjálfsögðu átti nú bóndi að endurreisa kúgildin, en það gjörði hann ekki, en galt þó leigur eptir þau fyrst um sinn. Nú fór svo fram um hrið, að leigur voru goldnar reglulega, en svo brá út af því og komu engar leigur. Var þá farið að grennslazt eptir, hverju það sætti, og kom þá í ljós, að bóndi var orðinn prófentumaður hjá öðrum, en kúgildin ekki lengur til. Nú hlaut presturinn að missa gjaldið, og hefur nú staðið svo um 11 ár. Hann leitaði nú ásjár stiptsyfirvaldanna í þessu máli, en þau gátu ekki hjálpað. Þau rjeðu honum því að leita þingsins, því að á annan hátt gæti hann engar skaðabætur fengið, þar sem engum núlifandi manni

yrði gefin sök á, að kúgildin fjellu. Mjer sýnist sanngjarnt, að þingið hlapi hjer undir bagga og hjálpi prestakallinu til að endurreisa kúgildin. Fjárbænin er mjög hófleg, þar sem ekki er farið fram á, að fá meira en verðlagsskrárverð kúgildanna, og þar að auki hafa sóknarmenn boðizt til, að taka hin endurreistu kúgildi í ábyrgð. Presturinn, sem er fátækur maður, hafði raunar farið fram á, að fá skaðabætur fyrir 11 ára leigumissi. En það dirfðist jeg ekki að bera upp, en vona að h. þingd. taki þessari hóflegu kröfu vel. Jeg skal geta þess, að presturinn er skyldurækin og samvizkusamur og að það er erfitt fyrir hann að þjóna Hellnasókn, því að fara verður yfir Jökulsháls eður annan erfiðan fjallveg. Auk þess er sóknin fátæk og tekjur þaðan gjöra ekki mikið betur, en borga ferðakostnað og fyrirhöfn. Það er því hart fyrir hann, fátækan mann, að missa þessa upphæð, sem þó gat bætt dálítið úr skák í þessu efni.

Þorkell Bjarnason: Jeg hef leyft mjer að koma fram með br.till. við 7. gr. á þingskj. 441, sem er í því fölgín, að til endurgreiðslu á varðhaldskostnaði í sakamáli Jóns Sigurðssonar frá Mýri, veitist — ekki 318 kr. 18 au. — heldur 163 kr. 50 au. Af því að þessi saka-maður átti ekki eigur sjálfur, varð varðhaldskostnaðurinn að greiðast úr landsjóði. Sýslumanninum í Þingeyjarsýslu var með landsyfir-jettardómi dags. 24. okt. 1892 og sem staðfestur var af hæstarjetti 14. apríl 1893, gjört að skyldu að greiða allan kostnað, er leitt hafi af þessu máli, þar á meðal fangelsisvist þessa manns frá 12/10. '91 — 2/10. '92 eða samtals í 327 daga. Það er því ekki rjettarkrafa að nokkuð af þessum kostnaði skuli greiðast af landsjóði, með því að dómur er fyrir því, að sýslumaðurinn í Þingeyjarsýslu eigi að borga það, en það er að minnu álití sanngirniskrafa, að landsjóður endurgreiði sýslumanninum 163 kr. 50 au. af þessum kostnaði.

H. Nd. hefur komið að þeirri niðurstöðu, að endurgreiða skuli 318 kr. 18 au., en jeg get ekki sjeð rök fyrir því, að sanngirni mæli með því.

Í h. Nd. kom fram br. till., sem fór í sömu átt, sem þessi br. till. mín. Hún kom fram frá h. þm. Rvk. (J. Jens.), sem manna kunnugastur er þessu máli, en hún kom svo seint fram, að h. þm. höfðu ekki tíma til að átta sig á henni og fjell hún því, þó við lítinn atkv. mun. Eins og menn vita, var þessi sakamaður dæmdur af lífi í öllum rjettum, en síðan var hann náðaður og refsingunni breytt í æfilangt fangelsi; fangelsisvist hans endar því ekki fyrri, en dauðinn gjörir enda á henni eða þá að hann verði náðaður á ný. Við það að sýslumaðurinn í Þingeyjarsýslu var dæmdur til að greiða fangelsiskostnað fangans í 327 daga, hefur sá tími stytzt um sama dagafjölda, sem landsjóður á að greiða kostnaðinn fyrir, því að ef þessi dráttur hefði ekki átt sjer stað á málinu, hefði fanginn byrjað á að úttaka sína hegningarvist í fangelsi 327 dögum fyrri en varð, og sem landsjóður hefði orðið að borga, þar sem fanginn sjálfur átti ekki fje til þess. Þannig græðir landsjóðurinn á drætti málsins hegningarvistarkostnaðinn í 327 daga; hann er 50 au. á dag og upphæðin er því 163 kr. 50 au. Nú virðist það vera í alla staði sanngjarnt, að landsjóðurinn græði ekki á því óhappi sýslumannsins, að dráttur varð á málinu og fyrir því hef jeg komið með þessa br. till., að sýslumanni verði endurborgaðar nefndar 163 kr. 50 au. En jeg get ekki sjeð neina ástæðu til að endurgreiða honum hærri upphæð en þetta og hef jeg þó reynt að skoða þetta mál frá ýmsum hliðum. Jeg vona, að h. þingd. samþ. þessa br. till., því að jeg fæ eigi betur sjeð, en að hún sje á allri sanngirni byggð.

Guttormur Vigfússon: Jeg hef leyft mjer að koma fram með viðaukatill. á þingskj. 424 og vil jeg því skýra frá ástæð-

unum fyrir henni með nokkrum orðum.

Tildrög þessa máls eru þau, að sjera Magnús Bl. Jónsson hefur skorað á mig, að fara þess á leit við þingið, að hann fengi endurgreiðslu á 130 kr., sem glötuðust úr póstsendingu í maí 1894, og sem hann fjekk ekki endurgreiðslu á, með því að snúa sjer til póststjórnarinnar.

Aðalgangur þessa máls er þannig. Sjera Magnús Bl. Jónsson sendir mann með 500 kr. í opnu brjefi til þess að koma þeim í landsjóð til greiðslu á árgjaldi prestakallsins. Sendimaðurinn skilaði peningunum til póstafgreiðslumannsins í Höfða. Póstafgreiðslumaðurinn tekur við þeim, telur þá, gefur kvittun fyrir þeim og tekur á móti ábyrgðargjaldinu fyrir þá. Nú hugsar því sjera Magnús, að öllu sje vel borgið. En seinna fær hann frjett um það, að brjefið hafi á leiðinni til Reykjavíkur verið skorið upp og teknar úr því 130 kr. En þær ástæður, sem hafa verið færðar fyrir því, að hann hefur ekki fengið endurgreiddar þessar 130 kr., eru þær tvær, að á peningabrjef þetta vantaði innsigli sendanda og í öðru lagi, að í brjefi þessu var sent meira af gulli, en heimild er eptir póstlögunum. Þessir gallar gjöra það að verkum, að spurning er um, hvort hægt mundi með málsókn að fá endurgreiðslu á þessum 130 kr. Aptur á móti fæ jeg ekki betur sjeð, en að gallar þessir á peningasendingunni sjeu fremur að kenna póstafgreiðslumanninum heldur en sjera Magnúsi. Úr því að póstafgreiðslumaðurinn tekur við peningunum, telur þá, tekur við ábyrgðargjaldinu, gefur kvittun fyrir þeim og forsiglar peningasendinguna, án þess að athuga það, að privat-signet sendanda vanti og að ofmikið sje af gulli í brjefinu, til þess, að heimild sje að taka á móti því með ábyrgð, fæ jeg ekki betur sjeð, en að póststjórnin eigi að standa skil á peningunum.

Þess ber einnig að gæta, að enginn gullpeningur var tekinn úr brjefinu, svo

að það hafði engin áhrif á hvarf peninganna, að gull var í því. Það segja og skilríkir menn, að ekki sje mjög sjaldgæft, að send sju brjef hjeðan frá Reykjavík, sem hafa inni að halda meira af gulli en lög leyfa og taki þó pósthjórnin ábyrgðargjald fyrir. Jeg vona, að h. þingd. sannfærist um það af þessu, sem jeg hef nú sagt, að hjer er um sanngirniskrófu að ræða, þar sem pósthjórnin hefur sjálf tekið við peningunum og talið þá, tekið ábyrgðargjald og gefið kvittun fyrir þeim.

Jeg vona því, að h. þingd. greiði atkv. með viðaukatillögum.

Landshöfðingi: Jeg vil fyrir mitt leyti mæla mikillega með viðaukatill. þeirri, sem hjer liggur fyrir. H. þm. S.-Múl. (G. V.), hefur skýrt alveg rjett frá öllum atvikum þessa máls og jeg mundi hafa sinnt beiðni hlutaðeiganda um það, að útvega fjeð með mestu ánægju, ef þeir gallar hefðu ekki verið á umbúningi pósthendingarinnar, sem þegar hefur verið bent á. Það er skýrt tekið fram í fyrirmælum póstlaganna (angl. um póstm 3. maí 1872, 22. gr. c.), að ekki megi greiða skaðabætur fyrir glataða pósthendingu, nema því að eins, að búð hafi verið um hana samkvæmt því, sem pósthögin mæla fyrir. Jeg hefði því átt á hættu, að verða sjálfur að borga upphæðina, ef jeg hefði gefið útgjaldaskipun fyrir þessum peningum. Jeg skal ekki segja neitt um það, hvort sjera Magnús gæti með málssókn náð þessum skaðabótum hjá pósthjórninni, en jeg álit það bezt, að ekki þyrfti að koma til neinnar málssóknar út af því. Það er þeim mun meiri ástæða til þess, að veita þetta fje, sem sjera Magnús borgaði fje það, sem þannig tapaðist í vörslum pósthjórnarinnar og átti að ganga upp í árgjald af brauði hans, viðstöðulaust til landfógeta, þegar hann fjekk að vita, hvernig farið hefði. Það mundi margur hafa komið með ýmsar vífilengjur og látið peningana óborgaða. — Jeg vona því, að þingið neyði hann ekki

til þess að sækja peningana í hendur pósthjórnarinnar með lögsókn, sem ef til vill gæti verið vafasöm.

H. 2. kgk. þm. (H. Sv.) talaði um tekjumissi, sem presturinn í Bjarnanesi hefði orðið fyrir, en jeg get nú ekki sjeð, að hjer sje um neinn tekjumissi að ræða, því hvort sem hvalinn hefur rekið á kirkjuförð eða umboðseign, álit jeg að landsjóður hafi átt hvalinn með rjettu. — Hafi rekinn verið umboðseign er það ljóst, að andvirði hvalsins átti að renna í landsjóð, og hafi rekinn heyrt kirkjunni til, sje jeg ekki betur, en að niðurstaðan hljóti að verða sú sama. Ef hval rekur á bændakirkjueign á kirkjueigandi hvalinn og hjer verður landssjóður að mínu álit að hafa sama rjett, sem hver annar bændakirkjueigandi. Það hefur að vísu komið fyrir, að hvalur hefur verið gefinn eptir presti þeim, er sat í þessu brauði, en jeg get ekki sjeð, að með því hafi myndast nein bindandi regla fyrir aðra hvalreka. Ennfremur veit jeg, að í rentukammerbrjeði 28. september 1843 er gengið inn á það, að presturinn njóti hvalreka á þeirri hálfendi Bjarnaness, sem er þjóðfjörð, en að eins með því skilyrði, að hann haldi við kirkjunni. En þessu skilyrði hefur ekki um langan aldur verið fullnægt af hálfu hlutaðeigandi presta. Eins og h. þm. mun vera kunnugt, hefur landssjóður tvegis veitt fje til þess að endurreisa og gjöra við kirkju þessa, og verður því ekki byggður neinn rjettur til hvalsins á þessu rentukammerbrjeði. — Hvort nú fjárveitingarvaldið vill líta náðugum augum á þetta spursmál og láta prestinn í Bjarnanesi fá endurgoldið andvirði hvalsins er annað mál, en jeg vil einungis benda á það, að hann hefur ekkert rjettartilkall til þess að mínu álit.

Hallgrímur Sveinsson: Hæstv. landsh. talaði mjög skýrt og skiljanlega um endurgjaldið til prestsins í Bjarnanesi fyrir hval þann, sem hjer er um að ræða, og

jeg skildi ræðu hans svo, að þó krafa þessi að visu væri engin rjettarkrafa mælti sanngirni þó með því, að hún yrði tekin til greina. Þess er og að gæta, að það er föst regla, að prestar njóti prestmötugjalds af kirkjum þeim, sem eru bændaeign. En presturinn í Bjarnanesi nýtur ekki þessa gjalds. Staða hans er að því leyti sjerstök, og virðist það styðja að því, að hann hafi sanngirniskröfu til peninga þeirra, sem farið er fram á, að honum sjeu veittir. Það liggur enda nærri, að hann gæti farið í mál út af kröfu þessari, en prestur sá, sem hjer á hlut að máli er ekki neinn málafylgjumaður, og þó menn kynnu að álíta líklegt, að hann gæti unnið það mál, mundi hann heldur kjósa að vera án peninganna en að leita þeirra með lögsókn. Jeg leyfi mjer að vona, að h. þd. muni að ihuguðum öllum málavöxtum veita honum þessa upphæð. Hvað snertir breyttill. á þingskj. 424 skal jeg taka undir það, sem hæstv. landsh. og h. þm. S.-Múl. (G. V.) hafa sagt og vona, að h. þingd. samþ., að landsjóður bæti þann skaða, sem hlutadeigandi hefur orðið fyrir. Það gengur að mínu áliti næst því, að hann hafi lagakröfu til þess, að fá endurborgaða peninga þá, sem glatazt hafa hjá póstinum, því eins og hver sá, sem sendir peninga, er skyldur til þess að fylgja reglunum um póstsendingar, eins álit jeg líka, að viðkomandi póstafgreiðslumanni sje skylt, að benda þeim, sem sendir á, hvernig fyrirmæli póstaganna um þetta atriði hljóða. En þessa skyldu hefur póstafgreiðslumaðurinn vanrækt og virðist það þá liggja nærri, að póststjórnin verði að ábyrgjast afleiðingarnar af vanrækslu hans.

ATKVÆÐAGR.: 2.—4. gr. samþ. í e. hlj.; 5. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.; 6. gr. samþ. í e. hlj.; br. (C. 441) við 7. gr. samþ. með 7 shlj. atkv.; 7. gr. þannig breytt samþ. með 7 shlj. atkv.; 1. br. (C. 425) felld með 7 atkv. gegn 3; 2. br. (C.

425) felld með 6 atkv. gegn 2; 1. br. (C. 424) samþ. með 6 shlj. atkv.; 1. gr. þannig breytt samþ. með 10 shlj. atkv. Fyrirsögn frv. samþ. með 10 shlj. atkv.. Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Frv. til laga um samþ. á landsreikningunum fyrir árin 1892 og 1893 (C. 394); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til landshöfðingja sem *lög frá alþingi*.

Tillaga til þingsál. um gjafsóknir (C. 351); ein umr.

Sigurður Stefánsson: Við umræðurnar um lagabreytingu á gjafsóknarlögunum tók jeg það skýrt fram, hvað mælti með að fella frv. og samþ. till. Hún á að vera hvöt fyrir stjórnina, að beita varlega valdi sínu, til að veita gjafsóknir. Raunar hygg jeg, að með umræðum þeim, sem orðið hafa, bæði nú og á þinginu í fyrri um þetta gjafsóknarmál, sje nokkur bending fyrir stjórnina, að fara varlega; en allt um það tel jeg þó till. ekki óþarfa. Það mun öllum kunnugt, að það er ekki fágætt, að embættismenn skrifi stjórninni og biðji hana að skipa sjer að höfða mál og þá líka veita gjafsókn. Slíkt ætti ekki að viðgangast. Stjórnin ætti ekki að veita gjafsóknir, nema þegar hún hefur ótilkvödd og „ex officio“ skipað að höfða slík mál. — Jeg finn ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um þetta, en vona, að h. þingd. samþ. till.

ATKVÆÐAGR.: Till. samþ. í e. hlj. og send Nd.

Tillaga til þingsál. um ferðir landpóstanna (C. 418); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Ein umr. samþ. með 10 samhlj. atkv.

Fertugasti og fjórði fundur, fimmtudag 22. ágúst, kl. 1 e. h. Allir á fundi, nema Jón Jakobsson og Þorleifur Jónsson, er höfðu tilkynnt forseta forföll sín.

Frv. til laga um lækun á fjárgreiðslum þeim, er hvíla á Hólmaprestakalli (C. 414); ein umr.

Hallgrímur Sveinsson: Frv. það, sem hjer liggur fyrir, hefur tekið talsverðum breytingum í h. Nd., sem langt frá eru til bóta; það fór ekki svo órlátlega úr garði gjört hjeðan úr deildinni, að ofmikið væri, þó það hjeldi sjer.

En þótt jeg og meðflutningsmenn mínir sjeum harla óánægðir með þetta frv., þá sjáum við ekki annað fært, en ráða til að taka á móti tilslökun þeirri, er h. Nd. hefur gjört, þó með þeirri athugasemd, að tilslökunin hefði átt að ná tveim árum lengra fram í timann, sem sje til fardaga 1893, úr því það var fellt, að færa niður árgjaldið. Það getur hugsast, að mál þetta komi fyrir þingið aptur, ef til vill í öðru formi, en þó vil jeg biðja h. þingdm., að samþykkja það nú.

Að frv. þetta er leifar af öðru lengra frv., sjest á því, að fyrir framan frv. greinina stendur „1. gr.“, þar sem þetta þó ekki ætti að standa, fyrst frv. er ekki nema ein grein. Þetta er sýnilegur vottur um hina hörðu meðferð; er frv. hefur orðið fyrir; en jeg vil þó ekki ráða til að senda það aptur til h. Nd. fyrir þetta ólag, heldur vil jeg skjóta því til h. forseta, hvort hann ekki sjái sjer fært, að nema þetta atriði burtu, þar eð það engin efnisbreyting er.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. i e. hlj. og afgreitt til landshöfðingja sem *lög frá alþingi*.

Frv. til laga um aðgreining holdsveikra frá öðrum mönnum (C. 404); ein umr.

Framsögum. (Sigurður Jensson): Frv.

Alpt. 1895. A.

þetta hefur tekið dálitlum breytingum í h. Nd., þar sem sett hefur verið þar „amtmaður“ í stað „sýslumaður eða bæjarfógeti“, er samþykkt hafði verið af þessari h. þingd. Jafnvel þótt nefndin áliti, að þessi breyting sje ekki til bóta, og rangt sje, að ganga fram hjá sýslumanni í þessum málum, þar sem bæði er auðveldast að ná til hans, og hann er líklegastur til að þekkja best ástæður þær, sem hjer kæmu til greina, þá vill hún þó ekki ráða til að breyta frv., eins og það nú liggur fyrir. Að eins vill nefndin geta þess, að þar sem hún rjeð til, að „sýslumaður og bæjarfógeti“ væri sett í staðinn fyrir „amtmaður“, þá var það ekki ætlunin, að amtmaður hefði ekkert að segja í þessum málum, heldur auðvitað, að úrskurðum sýslumanna, í þessum eins og öðrum málum, gæti orðið vísað til amtmanns. Jeg ætla svo ekki að tala meira um þetta mál, en vil leggja það til, að hin h. þingdeild samþ. þetta frv. óbreytt.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg stend upp til að lýsa því yfir, að mjer virðist breyting sú, er h. Nd. hefur gjört á frv., vera til bóta. Það er sama breyt., sem jeg leyfði mjer að stinga upp á hjer í deildinni, en sem jeg ekki fjekk komið undir atkvæðagreiðslu, vegna þess, að h. þingd. áleit hana ólöglega framkomna. Þessi úrskurður deildarinnar var að mínu áliti rangur, því það hefur verið altitt, að sama málið eða málsatriðið opt hefur verið borið undir atkvæði, án þess nokkuð hafi verið að því fundið. Jeg gjörði þetta ekki að neinu kappsmáli áður hjer í deildinni, en vil nú lýsa ánægju minni yfir breyt. þeirri, er hefur orðið á frv.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 8 samhlj. atkv. og afgreitt til landsh. sem *lög frá alþingi*.

Till. til þingsályktunar um fræðslu um áfengi (C. 406); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Ein umr. samþ. í e. hlj.

Fertugasti og fimmti fundur, föstudag
23. ágúst, kl. 1. e. h. Allir á fundi.

Frv. til fjárvakulaga fyrir árin 1894—1895 (C. 450); 3. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv samþ. í e. hlj. og afgreitt til Nd. aptur.

Frv. til laga um stofnun lagaskóla (C. 402, 426); ein umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv samþ. með 9 atkv. og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frv. til laga um ábyrgð fyrir eldsroða í Reykjavíkurborg (C. 384, 431); ein umr.

Framsögum. (Kristján Jónsson): Jeg get um frv. þetta, eins og það kemur nú aptur frá h. Nd., vísað til framhaldsálits nefndarinnar og einnig í álit nefndarinnar, þá er frv. var áður hjer fyrir h. þingd.

Eins og sjá má af þessu framhaldsnefndarálitinu, hefur h. Nd. gjört tvær verulegar breytingar á frv. þessu og er getið um breyt. þessar undir tölulíð 1. og 2. í nefndarálitinu. Hvoruga þessa breyt getur nefndin aðhyllt og leggur hún því til, að frv. sje aptur fært í hið sama lag, sem það var áður í, þá er það fór hjeðan úr þingd. Fyrir þessum tillögum sínum hygg jeg, að nefndin hafi fært nægilegar ástæður í nefndarálitinu; að eins skal jeg bæta því við, að jeg þykist viss um, að bæjarfógeti og bæjarstjórn Reykjavíkur og áðrir hlutadeigendur muni ekki óska eptir að frv. fái framgang, eins og það nú er. Jeg vil því leyfa mjer að leggja það til, að breyt. till. nefndarinnar verði samþ.

Jeg skal að endingu benda á það, að frv. hefur hráparlega skekkzt í prentuninni, þannig, að „satsinn“ hefur færzt til. Þetta verður að athuga við næstu prentun þess.

ATKVÆÐAGR.: 1. breyt. (C. 431) ssmþ. í e. hlj.; 2. br. (C. 431) samþ. í e. hlj.; 3. br. (C. 431) samþ. í e. hlj.; 4. br. (C. 431) samþ. með 9 atkv.; 5. br. (C. 431) samþ. í e. hlj.

Frv. þannig breytt samþ. í e. hlj. og afgreitt aptur til Nd.

Frv. til laga um breyting á 1. gr. laga 27. febr. 1880 um skipun prestakalla (C. 416, 452); ein umr.

Framsögum. (Hallgrímur Sveinsson): Fyrir h. þingd. liggur frh. nefndarálit, þar sem nefndin hefur lýst skoðun sinni á frv., eins og það kemur nú aptur frá Nd. Álit nefndarinnar er það, að frv. hafi í h. Nd. skemmzt svo, að alls eigi væri við það unandi, og hún mundi ekki hafa ráðið h. þingd. til að samþ. það, ef ekki væru sjerstakar ástæður fyrir hendi til þess.

Eins og h. þingd. mun muna, var frv. þetta í 3 greinum, þá er það fór hjeðan, en af þeim er nú að eins eptir ein gr. Jeg er að sönnu ekkert óánægður með, að 1. gr. þessa frv. fjell burtu; en með henni er þá og farin sú endurbót, sem henni var samfara, og er það lakara — 2. gr. hins upphaf. frv. stendur, en hún hefur fengið iskyggilega viðbót, sem sje þá viðbót, að uppbót sú, sem Akureyrarprestakalli skuli greiða af landssjóði í notum fyrir afgjald Hrafnagils, skuli falla burt við næstu presta-skipti. Þetta ákvæði rýrir það brauð frá þeim tíma um 150 kr., og er það álit nefndarinnar, að þetta sje mjög ótillhlýðilegt. En með því, að það er álit nefndarinnar, að það sje mjög brýn þörf fyrir prestinn í Grundarþingum, að geta fengið varanlega bújörð — leggur nefndin til, að þetta verði þegið. Af þessum ástæðum, og einungis sakir þess, að tíminn leyfir það ekki, að breyta frv. svo sem nauðsynlegt væri, leggur nefndin til eptir atvikum, að h. þingd. samþ. það.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. í e. hlj.

og afgreitt til landshöfðingja, sem lög frá alþingi.

Till. til þingsályktunar um ferðir landpóstanna (C. 418); ein umr.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg skal játa það, að jeg hef reynt að gjöra mjer glögga grein fyrir tillögum þessum, að hve miklu leyti breytingar þær, sem stungið er upp á sju heppilegar. En sumar af till. þessum eru svo vaxnar, að til þess að geta dæmt um þær fyllilega, þarf staðháttaþekkingu viðsvegar um landið. Það er því ekki nema á sumum stöðum, sem jeg er svo kunnugur, að jeg geti með vissu dæmt um þessar tillögur; en þar sem þekking mín nær til, þar álit jeg, að till. þessar sjeu til bóta. Jeg mun því gefa atkv. mitt með till. þessum, í því trausti, að þær sjeu einnig til bóta, þar sem jeg ekki þekki nægilega til. Till. fer fram á það, að auka við pósthæðum, lengja sumar auka-póstleiðir og setja nýja brjefhirdingastaði, og yfir höfuð að koma hentugri skipun á auka-póstgöngurnar.

Jeg felli mig vel við till. þessar, þar sem jeg þekki til, og af því dreg jeg þá ályktun, að till. muni einnig vera vel at-hugaðar, að því er aðra staði snertir, því að um mál þetta munu fjallað hafa kunnugir menn, og sem munu hafa leitað sjer allra nauðsynlegra upplýsinga.

ATKVÆÐAGR.: Till. samþ. í e. hlj. og afgreidd til landshöfðingja.

Till. til þingsál. um steinhúsbyggingu (C. 467); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Ein umr. samþ. með 10 atkv.

Fertugasti og sjötti fundur, föstudag
23. ágúst kl. 5 e. h. Allir á fundi.

Fr. til fjárlaga fyrir árin 1896 og 1897 (C. 478, 479, 481); ein umr.

Framsögumaður (Sigurður Stefánsson):

Frá nefndarinnar hálfu er ekki mikið að segja, að þessu sinni. Eins og nefndarál. ber með sjer, hefur nefndin fallið á frv. eins og það kemur frá Nd., og kemur það mest til af því, að nefndir beggja deilda hafa átt fund með sjer, og á þeim fundi komst samkomulag á um ágreiningsatriðið. Að vísu hafa slæðzt inn í frv. breyt., sem ekki komu frá nefndinni í Nd., en fjárlaganefnd þessarar h. þingd., vill ekki leggja til, að fara að breyta þeim, þar eð óvíst er, hvernig úrslitin yrðu í sameinuðu þingi; hefur því nefndin lagt til, að frv. yrði samþ. óbreytt, eins og það kemur frá h. Nd.

Í þessari h. þingd. hafa 2 h. þingdm. komið fram með breyt.till., og skal jeg ekki minnst á hina fyrstu þeirra undir stafl. 1. á þingskj. 481. Hvað hinar aðrar breyt. snertir, þá skil jeg ekki, hvað hinum h. flutningsm. hefur gengið til, að koma með þær, þar sem þeir þó vita, að þingið hefur samþ. lög um að halda uppi samgöngum á sjó á landssjóðs kostnað. Vona jeg því, að h. flutningsm. taki þessar breyt. sínar aptur.

Þorkell Bjarnason: Með leyfi h. með-flutningsmanns míns. vil jeg taka aptur breyt.till. á þingskj. 481. nema þá fyrstu, og þar sem margt hefur verið um það atriði talað, þá ætla jeg ekki að orðlengja um það nú.

Sigurður Jónsson: Af því að jeg af nefndarál. sá, að nefndin ræður til að samþ. frv. þetta óbreytt, og í nefndinni er næstum helmingur af öllum h. þingdm., áleit jeg ekki til neins að koma fram með breyt.till., þar eð engin von væri til, að þær yrðu samþ. hjer í deildinni. Mig furðar því á, að 2 h. þingdm. hafa komið hjer fram með breyt.till. og halda henni fast fram, því jeg skil ekki, að þeir geti gjört sjer von um, að sú breyt.till. verði samþ. í þessari h. þingd. og þótt svo yrði. Þá er alls engin von um, að hún yrði samþ. í sameinuðu þingi. Jeg mundi því

helzt óska, að þessir h. þingdm. tækju breyttill. sína aptur, því jeg get ekki skilið, hvað þeim gengur til, að halda henni fram, nema það eigi að vera nokkurskonar „demonstration“, sem þá er harla þýðingarlitil, þar sem engin von er á, að till. verði samþ. Jeg skal játa, að jeg er ekki samþykktur þessum tölul. 10. gr. C. 11; jeg vil ekki veita fje sem „demonstration“, eins og kom fram í h. Nd., því jeg álit, það alls eigi eiga við, að gjöra slíka „demonstration“ á fjárlögunum. Eins og menn vita, þá stakk jeg upp á minni upphæð, eigi af því, að jeg vildi gjöra „demonstration“, heldur af því, að jeg áleit, að þessi maður hefði orðið hart úti, og áleit sanngirni mæla með, að hann fengi nokkra uppbót á því fjártjóni, sem hann hefur orðið fyrir. Nú kem jeg ekki með þessa uppástungu mína aptur, af því jeg veit, að hún ekki muni fá framgang, og endurtek jeg það, að mig furðar, að þessir 2 h. þingdm. hafa komið fram með breytingu sína, þar sem þeir þó vita, að töluliðurinn hefur verið samþ. í Nd. með 15 atkv., með nafnakalli. Þeir geta að visu sagt, að ekki sje víst, nema breyt. yrði samþ. í sameinuðu þingi, en það er meining mín, og jeg held fleiri þm., að óskynsamlegt sje, að láta frv. koma í sameinað þing, því þá á maður á hættu, að þar kæmu þær breyt. á frv., er menn sízt mundu kjósa. Jeg stend ekki einn með þessa meiningu, því hæstv. landsh. tók fram um daginn, að ekki væri til neins fyrir þessa þingdeild, að stríða á móti h. Nd., þar eð hún hefði ekki atkvæðaafl móti Nd. í sameinuðu þingi. Eða geta þessir h. 2 þingdm. gjört sjer nokkra von um, að þeir, er í gær greiddu atkv. með tölulið þessum, gangi aptur frá atkv. sínu á morgun?

Hallgrímur Sveinsson: Það er að eins 1. brtill., sem hjer er um að ræða, og viðvíkjandi henni vil jeg geta þess, að þó nefndin í þessari h. þingd. í heild sinni fjellist á að samþ. frv. óbreytt, eins og það

kemur frá h. Nd., þá áskildu nefndarm. sjer, ef breyt. kæmu frá öðrum h. þdm., frjálst atkv. sitt um þær. En jeg hlýt að taka undir með h. þm. Barðstr. (Sig. J.), að það mundi hafa lítinn árangur að samþ. þessa breyt., sem fram er komin, en það verður að liggja undir úrskurði deildarinnar og falli breyt., þá verður frv. samþ. óbreytt.

Jeg stóð eiginlega upp til að vekja athygli á því, að eins og áður, þá finnst töluvillur í frv. þessu. Jeg hef að eins fljótlega farið í gegnum það, fundið samlagningarvillur á bls. 7 og bls. 11. Jeg bendi á þetta, til þess hægt sje að athuga það, áður en gengið er frá frv.

Forkell Bjarnason: H. þm. Barðstr. (Sig. J.) skoraði á okkur flutningsmennina að taka 1. brtill. okkar aptur, af þeirri ástæðu, að engin von væri til, að hún næði fram að ganga, hvorki í þessari h. þingd. og því síður í sameinuðu þingi. En jeg fyrir mitt leyti og sama held jeg geti sagt um meðflutningsmann minn, vil alls eigi taka brtill. aptur. Það er rjettur og skylda hvers þm., að koma fram með breyt., við það, sem að hans áliti ekki á fram að ganga, og veitingin undir 10. gr. C. 11. á ekki fram að ganga, að áliti okkar uppástungumanna og þó þessi upphæð væri samþ. í Nd. í gær, þá er þó alls eigi óhugsanlegt, að þeir sömu, er greiddu atkv. með henni þá, gætu svo sannfærzt, að þeir greiddu atkv. móti henni, ef fjárlögin kæmu aptur til þeirra, en slíkt getur ekki átt sjer stað, ef við tökum brtill. aptur.

Framsögum. (Sigurður Stefánsson): Jeg vil að eins vikja fácinum orðum að breyt. þeirri, sem enn er óapturtekin og jeg vona, að mjer sje óhætt að tala það í nafni allra nefndarmanna, sem jeg ætla að segja:

Þetta nafn „demonstration“ eða „kinnhestur“, sem fjárveiting þessari hefur verið valið, er ekki komið frá neinum þjóðkjörnum þm., hvorki hjer í deildinni eða í

h. Nd., heldur á það uppruna sinn að rekja til h. 1. kgk. (L. E. Sv.). Þetta nafn álit jeg mjög óheppilegt og villandi, því jeg fyrir mitt leyti hef greitt atkv. með þessari upphæð, sem hreinni og beinni skaðabót, því að jeg álit, að þessi maður hafi orðið mjög hart úti og það ekki að maklegleikum og með þetta fyrir augum hugsa jeg, að meiri hluti fylgismanna þessarar fjárveitingar hafi greitt atkv. með henni. En þau ummæli að kalla þessa fjárveiting „demonstration“ hafa að eins vakið illt blóð í þinginu. Þau hafa gefið tilefni til að töluð hafa verið mörg enda vanhugsuð orð, sem væru betur ótöluð, því er menn komast í hita, þá vega þeir ekki alltaf orð sín, sem skyldi og þetta á ekki siður við þá, sem hafa verið á móti málinu, en meðmælendur þess. Hvað viðvikur umtalinu um bráðabyrgðarfjárlög, sem meira hefur verið gjört úr af h. þdm., en hæstv. landsh., þá vil jeg taka fram, að jeg fyrir mitt leyti ætla stjórninni svo mikla stjórnhyggi og kurteis gagnvart þinginu, að hún ekki taki til slíks óyndisúrræðis. Jeg á ómögulegt með að trúa því. Og þótt hæstv. landsh. segði, að slíkt gæti komið fyrir, þá treysti jeg því þó, að hann leggi ekki til, að bráðabyrgðarlög verði útgefn út af einum 5,000 kr. Jeg vil því vona, að þessi orð gleymist og festi ekki rætur, því ef stjórnin tekur þessa fjárveitingu svo óstinnt upp, að hún gefi út bráðabyrgðarfjárlög, þá getur vel farið svo, að þær deilur vakni aptur á næsta þingi, sem nú hafa orðið út af öllu þessu máli í sumar, en það mundi hvorki bæta samvinnuna milli h. þingmanna innbyrðis, nje heldur samvinnu þeirra við fulltrúa stjórnarinnar. Vona jeg því, að frv. þetta fari óbreytt hjeðan af þingi og vjer fáum að sjá það á sínum tíma með undirskript hans hátignar konungsins og að þannig gleymist öll óþægileg orð og ummæli, sem að þessu sinni kunna um þetta mál að hafa fallið frá báðum málspörtum. Með þeirri sannfæringu

greiði jeg atkv. mitt með frv., en móti breyt. hinna 2. h. þdm.

ATKVÆÐAGR.: Br.till. (C. 481) felld með 5 atkv. gegn 4 að viðhöfðu nafna kalli sökum óljósrar atkv.greiðslu og sögðu:

Já:

Nei:

Jón A. Hjaltalín, Jón Jakobsson,
Kristján Jónsson, Guttormur Vigfússon,
L. E. Sveinbjörnsson, Jón Jónsson,
Þorkell Bjarnason. Sigurður Stefánsson.
Þorleifur Jónsson.

Hallgr. Sveinsson og Sig. Jensson greiddu ekki atkvæði.

Fr. samp. með 10 samhlj. atkv. og afgreitt til landsh. sem *lög frá alþingi*.

Fertugasti og sjöundi fundur, laugardag 24. ágúst, kl. 9 f. h. Allir á fundi.

Kosinn fargæzlumaðnr eimskips í vændum.

ATKVÆÐAGR.: Samp. með 9 samhlj. atkv. að hafa bundnar kosningar. Kosinn var *Jón Jakobsson* (þm. Skagf.) með 7 atkv.

Till. til þingsál. um steinhúsbyggingu: (C. 467) ein umr.

Sigurður Stefánsson: Jeg skal geta þess, að alveg samhlj. till. þessari liggur nú fyrir h. Nd. Eins og till. ber með sjer, er hún komin fram í því skyni, að eitt-hvað sje gjört af þings hálfu í minningu þess, að alþing hefur nú staðið um 50 ár. Úr því að ekki hefur verið minnst þessa afmælisárs alþingis á annan hátt, komu nokkrir h. þm. í Nd. sjer saman um, að láta þessa till. koma inn á þingið, í minningu þessa merkisárs í vorri pólitisku sögu, og er till. samkvæmt innihaldi sínu beinlinis stíluð þannig, að hún verður að skoðast sem minningarályktun eða yfirlýsing, því auðvitað er hún ekki beinlinis bindandi fyrir næsta þing, heldur er framkvæmd hennar falin framtíðinni um óákveðinn tíma, en þegar þessi bygging verður reist, og reist hlýtur hún að verða, fyr

eða síðar, þá má álíta, að sá atburður eigi rót sína að rekja til þessarar ályktunar þingsins 1895. Menn kunna þá að visu að segja, að þeim þyki þetta því harla litilfjörlegur minningarvottur á afmæli alþingis, og er það að sönnu satt, en jeg álit þetta þó betra en ekkert og menn verða að minnast þess, að engin föng eru á því, að gjöra annað meira eða betra í þessa átt. Vjer verðum að tjalda því, sem til er. Í öllu falli er ályktun þessi þannig löguð, að hún getur ekki orðið til skaða, og jeg álit, að það sje vel samboðið heiðri hinnar h. þingd., að samþ. hana, eins og hún liggur fyrir, þar sem, eins og jeg þegar hef sagt, ekki eru tók á að minnast fimmtugsára afmælis alþingis á annan ákveðnari hátt.

ATKVÆÐAGR.: Till. samþ. með 8 samhlj. atkv.

Tillaga til þingsályktunar um fræðslu um áfengi (C. 406); ein umr.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg hef ásamt öðrum h. þingdm. álitid, að það ætti vel við, að þessi till. kæmi fyrir þessa h. deild, vegna þess, að samskonar till. er komin inn í Nd., til þess að ályktunin gæti komið fram frá báðum þingd., svo framarlega sem menn gætu orðið henni samþykkir. Mjer fyrir mitt leyti blandast ekki hugur um það, að þegar gjört er ráð fyrir því, að innleiða fræðslu um áfengi í opinbera skóla í öðrum löndum, þá muni það vera vegna þess, að menn álita þekkinguna á áfengi holla og nauðsynlega. Það getur verið og er mikill ágreiningur um það, hvernig eigi að nota áfengið. En mjer virðist ekki geta verið ágreiningur um hitt, hvort betra sje að vera vankunnandi um eðli áfengis og áhrif þess eða þekkja þetta. Sannleikurinn er frelsandi, eins í þessu eins og öðru. Vísindamennirnir hafa margt að segja um þetta mál, og þegar svo er komið, að vísindamennirnir hafa fengið fastan grundvöll að byggja á, eru

komnir til einhverrar ákveðinnar niðurstöðu, finnst mjer það augljóst, að hollt sje að fræðast af þeim, því mannlegur sannleiki kemst ekki lengra en rannsóknir vísindanna leyfa. Mjer finnst það hollt og gott fyrir þá ungu, að fræðast um það í tíma, hvað það er, sem þeir velja eða hafna, þegar spurningin um nautn áfengis eða bindindi kemur fyrir þá. Um þetta spursmál snúast hugir svo margra manna, hvað sem menn annars sjálfir kunna að álita um það mál, hver um sig, að það er óhjákvæmilegt, að þetta mál varði þjóðfjellagið mikils. Og það er þá gott að þræt-an sje leyst eptir þekkingu á því, sem á veltur. Fræðslan um áfengi verður auðvitað að miða sig við það þroskastig, sem hver og einn stendur á, og þar sem hjer er um börn og unglinga að ræða, verður fræðslan auðvitað að vera við þeirra hæfi, og láta sjer nægja hin einföldu undirstöðuatriði og almennu sannindi, sem fengin eru með rannsóknum og reynslu. — Jeg vona, að h. þingd. sje mjer samdóma um, að þessi fræðsla geti leitt til blessunar fyrir hina uppvaxandi kynslóð, sje fræðslunni hagað eptir því menningarstigi, sem skólar vorir og heimili standa á.

ATKVÆÐAGR.: Till. samþ. með 10 samhlj. atkv.

Till. til þingsályktunar um lagning á steinstjett meðfram framhlíð og austurgafli alþingishússins (C. 487); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Ein umr. samþ. með 6 samhlj. atkv.

Till. til þingsályktunar um einkaleyfi til að leggja frjettapráð til Íslands (C. 483); hvernig ræða skuli.

ATKVÆÐAGR.: Ein umr. samþ. með 10 samhlj. atkv.

Frv. til fjárukalaga fyrir árin 1892 og 1893 (C. 486); ein umr.

ATKVÆÐAGR.: Frv. samþ. með 6 samhlj. atkv., og afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Fertugasti og áttundi fundur, laugar-
dag 24. ágúst, kl. 1 e. h. Allir á fundi.

Till. til þingsályktunar um lagning á steinstjett meðfram framhlið og austur-gafl alþingishússins (C. 487); ein umr.

Hallgrímur Sveinsson: Eins og h. þingdm. mun vera kunnugt, þá kom það til tals, þegar ræða var um, hvað gjöra skyldi við alþingishúss-sjóðinn og ákveðið var að gjöra þennan fagra garð, sem nú er kominn við apturhlið þinghússins, þá kom það til tals segi jeg, að gjöra einnig eitthvað við framhlið þess. Var helzt talið að um að sljetta götuna, svo sem þriggja álra renning, fyrir framan hlið hússins. Það er einmitt það, sem gjöra þarf, og gjöra svo steinstjett fram með hliðinni og setja þar fyrir framan húsið járngrindur, sem þætta sæma húsinu. Það þótti ekki eiga vel við, að hestar og kýr og aðrar skepnur, sem um götuna fara, komist fast upp að vegg þinghússins og saurgi og spilli þessari veglegustu byggingu landsins. En þetta gat ekki fengið framgang í það sinn, sökum þess, að það var ekki nægt fje til. Nú er hér farið fram á, að gjörð sje steinstjett fyrir framan hlið hússins, og væri það mjög ákjósanlegt, enda mætti þá seinna setja grindurnar, þótt þær væru ekki settar um leið. Jeg er því samþykktur þessari tillögu, að varið sje auk annars þingkostnaðar allt að 800 kr. til þessa. Það er fjarri því, að umbúningurinn á framhlið hússins sje eins og hann ætti að vera. Þegar húsið var byggt, þá var gjörð breið stjett fram undan dyrunum úr „tjörubeton“, en það efni er ekki haldgott og var því eptir fá ár horfið, og nú er þar ekki annað en ósljett gatan. Mjer sýnist það alls eigi geta talizt sómasam-

legt, og sýnist bera brýna nauðsyn til að bæta úr því. Mjer fyndist fyrir mitt leyti nóg, að gjöra stjett fram með hliðinni. En hitt getur þó engan veginn talizt óþarft, heldur tel jeg það eiga vel við, að hún sje einnig lögð fram með gaflinum, því að það samsvarar betur hinum fallega steingarði, sem tekur við fyrir sunnan. Jeg get því verið samþykktur till., eins og hún hljóðar, og hygg, að h. þingdm. yfir höfuð geti fallizt á hana.

L. E. Sveinbjörnsson: Ef svo ólíklega skyldi tiltakast, að jeg sem varaforseti þurfi að skipta mjer af þessu máli, þá vil jeg taka það fram, að það er mitt álit, að hjer sje átt við steinstjett.

Hallgrímur Sveinsson: Minn skilningur er sá, að forsetunum sje falið þetta á hendur til framkvæmdar, eptir því sem hið veitta fje leyfir, þó svo, að sjálfsagt er að höggvið grjót sje í stjettinni að framanverðu. Það er þá að eins spurning um, með hverju eigi að fylla upp á milli fremstu steinraðarinnar og veggsins, hvort þar ætti að vera „beton“, eða það, sem vanalega er borið ofan í götur, svo að stjettin liti út, eins og þokkaleg gata að ofanverðu. En það verða forsetarnir að sjá um, eins og jeg tók fram; h. deild hefur eigi annað að gjöra en að veita fjeð.

ATKVÆÐAGR.: Till. samþ. með 9 samhlj. atkv.

Till. til þingsályktunar um einkaleyfi til að leggja frjettapráð til Íslands (C. 483); ein umr.

Flutningsmaður (Jón A. Hjaltalín): Jeg stend upp sem annar flutningsm. till. þessarar, og að jeg gjörðist flutningsmaður, kom til af því, að jeg vildi koma till. hjer inn í deildina, og eins, að jeg er mjög meðmæltur því, að frjettapráður geti orðið lagður milli Íslands og annara landa. En þegar jeg fór að athuga betur tillöguna, þá sá jeg, að í henni voru ýms ákvæði,

sem gjörði varhugavert að binda sig fyrir fram um óákveðið árabíl. Það er einkum það atriði, að landssjóður bindi sig til að greiða 45 þús. kr. um óákveðinn tíma, sem mjer þykir mjög varhugavert. En ef jeg greiði nú atkvæði með till., finnst mjer jeg hafa skuldbundið mig til þess að greiða atkvæði með þessari fjárupphæð, þegar þar að kemur. Get jeg því eigi, þó jeg sje annar flutningsm. till., verið henni með-mæltur.

Hallgrímur Sveinsson: Þetta mál stóð nokkuð einkennilega af sjer áður, og gjörir það einkum nú, eptir að annar flutningsm. þess hefur svipt það sinni verndarhendi. Jeg segi, að málið standi einkennilega af sjer. Það er eins og það sjeu forlög vor eða álög, að þegar svokölluð „stórmál“ bera að oss, þá er á þeim einhver tilviljunarbragur. Í öðrum löndum er það allt öðruvísi; þar fæðast þau ekki allt í einu, detta ekki niður úr skýjunum, heldur skapast smátt og smátt, eptir nákvæman undirbúning, og byggð á öllum þeim skýringum og rannsóknum, sem unnt hefur verið að fá. En hjer koma þau eins og þjófur á nóttu, eins og einhver sending utan úr geiminum, sem varla er hægt að átta sig á. Að þessu leyti eru þessar sendingar athugaverðar, og væri því æskilegra, að þær kæmu til athugunar fyr á þingtímanum, því þegar þær koma svona seint, undir þinglok, þá er alveg undir hælinn lagt, hvort þingm. geti gjört sjer nokkra ljósa hugmynd um þær. Að þeir geti komizt að nokkurri grundvallarskoðun og því síður nokkurri velgrundaðri niðurstöðu, er ekki um að tala. Eigi að síður vil jeg þó lita dálítið á mál það, er hjer liggur fyrir.

Þetta mál er eitt af hinum merkilegustu og mikilvægustu samgöngumálum, mál sem þyrfti framfara við hjá oss, þar eð vjer í því stöndum langt að baki annara þjóða. Það er ekki í fyrsta sinni, að frjettapráður hefur verið nefndur hjer, því

mennu hafa um langan tíma kannast við, að þetta mál væri mikilsvert, menn kannast við, að án frjettapráðs geti verzlun ekki náð verulegum framförum og þrifum. Á seinni árum hafa jafnvel fjarlægustu lönd lagt mikið fje út til þess að komast í samband við önnur lönd. Þessir kynjaþræðir tengja lönd við lönd og borg við borg og gjöra litið úr tíma og rúmi. Vjer erum með sama marki brenndir, eins og aðrar þjóðir, að ef oss auðnaðist að fá frjettaprád, þá mundi það verða til mikilla framfara og hagsældar fyrir oss, en vjer getum ekki hugsað okkur að geta eignazt gersemi þessa, án þess að leggja til stórfje, og verður þá spurningin, hvað mikið vjer getum í tje látið. Það er langt síðan byrjað var að ræða um þetta mál hjer á landi, meira en 30 ár, og hvað eptir annað hefur verið skorað á stjórnina að gjöra tilraun við önnur lönd um það, hvort þau vildu styrkja oss að nokkru við þetta fyrirtæki. Fyrir c. 30 árum bauðst maður einn til að leggja frjettaprád hingað, en hætti við það, enda voru erfiðleikarnir þá miklu meiri en nú; á síðustu árum hefur kunnáttu í frjettapráðarlagningu fleygt mjög svo fram, að nú getur svo að segja hver maður leyst það starf af hendi, sem menntazt hefur í þeim fræðum, ef að eins fje er fyrir hendi. En auðvitað kostar það afarmikið fje að leggja slíkan frjettaprád á sjávarbotni. Jafnvel á þessu þingi hefur verið skorað á stjórnina að leita fyrir sjer um lagningu frjettapráðs og skoða jeg það svo, að þjóðin sje fús til að leggja fram það fje, sem hún getur til þess fyrirtækis, því það er ómögulegt að skoða það sem svo, að hún segi: jeg vil mjög gjarnan fá frjettaprád, en jeg vil ekkert leggja í sölurnar, og get það ekki heldur. Það getur verið álitamál, hvort þetta 45 þús. kr. tillag, sem farið er fram á í tillögu þessari, sje meira en svo, að við getum undir því risið, og að það sje tilvinnandi að heita slíku tillagi, ef „tele-

graf“ fáist; en mitt álit er, að ef vjer nokkurn tíma eigum að geta fengið von um, að fá frjettaprád, þá munum vjer ekki sleppa með minni upphæð, enda finnst mjer hún alls eigi gífurleg eða ískyggileg. Það er þó sá galli á upphæðinni í þessari till., að hún, eins og annar h. flutningsm. (J. A. Hj.) tók fram, á að gjaldast um óákveðinn tíma. Æskilegra hefði verið, að ákveðinn tími hefði verið settur t. d. 30—50 ár, því á þeim tíma gætu verið skeðar svo margar breytingar, að hugsanlegt væri, að miklu minna tillag þyrfti.

Þessi till., sem hjer liggur fyrir, inniheldur 2 tillögur. Hin fyrri er, að skora á stjórnina að veita einkaleyfi, ef einhver kynni að bjóða sig fram til að leggja frjettaprád hingað. Seinni tillagan er að þingið kveðji sig fúst á að leggja fram 45 þús. kr. á ári til þessa fyrirtækis. Hið fyrra atriði er óþarft, því ef maður býður sig fram og hann fullnægir öllum þeim skilyrðum, er sett verða, þá hygg jeg, að stjórnin mundi veita slíkt einkaleyfi. Jeg hygg, að stjórnin án nokkurrar upphvatningar frá okkar hálfu mundi veita slíkt einkaleyfi, sjerstaklega þar sem jeg veit ekki betur, en að þess háttar einkaleyfi hafi verið veitt, án þess að þingið hafi hlutast til um það. Þessi fyrri hluti till. er því óþarfur. En hitt get jeg skilið, að mönnum, sem vildu ráðast í að leggja frjettaprád hingað, væri kært að fá vitneskju um, hvað mikið þingið vill leggja í sölurnar. Mjer finnst því vel við eiga, að þessi h. þd. gæfi slíka yfirlýsingu, sem till. fer fram á, því það er engin skuldbinding. (*Landsh. So?*) Nei, það er einungis almenn yfirlýsing um, að þingið telji sig eigi ófúst á sínum tíma, að leggja fram allt að 45 þús. kr. á ári, en hitt skal jeg játa, að af flaustri er till. ekki eins ákveðin og undirbúin, eins og hún ætti að vera. Min skoðun er, að vilji þingið ekki gefa þessa yfirlýsingu, þá segi það þar með, að það ekki vilji leggja neitt í

sölurnar; auk þess getur þessi yfirlýsing ekki orðið hættuleg, þar sem alls óvíst er, hvort þessi maður er fær um að framkvæma fyrirtækið, og fellur það þá um sjálft sig. Ef við eigum að geta fengið frjettaprád, þá er það ekki með okkar eigin peningum, heldur verða útlend fjelög eða sambönd landa að taka fyrirtækið í sínar hendur, og finnst mjer því varhuga-vert að hafna boði því, er fram er komið. Að virðingu þingsins sje misboðið, ef það samþykkir tillögu þessa, fæ jeg í engan máta skilið.

Landshöfðingi: Mjer fannst h. 2. kgk. (H. Sv.) falla það mjög illa, að annar af flutningsm. þessarar tillögu gekk úr skaptinu, en mjer sýnist nú sá skaði vera bættur, þar sem h. 2. kgk. (H. Sv.) hefur tekið ástfóstri við hana. Hjer er farið fram á tvennt; í fyrsta lagi að veita einkaleyfi til að leggja frjettaprád hingað til landsins, og í öðru lagi að þingið skuldbindi sig til að borga til þessa fyrirtækis álitlega fjárupphæð á ári um óákveðinn tíma, því jeg get ómögulega skilið þessa yfirlýsingu öðru vísi en svo, að þingið skuldbindi sig með henni til að greiða þetta fje, ef til kemur. Hitt finnst mjer ekki samboðið þinginu, að hafa handa sjer einhverjar bakdyr, sem það geti skotizt út um með því að segja: „Jeg hef reyndar dregizt á, að greiða þetta fje, en það var ekki neitt skuldbindandi loforð og af vissum ástæðum tek jeg það nú aptur. Jeg álit, að ef þingið gefur slíka yfirlýsing, þá sje hún skuldbinding, auðvitað ekki lagaleg, því hjer er ekki um lög að ræða, en siðferðisleg.

Jeg vil nú spyrja, hvort h. deild hafi ihugað það, hvort nægilegt fje mundi verða fyrir hendi til greiðslu á þessum 45,000 árlega. Raunar fara fjárlögin nú svo frá þinginu, að tekjuhallinn er ekki mikill að forminu til, en það er óhætt um það, að 19. gr. sjer um, að sá halli aukist. Það er víst, að ef það gengur allt

fram, sem gjört er ráð fyrir á þessu þingi, að þá verða engar 45,000 í handraða á næsta þingi til að borga til frjettapráðar ár eptir ár um óákveðinn tíma. Ef þetta ætti að borgast eitt skipti fyrir öll, þá mætti það álitast kleyft, en ef það á að borgast árlega, eins og hjer er gjört ráð fyrir, þá er ekkert efamál, að það yrði að leggja nýja skatta á þjóðina. Það er því mjög viðurhlutamikið, að samþ. þessa yfirlýsingu. Auk þess verð jeg að segja, að mjer finnst það mjög óviðfeldið, að þeir menn, sem nú sitja á þingi, skuldbindi eptirmenn sína til að leggja fram fje, sem þeir ef til vill vilja ekki láta af hendi. Mjer finnst því rjettast, að þessi till. sje borin upp í tvennu lagi. Þá getur h. þd. samþ. fyrra atriðið og sýnt með því, að hún hefur áhuga á þessu framfaramáli, en hins vegar hafnað þessari varúðarverðu yfirlýsingu.

Jeg vil láta þess getið, að mjer lizt ekki á, að þingið sje að hlaupa eptir alveg óþekktum mönnum utan úr heimi. Um þann mann, sem hjer er um að ræða, veit þingið ekkert. Það veit ekki einu sinni, hvað hann heitir. Hann segist heita Mitchel, en hvort svo er veit enginn. Hitt var staðhæft í h. Nd., að þegar hann fór á stað hefði honum ekki komið frjettapráður til hugar. En af viðtali við einhvern mann á Akureyri hefði honum hugkvæmt, að hjer mætti ef til vildi mata krókinn, mætti kannske fá eitthvert einkaleyfi, og síðan mynda hlutafjelag. En hvað síðan yrði af þeim hlutum, skal jeg ekki segja. Ef þingið hleypur upp til handa og fóta, hvaða aðskotadýr sem kann að koma og bjóðast til að ráðast í stór fyrirtæki, ef það heimtar engin skilríki af þeim, er sýnir að þeir sje því vaxnir, þá hlýtur það að verða til þess, að hingað hænast flækingar úr öllum löndum. Þegar þeir eru orðnir örþrifráða heima fyrir og hafa ekki meir til að sólunda, þá hugsa þeir: það er einn staðar til, þar sem jeg

mun geta komið ár minni vel fyrir borð og það er alþingi Íslendinga. Það væri ekki neitt happ, að þess konar menn vendi hingað komur sínar, en sízt af öllu vildi jeg, að sá orðrómur legðist á þingið hjer, að það væri svo auðvelt viðfangs, að sólundunarseggir allra landa þættust eiga þar traust sitt.

Jón Jakobsson: Það voru ýms atriði í ræðu hæstv. landsh., sem jeg var ekki svo kunnugur sem skyldi, þegar jeg flutti þessa till. inn fyrir hina h. þingd. En jeg skal lýsa því yfir, að jeg hef ekki sannfærzt svo við ræðu hæstv. landsh., að jeg ætli mjer að falla frá till., eða greiða atkv. móti henni. — Jeg er í þessu máli sömu skoðunar, sem h. 2. kgk. (H. Sv.). Ef vjer viljum hafa eitthvað fram, þá verðum vjer einnig að leggja eitthvað í sölurnar fyrir það. Og upphæð sú, sem tiltekin er í þessari till., vex mjer alls ekki í augum. Jeg er viss um, að einungis sá hagnaður, er verzlun vor vinnur við frjettaprád til Íslands, mundi nema 45 þús. og tvennum 45 þús. kr. Jeg veit til þess, að margir kaupmenn hafa kvartað yfir því, að vjer værum hjer úti á hala veraldar, án þess að geta fengið frjettir af heimsmarkaðinum. Ef til vill gæti frjettapráðurinn einstöku sinnum orðið oss til óhagnaðar í bráðina, þegar t. d. verð fjelli snögglega erlendis, á einhverri íslenskri vöru, en yfirleitt mundi hann verða oss til stórvægilegs hagnaðar og framleiða miklu meiri festu og vissu í íslenzku verzlunar- og viðskiptalífi, en nú á sjer stað, þar sem kaupmenn verða nú að leika nokkurs konar blindingsleik í kaupum og sölu, sökum þess, að þeir opt hafa engar frjettir af heimsmarkaðinum, þegar mest á riður. Þetta eitt er mjer nóg til þess, að vera með þessari till. í heild sinni. En jeg get vel fallizt á hitt, að hyggilegt sje að bera hana upp í tvennu lagi, þó jeg fyrir mitt leyti sje staðráðinn í því, að greiða atkvæði með báðum liðunum.

Samkvæmt orðun till. sjálfrar sje jeg ekki, að nein hætta sje að samþ. hana. Stjórnin getur sjálf ráðið öllu um þetta mál og þó þingið yrði með þessu bundið við að greiða þetta árlega gjald til fyrirtækisins, get jeg ekki betur sjóð, en að vjer gætum allir staðið oss vel við það. Hæstv. landsh. sagði, að maður sá, sem sótt hefur um leyfi til þingsins, að mega leggja frjettaprád hingað, væri eins og hvert annað aðskotadýr, sem enginn vissi neitt um. Jeg get verið honum samdóma um það. En einmitt af því, að vjer vitum ekkert um þennan mann, hvað hann á undir sjer, eða að hverju gagni hann getur orðið fyrir oss, álit jeg ekki ástæðu til þess, að hafna þessu tækifæri til þess, og hættulaust fyrir þingið og stjórnina, að opna veginn til þess, að fá það, sem vjer allir þráum, nefnilega, að Ísland verði sett í samband við hinn menntaða heim með frjettapræði.

Hallgrímur Sveinsson: Jeg get ekki kannast við það, sem hæstv. landsh. sagði áðan, að jeg hefði viljað leita að neinum bakdyrum fyrir þingið í þessu máli. Jeg vildi þvert á móti, að ályktun þessi skoðaðist sem ákvörðuð yfirlýsing og jeg er h. þm. Skagf. (J. Jak.) fyllilega samdóma um, að vjer getum vel staðið oss við, að gefa slíka yfirlýsing, því það væri mótsögn að vilja hafa eitthvað fram, en vilja þó ekkert leggja í sölurnar fyrir það. Jeg álit, að helmingi meiri jafnvel þrisvar sinnum meiri upphæð, en sú, sem till. fer fram á, væri ekki of mikil borgun fyrir það, að fá frjettaprád til Íslands, ef að eins fjárhagur vor væri fær um slík framlög. Það veit enginn, hve mikinn beinlínis og óbeinlínis hagnað slíkt fyrirtæki getur haft í för með sje. Oss getur skort kol, korn, eða einhverja nauðsynjavöru, sem landið sjálft ekki framleiðir, án þess að hafa önnur meðul í höndum til þess, að gjöra það kunnugt erlendis, þar sem þessar vörur eru til, en að senda skip með ærnum kostnaði og ef til vill ekkert skip til að senda.

Þegar vara er seld eða keypt hjer, veit enginn um verð hennar á heimsmarkaðinum og meðan það fyrirkomulag helzt, verður öll vor verzlun „slumpverzlun“, handahófsverzlun. Og vjer ættum nú að vera komnir svo langt að viðurkenna þá þýðing, sem heilbrigt verzlunarástand hefur fyrir Ísland jafnt sem önnur lönd. En annaðhvort álit jeg, að vjer ættum algjörlega að leggja árar í bát og hætta að tala um frjettapráðarsamband við heiminn, eða vjer ættum einnig að gjöra oss það ljóst, að vjer getum aldrei vænzt eptir, að það komist á, án þess að vjer leggjum eitthvað í sölurnar. — Og jeg hygg, að vjer þurfum ekki að leita langt til þess, að finna mörg dæmi þess, hvern skaða menn biða af því, að Ísland er einangrað frá slíku sambandi við önnur lönd. Jeg hef t. a. m. heyrt sögu af því, að stórt islenzkt sildarveidarfjelag hafi farið á höfuðið hjer um árið fyrir það, að gufuskip var pantað frá Noregi til þess, að flytja út stóran sildarfarm, sem fjelagsmenn þóttust eiga vísan í nótalásun. Nokkru eptir að þau boð voru send frá Íslandi, kom óveður og sjógangur og reif lásana, svo öll sildin slapp út. — En af því að ekki var hægt að senda afboð í tæka tíð, kom skipið frá Noregi og varð að borga ferð þess með eignum fjelagsins. — Lík dæmi munu vera mörg, einkum frá síðustu tímum, eptir að nokkurt fjör hefur færzt í verzlun vora og atvinnuvegi. — Af öllu þessu mun jeg greiða atkv. með till., þó nokkrir agnúar sjeu að visu á henni, og jeg vona, að þeir h. þdm., sem ekki eru hættir að hugsa um þetta þýðingarmikla stig til menningar fyrir Ísland, gjöri hið sama.

Landshöfðingi: Allar þessar sögur um nytsemi frjettapráðs til Íslands, eru með öllu óþarfar. Það er enginn, sem neitar því, að mjög mikið gagn mundi verða að honum; meira að segja, að æskilegt væri einnig, að frjettapráður væri lagður um allt land, því að hvaða gagn

er það fyrir síld í lás norður á Akureyri, þótt frjettapráður sje upp til Reykjavíkur? Jeg mælti heldur ekki áðan á móti fyrri hluta till., heldur mælti jeg á móti því, að þingd. nú legði skuldbindingu á þingið framvegis, — tæki fram fyrir hendurnar á komandi þingum. Jeg get sem sje ekki sjeð neinn mun á yfirlýsingu í þessu tilfelli og skuldbindingu. Verði till. samþ., eins og hún er orðuð, hlýtur stjórnin að ganga út frá því sem vissu, að þingið vilji veita árlega þessa tilteknu upphæð. Jeg skyldi ekkert hafa haft á móti till., ef hún væri orðuð svo, að þingið lýsti yfir því, að það vildi verja árlega nokkru fje til þessa fyrirtækis, en að binda sig við tiltekna fjárupphæð er jeg algjörlega á móti.

Jón A. Hjaltalín: Jeg er því öldungis samdóma, því að mjög mikið almennt gagn mundi verða af frjettapræði til Íslands, en jeg vil ekki skuldbinda þingið til þess, að verja árlega 45 þús. kr. til þess fyrirtækis. Jeg fæ eigi betur sjeð, en ef vjer samþ. þessa till. nú, þá sjeum vjer skuldbundnir næst, er vjer komum saman, að veita þessa fjárupphæð; sje það ekki, þá er engin meining í þessari þingsál. Það sem þingið ályktar, verður það að gjöra í alvöru. Vjer, sem nú greiðum atkv. um þessa till., vjer búumst við því, að mæta hjer á næsta þingi og með því nú að samþ. hana, höfum vjer fyrirfram bundið hendur vorar. Það vil jeg fyrir mitt leyti ekki gjöra og fyrir því get jeg ekki greitt atkv. með síðari hluta hennar.

ATKVÆÐAGR.:

Orðin: „Efri deild . . . til Reykjavíkur“ samþ. í e. hlj.

Orðin: „Eða . . . á Íslandi“ fellt með 6 atkv. gegn 4.

— „Með . . . nauðsyn á“ samþ. í e. hlj.

— „Og lýsir deildin“ o. s. frv. til enda fellt með 6 atkv. gegn 5.

Till. þannig breytt samþ. í e. hlj. og afgreidd til landshöfðingja.

Þriðji fundur í sameinuðu þingi, laugardag 24. ágúst, kl. 3¹/₂ e. h. Allir á fundi.

Forseti lagði fram yfirlit yfir mál þau, er þingið hafði haft til meðferðar, ásamt prentuðum lögum og þingsályktunum þeim, er þingið hafði samþykkt, svo og ávarp „fjelags islenzkra stúdenta“ í Kaupmannahöfn til alþingis í minningu 50 ára afmælis þess.

Kosinn endurskoðandi reikninga eimskipsútgerðarinnar. Kosningu hlaut:

Chr. Zimsen konsúll í Reykjavík með 21 atkv.

Því næst skýrði forseti frá störfum þingsins og úrslitum málanna.

Landshöfðingi stóð þá upp og lýsti yfir því, að

alþingi væri slitið.

Stóð þá upp *Benedikt Sveinsson*, þm. Norðurþingeyinga og mælti:

„Lengi lifi konungur vor, Kristján hinn níundi!“ og tóku þingmenn undir það í einu hljóði.

Var því næst gengið af þingi.